

KEVSER SURESİ

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir
alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Hasan B. Ali el-Harranî

TUHEFU'L-UKÛL

An Âli'r-Resûl

(Âl-i Resûl'dan Akıllara Hediye)

Çeviri:

Fahrettin ALTAN

KEVSER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 181

Kitabın Orijinal Adı: Tuhefu'l-Ukûl an Âli'r-Resûl

Yazarı: Hasan b. Ali el-Harranî

Tercüme: Fahrettin Altan

Tashih ve Tatbik: Musa Aydın - Seyyid Seccad Karakuş
Abdullah Turan - Abbas Akyüz

Son Okur: Murtaza Turabî

Dizgi ve Mizanpaj: Kevser

Kapak: Hasan Başbuğ

Baskı: Yılmaz Matbaacılık (Sertifika No: 27185)

Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2 Zeytinburnu

Topkapı İSTANBUL Tel: 0212 493 00 85

Basım Tarihi: 1. Baskı: Haziran 2011 / 2. Baskı: Aralık 2014

ISBN: 978-9944-709-72-9

Not: Kitap yeniden tatbik edilmiş ve eklemeler yapılmıştır.

Kevser Yayınları

Sofular Mah. Simitçi Şakir Sok. No: 14 / 1

Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28 / 0212 555 16 66

Faks: 0212 – 631 36 01 / 0212 555 22 12

www.kevseryayincilik.com

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

İÇİNDEKİLER

Takdim	11
Müellifin Önsözü	13
Hz. Resulullah'tan (s.a.a) Nakledilen Hadisler.....	19
Hz. Resulullah'ın (s.a.a) Hz. Ali'ye (a.s) Vasiyeti.....	21
Hz. Ali'ye (a.s) Başka Bir Vasiyeti	24
Hz. Ali'ye (a.s) Diğer Bir Vasiyeti.....	27
Hikmetli Sözlerinden Bir Bölümü	28
Muâz b. Cebel'i, Yemen'e Vâli Olarak Gönderdiğinde Ona Buyurduğu Tavsiyeleri	36
Hikmetli Sözlerinden Diğer Bir Bölümü	37
İlim, Akıl ve Bilinçsizlik Hakkındaki Sözleri	38
Hz. Resulullah'tan (s.a.a) Diğer Bazı Öğütler	39
Veda Haccı'ndaki Hutbesi.....	40
Kısa Sözleri.....	43
Emirü'l-Müminin İmam Ali'den (a.s) Nakledilen Hadisler	65
Tevhitle İlgili Hutbesi	67
İmam Hasan'a (a.s) Yazdıkları Vasiyetname	71
İmam Hüseyin'e (a.s) Vasiyeti	85
"Vesile" Adıyla Meşhur Olan Hutbesi.....	88

Ashabi İçin Buyurduğu Âdâp.....	94
Malik-i Eşter'i Mısır ve Etrafına Vali Tayin Ettiği Zaman Ona Yazdıkları Emirname.....	122
Diybac İsmiyle Meşhur Olan Hutbesi.....	141
Hayra Teşvik Edici, Azaptan Korkutucu, Hikmetli ve Öğüt Verici Sözleri.....	146
Suçluların Durumunu Açıklayan Sözleri	149
Muttakilerin Vasıflarını Açıklayan Sözleri	150
İman ve Küfrün Temellerini ve Kısımlarını Açıkladığı Hutbesi.....	154
Kumeyl b. Ziyad'a Öğütleri	158
Kumeyl b. Ziyad'a Kısa Tavsiyeleri.....	160
Muhammed İbn Ebi Bekr'i Mısır'a Vali Tayin Ettiğinde Kendisine Buyurduğu Tavsiyeleri.....	164
Muhammed İbn Ebi Bekr'i Mısır'a Vali Olarak Gönderdikten Sonra Mısırlılara Hitaben Yazdıkları Mektuptan Seçmeler	165
Dünya ve Onun Zevklerini Yermesi Hususundaki Sözleri.....	169
Ganimetlerin Eşit Taksim Edilmesine İtirazda Bulunanlara Yönelik Hutbesi	172
Malların Yerinde Harcanması Hususundaki Sözlerinden Bir Bölümü..	174
Hz. Ali'nin (a.s) Muttakilere Dünyayı Vasfedişİ.....	175
İman, Ruhlar ve Onların Farklarıyla İlgili Hutbesi.....	177
Komutanlığa Atayıp Sıffin'e Gönderdiği Ziyad İbn Nazr'a Tavsiyeleri.	179
Hadis Ravilerini Tanıtması	180
İslâm'ın Temelleri, Tövbe ve Mağfiret Dilemenin Hakikati İle İlgili Sözlerinin Bir Bölümü	183
Hz. Ali'nin (a.s) Vefatı Sırasında, Oğlu İmam Hasan'a Yaptığı Vasiyeti	184
İlmin Fazileti Hakkındaki Sözleri.....	187
Hikmet, Öğüt, Teşvik ve Tehdit Hususundaki Kısa Sözleri	187

İmam Hasan'dan (a.s) Nakledilen Hadisler.....	211
Hikmetli Sözleri.....	215
Kendisinden Sorulan Sorulara Verdiği Cevaplar	217
İstitaat Hakkındaki Sözleri	219
Öğüt	220
Hutbe	221
Kısa Sözleri.....	222
İmam Hüseyin'den (a.s) Nakledilen Hadisler.....	227
İyiliği Emretme ve Kötülükten Nehyetme	229
Öğüt	232
Kûfe'ye Doğru Hareket Edip Kûfe Halkının Vefasızlığını Gördüğünde Onlara Yazdığı Mektup	233
Rum Padişahının Sorularına Verdiği Cevap	234
Cihadın Kısımları	235
Tevhid	236
Kısa Sözleri.....	237
İmam Zeynülabidin'den (a.s) Nakledilen Hadisler	241
Öğüt	243
Öğüt, Zühd ve Hikmet Hakkında	246
Hukuk Risalesi Diye Meşhur Olan Mektubu.....	248
<i>Amellerin Hakları.....</i>	251
<i>Önderlerin Hakları.....</i>	252
<i>Raiyetin Hakları</i>	253
<i>Akrabaların Hakları.....</i>	255
Zühd Hakkındaki Sözleri	263
Muhammed İbn Müslim-i Zührî'ye Mektubu	266
Kısa Sözleri.....	269

İmam Muhammed Bâkır'dan (a.s) Nakledilen Hadisler.....	275
Cabir-i Cu'fi'ye Vasiyeti.....	277
Cabir İle Bir Konuşması	280
Kılıçlar Hakkındaki Sözü.....	281
Öğüt	284
Kısa Sözleri.....	286
İmam Cafer Sadık'tan (a.s) Nakledilen Hadisler.....	295
Cundeb Oğlu Abdullah'a Tavsiyeleri.....	297
Ebu Cafer Muhammed İbn Nu'man Ahvel'e Öğütleri	305
Ashabından Bir Gruba Yazdığı Mektup	309
İnciler Dizisi Diye Adlandırılan Sözleri.....	312
Tevhid, İman, Ehlibeyt Sevgisi ve Küfür Hakkındaki Sözleri.....	320
<i>İmanın Vasfı</i>	322
<i>İslâm'ın Vasfı</i>	323
<i>İman'dan Çıkmanın Açıklaması</i>	324
İnsanların Geçim Şekli ve Malları Harcamanın Yolları	
Hakkındaki Sözleri	325
<i>Velayetin (Yöneticiliğin) Kısımlarıyla İlgili Açıklama</i>	325
<i>Ticaret Çeşitleriyle İlgili Açıklama</i>	326
<i>Kira ve İcarla İlgili Açıklama</i>	327
<i>Zanaatla İlgili Açıklama</i>	329
<i>Malları İnfak ve Harcama Yolları</i>	329
<i>Yenilmesi Helal Olan Şeyler</i>	330
<i>Eti Yenen Hayvanlar</i>	330
<i>Yenilmesi Helal Olan Yumurtalar</i>	331
<i>Yenilmesi Helal Olan Deniz Hayvanları</i>	331
<i>Helal İçecekler</i>	331
<i>Giyilmesi Caiz Olan Elbiseler</i>	331

<i>Caiz Evlilikler</i>	331
<i>Helal Mülkiyetler Altı Kısımdır</i>	332
Ganimet ve Humusun Farz Hükümleri Hakkındaki Mektubu	332
İmam Sadık'ın (a.s) Kendisini Rızık Talep Etmekten Menetmek Maksadıyla Yanına Gelen Sofularla Konuşması	338
İnsanın Yaratılışı ve Vücudunun Terkibi Hakkındaki Sözleri.....	345
Bazı Hikmetli Sözleri	347
Kısa Sözleri.....	348
İmam Musa Kâzım'dan (a.s) Nakledilen Hadisler	373
Hişam'a Öğütleri ve Akıllı Tarif Etmesi	375
Akıl ve Cehaletin Askerleri.....	392
Hikmetli Sözlerinden Bazıları	394
Harunu'r-Reşid İle Yaptığı Uzun Konuşmasından Bir Bölüm	395
Hikmet, Öğüt, Zühd ve Takva Hakkındaki Kısa Sözleri.....	400
İmam Ali Rıza'dan (a.s) Nakledilen Hadisler	407
İslâm Şeriatının Külliyyatı Hakkındaki Me'mun'un Sorularına Verdiği Cevap	409
Tevhit Hakkındaki Sözleri	417
Seçkin Kullar Hakkındaki Sözleri.....	418
İmamet, İmam ve Makamı Hakkındaki Açıklaması.....	430
Hikmet, Öğüt, Zühd ve Takva Hakkındaki Kısa Sözleri.....	434
İmam Muhammed Taki'den (a.s) Nakledilen Hadisler	441
İmam'ın (a.s), İhram Halinde Bir Av Öldüren Kimsenin Hükümü Hakkında Verdiği Cevap	443
İlginç Bir Mesele	447
Kısa Sözleri.....	448

İmam Ali Naki'den (a.s) Nakledilen Hadisler 451

İmam'ın (a.s) Cebir ve Tefviz Ehlinin Reddi ve Cebirle Tefvizin
Arasında Yer Alan Hadd-ı Vasatın İspatı Hakkındaki Mektubu 453

Bedenin Sıhhatli Oluşu 468

Yolun Açık Olması 470

Zamanın Yeterli Olması 471

Azığın Olması 471

İnsanı İşe Yönelten Sebebin Var Olması 472

İmam Ali Naki'nin (a.s) Yahya İbn Eksem'in Sorularına Cevabı..... 476

Hikmet, Zühd, Öğüt ve Diğer Konulardaki Kısa Sözleri..... 483

İmam Hasan Askerî'den (a.s) Nakledilen Hadisler 487

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) İshak İbn İsmail-i Nişaburî'ye Mektubu.. 489

İmam Hasan Askerî'den (a.s) Kısa Sözler..... 492

Allah-u Teâla'nın Bazı Peygamberlerle Konuşması ve Öğütler 497

Allah-u Teâla'nın Hz. Musa İbn İmran'la (a.s) Bir Takım Sırları
Açıklayan Gizli Konuşması 498

Allah-u Teâla'nın Hz. İsa İbn Meryem'le (a.s) Bir Takım Sırları
Açıklayan Gizli Konuşması 504

Hazret-i İsa'nın (a.s) İncil'de ve Diğer Yerlerdeki Öğütleri..... 509

Mufazzal İbn Ömer'in, Şia'ya Tavsiyeleri 523

TAKDİM

Allah'ın Adıyla

Bütün ilâhî dinler, insanın sorumlu bir varlık olduğunu ve yaratılışının gayesini öğrenmek ve o doğrultuda hareket etmekle yükümlü bulunduğunu açıkça bildirmişlerdir. Bu hususta ilâhî dinlerin muhatabı insanların aklıdır. Çünkü her insanın aklı, onun başıboş yaratılmadığına, yaratıcısının karşısında sorumlu olduğuna, hakkı aramak ve öğrenmekle yükümlü bulunduğuna hükmetmektedir.

Merhum Allame Meclisî, Biharul-Envar adlı kitabında İmam Cafer Sadık *aleyhi's-selâm*'dan şöyle naklediyor:

İmam Ca'fer Sadık'a "**De ki: Allah içindir reddedilmeyecek kesin delil...**" (En'âm, 149) ayeti hakkında sorulunca şöyle buyurdu: Kıyamet günü Allah-u Teâla kula şöyle der: "Ey kulum biliyor muydun?" Kul, evet derse, o zaman Allah-u Teâla der ki: "Niçin amel etmedin?" Eğer, bilmiyordum derse, o zaman der ki: "Niçin amel etmek için öğrenmedin?" Böylece hasmını yener. İşte bu reddedilmeyecek kesin delil Allah içindir."

Bu hadisten de anlaşıldığı üzere, insanoğlu Allah-u Teâla karşısındaki vazifesini yerine getirebilmek için akıldan yararlanmak, araştırmak, öğrenmek ve amel etmekle sorumludur.

Ama açıktır ki, akıl tek başına insanın vazifelerini belirlemekte yeterli değildir; bu yolda bir kılavuza ihtiyaç duymaktadır. Gözün sağlamlığı tek başına görmek için yeterli olmadığı ve görmek için sağlam gözün yanı sıra ışığın da mevcut olması gerekli olduğu gibi, aklın da insanı saadet yoluna kılavuzluk edebilmesi için insanı ve evreni ebediyete yönelik yönleriyle tanıyan peygamberler ve onların masum vasilerine ihtiyacı vardır.

Kur'ân-ı Kerim bu hususta buyuruyor ki: "**Eğer bilmiyorsanız zikir ehlinde sorun.**" (Enbiyâ, 7) Ve Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* meşhur Sekaleyn hadisinde kendisinden sonra Kur'ân ve Ehlibeyt'e uymayı emrederek ümmetin vazifesini herhangi bir yoruma yer bırakmayacak şekilde açıkça beyan buyurmuştur.

Müslümanlar olarak Allah-u Teâla'ya şükretmeliyiz ki, Ehlibeyt'i tanımak sayesinde dünyada hiçbir mektebin sahip olmadığı ilim ve nur kaynaklarına sahibiz. Bizlere düşen vazife ise bu nur kaynaklarını tanıyıp onlara tabi olmak ve sonra da doğru bir şekilde bu kaynakları hakka susamış olan insanlığa sunmaktır.

Elinizdeki bu eser, Hz. Peygamber ve Ehlibeyt İmamları'nın özellikle insanın manevî kemaliyle ilgili olan sözlerinden bir kısmını içermektedir. Bu eser Şia mektebinin hicrî 4. asırda yaşamış büyük âlimlerinden olan *Hasan b. Ali b. Şu'be el-Harranî* tarafından yazılmıştır. Bu büyük şahsiyet Şeyh Saduk ile aynı dönemde yaşamış ve büyük muhaddislerden olan Muhammed b. Hemmam'dan ders almıştır.

Sahibu'r-Revzat, onun hakkında şöyle diyor: "Hasan b. Ali b. Hüseyin b. Şu'be el-Harranî (veya el-Halebî) ilimde yüce mertebeye ulaşmış büyük bir şahsiyettir. Onun eseri olan *Tuhefu'l-Ukûl an Âli'r-Resûl* kitabı Şia ulemasının itimat ettikleri bir eserdir."

Merhum Allame Meclisî de Biharul-Envar kitabının mukaddimesinin ikinci faslında şöyle diyor: "Tuhefu'l-Ukûl'un eski bir nüshasını ele geçirdim. Bu kitaptaki düzen, müellifinin ilmî makamını gösterir. Ve kitabın birçok konuları, senede ihtiyacı olmayan öğütler ve kesin olan temel ilkeler hakkındadır."

Evet, öteden beri bu değerli eser, Şia âleminde tanınan ve istifade edilen kaynaklar arasındadır. Bu eser daha önce Tuba yayınları tarafından basıldı. Ancak yeniden değerli mütercim tarafından gözden geçirildi ve yayınevimiz tarafından yapılan eklemelerle birlikte baskıya hazırlandı. Eserin çevirisinde ve gözden geçirilmesinde emekleri geçen kardeşlerimize teşekkürlerimizi sunar, bu çabaların Allah katında kabul edilmesini niyaz ederiz. *Allah'ım, sen kabul eyle bizden; gerçekten sen işiten ve görensın.*

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd Allah'a ki, hamd edenlerin hamdına hiç bir ihtiyacı olmaksızın, bunu ulûhiyetine, samediyetine (muhtaçlara sığınmak olmasına) ve rabbaniyetine bir itiraf vesilesi, rahmetinin artmasına bir sebep ve fazlını arayana bir yol kılmıştır. Hamda layık olan Allah, nimetlerinin değerini itiraf etmeleri için insanlara konuşma kabiliyetini vermiştir. Böylece, verdiği nimetlerden birisi de nimetine karşı hamd ve şükürde bulunmaktır. O'nun mün'im (nimet verici) olduğunu itiraf etmek, ne kadar da büyük olursa olsun her türlü lafzî hamddan üstün sayılır.

Allah'tan başka bir ilâh olmadığına, O'nun birliğine ve şerikinin olmadığına şahadet ederim. Bu içteki ihlâstan kaynaklanan ve kalpteki sadakati ifade eden bir şahadettir. Yaratan, kusursuzca var eden, şekil ve suret veren O'dur. En güzel isimler O'nundur. O'nun eşi ve benzeri yoktur. Çünkü her şey O'nun iradesiyle var olmuştur; var edilen ise var edene benzemez.

Muhammed'in, O'nun kulu ve resulü olduğuna da şahadet ederim. Allah, ezelde onu bütün insanlardan üstün kıldı. Çünkü insanlar arasında seçkin ve beğenilmiş birisi olduğunu biliyordu; emir ve nehiyelerini iletmesi için onu seçti ve bütün âlemde onu kendine elçi kıldı. Çünkü gözler Allah'ı idrak edemez, fikirler O'nun hakikatine erişemez, sırları keşfedebilen akıllar, O'nu temsil ve tasvir edemez. O'ndan başka bir ilâh yoktur; her şeye muktedir, her şeyin sahibi ve sultanı O'dur.

Hazret-i Muhammed'in peygamberliğini itiraf etmeyi, kendi ilâhlığını itirafla eş kıldı. Ona hiçbir varlığın erişemeyeceği keramet ve yücelik verdi. O zaten kendinde topladığı özellik ve sıfatlarla bu makama layıktı. Zira Allah sebatsız ve sıradan birisine, dergâhının bu has kerametini bağışlamaz.

Makamını daha da yüceltmek ve Ehlibeyt'inin tanınmasını kolaylaştırmak için de, ona salât ve selam gönderilmesini emretti; Allah'ın sonsuz salât ve selamı ona ve soyunun üzerine olsun.

Yüce Allah, Peygamber'inden sonra bir grup has kişileri kendisi için seçti; Peygamber'in yüceliği sayesinde onları yüceltti; onları, insanlar için hidayet imamları kıldı. Onlar, halkın üzerine ilâhî hüccet, O'na davet eden ve O'nun izniyle şefaath eden masum, fazilet sahibi, kâmil imamlardır. Allah'ın sözü dışında başka söz söylemezler; her şeyi O'nun emriyle yaparlar, O'nun hükmüyle hükmederler; O'nun sünnetini yerine getirir, O'nun kanunlarını uygular ve farzlarını eda ederler. Böylelikle "helak olan kişinin apaçık bir delilden sonra helak olmasını, diri kalacak kişinin de apaçık bir delilden sonra hayat kazanmasını" irade etmiştir. Allah'ın ve yüce meleklerin salât ve selâmı Muhammed'in (s.a.a) seçilmiş soyunun üzerine olsun.

Ben, Hz. Peygamber'imizden, onun vasisinden (Hazret-i Ali'den) ve soylarından gelen imamlardan (Allah'ın salâtı, rahmeti ve bereketi hepsinin üzerine olsun) elime ulaşan ilimler (hadisler) üzerinde uzun müddet düşünüp, tedebbür ettikten sonra şu neticeye vardım ki, elimize ulaşan hadisler, ulaşmayanlara oranla oldukça azdır. Fakat bu az miktarın bile, maddî ve manevî, dünyevî ve uhrevî bütün meseleleri içerdiğini gördüm. Evet, hak ancak onlardır. Doğrular ancak onlardan alınır ve sadakat ancak onlardan beklenir.

Gerçi geçmiş Şia âlimleri helal, haram, farz, müstehap gibi şer'î hükümler hakkında onlardan rivayet edilen hadislerden birçok derlemeler yapmış, büyük telifler oluşturmuş ve böylece sonrakileri bu işin zahmetinden kurtarmışlardır. Allah da mükâfat ve sevaplarını verir inşaallah; fakat, Ehlibeyt'ten mezkur konular dışında, hikmet, nasihat, güzel ahlâk, takva ve zühdü tavsiye, fani olana (dünyaya) aldanmama ve kalıcı olana (ahirete) yönelme konularında nice hadisler nakledildiğini gördüm. Ama bildiğim kadarıyla şu ana kadar, bunları bir araya toplayan yeterli ve güvenilir bir telif yapılmamıştır. İşte bu yüzden, uzun hutbeler, vasiyetler, mektuplar ve emirnameler yahut kısa sözler şeklinde olan ve söz konusu özellikleri taşıyan hadisleri bir araya toplamayı düşündüm.

Sonra ilginç nükteleri, cazip manaları içeren diğer birçok hadisi de bunlara ekledim. Hedefim Allah'ın (*celle senauh*) rızasını ve sevabını kazanmak, nefsimi kitabın muhtevasıyla eğiterek, sevap ümidi ve azap korkusu neticesinde kurtuluşa ermektir. İnşallah bu nasihatler, gaflet anlarında beni uyarır ve hatırlatma vesilesi olur. Belki muhlis bir mümin de onu gözden geçirir, bildiğinden ders alır, bilmediğini öğrenir. Böylece ben de onun ilim ve amelinin sevabında ortak olurum. Çünkü bu kitap, usul-u din ve furu-u dinin yanı sıra, çeşitli yönleriyle hak inancın külliyat ve açıklamasını, sünnetleri ve adabını içermektedir.

Bu kitapta, her masumdan nakledilen hadisleri ayrı ayrı bölümlerde sırasıyla naklettim. Sonuna da kitabın üslubuyla bağdaşan tavsiye ve öğüt niteliğinde dört ek ilave ettim: Allah'ın (c.c) Hazret-i Musa *aleyhi's-selâm* ile konuşması, Hazret-i İsa *aleyhi's-selâm* ile konuşması, Hazret-i İsa *aleyhi's-selâm*'ın nasihatleri ve (İmam Sadık *aleyhi's-selam*'ın ashabından olan) Mufazzal İbn Ömer'in tavsiyeleri.

Kitap, fazla uzamasın diye, hadislerin senetlerini çıkardım. Zaten bunların çoğunu ravilerinden "dinleme" yoluyla edinmişim. Hadisler daha çok adab ve hikmet niteliğini taşıdığı için kendi kendini doğrulamaktadır ve senedini vermeye gerek yoktur...

Gerçi söylenen özellikleri taşıyan hadislerin hepsini derlemek ve onları bir araya toplamak mümkün değildir, fakat bu kitapta derlediğimiz miktar bile uyanık bir kalp, selim bir akıl sahibi olan kimse için yeterlidir.

O hâlde, ey Ehlibeýt'in mümin takipçileri! Allah'ın hücceti olan akliselim nimetiyle, imamlarınızın buyrukları, davet ve teşvikleri üzerinde düşünün, onlara gönül verin! Kesin delilleri ve yetkin hikmetleri duyup, itinasız bir şekilde yanından geçen ve Ehlibeýt çizgisinin haricinde hareket eden kimseler gibi olmayın! Sırf dilde büyüleyici sözlerle onları metheden, onların buyruklarından öğüt almayıp, teşvik ettikleri şeye rağbet etmeyen ve sakındırdıklarından çekinmeyenlerden olmayın! Böyle olanlara hüccet tamamdır ve ebedi bir hasret ve hüsranda olacaklar da onlardır.

Siz Ehlibeýt dostları, Allah'ın kendilerine uymayı farz kıldığı masum kimselerin buyruklarını, canı gönülden dinleyip amel edin ve her türlü ihmalkârlıktan kaçının!

Bilmediklerinizi öğrenmeye ve bildiğinizle de amel etmeye çalışın ki, sözünüz amelinizle bağdaşsın! Evet, kurtuluş ve gerçek hayat, ancak Ehlibeyt'in ilimleriyle gerçekleşebilir. Allah, hüccet ve delilini onlar ile tamamlamış, imamet makamlarıyla hakkı aşikâr edip mazerete yer bırakmamıştır.

Onlar, Allah'a itaat yollarının hepsini, O'nun rızasını elde edecek bütün sebepleri ve cennete götürecek bütün vesileleri, gizli, açık veya ima yoluyla beyan edip, halkı buna davet etmişlerdir. Öte yandan, Allah'a isyan sayılan ve insanı Allah'ın gazap ve azabına duçar edecek her şeyi açıklamış ve bunlardan sakındırmışlardır ki insanların Allah'a karşı (kendilerini savunacak) bir mazeretleri kalmasın. Böylece onların buyruklarına uymaya ve emirlerine itaat etmeye muvaffak olan mutluluğa kavuşur, muhalefet edip başkalarına uyanlar ise, bedbahtlığa duçar olur. Çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in tutmamızı istediği sağlam kulp (urvetu'l-vuska), sarılmamızı emrettiği Allah'ın ipi (hablullah) ve uzak düşmememizi tavsiye ettiği kurtuluş gemisi (sefinetu'n-necât) onlardır. Yüce Allah'ın "**Allah'a itaat edin; Peygamber'e itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de**"⁽¹⁾ buyurarak itaatlerini farz kıldığı emir sahipleri ve yine "**Allah'tan sakının ve doğru olanlarla birlikte olun.**"⁽²⁾ buyurarak kendileriyle birlikte olmamızı emrettiği doğrular (sadıklar) onlardır.

Onların, büyük-küçük, az-çok, bütün emir ve nehiyelerine uymak gerekir; küçük emir ve nehiylere uyan, büyük emir ve nehiylere uymaya da muvaffak olur; küçük günahlardan kaçınmayan, büyüklere de cüret eder. Hadis-i şerifte şöyle buyrulmakta: "*Küçük günahlardan kaçının. Küçük günah, insanın "Keşke bundan başka bir günahım olmasaydı" dediği günahıdır.*" Yine bir hadiste şöyle buyrulmaktadır: "*Günahın küçüklüğüne bakmayın; onunla kime karşı günah işlediğinizi düşünün! O, her şeyden haberdar olan Yüce Allah'tır.*" Muhakkak Allah, kulunun doğru bir niyete ve ihlâslı bir itaate sahip olduğunu, O'nun sevdiğini sevip, sevmediğine buğzettiğini görünce, onu muvaffak eder; ona yardım da bulunup kalp gözünü açar ve böylece günden güne fazileti artıp tekâmüle erişir. Evet, ameller niyetlere göredir.

1- Nisâ / 59.

2- Tevbe / 119.

Allah bizi ve sizi salih amellere muvaffak etsin; hak davamızda sabit kılsın; dünya ve ahiret işlerinde bize yardımcı olsun. Allah, hepimizi kendilerine ihsan edildiğinde şükreden, belâ ve zorluğa uğradıklarında sabreden, kötülük yaptıklarında af dileyen, tevhit ve masumların imametine sağlam ve sarsılmaz bir imanla inananlardan kılsın. Muhakkak O, lütuf ve ihsan sahibidir.

Hasan b. Ali el-Harranî

HZ. RESULULLAH'TAN
(S.A.A) NAKLEDİLEN
HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Hz. Resulullah'tan (s.a.a)⁽³⁾ Öğüt, Hikmet, Zühd ve Benzeri
Konularda Nakledilen Hadisler

Hz. Resulullah'ın (s.a.a) Hz. Ali'ye (a.s)⁽⁴⁾ Vasiyeti

Ya Ali, Allah'ı gazaplandırarak (bir şeyle) hiçbir kimseyi razı etmemen, Allah'ın (sana) verdiği bir şeyden dolayı başkasını övmemen, Allah'ın senden esirgelediği bir şeyden dolayı da kimseyi yermemen yakine ermenin alametidir. Çünkü rızık, ihtirasla elde edilemeyeceği gibi, rağbetsizlikle de önlenemez.

Allah-u Teâla, kendi hikmet ve lütfü gereği rahatlık ve mutluluğu yakinde ve (kaza ve kadere) rıza göstermekte; gam ve üzüntüyü ise, şüphe ve hoşnutsuzlukta karar kılmıştır.

Ya Ali, cahillikten daha kötü bir fakirlik, akıldan daha faydalı bir servet, bencillikten daha korkunç bir yalnızlık ve istişareden daha iyi bir yardımcı yoktur; hiçbir akıl da tedbir almak kadar yararlı değildir. Güzel ahlâk gibi soy sop ve şükür gibi de ibadet yoktur.

Ya Ali, sözün afeti yalan, ilmin afeti unutmak, ibadetin afeti ihmalkârlık, cömertliğin afeti minnet, yiğitliğin afeti zulüm, güzelliğin afeti bencillik ve soyluluğun afeti ise onunla övünmektir.

Ya Ali, sürekli doğru konuş; ağzından hiçbir zaman yalan çıkmamasın; kesinlikle hıyanete yeltenme; Allah'tan O'nu görüyormuş-

3- Resulullah'ın ism-i şerifinden sonra geçen bu kısaltma işareti, "*sallallahu aleyhi ve alihi*" diye okunur ve "Allah'ın rahmeti onun ve Ehlibeyt'inin üzerine olsun." anlamına gelir.

4- Ehlibeyt İmamları'nın isimlerinden sonra kullanılan bu işaret, "*aleyhi's-selâm*" olarak okunur; ve "ona selâm olsun." anlamına gelir.

çasına kork; malını ve canını dinine feda et; iyi ahlâk edin ve kötü ahlâktan kaçın.

Ya Ali, Allah'ın en çok sevdiği amel şu üç haslettir: Allah'ın farz kıldığı şeyleri yerine getirmek; bunu yapan kimse, halkın en âbitlerindedir. Allah'ın haram kıldığı şeylerden uzak durmak; böyle yapan kimse de halkın en sakınanlarından. Allah'ın verdiği rızka razı olmak; böyle olan kimse de halkın en zenginlerindedir.

Ya Ali, üç şey yüce ahlâktandır: Seninle ilişkisini kesen kimse ile ilişki kurman, senden esirgeyene bağışta bulunman ve sana zulüm edeni affetmen.

Ya Ali, üç şey kurtarıcıdır: Dilini tutman, günahına ağlaman ve (kötü insanlarla muaşeretten uzak kalmak için) evinde oturman.

Ya Ali, şu üç haslet amellerin en başında gelir: (Kendi menfaatin bile söz konusu olduğu yerde) halka karşı insafı davranman; mümin kardeşinle eşitlik gözetmen ve Allah'ı her halükârda hatırlaman.

Ya Ali, üç kimse Allah'ın misafiridir: Mümin kardeşini Allah rızası için ziyaret eden kimse; böyle birisi Allah'ın ziyaretçisidir. Ziyaretçisini ağırlamak ve istediğini ona vermek, Allah'a düşen bir haktır. Namaz kıldıktan sonra, daha sonraki namaz vaktine dek takibat (zikir, dua, Kur'ân okumak vb...) ile meşgul olan kimse; böyle birisi Allah'ın misafiridir ve misafirini ağırlamak Allah'a düşen bir haktır. Bir de hacca ve umre'ye giden bir kimse; onlar da Allah'a doğru giden kimselerdir ve kendisine gelen kimseyi ağırlamak Allah'a düşen bir haktır.

Ya Ali, üç şeyin hem dünyada hem de, ahirette mükâfatı vardır: Hac, fakirliği giderir; sadaka, belaları defeder ve sila-i rahim (akrabalara iyilikte bulunmak) ömrü uzatır.

Ya Ali, kimde şu üç şey olmazsa hiçbir ameli doğrulmaz: Kendisini Allah *Azze ve Celle*'ye karşı günah işlemekten alıkoyacak takva; akılsızın cahilliğini önleyecek ilim (bir nakle göre de hilim) ve halkla iyi geçinebilmesini sağlayacak akıl.

Ya Ali, üç kimse kıyamet günü arşın gölgesi altındadır: Kendisi için sevdiği şeyi, kardeşi için de seven; bir işle karşılaştığında, Allah'ın o işi sevip sevmediğini bilmeyinceye kadar, o iş için herhangi bir girişimde bulunmayan ve kendi nefsinde bulunup da henüz ıslah etmediği bir kusurla kardeşini ayıplamayan. Kendisini ıslah etmeye kalkışan

bir insan ise, ıslah ettiği her kusurunun ardından bir diğeriyle karşılaşır ve bu, insanı kendisiyle meşgul etmeye yeter. (Artık başkalarının ayıplarıyla uğraşmaktan geri kalır).

Ya Ali, üç şey iyi olmanın yollarındandır: Cömert olmak, güzel konuşmak ve eziyetlere karşı sabırlı olmak.

Ya Ali, Tevrat'ta dört şeyin, dört şeyi beraberinde taşıdığı yazılıdır: Dünyaya haris olan, Allah'a öfkelenir. Duçar olduğu bir musibetten yakınan, gerçekte Allah'tan yakınmaktadır. Zengin karşısında (zenginliği için) tevazu eden kimsenin, dininin üçte ikisi yok olur. Bu ümmetten cehenneme giden kimse, Allah'ın ayetleriyle alay edip, onlarla oynayan kimselerdendir.

Ya Ali, dört şey, dört şeyi beraberinde getirir: Saltanata erişen diktatör olur. İstişare etmeyen pişman olur. Davrandığı gibi sana davranılır. Yoksulluk en büyük ölümdür. "*Maksat dinar ve dirhem (mal) yoksulluğu mu?*" denilince: "Hayır, maksat din yoksulu olmaktır." buyurdu.

Ya Ali, kıyamet günü üç gözden başka bütün gözler ağlar: Allah yolunda geceleri uykusuz kalan göz, Allah'ın haram kıldığı şeylere bakmayan göz ve Allah korkusundan ağlayan göz.

Ya Ali, Allah'tan başkasının haberdar olmadığı günahlarına ağladığı hâlde, Allah'ın nazar ettiği yüze ne mutlu!

Ya Ali, şu üç şey (insanı) helak eder: Heva ve hevese uymak, cimrilik yapmak ve insanın kendisini beğenmesi. Şu üç şey de (insanı) kurtuluşa götürür: Hoşnutluk ve öfke hâlinde adaletli davranmak, zenginlikte ve fakirlikte orta halli olmak, gerek gizlide ve gerekse açıkta Allah'ı görürcesine O'ndan korkmak. Çünkü sen O'nu görmesen de O seni görür.

Ya Ali, üç yerde yalan konuşmak iyidir: Savaşta (düşmanı aldatmak için) hile yapmada, hanımına (bir şey alacağına dair) söz vermede,⁽⁵⁾ halkın arasını ıslah etmede.

5- Yapamayacağını bildiği hâlde hanımlara bir şey almak hususunda söz vermenin caiz hatta iyi bir iş olarak nitelenmesi, İslâm'ın aile yuvasının korunmasına verdiği önemden kaynaklanmaktadır.

Ya Ali, üç yerde doğru konuşmak kötüdür: Söz gezdirmede; erkeğe, ailesi hakkında hoşlanmayacağı haberleri vermede ve hayır işlerin açıklayan bir kimseyi yalanlamada.⁽⁶⁾

Ya Ali, dört şey boşunadır: Doyduktan sonra yemek, ay ışığında kandil yakmak, çorak yerde tohum ekmek ve layık olmayan bir kimseye iyilik yapmak.

Ya Ali, dört kimse herkesten daha çabuk ceza görür: Yaptığın iyiliğe kötülükle karşılık veren, senden zulüm görmeden sana zulüm yapan, aranızdaki antlaşmaya sen sadık kaldığın hâlde hıyanet eden ve sıla-i rahim (akrabalara iyilik) yaptığın hâlde (sana karşı) onu terk eden kimse.

Ya Ali, dört şeye sahip olanın Müslümanlığı kâmil olur: Doğruluk, şükür, hayâ ve güzel ahlâk.

Ya Ali, halka az el açmak peşin zenginliktir ve halka çok el açmak zillettir. Peşin fakirlik de işte budur.

H. Ali'ye (a.s) Başka Bir Vasiyeti

Ya Ali, müminin nişanesi üçtür: Oruç tutmak, namaz kılmak ve zekât vermek. Zahirde kendisini ehil gösteren kimsenin de nişanesi üçtür: İnsanın yüzüne karşı dalkavukluk yapar; arkasından gıybet eder ve musibete uğradığında da sevinir. Zalimin de üç nişanesi var: Eli altında bulunanlara zorbalık yapar; kendisinden üstlere isyan eder ve zalimlerle işbirliği yapar. Riyakârın da üç nişanesi var: Halkın yanında gayretli ve hareketli olur; yalnızlıkta üşenir ve bütün işlerde övülmesini sever. Münafığın da nişanesi üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler; kendisine güvenildiğinde hıyanet eder ve verdiği sözün üzerinde durmaz. Tembelin de alâmeti üçtür: Tefrite⁽⁷⁾ düşünceye kadar gevşeklik yapar; zayı edinceye dek tefrit eder ve günaha düşünceye kadar zayı

6- Bu hadisin son bölümünü açıklık kazanması için şu iki noktaya dikkat etmek gerekir: a) Maksat, yalan olarak iyilikleri anlatılan şahsın iyi olarak tanındığında topluma bir zararın gelmediği zamanlardır. İşte bu durumda birinin iyiliğinin anlatılması toplumu iyiliğe teşvik ettiği için, anlatanı halkın huzurunda yalanlamak kötü bir iştir. b) Toplumun huzurunda yalanlamanın kötü oluşu ona özel olarak hatırlatmada bulunmanın da kötü olduğu anlamına değildir.

7- Gereken vazifeyi yapmama durumu, ifrat karşıtı.

eder.⁽⁸⁾ Akıllı kimseye, ancak üç şey için yolculuğa gitmek yakışır: Geçimini temin etmek, ahiretine yönelik bir adım ve helâl bir zevk.

Ya Ali, cahillikten daha şiddetli bir fakirlik, akıldan daha faydalı bir servet, kendini beğenmişlikten daha korkunç bir yalnızlık yoktur ve hiçbir amel tedbir almak, hiçbir takva günahahtan sakınmak ve hiçbir soy sop da iyi ahlâklılık gibi olamaz. Konuşmanın afeti yalan, ilmin afeti unutmak ve bağışta bulunmanın afeti de minnettir.

Ya Ali, hilali gördüğün zaman üç defa "**Allahu Ekber**" de; sonra "**El-hamdu lillah'illezî halekanî ve halekake ve kadderake menâzile ve cealeke âyeten li'l-âlemin.**" de.⁽⁹⁾

Ya Ali, aynaya baktığın zaman üç tekbir getirdikten sonra şöyle de: "**Allahumme kemâ hassente halkî fe-hassin hulkî.**"⁽¹⁰⁾

Ya Ali, seni dehşete düşüren bir şeyle karşılaşırsan, şöyle de: "**Allahumme bi-hakki Muhammed'in ve Âl-i Muhammed'in illâ ferrecte annî.**"⁽¹¹⁾

Hz. Ali *aleyhi's-selâm* diyor ki: Peygamber *salla'llahu aleyhi ve alih'den*: "*Ya Resulullah, (Allahu Teâla Kur'ân'da): "Âdem Rabbi'nden (bir takım) kelimeler aldı. (Allah da) bunun üzerine tövbesini kabul etti..."*⁽¹²⁾ *diye buyurmaktadır. Bu kelimeler nedir?"* diye sordum, Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Ya Ali, Allah-u Teâla, Âdem'i Hindistan'a, Havva'yı Cidde'ye, yılanı İsfahan'a ve İblis'i de Miysan'a (Basra ve Vasit arasında bir yere) indirdi. Cennette yılan ve tavus kuşu kadar güzel bir şey yoktu. Yılanın deve gibi dört ayağı vardı. İblis, yılanın karnına girerek, Âdem'e hile yaptı ve onu aldattı. Allah-u Teâla da yılanı gazap ederek ayaklarını ondan aldı ve şöyle buyurdu: "Rızkını, toprak karar kıldım ve karnının üzerinde sürünmelisin; sana acıyana Allah acımasın." Tavusa da, İblis'e ağacı bulmada kılavuzluk ettiği için gazap ederek sesini ve ayakları-

8- Gevşeklik neticesinde işi gerektiği gibi yapmama sonucu bazen iş zayi olur ve bu da kişinin ahitlerini yerine getiremeyip günah işlemesine sebep olur.

9- Hamt, beni ve seni yaratan ve senin seyrin için menziller belirleyen, seni alemere kudret ve azametinin nişanesi kılan Allah'a mahsustur.

10- Allah'ım, (vücudumu) güzel yarattığın gibi huyumu da güzelleştir.

11- Allah'ım, Muhammed ve onun Ehlibeyt'inin hakkı hürmetine, beni (bu zorluktan) kurtar.

12- Bakara / 37.

nı çirkinleştirdi. Âdem, Hindistan'da kaldığı yüz yıl süresince, başını gökyüzüne kaldırmadı. Ellerini başına koyup kendi hatasına ağlıyordu. Allah, Cebrail'i, Âdem'e gönderdi. (Cebrail): "Ey Âdem dedi, Allah sana selâm söylüyor ve buyuruyor ki: "Ey Âdem, seni kendi elimle yaratmadım mı? Sana kendi ruhumdan üflemedim mi? Meleklerimi sana secde ettirmedim mi? Cariyem Havva'yı seninle evlendirmedim mi? Cennetimde sana yer vermedim mi? O hâlde ey Âdem, bu ağlama nedir? Bu kelimeleri söyle; şüphesiz Allah-u Teâla tövbeni kabul eder. Söyle ki: **"Subhâneke, lâ ilâhe illâ ente, amiltu sûen ve zalemte nefsi, fetub aleyye, inneke ente't-tevvabu'r-rahîm.**"⁽¹³⁾

Ya Ali, evinde bir yılan gördüğünde o yılanı üç defa (o eve girip) çıkıncaya kadar öldürme; dördüncü defasında görürsen o zaman öldür; çünkü o kâfirdir.

Ya Ali, yolda bir yılan gördüğün zaman onu öldür. Çünkü ben cinlere, yılan şeklinde gözükmemelerini şart koşmuşum.

Ya Ali, dört haslet bedbahtlıktır (nişanesi): Gözyaşının kurumaması, katı kalpli olmak, uzun arzu ve dünya sevgisi.

Ya Ali, huzurunda seni methederlerse şöyle de: **"Allahummec'alnî hayren mimmâ yezunnûne veğfir lî mâ lâ ya'lemûne vela tuahiznî bima yekulûn.**"⁽¹⁴⁾

Ya Ali, cinsi münasebette bulunduğun zaman şöyle de: **"Bismillahi, Allahumme cennibni's-Şeytâne ve cennibi's-Şeytâne ma rezaktenî.**"⁽¹⁵⁾ Eğer Allah-u Teâla o anda, sizden bir çocuk olmasını takdir ederse hiçbir zaman Şeytan'ın, ona bir zararı dokunamaz.

Ya Ali, yemeğe tuz ile başla ve tuz ile bitir. Çünkü tuz, yetmiş derde devadır. Onların en küçüğü delilik, cüzam ve alaca hastalığıdır.⁽¹⁶⁾

13- Ey Allah'ım, her eksiklikten uzaksın sen. Senden başka bir ilâh yoktur; kötü iş yaptım; kendime zulüm ettim; tövbemi kabul et. Çünkü Sen, çok tövbe kabul edensin ve rahimsin.

14- Allah'ım, beni zannettiklerinden daha iyi kıl; bilmedikleri şeyleri affet ve hakımda söyledikleri şeylerle de benden hesap sorma.

15- Allah'ın adıyla; Allah'ım bizi Şeytan'dan ve Şeytan'ı da bana nasip edeceğin çocuktan uzak eyle.

16- Diğer faydalarının yanı sıra özellikle yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra azıcık tuz yemek, sindirim sisteminde ve özellikle ağızda mikropların gelişmesini önlediğinden bir çok hastalıkların önlenmesinde etkili bir madde sayılır.

Ya Ali, bedenine zeytinyağı sür. Çünkü Şeytan bedenine zeytinyağı süren bir kimseye, kırk gece yaklaşmaz.

Ya Ali, ayın ilk ve orta gecelerinde cinsel ilişkide bulunma, sara hastasının genelde o iki gecede hastalığının belirdiğini görmüyor musun?

Ya Ali, çocuğun olduğunda sağ kulağına ezan, sol kulağına da ika-met oku. Bu takdirde Şeytan ona asla zarar vermez.

Ya Ali, halkın en kötüsünü sana tanıtayım mı? *"Evet ya Resulullah"* dedim; buyurdular ki: Halkın en kötüsü, günahları affetmeyen ve hatalardan geçmeyen kimsedir. Onlardan daha kötüsünü de sana tanıtayım mı? *"Evet ya Resulullah"* dedim, buyurdular ki: Onlardan daha kötüsü şerrinden korunulmayan ve hayrı umulmayan kimsedir.

Hz. Ali'ye (a.s) Diğer Bir Vasiyeti

Ya Ali, peştamalsız hamama girmekten sakın. Çünkü hem peştamalsız (çıplak) olarak hamama giren kimse melundur ve hem de ona bakan.

Ya Ali, işaret ve orta parmağına yüzük takma; çünkü bu "Lut" kavminin yaptığı bir işti.⁽¹⁷⁾ Küçük parmağını da yüzüksüz bırakma.

Ya Ali, Allah kendi kulunun; "Allah'ım günahlarımı affet; çünkü Senden başka günahları affedecek bir kimse yoktur" demesini beğenir. Kul böyle dediği zaman Allah da, meleklerine şöyle hitap eder: "Ey meleklerim, bu kulum benden başka günahları affedecek birisinin bulunmadığını bilmiş; şahit olun ki, ben onu bağışladım."

Ya Ali, yalan konuşmaktan sakın. Çünkü yalan konuşmak yüzü karartır ve sonra da o şahıs Allah katında kezzap (çok yalan konuşan) olarak yazılır. Doğru konuşmak da yüzü ağartır ve böyle birisi de Allah indinde sadık (doğru konuşan) olarak yazılır. Doğruluğun bereket kaynağı ve yalancılığın ise uğursuzluk olduğunu bil.

17- Hz. Peygamber'in sakındırması, bu olayın kâfirlere benzerlik arzetmesinden dolaydır. Kâfirlere benzemek unvanı taşıyan her şey bu unvanı taşıdığı sürece İslâm'a göre haramdır. Ancak bu unvanı taşımadığı zaman bir mahzuru kalmaz. Nitekim İmam Ali'den (a.s), Hz. Peygamber'in (s.a.a) *"Ağarmış saçı (boyamak suretiyle rengini) değiştirin ve Yahudilere benzemeyin!"* sözü sorulunca şöyle buyurdu: Bu, Müslümanların sayısının az olduğu döneme aitti... Şimdi kişi istediği şekilde yapabilir.

Ya Ali, gıybet etmekten (başkalarının arkasından konuşmaktan) ve söz taşımaktan kaçın. Çünkü gıybet etmek orucu bozar (sevabını yok eder) ve söz taşımak da kabir azabına sebep olur.

Ya Ali, ister yalan yere olsun, ister doğru zaruret olmaksızın Allah'a yemin etme. Allah-u Teâla'yı kendi yeminine vesile kılma. Çünkü Allah-u Teâla, yalan yere O'na yemin eden bir kimseye acımadığı gibi onu gözetmez de.

Ya Ali, yarının rızkı için gam yeme. Çünkü her günün rızkı, gelip ulaşır.

Ya Ali, inat etmekten sakın. Çünkü inatçılığın evveli cahillik, sonu ise pişmanlıktır.

Ya Ali, misvak kullan. Çünkü misvak ağız temizliğine, Allah'ın rızasına ve gözün ışıklanmasına sebep olur. Dişleri kürdanla temizlemek de seni meleklere sevdirebilir. Yemekten sonra dişlerini kürdanla temizlemeyen kimsenin ağız kokusundan melekler rahatsız olur.

Ya Ali, sinirlenme; sinirlendiğin zaman otur ve Allah'ın kullara karşı olan kudret ve hilmini düşün ve sinirlendiğin vakit sana: "Allah'tan kork" dediğinde sinirini atıp, hilmine ve sabrına dön.

Ya Ali, kendi malından başkalarına harcadığın şeyi, Allah'ın rızası için harca ki, Allah katında onu biriktirilmiş olarak bulasın.

Ya Ali, ailen, komşun, muâşeret ettiğin ve dost olduğun herkese iyi davran ki, Allah katında yüce derecelere ulaşasın.

Ya Ali, kendin için sevmediğin şeyi, başkası için de sevme. Kendin için sevdiğin şeyi, kardeşin için de sev. Böyle olursan hükmünde (diğerleri hakkında hüküm vermede) adil ve adaletinde insafli olursun; gök ve yeryüzü ehlinin yanında da sevilirsin. Vasîyetimi korumaya çalış, inşa'llah.

Hikmetli Sözlerinden Bir Bölümü

Hız. İsa *aleyhi's-selâm*'ın havarilerinden olan Yahuda'nın torunlarından, Şem'un İbn Lavî ismiyle meşhur bir rahibin, Resulullah'a yönelttiği birçok sorularını ve Peygamber-i Ekrem'in, ona verdiği cevapları ve onun Müslüman olmasını, bütün ayrıntılarıyla içeren uzun bir hadisten kitabın üslubuna uyan bazı bölümlerini zikrediyoruz:

Şem'un, Resulullah'a, "Bana akıl hakkında bilgi ver. Akıl nedir? Nasıldır? Akıldan ayrılan kollar nelerdir? (Aklın ürünleri nelerdir?) Ve bunların bütün kısımlarını bana açıklayın." diye sordu. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: "Akıl, cahilliğin bukağıdır; nefis, en kötü hayvana benzer; bukağı takılmazsa azar. Böylece akıl cahilliğin bukağıdır. Allah-u Teâla akli yaratıp ona, "Gel" dedi, o da geldi; ona "Dön" dedi o da döndü; sonra Hak Teâla şöyle buyurdu: "İzzet ve celalime andolsun ki, senden daha azametli ve senden daha itaatkâr bir varlık yaratmadım; seninle başlayıp seninle hilkatini yenileyeceğim. Mükâfat senin içindir, azap da sanadır."⁽¹⁸⁾

Daha sonra akıldan hilim (yumuşaklık), hilimden ilim, ilimden rüş (olgunluk), rüşten iffet, iffetten korunma (sakınma), korunmadan hayâ, hayâdan vakar (ağır başlı olmak), vakardan hayırlı işlerde sebat (süreklilik) ve sebatan kötülükten nefret etmek, kötülükten nefretten de nasihat edene itaat etmek ayrıldı. Bunlar, akıldan ayrılan on tane hayır semeresidir. Bunlardan her biri de on ayrı kola ayrılır.

Hilmin (yumuşaklığın) semereleri: Güzel davranmak, iyi insanlarla arkadaşlık yapmak, aşağılıktan kaçınmak, alçaklıktan uzak durmak, iyiliğe fazla istek, yüce derecelere yaklaşmak, affetmek, iyi geçinmek, ihsanda bulunmak ve boşuna konuşmamaktır. Bunlar hilim sayesinde akıllıya nasip olan sıfatlardır.

İlmin semereleri: Fakirliğe rağmen zenginlik (ilim vasıtasıyla kendini zengin görmek), cimriliğe rağmen cömertlik (kişi yapısı itibarıyla cimri olabilir ama ilmin gereği olarak cömertlik yapar), basitliğine rağmen heybetli olmak, hastalığa rağmen sağlıklı olmak (vücudunun hasta olmasına rağmen morali yerinde olmak), uzaklığa rağmen yakın olmak, inatçı ve ısrarlı olmasına rağmen hayâli olmak, hakirliğe rağmen yücelik, düşüklüğe rağmen şerefli olmak, hikmet, itibar ve makama sahip olmak. İşte bunlar, akıllının ilim vasıtasıyla elde ettiği şeylerdir. O hâlde hem akıllı ve hem de âlim olan insana ne mutlu!

18- Allah'ın emir ve buyruklarına itaat etmeği ve böylece yaratılışın hedefi olan Allah'a ibadet etmeği sağladığı için, akıl hem yaratılışın ve hem de ölümden sonraki hayatın ereksel nedeni sayılır. Sevap ve ceza da akılla orantılıdır; çünkü akli olmayanın, sorumluluğu yoktur ve akli olan da, akli oranında sorumludur.

Rüştün semereleri: Doğruluk, hidayet, iyilik, takva, başarı, itidal (dengeli olma), iktisat (ne savurgan ve müsrif ne de cimri olma), mükâfat, kerem ve Allah'ın dinini tanımak. Bunlar akıllının rüşv vasıtasıyla elde ettiği şeylerdir; öyleyse ne mutlu doğru yolda sabit olan kimseye.

İffetin semereleri, (takdirine) razı olmak, mütevazı olmak, (hayırlardan) faydalanmak, huzurlu olmak, (elinin altında bulunanların hâlini) sormak, huşu, tezekkür (gafil olmamak), tefekkür, başışta bulunmak ve cömertliktir. Bunlar, iffet vasıtasıyla akıllı kimseye, Allah-u Teâla ve O'nun verdiği rızktan hoşnut olduğu takdirde, nasip olan şeylerdir.

Sıyanetin (kendini korumanın) kısımları: Salâh (doğruluk), tevazu, zühd, tövbe, anlayış, edep, ihsan, sevgi kazanmak, hayırlı işlerde bulunmak ve kötülükten sakınmak. Bunlar günahlardan korunma vesilesiyle akıllının elde ettiği şeylerdir. Öyleyse Allah'ın, sıyanetle ikramda bulunduğu kullara ne mutlu!

Hayânın semereleri: Yumuşaklık, şefkat, gizlide ve açıkta Allah'ı gözetmek, sıhhat, kötülükten kaçınmak, güler yüzlülük, cömertlik, başarı ve halkın arasında iyilikle anılmak. Bunlar hayâ vasıtasıyla akıllının elde ettiği şeylerdir. Allah-u Teâla'nın nasihatini kabullenip, O'nun ifşasından korkan kimseye ne mutlu!

Vakarın (ağır başlılığın) semereleri, Lütüfta bulunmak, tedbirli olmak, emaneti eda etmek, hıyaneti terk etmek, doğru konuşmak, namuslu olmak (fuhuştan korunmak), malını ıslah etmek (mal ve servetini iyice koruyup yerinde harcamak), düşmana karşı hazırlıklı olmak, kötülükten sakındırmak ve başıboşluğu terk etmektir. Bunlar, vakar vasıtasıyla akıllıya nasip olan şeylerdir. Ne mutlu vakarlı olana, cahil ve hafif olmayana, affedip başışlayana ve (başkalarının hatasını) görmezlikten gelene.

Hayır, işi sürdürmenin sonuçları: Çirkin ve kötü işleri terk etmek, ahmaklıktan uzaklaşmak, gınahtan çekinmek, yakine ermek, kurtuluşu sevmek, Rahman (olan Allah)'a itaat etmek, delil ve burhana saygı göstermek, Şeytandan sakınmak, adalete boyun eğmek ve hakkı söylemek. Bunlar hayır işi sürdürmenin sonucu olarak akıllıya nasip olan şeylerdir. Geleceğini ve (kıyamet günü yeniden) dirileceğini unutmayan ve dünyanın faniliğinden ibret alan kimseye ne mutlu!

Kötülüğü sevmemenin sonuçları: Vakar (ağırbaşlılık), sabır, başarı, açık ve doğru yol üzerinde olmak, hidayeti sürdürmek, Allah'a iman etmek, halka karşı saygılı olmak, ihlâslı olmak, kendisini ilgilendirmeyen boş şeyleri terk etmek ve kendisine yararlı olan işleri korumak. Bunlar şerri sevmemekten dolayı akıllıya nasip olan şeylerdir. Ne mutlu, Allah'ın hakkını yerine getiren ve Allah yolunun sağlam iplerine (nişanelerine) sarılan kimseye!

İnsanın hayrını isteyen sözlerine itaat etmenin sonuçları: Aklın çoğalması, fikrin olgunlaşması, iyi akıbetli olmak, kınanmaktan kurtuluş, (hakkı) kabul etmek, dostluk, gönül açıklığı, insaf, (hayır) işlerde (diğerlerinden) öne geçmek ve Allah'a itaat etmede güçlü olmak. Ne mutlu heva ve heves meydanlarından kurtulan kimseye! Bütün bunlar akıldan türeyen hasletlerdir.

Daha sonra Şem'un, Resul-i Ekrem'e: "*Cahilin nişanelerini de açıklayın.*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "Cahil ile dost olursan, seni zahmete düşürür; uzak durursan küfreder. Sana bir şey verirse minnet eder; sen bir şey verdiğinde nankörlük eder. Sırrını ona söylersen hıyanette bulunur; sana sırrını söylerse seni (onu yaymakla) suçlar. Zenginleşirse azar, kaba ve katı yürekli olur; fakirleşirse Allah'ın nimetlerini inkâra kalkışır ve günahattan çekinmez. Sevinçli olursa, haddini aşar ve azgınlık yapar; üzülürse, ümitsizliğe kapılır. Güldüğünde, kahkahayla güler; ağladığında çığlık atar; iyilere dil uzatır. Allah'ı sevmez; O'nun haklarını gözetmez; Allah'tan utanmaz ve O'nu anmaz. Kendisini razı edersen, seni metheder ve hakkında gerçeği olmayan güzel şeyler söyler; sana sinirlenirse, övgüleri kesilir, hakkında gerçeği olmayan kötü şeyler söyler. İşte cahilin durumu budur."

Şem'un, daha sonra "*İslâm'ın nişanesini açıklayın?*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdular: "İslâm'ın nişanesi iman, ilim ve ameldir."

"İman, ilim ve amelin nişanesi nedir?" diye sorduğunda ise Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"İmanın alameti dördtür: Allah'ın birliğini ikrar etmek; O'na, O'nun kitaplarına ve peygamberlerine inanmak.

İlmin alameti de dördtür: Allah'ı tanımak, O'nun dostlarını tanımak, ilâhî farizaları bilmek ve onları eda etmekte ihmalkârlık yapmamak.

Amelin nişaneleri ise şunlardır: Namaz, oruç, zekât ve ihlâslı olmak.

Sonra Şem'un, Resulullah'a, "Doğru kimsenin, müminin, sabırlının, tövbe edenin, şükredenin, huşu sahibinin, salih kimsenin, başkalarının hayrını isteyen, yakın ehlinin, ihlâs sahibinin, zahidin, iyinin, takvalının, tekellüf ehlinin, zalimin, riyakârın, münafığın, hasetçinin, israf edenin, gafilin, hainin, tembelin, yalancının ve fâsığın alametlerini açıklayın." dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Doğru olan kimsenin alameti dördtür: Doğru konuşur; Allah'ın müjdesini ve korkutmasını tasdik eder; ahidini yerine getirir ve hıyanetten kaçınır.

Müminin alameti de, şefkatli, anlayışlı ve hayâli olmaktır.

Sabırlının alameti de dördtür: Zorluklara karşı sabreder; iyi işlerde kararlı olur, tevazu ve hilim sahibidir.

Tövbe edenin de alameti dördtür: Sırf Allah'ın rızası için amel eder; batılı terk eder; hakka sarılır ve hayırlı işlere çok ilgi gösterir.

Şükredenin de alameti dördtür: Nimetler karşısında şükreder; belaya karşı sabırlı olur; Allah'ın kısmet ettiği şeyle yetinir ve Allah'tan başkasına hamt ve tazimde bulunmaz.

Huşu sahibinin alameti dördtür: Gizli ve açık her yerde Allah'ın gözetiminde olduğunu bilir; iyi işler yapar; kıyameti düşünür ve Allah'la münacat eder.

Salih kimsenin alameti de dördtür: Kalbini arındırır; amelini düzeltir; kazancını ve bütün işlerini ıslah eder (İslâmî ölçülere göre düzene sokar).

Başkalarının hayrını isteyen kimsenin alameti de dördtür: Hak üzere hükmeder, kendi aleyhine bile olsa hakkı söyler; kendisi için istediği şeyi başkaları için de ister ve hiçbir kimseye haksızlık etmez.

Yakin ehlinin alameti ise altıdır: Allah'ın varlığına yakın edip O'na iman getirir; ölümün hak olduğuna yakın edip ona karşı dikkatli olur; kıyamet gününün hak olduğuna yakın edip o günde rezil olmaktan korkar; cennetin hak olduğuna yakın edip onu özler; cehennemın hak olduğuna yakın edip ondan kurtulmak için belirgin bir şekilde çaba gösterir ve hesabın hak olduğuna yakın edip kendi nefisini hesaba çeker.

İhlâs sahibinin alameti dördtür: Kalbi (şirk, küfür, kin vb. şeylerden) ve azası (günah yapmak, eziyet etmek vb. şeylerden) salim kalır; başkalarına iyilik yapar ve kötülük yapmaktan çekinir.

Zahidin alameti on şeydir: Haramlara (rağbet) göstermez; nefsi-ne hâkim olur; Rabbinin farizalarını yerine getirir; köle ise güzel itaat eder; efendi ise iyi yönetir; ne taassubu olur, ne de kini; kendisine kötülük yapana iyilik yapar; zarar verene hayırla karşılık verir; kendisine haksızlık yapanı affeder ve Allah'ın hakkına boyun eğer.

İyi insanın alameti de on şeydir: Allah için sever; Allah için buğzeder; Allah için biriyle arkadaş olur; Allah için arkadaşlığını bozar; Allah için öfkelenir; Allah için hoşnut olur; Allah için çalışır, Allah'ı arzular; temiz, ihlâslı, hayâlî, korkulu olup amellerini gözetleyen Allah'a karşı huşu içerisinde olur ve Allah yolunda ihstanda bulunur.

Takvalının alameti ise altı şeydir: Allah'tan korkar. Allah'ın sorgusundan sakınır. Allah'ı görürcesine akşamlayıp sabahlar; dünyayı önemsemez ve ahlâkî güzel olduğu için dünyanın hiçbir şeyini büyük saymaz.⁽¹⁹⁾

Mütakellifin (kendini olduğundan farklı gösterenin) alameti dördtür: Faydasız şeylerde tartışır; kendisinden üstün olan kimseyle çekişir; ulaşamayacağı şeye el uzatır ve gayretini, kendisini kurtarmayacak şeylerde sarf eder.

Zalimin alameti de dördtür: Kendisinden üst seviyede olana itaat etmemekle zulüm yapar; kendisinden aşağıdakileri zorla kendisine köle yapar; hakka düşman olur ve açıkça zulmeder.

Riyakârın alameti de dördtür: Yanında birisi bulunduğunda, Allah yolunda çalışmaya ilgi gösterir; yalnız olduğunda ise tembel olur; her işinde övülmesini çok sever; ismini iyi tanıtmaya çalışır.

Münafığın alameti de dördtür: Batını bozuktur; dili kalbiyle, sözü ameliyle ve içi de dışıyla çelişir. Cehennem ateşinde yanacak münafığın vay hâline!

Hasetçinin alameti de dördtür: Gıybet, dalkavukluk ve yaşadıkları musibeti başlarına kakmak ve onlarla alay etmek.⁽²⁰⁾

19- İbarenin zahiri böyledir; fakat alametlerin biri eksik olduğundan dolayı belki de "li-husni hulkihi" yerine "yehsunu hulkuhu" ibaresi doğrudur. O zaman anlamı şöyle olur: Takvalının altıncı sıfatı şudur: Ve güzel ahlâklı olur.

20- Her hâlde dördüncü alamet ravilerin kaleminde düşmüştür.

Müsrifin alameti de dörttür: Batıl ile iftihar etmek; malik olmadığı şeyi (veresiye) yemek, hayır işleri yapmaya ilgi duymamak ve kendisine yararı dokunmayan kimseleri eleştirmek.

Gafilin alameti de dörttür: Kalp gözünün körlüğü, yanlıgı içerisinde olmak, oyalanmak ve unutkanlık.

Tembelin alameti de dörttür: Kusur haddine dek gevşeklik eder; işleri zayi edecek derecede kusur gösterir; tahammülsüz oluncaya dek işleri zayi eder ve günaha sürükleninceye dek tahammülsüz olur.

Yalancının alameti de dörttür: (Bir şey) söylediğinde doğru söylemez; (kendisine bir şey) söylendiğinde (söyleyeni) doğrulamaz; söz gezdirir ve iftirada bulunur.

Fasığın alameti de dörttür: (Haram) eğlenceye düşkün olmak, boş şeylerle uğraşmak, düşmanlık beslemek ve iftirada bulunmak.

Hainin alameti dörttür: Allah'a isyanda bulunmak, komşulara eziyet etmek, dostlara kin beslemek ve azgınlara yaklaşmak.

Sonra Şem'un Peygamber-i Ekrem'e şöyle dedi: "Bana şifa verdin ve beni körlükten çıkarıp basirete kavuşturdun. Öyleyse, hidayet yollarını bana öğret." Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* de bunun üzerine şöyle buyurdu:

Ey Şem'un, şüphesiz cinlerden ve insanlardan dinini elinden çıkarmak için seni takip eden ve seninle savaşılan düşmanların vardır. İnsanlardan olan düşmanların: Ahirette payları olmayan, Allah katında olana ilgi göstermeyen, bütün gayretlerini halkı (yaptıklarından dolayı) ayıplamaya sarf edip, kendilerini hiçbir zaman yermeyen ve yaptıkları amellerden çekinmeyen kimselerdir. Seni salih gördüklerinde, haset edip "Riyakâr"dır derler, fasit olduğunu gördüklerinde ise, "Ondan hayır beklenmez" derler.

Cinlerden olan düşmanların ise, Şeytan ve onun askerleridir. (Evladın öldüğünde sabrını elinden almak için) yanına gelip "*Oğlun öldü*" derse, cevabında: "Diriler, ölmek için yaratılmışlardır; vücudumun bir parçası olan oğlum cennete gidiyor; bu da benim için sevindiricidir" de. Yanına gelip "*Malın elinden çıktı*" derse, ona şöyle cevap ver: "Hamt Allah'a ki (kendisi) verdi ve (kendisi de) aldı ve zekâtı benden kaldırdı; artık üzerimde zekât yoktur." Yanına gelip "*Halk, sana zulüm yapıyor ama sen karşılık vermiyorsun*" derse, de ki: "**(Kıyamet gününde) yol, ancak**

insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere 'tecavüz ve haksızlıkta bulunanların' aleyhinedir."⁽²¹⁾ Ama "**İyi iş yapanlara bir sorun yoktur.**"⁽²²⁾ Yanına gelip seni, bencilliğe sürüklemek amacıyla "*İyi işlerin ne kadar çoktur*" derse, "*Kötü işlerim iyi işlerimden daha çoktur.*" diye cevap ver. Gelip "*Ne kadar çok namaz kılıyorsun!*" derse, "*Gafletim namazımdan daha çoktur*" diye cevap ver. "*Halka ne kadar bağıştta bulunuyorsun!*" derse, de ki: "*Aldığım, verdiğimden daha çoktur.*" "*Sana zulüm yapan ne kadar çoktur!*" derse, "*Zulüm yaptığım kimseler daha çoktur*" de. Gelip "*Ne kadar iyi amelde bulunuyorsun!*" derse, "*Çok günah işlemişim*" diye cevap ver. Yanına gelip "*Şarap iç.*" derse, "*Ben günah işlemem*" de. Yanına gelip "*Dünyayı sevmiyor musun?*" derse, "*Hayır, sevmiyorum; ona aldanan (ben değilim) başkasıdır*" diye cevap ver.

Ey Şem'un, iyilere katıl; Yakup, Yusuf ve Davut gibi peygamberlere tabi ol. Allah-u Tebâreke ve Teâla, en aşağı tabakayı yarattığında, bu tabaka övünerek kükredi ve "*Kim bana galip gelebilir?*" dedi. Allah-u Teâla yeri yaratıp aşağı tabakanın üzerine yayınca, aşağı tabaka ram oldu. Sonra da yer övünüp "*Kim bana galip gelebilir*" dediğinde Allah-u Teâla, üzerinde olanları sarsmaması için dağları yaratıp çivi gibi yere çaktı. Bunun üzerine, yer yatışıp sakinleşti. Daha sonra dağlar yere karşı övünüp başını yukarı dikerek, gururlu bir şekilde "*Kim bizlere galip gelebilir?*" dediğinde Allah demiri yarattı. Demir, dağları parçalayınca, onlar da ram olup yatıştılar. Sonra demir dağlara karşı övünüp "*Kim bana galip gelebilir?*" dediğinde, Allah ateşi yarattı. Ateş demiri eritince, demir de ram olup sakinleşti. Sonra ateş galeyana gelip övündü ve "*Kim bana galip gelebilir?*" dedi. Allah suyu yarattı; su onu söndürünce ateş de ram oldu. Sonra su övündü ve coşup taşarak "*Kim bana galip gelebilir?*" dediğinde Allah rüzgârı yarattı, rüzgâr suyun dalgalarını harekete geçirerek derinliğinde bulunanları altüst edip akmasını engelledi. Bunun üzerine su da ram oldu. Sonra rüzgâr övünüp kıvranmaya başlayıp fırtına şeklinde eserek "*Kim bana galip gelebilir?*" dedi. Allah ne rüzgârın ne de başka hiçbir şeyin sızamayacağı binalar ve sığınaklar yapması için insanı yarattığında rüzgâr da ram olup sakinleşti. Sonra insan da azıp "*Kim benden daha kuvvetli-*

21- Şurâ / 42.

22- Tevbe / 91.

dir?" demeye başlayınca, Allah ölümü yarattı. Ölüm ona galip gelince, insan da ram oldu. Sonra ölüm de kendi kendine övünmeye başladığında, Allah-u Teâla şöyle buyurdu: "Kendine övünme, seni cennet ve cehennem ehlinin arasında kesip bir daha da diriltmeyeceğim." Bunun üzerine ölüm de korktu (övünmeği bıraktı). Sonra Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle devam etti: "Hilim gazaba, merhamet öfkeye, sadaka da günaha galip gelir."

Muâz b. Cebel'i, Yemen'e Vâli Olarak Gönderdiğinde Ona Buyurduğu Tavsiyeleri

Ey Muâz, Allah'ın kitabını onlara (Yemen halkına) öğret. Onları güzel ahlâk üzere eğit. İnsanlara, iyilerine ve kötülerine layık oldukları şekilde davran (iyi ve kötüye, aynı şekilde davranma). Allah'ın hükümünü onların arasında uygula. Allah'ın emrinde ve malında kimseden sakınma (ilâhî ölçüler üzere, taviz vermeden amel et). Çünkü ne yönetim senin şahsına aittir ve ne de bu mallar.

Onların emanetlerini, ister az olsun, ister çok, kendilerine iade et. Yumuşak davran ve başışlayıcı ol; (elbette) hakkı terk etmeye yol açacak şekilde değil. Çünkü Allah'ın hakkından geçtim, diyen kimse cahildir. Tenkit edileceğinden korktuğun her şeyde mazeretini, işinle ilgili kimselere açıkla ki, seni mazur görsünler. İslâm'ın kabul ettiği hariç, cahiliye dönemine ait, diğer bütün âdet ve gelenekleri ortadan kaldır.

İslâm'a ait, küçük büyük her şeyi açıkla; en çok önem verdiğin şey, namaz olsun. Çünkü namaz, dini ikrar ettikten sonra, İslâm erkânının başıdır. Allah'ı ve kıyamet gününü, halka hatırlat. Öğüt ve nasihatte bulun. Çünkü öğüt, onları Allah'ın sevdiği şeyleri yapmaya sevk eder.

İslâm'ı öğretmek için her tarafa muallimler gönder. Kendisine döneceğin Allah'a ibadet et ve Allah yolunda kimsenin yermesinden korkma.

Sana Allah'tan çekinmeyi, doğru konuşmayı, ahde vefa etmeyi, emaneti sahibine iletmeyi, hıyaneti terk etmeyi, yumuşak konuşmayı, selâmı esirgememeyi, komşunun haklarını gözetmeyi, yetimlere şefkatli davranmayı, güzel amelde bulunmayı, uzun arzulara saplanmamayı, ahireti sevmeyi, amellerin hesabını vermenin kaygısını taşımayı, imana sarılmayı, Kur'ân'da derin bilgiye sahip olmayı, öfkeyi yenmeyi ve alçak gönüllü olmayı tavsiye ediyorum.

Müslümana küfretmekten, günahkâra uymaktan, âdil imama isyan etmekten, doğru konuşanı tekzip, yalan konuşanı ise tasdik etmekten sakın.

Her taşın ve ağacın yanında (nerede olursan) Rabbini hatırla. Her günah için ayrıca tövbe et; gizli yapılan günaha gizlide, açıkta yapılan ise açıkta tövbe et.⁽²³⁾

Ey Muâz, eğer görüşmemizin kıyamete kalacağını bilmeseydim, tavsiyelerimi kısa keserdim, fakat bir daha birbirimizi göremeyeceğimizi biliyorum.

Ey Muâz, bil ki aranızdan en çok sevdiğim kimse, kıyamet gününde, ayrıldığımız hâli üzere (sapmadan) benimle görüşen kimsedir.

Hikmetli Sözlerinden Diğer Bir Bölümü

Şüphesiz her şeyin bir şerefi vardır; meclislerin (oturmaların) şerefi de kibleye doğru olmasıdır. Halkın en değerlisi olmak isteyen, Allah'tan korksun. Halkın en güçlüsü olmak isteyen, Allah'a tevekkül etsin. Halkın en zengini olmak isteyen, Allah katında olan şeye, kendi elinde bulunan şeyden daha çok güvensin.

Sonra şöyle buyurdular: "Halkın en kötüsünü size tanıtayım mı?" "*Evet ya Resulullah*" dediklerinde şöyle buyurdular: "Halkın en kötüsü, yalnız konaklayan, yardımını halktan esirgeyen ve kölesini kırbaçlayan kimsedir." Ondandaha kötüsünü size tanıtayım mı?" buyurduğunda, Peygamber'imizin ashâbı: "*Evet ya Resulullah*" dediler ve Resulullah şöyle buyurdu: "Başkalarının hatasını bağışlamayan ve özürlerini kabul etmeyen kimsedir."

"Size ondan da kötüsünü tanıtayım mı?" buyurduğunda, ashâp yine: "*Evet, ya Resulullah*" dediler: Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: "Hayrı umulmayan ve şerrinden korunulmayan kimsedir." Sonra buyurdu ki: "Ondan da kötüsünü size tanıtayım mı?" Ashâp:

23- Gizli olarak bir günah işlemiş olan şahsın o günahı açıkta tövbe etmesi o şahsın kendi haysiyetini lekelemesine neticede halkın ona güvenini yitirmesine ve günahın çirkinliğinin halkın nazarında zayıflamasına sebep olduğu için bu günahı gizli yerde tövbe etmesi emredilmiştir. Açıkta yapılan günahlar için ise aynı nedenlerden dolayı açıkta tövbe edilmesi gerekir.

"*Evet, ya Resulullah*" deyince, "Halkı sevmeyen ve halk tarafından sevilmeyen kimsedir." buyurdular.

Hz. İsa *aleyhi's-selâm*, Benî İsrâil arasında konuşarak şöyle buyurdu:

Ey İsrâiloğulları, cahillerin yanında hikmetli sözleri konuşmayın. Çünkü hikmete zulüm yapmış olursunuz. Ehlihindense hikmeti esirgemeyin ki, hikmete ehil olan kimselere zulüm yapmış olursunuz. Zalimlere karşılık vermeyin. Çünkü karşılık verdiğinizde bir üstünlüğünüz kalmaz.

Ey İsrâiloğulları, işler üç çeşittir: Apaçık doğru olan; buna uyun. Apaçık yanlış olan; bundan da kaçının. Doğruluğu ve yanlışlığı şüpheli olan; bunu da Allah'a bırakın.

Ey insanlar, saadet yolunun alametleri bellidir; onların peşini bırakmayın. Sizin ereceğiniz bir yer vardır; ona ulaşmaya çalışın. Mümin, daima iki korku arasında yaşar: Allah'ın nasıl hükmedeceğini bilmediği geçmişi ve takdirinin nasıl olacağını bilmediği geleceği. Öyleyse kul, kendinden kendisi için ve dünyasından ahireti için bir şey koparmalı. İhtiyarlığından önce gençliğinden, ölümünden önce de hayatından yararlanmalıdır.

Canımın sahibi olan Allah'a andolsun ki, ölümden sonra artık bir dönüş yoktur; dünyadan sonraki ev ya cennettir ya cehennem.

İlim, Akıl ve Bilinçsizlik Hakkındaki Sözleri

İlim öğrenin; çünkü ilim öğrenmek, hasene (mükâfatı olan bir amel)dir ve onu okuyup okutmak zikirdir. İlmi aramak cihad, bilmeyene öğretmek sadaka ve ehline yaymak ise Allah'a yakınlıktır. Çünkü ilim, helâl ve haramı bilme yoludur; talibini cennet yollarına sevk eder; yalnızlıkta arkadaş ve gurbette dosttur; zorluklarda kılavuz, düşmanlara karşı silah ve dostların gözünde ise ziyettir. Allah, ilim ile bazı insanları yüceltir ve onları hayırlı işlerde uyulması gereken önderler kılar. Öyle ki, amelleri başkalarının ilgisini çeker ve eserleri iktibas edilir. Melekler onlarla dost olmayı ister. Çünkü ilim, kalplerin hayatı, gözlerin körlüğünü önleyen nur ve bedenlerin zaafını gideren güçtür. Allah-u Teâla, ilim sahibine, dostlarının safında yer verir; dünya ve ahirette iyilerle oturup kalkmayı ona nasip eder. İlim ile Allah'a itaat

ve ibadet edilir. İlim ile Allah tanınır ve tevhidinde inanılır. İlim ile akrabalık bağı korunur, helâl ile haram tanınır ve ilim aklın öncüsüdür.

Allah-u Teâla akli, bahtiyar kimselere ilham eder; bedbaht kimseleri ise ondan mahrum bırakır. Akıllı kimsenin özellikleri şunlardır: Kendisine cahillik yapana yumuşak davranır. Kendisine haksızlık yapanı affeder. Kendisinden aşağıda olanlara alçak gönüllü olur. İyilikte, kendisinden üstün olanlarla yarışır. Konuşmak istediğinde önce düşünür; konuşacağı iyi bir şey ise, söyler ve faydalanır; kötü ise susar ve kurtulur. Bir fitneyle karşılaştığında, Allah'a sığınır. Elini ve dilini fitneden korur. Bir fazilet gördüğünde, ganimet bilip elde etmeye çalışır. Hayâdan ayrılmaz. Onda ihtiras görülmez. Akıllı kimse, işte bu on özelliklerle tanınır.

Cahilin nişaneleri ise şunlardır: İlişkisi olduğu kimseye haksızlık yapar. Kendisinden aşağıda bulunanlara haksızlıkta bulunur. Üst seviyede olan kimselere karşı gelir. Düşünmeden konuşur. Konuştuğunda günaha düşer; sustuğunda gaflete dalar. Bir fitneyle karşılaştığında, ona doğru koşup helak olur. Bir fazilet gördüğünde, yüz çevirir ve ağır davranır. Geçmiş günahlarından korkmaz. Kalan ömründe de günah işlemekten vazgeçmez. Hayır işlerde gevşeklik yapar. Elinden çıkan ve zayi ettiği hayırları da önemsemez. İşte bu on haslet, akıl nimetinden mahrum kalan cahilin özelliklerindedir.

Hz. Resulullah'tan (s.a.a) Diğer Bazı Öğütler

Nedense çoğu insanlara, dünya sevgisinin hâkim olduğunu görüyorum! Sanki bu dünyada ölüm başkalarına yazılmış ve hakka riayet etmek başkalarına farz olmuştur. Hatta durumları hakkında bilgi edindikleri ölümler, onlara göre sanki yakın bir zamanda vatanlarına dönecek yolculardır. Ölümleri toprağa verip miraslarından faydalanıyorsunuz; sanki onlardan sonra ebedi olarak kalacaksınız. Heyhat! Heyhat! Acaba, sonrakiler öncekilerin (durumundan) öğüt almaz mı? Allah'ın kitabında olan her öğüdü görmezlikten gelip unuttular; (korkutulan) her kötü akibetin şerrinden kendilerini güvende bildiler; musibetlerin inmesinden ve hadiselerin korkunç sonuçlarından korkmadılar.

Allah korkusunun, kendisini halkın korkusundan alıkoyduğu kimseye ne mutlu!

Kazancı temiz, batını salih, zahirî iyi ve ahlâkı doğru olan kimseye ne mutlu!

Malının fazlasını infak eden ve lüzumsuz sözü terk eden kimseye ne mutlu!

Allah'tan ötürü alçak gönüllü olan, sünnetimden yüz çevirmeksizin, kendisine helal olan zevklere ve dünya nimetlerine bile gönül bağlamayan ve sünnetimden dönmeksizin, dünya ziynetlerini terk edip, benden sonra Ehlibeyt'imden olan seçkinlere uyan, fıkıh ve hikmet ehli olan kimselerle oturup kalkan ve fakirlere acıyan kimseye ne mutlu!

Günaha bulaşmaksızın helal bir yolla kazanç elde edip, günah olmayan yolda harcayan ve yoksullara ihsanda bulunan kimseye ne mutlu!

Başkalarına kibirlenip büyüklük taslayan, dünyaya aşırı ilgi gösterip dinde bidat oluşturan ve sünnetime ters düşen şeylerle amel eden kimselerden uzak duran mümine ne mutlu! Halka karşı güzel ahlâklı olup yardımını onlardan esirgemeyen ve kötülüğü onlara dokunmayan kimseye ne mutlu!

Veda Haccı'ndaki Hutbesi

Bütün övgüler Allah'a mahsustur; O'na hamt eder, O'ndan yardım ve mağfiret diler ve O'na döneriz. Nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah, kimi hidayet ederse onu saptıran olmaz ve kimi saptırırsa, artık onu hidayet eden bulunmaz. Şahadet ederim ki, Allah'tan başka bir ilâh yoktur; tektir ve ortağı yoktur. (Yine) şahadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan çekinmeyi size vasiyet ediyorum. Sizi, O'nun emrine itaat etmeye çağırıyor ve hayır şeyler için Allah'tan yardım diliyorum.

Ey insanlar, size açıklayacağım şeylere iyice kulak verin; doğrusu bilmiyorum, belki de bu yıldan sonra bu mevkide sizinle bir daha görüşemeyeceğim.

Ey insanlar, bugünün (hac günlerinin) ve bu şehrin (Mekke'nin) kutsallığını çiğnemenin haram olduğu gibi, siz Müslümanların da kan ve haysiyetleri birbirinize haramdır. (Birbirinizin kanını dökmeğe ve haysiyetini zedelemeğe hakkınız yoktur. Ey Müslümanlar! Bu mesajı size) tebliğ ettim mi? (Bu sözle Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* Müslü-

manlardan ikrar aldı ve daha sonra şöyle dedi:) Allah'ım, sen şahit ol.

Yanında bir emanet bulunan kimse, emaneti sahibine iade etmelidir. Cahiliye devrindeki ribâ (faiz anlaşmaları) geçersizdir. Geçersiz kıldığım ilk ribâ da (amcam) Abbas İbn Abdulmuttalib'in ribasıdır. Cahiliye döneminde dökülen bütün kan davaları bitmiştir. Geçersiz kıldığım ilk kan davası ise, amcam oğlu Amir Rabia İbn Haris İbn Abdulmuttalib'in kanıdır. Kâbe'ye hizmet etmek ve hacılara su vermek hariç, bütün cahiliye âdet ve gelenekleri kaldırılmıştır. Kasıtlı adam öldürmenin kisası vardır. Şibh-i amd öldürmenin (yani öldürme kastı olmaksızın birisine bir taş, baston veya benzeri bir şeyle vurarak onun ölümüne sebep olmanın) yüz deve diyeti vardır. Bundan daha fazlasını istemek, cahiliye âdet ve geleneğine uymaktır.

Ey insanlar, Şeytan yeryüzünde (bir ilâh gibi) tapılmaktan ümidini kesmiştir ve küçük saydığınız diğer işlerde itaat olunmaya razı olmuştur.

Ey insanlar, "Nesi (haram ayları kendi vaktinden başka zamana ertelemek) **ancak küfürde bir artıştır. Bununla kâfirler, sapıklığı daha da artırır. Allah'ın haram kıldığının sayısına uymak için, onu bir yıl helâl, bir yıl haram kılıyorlar.**"⁽²⁴⁾ Zaman, dönüşü neticesinde göklerin ve yerin yaratıldığı günün biçimine kavuşmuştur.⁽²⁵⁾ (Allah-u Teâla buyuruyor ki): "**Gerçek şu ki, Allah katında ayların sayısı gökleri ve yeri yarattığından beri Allah'ın kitabında on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır.**"⁽²⁶⁾ Üçü peş peşedir, birisi tek; (peş peşe olanlar) Zilkade, Zilhicce ve Muharrem(dir). (Biri de) Cemaziyelahir ve Şaban arasında yer alan Recep ayıdır. Acaba tebliğ ettim mi? (Bu mesajı size ulaştırdım mı?) Allah'ım, Sen şahit ol.

24- Tevbe / 37.

25- Hey'et (astronomi) bilginlerinin tasdik ettiği üzere bu söz Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'in* bir mucizesidir. Çünkü cahiliyet döneminde kamerî aylar üzerinde uygulanan nesi olayı neticesinde kamerî takvim hesapları tamamen karışmıştı. Otuz altı yıl geçtikten sonra o yıl nesi hesabıyla gerçek takvim uyum sağlamıştı. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*, hiçbir rasathaneden yararlanmadan bu hutbesinde kamerî ayların tam yerini bulduğunu ve halk arasındaki hesapla gerçek hesabın birbiriyle uyum sağladığını bildirmiş ve artık, nesi yapılmasını haram kılmıştır. Nesi olayı şimdi de Yahudiler arasında yaygındır.

26- Tevbe / 36.

Ey insanlar, kadınlarınızın sizin üzerinizde ve sizin de onların üzerinde bir takım haklarınız vardır. Sizin, onlar üzerindeki haklarınız şunlardır: Hiç kimseyi yatağınıza sokmasınlar. (Başkalarıyla zina etmesinler.) Sevmediğiniz birisini izniniz olmadan evinize götürmesinler; fuhuş ve çirkin işlere bulaşmasınlar; eğer yaparlarsa, onlardan ayrılıp yataklarda yalnız bırakmanıza ve fazla incitmeyecek şekilde, yavaş dövmenize Allah izin vermiştir. Eğer o işlerden çekinip size itaat ederlerse, onların yiyeceğini, giyeceğini bilinene (örfe) uygun olarak vermelisiniz. Onları Allah'ın emaneti olarak almış ve Allah'ın kitabının hükmüyle onları kendinize helâl etmişsinizdir. Kadınlar hakkında Allah'tan korkun ve onların hayrını isteyin.

Ey insanlar, "**müminler ancak kardeşirler.**"⁽²⁷⁾ Hiçbir mümine kardeşinin malı, gönül rızası olmaksızın helâl olmaz. Acaba tebliğ ettim mi? (Mesajı ulaştırdım mı?)... Allah'ım, Sen şahit ol.

Sakın benim vefatımdan sonra tekrar cahiliyetteki küfre geri dönüp, birbirinizin boyunlarınızı vurmayasınız.

Doğrusu ben sizin aranızda öyle bir şey bıraktım ki, eğer ona sarılırsanız, hiçbir zaman sapıklığa düşmezsiniz: Allah'ın kitabı (Kur'ân) ve öz soyum olan Ehlibeyt'im. Acaba tebliğ ettim mi? Allah'ım, Sen şahit ol.

Ey insanlar, Rabbiniz birdir; babanız da birdir; hepiniz Âdem'in soyundansınız; Âdem de topraktandır. "**Allah katında sizin en değerliniz, en çok takvalı olanınızdır.**"⁽²⁸⁾ Bir Arap, Arap olmayana ancak takvayla üstün olabilir (başka hiçbir şeyle değil). Acaba tebliğ ettim mi? "*Evet*" dediler. Resulullah: "O hâlde hazır bulunanlar, (dediklerimi) burada bulunmayanlara iletinler." buyurdu.

Ey insanlar, Allah mirasta, her mirasçının hissesini belirlemiştir. Hiçbir kimsenin, mirasın üçte birinden fazla olan vasiyeti geçerli değildir. Çocuk kadının şer'i kocasına aittir. Zina edenin hakkı ise taştır. (Recm haddini hak etmiştir.) Babasından başkasına ait olduğunu iddia eden ve kendisini başka bir efendinin kölesi olarak tanıtan, Allah'ın, meleklerin ve bütün halkın lânetine uğrar. Allah-u Teâla onların ne tövbelerini kabul eder, ne de fidyelerini. Allah'ın rahmeti, bereketi ve selâmı üzerinize olsun.

27- Hucurât / 10.

28- Hucurât / 13.

Kısa Sözlere

1- Öğüt vermeye ölüm, zenginliğe takva, meşgul etmeye ibadet, sığınak olmaya kıyamet ve karşılık vermeye Allah yeterlidir.

2- İki hasletten daha üstün bir iyilik yoktur: Allah'a iman etmek ve Allah'ın kullarına yararlı olmak. İki hasletten ise daha kötü bir haslet yoktur: Allah'a şirk koşmak ve Allah'ın kullarına zarar vermek.

3- Bir adam Resulullah'a: *"Bana bir tavsiyede bulun ki, Allah onu bana yararlı kılsın."* dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu:

"Ölümü çok hatırla; çünkü seni dünyadan koparır. (Dünya sevgisini kalbinden çıkarır.) Daima şükret; çünkü şükür, nimeti çoğaltır. Çok dua et; çünkü duanın ne zaman kabul olacağını bilmiyorsun. Zulmetmekten kaçın; çünkü Allah-u Teâla zulme uğrayan kimseye yardım edeceğini takdir etmiş⁽²⁹⁾ ve şöyle buyurmuştur: **"Ey insanlar, azgınlığınız ancak kendi zararınızdır."**⁽³⁰⁾ Hile yapmaktan kaçın; çünkü Allah-u Teâla: **"Kötü hile, ancak sahibinindir."**⁽³¹⁾ (neticesi ona döner) diye takdir etmiştir.

4- Pek yakın zamanda hükümdarlığa ihtiras gösterirsiniz; fakat çok geçmeksizin yakınmanıza ve pişmanlık duymanıza sebep olur. Süt vermesi ne güzel, ama süttten alması ise ne kötüdür! (Yani başlangıcı güzel fakat sonucu kötüdür; çünkü vebal ve şerri kalır, ama kendisi zail olup gider.)

5- Yönetimlerini bir kadının eline veren toplum hiçbir zaman kurtuluşa eremez.

6- *"Hangi arkadaşı daha üstündür?"* diye Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'e sorulunca şöyle buyurdu: "Allah'ı hatırladığında sana yardım eden, Allah'ı unuttuğunda ise sana hatırlatan kimsedir." *"Halkın en kötüsü kimlerdir?"* diye sorduklarında Resulullah: "Fesada bulaşan âlimlerdir." buyurdu.

7- Rabbim dokuz şeyi bana tavsiye etmiştir: "Gizlide ve açıkta ihlâslı olmayı, hem rıza (neşe) ve hem de gazap (öfke) hâlinde adaletli davranmayı, fakirlik ve zenginlikte iktisatlı olmayı, bana zulüm yapmanı affetmeyi, bana bir şey vermeyene ihsanda bulunmayı, benimle iliş-

29- Kur'ân'da da bu anlamda ayetler yer almıştır: Hac / 60. Fatır / 43.

30- Yunus / 23.

31- Fatır / 43.

kisini kesenle ilişki kurmayı, susmamın tefekkür, konuşmamın zikir ve bakışımın da ibret olmasını.

8- İlmî yazarak bağlayın (koruyun).

9- Bir kavmi fasıklar yönettiğinde, alçaklar öncü olduğunda ve fasık kimseye saygı gösterildiğinde, belanın inmesi beklenmelidir.

10- Hızlı yürümek mümin'in değerini giderir.⁽³²⁾

11- Bazen malı çalınan kimse, suçsuz kimselere o kadar ithamda bulunur ki, suçu, hırsızın suçundan büyük olur.

12- Allah-u Teâla ilâhî hakları ödemedede cömert olan kimseyi sever.

13- İyileriniz yöneticileriniz, zenginleriniz de cömertleriniz olur ve işleriniz istişareyle yürütülürse, yerin üstü (yaşamak) sizin için yerin altından (ölümden) daha hayırlıdır. Ama kötüleriniz amir, zenginleriniz cimri ve işleriniz kadınlarınızın elinde olursa, o zaman yerin altı (ölüm) sizin için yerin üstünden (yaşamaktan) daha hayırlıdır.

14- Kim şu üç şeye sahip olarak akşamlayıp sabahlarsa, dünya nimeti onun hakkında tamamlanmış olur: Beden sıhhati, düşmanların şerrinden güvencede olma ve gece ile gündüzüne yetecek azık. Dördüncü bir şeye de sahip olursa hem dünya, hem de ahiret nimeti ona tamamlanmış olur; o da imandır.

15- Zayıf düşen büyüğe, fakirleşen zengine ve cahillerin elinde kalan âlime acıyın.

16- İnsanların çoğu iki haslet hususunda fitneye düşer (denenir): Sıhhat ve boş vakit.

17- Kalpler, kendisine iyilik edeni sevmek ve kötülükte bulunana buğzetmek üzere yaratılmışlardır.

18- Biz peygamberler, insanlarla akıl seviyelerine göre konuşmakla görevlendirildik.

19- Kendi yükünü halkın üzerine atan kimse, melundur. (Allah'ın rahmetinden uzaktır.)

20- İbadet yedi kısımdır; en faziletlisi helâl (rızk) peşinde olmaktır.

21- Allah'a ne cebir üzere itaat edilir ve ne de mağlup bırakılarak isyan edilir (günah işlenir). Allah kulları kendi başına da bırakmamış-

32- Maksat, ağır başlılığı zedeleyecek şekilde hızla yürümektir; böyle surat insanın toplumsal kariyerini ister-istemez düşürür.

tır. O, kullarını muktedir kıldığı her şeye kadirdir ve onlara verdiği her şeye de maliktir. Allah'ın emirlerine itaat ederlerse, onlar için bir mani ve engel yoktur. Ama günah işlerlerse, Allah-u Teâla onları engelleme-ye kadirdir. Ancak gücü olduğu hâlde diğerinin bir iş yapmasına engel olmayan, o işi yaparı yaptığı işe zorlamış sayılmaz.

22- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*, oğlu İbrahim'e can verdiği sırada şöyle buyurdular: "Ey İbrahim, eğer gidenler geride kalanların öncüleri olmasaydılar ve sonrakiler de öncekilere ulaşmasalardı, sana çok üzülürdük." Sonra Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'in mübarek gözleri yaşlandı ve şöyle buyurdu: "Göz yaşarır ve kalp acır, fakat biz Allah'ın rızası dışında, hiçbir söz söylemeyiz. Ey İbrahim, biz senin için üzgünüz."

23- Güzellik dildedir.

24- (Halk ilmin değerini bilmezlerse) İlim halktan alınmaz, âlimler alınır. Âlim kalmadığında ise halk, cahilleri kendilerine önder seçer ve dinî hükümleri onlardan sorar. Onlar da bilmeden fetva verirler, böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar.

25- Ümmetimin en faziletli cihadı, kurtuluşu beklemesidir.⁽³³⁾

26- Biz Ehlibeyt'in yiğitliği, bize zulmedeni affetmek ve bizi mahrum bırakana bağışta bulunmaktır.

27- Benim nazarımda, ümmetimden en fazla imrenilmesi gereken dostlarım; (dünya açısından) hafif yüklü, namazdan nasibi olan, Rab-bine yalnızken güzel ibadet eden, halkın arasında tanınmayan, ancak kendine yetecek kadar rızkı olan, bu duruma ömrünün sonuna kadar sabreden, mirası ve ağılayanı az olandır.

28- Müminin çektiği her eziyet, dert, üzüntü ve hatta duyduğu sıkıntı bile yaptığı günahlarına keffaret sayılır.

33- Bir çok hadisten anlaşıldığına göre, kurtuluşu beklemekten maksat Hz. Mehdi'nin (a.s) zuhur edip yeryüzünü adaletle doldurmasını beklemektir. Bu beklentinin önemi şu noktalar nazara alınırsa daha bir açıklık kazanır:

Böyle bir beklenti, öncelikle masum ve adil olan bir İmam'ı tanımayı, ikinci olarak insanı ve ilâhî ideallere bağlı olmayı ve hayatını bu ideallere ulaşmak doğrultusunda düzenlemeyi, üçüncü olarak da insanlığın geleceği hususunda karamsar olmayıp gelecekte mutlak zaferin hak taraftarlarına ait olduğuna inanıp bu yolda daha azimle çalışmayı gerektirmektedir. Bu yüzden Hz. Mehdi (a.s)'ı beklemek, insanın hayatına ilâhî bir yön ve anlam vermektedir. Bu yüzden hadiste en faziletli cihad olarak vasıflandırılmıştır.

29- Kim her istediğini yer, istediğini giyer ve istediği işi yaparsa, bunlardan vazgeçmeyene kadar Allah ona (rahmet gözüyle) bakmaz.⁽³⁴⁾

30- Mümin bir başak gibidir; bazen eğilir, bazen düzelir. Ama kâfir, selvi ağacı gibi daima diktir; sağa sola eğilip bükülmez.⁽³⁵⁾

31- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'e*: "Kim dünyada herkesten daha çok çetin imtihanlara tabi tutulur?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Peygamberler, daha sonra derecelerine göre (peygamberlere) en çok benzeyenler. Mümin, imanı ve amelinin güzelliği miktarınca zorluklarla karşılaşır. İmanı kâmil, ameli de güzel olanın imtihanı zor; imanı zayıf, ameli az olanın imtihanı ise az olur."

32- Eğer Allah katında dünyanın, bir sineğin kanadı miktarınca değeri olsaydı, Allah ondan kâfire ve münafığa bir şey vermezdi.

33- Dünya elden ele dolaşır; yararına olan şey, güçsüz olsan da sana ulaşacaktır; zararına olan şeyin ulaşmasını ise gücünle önleyemezsin. Kim elinden çıkan şeyden ümidini keserse, vücudu rahatlar. Kim Allah'ın taksim ettiği şeye razı olursa sevinir.

34- Allah'a andolsun ki, sizi cehenneme yaklaştıran her ameli bildirip sizi ondan nehyettim ve sizi cennete yaklaştıran her ameli de söyleyip size onu emrettim. Ruhu'l-Emin (Cebrail) kalbime, hiçbir kimse'nin rızkını tamamıyla almadan ölmeyeceğini ilham etti. Öyleyse rızk toplamada güzel davranın. Rızkın gecikmesi, sizi Allah katında olanı haram yoldan aramaya mecbur kılmasın. Çünkü Allah katında olan, ancak O'na itaat etmekle elde edilir.

35- İki sesi Allah sevmez: Musibete uğradığında feryat etmeyi ve nimete kavuştuğunda saz çalmayı.

36- Allah'ın, kullarından hoşnutluğunun nişanesi, fiyatların düşük, hükümdarın ise adaletli olmasıdır. Allah'ın, onlara gazap etmesinin nişanesi ise, hükümdarın adaletsiz, fiyatların ise yüksek olmasıdır.

34- Allah'a doğru yönelmenin temel şartlarından biri, insanın nefsi isteklerine esir olmaması ve sadece ilâhî muhabbete engel olmayacak şekilde yani aklın belirlediği ölçüde maddi imkanlardan yararlanmasıdır. Aksı taktirde nefsi isteklerinin esiri olduğu için asla Allah'ın dostlarına mahsus olan özel ilâhî makamlara erişemez.

35- Mümin daima belalara duçar olur, zorluklar karşısında sağa sola eğilir ve Allah'a sığınır. Fakat kâfir bir direk gibi, yere düşene kadar aynı hâlde kalır.

37- Kimde şu dört haslet olursa, Allah'ın en büyük nurunda yer alır: Allah'ın birliğine ve benim risaletime şahadet etmeği kendine siper kılmak; bir musibetle karşılaşınca "**İnna lillah ve inna ileyhi raciun.**" (Şüphesiz biz Allah'tan gelmişiz ve O'na dönücüleriz) demek; bir hayır ulaştığında "**El-hamdu lillah**" ve bir günah işlediğinde ise "**Esteğfirullahe ve etûbu ileyh**" (Allah'tan mağfiret diler ve O'na dönerim) demek.

38- Şu dört şey kime verilirse, dört nimetten mahrum kalmaz: Kendisine mağfiret dilemek (hasleti) verilen, bağışlanmaktan mahrum kalmaz. Şükretmek (hasleti) verilen, nimetin çoğalmasından mahrum olmaz. Tövbe etmek (hasleti) verilen, tövbesinin kabul olunmasından mahrum olmaz ve dua etmek (hali) verilen de icabet edilmekten mahrum olmaz.

39- İlim bir hazinedir; anahtarı sormaktır. Allah size rahmet etsin, sorun; çünkü sormakla dört kimse mükâfat alır: Soran, cevap veren, dinleyen ve onları seven.

40- Âlimlere sorun; hekimlerle konuşun ve fakirlerle oturun.

41- İlmin fazileti, bana, ibadetin faziletinden daha çok sevimlidir. Dininizin en üstün ameli ise, haram ve şüpheli şeylerden kaçınmaktır.

42- Kim halka bilmeden fetva verirse, göğün ve yerin melekleri ona lânet eder.

43- Büyük belanın, büyük de mükâfatı vardır. Allah bir kulu sevdiğinde onu belayla karşılaştırır. Kim belaya razı olursa, Allah ondan razı olur. Kim de belaya razı olmazsa, Allah ondan razı olmaz.

44- Bir adam gelip: "*Ya Resulullah, bana nasihat et.*" dediğinde Resulullah şöyle buyurdu: Sana işkence yapsalar, ateşte yaksalar da Allah'a şirk koşma. Kalbin iman ile mutmain olursa (takiye ile bir söz söylersen) o başka. Anne ve babanın emrine itaat et; gerek hayatta ve gerekse öldüklerinde onlara iyilikte bulun. Eğer eşinden, malından el çek derlerse bunu yap.⁽³⁶⁾ Çünkü öyle yapmak imandandır. Farz nama-

36- Allah-u Teâla'ya ibadetten sonra riayet edilmesi gereken en önemli vazife, baba ve annenin hakkına riayet etmek olduğu bizzat Kur'ân'ı Kerim'de açıklanmıştır. Bu hadiste de baba ve anneye itaatın, hatta insanın en çok sevdiği şeylerden ayrılma hususunda bile olsa gerekliliği ifade edilmektedir. Elbette bu vazifeyi yerine getirmek bir başkasına zulüm yapmayı gerektiriyorsa o zaman baba ve annenin emri olsa bile o işi yapmamak gerekir, çünkü o işi yapmak bizzat Allah'ın emirlerine itaatsizlik sayılır.

zı kasıtlı terk etme; çünkü farz namazı kasıtlı terk eden, Allah'ın kefaletinden (amanından) çıkar. Şarap ve sarhoş edici her şeyden kaçın; çünkü bunlar her kötülüğün anahtarıdır.

45- Benî Temîm kabilesinden olan Ebu Ümeyye isminde bir kişi, Peygamber'in huzuruna gelip: "*Ya Muhammed, halkı neye davet ediyorsun?*" dedi. Resulullah şöyle buyurdu: **Ben ve bana uyanlar, basiret üzere halkı Allah'a davet ediyoruz.**⁽³⁷⁾ Bir zarara uğrayıp kendisini çağırdığın vakit o zararı senden gideren, gam ve üzüntü içerisinde olup yardım istediğin vakit sana yardımda bulunan, yoksul olup da zengin olmayı istediğinde seni müstağni (ihtiyaçsız) kılan birisine (Allah'a) davet ediyoruz. O adam: "*Ya Muhammed, bana bir öğüt ver.*" dedi. Peygamber: "Sinirlenme" buyurdu. "*Yine nasihat et.*" dedi. Resulullah: "Kendin için sevdiğin şeyi halk için de sev." buyurdu. "*Yine nasihat et.*" dedi. Resulullah: "Halka sövme; çünkü onlar sana düşman kesilir." buyurdu. "*Yine nasihat et.*" dedi. Resulullah "İyilik ve ihsan ehli olana iyilikte bulunmayı terk etme." buyurdu. "*Biraz daha fazla nasihat et.*" dedi. Resulullah buyurdu ki: "Sen halkı sev, onlar da seni sevsinler. Kardeşini açık yüzle karşıla ve tahammülsüz olma. Çünkü tahammülsüzlük seni dünya ve ahiretten alı koyar. Ayak bileğinin yarısını örtecek bir şekilde izar giy. Uzun izar ve uzun gömlek giymekten sakın. Çünkü bunların uzun olması tekebbürdür. Allah-u Teâla da tekebbürü sevmez."⁽³⁸⁾

46- Allah zina eden (herkesi ve özellikle zina kar) ihtiyarı, zulüm eden zengini, tekebbür eden fakiri ve ısrar eden yoksul dilenciyi sevmez. Allah, minnet ederek başışta bulunanın sevabını yok eder; kibirli, küstah ve yalan konuşana da gazap eder.

47- Kendisini fakir gösteren kimse, fakirleşir.

48- Halkla geçinebilmek imanın yarısıdır. Onlara yumuşak davranmak da (müsamaha etmek de) maişet ve geçimin yarısıdır.

37- Yusuf / 108.

38- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'in* uzun gömlek giymemeyi emretmesi o dönemdeki şartlar dahilinde fazla uzun gömlek giymenin yaygın olmadığı ve bunun bir kibirlenme nişanesi sayıldığı içindir. O dönemde fakirliğin yaygın oluşu, elbise üretiminin çetin oluşu böyle bir geleneğin oluşmasında etkili olabilir. Günümüzde ise uzun gömlek giyinmek asla tekebbür nişanesi sayılmadığından uzun gömlek giymenin bir sakıncası yoktur. Bu hadisi bugün tekebbür nişanesi sayılan elbiseleri giyinmek şeklinde yorumlayabiliriz.

49- Allah'a iman ettikten sonra en üstün akıl, bir hakkı terk etmeden, halkla geçinebilmektir. Sakalın hafif olması kişinin saadetindedir.

50- Putlara tapmanın dışında, halkla cedelleşmekten menedildiğim kadar hiçbir şeyden menedilmedim.

51- Müslüman kardeşine sahtekârlık yapan, ona zarar veren ve ona hile yapan bizden değildir.

52- Resul-i Ekrem *salla'llahu aleyhi ve alih* (Mina'daki) "Hiyf" camiinde ayağa kalkıp şöyle buyurdu: Allah-u Teâla, sözümü duyup hıfzeden ve onu duymayanlara ulaştırın kulu sevindirsin. Nice fakih vardır ki ilmi, kendisinden daha fakih olan kimseye ulaştırır. Nice fakih de vardır ki fikhı, fakih olmayan kimseye ulaştırır. Üç şeyde Müslümanın kalbi hıyanet etmez: Ameli Allah için halis kılmakta, Müslümanların önderlerine hayrı istemekte ve onların cemaatinden kopmamakta. Müminler birbirlerinin kardeşleridir ve kanları eşittir; düşmanlar karşısında bir el gibidirler. Onlardan en küçük bir ferdin, düşmanlardan birine verdiği aman onların hepsini bağlar.

53- Bir Müslüman, zimmî (gayrimüslim) birisiyle muamele yaptığı zaman şöyle demelidir: "Allah'ım, ona karşı bana hayır ver." Bir Müslüman ile muamele yaptığında da: "Allah'ım, bana da hayır ver, ona da." demelidir.

54- Allah Teâla hayır söyleyip faydalanan veya kötü sözler söylemektense susup salim kalan kula rahmet eylesin.

55- Üç şey kimde olursa, imanın (bütün) hasletlerini tamamlar: Hoşnut olunca, hoşnutluğu onu batıl işlere sürüklemeyiz. Sinirlenince, siniri onu haktan dışarı çıkarmaz. Kudret sahibi olunca hakkından fazla bir şey istemeyiz.

56- Haksızlıkla bir makama ulaşan kimse, haddini aşmış sayılır.

57- Namazda Kur'ân okumak, namazın dışında Kur'ân okumaktan daha faziletlidir. Allah'ı anmak sadakadan, sadaka da oruçtan faziletlidir; oruç ise (Allah katında) sevabı olan bir iştir. Daha sonra şöyle buyurdu: Amelle birlikte olmayan sözün, doğru niyetle olmayan söz ve amelin, sünnete uymaksızın söz, amel ve niyetin faydası yoktur.

58- Sabırlı ve temkinli davranmak Allah'tan, acele etmek ise şeytandandır.

59- Kim cahillerle münakaşa yapmak, âlimlere karşı övünmek veya ona saygı göstereceğini diye halkı kendisine yöneltmek için ilim tahsil ederse, yerini ateşte hazırlamalıdır. Riyaset ancak Allah'a ve ehline (bu makama layık olanlara) yakışır. Kim Allah'ın kendisi için tayin etmediği bir makama oturursa, Allah ona gazap eder. Kim halkı kendine davet eder ve haksız yere riyaset iddiasında bulunursa, bu dediği sözden dönüp iddia ettiği şeyden tövbe edinceye kadar Allah ona rahmet gözüyle bakmaz.

60- Meryem oğlu İsa havarilerine şöyle buyurdu: "Kendinizi Allah'a sevdireceğiniz ve O'na yaklaşın." "*Ey Ruhullah, hangi vesile ile kendimizi O'na sevdireceğiz ve O'na yaklaşalım?*" dediler. Hz. İsa *aleyhi's-selâm*: "Günah işleyenleri sevmeyerek ve onlara buğzederek Allah'ın rızasını elde ediniz." buyurdu. "*Ey Ruhullah, kiminle oturalım?*" dediklerinde Hz. İsa *aleyhi's-selâm*: "Görüşmesi size Allah'ı hatırlatan, konuşması bilginizi artıran ve ameli sizi ahirete meyillendiren kimseyle oturun." buyurdu.

61- Bana benzemekten en çok uzak olanınız, cimri, ağzı bozuk ve çirkin söz söyleyen kimsedir.

62- Kötü ahlâklılık, uğursuzluktur.

63- Ne söylediğine ve hakkında söylenene önem vermeyen birini görürseniz, (bilin ki) o, ya veled-i zina veya şeytandır.

64- Allah-u Teâla cenneti, çirkin söz söyleyen, ağzı bozuk, söylediğine ve hakkında söylenilene önem vermeyen hayâsız kimselere haram kılmıştır. Eğer böyle bir adamın soyunu araştırırsan, onun ya veled-i zina, ya da şeytan karışımından olduğunu görürsün.

Resulullah'a: "*İnsanların içerisinde şeytan var mı?*" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Evet vardır; Allah-u Teâla'nın (Şeytan'a): "**Malda, evlat-ta onlara ortak ol.**"⁽³⁹⁾ diye buyurduğunu Kur'ân'da okumamış mısınız?"

65- Kime yararın dokunursa, sana yararı dokunur. Kim zamanın hadiselerine karşı sabır gücü hazırlamazsa aciz kalır. Kim insanları kınarsa insanlar da onu kınar. Ama kim onları kendi hâline bırakırsa, onlar onu kendi hâline bırakmaz. Bir adam: "*Ya Resulullah, öyleyse ne yapalım?*" dediğinde "Haysiyetinden ve malından yoksulluk günün için onlara ödünç ver." buyurdular.

66- Dünya ve ahiretin en iyi ahlâkını size bildireyim mi? İlişkisini kesenle ilişki kurman, seni mahrum bırakana bağışta bulunman ve sana zulmedenı affetmen.

67- Bir gün Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih yola* çıkıp giderken, kuvvetlerini sınamak için taş fırlatan bir grupla karşılaştı. Onlara şöyle buyurdu: "Sizin en kuvvetliniz, sinirlendiğinde kendisine hâkim olan, en güçlünüz de güçlü olmasına rağmen affeden kimsedir."

68- Resulullah buyurdu ki: Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "Bu dini kendim için beğenmişim. Onu cömertlik ve güzel ahlâktan başka bir şey doğrultmaz. Onu taşıdığınız müddetçe bu iki huyla ona ikramda bulunun."

69- İmanı en üstün olanınız, en güzel ahlâklı olanınızdır.

70- Güzel ahlâk insanı, gündüzleri oruç tutmakla, geceleri namaz kılmakla geçiren kimsenin makamına ulaştırır. "*Kula verilen en üstün şey nedir?*" denildiğinde Resulullah "Güzel ahlâktır." diye buyurdu.

71- Güzel ahlâk, dostluğu sağlamlaştırır.

72- Güler yüzlülük kini giderir.

73- En iyileriniz, güzel ahlâk sahipleridir. Onlar halkla,halk da onlarla (kolayca) kaynaşır.

74- Eller üç kısımdır: Alan el, veren el ve tutan el. Bunların en iyisi ise veren eldir.

75- Hayâ iki kısımdır: Akıldan kaynaklanan hayâ ve ahmaklıktan kaynaklanan hayâ. Akıl hayâsı ilmin nişanesidir; ahmaklık hayâsı ise cehaletin alametidir. (Örneğin çirkin iş yapmaktan hayâ etmek akıldandır; sorup öğrenmekten utanmak ise ahmaklıktandır.)

76- Hayâ örtüsünü atan kimsenin gıybeti haram değildir.

77- Allah'a ve kıyamet gününe inanan bir kimse, verdiği sözü yerine getirmelidir.

78- Emanet tarlık rızkı çoğaltır; hıyanet ise fakirlik getirir.

79- Evladın anne ve babaya sevgiyle bakışı, ibadettir.

80- Belaların en çetini şunlardır: İnsanın savunma kudreti olmaksızın götürülüp boynunun vurulması, düşmanın elinde esir kalması ve bir kimseyi hanımıyla bir arada görmesi.

81- İlim, müminin dostu; hilim, yardımcısı; akıl, kılavuzu; sabır, ordusunun komutanı; müdara (halkla iyi geçinmek), babası; iyilik, kardeşi; nesebi, Hz. Âdem; aile üstünlüğü, takvası; mertliği de malını ıslah etmesidir.

82- Bir adam Resul-i Ekrem'in huzuruna, yemesi için süt ve bal getirdiğinde Resulullah şöyle buyurdu: İki içilecek şeydir; ikisinden birine kanaat etmek mümkündür. Ben her ikisini (birlikte) içmiyorum, içilmesini de haram kılmıyorum; fakat Allah için tevazu ediyorum. Allah için tevazu eden kimseyi Allah yüceltir. Tekebbür eden kimseyi Allah aşağı düşürür. Yaşantısında iktisatlı olan (ne cimri, ne savurgan olan) kimseyi Allah rızıklandırır. Ölçsüz ve savurgan kimseyi mahrum bırakır. Allah kendisini çok anan kimseyi de mükâfatlandırır.

83- Yarın kıyamet gününde bana en yakın olanınız; herkesten daha çok doğru konuşan, emaneti yerine ulaştıran, verdiği sözü yerine getiren, ahlâkı güzel olan ve halka en yakın olanınızdır.

84- Fısk-u fücür yapan bir adam övüldüğünde, Allah'ın arşı sarsılır ve Allah Teâla gazap eder.

85- Adamın birisi, Resulullah'a: "*İleri görüşlülük ve sağlam iş yapmak nedir?*" dediğinde, Resulullah cevaben: "Görüş sahibi birisiyle istişare edip görüşüne uymandır" buyurdu.

86- Bir gün Resulullah halka; "Ey insanlar, sizce rakûb (sonsuz) kimdir?" diye sordu. Halk; "*Geride bir çocuk bırakmadan ölen kimsedir.*" dediler. Resulullah: "Hayır, gerçek sonsuz, her ne kadar kendisinden sonra kalan çocukları çok olsa bile, çocuklarından Allah nezdinde hesap edeceği birisini önceden göndermeden ölen kimsedir." buyurdu. Resulullah daha sonra: "Sizce fakir kimdir?" sorduğunda, "*Malı olmayan kimsedir.*" dediler. Resulullah; "Hayır, dedi, gerçek fakir, kendisinden sonra fazla servet bıraksa bile Allah katında değeri olan bir şey göndermeyen kimsedir." buyurdu. Daha sonra Resulullah: "Pehlivan kimdir" diye sorduğunda, "*Sırtı yere getirilemeyen çok kuvvetli kimsedir*" dediler. Resulullah; "Hayır" dedi, gerçek pehlivan, hiddetlenip öfkelenmesi ve kanının kaynaması için şeytanın kalbini hırpalamasına rağmen, Allah'ı anarak, hilmiyle öfkesini yenen kimsedir." buyurdu.

87- Bilgisi olmadan bir iş yapan kimsenin bozduğu, düzelttiğinden çok olur.

88- Camide namazı beklemek için oturmak, bir hadese (abdesti bozan şeylere) duçar olmadığı müddetçe ibadettir. "Ya Resulullah, hades nedir?" diye sorduklarında; "Gıybet etmektir." buyurdular.

89- Oruç tutan yatağında uyusa bile, bir Müslümanın gıybetini etmediği müddetçe ibadet içerisindedir.

90- Bir kötülüğü yayan, o kötülüğü ilk olarak icat eden kimse gibidir. Bir mümini, yaptığı bir işten dolayı ayıplayan kimse, o iş başına gelmeden ölmez.

91- Üç kimse kendilerine haksızlık yapmasan da sana haksızlık yaparlar: Düşük adamlar, eşin ve hizmetçin (yani bunlar kendi haklarıyla yetinmezler).⁽⁴⁰⁾

92- Dört şey bedbahtlığın nişanesidir: Gözyaşının kurumması (ağlayamamak), kalbin katılaşması, dünya malına aşırı düşkünlük ve günaha ısrar etmek.

93- Bir kişi Resulullah'a: "Bana nasihat ediniz." dedi. Resulullah; "Sinirlenme." diye buyurdu. O adam sözünü tekrarlayınca yine: "Sinirlenme." diye buyurdu. Daha sonra: "Kahraman, güç de yenilmeyen kimse değildir; kahraman, sinirlendiğinde kendisine hâkim olan kimse dir." buyurdu.

94- Müminlerin iman açısından en kâmil olanı, ahlâkı en güzel olanıdır.

95- Yumuşaklık, nede olursa onu ziynetlendirir; sertlik de nede olursa onu çirkinleştirir.

96- (Güzel) elbise, zenginliğin nişanesidir. Hizmetçiye iyilik yapmak düşmanı alçaltır.⁽⁴¹⁾

97- Risaleti ulaştırmaya emrolunduğum gibi, halkla iyi geçinmeye de emrolunmuşum.

98- İşlerinizi gizli tutarak onların ilerlemesini sağlayın. Çünkü her nimet sahibi kıskanılır.

99- İman ikiye ayrılır; yarısı sabırda yarısı da şükürdedir.

40- Bunun ise genelde söz konusu kesimlerde olan aşağılık kompleksinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu yüzden onların aşağılık kompleksinden kurtulmalarını sağlamakla bu sorunun giderilebilmesi mümkün olabilir.

41- Bu hadis, insanın iç doğruluğunun yanı sıra dış görünümünü de düzeltmesi gerektiğini açıklamaktadır.

100- Güzel ahit (sözünü yerine getirmek) imandandır.

101- Çarşıda bir şey yemek alçaklıktır.⁽⁴²⁾

102- Bütün ihtiyaçların karşılanması Allah'ın elindedir; halk ise vesiledir. Öyleyse halkın aracılığıyla hacetlerinizi Allah'tan dileyin. Halk onu karşılamazsa, sabırla onu Allah'tan alın. (Çünkü her şey Allah'ın elindedir, gerçekte onu karşılayan Allah'tır.)

103- Müminin durumu ne ilginçtir! Çünkü Allah'ın ona takdir ettiği her şey, ister hoşuna gitsin, ister hoşuna gitmesin, onun için hayırdır. Bir sıkıntıya uğratırsa günahının keffareti kılar. Bağış ve ikramda bulunursa da ona lütfetmiş olur.

104- En büyük düşüncesi ahiret olarak sabahlayıp akşamlayan kimsenin kalbine Allah zenginlik yerleştirir; işlerini düzene koyar ve rızkını tamamıyla almadan da dünyadan çıkarmaz. Ama en büyük düşüncesi dünya olarak sabahlayıp akşamlayanın ise Allah, fakirliği iki gözünün önüne diker (yani daima onu fakirlikle korkutur); işlerini dağıtır; dünyadan da ancak kendi payını alır.

105- Ümmetinin cemaatinin kimler olduğu hakkında Resulullah'a soru soran bir kişiye şöyle buyurdu: "Ümmetimin cemaati, az olsalar da hak ehli olanlardır."⁽⁴³⁾

106- Allah-u Teâla, yaptığı bir amelinden dolayı birisine sevap vaat ederse, onu mutlaka gerçekleştirir. Ama işlediği bir günahdan dolayı birisine ceza vereceğine dair vaatte bulunursa buna vefa edip etmemek O'nun elindedir.

107- "Ahlâk bakımından sizin bana daha çok benzeyeninizi tanıyayım mı?" buyurunca, "*Evet, ya Resulullah.*" dediler. Resulullah şöyle buyurdu: "Ahlâkı hepinizden daha iyi, hilmi hepinizden daha fazla, akrabalarına iyiliği hepinizden daha çok, sevinç ve öfke hâlinde halka karşı insafı hepinizden daha fazla olan kimsedir."

42- Maksat, yemek salonları dışında örneğin çarşıda yürürken bir şey yemektedir. Bu iş çeşitli mahzurlarının yanı sıra insanı hafifletir ve alçalmasına sebep olur.

43- Soruyu soranın maksadı, ümmet arasında ihtilaf olduğunda hangi tarafın uyulması gereken cemaat olduğu hususundadır. Resulullah ise bu soruların cevabında önemli bir noktaya değinmiştir; o da: İslâm'da rakam ve niceliğe önem verilmediğidir. Sayıları ne kadar az olsa da Resulullah'ın ümmetinin cemaati, hak üzere toplananlardır; batıl üzere olanlar değil.

108- Yiyip şükreden kimse, müstehap oruç tutup susan kimseden daha üstündür.

109- Müminin, mümini Allah için sevmesi, imanın en büyük kısımlarındandır. Allah için seven, Allah için öfkelenen, Allah için ihsanda bulunan ve Allah için esirgeyen, seçkin kimselerdendir.

110- Allah katında en iyi kullar, insanlara en fazla yararlı olan ve Allah'ın hakkını en çok gözeten kimselerdir. Allah-u Teâla onlara marufu ve iyi amelleri sevdirmiştir.

111- Size iyilikte bulunana, siz de karşılık verin. Karşılık veremediğiniz takdirde ise onu bu işinden dolayı iyilikle yâd edin. Çünkü birini iyilikle yâd etmek, bir nevi (iyiliğe) karşılık vermektir.

112- Başkalarıyla iyi geçinemeyen kimse, bütün hayırlardan mahrum kalır.

113- Din kardeşinle (boş yere) tartışma, onunla (kötü ve kırıcı) şaka da yapma ve söz verdiğinde de verdiği sözün üzerinde dur.

114- Her müminin, riayet etmesi ve vefalı olması gerekli olan hususlar şunlardır: Din saygısı, edep saygısı ve sofraya saygısı.

115- Mümin şakacı ve samimi olur; münafık ise asık suratlı ve öfkeli olur.

116- Zenginlik, takva için en iyi yardımcıdır.

117- Cezası en çabuk ulaşan şer, başkasının hakkına tecavüz etmektir.

118- Hediye üç çeşittir: Mükâfat hediyesi, dostluk hediyesi ve Allah için olan hediye.

119- Görmediği hâlde, vaat edilen cennet için, peşin olan şehveti terk eden kimseye ne mutlu!

120- Kim yarını kendi ömründen sayarsa, ölümle arkadaşlığın gereğini yapmamıştır.

121- Resulullah: "Kadınlarınız fasit, gençleriniz fasık olduğunda, marufu emretmeyi ve münkeri nehyetmeyi terk ettiğinizde ne yaparsınız?" diye sordu. Halk: "*Ya Resulullah, böyle bir şey olacak mıdır?*" dediler. Resulullah: "Evet, dedi, bundan daha kötüsü de vuku bulacaktır." Sonra: "Kötü işleri emredip, iyi işleri de nehyettiğinizde ne yaparsınız?!" diye buyurdu. Halk: "*Ya Resulullah, böyle bir şey olacak mı?* Re-

sulullah: "Evet, dedi. Bundan daha kötüsü de olacaktır." Sonra: "İyi işi kötü, kötü işi de iyi gördüğünüzde ne yaparsınız?" diye buyurdu.

122- Bir şeyi uğursuz sayduğunda itina etme. Kötü zanda bulunduğu hüküm verme. Haset ettiğinde ise haddini aşma (kimseye zulüm etme).⁽⁴⁴⁾

123- Dokuz şey ümmetinden kaldırılmıştır (onlara suç sayılmaz): Yanlışlık, unutkanlık, mecbur edildikleri şey, bilmeyerek yaptıkları şey, güçlerinin yetmediği şey, çaresiz kaldıkları şey, haset (düşüncesi), bir şeyi uğursuz saymak ve yaratılış hakkında ağza alıp söylemeksizin kalpten geçen vesveseli düşünceler.

124- Herhangi biriniz rüya görmezse üzülmesin. Çünkü ilmin derinliklerine dalan kimse, rüya görme özelliğini kaybeder.

125- Ümmetinden iki kesim var ki, ıslah olurlarsa bütün ümmetim ıslah olur; bozulurlarsa da bütün ümmetim fasit olur. "*Ya Resulullah, onlar kimlerdir?*" diye sorulduğunda: "Fakihler ve yöneticiler." diye buyurdu.

126- Halkın en akıllısı, Allah'tan en fazla korkan ve O'na en çok itaat eden kimsedir. Halkın, akıldan yoksun olanı ise, hükümdarlardan en fazla korkan ve onların emirlerine en fazla uyan kimsedir.

127- Üç şey kalbi öldürür: Düşük seviyeli kimselerle düşüp kalkmak, kadınlarla konuşmak ve zenginlerle oturmak.

128- Allah-u Teâla bir kavme gazap eder de onlara azap göndermezse, fiyatlar yükselir, ömürleri kısalır, tüccarları kâr etmez, meyveleri bol olmaz, ırmaklarının suyu azalır, yağmurları kesilir ve içlerinden en kötülerini onlara musallat olur.

129- Benden sonra zina çoğalırsa beklenmedik ani ölümler de çoğalır. Ölçüyü eksik tuttuklarında, Allah-u Teâla onları kıtlığa duçar eder. Zekât vermediklerinde yeryüzü bereketini, yani toprak, meyve ve madenlerini onlardan esirger. Hüküm vermede adaletsizlik yaptıklarında, zulüm ve tecavüze yardımda bulunurlar. Ahitlerini bozduklarında, Allah-u Teâla düşmanlarını onlara musallat kılar. Akrabalarının

44- Başkasındaki bir nimeti çekememe hissi bazen insanda irade dışı oluşur, bu durumda insanın riayet etmesi gereken en önemli nokta bu his gereği bir girişimde bulunmaması, başkalarına zulüm yapmaması ve bu duyguyu kendi içinde hapsetmesidir.

dan ilişkilerini kestiklerinde, malları kötülerin ellerine geçer. Marufu emretmeyip münkerden sakındırmadıkları ve Ehlibeyt'immin iyilerine uymadıklarında, Allah-u Teâla onların en kötülerini onlara musallat eder. Bu durumda iyileri dua eder, fakat duaları kabul olmaz.

130- "**Onlardan bazı grupları, kendilerini onunla denemek için yararlandırdığımız dünya hayatının süsüne gözünü dikme...**"⁽⁴⁵⁾ ayeti nazil olduğunda şöyle buyurdu: Kim Allah'ın indindeki mükâfatları umarak musibetlere sabretmezse, dünyadaki nimetlerin hasretinden canı çıkar. Kim halkın elinde olan dünya malına göz dikerse, hüznü artar ve Allah'ın taksim ettiği rızka darılır, yaşantısı kararır. Allah'ın ona verdiği nimeti ancak yemekte ve içmekte bilen kimse, Allah'ın nimetlerini görmezlikten gelmiş ve nankörlük etmiştir. Böyle birisinin çabaları neticesiz kalır ve azaba uğraması çabuk olur.

131- Cennete, ancak Müslüman olan kimse girebilir. Ebuzer: "*Ya Resulullah, İslâm nedir?*" diye sorunca Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: İslâm çıplaktır; elbisesi takvadır; astarı hidayettir; koftanı (üst giyeceği) hayâdır; mihverî vera'dır; kemali akidedir; meyvesi salih ameldir; her şeyin temeli vardır ve İslâm'ın temeli de biz Ehlibeyt'in sevgisidir."

132- Kim mahlûkun rızasını, Yaradan'ın gazabıyla kazanmaya çalışırsa, Allah-u Teâla o mahlûku ona musallat eder.

133- Allah-u Teâla, kullarından bazılarını, halkın ihtiyaçlarını gidermek için yaratmıştır; bunlar iyilik yapmaya meyilli olur ve cömertliği de şeref bilirler. Allah-u Teâla yüce ahlâkı sever.

134- Allah-u Teâla'nın, ihtiyaçları için halkın sığındığı bazı kulları vardır. İşte bunlar, kıyamet günü Allah'ın azabından korunmuş kimselerdir.

135- Mümin ilâhî edeple edep lenir. Allah-u Teâla ona bol bol verdiği gibi, o da (kendi ailesine) bol bol verir. Ondan kısıtladığında, o da kısıtlar.

136- Bir gün gelir ki bazı kimseler, dünyaları düzende oldu mu artık dinlerinden neyi kaybettiklerine önem vermezler.

137- Allah-u Teâla kullarının kalplerini, onlara iyilik edenlerin muhabbeti ve onlara kötülük yapanların buğzu üzere yaratmıştır.

138- Ümmetimde on beş haslet olursa onlara belâ nazil olur. "Ya Resulullah, onlar nelerdir?" diye sorduklarında Resulullah şöyle buyurdu: Serveti elden ele devrettiklerinde (müstahak olan kimselerden esirgediklerinde), emaneti ganimet bildiklerinde, zekâtı zarar saydıklarında, erkek hanımına itaat edip annesine karşı geldiğinde, arkadaşına iyilik yapıp, babasına zulmettiğinde, camide sesler yükseldiğinde, kötülük yapmasından korkarak bazı kimselere saygı gösterildiğinde, aşağılık kimseler toplumu yönettiğinde, (erkek tarafından) ipek elbise giyildiğinde, şarap içildiğinde, şarkıcı kadın ve çalgı aletleri yaygınlaştığında ve ümmetin, sonradan gelenleri öncekileri lânetlediklerinde.⁽⁴⁶⁾

Bunları yaptıklarında üç belayı beklemelidirler: Kırmızı (sam) yılının esmesini, insanların mesh edilmesini (hilkatlerinin değişmesini) ve toplumun çözülmesini.

139- Dünya, müminin zindanı, kâfirin ise cennetidir.⁽⁴⁷⁾

140- Bir zaman gelir ki insanlar, kurt gibi olurlar; o zamanda kurt olmayan kimseyi kurtlar yer.⁽⁴⁸⁾

141- Ahir zamanda pek az bulunan şey, güvenilecek kardeş ve helâl yoldan kazanılan paradır.

142- Su-i zan ile (ihtiyatlı davranmakla) kendinizi halkın şerrinden koruyun.⁽⁴⁹⁾

143- Bütün hayırlar akılla elde edilir; akli olmayanın dini olmaz.

144- Bir grup insan Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'in* huzurunda, bir kişiyi överek bütün güzel sıfatların onda olduğunu söylediler. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*: "O adamın akli nasıldır?" diye sordu. On-

46- Belki de maksat; sonrakilerin kendilerini ilerici ve öncekileri ise gerici bilmeleridir.

47- Mümin için ahirette kavuşacağı nimetlere nazaran bu dünya zindan sayılır. Kâfire ise ahirette karşılaşacağı azaba nazaran bu dünya cennet sayılır.

48- Yani iyilikten hiç bir şey anlamayan saldırgan insanlara karşı takınması gereken tavır onların insana takındığı tavrın aynısıyla mukabele etmektir. Çünkü aksi takdirde insan kendisini savunamaz.

49- Bu hadisten anlaşılıyor ki önemli meselelerde muhtemel zararlardan korunmanın yolu yersiz güvenden kaçınmaktır.

lar; "Ya Resulullah, biz onun ibadet ve diğer hayır işlerdeki çabasını dile getiriyoruz; ama sen yine de bizden onun aklını soruyorsun?" dediler. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* buyurdu ki: "Ahmak kendi ahmaklığıyla, fasığın fisk-ı fücüründen daha büyük günahlara düşer. Yarın (kıyamet gününde) insanlar, akılları miktarınca yüksek derecelere ulaşırlar ve Allah-u Teâla'ya yakın olma şerefine erişirler.

145- Allah-u Teâla akli üçe bölmüştür. Onlar kimde olursa, akli kâmil olur, kimde de olmazsa, akli olmaz: Allah'ı iyi tanımak, Allah'a güzel ibadet etmek ve Allah'ın emrini uygulamada güzelce sabırlı olmak.

146- Necran Hıristiyanlarından konuşması güzel, ağırbaşlı ve heybetli birisi Medine'ye geldi; birisi: "Ya Resulullah, bu Hıristiyan ne kadar da akıllıdır?" dedi. Resulullah o adamı bu sözden men' edip: "Sus, akıllı adam Allah'ın birliğine inanan ve O'nun emrine boyun eğen kimse-dir." dedi.

147- İlim müminin dostu, hilim yardımcısı, akıl kılavuzu, amel yetki sahibi, sabır ordusunun komutanı, halkla iyi geçinebilmek babası, iyilik kardeşi, nesebi Hz. Âdem, hasebi (aile iftihar) takvası, cömertliği de malını (geçimini) düzene koymaktır.

148- Kime iyilik yapılırsa o da ona karşılık iyilik yapmalıdır. Bunu yapamadığı takdirde (en azından) teşekkür etmelidir. Bunu da yapmazsa, nankörlük etmiştir.

149- Musafaha edin. Çünkü musafaha etmek, kini giderir.

150- Mümin her türlü sıfat üzere olabilir (onu kendine haslet hâline getirebilir) ancak kendine yalan ve hıyaneti sıfat edinmez.

151- Bazı şiirler hikmettir. Bazı beyanlar ise sihirdir.

152- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* Ebuzer'e: "İmanın hangi kulpu daha sağlamdır?" diye sordu. Ebuzer: "Allah ve Resülü daha iyi bilir." dedi. Resulullah: "İmanın en sağlam kulpu, Allah için dost olmak, Allah için düşman olmak ve Allah için öfkelenmektir." buyurdu.

153- İşlerde Allah'tan hayır dilemek, Allah'ın kaza ve kaderine razı olmak, insanoğlunun saadetindedir. Allah'tan hayır dilemeyi terk etmek, Allah'ın kaza ve kaderine razı olmamak ise insanoğlunun şekavedindedir (bedbahtlığının nişanesidir).

154- Pişmanlık duymak, bir çeşit tövbedir.

155- Kur'ân'ın haram kıldığını helal sayan bir kimse, Kur'ân'a inanamamıştır.

156- Bir kişi Resulullah'a: "*Bana nasihat ediniz*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*: "Dilini koru." buyurdu. Yine; "*Bana nasihat ediniz*" dedi. Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* yine: "Dilini koru." buyurdu. O adam yine: "*Ey Allah'ın elçisi, bana nasihat ediniz.*" dediğinde, bu defa Resulullah: "Yazıklar olsun sana, dilin ürünlerinden başka, insanları yüzü üzere cehennem ateşine atan bir şey var mıdır?" diye buyurdu.

157- Hayır işler, (insanı) kötü ölümden korur. Gizli sadaka, Allah'ın gazabını giderir. Sıla-i rahim (akrabalara iyilikte bulunmak), ömrü uzatır. Bütün hayırlı işler bir çeşit sadakadır. Dünyada hayır ehli olan kimseler, ahirette de hayır ehlidirler. Dünyada münker (kötü iş) ehli olan kimseler, ahirette de münker ehlidirler. Cennete herkesten önce girecek olan maruf ehli kimselerdir.

158- Allah-u Teâla insana nimet verdiğinde o nimetin eserini onda görmeyi sever. Kendisini fakir ve musibete uğramış bir kimse gibi gösteren kimseyi ise sevmez.

159- Güzel soru sormak ilmin yarısı, halkla iyi geçinmek de huzurlu yaşayışın yarısıdır.⁽⁵⁰⁾

160- İnsanoğlu ihtiyarladıkça ondaki iki haslet gençleşir: İhtiras (tamah) ve arzu.

161- Hayâ imanda

ndır.

162- Kıyamet günü dört şey hakkında sorulmadıkça insan adım atamaz: Ömrünü nerede geçirdiğinden, gençliğini hangi yolda harcadığından, malı nereden kazanıp nerede sarf ettiğinden ve biz Ehlibeyt'in sevgisinden.

163- Kim insanlarla muamele yaptığında, onlara zulmetmez, konuştuğunda yalan konuşmaz ve söz verdiğinde yerine getirirse, yiğitliği kâmil, adaleti aşikâr, sevabı sabit ve gıybeti haram olur.

164- Müslümanlığın gelişmesinde rolü

165- *Selâm* vermekle olsa bile Sıla-i Rahimde bulunun. Bu gerçeğin Resulullah'ın (s.a.a) dilinden ifade edilmiş olmasının kendisi bir ilmi mucize sayılabilecek derecede önemlidir.

166- İman, kalple bağlanmak (kalbî itikat), dille ikrar etmek ve uzuvlarla da amel etmektir.

167- Zenginlik, servetin çokluğuyla değildir; gerçek zenginlik, ruhun zenginliğidir.

168- Şerri terk etmek bir çeşit sadakadır.

169- Dört şey ümmetimin akıl sahipleri için lazımdır. "Ya Resulullah, bunlar nelerdir?" diye sorulunca: "İlmi dinlemek, onu ezberlemek, onu neşretmek ve onunla amel etmektir." buyurdular.

170- Bazı beyanlar sihirdir; bazı ilimler cehalettir;⁽⁵¹⁾ bazı sözler ise acizliktir (maksadı ifade etmek için yetersizdir).

171- Sünnet iki çeşittir: Biri, benden sonra amel edilmesi hidayet, terk edilmesi ise sapıklık olan farz sünnettir. Diğeri ise, amel edilmesi fazilet olan, terk edilmesi ise hata sayılmayan müstehap sünnettir.

172- Kim Allah'ı gazaplandırmakla bir güç sahibini (hüküm-darı) hoşnut ederse, Allah'ın dininden çıkmış olur.

173- Hayırdan daha hayırlı, onu yapan kimsedir. Kötüden daha kötü de, onu işleyen kimsedir.

174- Allah-u Teâla, kimi günah zilletinden kurtarıp itaat izzetine ulaştırırsa, onu servetsiz olduğu hâlde zenginleştirir; aşiretsiz olduğu hâlde izzetlendirir ve kimsesizlikte onunla birlikte olur. Kim Allah'tan korkarsa, Allah her şeyi ondan korkutur. Kim de Allah'tan korkmazsa, Allah onu her şeyden korkutur. Her kim Allah'ın verdiği az rızka razı olursa, Allah onun az ameline razı olur. Kim helal rızık kazanmaktan utanmazsa, masrafı az, gönlü rahat, ailesi ise refah içerisinde olur. Kim dünyada zühd ederse (dünyaya ilgi göstermezse), Allah-u Teâla hikmeti kalbine yerleştirir ve onu dilinde cari kılar, dünyanın dert ve dermanını ona tanıtır ve onu sağlam olarak ebedi kalacak yurduna götürür.

175- Musibete uğrayan kimselerin hatalarını affedin.

176- Dünyada zahitlik; arzuları azaltmak, nimetlere karşı şükretmek ve Allah'ın haram kıldığı her şeyden çekinmektir.

51- Bazı bilgiler insana bir yarar sağlamadığı için onların peşinde olmak bir nevi cehalettir.

177- Hiçbir hayrı gösteriş için yapma, onu utanarak da terk etme.

178- Üç şeyden ümmetim için korkuyorum: İnsanı peşi sıra sürükleyen cimrilik, uyulan heva ve heves ve sapık önder.

179- Gamı çok olanın bedeni hasta olur. Huyu kötü olanın canı azapta kalır. İnsanlarla münakaşa yapanın da yiğitlik ve yüceliği azalır.

180- Bilin ki, ümmetimin en kötöleri, kötülüklerinin korkusundan dolayı saygı gösterilen kimselerdir. Bilin ki, şerrinden korkularak saygı gösterilen kimse benden değildir.

181- Ümmetimden düşüncesi Allah'tan başkası olduğu hâlde sabahlayan bir kimse, Allah'la Müslümanların işlerine önem vermeyen kimse, Müslümanlardan değildir. Açıkça zillete boyun eğen kimse, biz Ehlibeyt'ten değildir.

182- Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'in*, oğlunun ölümü münasebetiyle Muâz'a yazmış olduğu tesliyet mektubu:

"Allah'ın elçisi Muhammed'den Cebel oğlu Muâz'a.

Selâmun aleyk. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a hamdedirim.

Allah'ın emriyle ölen oğlun için sabırsızlık yaptığını duydum. Oğlun, Allah'ın tatlı bağıışı ve sana verilen emanetlerinden biriydi. Bir müddet seni ondan faydalandırdı, belirli süresi dolunca da ruhunu aldı. **İnna lillah ve inna ileyhi raciûn.** (Hiç şüphesiz biz Allah'tanız ve dönüşümüz de O'nadır.) Sabırsızlık yapıp sevabını yok etmekten sakın. Eğer musibetin sevabına bakmış olsaydın, Allah-u Teâla'nın, teslim olan ve sabreden kimselere verdiği o kadar büyük mükâfatın karşısında, bu musibetlerin çok küçük olduğunu anlardın. Bil ki, sabırsızlık yapmak ölüyü diriltmediği gibi, kaza ve kaderi de geri çevirmez. Öyleyse, güzel bir şekilde yas tut ve Allah'ın vaat ettiği şeye kavuş. Sana ve bütün insanlara Allah'ın takdiri ile inecek olan şeye eseflenme.

Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketleri üzerine olsun.

183- Kur'ân okuyanların çoğalıp fakihlerin azalması, emir sahiplerinin fazlalaşıp emin insanların azalması, yağmurların bollaşıp bitkilerin kıt olması, kıyametin alametlerindedir.

184- Hacetini bana ulaştıramayan kimselerin, ihtiyaçlarını bana ulaştırın. Kim ihtiyacını kudret sahibi bir kimseye ulaştırmaya gücü yetmeyen bir kimsenin ihtiyacını ona ulaştırırsa, Allah-u Teâla kıyamet

günü, onun ayaklarını sırat köprüsü üzerinde sabit kılar.

185- İki söz gariptir (ilginçtir): Cahilden hikmetli söz; onu kabul edin ve hekimden faydasız laf; ondan vazgeçin.⁽⁵²⁾

186- Tembeline alameti üçtür: İşte tefrit derecesinde gevşeklik yapar; (sonra) işi zayi edecek derecede tefrit eder ve (sonunda) günaha düşecek derecede işi eder.

187- Kim helal bir kazançtan (işten) utanmazsa, kendisini faydalandırır, gideri hafif olur ve kibir de ondan uzaklaşır. Kim Allah'ın az rızıkına razı olursa, Allah da onun az ameline razı olur. Kim dünyaya ilgi gösterir, arzusu da uzun olursa, Allah-u Teâla onun, dünyaya ilgi gösterdiği miktarda kalbini kör eder. Kim dünyaya ilgi göstermez, arzusunu da azaltırsa, Allah-u Teâla ona ders okumaksızın ilim bağışlar; onu kılavuzsuz hidayete kavuşturur ve körlüğünü giderip basiretli kılar. Benden sonra bir kavim gelir ki onlar, ancak cinayet ve zorbalıkla saltanata ulaşırlar; cimrilik yapmakla zengin olurlar; halkın sevgisini, heva ve hevese uymak ve dinde laubalilik yapmakla kazanırlar. Bilin ki, kim o devirde olur ve sırf Allah'ın rızası ve ahiret sevabına ulaşmak için zengin olmaya kadir olduğu hâlde fakirliğe, izzetli olmaya gücü yettiği hâlde hakirliğe ve muhabbet kazanmaya kudreti olduğu hâlde halkın buğzuna ve öfkesine sabrederse, Allah-u Teâla, elli siddığın⁽⁵³⁾ sevabını ona verir.

188- Münafıkça huşudan (Allah karşısında eğilmekten) sakının. Münafıkça huşu etmek; bedeninin huşulu görüldüğü hâlde kalbin ondan yoksun olmasıdır.

189- Yaptığı iyi işten dolayı (haksız yere) kınanan bir kimse, Allah'ın rahmetini kazanır.

190- Hediyeyi kabul edin. En güzel hediye, taşıması kolay ve güzel kokulu olan ıtırdir (esanstır).

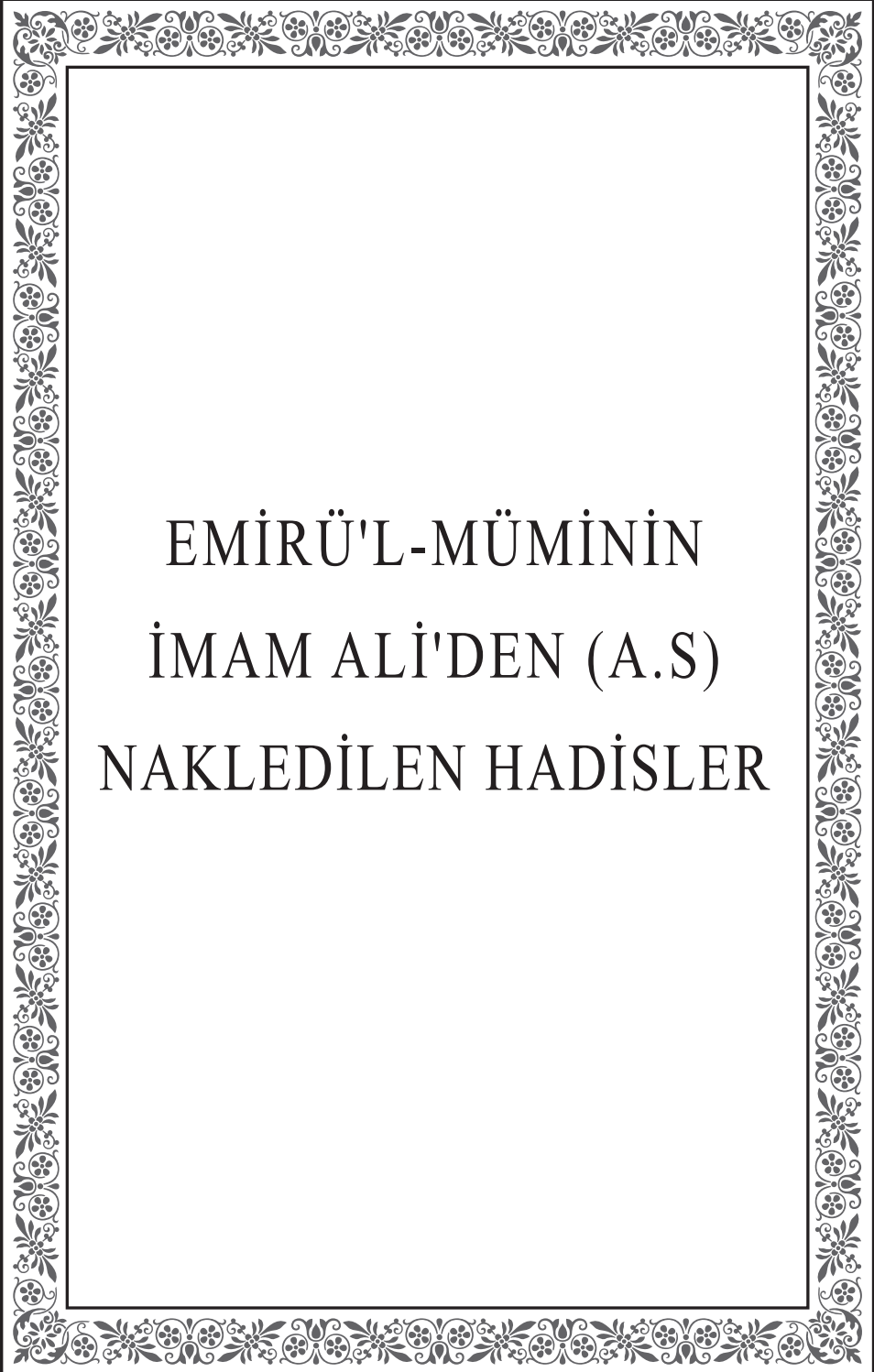
191- İyilik, dindar ve soylu kimseye yapılır. Güçsüzlerin cihadı,

52- Yani insan aklının yardımıyla ve doğruluğunda şüphe olmayan ölçülerin (Kur'ân'ı Kerim ve Masumların sözlerinin) ışığında diğer insanların sözlerini değerlendirmelidir, faydalı sözü kabul etmelidir söyleyeni cahil olsa bile. Faydasız lafı da kabul etmemelidir, onu söyleyen bilgin bir insan olsa bile.

53- Siddık, yaşayışında hiç yalan söylemeyen ve makamı da peygamberlerin makamı seviyesinde olan kimseye denir.

hacdır. Kadının cihadı, kocasına iyi eş olmasıdır (ona karşı güzel davranmasıdır). Şefkatli olmak, dinin yarısıdır. İktisatlı olan (savurgan olmayan) bir kişi, asla fakir olmaz. Sadaka vermekle, rızkın (gökten) inmesini sağlayın. Allah-u Teâla, mümin kullarının rızkını, zannettikleri yoldan ulaştırmayı istememiştir.

192-Hiçbir kul, sakıncalı şeylere bulaşmamak amacıyla sakıncasız şeylerden kaçınmadıkça takvalı kimselerin makamına erişemez.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text.

EMİRÜ'L-MÜMİNİN
İMAM ALİ'DEN (A.S)
NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Hz. Ali'den (a.s) Hikmet, Zühd, Güzel Ahlâk ve Takva Hakkında Nakledilen Hadisler

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* Vasisi Emirü'l-Müminin Hz. Ali el-Murtaza'dan (a.s) tevhit, takva, hikmet, zühd ve benzeri konularla ilgili çok sayıda hadis nakledilmiştir. Bu yüzden biz onların hepsini burada zikredemeyeceğiz. Çünkü sadece tevhitle ilgili sözlerini nakledecek olsak bile bu kitapta var olan tüm hadisler kadar olur.

Tevhitle ilgili olarak, sadece bir hutbesini bu bölümün başında nakletmekle yetineceğiz; daha sonra, bu kitabın hacmine uygun olan ve herkesin üstünlüğünde birleştiği ilgi çekici sözlerini nakledeceğiz. Bu kadarı yeterli olur inşallah Teâla.

Tevhitle İlgili Hutbesi

"Şüphesiz Allah'a ibadetin başı O'nu tanımaktır. O'nu tanımanın esası ise O'nu tek ve eşsiz bilmektir. O'nu tek ve eşsiz bilmenin ölçüsü ise O'ndan nitelikleri (diğer varlıklarda bulunan noksan sıfatları) nefyetmektir. Çünkü akıllar bütün niteliklerin ve nitelik sahiplerinin yaratık olduğuna tanıklık eder. Tüm yaratıklar da, nitelik ve nitelik sahibi olmayan bir yaratanın varlığına tanıklık eder. Çünkü her nitelik ve nitelik sahibi bir bileşimi gösterir. Bileşim hudûsa (sonradan meydana gelise), hudûs ise ezeli olmanın muhal olduğuna tanıklık eder.

Allah'ın zatını tanıdığını iddia eden O'nu tanımamıştır. O'na sınır koyan, O'nu tek bilmemiştir. O'na bir eş tasarlayan O'na inanmamıştır. O'nu (diğer bir varlığa) benzeten kimse, O'nun hakikatine varmamıştır.

Her kim O'nun vehme sığdığını sanırsa, O'na yönelmemiştir. O'nun (zatının) künhüne varmak isteyen, birliğini tasdik etmemiştir. O'na işa-

ret eden, O'na yönelmemiştir. O'na sınır tanıyan O'nu kastetmemiştir. O'nu bölümlere ayıran O'na teslim olmamıştır. O'nun zatiyla ayakta duran her şey başkasına bağımlıdır ve başkasına bağımlı olan her şey bir sebep vasıtasıyla oluşmuştur.

Yaratıkları O'nun varlığının nişanesi ve akıllar O'nu tanımanın vesilesidir. Fikirle hüccet kesinleşir. Nişanelerini yaratıklarına hüccet kılmış ve onları yaratarak kendisi ve onlar arasında bir perde oluşturmuştur. Varlığıyla yaratıklarından ayrılır.

Onları araçlarla donatması, kendisinin araçsız olduğuna tanıktır; çünkü araçlar, araç sahiplerinin muhtaç olduklarına delildir. Yaratıklara bir başlangıç belirlemesi, O'nun başlangıcının olmadığına tanıklık eder; çünkü bir başlangıcı olan, başkasını yoktan var edemez.

İsimleri, gerçeğe ulaşmak için bir vesiledir ve işleri, gerçeği anlamak için vasıta; zatı hakikatın özüdür. Zatı, O'nunla yaratıklarını ayırmaktadır. Her kim Allah'ı nitelendirirse O'nu tanımamıştır ve O'na bir benzer tasarlayan O'ndan uzaklaşmıştır. O'nun hakikatine vardığını sanan hata etmiştir.

Her kim, nerededir? derse, O'na bir mekân tasarlamıştır; her kim, nedendir? derse, O'na bir mekân isnat etmiştir. Her kim, nereye yönelmiştir? derse, O'na bir sınır tayin etmiştir. Her kim, neden? derse, O'na bir sebep belirlemiştir; her kim, nasıldır? derse, O'nu bir şeye benzetmiştir; her kim, ne zaman? derse, O'na bir zaman tanımıştır; her kim, şuraya kadar derse, O'na bir son belirlemiştir ve kim O'na bir son belirlerse, O'nu bölmüştür. Kim O'nu bölerse, O'nu nitelendirmiştir ve kim de O'nu nitelendirirse, O'nu inkâr etmiştir; O'nu parçalara ayıran O'ndan yüz çevirmiştir.

Allah, mahlûklarının değişmesiyle değişmez; sınırlı varlıkların sınırıyla sınırlanmaz. Birdir ama birliği sayıya dayanmaz; O hiçbir ihtiyacı olmayan ihtiyaçsızdır. Bir şeye girmeden batın ve hiçbir şeyden ayrılmaksızın zahirdir; görmekle kavranılmayandır, aşikârdır, cisim olmayan latiftir. Harekete ihtiyacı olmayan faildir; fikre ihtiyaç duymadan yaratıkların ölçüsünü belirleyendir; hareket etmeksizin onları düzene koyandır; araç ve organa ihtiyacı olmadan duyan ve görendir. Yaklaşmaya ihtiyaç duymadan yakın ve mesafe söz konusu olmaksızın uzaktır; mevcuttur; (ama) yokluktan sonra değil; zamanlar O'na eşlik

etmez ve yerler O'nu kapsamaz. O'nu uyku tutmaz; vasıflar O'nu sınırlamaz; vasıtalar O'na engel olmaz; varlığıyla zaman ve yokluktan öne geçmiş ve ezeli oluşuyla başlangıcı olma sınırını aşmıştır.

Duygu ve hisleri verenin O olması hasebiyle, zatının his ve duygulardan uzak olduğu, cevherleri yaratan olduğu için de cevherinin olmadığı, yaratıkları yoktan var eden olmasıyla, yaratıcısının olmadığı, eşyalar arasındaki çelişkileri icat eden olmasıyla da zıddının olmadığı bilinir. Varlıkları birbirine eş olarak yaratan olduğu için de O'nun bir eşi olmadığı anlaşılır.

Karanlığı nura sıcağı da soğuğa karşıt kılmış; değişik unsurları birleştirmiş; zıt olanları birbirine yaklaştırmış; onları ayırmak ve birleştirmekle ayıran ve birleştireni göstermiş. Bütün bunları kendi rabliğine delil, gaybına şahit ve hikmetinin açıklayıcısı kılmıştır. Çünkü bu varlıkların oluşumu, sonradan var olduklarını gösterir; varlıkları, yokluklarını bildirir; değişmeleri zevallerini bildirir, yok olmaları ise yaratıcılarının zevalinin olmadığını gösterir; Allah Teâla buyuruyor ki: **"Ve anar, ibret alırsınız diye her şeyi çift yarattık."**⁽⁵⁴⁾

Önce ve sonrası ortaya çıkararak kendisinin öncesi ve sonrası olmadığını göstermiştir. Yaratıklarını çeşitli içgüdülerle yaratarak içgüdüünün olmadığını, onları birbirlerinden farklı kılmakla değişikliğinin olmadığını, onları belirli bir süre ve zamana bağlı kılmakla kendisinin zamanla bir bağlantısının olmadığını yaratıklarını birbirinden ayırmakla ve birbirine gizli kılmakla O'nunla yaratıkları arasında bir örtünün bulunmadığını göstermiştir. Kullar var olmadan Rabliğin hakikati, yaratık olmadan da ilâhlığın hakikati O'nda var idi.

Duyulacak bir ses olmadan duyma gücüne, bilinen bir şey olmadan bilginin gerçeğine ve kudretini göstermeden hakiki güce sahip idi. Yaratıklar olmadan yaratıcı ismine ve mahlûkat olmadan öncede halik vasfına layık idi.

Yaratıkları bir şeye dayanmadan yaratmıştır ve bir şeyden yararlanmadan aralarında uyum sağlamıştır. Çaba göstermeden onları takdir etmiştir. Fikirler O'nun zatını kavrayamaz ve düşünceler O'nun hakikatini kuşatamaz.

"Hangi zamanda" demek O'nu sınırlanamaz; "şimdi" kelimesi O'nu yaklaştırmaz; "beraber" kelimesi O'nu beraber kılmaz; "şayet" kelimesi O'nu gizlemez. "O" kelimesi O'nu kuşatamaz. Bu kelimeler ancak kendilerini sınırlarlar. Aletler kendi benzerlerine işaret etmekte; eşyalarda O'nun fiilleri bulunur; edatlar, ihtiyacı bildirir; tezat, zıttan haber verir; benzer, benzerine döner.

Bu kelimelerin O'nun yarattığı eşya arasında geçerliliği vardır; çünkü bu bağlaçlar ihtiyacı bildirirler; tezat, zıddının varlığına benzeyen, benzerinin olduğunu ve olaylar zamanla birlikte olduklarını gösterirler.

İsimleriyle sıfatları birbirinden fark edilir, o isimlerle, birlikte olanlar birbirinden ayrılır; olaylar o isimlerle vuku bulur. Yaratıkların başlangıcının olması kadim olmadıklarını, süreye bağlı olmaları ezeli olmadıklarını ve "eğer böyle olmasaydı" sözü cebre boyun eğmediklerini gösterir. Dağılmaları dağıtıcı olanı bildirmiş ve kopmaları koparını göstermiştir.

Yaratıkları vasıtasıyla akıllara tecelli ederek gözlerden gizli kalmış ve fikirler yaratıklarına yönelmiş bunlarla ibretler ortaya konmuş ve sabit olmuş ve bunlardan deliller açıklık kazanmıştır. Akıllarla Allah tasdik edilir ve ikrarla iman kâmil olur.

Marifet (Allah'ı tanımak) olmadan din olmaz, tasdik olmadan marifet mümkün olmaz ve ihlâslı bir inanç olmaksızın tasdik gerçekleşmez. İhlâs olmaksızın tevhit olmaz; Allah bir şeye benzetilirse ihlâs gerçekleşmez; nitelikler O'na atfedilirse eksiklikler O'ndan tam olarak nefiy olmaz ve halis tevhit gerçekleşmez. Bazı yönlerden benzetmeği geçerli bilmek bütün yönlerinde benzetmenin geçerli olmasını gerekli kılar; bazı benzerliklerden O'nu münezze bilip bazısını kabul etmek tam tevhitte insanı uzak düşürür.

İkrar etmek inkârı nefyetmektir; her türlü inkâr, ihlâsa ulaşmayı önler.

Yaratıklarda olan özellik yaratıcıda olmaz; yaratılmış için mümkün olan bir şey yaratıcısında mümkün olmaz; O'nun için hareket cari olmaz; bölünme ve birleşme O'nda vuku bulmaz. O'nun uyguladığı şey kendisi hakkında nasıl uygulanabilir?

O'nun başlattığı şey nasıl kendisine dönebilir? O'nun oluşturduğu oluşum nasıl kendisi hakkında geçerli olabilir? Yoksa O'nun zatı de-

ğişir, bölünür ve ezelden oluşu mümkün olmaz ve ezeli oluşunun bir manası kalmaz.

Bu takdirde yaratıcı mahlûka dönüşür; arkası olursa önü de olur; tamamlanmaya ihtiyaç duyarsa eksik olması gerekir. Değişebilirse ezeli diye vasıflanamaz. Zamanın geçmesi O'nu etkilerse nasıl sürekli olabilir? Eşyadan etkilenen nasıl onları yoktan var edebilir? Böyle olursa yaratıkların nişanesini taşır. Yaratıklar O'na nişane olacağına kendisi de diğer bir yaratıcının nişanesi olur ve sıfatı yaratıkların sıfatlarına benzer. Bu ise, batıl olduğunu ispatlamak için delile ihtiyacı olmayan bir sözdür; bu husustaki soruya cevap vermek bile yersizdir.⁽⁵⁵⁾

İmam Hasan'a (a.s) Yazdıkları Vasiyetname

Zaman (ın kahrını) ikrar eden, ömrü sönmeğe yüz tutan, kadere boyun eğen, dünyayı yeren, ölümler mahallinde yurt edinen, yarın da oradan göçüp gidecek olan fâni babadan; erişilmeyecek şeyleri arzulayan, yok olup gidenlerin yolunu tutmuş olan, zamanın rehini, musibet oklarının hedefi, dünyanın kulu, gurur taciri, ölümün esiri, gam ve hüznün arkadaşı, hastalıklara ve afetlere maruz olan, arzularına mağlup düşen ve ölenlerin yerine halife olan oğluna.

Dünyanın benden yüz çevirip zamanın bana karşı serkeşlik etmesi, ahiretin ise bana yönelmesi; beni, başkasını düşünmekten ve ardında kalanları hatırlamaktan ve onları önemsemekten alıkoydu. Halkın dertleri değil, yalnızca kendi derdim beni sarınca, artık fikir ve isteğim değişti ve işimin gerçeği bana aydınlandı, bu ise beni şakası olmayan bir ciddiyete ve yalan lekesi dokunmayan bir doğruluğa sevk etti. Senin, vücudumun bir parçası, hatta vücudumun bütünü olduğunu gördüm; sana bir musibet gelse bana gelmiş olur, sana ölüm gelip çatsa bana çatmış olur. Bu sebeple, senin işlerin (sorunların), kendi işlerim gibi beni ilgilendirmeğe başladı; onun için ölsem de, kalsam da, yardımcın olsun diye sana bu vasiyetnameyi yazdım.

Oğlum, ben sana Allah'tan çekinmeyi (ilâhî takvayı), devamlı olarak Allah'ın emirlerine itaat etmeyi, O'nu anmakla kalbini onarmayı ve O'nun ipine (Kur'ân'a) sarılmayı tavsiye ederim. Eğer ona

55- Bu, söz konusu hutbenin bir bölümüdür.

(Kur'ân'a) sarılırsan, artık seninle Allah arasında ondan daha sağlam bir bağ olamaz!

Kalbini öğütüle dirilt; zahitlikle öldür; yakınle (tam inançla) kuvvetlendir; ölümü anmakla alçalt; fani oluşuna ikrar ettir; dünyanın feci olaylarıyla basiret sahibi kıl; zamanın saldırısından, gecelerin ve gündüzlerin kötü geçişinden çekindir. Göçüp gidenlerin haberlerini ona sun, senden öncekilerin başlarına gelenleri hatırlat; onların yurtlarında ve bıraktıkları eserler arasında gez ve ne yaptıklarına, nereye konduklarına ve nereden göçtüklerine bak. Göreceksin ki, onlar dostlarından ayrılmış, gurbet diyarına inmişlerdir. Onların yurduna (geldin mi) şöyle seslen: Ey ıssız diyar, ehlin nerede? Sonra onların kabirlerinin başına git ve şöyle hitap et: Ey çürümüş cesetler ve birbirinden dağılmış organlar, içinde bulunduğunuz bu diyarı nasıl buldunuz?

Ey aziz oğlum, yakında sen de onlardan biri gibi olacaksın; öyleyse konağını ıslah et, ahiretini dünyana satma.

Bilmediğin şey hakkında konuşmayı ve üzerine düşmediği hâlde söz söylemeyi terk et. Sapıklık olacağından korktuğun bir yola girme; çünkü sapıklık şaşkınlığından sakınmak, korkunç belalara duçar olmaktan daha iyidir. Marufu emret ki, maruf ehlinde (iyilerden) olursun. Kötülüğü elinle, dilinle önle ve kötü iş yapanlardan bütün çabanla uzaklaş. Allah yolunda hakkıyla cihad et; bu uğurda hiçbir kınayıcının kınaması seni tutmasın (yolundan alıkoymasın). Nerede olursa olsun, hakka ermek için güçlüklerin en şiddetlilerine korkusuzca atıl. Dinde fakih (anlayış ve kavrayış sahibi) ol; nefsinin sabretmeye alıştı. Bütün işlerde Allah'a sığın ki, tam koruyan bir koruyucuya ve tam güçlü bir savunucuya sığınmış olursun. Rabbinden bir şey dilerken ihlâslı ol; çünkü vermek de vermemek de O'nun elindedir. Hayrı çok dile; vasiyetimi iyice anla; önemsemeyerek yanından geçme. Çünkü sözün hayırlısı fayda verenidir. Bil ki, fayda vermeyen bilgide hayır yoktur; neşredilemeyen⁽⁵⁶⁾ bilgiden de faydalanılmaz.

Ey oğlum, senin olgun bir yaşa ulaştığını, benim ise zaafımın (günden güne) arttığını görünce, gönlümdekileri sana söylemeden ecelim gelir yahut bedenimin zayıfladığı gibi görüşümde de bir zayıflık olur

56- *Nehcü'l-Belâğa*'da: "Öğrenilmesi hakka uygun olmayan" şeklinde geçer.

yahut da bazı galip gelen heva ve hevesler veya dünya fitneleri benden önce sana gelip çatar da sen de buyruk dinlemez serkeş deve gibi olursun endişesiyle sana birtakım hasletleri vasiyet etmeye koyuldum. Çünkü gencin kalbi ekilmemiş alana benzer; oraya ne ekilirse tutar, boy atar. Ben de kalbin katılmasından ve aklın meşgul olmadan seni edeplendirmeye çalıştım ki, tecrübe edenlerin senin yerine arama ve sınamasını yükledikleri gerçekleri tam kesin bir kararla karşılayasın. Böylece arama zahmetinden kurtulur, deneme zorluğundan da muaf olursun. İşte bizlerin, peşi sıra gittiğimiz şeylerin (bilgilerin) kendisi sana gelmiş; bazen bize karanlık (ve gizli) olan şeyler sana apaçık ve gün ışığına çıkmıştır.

Ey oğlum, ben her ne kadar öncekiler gibi ömür sürmediysem de, onların yaptıklarına baktım, haberleri hakkında düşündüm, geriye kalan eserlerini gezip gördüm. Öyle ki onlardan biri gibi oldum; hatta onların yaşayışlarından bana ulaşan haberler bakımından onların ilkinden sonuncusuna kadar, onlarla ömür sürmüğe döndüm. Sonuçta, hallerinin durusunu bulanığından, faydalısını zararlısından ayırt ettim; senin için ise her işin en seçkinini, en güzelini seçtim; açık olmayanını senden uzaklaştırdım; senin durumunun şefkatli bir baba olarak beni de ilgilendirdiğini görünce daha genç olup tertemiz bir kalbe ve iyi niyete sahip olduğun bir vakitte seni terbiye etmeye (eğitmeye) karar verdim. Bu uğurda önce Allah'ın kitabını ve tevilini, İslâm şeriatını ve hükümlerini, helal ve haramını sana öğretmekle başlayıp bundan öteye (başka bir konuya) geçmemeye karar verdim. Sonra insanların, ihtilafa düşmelerine sebep olan heva ve heveslere, onların kapıldığı gibi senin de kapılmandan korktum. İstemediğim hâlde seni tembih ederek bu konuda da senin işini sağlamlaştırmak, seni helak olmayacağından emin olmadığım bir işe bırakmaktan daha sevimli geldi bana. Allah Teâla'nın seni doğru yolu bulmada ve maksadına ermende başarıya ulaştırmasını dilerim. Bu nedenle bu vasiyetimi senin için yazdım ve bununla birlikte bu konuyu sağlamlaştırmaya koyuldum.

Ey aziz oğlum, vasiyetimden uyacağın şeylerin bence en sevimsisi, Allah'tan çekinmen, ilâhî farizaları eda etmekle yetinmen ve senden önce gelip geçen atalarının ve dindaşlarından salih kişilerin yolunu tutmandır. Çünkü senin bakıp durumunu gözden geçirdiğin gibi onlar da kendi durumlarına bakıp dikkat ettiler; senin düşündüğün gibi

onlar da düşündüler; sonra aldıkları netice onları, bildiklerini alma-ya ve mükellef olmadıkları şeylerden kaçınmaya sürükledi. Ama eğer nefsin, onların bildikleri gibi bilmeden onların sünnetini kabul etmeye hazır olmazsa, bu ilimleri anlama ve öğrenme yoluyla talep et, şüphelere düşerek, husumetleri çoğaltarak değil. Böyle bir işe girişmeden önce Allah'tan bu uğurda yardım iste; seni muvaffak kılması için O'na yönel; seni şüpheye sokacak ve sapıklığa sevk edecek her şüpheli işi terk et. Gönlünün arılığa ulaşım da kabul etmeye hazır bulunduğuna, düşüncenin kâmil olup toplanarak bu yolda tek bir amaca sahip olduğuna yakın ettiğinde sana açıkladığım şeylere bak; eğer sevdiğin şekilde düşüncen henüz halisleşmemişse bilmelisin ki, geceleyin gözü görmeyen kimse gibi bilmeden adım atmaktasın. Bilmeden adım atan ve hakla batılı birbirine karıştıran birisi dini dileyen olamaz. Bu durumda el çekip durmak daha doğrudur. Bu konuda ilk ve son sözüm şudur:

Sana kendi ilâhımı, senin ilâhını, senin ilk ve son babalarının ilâhını, göklerin ve yeryüzü ehlinin Rabbini lâıyk olduğu ve sevdiği bir şekilde (makamına lâıyk olan hamt ile) övüp hamt ediyor ve Allah-u Teâla'dan bizim tarafımızdan Peygamber'e, onun Ehlibeyt'ine ve bütün peygamberlere, tüm salâvat gönderenlerin salâvatınca salâvat göndermesini niyaz eder ve O'ndan bizi dua etmeye muvaffak kıldığı şeylerde bize olan nimetini, icabetiyle kâmil etmesini dilerim. Çünkü salih işler O'nun nimeti ile tamamlanır.

Ey oğlum, tavsiyelerimi iyice anla. Bil ki, ölümün sahibi yaşayışın da sahibidir; yaratan öldürendir; yok eden tekrar diriltendir; dert veren derdi giderendir. Dünya, Allah'ın nimetler verip ve sınamalara uğratarak, ahirette karşılık vermesi veya Allah Tebareke ve Teâlâ'nın bizim bilmediğimiz diğer birtakım şeyleri takdir etmesinden başka bir şey değildir. Bunlardan biri sana ağır gelirse (iyice tasdik edemediğin takdirde) onu kendi cehaletine hamlet; çünkü sen önce cahil (bilgisiz) olarak yaratıldın; sonra bilgi sahibi oldun. Nice şeyler vardır ki bilemezsin; o konuda şaşkınlığa düşersin; gözün görmez olur da sonra görür, anlarsın. Seni yaratana, sana rızık verene, senin yaratılışını düzgün bir hâle getirene sığın, ümidin ve ilgin O'na ve korkun da O'ndan olsun.

Bil ki, ey aziz oğlum, hiçbir kimse noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'tan, bizim Peygamber'imizin *salla'llâhu aleyhi ve alih* haber ge-

tirdiği gibi haber getirmemiştir. Buna göre, bir önder ve bir kurtuluş kılavuzu olarak ona razı ol ve gönül ver.

Ben sana öğüt vermede kusur etmiyorum; sen de her ne kadar dikkat edersen et, benim kadar hayrını görüp anlayamazsın.

Şunu bil ki, ey aziz oğlum, eğer Allah'ın ortağı olsaydı, O'nun da peygamberleri gelirdi sana; O'nun da tasarruf ve kudret eserlerini görürdün; O'nun da sıfatlarını ve işlerini tanırdın. Fakat kendisini vasıflandırdığı gibi O bir Allah'tır; kudretinde ve ilâhlığında O'nunla zıddiyet ve husumet edecek bir varlık yoktur; her varlığın yaratıcısı O'dur, rablik makamı, gönülle veya gözle kavranmaktan çok yücedir. Bunu böyle bildiğinde (Allah'ı böyle tanıdığında) o zaman da senin gibi kadri küçük, kudreti az, aczi çok, Rabbine ihtiyacı fazla olan kişinin nasıl hareket etmesi gerekiyorsa, O'na itaat etmekte, O'ndan korkup gazabından çekinmek hususunda öyle davran. Çünkü O, seni güzel şeylerden başka bir şeye emretmemiş, çirkin şeylerden başka bir şeyden de menetmemiştir.

Ey oğlum, sana dünyaya, dünya ahvaline, onun zevaline, ehlinin ebedi olmayışına (halden hâle girişine) dair haberler verdim; ahiretten, ahiret ehli için hazırlanan şeylerden de seni haberdar edip bu konuda örnekler getirdim.

Dünyaya basiretle bakan (ve dünya hâlini bilen) kimseler yıkık dökük, kıtlık ve darlık içinde olan bir yerden, bayındır ve iklimi iyi olan bir yeri kastedip yola düşen topluluğa benzerler; onlar sonunda yerleşecekleri geniş, hoş mu hoş olan evlerine varmak için yolun zahmetine katlanırlar, dostların ayrılığına dayanırlar, yolculuğun uyku ve yiyecek sıkıntısı gibi birçok güçlüklerine sabrederler; onlar bunların hiçbirisinden herhangi bir acı duymaz ve bu yolculuğun masrafını zarar ve ziyan olarak kabul etmezler. Onlar için kendilerini konaklarına yaklaştıracak şeyden daha sevimli bir şey yoktur.

Dünyaya aldanan kimseler ise verimli, nimeti bol, mamur bir konaktan, kıtlık ve kupkuru bir yere göç ettirilen topluluğa benzerler. Onlara, önce buldukları yerden ayrılmak ve ansızın öyle bir yere gelmekten daha korkunç ve kötü bir şey olamaz.

Ben seni çeşitli bilgisizliklerden dolayı, kendini âlim bilmemen için daha önceden kınadım ki, bildiğin bir şeyle karşılaştığında onu

büyük saymayasın. Çünkü âlim bir kimse bildiğini, bilmedikleri şeyler karşısında pek az görür. Bu yüzden kendisini cahil bilip, neticede ilim tahsil etmede daha çok çaba gösterir; daima onu ister, ona ilgi duyar, onu arar durur. İlim ehlinin karşısında mütevazı olup ona yönelir. Susmaya sarılıp, hata yapmaktan çekinir, ondan utanır. Bilmediği bir meseleyle karşılaştığında da onu inkâr etmez; çünkü önceden nefsi kendi cehaletine ikrar etmiştir. Cahil kimseyse bütün cehaletiyle birlikte kendisini âlim sayar. Reyini yeterli görür. Daima âlimlerden uzaklaşır. Onları ayıplayıp durur. Onunla muhalefet edenleri, hata ettin diyerek dışlar. Bilmediği her şeyi sapıklık sayar; bilmediği bir meseleyle karşılaştığında onu inkâr ve tekzip eder; cehaleti yüzünden: Ben onu böyle bilmiyorum, böyle olduğuna inanmıyorum, böyle olduğunu sanmıyorum, bu söz de nereden çıktı? Der durur. (Bu sözlerle onun batıl olduğunu söylemek ister.) Bütün bunlar kendi görüşüne (yersiz olarak) itimat ettiğinden ve kendi cehaletini pek az tanıdığından ileri gelir. Böylece, bilmediği konularda yanılığa düştüğü için, sürekli cahilliklerle baş başa kalır ve (yeni) cahillikler arar; hakkı inkâr edip, cehalet içinde şaşırıp kalır; ilim talep etmekten böbürlenerek kaçınır.

Ey oğlum, vasiyetimi iyice anla ve nefsini, kendinle başkaları arasında bir tartı (ölçü) hâline getir; kendin için sevdiğin, dilediğin şeyi başkaları için de sev, dile; kendin için istemediğin şeyi onlar için de isteme. Nasıl zulme uğramayı istemezsen, sen de kimseye zulmetme. Nasıl sana iyilik yapılmasını istiyorsan, sen de iyilik et. Başkasında çirkin bulduğun şeyi kendin için de çirkin bul. Diğerlerine davrandığın gibi onların da sana davranmasına razı ol. Bilmediğin şeyi söyleme; hatta bildiğin şeylerin de hepsini açığa vurma. Sana söylenmesini istemediğin şeyi, sen de başkalarına söyleme. Bil ki, kendini beğenmek, hakka ters düştüğü gibi aynı zamanda akılların da afetidir. Doğru yola hidayet edildin mi, Rabbine karşı daha da fazla eğil, huşu et.

Bil ki, önünde uzak mı uzak, çetin mi çetin, korkunç mu korkunç bir yol var; o yol için hazırlıklı olmaktan başka çaren yok. Gücün yettiği kadar azık al ve sırtındaki yükünü hafiflet. Gücünün üstünde olan yükü yüklenme. Yüklenirsen sana ağırlık verir, vebal getirir. Senin azığını yüklenecek ve muhtaç olduğunda sana geri verecek yoksul birisini buldun mu bunu ganimet bil. Durumun iyiyken senden borç isteyen bir kimseyi ganimet bil; ödeme vaktini de darlığa düştüğün zamana bırak.

Bil ki, önünde sarp bir geçit var; istesen de istemesen de o geçitten ya cennete doğru gideceksin ya da cehennemi boylayacaksın. Bu geçitte yükü hafif olanın hali, yükü ağır olandan çok daha iyidir; öyleyse konmadan önce kendine konak hazırla.

Bil ki, dünya ve ahiret hazineleri elinde olan, sana dua etmek için izin vermiş, icabet edeceğini de vaat etmiştir. O, dilediğini vermek için dilemeni emretmiştir; O şefkatlidir. Seninle kendi arasına bir tercüman koymamış, bir perde de çekmemiştir; seni, O'nun katında şefaat edecek birisine dahi muhtaç etmemiştir. Kötü bir iş işlersen, tövbe etmekten menetmemiştir seni; pişmanlık duyup döndükten sonra kınamamıştır seni; azabını hemencecik göndererek cezalandırmamıştır seni. Rezalete yöneldiğin bir yerde seni rezil etmemiştir; işlediğin suç yüzünden seni eleştirip sıkıntıda bırakmamıştır. Rahmetinden de seni ümitsiz kılmamıştır; tövbeyi kabul etmekte de bir zorluk çıkarmamıştır; suçundan vazgeçmeni de hasene saymıştır; yaptığın bir kötülüğü bir günah saymış; işlediğin iyiliği ise on kat olarak hesaplamıştır. Tövbe kapısını ve işe yeniden başlamayı yüzüne açık bırakmıştır. İstedığın vakit (O'nu çağırdığında) sesini ve gizlice yalvarıp yakarmanı duyar. İhtiyacını O'na söylersin; gönlündekini O'na açarsın, dertlerini O'na dökersin; işlerinde O'ndan yardım dilersin; halktan gizli tuttuğun sırları O'na açık söylersin. Hazinelerinin anahtarını senin eline vermiştir; o hâlde, istemede ısrar et; çünkü kendisinden dilemeye izin vermekle rahmet kapısını yüzüne açık bırakmıştır. Dilediğin vakit dua ile hazinelerinin kapılarını açarsın; öyleyse ısrarla iste; icabeti gecikirse de ümidini kesmemelisin; çünkü bağış isteğe göredir. Bazen istemenin (duanın) uzayıp, verilenin daha da artması için duanın icabeti geciktirilir. Bazen de bir şey istersin, verilmez; fakat hemencecik yahut bir müddet sonra (bu dünyada veya ahirette) ondan daha hayırlısı verilir veya daha hayırlısını vermek için o istediğin şey verilmez, geciktirilir. Nice şeyler var ki, sen istersin onu; fakat verilirse dinin elden gider. O hâlde sana yararı dokunacak, güzelliği sana kalacak ve günahı senden giderecek şeyleri istemelisin. Mal sana kalmaz; sen de ebedi olarak mala sahip olamazsın. Çok yakın bir zamanda, Kerim olan Allah'ın affettiğinin dışında, yaptığın iyi veya kötü işin neticesini görürsün.

Bil ki, sen ahiret için yaratıldın, dünya için değil. Fena için var edildin, beka için değil. Ölüm için varsın, yaşamak için değil. Ansızın

sökülüp atılacağı ahiret için azık toplaman gereken bir konakta ve ahirete varacak bir yoldasın. Sen kaçanın kurtulamayacağı, er geç bir gün gelip çatacağı ölüm için bir avsın; kötü bir işteyken, daha kendi kendine, o işten tövbe etmem gerekir, deyip dururken ölümün gelip, tövbeyle aranı açarak ansızın seni helak etmesinden kork.

Ey oğlum, ölümü çok an; birden bire ölümden sonra düşeceğin hâli hatırla, onu hep gözünün önünde bulundur ki, silahını kuşandığın, kemerini bağladığın bir hâlde bulsun seni; ansızın gaflet hâlinde üst olmasın sana. Ahireti, onda olan nimetleri, şiddetli azaplarını çok an; çünkü bu, gönlünü dünyadan koparır ve onu senin gözünde küçültür.

Allah dünyayı sana tanıtmıştır. Dünya da kendi sıfatlarını sana bildirmiştir ve kötülüklerini açığa vurmuştur. Sakın dünya ehlinin dünyaya yapışıp köpek gibi ona saldırmaları aldatmasın seni. Zira dünya ehli, havlayan köpekler ve (av peşinde koşan) yırtıcı canavarlardır; (o leş için) birbirine hırlarlar, (birbirlerini ısırırlar,) güçlü olan zayıfı, büyüğü de küçüğünü yer. Dünya, kendi ehlini doğru yoldan saptırmış, körlük yoluna sürmüştür; gözlerini, doğru yolu görmesinler diye örtmüştür. Böylece dünyanın şaşkınlıklarında şaşırıp kalmışlar, fitnesinde gark olmuşlardır; onu kendilerine Rab edinmişler; o da onlarla oynamıştır. Böylece dünya ile oyalanıp ötesini unutmuşlardır.

Ey oğlum, dünya ayıplarının çirkinleştirdiği kimselerden olma sakın. Dünya ehlinin bir kısmı, ayakları bağlı; diğer bir kısmı da başıboş saliverilmiş hayvanlardırlar. Bunlar akıllarını yitirmişler; sarp bir vadide kendilerini sürüp götüren bir çobanı olmayan, afete uğramış hayvanlar örneği belirsiz bir yola düşüp gitmekte. Hele azıcık bekle, karanlık (ölümün ulaşmasıyla) açılsın; güya (görüyorum) kervan gelmiş, koşanın da dönmesi beklenir.

Bil ki, bineği geceyle gündüz olan bir kişi, dursa bile götürülecektir. Allah, dünyanın yıkılmasından, ahiretin de mamur olmasından başka bir şey dilememiştir.

Oğlum, dünyada, Allah'ın senden ilgi göstermemeni dilediği şeylere karşı zahitlik yapıp gönlünü ondan çek; zaten dünya böyle bir amele layıktır. Eğer dünya hakkındaki nasihatimi kabullenmiyor isen, iyice bil ki dileğine ulaşamazsın, ecelinden kaçamazsın; sen, senden önce gidenlerin yolundasın. Öyleyse arzuları azalt; kazancı (amellerini) gü-

zelleştir; çünkü nice istek ve arzular vardır ki eldekenden, avuçtakinden eder insanı; her arayan bulamadığı gibi orta yolu seçen bir kimse de muhtaç olmaz. Nefsini bütün aşağılıklardan üstün tut, seni arzulara doğru çekse bile; çünkü hiçbir şey izzeti nefsinden kaybettiğinin yerini tutamaz. Allah seni hür yaratmıştır, başkasına kul olma. Şerle ulaşılan hayır, hayır değildir. Güçlkle ulaşılan kolaylık da kolaylık değildir.

Tamah bineğinin seni harekete geçirmesinden sakın; çünkü o, seni helak suyunun başına götürür. Gücün yettikçe Allah'la arana bir nimet sahibi sokma (başkalarının sana minneti olmasın); çünkü sen, ancak kendi payını alacaksın, nasibine ulaşacaksın. Her şey O'ndan olmakla beraber, noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'tan gelen az, halktan gelen çoktan daha üstündür. Gerçi hiçbir şey O'nunla kıyaslanamaz, ama eğer sultanların bağışını, alçak kimselerden istenilen bağışla ölçsen ve kıyas etsen göreceksin ki, onların az bağışı sana iftihar ve yüceliktir. Alçak kimselerden kopardığın çok şey ise sana bir ardır (utançtır). İşinde orta halli ol ki, sonunda methedilesin. Dininden, ırzından en küçük bir şeyi bile hiçbir değer karşısında satmaya kalkışma. Gerçek aldanmış kimse, Allah'tan alması gereken payda aldanan kimse dir. Dünyadan sana geleni al, senden yüz çevireniyse terk et. Bunu yapmazsan (en azından) talebinde güzel davran.

Dinini tehlikeye düşüreceğinden korktuğun kimseyle oturup kalkma; sultandan uzak dur; kendi kendine, ne zaman kötü bir şey görürsem ondan uzak olurum, diyerek şeytanın hile ve aldatmalarından emin olma. Çünkü senden önce helak olan Müslümanlar, kıyamete inandıkları hâlde, bu yoldan helake düştüler. Eğer onlara açıkça, ahiretini dünyaya sat, deseydin, asla kimse bunu kabul etmeye hazır olmazdı. Fakat şeytan bazen hile yoluyla az bir dünya malı sunarak insanı helake sürükler; Allah'ın rahmetinden ümidini kesip, mutlak bir ümitsizliğe salıverinceye kadar onu tedricen bir kötülükten diğer bir kötülüğe götürür; nihayet insan İslâm ve ahkâmına olan muhalefetleri için çeşitli gerekçeler bulmaya koyulur. Eğer nefsin dünya sevgisi ve sultana yaklaşmakta ısrar eder de olgunlaşmanı sağlayan benim menettiğim şeylere muhalefet eder isen, en azından dilini koru; çünkü sultanlara, öfkelendiklerinde güvenilmez; onların haberlerini sorma, işlerini araştırma, sırlarını açık söyleme; onların işine çok karışma.

Susmaktan pişmanlık duyulmaz. Susmakla elden çıkanı telafi etmek, konuşmakla kaybolanı temin etmekten daha kolaydır. Kaptakini, ağzını sımsıkı bağlayarak muhafaza etmek ve elinde bulunanı korumak, başkasının elinde bulunanı istemekten, bence, daha hoştur.

Güvenilmeyen kimseden bir söz nakletme; sonra yalancı çıkarınsın; yalancılıksa alçaklıktır. Yetecek kadar bir rızkla tutarlı olmak, israfla harcanan çok maldan daha yeterli gelir sana. Olgunca bir ümitsizlik, insanlardan bir şey istemekten daha hayırlıdır. Herhangi bir meslekle (çalışıp kazanmakla) iffetli olmak, fisk-u fücurla mesrur olmaktan daha hayırlıdır. Herkes kendi sırrını daha güzel korur. Nice çok çalışan vardır ki, bu çalışma ona zarar verir. Kim çok söz söylerse sayıklar; kim düşünürse basirete erer. İnsanın saadetlerinden birisi de salih arkadaşıştır. Hayır sahipleriyle eş-dost ol ki, onlardan biri olasın. Kötülük ehlinden çekin ki, onlardan uzak olasın.

Kötü zan sana galip gelmesin; çünkü seninle dostunun arasında sulh-u sefayı baki bırakmaz. Bazen su-i zanna, ihtiyatlı olmaktır denilir; oysa su-i zan ne kötü bir yemektir. Zulmün en kötüsüye zayıfa zulmetmektir. Kötü iş, ismi gibi kötüdür. Felakete (sevilmeyecek şeylere) boyun eğmek, kalbin zayıflığını gösterir. Yumuşaklığın sertlik sayıldığı yerde, sertlik de yumuşaklık olur. Çoğu zaman ilaç, dert ve hastalık olur; dert de ilaç ve derman olur. Olur ki, nasihatçi olmayan öğüt verir; kendisinden öğüt istenen de öğüt isteyeniyi aldatır. Arzulara kapılıp bel bağlamaktan sakın; çünkü onlara bel bağlamak, ahmaklığın sermayesidir; sahibini dünya ve ahiret hayrından alıkoyar. Ateşin odunla alevlendirilip saflaştırıldığı gibi, gönlünü edeple alevlendirerek saflaştır. Gece karanlığında odun toplayan veya selin oraya buraya sürüklediği çerçöp gibi olma. Nimete küfran etmek alçaklıktır; cahille düşüp kalkmak ise uğursuzluktur.

Akıl, tecrübeleri bellek ve onları unutmamaktır. En hayırlı tecrübe, sana öğüt veren tecrübedir. Yumuşak ahlâk, soyluluk ve büyüklüktendir. Fırsatı üzüntüye sebep olmadan değerlidir. Azim ve irade, ileri görüşlülüktendir. Gevşeklik mahrumiyete sebep olur. Her isteyen, isteğini elde edemez; her binen (gurbete giden) geri dönüp gelemez. Azığı zayi etmek fesattandır. Her işin bir sonu vardır. Nice az vardır ki, çoktan daha bereketlidir, daha verimlidir. Takdir edilen sana gelir ulaşır. Ticarete girişen tehlikeye atılmıştır. Kadri ve değeri olmayan yar-

dümcüda hayır yoktur. İşini, hile ve aldatma üzerine kurma. Ağır başlı olan yücelir, büyür. Anlamaya çalışan ilmini çoğaltır. Hayır, sahiplerini ziyaret etmek, kalpleri ihya eder. Zaman bineği sana ram olduğu (uyduğu) müddetçe onunla uzlaş ve ondan payını al. İnat bineğinin sana isyan etmesinden sakın. Günah işlediğinde onu tövbeyle hemen-cecik mahvet.

Seni emin bilene, o sana hıyanet etse bile, hıyanet etme; o senin sırrını açsa bile, sen onun sırrını açma. Az bir şeyi, çoğalması ümidiyle elden çıkarma. İstemene bak, nasip olan yetişir. (İhtiyaçtan) fazla olanı al; güzel bir şekilde ihsan et, bağışta bulun; halka güzel söz söyle. Şu söz ne de hikmetli, lafzı az ama manası çok: Kendin için sevdiğin şeyi halk için de sev; kendin için sevmediğin bir şeyi onlar için de sevme. Bir kimsenin hakkında acele davranırsan, çoğu zaman pişman olur veya ihsan edersin. (Pişmanlık veya ihsan etmenle sonuçlanan acele davranışlardan kaçın.)

Bil ki, verdiği söze bağlı kalmak ve haremimi (ailesini) savunmak, asalet ve cömertliktendir. Yüz çevirmek nefret etmenin göstergesidir; çok mazeret getirmek de cimriliğin alâmetidir. Bazen güler bir yüzle kardeşinden (herhangi bir şeyi) esirgemen ona asık bir suratla bağışta bulunmandan daha iyidir. Sıla-i rahim (yakınlara iyilik etmek ve onları ziyaret etmek) cömertliktendir. Akrabalarınla ilişkiyi kestiğinde artık kim sana ümit edebilir veya senin ilişkiye güvenebilir? Bağışı esirgemek, ilişkiyi kesmenin bir göstergesidir.

Kardeşin senden ilişkisini kestiğinde onunla ilişki kurmaya, yüz çevirdiğinde lütufta ve ricada bulunmaya, cimrilik yaptığında bağışta bulunmaya, uzaklaştığında yakınlaşmaya, sert davrandığında yumuşak davranmaya, suç işlediğinde de sen onun kölesiymişsin, o da veli nimetinmiş gibi ondan özür dilemeye kendini zorla. Bu dediklerimi, yerinden başka bir yerde yapmaktan yahut ehil olmayanlara bu çeşit muamele etmekten sakın.

Dostuna düşman olan bir kimseyle dostluk kurmaya çalışma; çünkü dostunla düşman olmuş olursun. Hile de yapma; çünkü bu alçak kimselerin ahlâkıdır. İster hoşlansın, ister hoşlanmasın, sen kardeşinin hayrını iste. Her haliyle onunla yardımlaş, nereye giderse onunla beraber git, ağzına toprak serpse bile onu cezalandırmayı düşünme.

Düşmanına erdem ve faziletle muamele et (bağışla onu), bu zafere ulaşmaya daha uygundur. Güzel ahlâkla kendini halkın şerrinden kurtar. Öfkeni yut, sonuç bakımından bundan daha tatlı, bundan daha lezzetli bir yutma görmedim ben. Şüpheli üzerine kardeşinle ilişkini kesme; gönlünü almaksızın ondan ayrılma. Sana sert davranana karşı yumuşak ol, belki o da yumuşar. İlişkiyi kurduktan sonra kesmek, kardeşlikten sonra cefa etmek, dostluktan sonra düşmanlık yapmak, güvenene hıyanet etmek, ümit edenin ümidini kesmek, itimat edene hile yapmak ne de kötüdür. Kardeşinden kopmaya mecbur kalırsan, kendinden onun yanında bir iyilik bırak ki, bir gün dönmek istediğinde rahatça dönebilesin. Senin hakkında iyi zan besleyenin zannını gerçekleştir. Aranızdaki dostluğa güvenerek kardeşinin hakkını zayi etme; çünkü hakkını zayi ettiğin kişi artık kardeşin değildir senin. Aile fertlerine karşı kötü kişi olma. Sana ilgi göstermeyene sen de ilgi gösterme. Sana gönül bağlayan ve yönelen kimse muaşeret etmeye layık olursa onu terk etme.

Sakın kardeşinin ilişkiyi kesmekteki gücü, senin onunla ilişki kurmaktaki gücünden daha çok, kötülük yapmaktaki kuvveti senin ona iyi davranmaktaki kuvvetinden daha fazla, cimrilikteki gücü senin bağış ve cömertlikteki gücünden daha güçlü ve kusur etmekteki kudreti senin iyilik etmekteki gücünden daha ziyade olmasın. Sana zulmedenin zulmü, gözünde büyümesin; zira o kendi zararına ve senin faydana çalışmaktadır. Seni sevindirene kötülük etmen, yerinde bir iş değildir. Rızık iki kısımdır, bir rızık var ki sen onu ararsın, bir rızık da var ki o seni arar, sen ona varmasan da o sana gelir.

Ey oğlum, şunu bil ki, zaman hâlden hâle girmekte ve birçok hadiselerle doludur. Sakın kınamaları sert ve halkın nezdinde özürleri az olan kimselerden olma. İhtiyaç zamanında alçalmak, zenginlikte de azarlamak ne kötü huydur. Dünyadan nasibin, ahiretini bayındır ettiğin kadardır. Öyleyse yerinde infak et, başkalarına hazinedar olma. Eğer elinden çıkana hayıflanacaksan, sana ulaşmayan her şey için hayıflan dur. Henüz olmayan, gelip çatmayan şeyi olup bitenden anla; çünkü işler hep birbirine benzer. Hiçbir veli nimete nankörlük etme; çünkü nankörlük küfrün en alçak mertebelerindedir. Özür kabul eden ol. Tuzağa düşmedikçe ibret almayan, nasihatten faydalanmayanlardan

olma. Çünkü akıllı kişi edeple öğütlenir; hayvanlarsa kötekle. Hakkını tanıyan kimsenin, ister büyük adam olsun, ister küçük, hakkını tanı.

Sabır ve (Allah'a) kesin iman ve güven ile dertleri kendinden uzaklaştır. İlmîliliği bırakan sapar. Kanaat insan için güzel bir saadettir. İnsanın en kötü arkadaşlarından biri de hasettir. Ümitsizlikte tefrit (kusur) vardır (ümitsiz adam işten çok çabuk el çeker). Cimrilik kınanmaya yol açar. Eş, dost, soy-soptur. Dost, sen yokken dostluk şartını yerine getiren kimsedir; heva ve heves körlükle ortaktır (her ikisi de hakikati teşhis etmeye engeldir). Şaşkınen duraklamak (bir nevi) başarıdır. Yakın, üzüntüyü çok güzel gideren bir şeydir. Yalan söylemenin sonu, kınanmaktır. Selâmet (kurtuluş), doğruluktur; yalan söylemenin sonucu, sonuçların en kötüsüdür. Nice uzak vardır ki yakından da yakındır; nice yakın da vardır ki, uzaktan da uzaktır.

Garip, dostu olmayan kimsedir. Kötü zanlı olup, dostlarını elinden çıkarma. Nefsini zararlı şeylerden koruyan, şifa bulur. Haktan çıkan, sıkıntıya düşer. Kendi haddini bilen değer baki kalır. İkranda bulunmak ne güzel bir huydur. Alçaklıkların en alçağı güçlü olduğunda zulüm etmektir. Hayâ (âr-edep), her güzel şeye bir vesiledir. Tutunacak en sağlam kulp, takvadır. Tutunacağın sebeplerin en kuvvetlisi, seninle Yüce Allah arasındaki sebeptir. Huzursuzluğunu gideren, seni minnet altına almıştır. Kınamakta aşırı gitmek, inatçılık ateşini körükler. Nice hastalar kurtulmuş ve nice sağlam (sıhhati yerinde) olanlar ölmüştür. Tamahın (ümidin) insanı helak ettiği yerde, ümitsizlik zaferdir. Her ayıp açılmaz, her fırsat ele geçmez. Görenin yoldan saptığı ve körün ise doğru yolu bulduğu çok olur. Her arayan bulacak ve her ihtiyat eden kurtulacak diye bir şey yoktur.

Kötülüğü daima geciktir; çünkü istediğin vakit onu yapmaya koşabilirsin. Sana ihsan edilmesini seviyorsan, başkalarına ihsan et. Kardeşine onda var olan her özelliğiyle tahammül et. Çok kınama; zira çok kınamak kin doğurur ve insanı nefret etmeye sürükler. Kabul etmesini ümit ettiğin kimseden, özür dile. Cahilden uzak kalmak, akıllıya yaklaşmakla eşittir. Sert davranmamak, keremdendir. Zamanıyla inatlaşan ve zıt giden helak olur. Kınanılan sinirlenir. İntikam alan, ne kadar da zulmedene yakındır. Hile yapan (ahdi bozan), vefasızlığa daha layıktır. İhtiyatlı davranan insan kayarsa kayması, çok şiddetli olur. Yalan

söyleme hastalığı, hastalıkların en çirkinidir. Fesat (savurganlık), çok serveti yok eder; iktisatlı olmak, azı çoğaltır. Azlık (kimsesizlik veya yoksulluk), zillettir. Ana-babaya iyilik yapmak, karakterin yüceliğindedir. Kayma, acele etmekle beraberdir. Sonucu pişmanlık olan lezzette hayır yoktur. Akıllı kişi, tecrübelerden ibret alan kimsedir.

Hidayet, kalbin körlüğünü giderir. Dil aklın tercümanıdır. İhtilaf-la, itilaf (ülfet) olmaz. İyi komşuluk, komşunun hâlini sormaktır. Orta halli olan, helak olmaz. Zahit olan, fakir olmaz. İnsanı kendisine tanıtan onun batınıdır. Nice kimseler kendi kabrini kazıyor (ölüme doğru gidiyor). Güveni, ümitle değişme. Korkulan her şey zarar vermez. Nice şakalar vardır ki, ciddiye dönüşür. Zamandan emin olan, onun hıyanetine uğrar. Zamana böbürlenen (onun sünnet ve kurallarına uymayan), zaman alçaltır. Zamana öfkelenen kendisini zelil ve yere sürülmüş görür. Ona sığınan ise yardımsız kalır. Her ok atanın oku hedefe varmaz. Buyruk sahibi değişti mi zaman da değişir. Aile fertlerinin en hayırlısı, sana yeterli olanıdır. Şaka kin doğurur. Nice aşırı istekleri olan vardır ki, amacına ulaşamaz.

Din için doğru bir yakın, baş mesabesindedir. İhlasın kemali, günahlardan çekinmektir. En güzel söz, amelin tasdik ettiği sözdür. Selâmet (kurtuluş), doğrulukla beraberdir. Dua, rahmetin anahtarıdır. Yola düşmeden arkadaşı, eve girmeden de komşuyu sor. Dünyayı göçüp gidilecek bir menzil bil. Sana karşı çıkana tahammül et. Özür dileyenin özrünü kabul et. Halkın suçlarını affetmeyi âdet edin. Kimseye sevmediği bir haberi ulaştırma. Kardeşine, sana isyan etse bile itaat et; ona yaklaş, senden kopsa bile. Kendini cömert olmaya alıştır. Her huyun en iyisini kendin için seç; çünkü hayır, bir âdettir. Başkalarından nakletsen bile çirkin ve güldüren bir söz söyleme. Hak senden alınmadan önce, kendin hakkı ver.

Sakin kadınlarla istişare etme; onların reyleri zayıf, azimleri ise gevşektir. Onların (yabancılarla muaşeret etmelerini) önlemekle gözlerini (namahremlere) kapat. Zira hicap (örtü arkasında korunmaları), hem senin için hem de onlar için daha iyidir. Onların evden dışarı çıkmaları, onlara karşı güvenilmeyen kimseleri eve sokmandan daha kötü değildir. Onların senden başka bir kimseyi tanımamalarını başatabilirsен öyle yap. Onları kendilerini aşacak bir işe koşturma. Bu onların hâli için daha uygundur, onların huzurunu daha iyi korur, kalp-

lerini daha çok rahatlatır, güzelliklerini daha da sürekli kılar. Çünkü kadın çiçektir (koklanır), kahraman değil. Kadını kendi yüceliğinden başka bir yüceliğe yüceltme; onu kendisinden başkasına şefaathçi etme; (böyle yaptığın takdirde) onun hedefi uğrunda sana buğzeder. Hanımlarla çok yalnız oturma; çünkü seni bıktırırlar, ya da senden bıkarlar. Tüm gücünü onlara karşı kullanma; çünkü seni güçlü gördükleri hâlde hatalarından geçmen, tüm gücünü kullanıp da zaafını görmelerinden daha iyidir. Kıskanılacak yerden başka kıskançlığa kalkışma; çünkü bu onların (kadınların) doğrusunu da eğrilebilir; fakat işlerini sağlama bağla (onları başıboş bırakma). Bir günah gördüğünde, ister küçük olsun, ister büyük, itirazda bulun; cezalandırmaktan sakın; zira günahu büyük, kınamayı ise küçük (değersiz) kılmış olursun.

Köleleri iyi terbiye et, onlara az sinirlen, günahları dışında onları çok kınama. Biri günah işlerse onu güzellikle kına. Çünkü affetmekle birlikte kınamak akıllı olan kimse için dayak atmaktan daha etkilidir. Akıllı olmayan kimselere sataşma ve kısastan çekin. Onlardan her birini yapabileceği işle görevlendir ki, işleri birbirlerine bırakmasınlar (hizmetten kaçmasınlar). Akrabalarına iyilik et; çünkü onlar uçtuğun kanatların, döneceğin aslıdır (kökündür); onlarla düşmana saldırırsın; onlar kıtlık günü azıktır; öyleyse onların iyilerine iyilik et; hastalarını ziyaret et; onların işlerine ortak ol; zorluklarında kolaylık göster. Bütün işlerinde Allah'tan yardım dile; zira O en yeterli yardımcıdır.

Seni dininde ve dünyanda Allah'a ısmarlıyorum. Dünyanda da, ahiretinde de O'ndan sana hayırlar dilerim. Allah'ın selâmı ve rahmeti üzerine olsun.

İmam Hüseyin'e (a.s) Vasiyeti

Ey oğlum, zenginlikte ve fakirlikte ilâhî takvayı sahiplenmeyi, hoşnutlukta ve öfkede hakkı söylemeyi, refahta ve yoksullukta orta halli olmayı, dost ve düşmana adaletle davranmayı, neşeli ve halsiz olduğunda amel etmeyi, darlıkta ve genişlikte Allah'tan razı olmayı sana tavsiye ediyorum.

Ey oğlum, arkasında cennet olan şer, şer değildir; (nitekim) arkasında cehennem olan hayır da hayır değildir. Cennetten başka her nimet küçüktür, ateşten başka her bela ise afiyettir.

Ey oğlum, bil ki, kendi ayıbını gören, başkalarının ayıbıyla meşgul olmaz. Takva elbisesinden sıyrılıp çıkan, hiçbir elbiseyle kendisini (ayıplarını) örtemez. Allah'ın verdiği paya razı olan, elden çıkana üzülmez. Zulüm kılıcını kınından sıyırın, onunla öldürülür. Kardeşine kuyu kazan, kendi kazdığı kuyuya düşer. Başkalarının ayıbını açan kimsenin ailesinin ayıbı açılır. Kendi hatasını unutan, başkalarının hatasını büyük görür. Zor işleri (vesilesiz) yüklenen, helak olur. Kendisini suyun girdabına (tehlikeli yerine) atan, gark olur. Kendi fikrini beğenen, sapar. Kendi aklını yeterli gören, kayar. Halka böbürlenen, zelil olur. Âlimlerle oturup kalkan, saygı görür. Ayak takımından olan kimselere karışan, küçümsenir. Halka karşı akılsızlık eden, sövülür. Kötü yerlere giden, töhmete maruz kalır (kötülükle suçlanır). Şaka yapan küçümsenir (ona saygısızlık yapılır). Bir işi çok yapan, onunla tanınır. Sözü çok olanın, yanlışı çok olur; yanlışı çok olanın, utancı azalır; utancı azalanın, çekinmesi azalır; çekinmesi azalanın, kalbi ölür; kalbi ölen kişi de ateşe girer.

Ey oğlum, kim halkın ayıplarını görür (onları kınar), fakat kendisi o işleri yaparsa ahmağın ta kendisidir. Tefekkür eden, ibret alır; ibret alan inzivaya çekilir; inzivaya çekilen de salim kalır. İsteklerden vazgeçen hür olur. Hasedi terk edenin halkın yanında sevgisi çok olur.

Ey oğlum, Müminin izzeti, halktan müstağni olmasındadır (ihtiyacını halka iletmemesindedir). Kanaat, tükenmeyen bir maldır. Ölümlü fazla anan, dünyadan az bir mala razı olur. Söz söylemeyi amalden sayan kişinin, sözü azalır; ancak yararı olan sözü söyler.

Ey oğlum, doğrusu cezadan korkup günahattan sakınmayan, seva- ba ümit besleyip tövbe ve iyi amelde bulunmayan kimseye şaşarım.

Ey oğlum, tefekkür nur, gaflet zulmet, cehalet ise sapıklık doğurur. Mutlu, başkalarından öğüt alan kimsedir. Edep, en iyi mirastır. Güzel ahlâk, en iyi arkadaştır. Akrabalarla ilişkiyi kesmekte bereket (bolluk) olmadığı gibi, fısk-u fücürda da zenginlik olmaz.

Ey oğlum, afiyet on kısımdır; dokuz kısmı, Allah'ın zikri hariç, susmaktadır; bir kısmı ise akılsız kimseler ile oturup kalkmamaktadır.

Ey oğlum, kim toplantılarda Allah'a isyan elbisesine bürünürse, Allah onu zelil eder. Kim ilim talep ederse, âlim olur.

Ey oğlum, ilmin başı, yumuşak davranmak, afeti ise kabalık ve sertliktir. Musibetlere sabretmek, iman hazinelerindedir. İffetlilik fa-

kirliğin ziyneti; şükürde bulunmak ise zenginliğin ziynetidir. Çok görünüşmek, usandırıcıdır. Birisini denemeden güvenmek, ihtiyata aykırıdır. İnsanın kendisini beğenmesi, aklının az olduğunun göstergesidir.

Ey oğlum, nice bakış vardır ki, ardından üzüntü ve teessüf getirir ve nice söz vardır ki nimeti elden çıkarır.

Ey oğlum, İslâm'dan daha üstün bir şeref, takvadan daha güzel bir keramet (fazilet), vera'dan (haram ve şüpheli şeylerden çekinmekten) daha sağlam bir kale, tövbeden daha üstün bir şefaathçi, afiyetten daha güzel bir elbise ve zaruri olan azığa razı olmaktan fakirliği daha çok giderecek bir mal yoktur. Yetecek bir mal ile yetinen, rahatlığa çabuk kavuşur ve asayiş bulur.

Ey oğlum, aşırı istek, zorluğun anahtarı ve meşakkat bineği olup günaha batmaya çeker. Aç gözlülük ve oburluk, bütün ayıpları içerir. Başkalarında olup da sevmediğin özellikler, öğüt alman için sana yeter. Kardeşinin senin üzerindeki hakkı, senin onun üzerindeki hakkın kadardır. Akıbetini düşünmeden bir işe girişen, kendisini felaketlere atmış olur. Amelden önce düşünmek, insanı pişmanlıktan korur. Çeşitli görüşleri araştıran, hatalı olan yerleri hemen teşhis eder. Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir. Cimrilik, miskinliğin elbisesidir. Aşırı istek, fakirliğin alametidir. Şefkatli yoksul, şefkatsiz zenginden daha iyidir. Her şeyin bir yemi vardır; ölümün yemi ise insanoğludur.

Ey oğlum, günahkârı (Allah'ın rahmetinden) ümitsiz etme. Nice günaha tutulan kimse vardır ki, (yıllarca günahattan sonra) akıbeti hayırla sonuçlanmıştır. Nice ibadete koyulan kimse de vardır ki ömrünün sonunda bozgunculuk yaparak cehenneme varmıştır; cehennem ateşinden Allah'a sığınırım.

Ey oğlum, nice isyan eden kimse vardır ki, kurtuluşa ermiş ve nice amel eden kimse de vardır ki, helak olmuştur. Doğruluğu, dürüstlüğü isteyen ve ona yönelen kimseye, zorluluklar ve sıkıntılar kolay gelir. Nefsin kemale ve hidayete ermesi, ona karşı muhalefet etmektedir. Her geçen saat, insanın ömrünü kısaltır. Yazıklar olsun zalimlere, hükmedenlerin en üstünü ve gizli sırları bilen Allah'ın azabından.

Ey oğlum, kulların hakkına tecavüz etmek, kıyamet için ne kötü bir azıktır. Her yudum suda boğulma ve her lokmada ise tıkanma tehlikesi vardır. Bir nimet elden çıkmadıkça başka bir nimete erişilmez.

Rahatlık meşakkate, fakirlik nimete, ölüm hayata, hastalık da sıhate ne kadar da yakındır. Ameli, ilmi, sevgisi, buğzu, alması, vazgeçmesi, konuşması, susması, fiili ve sözü (yani bütün önemli işleri) Allah için halis olan kimseye ne mutlu.

İlmiyle amel edip çalışan, ölümün ansızın gelmesinden korkup hazırlıklı olan, istediklerinde (halka) nasihat eden, aksi takdirde susan, sözü doğru olan ve susması cevap veremediğinden olmayan âlime ne mutlu. Mahrumiyete, kimsesiz kalmaya ve isyan etmeye duçar olan ve başkalarına hoş görmediği şeyi kendisine hoş gören ve yaptığı işi başkalarına ayıp bilen kimseye de yazıklar olsun.

Oğulcağızım, bil ki, yumuşak sözlü olan kimse, muhakkak sevilir. Allah-u Teâla, seni hidayette muvaffak eylesin ve kendi kudreti ile seni itaat ehlerinden kılsın. Çünkü O'dur bağışlayan ve Kerim olan.

"Vesile" Adıyla Meşhur Olan Hutbesi⁽⁵⁷⁾

Vehimlerin, O'nun varlığını idrakten öteye ulaşmasına ruhsat vermeyen ve akılları zatını hayal etmekten engellemiş olan Allah'a hamdolsun. Çünkü O'nun zatının benzeri ve şekli olması muhaldir. O'nun (mukaddes) zatında bir değişiklik olmaz; kemal (nitelikler)inde sayı bölünmesi gibi bölünme bulunmaz. Her şeyden ayrılmıştır, ama mekân (mesafe) ayrılığıyla değil; her şeyde vardır, karışım olarak değil. Her şeyi bilir ama göz, kulak gibi bir organ vasıtasıyla değil. O'nunla bildiği şey arasında, bir başkasının ilmi vasıta değildir. Eğer, var idi, denirse bu varlığının ezeli olduğu manasındadır. Ebedidir, denirse, yokluğu O'ndan nefy etmek anlamındadır. O'ndan gayri bir mabut seçip ibadet eden kimsenin sözünden çok çok yüce ve münezzehdir O.

O'na mahlûkatından beğendiği ve kabulünü kendisine farz kıldığı şekilde hamt ediyoruz. Allah'tan başka bir ilâhın olmadığı, O'nun tek ve şeriksiz olduğuna şahadet ederim ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim. Bu iki şahadet, sözü yüceltir, ameli aşağı indirir (yani amel terazisinde ameli ağırlaştırır). Bu iki şahadet hangi teraziden kaldırılırsa, o terazi (amel bakımından) hafif kalır. Bu iki şahadet hangi teraziye konulursa, o terazi ağır olur. Bu

57- Biz bu hutbeden kitaba uygun olan miktarını naklettik. (Müellif)

iki şahadetle cennet elde edilir, cehennemden kurtulmak ve sırat köprüsünden geçmek mümkün olur. Bu iki şahadetle cennete girersiniz ve Peygamber'e salâvat getirmekle rahmete nail olursunuz. Öyleyse Peygamber'inize çok salâvat getirin; **"Şüpheli yok ki, Allah ve melekleri salâvat getirir Peygamber'e, ey inananlar siz de ona salâvat getirin, tam teslim olarak da selâm verin."**⁽⁵⁸⁾

Ey insanlar, İslâm'dan daha üstün bir şeref, takvadan daha güzel bir keramet, şüpheli şeylerden çekinmekten daha sağlam bir kale, tövbeden daha üstün bir şefaât, afiyetten daha güzel bir elbise, sağlıktan daha önleyici bir korunma, hoşnutluk ve kanaat gibi fakirliği giderecek daha etkin bir servet yoktur. Yaşatacak kadar yiyecekle yetinen, rahatlığı sağlamış olur. Tamah, zorluğun anahtarıdır. İhtikâr (stokçuluk), meşakkat bineğidir. Haset, dinin afetidir. Aşırı istek, günaha düşmeye ve günaha düşmekse mahrumiyete sebep olur. Zulüm, helak olmaya sebep olur. Açgözlülük ve oburluk, bütün ayıpları içerir. Nice tamahlar vardır ki, boşa çıkar; nice arzular vardır ki, yalan olur; nice umutlar vardır ki, insanı mahrumiyete götürür ve nice ticaretler vardır ki, ziyanla son bulur. Akıbetini düşünmeden bir işe girişen kimse, felaketlerin rezaletine uğrar. Borç⁽⁵⁹⁾ mümin için kötü bir gerdanlıktır.

Ey insanlar, ilimden daha faydalı hazine, hilimden daha yararlı izzet, edepten daha yetkin soy, gazaptan daha dertli meşakkat, akıldan daha iyi güzellik, cehaletten daha kötü arkadaş, yalandan daha iğrenç kötü özellik, susmaktan daha koruyucu bekçi ve ölümden daha yakın bir gaip yoktur.

Ey insanlar, kendi ayıbına bakan, başkalarının ayıbıyla meşgul olmaz. Allah'ın verdiği rızka razı olan, halkın elinde olana (göz dikip) üzülmez. Zulüm kılıcını kınından sıyıran, onunla öldürülür. Kardeşine kuyu kazan, kazdığı kuyuya düşer. Başkalarının ayıbını açanın, ailesinin ayıbı açılır. Kendi sürçmesini unutan, başkalarının sürçmesini büyük görür. Kendi fikrinden hoşlanan, sapar. Kendi aklını yeterli gören sürçer. Halka karşı kibirli olan, zelil olur. Halka karşı akılsızlık eden, sövülür. Âlimlerle oturup kalkan, saygı görür. Ayak takımı kimselerle oturup kalkan, küçümsenir. Gücünden fazla yük taşıyan, aciz kalır.

58- Ahzab / 56.

59- Vafi kitabının nakline göre: "Günah."

Ey insanlar, akıldan daha faydalı mal, cehaletten daha çetin fakirlik, iyi niyetlilikten daha yetkin vaiz, ileri görüşlülük gibi akıl, tefekkür gibi ibadet, istişare gibi güvenilir yardımcı, bencillikten daha korkunç yalnızlık, (günahtan) çekinmek gibi verâ, sabır ve susmak gibi de yumuşaklık yoktur.

Ey insanlar, insanda dilinin izhar ettiği on haslet vardır: Dil, kalpten haber veren bir tanıktır, hüküm veren hâkimdir, cevap veren sözcüdür, ihtiyacı karşılayan şefaathçi (vasıta)dir, eşyaları tarif eden vasıfıcıdır, iyi şeylere emreden komutandır, çirkin işten alıkoyan vaizdir, üzüntüleri yatıştırıcı teselli vericidir, kinleri gideren övücüdür ve kulakları eğlendiren eğlendiricidir. Ey insanlar, hikmetli söz söylemeyip susmakta hayır olmadığı gibi, cahilane konuşmakta da bir hayır yoktur.

Ey insanlar, bilin ki diline hâkim olmayan, pişman olur. İlim öğrenmeyen, cahil kalır. Sabırlı olmayan, halim (yumuşak) olmaz. (Kötü işten) vazgeçmeyen, akıllı olmaz; akıllı olmayan zayıf ve gevşek olur; zayıf ve gevşek olan saygı görmez. Takvalı olan kurtuluş bulur. Haramdan mal kazanan, o malı mükâfatı olmayan bir işte harcar. Saygıyla (kötülükten) vazgeçmeyen, kınanarak vazgeçer. Rahatlığında ihsan etmeyen, zor durumda kaldığında mahrum bırakılır. Haksız yere izzet isteyen, zelil olur. Hakka karşı çıkan, zayıflığa düşer. Fıkıh öğrenen, saygı görür. Tekebbür eden, aşağılanır. İyilik yapmayan, methedilmez.

Ey insanlar, zilletle yaşamaktansa ölüm, zilletle toprağa kapanmaktansa derinin soyulması ve azap görmektense (kendini) muhasebe etmek daha iyidir. Kabir, fakirlikten⁽⁶⁰⁾ ve körlük de birçok bakıştan daha hayırlıdır. Zaman iki gündür; bir gün yararınadır, diğer bir gün ise zararına; öyleyse sabırlı ol; çünkü her ikisiyle de imtihan olunmaktasın.

Ey insanlar, insanın vücudunda en şaşırtıcı şey kalptir; çünkü hem hikmetin ve hem de hikmete aykırı olan şeylerin kaynağıdır. (İnsan) ümitlendiği zaman, tamah onu zelil kılar; tamahı tahrik edildiğinde, aşırı istek onu helak eder. Ümitsizlik ona musallat olduğunda, üzüntü

60- Fakirlik, yani insanın kendi geçimini sağlayacak miktarda mal varlığına sahip olmaması insanın fikrini meşgul edip Allah'a hakkınca ibadet etmesine engel olduğu için birçok hadiste kınanmıştır. Bu yüzden mümin ihtiras ve dünya sevgisinden uzak durmakla birlikte, sürekli olarak helal yoldan kazanç elde etmeğe ve fakirlikten kurtulmaya çalışmalıdır.

onu öldürür; gazaba maruz kaldığında, öfkesi artar. Hoşnut olduğunda kendisini (zararlı şeylerden) kollamayı unuttur. Korkulu bir durumla karşılaştığında, keder her tarafını kuşatır. Kendisini emniyet ve güvence bulduğunda, düşmandan gaflet eder. Yeni bir nimete ulaştığında, övünür. Bir mal elde ettiğinde, zenginlik onu isyana sürükler. Fakirliğe uğradığında, bela ve sıkıntı onu meşgul eder. Bir musibetle karşılaştığında, tahammülsüzlük onu rezil eder; sabırsızlık onu meşakkate düşürdüğünde, zaafa duçar olur. Yemekte aşırı gittiğinde, rahat nefes alamayacak derecede yer. Öyleyse her tefrit ona zararlı olduğu gibi, her ifrat (aşırı gitmek) da onu mahveder.

Ey insanlar, cimri olan, zelil olur. Bağışta bulunan, yücelir. Malı çok olan, malıyla övünür. Hilmi çok olan, şerefli olur. Allah'ın künhü (zâtı) hakkında düşünen, dinden çıkar. Bir şeyi çok yapan, onunla tanınır. Çok şaka yapan, küçülür. Çok gülen, heybetini kaybeder. Edebi olmayanın, soyu bozular. En iyi iş malını harcayarak şahsiyetini korumaktır. Cahille düşüp kalkan, akıllı değildir. Cahil bir kimseyle oturup kalkan, dedikoduya maruz kalmaya hazır olmalıdır. Ne zengin, malıyla ölümden kurtulabilir, ne de fakir fakirliğiyle.

Ey insanlar, şüphesiz, kalpleri kusur edenlerin tutumundan uzaklaştırmak için kalplerin tanıkları vardır. Öğütleri anlamak hususunda ferasetli (uyanık) olmak, nefsi hatadan çekinmeye sevk eder. Heva ve heves, bazen kalbe sızır; ama akıl, (heva ve hevesi) engelleyip alıkoymaz. Tecrübelerde yeni ilimler vardır. İbret almak, (insanı) hidayete sevk eder. Başkalarında görüp de sevmediğin özellikler, öğüt alman için sana yeter. Mümin kardeşinin senin üzerinde olan hakkı, senin onun boynundaki hakkın gibidir. Kendi görüşü ile yetinen, kendisini tehlikeye atmış olur.

Bir işe girişmeden tedbir almak, pişman olmayı önler. Çeşitli görüşleri araştıran, hataları tespit edebilir. Boş sözlerden çekinenin görüşü, bütün akıllara denk olur. Şehvetini sınırlayan, kadrini ve kıymetini korumuş olur. Kim dilini korursa, kavmi ona itimat eder ve isteğine ulaşır. Durum ve şartların değişmesiyle insanların gerçek mahiyeti ortaya çıkar. Zaman, gizli kalan gerçekleri senin için gün ışığına çıkarır. Karanlıklara dalan bir kimseye, çakan şimşeğin faydası olmaz. Hikmetle meşhur olan bir kimseye, vakar ve heybet gözüyle bakılır. En güzel zenginlik, arzuları terk etmektir. Sabır, yoksulluğa karşı bir si-

perdir. Aşırı istek, fakirliğin alametidir. Cimrilik, miskinliğin elbisesidir. Dostluk, kazanılmış akrabalıktır. Cömert yoksul, katı yürekli zenginden daha iyidir. Öğüt, kabul eden kimse için bir sığınaktır. Gözünü serbest bırakanın, üzüntüsü çok olur. Ahlâkı kötü olanın, ailesi ondan bıkip-usanır. Hedefine (mal ve makama) ulaşan, böbürlenir. Arzun, sana çok az doğru söyler (arzular genellikle aldatici ve yalan olur). Tevazu, sana heybet elbisesini giydendir. Güzel ahlâk, rızkın hazineleridir. Hayâ elbisesini giyenin, ayıpları halka gizli kalır. Ölçülü konuşmaya çalış; çünkü ölçülü konuşanın, yükü hafifler. Nefsin olgunlaşması, ona muhalefet etmeğe bağlıdır. Zamanı tanıyan, (göçmek için) hazırlanmaktan gaflet etmez. Bilin ki, her yudum suda boğaza kaçıp boğulma ve her lokmada da boğaza tıkanıp kalma tehlikesi vardır. Bir nimet elden çıkmadıkça, başka bir nimet elde edilmez. Her canlının bir rızkı olduğu gibi, her tanenin de bir yiyeceği vardır. Sen de ölümün yemeğisin.

Ey insanlar, bilin ki, yeryüzünde yürüyen herkes, yerin altına gömülecektir. Geceyle gündüz ömürleri tüketmek için adeta yarışmaktadırlar.

Ey insanlar, nankörlük alçaklıktır. Cahille arkadaş olmak, uğursuzluktur. Yumuşak konuşmak, büyüklüktendir. Hileden sakın; çünkü hile alçak kimselerin huyudur. Her arayan bulamaz; her yolculuğa çıkan, geri dönemez. Seninle soğuk olan (seni terk eden) kimseye, ilgi gösterme. Nice uzak vardır ki, yakından da yakındır. Yoldan önce yolculuk arkadaşını, evden önce de komşunu sor. Kendinde olanı bildiğin için, kardeşinin ayıbını ört. Düşmanın sana galip geleceği bir gün için, arkadaşının yanlışlıklarını görmezlikten gel. Zarar vermeye güç yetiremediği bir kimseye buğzeden kişinin üzüntüsü uzun, ruhu ise azap içerisinde olur. Allah'tan korkan, zulmetmekten çekinir. Hayrı şerden ayırt edemeyen, hayvan mesabesinde dir. Azığı yok etmek, bozgunculuktur. Dünya musibeti, yarının büyük yoksulluğu karşısında ne kadar da küçüktür?!

Bütün anlaşmazlıklarınız kendi isyan ve günahlarınızdan kaynaklanır. Rahatlık zorluğa, sıkıntı da değişime ne kadar da yakındır.⁽⁶¹⁾ Ar-

61- Yani kâfirlerin bu dünyadaki rahatlıkları çabuk zevale uğrar ve ahiretteki zorluğa dönüşür; ve müminlerin bu dünyadaki sıkıntılarını ise çok geçmeden ahiretteki rahatlığa dönüşür.

dında cennet olan kötülük, kötülük değildir; ardında cehennem olan hayır da hayır değildir. Cennetten başka her nimet önemsizdir. Cehennem ateşinden başka her bela afiyettir. İnsan, batınını düzeltmek istediğinde, büyük günahlar aşikâr olur. Ameli halis kılmak, amelin kendisinden daha zordur. Amel edenlere, niyeti bozgunculuktan arındırmak, cihadın uzamasından daha çetindir.

Heyhat, eğer Allah korkusu olmasaydı, Arapların en kurnazı olur-
dum. Gizlide ve açıkta Allah'tan sakınmaya, hoşnutlukta ve gazap
hâlinde hakkı söylemeye, zenginlikte ve fakirlikte orta halli olmaya,
dosta ve düşmana adaletle davranmaya, neşe ve yorgunluk hâlinde
amel etmeye, darlıkta ve genişlikte Allah'tan hoşnut olmaya çalışın.
Sözü çok olanın, hatası çok olur; hatası çok olanın, utancı az olur; utan-
cı az olanın, vera'sı azalır; vera'sı azalanın, kalbi ölür; kalbi ölen ise
cehenneme girer. Tefekkür eden ibret alır; ibret alan, inzivaya çekilir;
inzivaya çekilen ise salim kalır. Heva ve hevesten vazgeçen hür olur.
Kıskançlığı terk eden, halkın yanında sevimli olur. Müminin izzeti,
halka el açmamasındadır. Kanaat, tükenmez bir maldır.⁽⁶²⁾ Ölümü fazla
anan, dünyadan az bir miktara razı olur. Sözüünün amelinden olduğu-
nu bilen kişinin, sözü azalır; ancak yararlı olan sözü söyler. Cezadan
korkup günahattan sakınmayan ve sevap dileyip tövbe etmeyen kimse-
ye şaşarım doğrusu. Tefekkür nur, gaflet zulmet, cehalet ise sapıklık
doğurur. Mutlu olan, başkalarından öğüt alan kimsedir. Edep, en iyi
miraştır. Güzel ahlâk, en iyi arkadaştır. Akrabalarla ilişkiyi kesmekte,
bolluk ve bereket olmadığı gibi fisk-u fücürda da zenginlik olmaz.

Afiyet on kısımdır; dokuz kısmı, Allah'ın zikri dışında susmakta-
dır; bir kısmı ise akılsız kimselerle düşüp kalkmamaktadır. İlmin başı,
yumuşaklık ve iyi davranmaktır; afeti, kabalık ve sertliktir. Musibet-
lere sabretmek, iman hazinelerindedir. İffetlilik fakirliğin zinetidir;
şükürde bulunmak da zenginliğin zinetidir. Çok görüşmek, usandı-
rıcıdır. Birisini denemeden itimat etmek, ihtiyata (ileri görüşlülüğe)
aykırıdır. İnsanın kendisini beğenmesi, aklının az olduğunu gösterir.
Günahkârı (Allah'ın rahmetinden) ümitsiz etme; çünkü nice günahkâr
kimseler vardır ki, akıbetleri hayırla son bulmuş ve nice iyi amel eden

62- Başka bir rivayette: "tükenmez bir hazinedir." diye geçmiştir.

kimseler de vardır ki, sonunda bozgunculuğa başlayıp cehenneme yönelmişlerdir. Kulların hakkına tecavüz etmek, ahiret için ne de kötü bir azıktır. Amelini, ilmini, buğzunu, almasını, vazgeçmesini, susmasını, işini ve sözünü yalnız Allah rızası için halis yapan kimseye ne mutlu.

Müslüman, (günahlardan ve şüpheli şeylerden) sakınmadıkça Müslüman olamaz; zahit olmadıkça da (günah ve şüpheli şeylerden) sakınan olamaz; ileri görüşlü olmadıkça da zahit olamaz; akıllı olmadıkça da ileri görüşlü olamaz; akıllı kimse ise, ancak Allah'ın emrini kavrayıp ahiret evi için amel eden kimsedir. Allah'ın salât ve selâmı Peygamber'e ve onun pak Ehlîbeyt'ine olsun.

Ashabı İçin Buyurduğu Âdâp⁽⁶³⁾

Hacamat (iki omuz arasından kan aldırma), bedeni salim kılar ve akli güçlendirir. Bıyığı kısaltmak, temizliktendir; aynı zamanda (Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in*) sünnetidir. Bıyığa güzel koku sürmek, kâtipler (amelleri yazan melekler) için bir saygıdır; aynı zamanda sünnettir de. Yağ sürmek, deriyi yumuşatır; akıl ve beyin gücünü artırır; gusül ve abdest suyunun akışını kolaylaştırır; saçın karışıp keçelenmesini giderir ve rengi parlattır. Misvak kullanmak Allah'ın rızasına, ağzın güzel kokmasına sebep olur ve sünnettir. Hatmi bitkisi (hanım çiçeği) ile başı yıkamak, kiri temizlediği gibi pisliği de giderir. Abdest alırken, mazmaza ve istinşak etmek (ağza ve buruna su almak), ağzı ve burunu temizler. Enfiye, baş için sıhhat, beden ve baştaki dertler için şifadır. Hamam otu, bedenin sağlamlığına ve temizliğine sebep olur.

Tırnakları kesmek büyük dertleri önler, rızık getirir ve onu çoğaltır. Koltuk altının tüylerini almak, kötü kokuyu giderir, aynı zamanda temizlik ve sünnettir de. Elleri yemekten önce ve sonra yıkamak, rızık artırır. Bayram gusülleri, Allah'tan bir şey dileyen ve sünnete uymak isteyen kimsenin temizliğidir.

Geceleyin (sahur vakti) kalkmak, bedenin sıhhatine ve Allah'ın rızasına sebep olur; aynı zamanda rahmete yönelmek ve peygamberlerin ahlâkına sarılmaktır.

63- Bu bölüm dünya ve din konularıyla ilgili olarak yaklaşık dört yüz hükümü içermektedir.

Elma yemek, mideye güzel koku verir. Günlük⁽⁶⁴⁾ çiğnemek, dişleri sağlamlaştırır, balgamı yok eder ve ağzın kokusunu giderir. Şafak söktükten sonra gün doğana kadar, camide oturmak, rızık elde etmek için, yeryüzünde koşup yolculuk yapmaktan daha tesirlidir.

Ayva yemek, zayıf kalbi kuvvetlendirir, mideye güzel koku verir, zekâyı geliştirir, korkağa cesaret verir ve çocuğu güzelleştirir. Her gün aç karnına yirmi bir tane kuru üzüm yemek, ölümden başka her hastalığın önünü alır.

Müslümanın, Ramazan ayının ilk gecesinde hanımıyla cinsel ilişkide bulunması müstehaptır. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki: **"Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı."**⁽⁶⁵⁾

Parmaklarınıza, gümüş olmayan yüzük takmayın. Çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alihi* buyurmuştur ki: "Allah-u Teâla, parmağında demir yüzük olan eli tahir kılmaz."

Allah'ın isimlerinden birini yüzük taşına nakşeden kimse onu, istinca ettiği (necaset temizlediği) ele takmamalıdır. Herhangi biriniz, aynaya baktığında şöyle demelidir: **"El-hamdulillah'illezi halekanî fe-ahsene halkî ve savveranî fe-ahsene sûretî ve zane minnî ma şane min ğayrî ve ekremenî bi'l-İslâm."**⁽⁶⁶⁾

Yabancılar, en güzel şekilde görünebilmek için süslendiğiniz gibi, sizi görmek için yanınıza gelen kardeşleriniz için de süsleniniz.

Her ayın üç gününün ve Şaban ayının (tamamının) orucu, göğüsün vesvesesini giderdiği gibi kalbin ıstırabını da yok eder. Soğuk suyla istinca etmek (tuvalette kendini temizlemek) basuru keser. Elbiseyi temizlemek, üzüntüyü giderir ve namaz için bir temizliktir. Sakaldan beyazlaşan tüyü koparmayın; çünkü o bir nurdur. Her kim İslâm dininde iken ihtiyarlarsa, kıyamet günü onun bir nuru olacaktır. Müslüman kimse cünüplü olarak uyumaz, taharetli (abdestli) olarak uyur. Eğer su bulamazsa toprakla teyemmüm eder. Zira müminin ruhu uyuduğu zaman Allah'a (c.c) yücelir; O da onu kabul edip mübarek kılar; eğer eceli gelmiş olursa, onu güzel bir surette karar verir; eğer eceli

64- Bir çeşit ağaç sakızı.

65- Bakara / 187.

66- "Beni güzel olarak yaratan ve bana güzel bir şekil veren, başkalarında çirkin olan uzuvları bende güzel kılan ve beni İslâm'la şerefliendiren Allah'a hamdolsun."

gelmezse, onu, ona emin olan meleklerle birlikte geri çevirir ve bedene geri döndürür.

Müslüman kimse kıbleye doğru tükürmez; eğer unutarak yaparsa, Allah'tan mağfired diler. İnsan secde yerine, yemeğine, içtiği şeye ve muskasına (dua yazılı pazı bandına) üflememelidir. Sizden hiçbiriniz cadde üzerine gaita yapmamalıdır. Damın üzerinden havaya ve akarsuya idrar edilmemelidir. Kim öyle yapıp bir zarar görürse, sadece kendisini knamalıdır. Çünkü suda ve havada yaşayan varlıklar vardır. İdrar ettiğinizde yukarıya ve rüzgâra doğru idrar etmeyin. Sırt üstü uyumayın.⁽⁶⁷⁾ İnsan tembellek ederek ve göğsünü öne çıkararak namaz kılmamalıdır.⁽⁶⁸⁾ Kul, Allah'ın huzurunda durduğu vakit (dünya hakkında) az düşünmelidir. Çünkü onun namazdan olan hissesi, huzur-u kalple kıldığı miktarıncadır. Allah'ı zikretmeği hiçbir yerde ve hiçbir hâlde terk etmeyin. Namazda sakın başka bir şeye teveccüh etmeyin; zira kul başka bir şeye teveccüh ettiğinde Allah-u Teâla ona şöyle buyurur: "Kulum bana teveccüh et, bana teveccüh etmen başkasına teveccüh etmenden daha hayırlıdır."

Sofraya dökülen ekmek parçalarını toplayıp yiyin. Çünkü onları şifa niyetiyle yemek, Allah'ın izniyle her hastalık için şifadır. Pamuk elbise giyin; çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* elbisesidir; Resulullah hastalık dışında yün ve tüyden yapılan elbiseyi giymezi. Sizlerden biriniz yemekten sonra, yemek yediği parmaklarını yaladığında Allah-u Teâla şöyle buyurur: "**Barekellâh fike**" (Allah sana bereket verir).

Allah-u Teâla cemali sever ve nimetinin eserini kulunda görmeyi de sever. Selâm vermekle olsa bile, sıla-ı rahim (akrabalarla ilişki kurup onlara muhabbet) edin. Çünkü Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "**Sakının Allah'tan ki, O'nunla haklarınızı dilemektesiniz ve akrabalarından ilişkiyi kesmekten de çekinin.**"⁽⁶⁹⁾

Günlerinizi maceralar anlatmak, "şöyle böyle yaptım" demekle geçirmeyiniz. Çünkü amellerinizi koruyan muhafızlar sizinle birlikte.

67- *Hisal* ve *Mevaizü'l-Adediye* kitaplarında, "yüz üstü uyumayın" diye geçmiştir; bu nakil daha sahihtir.

68- *Hisal* ve *Mevaizü'l-Adediye*'nin naklettiğine göre: "Üşenerek ve uyuklayarak namaza durmayın."

69- Nisâ / 1.

Allah'ı her yerde anın. Peygamber'e ve Ehlibeyt'ine -Allah'ın salât-ı Ona ve onların üzerine olsun- salâvat getirin. Zira Allah-u Teâla, o Hazreti andığınızda ve saygıda bulunduğunuzda duanızı kabul eder. Sıcak yemeği bırakın soğusun ve yenilecek bir hâle gelsin. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* sıcak yemek getirdiklerinde şöyle buyurdu: "Bırakın soğusun ve yenilir bir hâle gelsin. Allah-u Teâla sıcak yemeği bize yedirmez; bereket soğuk yemektedir; sıcak yemeğin bereketi olmaz."

Çocuklarınıza Allah'ın onlara yarar vermesini sağlayacak ilimleri öğretin ki, "mürctie"ye⁽⁷⁰⁾ yenik düşmesinler.

Ey insanlar! Dillerinizi koruyun. (Hak karşısında) kayıtsız şartsız teslim olun. Emanetleri, peygamberlerin katilleri bile olsalar sahiplerine iade edin. Pazara girdiğinizde ve halkı ticaret işleriyle meşgul olarak gördüğünüzde, Allah'ı çok anın. Çünkü bu amel, günahların keffareti olduğu gibi hasenatın da artmasına sebep olur. Gafillerden olmayınız. Ramazan ayı ulaştığında kula yolculuğa çıkmak yakışmaz. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "**Sizden her kim Ramazan ayında hazır bulunursa o ayı oruç tutsun.**"⁽⁷¹⁾

Şarap içmede ve ayakkabının (mest'in) üzerine mesh etmede takiyeye yoktur (yani bu işler takiyeye olarak bile yapılmaz). Sakın hakkımızda gülüv (ifrat) etmeyin. Bizi Allah'ın kulları bilin; sonra faziletimizden dilediğiniz şeyi söyleyin. Bizi seven, yaptığımız ameli yapmalıdır ve vera' (günahlardan ve şüpheli şeylerden kaçınıp çekinmek) ile bu makama ulaşmaya çalışmalıdır. Çünkü haramlardan çekinmek, dünya ve ahirette yardım dilenilecek en iyi vesiledir. Bize ayıp isnat eden kimselerle bir arada oturmayın. Düşmanımızın yanında bizi açıkça överek bize olan sevginizi aşikâr etmeyin ki kendinizi yöneticilerinizin yanında hakir düşürsünüz. Doğruluğa sarılın. Çünkü o, kurtuluş vesilesidir. Allah'ın indinde olan şeye, rağbet edin. Allah'ın rızası ve itaatini talep edin; bu yol uğrunda sabırlı olun.

Müminin ayıpları ortaya çıkıp horlanarak cennete girmesi ne de kötüdür. İşlediğiniz günahlarınızın affedilmesi için, kıyamet günü size şefaath dilemekten dolayı bizi zahmete düşürmeyin. Kıyamet günü

70- Mürctie, iman olduğunda artık hiç bir günah işlemenin sakıncası olmadığını ileri süren akım; bu akım özellikle Ümeyye Oğulları döneminde yaygınlaşmıştır.

71- Bakara / 185.

kendinizi düşmanlarınızın yanında utandırmayın. Allah katındaki makamınızı bırakıp bu değersiz dünyaya kapılarak kendinizi tekzip etmeyin. Allah'ın size emrettiği şeye, sıkıca sarılın. Çünkü can verirken sizinle, imrenilen cennet nimetlerini görmeniz arasındaki fasıla, ancak Resulullah'ın (can çekişme vakti yanınızda) hazır olması miktarındadır. (Siz ölür ölmez cennet nimetlerine kavuşacaksınız). Allah indinde olan şey daha hayırlı ve kalıcıdır. Allah'a andolsun ki (ölüm vakti) ona müjde verilir, gözü aydınlanır ve likaullah'a âşık olur.

Maddi durumları zayıf olan kardeşlerinizi küçümsemeyin; kim bir mümini küçümserse, Allah da onu küçümser ve kıyamet günü de o ikisini bir araya getirmez; ancak tövbe edip pişman olması hariç. Kardeşinin kendisine muhtaç olduğunu gören kimse, ihtiyacını karşılamak için, onu talepte bulunma zahmetine düşürmemelidir. (Yani istemeden ihtiyacını karşılamalıdır.) Birbirinizi ziyaret edin, birbirinize şefkatli davranın, birbirinize bağışta bulunun. Söyleyip amel etmeyen münafık gibi olmayın. Evlenin; zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alihi* buyurmuştur ki: "Sünnetime uymayı seven mutlaka evlenmelidir. Çünkü evlenmek sünnetimdir. Evlat sahibi olmaya çalışın, zira ben sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı övüneceğim."

Evlatlarınızı zinakâr ve deli kadının sütünden koruyun. Çünkü süt bulaştırıcıdır. (Bazı ruhî ve cismî özellikleri çocuğa aktarır.) Taşlığı, mahmuzu ve kursağı olmayan kuşun etinden uzak olun. Azı dişi olan yırtıcı hayvanın ve pençesi olan kuşun etinden sakının. Dalak yemeyin; çünkü dalak bozuk kandan oluşur.⁽⁷²⁾ Siyah elbise giymeyin. Çünkü siyah elbise Firavun'un elbisesidir.⁽⁷³⁾ Etin urundan sakının. Zira o cüzam damarını tahrik eder. Dinde kıyas etmeyin. Çünkü dinde kıyas

72- *Mevaiz* kitabının nakline göre: "bozuk kan üretir." *Hisal* kitabının nakline göre de: "bozuk kan merkezidir."

73- Normal şartlarda siyah elbise giymek mekruhtur. Ancak birincisi, bu sadece erkeklere has bir husustur. Dolayısıyla kadınların siyah elbise özellikle siyah çarşaf giymeleri mekruh olmamakla birlikte en iyi giysi ve hicap türüdür. Yine hadislerde haf (bir çeşit ince deri ayakkabı), sarık ve kisâ bundan istisna edilmiştir. (İstisna, kerahetin zatî olmadığını gösterir.) Ayrıca matem ve yaslarda siyah giymenin sakıncası yoktur. Özellikle Ehlibeyt'in, bilhassa Hz. Hüseyin'in (a.s) mateminde giymek müstehaptır. Nedeni ise açıktır, "Allah dostlarının sevinçli gününde sevinçli, yaşlı ve hüznünlü gününde hüznünlü olun." buyruğu gereği, dostluğun ve taraftarlığın bir nişanesidir.

yapılmaz. Pek yakında bazı kimseler gelir ki, dinde kıyas ederler; bunlar dinin düşmanlarıdır. İlk kıyas eden şeytan'dı. Ucu sivri ayakkabı giymeyin. Çünkü o Firavun'un ayakkabısıdır. Bu Çeşit ayakkabıyı ilk icat eden şahıs odur.⁽⁷⁴⁾

Şarap içenlere karşı çıkın. Hurma yiyin. Çünkü hurma dertlere dermandır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* sözüne uyun; o şöyle buyurmuştur: "Kim kendi yüzüne dilencilikten (başkalarına ağız açmaktan) bir kapı açarsa Allah da fakirlikten onun yüzüne bir kapı açar."

Çok mağfiret dileyin. Çünkü bu amel, rızkı çoğaltır. Gücünüz yettiği kadar ahiretiniz için iyi amel gönderin. Zira onu yarın hazır bulursunuz. Cedelleşmek ve tartışmaktan sakının. Çünkü tartışmak şüphe doğurur.⁽⁷⁵⁾

Allah'tan bir şey dileyen, onu şu üç saatte dilemelidir: 1- Cuma gününde. 2- Öğle vaktinde ki rüzgâr eser, göklerin kapıları açılır, rahmet iner ve kuşlar öter. 3- Gecenin son saatlerinde şafak söktüğü vakit. Bu vakitte iki melek şöyle çağrıda bulunurlar: Tövbe edecek var mı tövbesi kabul edilsin? İhtiyacı olan var mı karşılansın? Mağfiret isteyen var mı bağışlansın? Ve dileği olan var mı? Öyleyse Allah'ın davetçisine icabet edin.

Şafağın sökmesinden güneşin doğuşuna kadar rızık talep edin. Çünkü bu, rızık kazanmak için yeryüzünde dolaşmaktan, daha faydalıdır. İşte bu vakit Allah-u Teâla'nın kulları arasında rızkı taksim ettiği vakittir. Fereci (kurtuluşu) bekleyin. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah katında amellerin en sevimsisi fereci (kurtuluşu) beklemek ve müminin sürekli olarak yaptığı (asla terk etmediği) amelidir. Sabah namazını kıldıktan sonra Allah'a tevekkül edin. İşte o zaman büyük bağış ve ihsanlar verilir. Kılıçla harelere (Mescidü'l-Haram ve Mescidü'n-Nebi'ye) girmeyin. Kılıç önünüzde (olduğu hâlde) namaz kılmayın. Çünkü kible emniyet yeridir.

74- *Hisal ve Mevaiz* kitabında "sivri ayakkabı" yerine "düz ayakkabı" nakledilmiştir. Giyim adabında şöyle bir hadis geçmiştir: "Tabanı ayak ayası gibi olan ayakkabı giymek müstehaptır."

75- Kendi nefsi isteklerini tatmin için yapılan cedel ve tartışmalar kastedilmiştir. Genelde cedel bu özelliğe sahip olduğu için mutlak olarak kınanmıştır.

Hacca gittiğinizde, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* kabrini ziyaret edin. Bu ziyareti terk etmek zulümdür ve siz buna emrolunmuşsunuz. Üzerinizde hakları olanların kabirlerinin ziyaretine gidin; bir müddet orada kalın, o kabirlerin kenarında Allah'tan rızık talep edin. Zira onlar sizin ziyaret etmenizle sevinirler. Kişi anne ve babasının kabrinin kenarında onların hakkında dua ettikten sonra (Allah'tan) kendi isteğini dilemelidir. Büyük günahları işlemeye gücünüz yetmediğinde, küçük günahlarınızı, az saymayın. Çünkü küçük günahlar toplanır büyük olur. Secdeleri uzatın. Kim secdeyi uzatırsa, Allah'a itaat etmiş ve kurtuluş bulmuş olur.

Ölümü, kabirden çıkacağınız ve Allah'ın huzurunda duracağınız günü çok anın ki, karşılaştığınız musibetler size kolay gelsin. Göz ağrısına tutulan Ayete'l-Kürsi'yi şifa niyetiyle okusun, inşallah şifa bulur. Günahtan sakının. Çünkü bütün belalar ve rızkın azlığı, hatta derinin çizilmesi, ayağın taşa çarpması ve (bütün) musibetler günah sebebiyledir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı (günahlar) yüzündendir. Allah ise günahların birçoğunu bağışlıyor (bunlardan dolayı musibet vermiyor).**"⁽⁷⁶⁾

Yemek yerken Allah'ı çok anın, konuşmayın. Çünkü yemek, Allah'ın nimet ve rızklarından biridir; şükürü ve hamdı ise size farzdır. Nimet elinizden çıkmadan, ona iyi davranın (kadrini bilin, şükürünü yerine getirin); zira nimet (sahibinden) ayrılır ve sahibinin kendisine nasıl muamele ettiğine dair şahadet eder. Kim Allah'ın az rızkına razı olursa, Allah da onun az ameline razı olur. Tefritten (kusurdan) sakının; çünkü pişmanlığın yarar sağlamayacağı bir zaman pişmanlığa sebep olur.

Savaş alanında düşmanla karşılaştığınızda, az konuşun; Allah'ı çok anın; düşmana sırt çevirmeyin; zira (bu işinizle) Allah'ın gazabını hak etmiş olursunuz. Savaş meydanında kardeşlerinizden birinin yaralandığını, felakete uğradığını veya düşmanın onun canına kıymak istediğini gördüğünüz zaman, canınızla onu güçlendirin.⁽⁷⁷⁾ Gücünüz yettiği kadar, hayır iş yapın. Çünkü hayır iş, insanı kötü ölümden korur.

76- Şûrâ / 35.

77- *Mevaiz* kitabında: "canınızı ona siper edin." diye geçmiştir.

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kim Allah katında makamının nasıl olduğunu bilmek istiyorsa, günah işlediği zaman Allah'ın kendi yanındaki makamının nasıl olduğuna baksın.

Evde beslenecek en iyi hayvan, koyundur. Kimin evinde bir koyun olursa melekler her gün bir defa onu takdis eder; her kimin iki koyunu olursa, melekler onu iki defa takdis eder; keza üç koyunu olanı da ve Allah-u Teâla şöyle buyurur: "Yaşantınız bereketli olsun." Bir Müslüman zayıf ve güçsüz olduğunda sütle et yemelidir. Çünkü Allah-u Teâla gücü bu ikisinde bırakmıştır. Hacca gitmek istediğinizde, gitmeden önce yolculuğun bazı ihtiyaçlarını alıp hazırlayın. Zira Allah-u Teâla (cihatten kaçmak isteyenler hakkında) şöyle buyuruyor: "**Savaşa çıkmayı kastetselerdi, elbette bir hazırlıkta bulunurlardı.**"⁽⁷⁸⁾

Güneşli havada oturduğunuzda güneş sırtınıza vuracak şekilde oturun. Çünkü güneş gizli hastalıkları aşikâr eder.

Hacca gittiğinizde Allah'ın evine çok bakın. Çünkü Allah'ın, Beytül-Haram'ının nezdinde yüz yirmi (çeşit) rahmeti vardır. Altmış tanesi tavaf edenler, kırk tanesi namaz kılanlar, yirmi tanesi de bakanlar içindir. Beytullahi'l-Haram'ın kenarında, aklınızda olan günahları itiraf edin, aklınıza gelmeyen günahlar hususunda ise şöyle deyin: Allah'ım! Bizim unuttuğumuz, fakat senin unutmadığın günahlarımızı sen affeyle. Zira kim o mekânda günahlarına ikrar eder, onları sayar, onları hatırlar ve onlardan dolayı Allah'tan mağfiret dilerse, o günahları bağışlamak Allah'a hak olur. Bela inmeden önce dua etmeye koyulun. Altı vakitte göğün kapıları açılır: Yağmur yağdığı vakit, cihad vakti (saldırı zamanı), ezan vakti, Kur'ân okunduğu vakit, öğlenin ilk vakti ve şafak söktüğü vakit.

Kim ölünün cesedi soğuduktan sonra ona el sürerse, gusletmesi gerekir. Bir mümine gusül ettirenin onu kefenledikten sonra, gusledip artık ölüye dokunmaması gerekir; dokunursa tekrar gusletmesi farz olur.⁽⁷⁹⁾ Kefenleri (güzel kokuyla) tütsülemeyin. Ölülerinize kâfur dışında koku sürmeyin. Çünkü ölü ihrama giren kimse gibidir (güzel

78- Tevbe / 46.

79- Bu cümlenin son bölümü *Hisal* ile *Mevaiiz* kitaplarında geçmiyor. Ayrıca bu hüküm diğer hadislerde yer alan hükme de aykırıdır.

koku kullanmak ihramda olan kimseye haramdır). Ailenize, ölünün yanında güzel konuşmayı emredin.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in kızı* Fatıma *aleyha selâm* babası vefat ettiği zaman, Benî Haşim kızları kendisine matem elbisesi getirdiklerini bildirdiklerinde şöyle buyurdu: "Matem elbisesini (cahiliye âdetlerini) bir kenara bırakın, (onun yerine) dua edin."⁽⁸⁰⁾

Müslüman, kardeşinin aynasıdır; kardeşinizde bir yanlışlık gördüğünüzde, ona yüklenmeyin; onu irşat edin; ona nasihatte bulunun ve onunla iyi geçinin. İhtilaftan sakının. Çünkü ihtilaf dinden çıkıp dinin hükümlerine uymamaya sebep olur. Orta halli olun (ifrat ve tefritten sakının). Birbirinize şefkatli ve merhametli davranın.

Hayvanıyla yolculuğa çıkan (konaklayacağı yere ulaştığında) ilk önce onun otunu ve suyunu vermelidir. Hayvanın yüzüne vurmeyin. Çünkü o da Rabbini tenzih ve tespih ediyor.

Kim yolculukta yolunu yitirir veya canından korkarsa; "Ey Salih yardımına koş" diye çağrıda bulunsun. Zira cinden olan kardeşlerinizin arasında sesinize cevap verecek, yolunu şaşırana yol gösterecek ve hayvanını koruyacak kimseler vardır. Kim aslandan, canı, hayvanı (atı, devesi) veya koyunu için korkarsa, onların etrafına daire şeklinde bir çizgi çizip şöyle demelidir: "Allah'ım! Ey Danyal'ın,⁽⁸¹⁾ kuyunun ve her yırtıcı aslanın Rabbi! Beni ve koyunumu koru."

Boğulmaktan korkan şöyle demelidir. "**Bismillahi mecraha ve mürsaha inne Rabbî le-ğafûrun rahim.**"⁽⁸²⁾ **Ve ma kaderûllahe hakke kadrihi ve'l-arzu cemîan kabzetuhu yevme'l-kıyameti ve's-semavatu metviyyatun**

80- Matem ve yas tutarken Allah düşmanlarının simgesi ve şiarı hâline gelen tutumlardan kaçınmak gerekir. Bu sadece matemle sınırlı değildir. Onlara benzemek unvanı taşıyan her şey bu unvanı taşıdığı sürece İslâm'a göre sakıncalıdır. Ancak bu unvanı taşımadığı zaman bir mahzuru kalmaz. Bu ise zamanlara ve niyetlere göre değişebilir. Hz. Fatıma'nın bu tutumu cahiliye âdetlerini kaldırmaya yöneliktir. Daha fazla bilgi için siyah elbise giyme ile ilgili 73 numaralı dipnota bakınız.

81- Nakledildiğine göre İsrailoğulları'nın büyük peygamberi olan Hz. Danyal'ı, Buhtu'n-Nasr zamanında esir alıp Babil şehrine götürdüler ve içerisinde aslan bulunan bir çukura attılar. Allah-u Teâla Hz. Danyal'ı o yırtıcı hayvandan kurtardı ve ertesi günü onu salim gördüler.

82- "Onun akıp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphe yok, benim Rab-bim başlıyandır, esirgeyendir." (Hûd / 41.)

bi-yemînihi. Subhanehu ve Teâla amma yuşrikûn"⁽⁸³⁾ Akrepten korkan şu ayeti okumalıdır: "**Selâmun ala Nuhin fi'l-âlemin. İnnâ kezalike neczi'l-muhsinîn. İnnahu min ibadine'l-mu'minîn.**"⁽⁸⁴⁾

Yeni doğan evladınız için yedinci gününde akike (kurban) kesin. Saçlarını tıraş ettiğinizde saçlarının ağırlığı kadar gümüş sadaka verin. Bu iş, her Müslüman için gereklidir. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih de Hasan ve Hüseyin için böyle yaptı. Dilenciye bir şey verdiğinizde ondan hakkınızda dua etmesini isteyin; zira duası sizin hakkınızda kabul olur, ama kendi hakkında kabul olmaz. Çünkü (dilenciler genellikle) yalan konuşurlar.*

Kendisiyle sadaka verdiğiniz elinizi öpün; zira sadaka dilencinin eline geçmeden önce Allah onu alır. Nitekim Allah-u Teâla (Kur'ân'da) buyurmuştur ki: ("**Bilmezler mi bizzat Allah kullarından tövbeyi kabul eder ve sadakaları alır.**"⁽⁸⁵⁾ Sadakayı gece (vakti) verin. Çünkü gece verilen sadaka Allah'ın gazabını yatıştırır.

Sözlerinizi amellerinizden sayın ki, hayır işlerin dışında, konuşmalarınız azalsın. Allah'ın size verdiği rızktan (fakirlere) infak edin; zira infak eden kimse, Allah yolunda cihad eden kimse gibidir. Mükâfata yakini olan, cömertçe infak eder.

Bir şeye yakini olup da sonra şüpheye düşen, önceki yakini üzere amel etmelidir. Çünkü şüphe yakini gidermez ve onu bozamaz. Yalan yere şahitlik yapmayın. Şarap içilen sofrada oturmayın. Çünkü insan ne zaman alınıp götürüleceğini (öleceğini) bilmez.

Yemeğe oturduğunuzda köleler gibi oturun, yerde (oturarak) yiyin; bacak bacak üzerine atmayın ve bağdaş kurup oturmayın; çünkü böyle oturmak Allah'ın sevmediği bir oturuştur ve böyle oturana Allah gazap eder. Peygamberlerin akşam yemeği yatsı (namazın)dan sonra idi. Akşam yemeğini terk etmeyin. Çünkü onu terk etmek bedeni çökertir.

83- "Onlar, Allah'ın kadrini hakkıyla takdir edemediler. Oysa kıyamet günü yer, bütününüle O'nun avucu (kabzası)ndadır; gökler de, kudretiyle dürülüp-bükülmüştür. O, onların şirk koşmakta oldukları şeyden münezzeh ve yücedir." (Zümer / 67.)

84- "Âlemler içinde selâm olsun Nuh'a. Gerçekten biz, ihsanda bulunanları böyle ödüllendiririz. Şüphesiz o, bizim Mümin olan kullarımızdandı." (Sâffat / 79-81).

85- Tevbe / 104.

Bedenin ateşi, ölümün öncüsü ve Allah'ın yeryüzündeki zindanıdır. Allah-u Teâla kullarından istediği kimseyi onda mahpus eder, o, devenin hörgücünden tüylerin dökülmesi gibi günahları döker. Yara ve ateşten (sıtmadan) başka bütün hastalıklar, bedenin dâhilindedir, ama bunlar bedenin zahirinde olurlar. Bedendeki ateşi menekşe ve soğuk suyla düşürün. Çünkü bu ateşin sıcaklığı cehennemin sıcaklığındandır.

Müslüman bir kimse, hastalığı sıhhatine galip olmadıkça ilaç kullanmamalıdır.

Dua, kesinleşen kaza ve kaderi geri çevirir. Öyleyse onu hazırlayın ve okuyun. Temizlendikten sonra alınan abdestin on hasenesi vardır; öyleyse kendinizi temizleyin. Tembellikten kaçının. Çünkü tembellik eden kimse Allah'ın hakkını eda edemez. Bedenin pis kokusunu, suyla temizleyin.

Kendinizi kontrol edin; Temizliği riayet etmediği için birlikte oturduğu kimsenin rahatsızlığına sebep olan kulu, Allah sevmez. Namazda sakalınızla ve sizi oyalayan herhangi bir işle uğraşmayın.

Başka bir işle meşgul olmadan önce, hayır iş yapmaya koşun. Müminin nefsi kendi tarafından meşakkattedir, (fakat) başkaları ondan rahattırlar. Sözlerinizin çoğu Allah'ın zikri olmalıdır.

Günahtan sakının. Çünkü kul günah işler ve rızık ondan kesilir. Hastalarınızı sadakayla tedavi edin. Mallarınızı zekât vermekle koruyun. Namaz, her takvalının (Allah'a) yaklaşma vesilesidir. Hac her güçsüzün cihadıdır. Eşine iyi davranmak, kadının cihadıdır. Fakirlik en büyük ölümdür.⁽⁸⁶⁾ Aile azlığı, iki kolaylıktan biridir. Takdir (ölçülü davranmak), geçimin yarısıdır. Üzüntü, ihtiyarlığın yarısıdır. İktisatlı (orta halli) davranan kimse, fakir olmaz. İstişare eden, helak olmaz. Şerefli ve dindar kimselerden başkasına ihsan etmek uygun değildir. Her şeyin meyvesi vardır, hayır işin meyvesi ise onu çabuklaştırmaktır.

Mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur. Musibet vakti bacaklarına vuranın, mükâfatı hiç olup gider. Müminin en iyi ameli, ferici (kurtuluşu) beklemektir. Ana babayı üzen, onlara asilik yapmıştır. Rızıkı sadakayla indirin.

86- Fakirlikle ilgili 60 numaralı dipnota bakınız.

Çeşitli belaları, duayla defedin. Bela inmeden önce, duaya sarılın. Taneyi (tohumu) yaran ve insanları yaratan Allah'a andolsun ki, belanın mümine saldırısı, selin tepenin yukarisından aşağıya dökülmesinden ve beygirin koşuşundan daha süratlidir.

Belaların zorluğundan kurtulmayı Allah'tan dileyin. Çünkü belanın çetinliği dini yok eder. Mutlu kimse, başkalarının başına gelenlerden ibret alan kimsedir.

Riyazetle, güzel ahlâkı kendinize kabullendirin. Çünkü mümin bir kul, güzel ahlâkıyla, gündüzleri oruç tutan ve geceleri namaz kılan kimse derecesine erişir.

Bilerek şarap içen kimse bağışlanmış olsa bile, Allah-u Teâla cehennem ehlinin bedenlerinden akan sarı suyu ona çıkarır. Günah işlemek için adanan adak geçersizdir. Akrabalık ilişkisini kesmek için edilen yemin geçersizdir. Amelsiz dua eden, yaysız ok atan kimseye benzer. Kadın, sadece kendi kocası için güzel koku sürmelidir. Malını savunma yolunda ölen, şehittir. Aldatılan, ne övülür ve ne de görüşü alınır.

Evladın babasının, kadının da kocasının izni olmaksızın yemin etmeleri geçersizdir.

Allah'ı zikir etmeden akşama dek konuşmayı terk etmek, (susma orucu tutmak) doğru değildir. Hicretten sonra taarrub (küfür vatanına dönmek) caiz değildir. Mekke fethinden sonra hicret etmek, farz değildir.

Allah katında olanı talep edin; çünkü Allah katında olan şey, sizi halkın elinde olan şeyden ihtiyaçsız kılar. Allah-u Teâla, mesleğinde güvenilir olan kimseyi sever. Allah indinde, namazdan daha sevimli bir iş yoktur. Sakın dünyevi işler, sizi namazı vaktinde eda etmekten alıkoymasın.

Allah-u Teâla, namazı vaktinde eda etmeye itina göstermeyenleri kinayıp şöyle buyurmuştur: "**Vay o namaz kılanların hâline ki, namazlarından gafildirler.**"⁽⁸⁷⁾

Biliniz ki, düşmanlarınızın salihleri riyakârdırlar; Çünkü Allah-u Teâla onları (ihlâsla amel yapmaya) muvaffak kılmaz ve rızası için yapılmayan hiçbir ameli de kabul etmez.

İyilik eskimediği gibi günah da (kötülük de) unutulmaz. "**Şüphe yok ki, Allah-u Teâla sakınanlar ve iyilik edenlerle beraberdir.**"⁽⁸⁸⁾

Mümin, kardeşini ayıplamaz; ona hıyanet etmez; ona iftirada bulunmaz; (zorluklarda) yalnız bırakarak yardımını kesmez ve ondan teberrî etmez (uzaklaşmaz). Kardeşinin mazeretini kabul et, mazereti olmadığı takdirde ona bir mazeret bul.⁽⁸⁹⁾

Dağları yerinden söküp atmak, süresi gelmemiş saltanatı yerinden söküp atmaktan daha kolaydır. "**Allah'tan yardım isteyin; sabredin. Şüphe yok ki yeryüzü Allah'ındır, kullarından dilediğini ona mirasçı kılar ve sonuç (zafer) sakınanlarındır.**"⁽⁹⁰⁾

Vakti gelmeden önce bir işe başlamakta acele etmeyin, sonunda pişman olursunuz. Vakit (ömür) uzun görünmesin size, yoksa kalbiniz sertleşir. Güçsüzlerinize rahmedin ve Allah-u Teâla'dan rahmet dileyin.

Gıybetten sakının; Müslüman, kardeşinin gıybetini etmez; Allah-u Teâla gıybet etmeyi nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur: "**Bazınız, bazınızın gıyabında kötülüğünü söylemesin; hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksiniyorsunuz.**"⁽⁹¹⁾

Mümin namazda elini bağlamamalıdır... Ayakta iken su içmeyin. Zira insanı çaresiz bir derde düşürür; ancak Allah şifa vermiş olması hariç. Namaz hâlinde üzerinizde bir böcek gördüğünüzde onu toprağa gömün veya namaz bitene kadar elbisenizde tutun. (Yani namazda onu öldürmeyin.)

Haddinden fazla kıbleden yüzü çevirmek, namazı bozar; böyle yapan bir kimsenin ezan, ikamet ve iftitah tekbiri ile yeniden namaza başlaması gerekir.

Kim güneş doğmadan önce, on defa İhlâs, o kadar da Kadir Suresi'ni ve on defa da Ayete'l-Kürsi'yi okursa, malını korktuğu şeyden korumuş olur. Ve kim İhlâs ve Kadir surelerini güneş doğmadan

88- Nahl / 128.

89- Yani insan, mümin kardeşiyle ilişkisini, devamlı hüsn-i zan üzerine kurmalıdır. Bu iş, ferdi planda insanın bazen zarar görmesine sebep olsa bile müminler arasındaki muhabbet bağının kopmasını önlediği için riayet edilmelidir.

90- A'râf / 128.

91- Hucurat / 12.

önce okursa, şeytan onu günaha düşürmek için çaba gösterse dahi günaha düşmez. Borcun sizi yenmesinden Allah'a sığının.

Ehlibeyt, Nuh'un gemisine benzer; o gemiden geri kalan helak olur.

Elbiseyi (yerlere sürünen kısmını) katlamak namaz için temizliktir. Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "**Elbiselerini temizle.**"⁽⁹²⁾ Yani (temiz kalması için) çemre. Bal yalamak şifadır. Allah-u Teâla buyurmuştur ki: "**O arıların karınlarından çeşitli renkte ballar çıkar, onlarda insanlar için şifa vardır.**"⁽⁹³⁾

Yemeye tuzla başlayın, tuzla da bitirin. Eğer insanlar tuzda olan yararı bilselerdi, ona panzehirden daha çok değer verirdi. Kim yemeğe tuzla başlarsa, Allah-u Teâla kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği yetmiş belayı ondan uzaklaştırır.

Her ayın üç günü, oruç tutun. Zira böyle bir amel, ömür boyu oruç tutmayla eşittir. Biz ayın ilk ve son perşembe günlerini ve bunların arasındaki çarşamba gününü oruç tutarız. Allah-u Teâla cehennemi çarşamba günü yaratmıştır; öyleyse ondan Allah'a sığının.

Bir ihtiyacı olan, perşembe günü sabah erken onun peşine gitmelidir. Çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Perşembe gününün sabahını ümmetim için mübarek kıl."

Biriniz evinden çıktığında: "**İnne fî halki's-semavati ve'l-arzi vehtilafi'l-leyli ve'n-nehar**" ayetinden "**İnneke la tuhlifu'l-mîad**" ayetine kadar⁽⁹⁴⁾ ve Ayete'l-Kürsi'yi, Kadir ve Hamd surelerini okumalıdır; çünkü bunları okuması ihtiyaçlarının karşılanmasına sebep olur.

Kalın dokunmuş elbise giyin. Çünkü elbisesi ince olanın, imanı zayıf olur. (Bu tür elbise insanın vücudunu göstermesi yönünden iffete aykırıdır.) Namaza durduğunuzda bedeni gösteren elbise giymeyin.

Allah'a tövbe edin. O'nun muhabbetine girin. Zira Allah-u Teâla tövbe eden ve temiz olan kimseleri sever. Mümin, Allah'a dönen ve çok tövbe eden kimsedir.

92- Muddessir / 4.

93- Nahl / 69.

94- Âl-i İmrân / 190-194.

Mümin kardeşine öf dediğinde, onların arasındaki (kardeşlik bağı) kesilir. Yine ona sen kâfirsın dediğinde, onlardan biri kâfir olur. (Elbette maksat zahiri küfür değildir.)

Müminin kardeşine iftira etmesi, ona yakışmaz; iftira ederse tuzun suda erimesi gibi aralarındaki iman da erir. (Yani iftira edenin imanı erir.)

Tövbe kapısı, tövbe etmek isteyen kimse için açıktır. Öyleyse, Allah'a Tövbe-i Nasuh (halis olarak günahı tekrarlamamak düşünceyle tövbe) edin; umulur ki Rabbiniz kötü amellerinizi bağışlar.

Bir anlaşma yaptığınızda anlaşmanıza bağlı kalın. Çünkü hiçbir kavimden, hiçbir nimet ve bolluk günaha düşmedikçe alınmamıştır. Allah-u Teâla kulları hakkında zulmedici değildir. Eğer bela inmeden önce duada bulunurlarsa, nimetleri ellerinden çıkmaz. Eğer bela indikten veya nimet elden çıktıktan sonra samimi olarak Allah'a yönelirlerse, gevşeklik ve israfta da bulunmazlarsa, Allah-u Teâla onların bütün kötülüklerini ıslah eder ve elden çıkmış tüm nimetlerini de kendilerine geri çevirir.

Müslüman sıkıntıya düştüğünde Rabbinden şikâyet etmemelidir; ama (sıkıntılardan) dolayı O'na şikâyet etmelidir. Çünkü bütün işlerin anahtarı, yerdeki ve gökteki ve bunların arasındaki bütün şeylerin tedbiri O'nun elindedir. O büyük arşın Rabbidir ve bütün hamtlar âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. İnsan uykudan kalkıp oturduğunda ayağa kalkmadan önce şöyle demelidir: "**Hasbiye'r-Rabbu mine'l-ibad, Hasbî Huve hasbî ve ni'me'l-vekîl.**"⁽⁹⁵⁾

Herhangi biriniz, gece yarısı uykudan kalktığında göğün etrafına bakıp: "İnne fî halki's-semavati ve'l-arzi vehtilafi'l-leyli ve'n-ne-har" ayetinden "inneke la tuhlifu'l-mîad" ayetine kadar okumalıdır.⁽⁹⁶⁾

Zemzem kuyusunun suyundan içmek, hastalığı giderir. Öyleyse Hacerü'l-Esved taşının önünde o sudan için. Dört nehir (çok bereketli ve yararlı olduklarından dolayı sanki) cennet nehirlerindedir: Fırat, Nil, Seyhan ve Ceyhan.

Müslüman bir kimse, hükmüne güvenmediği ve toplumda Allah'ın emrini icra etmeyen bir kimsenin emri altında cihada gitmemelidir. Gi-

95- Yani: "Kulların yerine Allah bana yeter. Yeter O bana ve O ne güzel vekildir."

96- Âl-i İmrân / 190-194.

dip ölürse, hakkımızı gasp ve kanımızı dökmekte düşmanımıza yardımda bulunmuştur; ölümü de cahiliye ölümüdür.

Biz Ehlibeyt'i anmak, pisliğe, hastalıklara, şüphe ve günah vesvesesine şifadır ve bizim sevgimiz Allah'ın rızasıdır. Emirlerimizi dinleyen, yolumuza koyulan ve yolumuzu kabullenen kimseler, yarın Firdevs cennetinde bizimle beraber olacaklardır. Bizim hükümetimizi bekleyen, Allah yolunda kendi kanına boyanan kimse gibidir.

Kim bizi bir savaşta görür ve yardım dileme feryadımızı duyar da yardımımıza koşmazsa, Allah-u Teâla onu yüzü üstü cehenneme atar. İnsanların yeniden dirilip yolların daraldığı zamanda (kıyamet günü), cennetin kapısı biziz. Biz Hıttâ (mağfiret) kapısıyız; o kapı selamet ve kurtuluş kapısıdır; o kapıdan giren kurtuluşa erer; ondan geri kalan ise helak olur.⁽⁹⁷⁾

Allah-u Teâla bizimle (insanların yaratılışını) başlatmıştır; bizimle sona erdirecektir.⁽⁹⁸⁾ Bizimle istediği şeyi yok eder; bizimle zamanın zorluklarını uzaklaştırır ve bizim vesilemizle yağmur yağdırır. Sakın aldatici şeytan sizi aldatmasın. Eğer Kaim'imiz (Hz. Mehdi) kıyam ederse, gök yağmurunu yağdıracak; yeryüzü otlarını bitirecek; kulların kalbinden düşmanlık silinecek; evcil ve yırtıcı hayvanlar birbirleriyle uzlaşacaktır, kaynaşacaktır; öyle ki, bir kadın başında sepet, Irak ile Şam arasında gidip geldiğinde, ayağını yeşillikten başka bir şeyin üzerine basmayacaktır; hiçbir yırtıcı hayvan onu ürkütüp korkutmayacaktır. Eğer düşmanlar arasında kalmanın ve duyduğunuz incitici sözlere karşı sabretmenin mükâfatını bilseydiniz, gözleriniz ışıklanırdı.

Eğer beni kaybederseniz, benden sonra karşılaşacağınız zulüm, tecavüz, ayırım, ilâhî haklara itinasızlık ve can korkusu gibi (tatsız) olaylardan dolayı ölümü arzulayacaksınız. İşte böyle bir zamanda hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'ân'a) sarılın ve tefrikaya düşmeyin; sabra, namaza ve takiyeye sarılın. Bilin ki, Allah-u Teâla kullarının (söz ve amellerinde) çeşitli renklere girmelerini sevmez.

97- Hıttâ kapısı, Hz. Musa zamanında Benî İsrail'in o kapıdan geçmeye emrolunduğu bir kapı idi. O kapıdan geçen kurtuluşa ererdi.

98- Çünkü yaratılış gayesiz olmaz; yaratılışın gayesi ise insan-ı kâmilidir. Ancak onunla insanlara ilâhî hüccet tamamlanmış olur.

Haktan ve hak ehlerinden ayrılmayın. Başkasını bizim yerimize seçen kimse, helak olur, dünyasını kaybeder ve günahkâr olduğu hâlde bu dünyadan ayrılır.

Evinize girdiğinizde evdekilere selâm verin; evde kimse olmadığına ise "*Esselâmu aleyna min Rabbina*" deyin.⁽⁹⁹⁾ Evinize girdiğinizde "*Kul huvellahu ehad*" Suresi'ni okuyun. Çünkü onu okumak fakirliği giderir.

Çocuklarınıza namaz öğretin; sekiz yaşına girdiklerinde namaz kılmadıkları takdirde bu işten dolayı onları sorgulayın.

Köpeklerden uzak durun; her kimin elbisesine kuru olarak köpek dokunursa elbisenin üzerine su serpsin; eğer yaş ise elbiseyi yıkasın.

Bizden tefsirini anlamadığınız bir hadis duyduğunuzda onu bize bırakın ve durun (kendi görüşünüzü söylemeğe yeltenmeyin); hak aşikâr olduğunda da teslim olun; aceleci ve sırrı ifşa eden olmayın; aşırılı gidenler (gulûv ehli), bize dönmelidirler; geri kalanlar (Ehlibeyt'in makamını olduğundan aşığı bilenler) da bize ulaşmalıdır.

Bize sarılan, bize ulaşır; bizi terk eden de helak olur. Emrimize uyan, bizimle olur; yolumuzdan gitmeyen ise ezilir.

Dostlarımız için Allah'ın indinden fevç fevç rahmet akınları vardır; düşmanlarımız için de Allah indinden fevç fevç gazap vardır. Yolumuz orta yoldur; emrimiz ise hidayettir.

Beş şeyde şüphe caiz değildir (onlarda şüpheye düşülürse namaz bozulur): Vitir namazı (gece namazındaki son bir rekât), kıraatin (Fatıha ve surenin) farz olduğu her farz namazın birinci ve ikinci rekâtları, sabah namazı, akşam namazı, seferi olsa bile bütün iki rekâtlı farz namazlar.

Akıllı adam, temiz olmadıkça Kur'ân okumaz. Namazda okuduğunuz surenin, rükû ve secde hakkını verin. (Namazda sure okunduktan sonra rükû ve secdeye gitmek o surenin hakkıdır. Bir rekâtta bir sureden fazla okunmamalıdır, ama nafîle namazlarında bir rekâtta iki sure okumak caizdir)

Erkek, namazda gömleğini (kılıç hamaili gibi) kendisine sarmamalıdır. Çünkü bu, Lut kavminin yaptığı bir ameldir. Erkek, iki tarafını

99- Rabbimizin selâmı bize olsun.

boynuna düğümleyerek veya düğmeleri kapatılmış kalın bir elbiseyle namaz kılabilir.

İnsan, resim ve resimli olan bir serginin üzerine secde etmemelidir. Ama resim ayağının altında kalır veya üzerine onu örtebilecek herhangi bir şey atarsa, caizdir. Kişi namaz hâlinde resimli olan parayı elbisesine bağlamamalı (ve onunla namaz kılmamalıdır). Ama para bir kesede veya dış elbisede olursa caizdir.⁽¹⁰⁰⁾

İnsan buğday ve arpa yığınının veya yiyilecek herhangi bir şeyin ve ekmeğin üzerine secde etmemelidir.

Herhangi biriniz helâyâ gitmek istediğinde şöyle demelidir: "**Bismillah. Allahumme emit anni'l-eza ve eiznî mine'ş-şeytani'r-racîm.**"⁽¹⁰¹⁾ Oturduğunda da şöyle demelidir. "**Allahumme kema et'amtenîhi tayyiben ve sevveğtenîhi fekfînîh.**"⁽¹⁰²⁾ Temizlendikten sonra da şöyle demelidir: "**Allahumme'r-zukni'l-helal ve cennibni'l-haram.**"⁽¹⁰³⁾ Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: Allah-u Teâla her kulu için meleklerden bir vekil kılmıştır; kazay-ı hacet yaptığında bu melek onun kendi hadesine bakması için boynunu aşağı doğru eğer, bu anda kulun Allah'tan helal mal istemesi yerinde olur. Melek (o anda insana) şöyle der: "Ey insanoğlu, işte senin heveslenip arzu ettiğin şey budur, nereden aldığına ve şu anda ne hâle geldiğine bir bak."

İnsan, abdest alırken elini suya sokmadan (elini yıkamadan) önce şu duayı okumalıdır: "**Bismillah, Allahumme'c'alnî mine't-tevvabîn vec'alnî mine'l-mutatahhirîn.**"⁽¹⁰⁴⁾ Abdest aldıktan sonra da şöyle demelidir: "**Eşhedu en la ilâhe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammeden abduhu ve Resûluh, salla'llahu aleyhi ve alihi ve sellem.**"⁽¹⁰⁵⁾ Bu durumda

100- *Hisal* ve *Mevaiz* kitabındaki tabir daha açıktır; o kitaplarda şöyle nakledilmiştir: "Hırsızdan korkarak parayı, kesenin içerisine bırakıp arkasına bağlar ve böylece onunla namaz kılarlsa sakıncası olmaz."

101- Allah'ın adıyla. Allah'ım, eziyeti benden uzaklaştır ve taşlanan şeytandan bana sığınak ver.

102- Nimetini temiz ve helal rızık olarak verdiğin gibi bu konuda bana yardımcı ol.

103- Allah'ım, bana helal rızık ver ve haramdan uzaklaştır beni.

104- Allah'ın adıyla. Allah'ım, beni tövbe edenlerden ve temizlenenlerden kıl.

105- Şahadet ederim ki Allah'tan başka bir ilâh yoktur, tektir, ortağı yoktur. Ve yine şahadet ederim ki şüphesiz Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah'ın salât ve selâmı ona ve Ehlibeyt'ine olsun.

mağfirete müstahak olur. Kim namazın hakkını bilerek kılırsa, Allah-u Teâla onu bağışlar.

Kişi nafiye (müstahap namazı) farz namazın vaktinde kılmamalıdır; özrü olmaksızın da onu terk etmemelidir. (Mazeretten dolayı kılmamışsa) mümkün olduğu zaman onu kaza etmelidir. Zira Allah-u Teâla (namaz kılanların vasfında) şöyle buyuruyor: "**Öyle namaz kılanlar ki, namazlarını daima kılarlar.**"⁽¹⁰⁶⁾ Bunlar, gecenin kaza olan nafielerini gündüz, gündüzün de kaza olan nafielerini gece kılan kimselerdir. (yani nafieleri asla ihmal etmeyen kimselerdir)

Farz namazın vaktinde nafilenin kazasını kılmayın. Önce farzı kılin, daha sonra dilediğiniz namazı.

Mekke ve Medine haremindedir kılınan namaz bin namaza eşittir. Hac yolunda harcanan bir dirhem (başka yerde harcanan) bin dirheme eşittir. İnsan namazında huşu içinde olmalıdır; huşu içinde olan kimse ise namazda bir şeyle oynamaz.

İki rekâtlı olan her namazın kunutu (cuma namazı hariç) ikinci rekâtın rükûundan öncedir. Cuma namazında iki kunut vardır; biri ilk rekâtın rükûundan öncedir; diğeri ise ikinci rekâtın rükûundan sonradır.

Cuma namazının ilk rekâtında Fatıha'dan sonra Cuma Suresi, ikinci rekâtında ise Münafikun Suresi okunmalıdır. Secdelerden sonra bedeniniz sakin olacak şekilde (birazcık) oturun; daha sonra ayağa kalkın; işte bizim amelimiz böyledir.

Sizden biriniz Tekbiretu'l-İhram getirdiğinde ellerini göğsünün hizasına kadar kaldırsın; Allah'ın huzurunda durduğunda en azından farz miktarına riayet etsin; düz dursun ve eğilmesin; namazdan sonra, dua ederken elini göğze doğru kaldırıp düz tutsun.⁽¹⁰⁷⁾

İbn Seba: "Ey *Emire'l-Müminin*, Allah her yerde yok mu?" diye sorduğunda İmam Ali *aleyhi's-selâm*: "Evet Allah her yerde vardır." buyurdular. İbn Seba: "Öyleyse neden elimizi göğze doğru kaldıralım?" dedi. İmam Ali *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Yazıklar olsun sana; bu ayeti hiç

106- Maaric / 23.

107- *Hisal* ve *Mevaiz* kitabında: "elinizi göğze doğru kaldırıp dua edin ve duada gayret gösterin." diye nakledilmiştir.

okumuyor musun? **"Rızkınız ve size sözü verilen şey göktedir."**⁽¹⁰⁸⁾ Öyleyse rızkı, Allah'ın Vaat ettiği üzere gökte olduğu hâlde, gökten talep etmeyip de nereden talep edelim?

Hiçbir insanın, Allah'tan cenneti istemedikçe, cehennemden O'na sığınmadıkça ve Huru'l-iy'n'le evlenmeyi O'ndan talep etmedikçe, namazı kabul olmaz.⁽¹⁰⁹⁾ Namaza durduğunuzda vedalaşanın namazı (son namaz) gibi kılın. Tebessüm, namazı bozmaz; ama kahkaha bozar.

Uyku kalbe musallat olursa, abdestin yenilenmesi gerekir. Eğer namazda iken uykudan gözlerin açılmazsa, namazı boz ve uyu. Çünkü sen (artık ne söylediğini) bilmiyorsun; kendi zararına dua da edebilirsin.

Kim, kalbiyle bizi sever, diliyle bize yardımda bulunur ve eliyle bizim yanımızda savaşır, cennette bizimle aynı derecede olur. Kim, bizi kalbiyle sever, ama diliyle bize yardım etmez ve eliyle bizim yanımızda savaşmazsa, o bir derece aşağıda olur. Kim, bizi kalbiyle sever, ama eli ve diliyle yardımda bulunmazsa, cennette bizimle beraber olur.⁽¹¹⁰⁾

Kim, kalbinde bize düşmanlık besler, dili ve eliyle de aleyhimizde olursa, cehennem ateşinin en aşağı tabakasında olur. Kim, kalbinde bize karşı düşmanlık besler, diliyle muhalefet eder ama eliyle aleyhimizde bulunmazsa önceki tabakadan bir derece yüksekte olur. Kim, kalbinde bize düşmanlık besler, ama dili ve eliyle aleyhimizde olmazsa, o da ateşte olur. Cennet ehli, insanın gökte yıldızları seyrettiği gibi, cennette Şiamızın buldukları makamları seyrederekler.

108- Zariyat / 22.

109- Bunları namaz kılarken Allah Teâla'dan istemenin önemi şundan kaynaklanıyor ki, Bunları Allah Teâla'dan istemek insanın ahiret nimetlerine yöneldiğini gösterir. Bir kimse, dünya hayatına kalbi bağlılığı azalırsa, Allah'tan, onu ahiret azabından kurtarmasını ve cennet nimetlerine erişmesini isterse Allah'a yönelmesi kolaylaşır ve böyle birinin namazı kabul olur. Ama insan genelde dünya nimet ve zevklerine bağlılığı yüzünden gerçek anlamda ahiret nimetlerine önem vermemekte ve Allah'a yönelememektedir.

110- İkinci ve üçüncü kısım: *Mevaizü'l-Adediyye* kitabında şöyle nakledilmiştir: "Kim bizi kalbiyle sever, diliyle de yardımda bulunur, ama savaşta bizimle beraber düşmana karşı savaşmazsa, bir derece aşağıda olur. Kim bizi kalbiyle sever, ama eli ve diliyle yardımcı olmazsa, iki derece aşağıda olur." Bu rivayet daha doğrudur. Büyük bir ihtimalle yukarıdaki metinde bir yanlışlık vardır.

Tesbih (Yusebbihu veya Sebbehe) ile başlayan sureleri okuduğunuzda "**Subhane Rabbiye'l-a'la**"⁽¹¹¹⁾ deyiniz. "**İnnellahe ve melaiketehu yusellûne ale'n-Nebiy**"⁽¹¹²⁾ ayetini okuduğunuzda Peygamber'e çok salâvat gönderin; (ister) namazda olsun, ister namazın dışında.

Bedende gözden daha az şükreden bir uzuv yoktur; öyleyse isteklerini kabul etmeyin; zira sizi Allah'ın zikrinden alıkor.

Tin Suresi'ni okuduğunuzda, sonunda "**Ve nahnu ala zalike mine'ş-şahidin**."⁽¹¹³⁾ deyiniz. "**Kûlû amenna billah**"⁽¹¹⁴⁾ ayetini okuduğunuzda "**Amenna billah**" (Allah'a iman ettik) deyin ve "**Ve nahnu lehu muslimûn**." ayetine kadar okuyun. İnsan farz namazın son teşehhüdünde "**Eşhedu en la ilâhe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammeden abduhu ve rasûluhu ve enne's-saate atiyetun la reybe fiha ve ennellahe yeb'asu men fi'l-kubûr**"⁽¹¹⁵⁾ okuduktan sonra kendisinden abdesti batıl edecek bir şey çıkarsa, namazı tamamdır; yenilemesi gerekmez.⁽¹¹⁶⁾

Allah'a, namaz için (camiye) yaya gitmek kadar daha ağır bir ibadet yapılmamıştır.⁽¹¹⁷⁾

Hayrı, suyolunda gidip gelen develerin boynunda ve tırnaklarında arayın.⁽¹¹⁸⁾ Nebiz'e (acılığını gidermek için içerisine hurma veya kuru üzüm dökülen su) nebiz-i sikaye (hacılara verilen su) denilmesinin sebebi şudur: Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'e Taif'ten* kuru üzüm getirdiklerinde Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih zezem* suyunun acılı-

111- Yüce Rabbim pak ve münezzehdir.

112- Ahzab / 56.

113- Biz de buna şahadet edenlerdeniz.

114- Bakara / 131.

115- Şahadet ediyorum ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. Tektir, ortağı yoktur. Gerçekten Muhammed O'nun kulu ve elçisidir ve şüphesiz kıyamet gelmektedir, onda şüphe yoktur. Gerçekten Allah kabirlerde olanları diriltecektir.

116- Bu hadise, fıkıh ve fetva açısından amel edilmez. Zira diğer hadisleri de nazara alan müçtehitlerin görüşüne göre, selâmdan önce çıkan hades namazı batıl eder.

117- Bu hadis *Mevaiz* ve *Hisal* kitaplarında şöyle nakledilmiştir: "Allah'a, O'nun evine yaya gitmek kadar daha meşakkatli bir ibadet yapılmamıştır."

118- İnsanları deve beslemeye teşvik etmek için söylenmiştir. Çünkü o zamanlar deve, diğer hayvanlardan daha yararlı idi, insanlar onun etinden, sütünden, tüyünden, taşıma gücünden faydalanırlardı.

ğını gidermek için o üzümün, zezem suyuna dökülmesini emretti.⁽¹¹⁹⁾ Eğer bir müddet kalırsa onu içmeyin.

Kişi çıplak olduğunda şeytan ona bakıp tamah eder; öyleyse kendinizi örtün. Kişinin elbisesini dizlerinden yukarıya toplayarak halkın önünde oturması doğru değildir. Kim kokusu diğerlerine eziyet eden bir şey yerse camiye yaklaşmamalıdır. İnsan namazın secdesinde sırtını yüksek tutmalıdır.

Sizden birisi, gusül etmek istediğinde önce ellerini dirseğe kadar yıkasın. Yalnız olarak namaz kıldığında, kıraat, tekbir ve tespihin sesini kendine işittir. Namaz kılıp bitirdiğinde yüzünü sağ tarafa çevir.

Dünyadan takva azığı toplayın. Çünkü takva, dünyadan topladığınız en iyi azıktır. Kim, üç gün hastalığını halktan gizleyip Allah'a (o acıdan dolayı) yakarırsa Allah'ın, ona şifa vermesini hak eder. Kulun, Allah'tan en uzak olduğu hal, bütün kaygısının karnı ve tenasül organı olduğu zamanki halidir.

İnsan, dininin tehlikeye düşeceğinden korktuğu bir yolculuğa çıkmamalıdır.

Duada dört şeye dikkat et: Peygamber'e ve Ehlibeyt'ine salâvat getirmeye, cenneti Allah'tan istemeye, cehennemden O'na sığınmaya, huru'l-iy'n'i O'ndan dilemeye.

Kişi namazını kılıp bitirdikten sonra, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* salâvat getirmeli; cenneti Allah'tan dilemeli; ateşten O'na sığınmalı, huru'l-iy'n'le (cennet kızıyla) evlenmeyi O'ndan istemelidir. Çünkü kim Peygamber'e salâvat getirmezse, duası geri döner. Kim cenneti Allah'tan dilerse, cennet onu duyup şöyle der: Allah'ım, kulunun dilediği şeyi ona bağışla. Kim cehennemden Allah'a sığırsa, cehennem şöyle der: Allah'ım, kulunun senden güvence istediği şeyde, ona güvence ver. Kim huru'l-iy'n'i Allah'tan dilerse, huru'l-iy'n onu duyup şöyle der: Allah'ım kuluna istediği şeyi ver.

119- Zezem suyu hacılara verildiği için ona nebiz-i sikaye denmiştir. Daha sonra acılığı bu şekilde giderilen her suya nebiz-i sikaye denildi. İçine üzüm konan bu tür su, çok kaldığında bir çeşit şaraba dönüşüp sarhoş edici olurdu. Bazı kimseler bunun önceki ve sonraki hâlini göz önünde bulundurmadan nebiz içmek helaldir, diyorlardı. Nitekim bu yanlışlık, Ehlisünnet fıkhnının bazı kollarına sirayet etmiştir ve günümüzde de bunun helal olduğunu sanmaktadırlar.

Teganni (şarkı), şeytanın cennete olan ağıtıdır. Sizden biri, uymak istediğinde sağ elini, sağ yanağının altına koyup şöyle desin: "**Bis-millahi veza'tu cenbî lillahi ala milleti İbrahime ve dîni Muhammedin ve velayeti meni'fterazallahu tâatehu, ma şâellahu kane ve ma lem yeşe' lem yekun.**"⁽¹²⁰⁾

Kim, uyuduğu vakit bu duayı okursa, yağmacı hırsızdan ve enkaz altında kalmaktan korunur ve melekler uykudan kalkana dek ona mağfiret dilerler.

Kim yatağa girdiğinde "İhlâs" Suresi'ni okursa, Allah-u Teâla elli bin meleği, gece onu korumak için görevlendirir.

Sizden yatmak isteyen bir şahıs şu duayı okumadan yatağa uzanmasın: "**Uizu nefsi ve ehli ve dinî ve malî ve vuldî ve havafime amelî ve [ma] havvelenî Rabbî ve razekanî bi-izzetillahi ve azametillahi ve ceberûtillahi ve sultanillahi ve rahmetillahi ve râ'fetillahi ve gufranillahi ve kuvvetillahi ve kudretillahi vela ilâhe illellahu ve erkanillahi ve sun'illahi ve cem'illahi ve bi-Rasulillahi salla'llâhu aleyhi ve alih ve bi-kudretihi ala ma yeşau min şerri's-sâmmeti ve'l-hâmmeti ve min şerri'l-cinni ve'l-insi ve min şerri ma zeraa fi'l-erzi vema yahrucu minha ve min şerri ma yenzilu mine's-semâi vema ya'rucu fîha ve min şerri kulli dabbetin ente ahizun bi-nasiyetiha. İinne Rabbî ala siratin mustakîm ve huve ala kulli şey'in kadir vela havle vela kuvvete illa billah.**"⁽¹²¹⁾

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* Hasan ve Hüseyin'in korunması için bu duayı okurdu ve bize de bu duayı okumayı emretti.

Biz, Allah'ın dininin hazinedarları ve ilim kandilleriyiz. Bizden bir kandil söndüğünde, diğer kandil yanar. Bize uyan sapmaz. Bizi inkâr

120- Allah'ın adıyla. Hz. İbrahim'in ve Hz. Muhammed'in dini ve Allah'ın itaatini farz kıldığı kimsenin velayetiyle Allah için sağ yanım üzerine yatıyorum. Allah'ın dilediği her şey olur, dilemediği hiçbir şey de olmaz.

121- Ben, kendimi, ailemi, dinimi, malımı, çocuklarımı, amelimin akıbetini, Rab-bimin bana lütufta bulunduğu ve beni kendisiyle rızıklandırdığı şeyleri; zehiri öldürücü olan ve olmayan haşerelerin, cin ve insanların, Allah'ın yeryüzünde üretip-bitirdiği, gökten inen ve göğe çıkan ve Allah'ın, perçeminden yakalayıp- denetlediği her canlı varlığın şerrinden koruması için; O'nun izzetine, azametine, ceberutuna, saltanatına, rahmetine, ra'fetine, bağışına, kuvvetine, gücüne birlik ve teklifine, erkânına, (kıyamet günü insanları bir araya) toplamasına, Resulullah'a ve dilediği her şeye olan gücüne havale ediyorum.

eden, doğru yolu bulmaz. Bize karşı düşmanımıza yardımda bulunan da kurtuluşa ermez.

Bizi yalnız bırakana yardım edilmez. Zevale uğrayacak olan dünya metaı (malı) tamamıyla, bizi bırakmayın. Kim, dünyayı bize tercih ederse, yarın üzüntüsü çok olur. İşte Allah-u Teâla'nın: "**(Farkına varmadığınız bir sırada size ansızın azap gelmeden) ve nefsin: "Allah hakkında kusur edişimden dolayı vah bana. Hakikaten ben alay edenlerdendim" demesinden önce (Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun)."**⁽¹²²⁾ buyruğunun anlamı budur.

Çocuklarınızı yıkayarak yedikleri etin kötü kokusundan ve yağından temizleyin. Çünkü şeytan ondaki kötü kokuyu alırken çocuk uykuda korkar; ameli yazan iki kâtip de ondan eziyet görürler.

Kadınlara ilk bakış (farkında olmadan gözün çarpması), serbesttir. Ama o bakışı sürdürmeyin ve fitneden kaçının. Şaraba alışkın bir kimse, puta tapıyormuş gibi Allah *Azze ve Celle*'yi (ölüm vakti) mülakat eder. Hucr İbn Adiy: "Ya Emire'l-Müminin *şaraba alışkın kimdir?*" dediğinde, "Bulduğu vakit onu içen kimsedir." buyurdu.

Kim, sarhoş edici bir şey içerse, kırk gece namazı kabul olmaz.

Kim, bir Müslümana haysiyetini zedelemek kastıyla bir söz söylerse, dediği sözden kendisini kurtaracak bir delil (bir mazeret) gösterene dek Allah-u Teâla onu, cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan irininin içerisinde hapseder.

İki erkek veya iki kadın bir örtünün altında uyumamalıdır; uyurlarsa onlara tazir (hâkimin uygun gördüğü şer'i ceza) uygulanmalıdır.

Kabak yiyin; çünkü kabak insanın akıl gücünü çoğaltır; Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* de ondan hoşlanıyordu. Yemekten önce ve sonra turunç yiyin. Zira Âl-i Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* onu yiyorlardı.

Armut kalbi aydınlatır ve Allah'ın izniyle onun ağrılarını durdurur.

İnsan, namaza kalktığı anda, şeytan Allah'ın rahmetinin onu sardığını gördüğünden dolayı hasetle ona bakar.

İşlerin en kötüsü, yeni çıkan bidatlerdir. İşlerin en hayırlısı Allah rızası için olanlardır. Dünyaya tapanın ve onu ahirete tercih edenin akıbeti vahim olur.

Eğer namaz kılan insan, (baştan aşağıya) kendisini kuşatmış olan Allah'ın rahmetinden haberdar olsaydı, namazı bitirmez ve başını secdeden kaldırmak istemezdi.

Hayır ameli ertelemekten sakının; mümkün olduğu kadar onu yapmakta acele edin. Mukadder olan rızık, güçsüz de olsanız, size ulaşacaktır. Mukadder olan ziyarı, tedbir almakla da geri çeviremezsiniz. İyiliği emredin, kötülükten sakındırın.

İnsan ayağını üzenkiye koyduğunda şu ayeti okumalıdır: "**Subhanellezî sehara lena haza ve ma kunna lehu mukrinîn ve inna ila rabbina le-munkalibûn.**"⁽¹²³⁾

Yolculuğa çıkmak istediğinizde şöyle deyin: "**Allahumme ente's-sahibu fi's-sefer ve'l-hamilu ala'z-zahri ve'l-halifetu fi'l-ehli ve'l-mali ve'l-veled.**"⁽¹²⁴⁾

Konakladığınızda şöyle deyin: "**Allahumme enzilna munzelen mubareken ve ente hayru'l-munzilîn.**"⁽¹²⁵⁾

Bir iş için pazara gittiğinizde de şöyle deyin: "**Eşhedu enla ilâhe illellah, vahdehu la şerîke leh ve enne Muhammeden abduhu ve rasûluh salla'llâhu aleyhi ve alih. Allahumme innî eûzu bike min safkatin hâsiretin ve yemînin fâciretin ve eûzu bike min bevâri'l-eyyim.**"⁽¹²⁶⁾

İkinci namazını kıldıktan sonra (camide oturup) akşam namazının vaktini bekleyen kimse Allah'ın ziyaretçisidir; Allah ise ziyaretçisine ikramda bulunur ve istediği şeyi ona bağışlar.

Hac veya Umre için Allah'ın evinin ziyaretine giden, Allah'ın misafiridir; Allah kendi misafirine ikramda bulunur ve mağfiretiyle ona ihsan eder.

123- Bunu bizim için boyun eğdiren (Allah) ne yücedir, yoksa biz bunu (kendi hizmetimize) yanaştıramazdık. Ve biz elbette, Rabbimize döneceğiz. (Zuhruf / 12-14).

124- Allah'ım, yolculukta bizimle birlikte olan, bineğin sırtında bizi taşıyan, aile, mal ve evladımıza vekil olan sensin.

125- Allah'ım, bizi mübarek bir yerde yerleştir. Sen en hayırlı yer verensin.

126- Şahadet ediyorum ki Allah'tan başka bir ilâh yoktur, tektir, ortağı yoktur. Ve şüphesiz Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah'ım, zararlı alış-verişten, yalan yere ant içmekten ve günahın azabından sana sığınırım.

Kim iyiden kötüyü ayırt edemeyen bir çocuğa sarhoş edici bir şey içerirse, Allah-u Teâla onu, yaptığı işten kurtaracak bir mazeret getirene dek cehennem ehlinin bedenlerinden çıkan irin içerisinde hapseder.

Sadaka, büyük bir siperdir; Mümin için cehennem ateşinden koruyan bir engel, kâfir için ise malının zayi olmasını önleyecek bir koruyucudur. Onun bedeli hemencecik kâfire verildiği gibi bedeni hastalıkları da giderilir, ama ahirette onun için hiçbir pay yoktur.

Cehennem ehlini yüz üstü cehenneme düşüren dil olduğu gibi, kabir ehlini nura layık kılan da yine dildir. Öyleyse dilinizi koruyun ve onu Allah'ın zikriyle meşgul edin.

Heykel yapan, kıyamet günü yaptığı işten sorumludur. Bir kimse çerçöp ve dikenini sizden uzaklaştırırsa (bulduğunuz yeri temizlerse) şöyle deyin: "Allah-u Teâla sevmediğin şeyi senden uzaklaştır." "

Bir adam, hamamdan çıktığında (Müslüman) kardeşi ona: "Sıhhatler olsun." demelidir; onun da cevaben: "Allah sana huzur versin." demesi gerekir.

Eğer bir kimse birine: "Allah'ın selâmı sana olsun." derse, o da cevabında: "Sana da Allah'ın selâmı olsun ve yerin cennet olsun." demelidir.

Önce meth, sonra rica (olunur). İlk önce Allah'a hamd-u sena edin; sonra ihtiyaçlarınızı isteyin. Talep etmeden önce meth-u senada bulunun.

Ey dua eden (şahıs), olmayacak ve haram olan bir şeyi (Allah'tan) isteme.

Bir kimseye, yeni doğan erkek çocuğundan dolayı tebrikte bulunmak istediğinizde şöyle deyin: "Allah-u Teâla bu bağış mübarek etsin. Onu kemale eriştirsin ve hayrını sana nasip etsin."

Sizden biri, Mekke'den geldiğinde gözlerinden ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* öpmüş olduğu Hacerü'l-Esved taşını öptüğü ağzından, secde yerlerinden ve alnından öpün. Hacdan geleni tebrik ettiğinizde şöyle deyin: "Allah-u Teâla ibadetlerini kabul etsin; sa'yına (çabalarına) karşılık versin; yaptığın masrafın yerini doldursun; bunu en son haccın kılmasın."

Alçak kimselerden korkun. Çünkü onlar Allah'tan korkmazlar.

Allah-u Teâla (yeryüzüne) bakıp bizi seçti, bizim için de Şiamızı seçti; onlar bize yardım ederler; sevincimizle sevinirler; üzüntümüzle

üzülürler; mal ve canlarını bizim yolumuzda feda ederler; onlar bizdendir; dönüşleri de bizedir. Şiamızdan birisi yasakladığımız bir iş yaptığı takdirde kesinlikle ölmeden önce, günahlarının temizlenmesi ve günahsız olarak Allah'ın huzuruna çıkması için malında, evladında veya canında bir belaya duçar olur. Eğer günahlarından bir miktar kalırsa, ölüm anında ölüm ona zorlaştırılır ve böylece günahı tamamıyla temizlenmiş olur. Taraftarlarımızdan ölen (kendi eceliyle de ölse) sıddık ve şehittir. Çünkü o, Allah ve Resulüne iman etmiş olduğu hâlde Allah'ın rızası için velayetimize inanmış, bizim için sevip bizim için nefret etmiştir.

Her kim sırlarımızı ifşa ederse, Allah-u Teâla ona demirin şiddetli azabını tattırır (yani kılıçla katledilir).

Yeni doğan çocuklarınızı yedinci günü sünnet edin; soğuk ve sıcak sizi bu işten alıkoymasın. Çünkü bu amel bedeninizde temizliğine sebep olur. Şüphesiz yeryüzü sünnet edilmemiş kimsenin idrarından Allah'a feryat eder.

Sarhoşluk dört çeşittir: Gençlik sarhoşluğu, servet sarhoşluğu, uyku sarhoşluğu, saltanat sarhoşluğu.

Müminin on beş günde bir defa hamam otu kullanmasını severim.

Balık yemeyi azaltın (az balık yiyin). Çünkü çok balık yemek bedeni eritir; balgamı çoğaltır; kanı katılaştırır. Süt aşısı, ölüm hariç, her derdin devasıdır.

Narı, içerisindeki perdesiyle yiyin. Zira mideyi sepiler; kalbi diriltir ve şeytanın vesvesesini giderir.

Hindiba otu yiyin. Zira her sabah vakti cennet suyundan bir damla su onun yaprağının üzerinde toplanır.

Yağmur suyu için. Çünkü yağmur suyu bedeni temizlediği gibi dertleri de giderir. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "**Sizi arıtmak, sizden şeytanın pisliğini gidermek için gökten bir yağmur yağdırdı.**"⁽¹²⁷⁾

Çöre otu, ölümden başka her derdin dermanıdır. Sığırın eti derttir; sütü, yağı ise şifadır.

Hamile kadın için taze hurma yemeden daha iyi bir şey yoktur.

Zira Allah-u Teâla (Hz. Meryem'e) şöyle vahyetti: "**Hurma ağacını silk, sana teru-taze hurmalar dökülecek.**"⁽¹²⁸⁾

Yeni doğan çocuğun damağına hurma sürün. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* Hasan ve Hüseyin'e böyle yaptı.

Biriniz hanımıyla cinsi münasebette bulunduğunda acele etmesin, zira kadının da erkek gibi isteği vardır. Bir kadına gözü çarpıp ondan hoşlanan kimse, kendi hanımıyla cima etsin. Zira gördüğü şeyin bir benzeri hanımında da vardır. Şeytana kendi kalbine musallat olacak bir yol bırakmasın. Gözünü namahremden çevirsin. Hanımı olmadığı takdirde, iki rekât namaz kılıp Allah'a çok hamt etsin.⁽¹²⁹⁾

Cima yaptığınız vakit az konuşun. O esnada konuşmak çocuğun dilsiz olmasına sebep olur. Hanımın fercinin içerisine bakmaktan sakının. Çünkü bu iş (çocuğun) abras olmasına sebep olur. Cima vakti şöyle deyin: "**Allahumme innî istahleltu ferceha bi-emrike ve kabiltuha bi-emanike, fe-in kazeyte minha veleden fec'elhu zekeren seviyyen ve la tec'el li'ş-şeytani fihi şirken ve nesîben.**"⁽¹³⁰⁾

Tenkiye, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in tavsiye ettiği dört şeyden biridir. Tenkiye, kendinizi tedavi ettiğiniz şeylerin en iyisidir; karnı genişletir; batındaki dertleri giderir; bedeni de kuvvetlendirir.

Menekşe çiçeğinden enfiye yapın. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Eğer insanlar menekşede olan özelliği tanısaydı (onun suyunu) yudum yudum içerlerdi."

Ayın evvellerinde ve yarısında cima etmekten sakının. Çünkü şeytan bu iki vakitte çocuk ister (nütfede ortak olur). Çarşamba ve cuma günleri hacamat yapmaktan sakının. Zira çarşamba daima uğursuz bir gündür ve bugünde cehennem yaratılmıştır. Cuma gününde de öyle bir vakit vardır ki, o vakitte hacamat yapan bir kimse ölümle karşılaşır.

128- Meryem / 25.

129- *Mevaiz* kitabında da şöyle geçiyor: "Peygamber'e çok salâvat getirin, sonra Allah'ın fazl ve ihsanından talep edin; elbette ki Allah kendi lütfinden ihtiyacınızı giderir."

130- Allah'ım, bu kadını senin emrinle kendime helal bildim ve senin emanetin olarak kabullendim. Bu kadından bana bir evlat verilmesini takdir etmişsen, onu noksatsız bir erkek çocuğu kıl ve şeytani o çocukta ortak ve pay sahibi kılma.

Malik-i Eşter'i Mısır ve Etrafına Vali Tayin Ettiği Zaman Ona Yazdıkları Emirname

Bismillahirrahmanirrahim

Bu, Allah'ın kulu Emirü'l-Müminin Ali'nin, Mısır'ın vergisini toplamak, düşmanlarıyla savaşmak, halkını düzene sokmak, şehirlerini onarmak için Haris-i Eşter oğlu Malik'i bu beldeye vali tayin ettiği zaman ona verdiği emirnamedir.

Ona, Allah'tan çekinmesini, itaatini seçmesini, Allah'ın kitabındaki farzlarına ve sünnetlerine dair emirlerine uymasını emrediyor. Çünkü saadete eren bir kimse, ancak bu farz ve sünnetlere uymakla mutlu olur ve onları inkâr edip zayi eden ise asla mutlu olamaz.

Allah'a eliyle, kalbiyle, diliyle yardım etmesini de emrediyor. Çünkü Allah, kendisine yardım edene yardım etmeyi üstlenmiştir. Allah, güçlü ve azizdir.

Yine istekler karşısında nefsiyle mücadele etmesini, onun serkeşliğini bastırmasını emrediyor. Çünkü "**Nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir.**"⁽¹³¹⁾

Şüpheli yerlerde Allah'ın kitabına itimat etmesini emrediyor. Zira her şeyin açıklaması, onda mevcuttur ve o, imanlı bir millet için rehber ve rahmettir. Yine Allah'ın rızası peşinde olmasını, gazabına sebep olan şeylerin etrafında dolaşmamasını, O'na karşı günah işlemekte ısrar etmemesini emrediyor. Zira Allah'tan kaçıp sığınabileceğin başka biri yok.

Sonra şunu bil ki, ey Malik, seni öyle bir yere göndermekteyim ki, senden önce orada, adalet veya zulümle hüküm yürüten nice devletler gelip geçmiştir. Sen, kendinden önceki buyruk sahiplerinin yaptıklarını nasıl görüyor, seyrediyorsan, halk da senin yaptığın işleri, öylece görüp, seyredecek. Sen onlar hakkında neler diyorsan, halk da senin hakkında aynı sözleri söyleyecek. Salih kişiler, Allah-u Teâla'nın kendi kullarının dilinde cari kıldığı meth-u senalarla tanınır.

Gözünde en sevimli azık; salih amel, mal toplamada orta halli olmak ve halkın durumunun düzeltilmesi olmalıdır. Heva ve hevesine hâkim ol; nefsini sana helal olmayan şeylerden alıkoyma. Zira sevdiğin

yahut nefret ettiğin şeylerde nefse hâkim olmak, ona insafla muamelede bulunmaktır. Halka merhametle davranmayı âdet edin; onları sevmeyi, onlara lütfetmeyi huy edin. Onlara kendilerini yemeği ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme. Zira halk iki sınıftır: Ya dinde seninle kardeştir veya yaratılıştta seninle eşittir. Ayakları sürçebilir, kusur edebilirler, bilerek veyahut yanılarak ellerinden bazı şeyler çıkabilir. Senin yaptıklarını, Allah'ın bağışlamasını nasıl seviyorsan, sen de onları bağışla, kusurlarından geç. Allah'ın ve Peygamber'inin sünneti hakkında sana verilen bilinçten dolayı, sen onların üstündesin; seni bu işe memur eden de senin üstündedir; Allah da, seni vali tayin eden kimsenin üstündedir. Bu emirnamede sana yazdığımız şeylere sarıl.

Allah'la savaşmaya kalkışmaktan sakın; zira ne O'nun azabını önleyecek güce sahipsin, ne de O'nun bağış ve rahmetinden umudunu kesebilirsin. Halkın kusurlarını bağışlayınca, pişman olma; onlara ceza verince de sevinme. Bir mazeret bulup da göz yumabileceğin bir cezayı vermekte acele etme. Ben bir buyruk verenin tayin ettiği görevliyim, emrime uyulması gerek demeye kalkışma. Çünkü bu çeşit düşünce gönlü bozar; dini gevşetir ve (insanı) fitneye yaklaştırır.

Bedbahtlığa düşmekten Allah'a sığın. Eğer hükümdarlığın seni kendini beğenmeye ve büyüklük taslamaya sevk eder ve kendin için azamet ve büyüklük taslarsan, başının üzerindeki Allah'ın mülkünün azametine ve O'nun, senin yapamadığın şeylere olan gücüne bak. Bu, baş kaldıran (serkeşlik eden) nefsini yatıştırır; kibrini, gururunu giderir; dağılıp giden aklını başına getirir. Sakın Allah'ın azametiyle boy ölçüşmeye, kendi gücünü ve kuvvetini O'nun kudretine benzetmeye kalkışma! Çünkü Allah, her zorbayı zelil eder ve kibirlenip büyüklük taslayanı alçaltır.

Kendin, sırdaşların, ailen ve raiyetinden sevdiğin kimseler hususunda Allah'ın ve insanların hakkını korumada insafli ol; böyle yapmazsan, zulmetmiş olursun. Allah'ın kullarına zulmedenin düşmanıysa Allah'tır, kulları değil; Allah ise düşmanlık ettiği kimsenin delilini batıl kılar ve bu kimse, zulümden vazgeçip tövbe edinceye dek Allah'la savaş hâlinde olur. Allah'ın nimetlerini zail eden şeyler içinde zulümden daha güçlüsü yoktur. Allah mazlumların dualarını duymaktadır ve zalimlere karşı ise pusuda beklemektedir. Böyle bir kimse, dünya ve ahirette helak olur.

Sen, hakka en yakın ve adaleti kapsamlı olan ve halkı (hoşnutlukta) daha çok bütünleştiren işleri daha fazla sevmelisin. Çünkü umumun öfkesi ve rahatsızlığı, yakınların rızasını ve hoşnutluğunu yok eder ve hiçe çevirir; ama umumun rızası kazanıldığı durumda yakınların ve ileri gelenlerin rahatsızlığı ve öfkesi affedilir. Raiyetten (halktan) hiç kimse, valiye yükü daha ağır olan, bela zamanı ona en az yardım eden, adaletten hoşlanmayan, isteklerinde çok ısrar eden, kendilerine iyilik yapıldığı zaman en az teşekkür eden, iyilikte bulunmadığı zaman mazereti çok geç kabul eden, zamanın zorluklarına daha az dayanan valinin yakınları gibi değildir. Hâlbuki dinin direği olan, Müslümanların genelini teşkil eden ve düşmanlar karşısında duran halk kitlesidir; öyleyse onlara yönelmeli ve onlara meyil etmelisin. Yararı daha genel ve akıbeti daha hayırlı olan işlere koyulmalısın. Kuvvet yalnızca Allah'tandır.

İnsanların ayıplarını gözetleyen, onları açıp söyleyen kişiler, sana en uzak, en menfur kişiler olsunlar. Tabii ki insanlarda ayıp olabilir; valiye bunları örtmeye en layık olan kişidir. Öyleyse, halkın sana kapalı olan ve bilmediğin ayıplarını açmaya kalkışmayasın; ayıpları elinden geldikçe ört ki, Allah da senin, raiyetinden gizlenmesini sevdiğin ayıplarını örtsün. Halka karşı her türlü kin bağıını çöz. Halkın kalbinde sana karşı kin oluşturacak işlerden sakın; özür dileyenin özrünü kabul et; hadleri şüpheyle uzaklaştır (kesin olarak ispatlanmayan bir suçla had uygulama); sence doğru olmayan şeyleri, bilmezlikten gel. Halkın kötülüğünü söyleyenlerin sözlerini, hemencecik tasdik etme. Çünkü halkın kötülüğünü söyleyen, öğütçülere benzese bile garaz (kötü niyet) sahibidir.

Cimri kişiyle istişarede bulunma; zira seni faziletten alı kor, seni yoksullukla korkutur. Korkakla da istişare etme; zira seni işlerde zaafa düşürür. İhtiraslı (aşırı istek sahibi) kişiyle de istişare etme; sana zulümle mal yığmayı güzel gösterir. Cimrilik, korkaklık ve hırs ayrı ayrı huylardır; ama bunların hepsini bir araya toplayan şey, kötülerin tabiatında var olan Allah'a karşı kötü zanda bulunmaktır.

Yardımcılarından en kötüsü, senden önce kötü yöneticilere vezirlik eden, cinayetlerinde onlara ortak olan ve Allah'ın kullarının arasında, onların işlerini yürüten kimselerdir. Sakın böyle (sabıkası kötü olan) kimseleri kendine sırdaş edinip, geçmişlerin hükümetinde ortak

oldukları gibi bunları sana verilen emanette (yetki ve makamda) ortak kılmayasın. Onlar geçmiş yöneticileri kötü uçurumlara sürüklemişlerdir. Onların gösteriş ve riyakârlıkları, seni aldatmasın. Çünkü onlar günahkârların yardımcısı, zalimlerin kardeşi ve her çeşit tamah ve sahtekârlıkların başlangıcıdır. Onların yerine, onlar kadar sözü geçerli olan, işlerde tecrübeli olan ve önceki tecrübeleri ile kötülük ve haksızlıkları tanıyan, seçkin kişiler bulabilirsin. Bunların sana masrafı az ve yararı çok olur. Sana besledikleri sevgi daha gerçektir; başkalarıyla ülfetleri daha azdır; zalime, zulmünde yardımcı olmadıkları gibi suçluya da suçunda ortak olmamışlar ve başkalarının hükümetinde Müslümanlara ve antlaşma yapan kimselere de zulmetmemişlerdir. İşte bunları gizli ve açık işlerin için kendine has kıl. Sonra bu grup arasında, hakkı daha açıkça söyleyen (veya acı bile olsa sana gerçeği anlatan), zayıflar hakkında daha ihtiyatkâr ve insafılı olan, ister hoşuna gitsin ister gitmesin, Allah'ın dostlarında bulunmasını hoş görmediği şeylerde seninle az işbirliğinde bulunan, (senin öfkenden endişelenmeyen ve halkın maslahatını senin hoşnutluğuna tercih eden) kimseler senin yanında daha seçkin olsun. Çünkü onlar seni haktan haberdar ederler; sana yararı olan şeye seni basiretli kılarlar. Takva, doğruluk, akıl ve asalet sahiplerine yaklaş (onlarla dost ol). Onların seni fazla övmelerine, yapmadığın işleri yapmış göstererek övünmene sebep olmalarına müsaade etme. Zira fazla övgü, insanda bencillik ve kibir yaratır, gurura kaptırır ve bunu kabullenmek (böyle bir şeyi benimsemek) ise Allah'ın gazabına sebep olur.

Nezdinde iyilik edenle, kötülükte bulunanın yeri, aynı düzeyde olmasın; çünkü onları bir görmek, iyilik edenleri iyilikten vazgeçtirir; kötülük edenleri de kötülüğe teşvik eder; bunlardan her birine karşı layık olduğu muameleyi yap. Bu senin için bir yöntem olsun; Allah bununla sana yarar ulaştırır, sen de onunla kendi yardımcılarına yarar ver.

Bil ki, halka iyilikte bulunmak, yükümlülüklerini kolaylaştırmak, yersiz istekleri onlara yüklememek gibi, valinin halka karşı iyimserliğini ispatlayacak hiçbir şey yoktur. Öyleyse halka karşı iyimserliğini ispatlayacak işleri yapmaya çalış. Zira iyimserlik, uzun süreli yorgunlukları ve sıkıntıları sende giderir. (Şunu da bil ki,) hakkında iyimser olabileceğin kimseler senin imtihanından hakkıyla çıkabilen, kötümser olacağın da imtihanından çıkamayan kimselerdir. Kıyamet gününde

Allah'ın mükâfatına sebep olmasına ilaveten, halka iyi davranmakta da basiretinin çoğalması için lehine ve aleyhine olan bu durumu iyice kavra ki, halka karşı daha iyi davranabilesin.

Bu ümmetin ileri gelenlerinin (büyüklerinin), amel ettikleri ve raiyetin (halkın) birliğine ve işlerinin düzelmesine sebep olan âdet ve gelenekleri bozup, o âdet ve geleneklerin yerine zararı olan birtakım yeni âdet ve gelenekleri koymaya kalkışma ki, o âdetleri koyanlar, onların sevabına ermiş olur ve sen ise bunları bozmakla günah kazanmış olursun. Ülke halkının durumunun düzelmesine sebep olan yöntemlerin korunması ve toplumun hayatının sağlam bir tarza sahip olmasına sebep olacak ilkeleri yerleştirmek hususunda bilginlerle, düşünürlerle oturup müzakere yapmayı ve tartışmayı çoğalt (bu hususta onların düşüncelerinden yardım al). Bu üslup hakkı sabit kıldığı ve batılı yok ettiği gibi yeterli bir kılavuz ve örnektir de. Çünkü iyi yöntem ve gelenekler Allah'a itaat etmeyi sağlayan yollardan biridir.

Bil ki, halk çeşitli sınıflara ayrılmıştır. Bunlardan hiçbirinin durumu, diğer sınıfların yardımı olmaksızın doğrulmaz, düzene girmez (her sınıfın, diğer sınıfların asayiş ve huzur içerisinde olması için kendi işini yapması gerekir); hiçbirinin diğerine muhtaç olmaması mümkün değildir.

Bu sınıflar şunlardan ibarettir:

(1-) Allah'ın askerleri ve ordusu. (2-) Kamu ve özel işleri düzene sokan kâtipler. (3-) Adaletle hükmeden yargıçlar. (4-) İnsaf ve yumuşaklıkla hizmet eden görevliler. (5-) Müslümanlar ve ehlikitap'tan cizye ve haraç toplayan memurlar.⁽¹³²⁾ (6-) Tüccar ve zanaat sahipleri. (7-) Toplumun en aşağı sınıflarından olan muhtaç ve yoksul kişiler.

Allah-u Teâla bu sınıfların her birisinin payını kendi kitabında, Peygamber'inin sünnetinde ve bizim yanımızda bir ahit olarak korunan ilimde ortaya koyarak ölçüsünü belirlemiştir.

Ordu, Allah'ın izniyle halkın kalesi, valilerin ziyneti, dinin izzeti ve güvenlik ile huzurun temel taşıdır. Halk ancak orduyla varlığını sürdürüp huzura kavuşabilir. Ordu da, düşmana karşı cihatta kendisi-

132- Cizye, İslâm'ın güvencesinde yaşayan gayr-i Müslim kitap ehlerinden kişi başına alınan vergidir. Haraç ise gayri Müslimlerden ve bazen de Müslümanlardan alınan toprak vergisidir.

ne destek olmak, arkasında bir güvencesi bulunmak ve geçimini sağlamak için Allah'ın onlar için tayin ettiği vergilerle gücünü koruyup varlığını sürdürebilir.

Sonra bu iki sınıf, ancak kadılar, zekât ve vergi memurlarıyla kâtiplerden ibaret olan üçüncü sınıfla hayatlarını sürdürebilirler. Çünkü onlar işleri düzene sokarlar, insaf ve adaleti yayarlar, gelirleri (vergileri) toplarlar, onların sayesinde genel ve özel işlerde güvence sağlanır. Bütün bu sınıfların ayakta durmaları ise, tüccar ve zanaatçılarla mümkündür. Onlar halkın muhtaç olduğu şeyleri toplayıp, çarşı ve pazarlara dökerek, başka sınıfların yapamayacağı işleri yaparlar. Son olarak da gözetilmesi gereken toplumun yoksul ve güçsüz olan alt sınıfı gelir.

Allah'ın malı (İslâm devletinin gelirinden bu sınıflar için ayrılmış bütçe) onların tümünü kapsamına alıp idare edebilir. Bunlardan her birisinin kendi ihtiyaçları miktarınca valinin üzerinde hakları vardır. Valinin ise bu doğrultuda, Allah'ın ona farz kıldığı görevleri gereği gibi yerine getirebilmesi, ancak konuya gerekli önemi verip Allah'tan yardım dilemesi ve nefsinin hakka riayet etmeye boyun eğdirip küçük ve büyük işlerde doğru yoldan ayrılmamaya sabretmesiyle mümkün olur.

Ordunun başına Allah, Resulü ve İmam'ın için daha çok ihlâslı, emanet ve iffet bakımından en temiz, hilimde (olgunlukta) en üstün, ilim ve siyasette ise en seçkin kimseleri komutan olarak seç. Bu komutanları, öfkelenmediği zaman öfkesini yenebilen, özü kabul eden, zayıfları esirgeyen, güçlülere karşı gevşemeyen, ne zora başvuran, ne de zaafa düşen kimselerden seçip tayin et.

Sonra toplumun soylu ve aile bakımından şereflilerine, geçmişlerinde iyilik bulunanlarına, yiğit, cesur, cömert ve bağışlayıcı olanlarına sarıl. Çünkü bunlarda yüce ve temiz huylar bir araya gelmiştir. Bunlar halkı Allah'a karşı iyimser kılıp, kaza ve kaderine iman etmelerini sağlarlar. Daha sonra da şefkatli bir babanın evladını görüp gözetmesi, esirgemesi gibi, onların işini gör gözet. Onların eğitimi ve güçlü kılınması için harcadığın bütçeyi, ne kadar olursa olsun, gözünde büyütme. Onlar hakkında yapacağın muhabbet ve lütuf az bile olsa, önemsiz görünmesin sana. Zira bu, onların senin hayrını istemelerine ve senin hakkında iyi düşünmelerine sebep olur. Onların büyük

işlerini göreceğim diye küçük işlerini de ihmal etme. Az bir lütfün bile bir yerde işe yarar, ondan faydalanırlar; çoğunun da yeri var, ondan da ihtiyaçsız kalmazlar.

Askerlerine kardeşçe davranan ve düşmanla savaşmaktan başka bir kaygıları kalmaması için askerlerin kendilerini ve geride bıraktıkları ailelerini kapsayacak şekilde onlara bağışta bulunan komutanları diğer komutanlardan daha çok sevmelisin ve onlara daha fazla değer vermelisin; sürekli olarak onlara karşı beslediğin kalbi duyguları dile getir ki, senin yanında aziz, değerli olduklarını ve senin onların yaşamını daha da iyileştirmeyi düşündüğünü bilsinler. Güzel bir şekilde sevgi ve ikramda bulunarak, vaatlerinin doğruluğunu ispatla.

Valilerin gözlerini aydınlatan işlerin en üstünü, memlekette adaleti yaymak, halkın dostluğunu ve sevgisini kazanmaktır. Halkın sevgisi ise ancak gönüllerinin sıhhatli olmasıyla mümkün olur. Onların hayır istemeleri de ancak valilerinin korunmasına ilgi duymaları, devletlerini kendilerine bir yük olarak görmemeleri ve onların hizmet süresinin bitmesini bir an önce istememeleriyle mümkün olur.

Sonra orduyu idare etmekte, yalnız onların arasında taksim ettiğin savaş ganimetleriyle yetinme; ganimetlerin yanı sıra Allah'ın nasip ettiği beytûlmalden de, Allah'ın dinine yardıma koşmalarını sağlayabilmen için onların eksikliklerini gider. Askerlerin arasında cesur kişilerden beklediğin hayırseverliğin son derecesine ulaşabilmen için onlara daha fazla bağışta bulun, maddi imkân sağla, övgü ve teşekkürde bulun, tek tek her birinin hâlini sor ve gönlünü al, gösterdikleri yiğitlikleri methet, öv. Çünkü onların hizmetlerini fazla dile getirmen, Allah'ın izniyle, yiğitleri teşvik eder ve geri kalanları da o yola yöneltir.

Fakat (onlara itimadın olmasıyla birlikte, onların durumlarını gözlemekten de gafil olma) halk arasında emaneti korumak ve hakkı söylemekte meşhur olan denetleyici kişileri, onların hizmetlerini sana bildirmeleri ve hizmet edenlerin, çektiği zahmetlerin sana gizli kalmadığını anlamaları için onlara gözlemci kıl. Sonra herkesin yaptığı hizmetin hakkını iyice bil; birinin çektiği zahmeti başkasına mal etme; herkese noksansız olarak hakkını ver. Birisinin büyük oluşu, yaptığı küçük işi büyük görmene, yine birinin küçük oluşu, yaptığı büyük işi küçük görmene sebep olmasın. Sakın geçmişi iyi olan bir

asker, küçük bir yanlışlık ve küçük bir olay için gözünden düşmesin; zira yücelik Allah'a mahsustur; onu, dilediği kimseye verir, akıbet takva sahiplerinindir.

Ordudan düşmana darbe indirenlerden biri şehit olduğunda, şehit olanın ailesine şefkatli ve güvenilir bir vasi gibi vekil ve halef olmalısın; onun yok oluşu, ailesinin yaşantısını etkilememeli. Bu şekilde muamelede bulunman, senin dostlarının kalbinde sana karşı olan muhabbeti ve onlarda olan itaat duygusunu daha çok artırır ve senin emrinde her çetin ve şiddetli tehlikeye karşı koymak için hazır olurlar.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* müşriklerle muamelesinde sünnetleri vardır; bizim de ondan sonra sünnetlerimiz vardır. Bu sünnetler; zalimler, kiblemize yüz çevirenler ve Müslüman ismini kendilerine takanlar hakkında uygulanmıştır. Yüce Allah irşat etmeyi sevdiği topluma; **"Ey inananlar, Allah'a, Peygamber'e ve kendinizden olan emir sahiplerine itaat edin. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, bir şeyde ihtilafa düştünüz mü o hususta Allah'a ve Peygamber'e müracaat edin. Bu, (herkes için) hem hayırlı, hem de sonu pek güzeldir."**⁽¹³³⁾ diye hitap etmiştir. Diğer bir ayette de: **"Eğer onu (aşikâr ettikleri sırrı) Peygamber'e ve içlerinden emre salahiyeti olanlara götürselerdi, elbette onlardan istinbat edenler, onu bilirlerdi. Allah'ın size ihsanı ve acıması olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup gitmiştiniz."**⁽¹³⁴⁾ diye buyurmuştur. Allah'a götürmek, O'nun kitabının apaçık emrine sarılmaktır. Resule götürmek de onun ihtilafa mucib olmayan apaçık sünnetine tabi olmaktır.

Biz Resulullah'ın Ehlibeyt'i, Kur'ân'ın muhkem ayetlerinden istinbat ederiz; müteşabih, nasih ve mensuh ayetlerini de biliriz.

(Ey Malik,) düşmanlara karşı, onlar gibileri hakkında bizim yaptığımız muamele gibi muamele et. Bizden gelen emirleri alabilmen için, vuku bulan her olayı ve haberi ardarda bize bildir; Allah yardımcısıdır.

Sonra halis bir niyetle halk arasındaki yargı meselesini göz önünde tut. Çünkü mazlumun hakkını zalimden, güçsüzün hakkını güçlüden almak ve ilâhî haddi sünnet ve şeriat gereğince uygulamaktan ibaret olan yargı, Allah'ın kullarını ıslah eden ve ülkeyi bayındır hâle getiren şeylerden biridir.

133- Nisâ / 59-60.

134- Nisâ / 83.

Sence halkın gözünde ilim, sabır, zühd, takva ve cömertlik açısından daha üstün olan, işin çokluğundan dolayı nefesi kesilmeyen, dava taraflarının müracaatı kendisini inatçı ve bencil kılıp görüşü üzerinde ısrar etmesine sebep olmayan, bir yanlışlık yaptığında yanlışlığı üzerinde ısrar etmeyen, hakkı tanıdığında hakka dönmekten rahatsız olmayan, halkın malına göz dikmeyen, gerçekleri anlamakta ilkel ve yetersiz teşhislerle yetinmeyen, şüpheli konularda herkesten daha fazla ihtiyat eden, herkesten daha fazla delillere uyan, davacıların sürekli müracaatta bulunmasıyla dize gelmeyen, gerçeğin bilinmesinde diğerlerinden daha sabırlı olan, gerçek ortaya çıktığında ise diğerlerinden daha ciddi olan, övgü, takdir ve dalkavuklukla kendisini kaybetmeyen, mübalağa ve demagojiyle tahrik olmayan ve propagandaya kulak vermeyen kimseleri bu şerefli yargı makamına seç. Fakat bu özelliklere sahip yargıçlar çok azdır. Sonra onların hükümlerinden de haberdar olmaya çalış, geçimlerini fazlasıyla temin et ki, bu yönden bir mazeretleri kalmasin; ondan aldığı destekle halka ihtiyaçları azalsın. Katında gafil avlanmaktan emin olmaları için onlara, senin yakınlarından hiçbirinin göz dikemeyeceği yüksek bir mevki sağla. Huzuruna geldiklerinde onlara tazim et; mecliste onlara kendi yanında yer ver. Verdikleri hükümleri imzala, icra et ve onlara destek ol. Yardımcılarını, onlar gibi beğendiğin fakihlerden, takva ehlerinden, Allah ve kulları için hayır isteyen kimselerden seç ki, bir iş şüpheli olduğunda ve hak gizli kaldığında gerçeği bulmak için onlarla konuşsun ve onların bilgisinden kendisine gizli kalan şeyde yardım alabilsin; yine onlar, halkın arasında onun verdiği hükümlere şahit olsunlar, Allah'ın izniyle.

Daha sonra, etrafında bulunan hadis ravileri arasından Allah'ın hükmünde ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in sünnetinde birbirleriyle ihtilafa (çelişkiye) düşmeyen kimseleri kadı olarak seçmekte gayret göstermelisin. Zira hükümde ihtilafa düşmek adaleti yok eder, dinde gaflete dalmaya sebep olur ve halk arasında tefrikaya yol açar. Allah-u Teâla halkın birbiriyle geçinme ve mali işler konusundaki vazifelerini açıklamıştır. Bilmedikleri şeyleri, Kur'ân'ın ilmini emanet ettiği ve ahkâmı korumayı uhdelerine bıraktığı kimselere (Ehlibeyt'e) havale etmeyi emretmiştir. Yargıçların ihtilafa düşmesi, zulmün ve bencilliğin onların arasına girmesi, itaati farz kılınan kimselere müracaat etmeksizin kendi görüşleriyle yetinmelerinden dolayıdır. Bu tür hareketler

ne dinin salahıdır, ne de Müslümanların yararına. Yargıcın vazifesi sünnet ve elinde bulunan rivayetlere uygun yargıda bulunmasıdır; aciz kaldığında ise yargı işini ehline bırakmalıdır. Ehlini bulamadığı takdirde diğer fakihlerle istişare etmelidir; bundan başka bir çözüm yolu aramaya hakkı yoktur. İki Müslüman yargıcın "veliyy-i emre" müracaat etmeksizin ihtilaflı bir mesele üzerinde durmaya hakları yoktur. Veliyy-i emir Allah'ın ona öğrettiği ilimle, onların arasında yargıda bulduktan sonra her ikisinin de o hükmü kabul etmeleri lazımdır, ister onların görüşüne uygun olsun, ister olmasın. Bu vazifeye çok dikkat et. Çünkü bu din, kötü kişilerin ellerine tutsak düşmüştü. İslâm nizamı nefsî istek ve arzularla yürütülüyordu; din, dünyanın adi ve basit amaçlarına ulaşmak için bir vesile kılınmıştı.

Şehirlerin yargıçlarına ihtilaf ettikleri her meseleyi sana bildirmelerini yaz. Sonra bu meselelere derince bir bak; Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine ve İmam'ının hadisine uygun gördüğünde imzalayıp onları bu işi yapmaya mecbur kıl. Hakkı teşhis edemediğin ve mesele şüpheli kaldığı takdirde, hükmün altında bulunanların etrafındaki fakihleri bir araya topla, meseleyi onlarla görüş, sonra onların ittifak ettikleri görüşü geçerli kıl. Zira halkın ihtilaf ettiği her mesele, imama havale edilmelidir; imam da ilâhî hadleri uygulamakta Allah'tan yardım dilemeli, onu icra etmekte gayret göstermeli ve halkı kendi emrine itaat etmeye mecbur kılmalıdır. Ve güç ancak Allah'tandır.

Sonra memurlarına dikkat et. Onları sınadıktan sonra tayin et; onları şahsi eğilimlerinle ve rasgele tayin etme; çünkü bu iki iş (şahsi eğilim veya rasgele bir yetkiliyi tayin etme) zülüm ve hıyanetin çoğalmasına, halkın ise çaresizliğine sebep olur. İşler, ifsatla düzene girmez. Takvalı, bilgili, siyaset bilen şahısları işlerin başına getir. Bunları temiz ailelerden, İslâm'a eskiden girmiş olanlardan, tecrübe ve hayâ sahibi kişilerden seç; çünkü onlar, ahlâkça en üstün, namusça en doğru, kötü arzulardan kurtulmuş, tamahları en az, işlerin sonuçlarını en fazla dikkate alan kişilerdir. Bunlar, üzerine aldığın mesuliyette, sana yardımcı olmalıdırlar. Böyle yardımcıları bulduğunda onların ücretlerini bol bol ver ki, kendilerini doğrultsun, güçlerini kazansın ve elleri altında bulunan Müslümanların mallarını yemekten uzak dursunlar. Aynı zamanda, emrine uymayıp emanetine hıyanette bulunurlarsa bu, onların aleyhine bir delil olur sana. Sonra, işleri teftiş et, onlara doğru ve vefalı

müfettişler gönder (hallerini ve işlerini görüp, anlayıp sana bildirsinler). Çünkü onların haberleri olmadan senin onlardan haberdar olman, onların emin bir surette iş görmelerine, halka yumuşaklıkla muamelede bulunmalarına sebep olur. (Onların içinde) zalimlere yardım edenlerden korun. Onlardan biri, vazifesinde hıyanet eder de müfettişlerin verdikleri rapor onun aleyhinde toplanırsa, bu tanık olarak yeter sana. Artık ona bedenî cezayı verebilir, yaptığına karşılık onu suçlu tutar, aşağılayarak onu hıyanet damgasıyla dağlar ve töhmet zincirini boynuna vurabilirsin.

Vergi işini de araştır, memurlarının işlerini düzene sok; çünkü haraç durumu ve vergi memurlarının işinin düzene girmesi, diğerlerinin işinin de düzene girmesi demektir. Onlardan başkaları, ancak onların işlerinin düzene girmesiyle düzene girebilir. Çünkü insanların hepsi verginin ve vergi memurlarının ehl-i ayalidir (onların topladığı vergiyle idare edilirler). Ancak, vergi toplamaktan ziyade memleketin kalkınmasına dikkat etmelisin; çünkü vergi memleket kalkınmadıkça toplanamaz. Memleketi kalkındırmadan, bayındır hâle getirmeden vergi isteyen, şehirleri yıkıp mahveder ve Allah'ın kullarını helak eder; böyle bir buyruk sahibinin işi ve idaresi, pek az bir müddet sürer.

Sonra da bütün şehirlerin vergi memurlarını huzuruna çağırıp kendi şehirlerinin durumunu, ihtiyaçlarını ve vergi toplamak için kolay olan yollar hakkında açıklamada bulunmalarını onlardan iste. Daha sonra diğer uzmanlardan da meseleyi sor, öğren; vergi verenler verginin ağırlığından veya vergi verecekleri şeylere bir afet gelmesinden yahut içecekleri, sulayacakları suyun kesilmesinden veya bir bendin yıkılıp araziye su basmasından, toprağın kaymasından yahut da mahsulün mahvolmasından şikâyet ederlerse, hallerini düzene sokacak bir derecede vergilerini azaltman gerekir. Eğer mali güçleri noksanlıklarını gidermek için zayıf olur da senden yardım dilerlerse, esirgeme, geçimlerini sağla. Zira böyle bir işin sonucu (ülkenin ve halkın) yararına dır. Bu sana güç gelmemeli. Çünkü bu bir yatırımdır; ülkenin mamur olması ve vilayetinin (memleketinin) bezenmesine sebep olacak, tekrar hazinene geri dönecektir.

Ayrıca (servet toplamak yerine halka iyi muamelede bulunmakla) halkın, sevgisini, saygısını, iyimserliğini kazanmış olursun ve hayrın çoğalmasına, halkın kolaylıkla sana cezbolmasına sebep olursun. Vergi

zorla, baskıyla ve azarlamakla elde edilen bir şey değildir. Bu büyüklük ve fedakârlık (vergiyi bağışlaman), seninle halkın arasında olan bir ahittir. Bir olay vuku bulduğunda (ve yardımlarına ihtiyaç duyduğunda) kendilerine hizmet ettiğin, refah düzeyini yükselttiğin, iyi muamelede bulunduğun halka güvenebilirsin. Onları esirgeyişin, haklarında adaletle muamele edişin ve yumuşak davranışın da buna sebep olur. Bu olayda mazur olduğunu (onlara hıyanet etmediğini) bildikleri için dileğini seve seve kabul ederler; bunun meşakkatine katlanırlar, emri yerine getirirler. Çünkü ülkede vücuda gelen bayındırlık ve servet, onlara yükleyeceğin yüke katlanmaları için onlara kuvvet verir.

Bir yerin harap olması, oradaki halkın yoksul düşmesiyle başlar; oradaki halkın yoksulluğuysa valilerin israf etmelerinden, valilikte kalacaklarına emin olmamalarından, ibret alınacak şeylerden az ibret almalarından kaynaklanır. Sen kendi hükümetinde, biriktirdiği şeyin halkın övgüsü, Allah'ın sevabı ve imamın sevgisi olmasını seven bir kimse gibi hareket et. Güç ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

Sonra kâtiplerini de teftiş et; her birisinin ihtiyacını öğren, onlara derece ve makam tayin et; onların en iyi olanlarını iş başına getir. (Düşmanlara karşı) kullanacağın düzenlerini, gizli tuttuğun sözleri içeren mektupları, edep ve ahlâk açısından herkesten daha temiz ve iyi olan, büyük işlerde görüş alış verişine (daha fazla) salahiyeti olan, görüş sahibi, iyiliğini isteyen ve akıllı olan, herkesten daha fazla sırrı saklayan, izzet ve ihtiram kendisini mağrur etmeyen, azdırmayan, durum ve makamları yalnızlıkta veya topluluğun önünde kendilerini sana karşı durmaya cesaretlendirmeyen kişilere teslim et. Bu kâtiplerin, etraftan (memurlarından) gelen mektupları sana sunmakta gaflet etmemeleri, senden aldıkları emri aldıkları gibi bildirmeleri, senin lehine yapılan bir antlaşmada gevşek davranmamalı, aleyhine olan anlaşmayı bozmakta zaaf göstermemeleri ve işlerde sahip oldukları mevkilerini ve hadlerini bilmeleri gerekir; çünkü kendi haddini bilmeyen kişi başkasının haddini asla bilmez.

Normal mektupları, gelir defterleri ve ordunun divanı gibi daha küçük işleri de dikkat göstererek seçtiğin kimselerin yetkisine bırak. Zira bunlar da önemli işlerdir; senin için faydalı olduğu gibi, yönettiğin halkın da yararınadır. Sonra onları kendi anlayış ve ferasetine güvenerek ve kendilerine olan eğilimine ve hüsn-ü zannına dayanarak

seçme; çünkü bazı insanlar, göstermelik hareketlerde bulunup, güzel hizmetler vererek kendilerini valiye iyi tanıtabilirler; oysaki bu göstermelik hareketlerin ötesinde ne öğüt vermek vardır, ne de emanete riayet etmek. Senden önceki temiz kişilerin seçtikleri kişilere bak; halka karşı en güzel muamelede bulunanları, emanete riayetle tanınmış onurlu kişileri iş başına getir. Bu, (önceki durumlarını nazara almak, onları seçmekte dikkat etmek) Allah'a ve işe atadığın kişilere karşı sorumluluk hissi taşıdığını gösterir. Daha sonra bu memurlarına, halkla iyi geçinmelerini ve onlarla güzel konuşmalarını emret.

Her işinin başına, işin büyüğü kendisine güç gelmeyecek, işlerin çokluğu, kendisini şaşırtmayacak bir başkan seç. Daha sonra kendin, onların gizli durumlarını ve hallerini araştır; muhtaç olanların ve mesajları sana ulaşan kimselerin işlerini incele. Onların (kâtiplerin) vali ve kendi imamları karşısındaki durumlarının ve tutumlarının ne şekilde olduğuna dikkat et. Çünkü kâtiplerden çoğunun huyu, çabuk usanmak, tekebbür ve bencilliktir; ama Allah bir kimseyi korursa o başka. Halk, ihtiyacını sunmaya ve onu istemeye mecburdur. Kâtiplerinden birinde bir ayıp görür de aldırılmazsan, o ayıpla sen de ayıplanırsın; nitekim onlarda bir fazilet olursa, Allah katında sana olan sevaba ilave olarak, o fazilet, senin hesabına da kaydedilir.

Tacirlere, sanat ve zanaat sahiplerine gelince; onlara iyi davranmalısın. Onlarla ilgili tavsiyelerimi kabul et ve onlara karşı hayırlı ol. Kendin de elin altında bulunan memurlara, onlara karşı iyi davranmalarını tavsiye et. Onlardan bir kısmı, oturdukları yerlerde ticaretle uğraşır. Bir kısmıysa bir yerden bir yere gider, mal götürüp getirir. Bir başka grubu da halkın muhtaç olduğu şeyleri ellerinin emekleriyle hazırlarlar. (Bunlara iyi muamelede bulun;) çünkü bunlar, yarar kaynaklarıdır; uzun yollar aşarak, ülkedeki karalarda, denizlerde, düzlüklerde, dağlıklarda gezerek, başkalarının tabiatına uygun gelmeyen bölgelere ve halkın bir adım atmaya cesaret edemediği düşman ülkelere giderek yarar sağlarlar. Bu sınıfın ihtiramını gözet, yollarının emniyetini temin et; haklarını al. Bunlar (işlerinin tabiatı gereği) başkalarına zararı olmayan, salim kimselerdir. Kötülüklerinden korkulmaz, barışçıldır (bunlar tarafından bir isyan ve kargaşanın baş göstermesinden endişelenmemek gerek). Onların nazarında en sevimli iş, emniyeti daha fazla koruyan ve hükümdara yararı daha çok olan işlerdir.

Bulunduğun yerde onların işlerini gör-gözet. Uzak ve yakın şehirlerde de hallerini izle. Ama şunu da bil ki, bütün bunlarla beraber, bunların çoğunda aşırı bir hırs, kötü bir cimrilik, faydalı şeyleri stok etme ve azalınca değerinden fazlaya satma çabası vardır; buysa halkın zararına sebep olduğu gibi valilere de (buna göz yummak) ayıptır, noksanlıktır.

Stokçuluğu yasakla; çünkü Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de yasaklamıştır. Alış veriş, güzel surette, adalet terazileriyle, satanın da alanın da zarar etmeyeceği bir fiyatla olmalıdır. Sen, stokçuluğu nehyettikten sonra onu yapmaya kalkışan olursa cezalandır; fakat cezada pek ileri gitme. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de böyle yaptı.

Sonra Allah için, Allah için aşağı tabakayı gör-gözet; onlar başvuracakları bir düzen (çare) bulamayan, oldukça yoksul, muhtaç, darlıkta bunalmış, dertlere tutulmuş, kazançtan aciz kalmış kişilerdir. Bu sınıfın içinde dilenenler olduğu gibi bir şey umup bekleyenler, fakat kimseden bir şey istemeyenler de vardır. Öyleyse, Allah'ın senden korumanı istediği kimselerin hakkını koru. Onlara, memur olduğun beytülmalden, her şehirde, Müslümanların ganimet olarak elde ettikleri ve devlete ait olan arazinin gelirinden, ekininden pay ayır. Onların yakın yerlerde olanlarıyla uzaklarda bulunanları aynı hakka sahiptir ve sen onlardan her birisinin hakkına riayet etmekten sorumlusun. Hiçbir düşünce seni, mahrumların durumuyla ilgilenmekten alıkoymasın. Ehemmiyetli işleri sağlaştırman, küçük sayılan işlere bakmaman için bir mazeret sayılmaz. Onlara karşı dikkatsiz ve himmetsiz olma; yüzünü de kibirle onlardan çevirme. Allah rızası için alçak gönüllü ol ki, Allah seni yüceltsin. Gücsüzlerin karşısında tevazu kanadını ger. Onlara, kendini bu tavra muhtaçmışsın gibi göster. Onların, gözlere hor görünenlerini, insanlar tarafından aşağı sayılanlarını, fakat sana gelip hallerini anlatmayanlarını sen ara, bul. Onları bulmak, hallerini sorup anlamak için Allah'tan korkan, onlara karşı böbürlenmeyen, güvendiğin kişileri yolla ki, onların hallerini sana bildirsinler. Sonra haklarında öylesine harekette bulun ki, Allah'a ulaştığın gün, onlar hakkında mazeret göstermeye kalkışmayasın. Çünkü bunlar, halk içinde başkalarından daha fazla insafa muhtaç kişilerdir. Bütün bu sınıfların haklarını vermekte (olacak kusurdan dolayı) Allah'tan af dile.

Yetimlerden, kötürümlerden, ihtiyarlardan bilhassa çaresi olmayan ve kimseden bir şey dilemeyen kimselerin durumlarıyla ilgilen; onlara (beytûlmalden) azık tayin et. Çünkü bunların hepsi Allah'ın kullarıdır. Onları bu durumdan kurtarmak, azıklarını vermek, haklarını temin etmekle Allah'a yaklaş. Zira amellerin ihlâsı, niyetlerin doğruluğuna bağlıdır.

Ayrıca halktan bazıları, kendi ihtiyaçlarını hâkimin huzurunda bizzat dile getirmedikleri takdirde, işlerinin kendilerinin gıyabında yürütüleceğinden emin olmazlar. Bu ise, valilere ağırdır. Fakat hakkın hepsi de ağırdır. Ancak Allah, hayırlı bir sonuca varabilmek için sabredip de Allah'ın sabredenlere vaat ettiği sevabın gerçek olduğuna inanlara o yükü hafifletir. Sen de bu sınıftan ol, Allah'tan yardım dile.

Zamanının bir kısmını ihtiyaç sahiplerine ayır; bu süre içerisinde kendini onlara vakfet; bunların işlerine bakmak için, zihnini her türlü meşguliyetten temizle; onları huzuruna çağır, yanında oturt ve onlarla görüşüp dertlerini dinle; seni yücelten ve sana makam veren Allah için tevazu et. Askerlerinden, yardımcılarından, koruyucularından, güvenlik ekibinden hiç kimse onları korkutmasın, onlara mani olmasın, o mecliste (halkın huzurunda) alçak gönüllü ol; onlarla yüz yüze geldiğinde, konuştuğunda yumuşak davran ki, onlar seninle konuşmak istediklerinde korkmadan, çekinmeden konuşsunlar. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alihi*'in birçok yerde: "Zayıfın korkup çekinmeden, dili dolaşmadan sözünü söyleyip kuvvetliden hakkını alamadığı toplum ne temizliğe ulaşır, ne kutluluğa kavuşur." buyurduğunu duymuşumdur.

Sonra onların sert konuşmalarına, söz söylerken ağır laflar edenlerine tahammül et; darılmayı, sinirlenmeyi, onlarla görüşmekten kibirlenerek kaçınmayı da bırak ki, Allah da bu yüzden sana her taraftan rahmetlerini açıp yaysın; O'na itaat edenlerin sevaplarını sana versin. İhsanda bulunduğun zaman, minnet yükleme ki, verdiğin ona sinsin; vermediğin zaman da güzellikle, özür dileyerek, tevazu ederek verme ki, hiç olmazsa isteyen kişi rahatsız olmasın. Şüphesiz, Allah-u Teâla tevazu eden kimseleri sever.

Yardımcılarından en aziz ve değerlisi, herkesten daha yumuşak davranan, müracaat edildiğinde daha güzel karşılayan, zayıf ve güçsüzlere daha çok lütufta bulunan kimseler olmalıdır, inşaallah.

Bazı işler de vardır ki, bizzat senin yapman gerekir. Bunlardan biri, kâtiplerinin cevap veremeyecekleri mektuplara cevap vermendir. Biri de halkın ihtiyacı sana arz edildiğinde, o ihtiyaçları gidermendir. Biri de kâtip ve hazinedarların yetkilerine bırakılan bütçeleri inceleyip öğrenmektir. Bu vazifede gevşeklik gösterme ve işi geciktirmeyi de ganimet bilme. Kalben ve fikren rahatlaman için bu işlerden her birisine ilgili amirlerle konuşup tartışacak bir memur tayin et. Herhangi bir işi, o işle ilgilenen yetkiliyle istişare ettikten ve üzerinde düşünüp taşındıktan sonra imzala. Her işin şefi, nezaretçisi, (doğru bildiği) hükmü vermede senden çekinmemeli, icra edilemeyecek görüşleri de dile getirmemelidir.

Her günün işini, o gün gör. Çünkü her gün yapılacak bir iş vardır. Temiz niyetle ve halkın esenliğe erişmesi için yapılan bütün işler ve sarf edilen bütün vakitler Allah için olsa da, sen vakitlerin en üstününü ve en büyük bölümünü kendinle Allah arasındaki kulluğa ayır.

Allah için dinini halis kılan ve yalnız Allah için olan farzlara, bil-hassa dikkat et. Gecende, gündüzünde bedenî ibadetlerini, gerektiği gibi eda et. Ama müstehap namazlar yalnız Peygamber'e gerekli kılınmıştır. Zira Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur: "**Gecenin bir kısmında uyanıp namaz kıl, senin için nafil olarak; (bu namaz, sana mahsustur ve farz namazlardan fazla bir namazdır;) umulur ki Rabbin seni beğenilmiş ve övülmüş bir makama ulaştırır.**"⁽¹³⁵⁾ Allah, bu vazifeyi yalnız Peygamber'e mahsus kılmış, bu vesileyle de ona ikramda bulunmuştur; başkaları için bu, ihtiyarî ve müstehap bir ameldir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**Kim farz olmayan bir hayır işlerse, şüphe yok ki Allah, ona mükâfatta bulunur.**"⁽¹³⁶⁾ Öyleyse Allah'a ve O'nun keremine yaklaşmaya sebep olan her işi çok yap. Farizeleri, kusursuz ve noksansız bir şekilde, meşakkatli olsa bile yerine getir. Halka namaz kıldırдыңın zaman, namazı uzatıp onları usandırmadan, çabuk, fakat erkânını yitirmeden kıldır; çünkü halk içinde hasta ve işi olan vardır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* beni Yemen'e gönderdiği zaman Resulullah'a: "Onlara nasıl namaz kıldırırım?" diye sordum; "En zayıfının kıldığı namaz gibi kıldır, insanlara karşı merhametli davran." buyurdular.

135- İsrâ / 81.

136- Bakara / 153.

Bütün bunlardan sonra derim ki: Buyruğunun altında bulunanlardan uzun müddet gizli kalma; çünkü valilerin halka görünmemeleri sıkıcıdır (halkı sıkar); valilerin işler hakkında bilgisiz kalmasına yol açar. Onlardan gizlenmek, valilerin birçok şeyi bilmelerine engel olur. Dolayısıyla büyük şeyler onlara küçük görünür; küçük şeylerse gözlerinde büyür; güzel ve iyi, çirkin görünür; çirkinse güzelliğe bürünür; hakla batıl birbirine karışır gider. Vali de bir insandır ancak; bir işi ondan gizlerlerse bilemez, gizli kalanları göremez. Sözün üzerinde doğruyu yalandan ayıracak bir alamet bulunmamaktadır. Öyleyse hakların karışmasını önlemek için perdeyi incelt. Sen iki kişiden birisin ancak: Ya hak yolunda eli açık, cömert birisin; o hâlde gereken hakkı verdikten sonra ve iyi iş gördükten sonra neden gizlenesin? Ya da cimri birisin; bağışından ümidini kestikten sonra artık halk senden bir şey istemez ki; o hâlde ne diye onlara görünmeyesin? Kaldı ki halkın sana müracaatlarının çoğunun sana bir ağırlığı yoktur; ya zulme uğradıklarından şikâyetçi olur; ya da adalet isterler. Anlattığım şeylerden yararlan; hidayetini, saadetini garantileyen şeyle yetin, inşaallah.

Sonra yöneticilerin kendi reyleriyle hareket eden, tekebbürde bulunan, muamelede insafları az olan bazı adamları olabilir; bunların sebeplerini gidererek onları kökten yok et. Yakınlarına, yanında bulunanlara özel bir arazi verme veya su kullanma veya yüklerini başkalarına yükledikleri ortak bir işe girişme gibi diğer insanlara zararı dokunacak bir anlaşma yapmaları için destek olma; bunun yararı sana değil, onlara olur; ayıbı ise dünya ve ahirette sana kalır. İşler sana ulaştığında, adaletle hükmet. Yakın olsun, uzak olsun, kime gerekiyorsa hakkını ver; bu hususta sabırlı ol, mükâfatını Allah'tan iste, akraban ve yakınların hakkında bile haktan ayrılma; işin sonunu düşün; isterse ona ağır gelsin bu iş; hayır olduğu sence malumsa yapmaktan çekinme; hakkını yerine getir.

Her ne zaman (yanlış anlaşılma) sonucu halk zalim olduğun düşüncesine kapılırsa (işin gerçeğini dile getirip yaptığını yorumlayarak) mazeretini onlara açıkla ve sana olan kötümserliği gider. Bu (halkla yüz yüze gelip meseleyi onlarla ortaya koymak) nefsin için bir riyazet ve buyruğun altındakilere de yumuşaklıkla muamelede bulunmaktır. Bu vesileyle halkı güzel ve yumuşak ahlâk vesilesiyle hak yola hidayet etmekten ibaret olan muradına da erersin.

(Dış siyaset ve düşmanla muamele konusuna gelince:) Düşmanın, seninle barışmak isterse reddetme. Barışta Allah'ın rızası, ordunun huzuru vardır; böylece sen de sıkıntılardan kurtulmuş olursun; şehirlerince güvenliğe kavuşmuş olur. Ama barıştıktan sonra da düşmanından sakın; çünkü çok kere düşman yaklaşır, gafil olmanı bekler. Şu hâlde ihtiyatla hareket et, ihtimali olan her tehlikenin önüne set çek, bütün işlerde de Allah'a güven. Bir sorun çıkıp da düşmanla barışmak veya düşmana güvence vermek zorunda kalırsan, verdiğin söz ve yaptığın antlaşmaya riayet ederek nefsini ona verdiğin söze (ahde) kalkan yap. Çünkü Allah'ın farzlarından hiçbirisi ahde (antlaşmaya) bağlı kalmak gibi değildir. Dilekleri birbirine aykırı, reyleri, akideleri, dinleri çeşit çeşit olduğu hâlde tüm milletler (verdikleri söz ve imzaladıkları) antlaşmalarına bağlıdırlar. Çünkü antlaşmayı bozmanın ve gaddarlığın vahim sonuçlarını, müşrikler dahi idrak etmiş ve bağlılığı gerekli saymışlardır. Durum böyle iken sen (ey Müslümanların emri) antlaşmanı bozma, antlaşmaya bağlılığı bir kenara itme, buna riayet et, hıyanette bulunarak düşmanını aldatma; çünkü bu hususta Allah'a karşı cürette bulunan, çok cahil bir kimsedir. Allah ahdini, güvencesini kulları arasında bir rahmet olarak yaymıştır, o herkesin rahat edeceği bir emniyet kalesidir ve herkesin sığınacağı bir haremdir. Herkes ona doğru koşar. Onu bozmak, ona hıyanet etmek, ona hile katmak olmaz.

Sakın karşılaştığın darlıktan dolayı Allah adına verdiğin ahdi bozmaya kalkışma. Zira senin, kurtuluş ümidi olan ve sonunda üstünlük umulan bir darlığa sabretmen, yarın kötü akıbetinden korkacağın bir hıyanetten, Allah'ın seni sorguya çekmesinden, dünya ve ahirette (özrünün) kabul olmamasından daha hayırlıdır.

Haksız olarak kan dökmekten sakın. Çünkü azaba sebep olmak, ağır belaya yol açmak ve nimetin ortadan kalkıp ömrün çürümesine sebep olmak bakımından hiçbir şey haksız olarak dökülen kan gibi etkili değildir. Kullar arasında döktükleri kanlar hakkında (kıyamet günü) bizzat Allah hükmedecektir. Öyleyse, haram olarak kan dökmekle makam ve kudretini korumaya kalkışma. Çünkü bu, makam ve kudretin yok olmasına, onların zevale uğramasına sebep olur. Kendini Allah'ın gazabına uğratmaktan sakın. Allah-u Teâla zulümle öldürülenin mirasçısına (intikam almakta) bir kudret vermiş ve şöyle buyurmuştur: "**Kim zulümle öldürülürse mirasçısına, öldürene karşı bir kudret**

ve salahiyet verdik, ancak öldürmede aşırı gitmemeli; şüphe yok ki yardıma da mazhar edilmiştir o."⁽¹³⁷⁾

Bilerek kan dökme hususunda ne Allah katında bir özrün kabul edilir, ne benim yanımda; çünkü cezası kısastır bunun. Suçluya ceza verdiğinde yanlışlıkla kamçın yahut elin onun ölümüne sebep olursa, kudretine güvenip ululararak, öldürülen kişinin velilerine, onun diyetini Allah'ın rızası için vermekten kaçınma.

Kendini beğenmekten, seni kendini beğenmeğe sevk eden şeylere güvenmekten ve övülmeyi istemekten çekin; çünkü bunlar, ihsan sahiplerinin ihsanlarını yok etmek, mükâfatlarını mahvetmek için, şeytanın gözettiği en güvenilir fırsatlardandır.

İdarende bulunanlara ihsanda bulunduğunda, onları minnet altında bırakmaya (ihsanını başlarına kakmaya) kalkışmayasın. Yaptığını çok görmekten de çekin. Söz verdiğinde, sözünden dönme; onlarla acele olarak da (gelişi güzel) konuşma. Başa kakmak, ihsanı yok eder; sözden dönüş, Allah'ın gazabına ve halkın nefretine yol açar; Yüce Allah: "**Allah katında en beğenilmeyen şey yapmayacağınız şeyi söylemenizdir.**" buyuruyor.⁽¹³⁸⁾

İşleri, zamanı gelmeden önce alelacele yapmayasın; yapma zamanı geldiğinde de bir işi ihmal etmeyesin; doğruluğu sence belli olmayan işi yapmakta da ısrar etmeyesin, ama doğruluğu açıkça olan işi de baştan savma. Her işi zamanında ve yerinde yap.

Herkesle bir ve eşit olduğun şeylerde kendi payını çoğaltmaya kalkışma; herkesin gözettiği şeylerde gaflete düşme; çünkü sen, başkalarına da örneksin. Az bir zaman sonra işleri örten perdeler açılır, Allah'ın azameti zuhur eder ve mazlumların hakkı zalimlerden alınır.

Öfkeni yen, kendine sahip ol. Elini, dilini gözet. Bütün bu hâllerde hemencecik ceza vermekten çekin; cezayı geriye at. Öfkeli olduğunda, kızgınlığının yatışması ve ihtiyarını kullanabilmen için göğe taraf bak. Bunları, Rabbine ulaşacağına inanarak derdini ve üzüntünü çoğaltmadıkça uygulayamazsın.

Bil ki, bu ahitnamede senin hidayet olman için gerekli her şey hazırlanmış ve yazılmıştır. Allah dilerse, seni hidayet eder ve bizden

137- İsrâ / 33

138- Saff / 3.

gördüğün bütün şeylerden öğüt alma tevfikini sana verir. Sonuçta yönetimin adalet, üstün kanunlar, Peygamber'inin sünneti ve Allah'ın kitabındaki farzlar üzere kurulu olur ve bizim nasıl hareket ettiğimizi, gördüğün miktarda örnek edinir ve ahitnamede sana verdiğim buyruklara uymaya kendini zorlarsın. Nefsine uymak hususunda bir gevşeklik göstermemen için bu kadar delil getirdim sana. Ancak Allah (c.c.) insanı kötü şeylerden korur ve hayırlı işlere muvaffak eder. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* bana olan vasiyetlerinden bir kısmı da namaz, zekât ve kölelerin hakkına riayet etmeye teşvik konusuydu. Ben de bu ahitnameyi aynı tavsiyede bulunmakla sona erdiriyorum. Güç ve kuvvet ancak büyük ve yüce Allah'tandır.

Ve benim ve senin, kullar arasında mazeretleri keserek açık delilleri ikame etmemizi, kulların en güzel anışlarına, iyi ve yerinde övüşlerine mazhar olmamızı, şehirlerde iyi ve güzel eserler bırakmamızı, nimetin hakkımızda tam olgun olarak, lütuf ve ihsanın kat kat fazlasıyla verilmesini, benim de, senin de ömrümüzün kutlulukla ve şehit olarak tamamlanmasını, Allah'ın bol ve sayısız rahmetine, pek büyük kudretine, her dilenen şeyi lütfedip vermesine sığınarak, niyaz etmekteyim ve biz, gerçekten Allah'ın rızasını istemekteyiz.

Allah'ın salâtı ve selâmı Resulullah'a ve tertemiz soyuna olsun.

Diybac İsmiyle Meşhur Olan Hutbesi

Mahlûkatı ve sabahı yaratan, ölüleri canlandırıp yayan, kabirdekileri diriltten Allah'a hamdolsun. Allah'tan başka ilâh olmadığına, O'nun tek olduğuna, şeriki olmadığına ve Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* O'nun kulu ve resulü olduğuna şahadet ederim.

Ey Allah'ın kulları, noksan sıfatlardan münezze olan Allah'a yönelenlerin sarıldıkları en üstün vesile: O'na, peygamberlerine ve bu peygamberlerin Allah indinden getirdikleri vahye inanmaktır; Allah yolunda cihad etmektir; cihad, İslâm'ın en yüce kalesidir; Allah'ın birliğini (kelime-i tevhit olan "la ilâhe illallah") ikrar etmektir; bu insanın fitratındadır; namaz kılmaktır; çünkü din, namazdan ibarettir; zekâtı vermektir; bu da bir farizadır; ramazan ayının orucunu tutmaktır; o sapaşğlam bir siperdir; hacca ve umreye gitmektir; hac ve umre yok-sulluğu giderip günahları bağışlatır, günahları örter ve cennete gitme-

ye sebep olur; sıla-i rahimde bulunmaktır; o servetin artmasına, ömrün uzamasına ve sayının çoğalmasına vesile olur; gizlice sadaka vermektir; o günahların bağışlanmasına vesile olur ve Allah'ın gazabını giderir; açıktan sadaka vermektir; o kötü ölümleri geri çevirir ve başkalarına iyilik yapmaktır, bu da kötü hadiselerden korur.

Allah'ı çok anın; bu anışların en güzelidir. Bu anma, nifaktan korunmaya ve ateşten kurtulmaya ve hayırların taksim edildiği vakit, sahibini Allah'a hatırlatmaya sebep olur. O'nu anış sesi arşın altına varır.

Çekinenlere vaat ettiği şeyleri kazanmaya çalışın; çünkü Allah'ın vaatleri vaatlerin en gerçek olanıdır. Vaat ettiği her şey, Vaat ettiği şekilde gelip ulaşacaktır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* uyun; zira onun kılavuzluğu en üstün kılavuzluktur. Onun sünnetine uyun; çünkü onun sünneti, sünnetlerin en güzelidir. Kur'ân'ı öğrenin; o, sözlerin en güzeli, öğütlerin en kâmilidir. Kur'ân'ı anlayın; çünkü o, gönüllerin baharıdır. Kur'ân'ın ışığıyla şifa bulun; çünkü o gönüllerdeki hastalıklara şifadır. Onu güzel bir tarzda okuyun; zira o, kıssaların en güzeli-
dir. **"Kur'ân okununca dinleyin ve susun. Umulur ki rahmete erirsiniz."**⁽¹³⁹⁾ Kur'ân'ın ilmini öğrendiğinizde kurtuluşa ermeniz için bildiklerinize amel edin.

Ey Allah'ın kulları, biliniz ki, bilgisiyle amel etmeyen âlim, bilgisizliğinden kurtulması mümkün olmayan, şaşırıp kalan cahile benzer. Hatta ona karşı olan delil, daha büyüktür. İlminden sapmış olan bu âlim Allah katında daha fazla yerilecektir ve hasreti, cehalet içerisinde şaşırıp kalan cahilden daha fazla olacaktır. Gerçi bunların her ikisi de şaşkın, fasit, saptırıcı, fitneye uğramış, helak olan, yolları boş ve beyhude, amelleri ise batıl olan kimselerdir.

Ey Allah'ın kulları, batıl hayallere kapılmayın sonra şüpheye düşersiniz; şüpheye düşmeyin sonra kâfir olursunuz; kâfir olmayın sonra pişman olursunuz; (dini işleri basite indirgeyip) nefsinize ruhsat vermeyin sonra dalkavuk olursunuz; böyle ruhsat vermeler sizi zalimlerin yollarına götürür de helak olursunuz; hak size sunulup tanıdığınızda onun üzerinde uzlaşma ve dalkavukluk yapmayın sonra apaçık bir ziyana uğrarsınız.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan çekinmekleri görüşlülükten dir. Allah'a (rahmetinin çokluğuna) aldanmamak da muhafazakârlıktandır.

Ey Allah'ın kulları, insanlar arasında, en çok kendi hayrını isteyen, Rabbine herkesten daha çok itaat edendir. Ve en fazla kendisini aldatan da Allah'a en çok isyan edendir.

Ey Allah'ın kulları, Allah'a itaat eden emin olur ve sevince kavuşur; Allah'a isyan eden de ümitsizliğe kapılıp pişman olur ve kurtuluşa eremez.

Ey Allah'ın kulları, Allah'tan yakın dileyin; çünkü yakın dinin başıdır. O'ndan afiyet isteyin; zira afiyet büyük nimettir; onu (afiyeti) dünya ve ahiretiniz için ganimet bilin. Allah'tan başarı talep edin; çünkü başarı güçlü bir temeldir. Biliniz ki, kalbin kazandığı en iyi sıfat yakındır; yakının en güzeli de takvadır. Doğru işlerin en iyisi, sağlam olanlarıdır; en kötü işler ise yeni çıkan şeylerdir; her yeni çıkan şey bidattir; her bidat ise dalalettir; sünnetleri yok eden de bidatlerdir. Aldanan, dininde aldatılan kimsedir. Özenilen ve gıpta edilen ise dinini selamette tutan ve yakini güzel olandır. Mesut kişi, başkasından ibret alandır, kötü kişi de isteğine kapılıp aldanandır.

Ey Allah'ın kulları, biliniz ki riyanın azı da şirkidir; amelde ihlâs yakındır; nefsi istek ve arzular insanı ateşe götürür; heva ve heves ehliyle oturup kalkmak, Kur'ân'ı unutturur, şeytanı hazır kılar. Nesiy⁽¹⁴⁰⁾ küfürü arttırmadır. İsyankârların amelleri Rahman olan Allah'ın gazabına sebep olur, Allah'ın gazabı ise insanı ateşe götürür. Hanımlarla boş yere konuşmak belaya sebep olur ve kalbi saptırır. Kadınlara şehvet gözüyle bakmak, kalp gözünün nurunu söndürür. Namahreme bir göz atmak bile şeytanın tuzağıdır. Sultanla oturup kalkmak cehennem ateşini alevlendirir.

Ey Allah'ın kulları, doğru söyleyin; Allah doğru söyleyenlerle beraberdir. Yalandan sakının, yalan imanın zıddıdır. Doğru konuşan kişi, kurtuluş ve ululuğun zirvesindedir; yalancıysa helak olma uçurumunun eşiğindedir. Hakkı söyleyin ki hakla tanınasınız. Hakla amel edin ki hak ehlinden olasınız. Emaneti sahibine iade edin. Sizinle ilişkilerini kesen akrabalarla ilişki kurun. Sizi mahrum bırakanlara iyilik edin.

140- Kamerî takvimde değişiklik yaparak hacı kendi mevsiminden geciktirmek.

Antlaşma yaptığınızda ona bağlı kalın. Yargıda adaletli olun. Zulüm gördüğünüzde sabredin. Size kötü muamele yaptıklarında affedin; suçları affedin; nitekim siz de suçunuzun bağışlanmasını seversiniz. Babalarınızla övünmeyin.

"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; imandan sonra fasıklara ait adlar ne de kötüdür."⁽¹⁴¹⁾ Şaka yapmayın. Birbirinize karşı öfkelenmeyin, kibirlenmeyin. Birbirinizin gıybetini etmeyin. "Hiçbiriniz ölü kardeşinin etini yemeyi sever mi?"⁽¹⁴²⁾ Birbirinize haset etmeyin; çünkü haset, ateşin odunu yiyip bitirmesi gibi imanı yiyip bitirir. Birbirinize karşı düşmanlık beslemeyin. Çünkü düşmanlık iyilikleri yok eder, bereketleri giderir.

Herkese selâm verin; selâmın cevabını selâm verenin selâmından daha güzel bir şekilde verin. Dul kadınlara, yetim çocuklara acıyın. Güçsüzlere, mazlumlara, borçlulara, Allah yolunda savaşanlara, yolda kalmışlara, dilencilere, kölelere, efendileriyle kölelikten kurtulmaları için antlaşma yapan kölelere ve yoksullara yardımda bulunun. Mazlumun destekçisi olun. Farz hakları verin. Allah yolunda nefsinizle hakkıyla savaşın. Zira Allah'ın cezası çetindir. Allah yolunda cihad edin. Misafire hürmet edin. Güzel abdest alın. Beş vakit namazınızı vaktinde kılın; zira bu namazların Allah'ın katında yüce bir makamı vardır. (Nafile namazları terk etmeyin.) **"Kim farz olmayan hayır amelleri yaparsa, [bu onun için hayırlıdır] şüphe yok ki Allah, mükâfat veren ve her şeyi bilendir."⁽¹⁴³⁾ "İyilik etmek, kötülükten sakınmak hususunda birbirinize yardım edin, suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın."⁽¹⁴⁴⁾ "Allah'tan nasıl sakınmak lazımsa öyle sakının ve ancak Müslüman olarak ölün."⁽¹⁴⁵⁾**

Ey Allah'ın kulları, bilin ki, arzular akli giderir, vaatleri (kıyamet günündeki ceza ve mükâfat vaatlerini) yalanlamaya yol açar, gaflete teşvik eder, hasret doğurur. Öyleyse siz de arzuları yalanlayın; çünkü arzu aldatmadır ve sahibi de günahkâr. Korku ve ümit hâlinde Allah

141- Hucurat / 11.

142- Hucurat / 12.

143- Bakara / 158.

144- Mâide / 2.

145- Âl-i İmrân / 102

için amel edin. İsteddiğiniz bir şey size verildiğinde şükredin ve bu nimeti elde etmekle yeni bir ümide varmayı kararlaştırın; çünkü Allah-u Teâla Müslümanlara, "iyilikte bulunanları iyilikle mükâfatlandıracağını ve şükredenlerin nimetini çoğaltacağını" bildirmiştir. Bilin ki, ben cennet gibi talep edeninin, cehennem gibi de kaçanının gaflete daldığı bir şey görmedim ve yine azıkların korunacağı ve batınların aşikâr olacağı bir gün için çalışan kimseden daha kazançlı bir tüccar görmedim. (Biliniz ki,) Haktan gelen yararla yetinmeyen kimse, batıla uyup zarar görür. Hidayetin doğru yola sevk etmediği kimseyi, sapıklık zarara uğratar ve yakının yararından mahrum olan kimseye, şüphe zarar verir. Siz göçüp gitmeye emredilmişsiniz ve azık toplama yolu da size gösterilmiştir.

Biliniz ki, sizin için en fazla korktuğum şu iki şeydir: Uzun arzular peşinde koşmak ve nefse uymak.

Biliniz ki, gerçekten de dünya sırt çevirmiş ve fani olduğunu duyurmuştur. Gerçekten de ahiret bize doğru yönelmiş ve ulaşmak üzere olduğunu bildirmiştir. Duyun ve bilin ki, bugün hazırlık ve alıştırma, yarın ise yarışma günüdür. Yarışmayı kazananın ödülü cennettir, geride kalana ise cehennem var. Duyun ve bilin ki, siz mühlet olarak verilen sayılı günleri yaşıyorsunuz; ardındaysa çabucak ulaşan ölüm var. Kim bu sayılı günlerde, eceli gelip çatmadan ihlâsla Allah'a kullukta ve iyi işlerde bulunursa, ameli ona fayda verir ve ölüm ona bir zarar vermez. Kim bu süreli günlerde, kullukta kusur eder, iyi işlerde bulunmazsa ölümü ona zarar verir ve amelinin de ona bir yararı olmaz.

Ey Allah'ın kulları, namazı vaktinde kılmak, zekâtı zamanında vermek, Allah'a huşu ile niyazda bulunmak, akrabalarınızla iyi ilişki kurmak, kıyamet gününden korkmak, dilenciye mahrum bırakmamak, güçsüze ikramda bulunmak, Kur'ân'ı okuyup onunla amel etmek, doğru konuşmak, ahdinize ve antlaşmanıza bağlı kalmak ve emaneti sahibine geri vermekle dininizi güçlendirmeye koşun. Allah'ın sevabına ilgi gösterip azabından korkun. Mal ve can ile Allah yolunda cihad edin. Dünyadan, kendi canınızı (tehlikeden) kurtaracak miktarda azık toplayın. Hayır iş yapın ki, herkesin önceden gönderdiği hayra ulaştığı günde, hayırla mükâfatlanasınız. Bu sözü söyleyip Allah'tan kendim ve sizin için de mağfiret diliyorum.

Hayra Teşvik Edici, Azaptan Korkutucu, Hikmetli ve Öğüt Verici Sözleri⁽¹⁴⁶⁾

Bilin ki, hilekâr ve aldatıcı olan ateştedir. Öyleyse, Allah'tan korkun; O'nun kudret ve azametinden sakının. Allah-u Teâla kullarına hücceti tamamladıktan ve onları korkuttuktan sonra onların katından kovulmalarını ve tedricî olarak helake düşmelerini sevmez. Tedricî olarak helake düşmeden dolaydır ki, kulun çabası hedeften sapar; ahde vefa etmeyi unuttur ve güzel iş yaptığını zanneder; daima batıl evhamlar ve aldatıcı ümitlere kapılarak kendisine gelen semavî haberlerden gaflet içerisinde yaşar, kendi nefesine zorluklar hazırlar ve bütün güç ve gayretiyle kendisini helak eder. Alınan ahit gereğince Allah'ın verdiği mühleti kullanır. Gaflet ehliyle oturup kalkar. Günahkârlarla sabahlayıp Allah'a itaat etme konusunda müminlerle tartışır; ayyaşların hile ve gösterişlerinden hoşlanır. İşte bunlar şüpheye dalıp onu ahlâk edinmiş kimselerdir; başkalarına karşı büyüklük taslayarak iftirayla haksızlık ederler ve bunu Allah'a bir yakınlık sanırlar; onlar heva ve hevesleriyle iş görürler; cahillikleri ve körlüklerinden dolayı hekimlerin sözlerini değiştirirler. Şöhret ve gösteriş için hikmeti öğrenirler. Ama onların, ne hedefe götürecek doğru yolları, ne yürüyecekleri yolda işaretleri ve ne de onlara kılavuzluk edecek ışıkları vardır. Ecelleri ulaşana ve son menzile varıncaya kadar durumları böyledir. Ama Allah, yaptıkları işlerin neticesini bunlara gösterip gözlerinden gaflet perdesini kaldırıncaya, sırt çevirdikleri şeylere yönelirler, yöneldiklerine sırt çevirirler ve geride bıraktıkları dünyaya geri dönüp, karşı karşıya buldukları dünyadan uzaklaşmak isterler. Kavuştukları arzuları, sağladıkları istekleri, giderdikleri ihtiyaçları onlara bir yarar sağlamaz; bunlar, kendilerine bir vebal olur ve ömürleri boyunca peşinde koştukları şeylerden kaçarlar.

Ben sizi bu uçuruma düşmekten sakındırıyorum. Allah'tan çekinmenizi emrediyorum size. O'ndan başka yarar veren biri yok. Öyleyse her kim doğru konuşuyorsa, batınını sarmış olan kötülükleri ıslah edip düzeltmek için kendisini çabaya sevk etmelidir. Çünkü basiretli insan; bir şey işittiğinde düşünen, etrafa bakıp gerçekleri görebilen, ibretler-

146- Bu sözlerin bir bölümünü Merhum Seyyid Razi farklı bir şekilde Nehcü'l-Belâğa'nın 151. hutbesinde nakletmiştir.

den yararlanabilen, aydınlık yolda yürüyen, heva ve heves uçurumuna yuvarlanmamak için karanlık yoldan uzak duran, hakkı yanılarak, sözü değiştirerek ve doğrulukta değişiklik yaparak kendisini saptırmaları için azgınlara yardım etmeyen kimsedir.

Size söylenen sözleri söyleyin (nakledin). Size rivayet edilen sözleri kabul edin. Sizden istenilmeyen şeyleri kendinize yük edinmeyin. Çünkü yaptığımız işlerin, söylediğiniz sözlerin veya yöneldiğiniz her maksadın sonucuna ve cezasına katlanacak olan sizlersiniz. Şüpheden sakının; çünkü şüphe, fitne için bir vesile kılınmıştır. Daima kolaylığı kastedin ve ona yönelin (kendinizi üstesinden gelemediğiniz şüpheli meselelerin tehlikesine atmayın). Halkla güzel konuşun; onlarla iyi geçinin. Allah'a boyun eğin, O'na karşı korkulu ve mütevazı olun. Birbirinize karşı tevazu edin; insafli davranın; bağışta bulunun; öfkenizi yutun; çünkü bu Allah'ın tavsiyesidir. Haset ve kin beslemekten kaçınun; zira bunlar cahiliye döneminin işleri ve özelliklerindedir. **"Herkes yarın için ne hazırlamışsa ona baksın. Ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır."**⁽¹⁴⁷⁾

Ey insanlar, şuna kesin inanın ki, kul her ne kadar çok çaba gösteren, tedbirli ve faal biri olursa olsun, Allah-u Teâla "zikir-i hekim"de mukadder kıldığı nasipten fazla ona bir şey vermez. Nitekim kişi her ne kadar güçsüz, aciz ve az tedbirli biri de olsa (Allah-u Teâla) "*zikr-i hakîm*"de mukadder kıldığı şeyi ondan esirgemez.⁽¹⁴⁸⁾

Ey insanlar, hiçbir kimse kurnazlıkla en küçük bir şey artıramadığı gibi beceriksizliğiyle de bir şeyi kaybetmez. Bu noktayı bilip bununla amel eden bir kimse, hem kârlıdır hem de herkesten daha rahat. Bu sırrı terk eden kimse ise, zarara uğrar, meşgalesi de herkesten daha çok olur. Nice nimet içerisinde olduklarını sanan zengin, müreffeh kimseler

147- Haşr / 18.

148- "*Zikr-i Hakîm*" yani hikmete dayalı kitap (yazı). Burada maksat kulların takdirlerinin yazılıp belirlenmiş olduğu ilâhî kitaptır. Bellidir ki, bu ilâhî kitaptaki takdirler hikmet ve hak üzeredir. İnsan kendisinde takdirinin değiştirilmesini hakke edecek bir değişiklik oluşturmadığı müddetçe, telaş ve tedbirle bu takdirin kendisi hakkında uygulanmasını önleyemez. Çünkü bu, her şeyin hakkettiği yerde olmasını gerektiren ilâhî hikmet ve adaletle çelişir. Ama insan kendi zatında bir değişiklik icad ederek yeni bir konumda yer alırsa o zaman insanın takdiri Allah'ın emriyle değişebilir. Bu hususta birçok ayet ve hadis de mevcuttur.

vardır ki, nimetleri onlara bir tuzaktır ve nice halkın nazarında düşkün, belaya duçar olmuş kimseler vardır ki, bu bela onların hayrınadır.

Ey duyup işiten! Sarhoşluğundan ayıl; gafletinden uyan, hızını kes, biraz bekle. Allah'tan gelen geri çevrilemez; kaçış yolu ve çaresi olmayan vaatler hakkında biraz düşün. Övünmeyi terk et. Tekebbürü bırak. Gideceğin yer için hazırlıklı ol. Kabrini ve ahiret evini hatırla; varacağı yer ve sonun orasıdır. Ne yaparsan onu bulursun; ne ekersen onu biçersin ve ne verirsen onu alırsın. Önceden ne gönderirsen yarın onunla karşılaşırısın. Sana yapılan bu öğüt ve nasihatlere uy ve yararlan. Duyduğun ve Vaat edildiğin şeyi aklında tut; çünkü onu akılda tutmanın iki özelliği var: Ya onunla amel edersin ve Allah'a itaat etmene sebep olur ya da bir kenara bırakırsın ve hüccet sana tamamlanmış olur. Gafletten uyan! Dikkatli ol! Ciddiyetle çalış! **"Hiçbir haber veren sana böyle haber veremez."**⁽¹⁴⁹⁾

Allah-u Teâla'nın Zikr-i Hakîm (Kur'ân-ı Kerim)'de önemle üzerinde durduğu rıza ve gazabına; sevap ve azabına mihver kıldığı kesin haramlar şunlardır: -İnsan bu haramlardan birini karakter edinip tövbe etmeden Allah'a dönerse her ne kadar iyi sözlü, güzel görünüşlü olsa ve başkası onun faziletini itiraf etse de mümin olamaz.-

- 1- Farz ibadetlerde Allah'a şirk koşmak
- 2- Aşırı öfkesini kendisini helak ederek gidermek.
- 3- Bir amelin doğruluğunu itiraf ettiği hâlde o ameli yapmayıp aksi işlerde bulunmak, sözüyle ameli birbirini tutmamak.
- 4- İsteğini elde etmek için dinde bir bidat çıkarmak.
- 5- Yapmadığı işlerden dolayı halkın kendisini övmesinden hoşlanması.

6- İnsanlara karşı iki dilli ve ikiyüzlü olmak, onların arasında tekebbürle yürümek. Bu sözleri anla; çünkü örnek benzerine delalet eder (her şeyi örneği ile tanımak mümkündür). Hayvanlar, karınlarını doyurmak kaygısındadır; yırtıcı hayvanların kaygıları başkalarına saldırıp zulmetmektir; kadınların kaygıları ise, dünya ziynetleriyle bezenmek, dünyada bozgunculuk yapmaktır. Fakat iman ehli olanlar, kıyamet azabından sakınan, alçak gönüllü olan ve korkanlardır.

Suçluların Durumunu Açıklayan Sözleri⁽¹⁵⁰⁾

Amel etmeksizin ahirete ümit besleyen, uzun arzularına rağmen tövbeye ümitvar olan, dünyada zahitlerin sözlerini söyleyip ve kendilerini dünyaya adanmış olanların yaptıklarını yapan, dünya malından, mülkünden her ne kadar verilirse doymak bilmeyen, eğer verilmezse kanaat etmeyen, verilenin şükründen acizken verilmeyeni isteyip duran, halkı kötülükten alıkoyup kendisi kaçınmayan, kendi yapmadığı hâlde emreden, temiz kişileri sevip amellerini yapmayan, suçluları sevmediği hâlde onlardan biri olan, günahlarının çokluğundan dolayı ölümden hoşlanmadığı hâlde hayatının en son anına kadar günahı terk etmeyen, "Bu kadar amel edip kendimi yoracağıma niçin oturup (Allah'ın rahmetini) arzu etmeyeyim?" diyen, mağfiret dileyip sürekli günah işleyen, öğüt alabilecek kadar yaşadığı hâlde öğüt almayan, geçmişi hatırladığında; "Eğer çalışıp zahmet çekseydim ne iyi olurdu" deyip önündeki fırsatları değerlendirmeyen, hastalandığında amel etmede yaptığı kusurlardan dolayı pişmanlık duyup iyileştiğinde emin ve mağrur olarak amel etmeyi geciktiren, sıhhatliken kendisini beğenip belaya uğradığında ümitsizliğe kapılan, zannettiği konularda nefsine yenik düşüp kesin bilgisi olan konularda nefsini yenemeyen kimselerden olma. Böyle biri ne paylaştırılmış rızka kanaat eder, ne Allah'ın kefalet ettiğine güvenir; farz olan işleri terk ettiği için kendisinden kuşkulandır; zenginleşince böbürlenip fitnelere kapılır; fakirleşince ümidi kesilip güçsüzleşir. Günahı çok olsa da fazlasına yönelir; nimeti, bol olsa da artmasını ister; verilen nimete ise şükretmez; başkalarının önemsenmeyen kusurlarını görür, kendisinin büyük suçlarını görmezlikten gelir. Bir şehvetle karşılaşınca tövbe etmek ümidiyle kendisini lezzete kaptırır. Oysa tövbenin nasıl olacağını da bilmez. Ne mükâfata ilgi ve iştiyak kendisine fayda sağlar, ne de azap korkusu ona engel olur.

Bir şey istediğinde ısrar eder, amele gelince gevşek davranır. Sözde önderlik yapar, amelde (herkesten) geri kalır. Yapmadığı işin yararını umar, işlediği suçların cezasına aldırılmaz. Dünyanın geçici nimetine

150- Bu sohbet farklı bir şekilde "Birisi Hz. Ali'den öğüt isteyince Hz. Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu" başlığı altında *Nehcü'l-Belâğ'a* da da geçer; *Nehcü'l-Belâğ'a*'nın Kısa Sözler Bölümü, 150. Söz.

doğru koşar, (ahiretin) baki kalan nimetlerini cahilliğinden terk eder. Ölümden korkar, ama fırsatı yitirmesinden ürkmeyiz. Başkasının az suçunu çok bulur, oysa kendisinde ondan fazlasını az sayar; başkaları için az bulduğu kulluğu kendisi söz konusu olunca fazla görür; kendi suçundan az suç işleyenin akıbetinden korkar, fakat kendisi onun yaptığından daha az olan bir amele ümit bağlar. İnsanları yerip durur, kendisineyse dalkavuklukta bulunur. Afiyet bulup, gönlü razı olduğunda halkın emanetini verir, öfkelenip belaya uğradığında halkın emanetine hıyanet eder. Afiyet ve selamete kavuşunca tövbe ettiğini sanır, bela ve sıkıntıya düşünce cezaya uğradığını zanneder. Orucu erteler, uyumak için acele eder; geceyi namaz ve ibadetle geçirmez, gündüzü oruç tutmaz. Gece uykusuzluğuna katlanmadan sabah olmasını, açlık çekmeden de akşamın gelmesini bekler.

Kendisinden aşağıda olandan Allah'a sığınır, ama kendisinden üstün olandan Allah'a sığınmaz. Halk için kendisini zahmete atar, ama Rabbi için kendisini zahmete düşürmez. Zenginlerle uykuya dalmak, onun için yoksullarla rükû etmekten (Allah'ı anmaktan) daha sevimli olur. Azlıktan sinirlenir, öfkelenir; fakat çoklukta isyan eder. Kendi yararı için başkalarına zarar verir ve kendi zararına olduğunda başkalarının yararını istemez. (Herkesin) kendisine itaat etmesini ve emrinden çıkılmamasını sever. Almak ister, vermek istemez. Başkalarını doğru yola sevk etmekle uğraşır, kendisi ise azgınlaşır.

Allah'a isyanda halktan korkar, halk hakkında Allah'tan korkmaz. Nimetlerinden dolayı Allah'a hamd etmez, nimetinin fazlaşmasından dolayı O'na şükretmez; iyiliği emredip kötülükten alıkoymaz. Ömrü şüphede geçer. Hastalandığında ihlâsla amel edip tövbe eder, iyileştiğindeyse taş yürekli, katı kalpli olup günaha döner. Daima kendi aleyhine çalışır, lehine çalışmaz. Amellerinin ona ne getireceğini ve onu nereye çekip götüreceğini ve ne zamana kadar böyle süreceğini bilmez. Allah'ım, bizi kendinden korkan kullarından eyle. Ey nasihat isteyen, söylediklerimi belle, tut ve koru, istersen geri dön git.

Muttakilerin Vasıflarını Açıklayan Sözleri

Onlar dünyada fazilet ehlidirler. Sözleri gerçektir. Orta halli giyinirler. Mütevazı bir şekilde yürürler. İtaatle Allah'a karşı huzu ve hu-

şuda bulunurlar. Allah'ın onlara haram ettiği şeylerden gözlerini yumarlar. Kulaklarını yalnızca (onlara fayda verecek) bilgiye çevirirler. Nimete eren gönüller nasıl rahatlayıp huzur içinde oluyorsa, onların gönlü de ilâhî kaza ve kadere razı olduklarından sıkıntı ve bela anında öylece rahat ve huzur içinde olur. Allah, kullarının ecellerini takdir etmeyip ölüm vakitlerini belirlemiş olmasaydı, ruhları sevaba olan iştiyak ve azap korkusundan dolayı göz açıp kapatıncaya kadar dahi bedenlerinde durmazdı.

Gözlerinde, Yaratan uludur ve O'ndan başkası ise küçüktür. Cennete karşı, sanki cenneti gözleriyle görüyor ve nimetlerinden yararlanıyorlarmış gibidirler. Cehenneme karşı ise sanki onu gözleriyle görüyor ve orada azaba uğruyorlarmış gibidirler. Kalpleri mahzundur, kimseye zararları dokunmaz. Beklentileri azdır, bedenleri zayıftır, nefisleri pek iffetlidir, İslâm'a çokça yardım ederler. Çabucak geçip giden günlerde sabrederler, ardından Kerim olan Rabbin onlar için hazırlayıp kolaylaştırdığı uzun ve kârlı rahatlığa ulaşırlar. Dünya onları diler, onlarsa dünyayı dilemezler. Dünya onların peşine takılır, fakat onlar onu aciz bırakırlar.

Gece oldu mu, ayağa kalkıp saflar kurarlar; ibadete koyulurlar; Kur'ân ayetlerini (harfleri sayılacak kadar) ağır bir şekilde ve anlamını düşünerek okurlar, bununla hüznolenip dertlerinin dermanını (şifasını) Kur'ân'da bulurlar. Hüznüleri, günahlarına ve gönül yaralarına ağlamalarını şiddetlendirir. Kur'ân'dan teşvike (mükâfata) dair bir ayet okuyunca onu elde etmek ümidiyle onun üzerinde dururlar; gönülleri şevkten dolup taşar, sanki Allah'ın Vaat ettiği mükâfat gözlerinin önüne serilmiştir. Korkutucu bir ayete vardıklarında da can kulağıyla onu dinlerler, sanki cehennem alevlerinin (yücelirken) çıkardığı ses ve gürültü kulaklarının dibindedir ve onu işitmektedirler. (Korkudan) iki kat bükülmüşler; alınlarını, ellerini, dizlerini, ayak parmaklarını yere sererek secdeye kapanmışlardır; yüce Allah'tan azap zincirlerine vurulmaktan kurtulmayı dilerler.

Gündüzlerine gelince; hekim, bilgin, salih ve muttakidirler. (Allah) korkusu onların bedenlerini yontulmuş ok gibi inceltmiştir, zayıflatmıştır; onları gören hasta sanır (oysaki hastalıkları yoktur). Onlara bakan akıllarını yitirdiklerini zanneder; oysaki onları, büyük bir iş meşgul etmektedir. Allah-u Teâla'nın kudret ve azametini, ölümü,

kıyametin ahvalini, dehşetini hatırladıklarında kalplerine korku düşer, akılları başlarından gider. Korku onları kapladığında, Allah için, temiz işlere koşarlar. Az ibadete razı olmazlar, çok amellerini gözlerinde büyütmezler. Sürekli kendilerini suçlu bilir ve amellerinden kaygılanırlar. Onlardan birisini övseler söylenen sözden korkar ve der ki: Ben kendimi başkalarından daha iyi tanırım, Rabbim ise beni benden daha iyi tanır. Allah'ım! Söyledikleri sözler yüzünden beni suçlama; onların zanlarından daha üstün kıl beni; onların bilmedikleri suçlarımı affet, çünkü sen gizlileri bilersin.

Muttakilerin her birinin özelliklerinden bazıları da şunlardır: Sen onu; dinde güçlü, yumuşaklıkta korkulu (ihtiyatlı), imanda şüphesiz, ilme haris, ılımlılıkta zeki, infakta şefkatli, dinde derin düşünceli, hilmimde ilimli, zenginlikte orta halli, ibadette huşulu, yoklukta süslü, çetin zamanlarda direnişli, çilekeşlere karşı şefkatli, yerinde bağışta bulunan, kazançta yumuşak, helal rızık peşine giden, hidayette neşeli, tamahtan kurtulmuş, istikamette (doğru yolda) iyi iş yapan, şehvet karşısında kendisini koruyan, cahillerin onu methetmesinden mağrur olmayan, kendi amelini muhasebe etmeyi terk etmeyen, kendisini suçlu bilen, güzel ve temiz işlere koyulan, fakat Allah'tan korkup duran biri olarak görürsün.

Akşamları kaygısı şükürdür. Sabahları ise kaygısı zikirdir. Geceyi korkulu geçirir. Gündüzü neşeli başlatır. Korkusu sakındırıldığı gaflete düşme endişesinden dolayıdır. Neşesi ise, elde ettiği fazilet ve rahmetten dolayıdır. Eğer nefsi azıp sevmediği şeylerde kendisine teslim olmazsa, isteklerini ondan esirgeyerek onu cezalandırır.

Sevinci korktuğu şeyden kurtulmaktadır. Asıl sevinci ise, ebedi nimetlere kavuşmaktır. Yok olup bitecek şeylere meyilsizdir. Hilmi ilimle, ilmi de amelle birliktedir. Tembellik ve bitkinlikten uzaktır. Sürekli şen ve neşelidir; arzuları çabuk erişilebilecek şeylerdir; yoldan kayması azdır. Alçak gönüllüdür. Nefsi, elde ettiğini yeterli bulur (hırsa düşmez). Cehaleti gizlidir; işi kolaydır; dini korunmuştur; şehveti ölmüştür; öfkelerini yutmuştur. Ahlâkı tertemizdir; kendisine söylenen sırları dostlarına açmaz; düşmanların şahitliğini gizlemez. (Düşmanları lehinde olsa bile hakka tanıklık yapmaktan çekinmez). Göstermelik bir iş yapmaz. Utançtan dolayı (hayırlı) bir işi terk etmez. Ondandır hayır umulur; şerrinden emin olunur. Gafillerin içinde olsa da zikredenlerden olur.

Kendisine zulmedeni bağışlar. Kendisinden esirgeyene esirgemez. Kendisiyle ilişkiyi kesenle ilişki kurar; hilim ondan uzaklaşmaz; onu bezeyen ahlâkı ve ameli elde etmekten aciz kalmaz. Kötü söz, (çirkin hareket) ondan uzaktır; sözü yumuşaktır; hilesi yoktur; iyi işleri çoktur; işi güzeldir; hayrı sürekli insanlara ulaşır ama şerri olmaz. Sarsıntılı durumlarda metindir ve hoş olmayan işlerde sabreder; bollukta ve refahta şükreder. Öfkelendiği kimseye zulmetmez. Sevdiği kimse için günah işlemez; haksızlıkla bir şeyi iddia etmez; üzerinde olan başkasının hakkını inkâr etmez. Şahit getirilmeden önce gerçeği itiraf eder; kendisine emanet olarak verileni zayi etmez; başkalarını yerici lakaplarla çağırmaz. Ne zulmeder, ne zulmetmek ister. Komşusuna zarar vermez; birisinin bir belaya, musibete düşmesinden dolayı sevinmez. Doğru işe koşar; emaneti sahibine verir; çirkin işlere ilgisizdir.

Marufu emreder, münkerden sakındırır. Dünya işlerine bilgisi olmadan girmez. Haktan ayrılmaz; susarsa, susması onu kaygıya düşürmez; gülerse sesini yükseltmez. Elinde olan miktara kanaat eder; öfke onu yenemez; heva ve heves onu aldatamaz; cimrilik ona galip gelmez; halkın malına göz dikmez; ilim öğrenmek için halka karışır; salim kalmak için susar; anlamak için sorar. Hayır sözü dinlemesi, öğrenip başkalarını aciz bırakmak için olmadığı gibi, güzel söz konuşması da diğerleri karşısında kibirlenmek için değildir. Ona zulüm edilirse Allah-u Teâla intikam alıncaya kadar sabreder.

Nefsi, onun elinden sürekli rahatsızdır; fakat insanlar ondan hayır umarlar. Nefsini ahireti için yorar; insanları nefsinden rahata ulaştırır, emin kılar. Birinden uzaklaşması, (kötü harekete) buğzetmesi, öfkelenmesi, nefsini korumasındandır. Birine yaklaşması, yumuşaklıktan, rahmetten (ve esenlikten)dir. Uzaklaşması kibirden, ululuktan olmaz; yaklaşması ise hileden ve tatlı dille aldatmak için değildir. Kendinden önceki hayır ehline uyar ve sonradan gelen iyi iş yapacaklara önder olur.⁽¹⁵¹⁾

151- Bu hutbenin metnini Merhum Seyyid Razî farklı bir şekilde *Nehcü'l-Belâğ'a*'nın 191. hutbesinde şöyle nakletmiştir: Emirü'l-Müminin Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın ashabından Hemmam adlı birisi Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'a şöyle dedi: Ey Emire'l-Müminin, bana Allah'tan çekinen muttakilerin vasıflarını anlat, hem de öylesine anlat ki onları görür gibi olayım." Hz. Ali, onun bu sözüne fazla önem vermeyerek; "Ya Hemmam!

İman ve Küfrün Temellerini ve Kısımlarını Açıkladığı Hutbesi⁽¹⁵²⁾

Hiç kuşkusuz, işleri Allah başlattı; onlardan istediğini kendisi için seçti, sevdiğini kendisine mahsus kıldı. İmanı beğendi, onu kendi isminden⁽¹⁵³⁾ türeterek sevdiği kuluna bağışladı. Sonra susamışlarının kolay bir şekilde yararlanabilmeleri için imanın ne olduğunu açıkladı. Kanunlarını kolaylaştırdı. Uzaklaşmak isteyenlere karşı, temelini güçlü ve muhkem kıldı. Onu, taşıyanlar için üstünlük vesilesi, içine girenler için güven yeri kıldı. Uyanlara kılavuz, süslenmek isteyenlere ziyet, inananlara din, sığınanlara sığınak, sarılanlara ip, hükümlerini söyleyenlere delil, anlayanlara şeref, onu konuşanlara hikmet, onunla nurlanmak isteyenlere ışık, tartışmaya kalkışanlara hüccet, istidlalde bulunanlara zafer, belleyip de tutanlara ilim, rivayet edenlere hadis, yargıda bulunanlara hüküm, muhaddislere hilim, düşünüp tedbir alanlara akıl, düşünenlere anlayış, akledenlere yakın, bir işe başlamak isteyenlere basiret, doğru yolun alametini arayanlara nişane, öğüt almak isteyenlere ibret, iman edenlere kurtuluş, salih insanlar için Allah'la dostluk vesilesi, gözetleyenler için Allah'a yakınlık vesilesi, tevekkül edenler için güvence, işlerini Allah'a bırakanlara ve O'nun rızasına razı olanlara huzur, iyilere renk, yarışanlara hayır, sabredenlere kalkan, muttakilere elbise, doğru yolu bulanlara temizlik, Müslümanlara emniyet, doğrulara ise esenlik kıldı.

İman hakkın temelidir. Bu temelin yolu ise hidayettir, sıfatı iyiliktir, iftiharî olgunluktur. İman aydın bir yoldur; ışık veren bir meş'ale ve çerağlara nurdur. İman (sahibi) amaçta yüce ve yarışta birincidir.

Allah'tan çekin; iyi amelde bulun; çünkü Allah, çekinenler ve iyilikte bulunanlarla beraberdir." buyurdu. Hemmam bu sözü yeterli bulmadı; daha fazla açıklamada bulunması için Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ı yemin verdi. Hz. Ali, bunun üzerine Allah'a hamd-u senada bulunduktan sonra yukarıdaki hutbeyi okudu. *Nehcü'l-Belâğa*'nın nakline göre söz hutbenin bu noktasına gelince Hemmam feryat edip düştü ve can verdi. Hz. Ali *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Vallahi ben bundan korkuyordum."

152- Bu hutbenin bir bölümü *Nehcü'l-Belâğa*'nın 31. numaralı kısa sözler bölümünde ve bir kısmı da 104. hutbede nakledilmiştir.

153- Maksat, Allah Teâla'nın "Mümin=emniyete ulaştırın" ismidir.

İman meydanında yarış atları hazırdır; ödül, imrenilecek değerdedir; yarışma vesileleri eskiden beri mevcuttur; atları, asil attır. Meş'alesi iyi amellerdir; lambaları iffettir; bu yarışın bitiş noktası ölümdür; hazırlık yeri dünyadır; koşuya girenlerin toplantı yeri kıyamettir; kazananların ödülü cennettir; geriye kalanların cezası cehennemdir; malzemesi takvadır; yarışanlar, iyi iş yapanlardır.

İmanla temiz işler anlaşılır; temiz işlerle din ilmi yaşar; din ilmiyle ölümden korkulur; ölümlle dünya son bulur ve dünya ahiretin karşısında yer almıştır.⁽¹⁵⁴⁾ Kıyamette cennet yaklaştırılır; cennet, cehennem ehline hasret; cehennem ise muttakilere öğüttür; takva ihsan kabilindedir.⁽¹⁵⁵⁾ Takva öyle bir hedeftir ki, peşinde gidenler helak olmaz; onunla amel eden pişmanlık duymaz. Çünkü mutluluğa erenler takvayla ermişlerdir. Hüsrana uğrayanlar ise günah işleyerek ziyan görmüşlerdir. Akıllı kimseler günahattan sakınmalı ve takva ehli öğüt almalıdır.

İman, dört sütun üzerine kuruludur: Sabır, yakın, adalet ve cihad.

Sabır dört şeye dayalıdır: Özlem, korku zühd ve gözetleme. Cenneti özleyen, şehvetlerden vazgeçer. Cehennemden korkan, haramlardan çekinir. Dünyada zahit olan kişiye, (dünya) musibetleri kolay gelir. Ölümü gözetleyen hayır işlere koşar.

Yakın dört şeye dayalıdır: Basiret, hikmeti yorumlamak ve inceliklerine dikkat etmek, geçmişlerden öğüt almak ve geçmişlerin sünnetini bilmek. Basiret sahibi gözü açık olur ve hikmetin inceliklerini tanıyıp yorumlayabilir. Hikmeti te'vil edebilen ibret alınacak şeyi tanır. İbret alınacak şeyi tanıyan ise sünnetullahı (toplumda geçerli olan ilâhî kanunları) bilir. Sünneti bilen kimse de sanki geçmiş kavimlerle yaşamış gibi olur.

Adalet dört temele dayanmaktadır: Derin anlayış, ilmi derinlik, açık hükümle karara varmak, olgunlukta sabit olmak. Anlayış sahibi olan bütün ilimleri tefsir eder (onların derinliğine dalar); hükmü tanıyan ondan sapmaz; hilimli (olgun) olansa yaptığı işte aşırıya gitmez ve insanlar arasında övgüyle yaşar.

154- *Nehcü'l-Belâğa*'da: "dünya ile ahiret kazanılır" diye geçmiştir.

155- Kafi'de: "imanın esasıdır" diye geçmektedir.

Cihad da dört ilkeye dayalıdır: Emr-i maruf ve nehy-i münker,⁽¹⁵⁶⁾ savaş ve sıkıntılı anlarda doğru olmak, fasık kimselere karşı kin duymak. Marufu (iyiliği) emreden kişi müminlere güç verir; münkerden sakındıran, kâfirlerin burunlarını yere sürer; savaş ve sıkıntılı anlarda doğru olan (sebat gösteren), üzerine düşen vazifeyi yapmış olur; fasıklara karşı kin besleyen Allah için öfkelenir. Her kim Allah için öfkelenirse Allah da onun öfkesi için öfkelenir. İşte bunlar imanın hakikati, erkânı ve kısımlarıdır.

Küfür de dört temel üzere kuruludur: Fasıklık, haddi aşmak, şek ve şüphe.⁽¹⁵⁷⁾ Fasıklık dört kısımdır: Kabalık ve vefasızlık, kalp körlüğü, gaflet, kibirlenip haddi aşmak. Vefasız kaba insan, mümini küçümseyip tahkir eder, din bilginlerini kızdırır, ahdi bozmaya ısrar eder. Kalp gözü kör olan, zikri (Allah'ı ve Resulünü hatırlamayıcı) unuttur, ahlâkı kötü olur, Allah'a karşı isyan eder, şeytan ona musallat olur. Gafil olan, kendisi hakkında cinayet işler, gerisin geriye döner, sapıklığını hidayet sanır; dilekler onu aldatır; iş işten geçtiğinde, perde gözünün önünden kaldırıldığında, sanmadığı şey (azap) Allah tarafından ona aşikâr kılındığında hasret ve pişmanlığa düşer. Kibirlenip Allah'ın emrinden çıkan, şüpheye düşer. Allah-u Teâla şüpheye düşeni günah işleyip Rabbinin verdiği mühlete aldandığı için kendi kudreti ile zelil eder; aynı zamanda kendi azameti ile onu küçültür.

Haddi aşmak da dört kısımdır: Derine dalmak,⁽¹⁵⁸⁾ hak üzerinde çekişip durmak, doğru yoldan sapmak, tefrika oluşturmak. (Kendi düşünce yeteneğinin kaldıramayacağı meselelerde) derine dalan gerçeğe ulaşamaz; onun bu çabası hayret ile sapıklık girdabında boğulmaktan başka bir şeye yaramaz; bir fitneden kurtulmadan bir başkasına tutulur ve daima şaşkınlık içinde karışık fikirlere dalar. Münakaşa ve mücadele yapan kimselerin arasına tefrika girer ve sürekli inat etmelerinden dolayı işleri yok olup gider. Kim doğru yoldan saparsa iyi şey ona kötü görünür; kötülükse güzelleşir ve sapıklık sarhoşluğuna tutu-

156- İyiliği emredip kötülükten sakındırmak.

157- Şek herhangi bir konuda bir türlü karar verememek, şüphe ise hakla batılı karıştırmaktır.

158- Ruhi istikrarın kaybolmasına sebep olacak şekilde manevi konularda fikir yürütmek.

lur. Ayrıcalık ve nifak peşinde olan kimse ise, hayatında çıkmazlarla karşılaşır, işleri zorlaşır, kurtuluş yolu da daraldıkça daralır. Her kim müminlerin yolundan başka bir yola tabi olursa, din kopar.

Şek de dört kısımdır: Tereddüt, korkmak, kararsızlık ve (olayların akışına) teslim olmak.⁽¹⁵⁹⁾ Allah'ın hangi nimetleri hakkında şüpheci şüphe ediyor? Kim karşılaşacağı tehlikelerden korkarsa geri adım atar; kim dininde tereddüt ederse, sürekli yerinde sayar; öncüler onu geride bırakır, geride kalanlar da ona yetişir. Böyle birisi şeytanların tırnakları altında çiğnenip gider. Dünya ve ahiret tehlikelerine teslim olan (bir çözüm yolu düşünmeyen), her iki dünyada da helak olur. Bundan ise ancak yakın ışığıyla kurtulmak mümkün olur.

Şüphe de dört şeye dayalıdır: Süslenmekten hoşlanmak, nefsin aldatması, eğrileri yorumlamak ve hakla batılı karıştırmak. Süslenmekten hoşlanmak, insanı delilden vazgeçirir. Nefsin aldatması, şehvetlere dalmaya sebep olur. Eğri hareket etmek çok sapmaya sebep olur. Hakla batılı karıştırmak, üst üste yığılan karanlıklardır. İşte küfrün erkânları ve bölümleri bunlardır.

Nifak da dört temel üzere kurulmuştur: Heva ve hevese tabi olmak, din hususunda gevşeklik göstermek, öfke ve tamah.

Heva ve hevese tabi olmak da dört şey üzere kuruludur: Zulüm, tecavüz, şehvet, isyan. Zulmedenin zarar ve felaketi çok olur; yalnız kalır, onun aleyhine birleşilir. Tecavüz edenin akıbeti güvende olmaz ve kalbi salim kalmaz. Kendisini şehvetten kurtaramayan hasret girdabına dalar ve onda yüzüp kalır. İsyân edense bilerek, özürsüz ve delilsiz yolundan sapar.

Din hususunda gevşeklik etmek de dört kısımdır: Korku, aldanmak, oyalanmak ve arzu. Korku insanı haktan alıkor. Dünyaya aldanmak, ahirete önem vermemeye sebep olur. Oyalanmaksı insanı körlük uçurumuna düşürür. Eğer arzu olmasaydı, insan kendi bulunduğu durumunun hesabını (gözden geçirip) bilirdi. Ve eğer kişi kendi bulunduğu durumunu bilseydi vahşet ve korkudan hemen ölürdü.

Öfkeye gelince; o da dört kısımdır: Kibirlenmek, övünmek, gururlanmak ve bağınazlık (taassup). Kibirlenen, (ilerleyeceğine) geriler.

159- Başka bir rivayete göre "cehalet karşısında teslim olmak."

Övünen günah işler. Gurura kapılan yanlış işlerde ısrar eder. Mutaassıp olan zulmeder. Gerileme, fışk ve günaha ısrar eden ne kötü bir hâldedir!

Tamah da dört kısımdır: Sevinç, gurur, inatçılık ve tekebbür. (Dünya güzelliğine) sevinmek, Allah katında sevilmecek bir şeydir. Gururlu olmak, bencilliktir. İnatçılık, günaha sürüklediği kimse için bir beladır. Tekebbür; oyun, eğlenmek, meşguliyet ve iyiyi kötüyle deıştirmektir. İşte bunlar nıfakın erkân ve kısımlarıdır.

Allah kullarına karşı kahirdir; güçlüdür; bereketi boldur; hikmeti açıktır; delili üstündür; koyduğu din halis ve sözü hakır; ihsanı (azabından) öncedir; yaratıklardan seçkindir; ölçüleri adalettir; mesajları iletilmiştir; bekçileri hazırdır. Sonra Allah, kötülükleri günah, günahı fitne, fitneyi de pislik karar kılmıştır. İyiliği ganimet, (kulundan) razı olmayı tövbe vesilesi, tövbeyi de temizleyici kılmıştır. Tövbe eden hidayet bulur; fitneye düşense, Allah'a yönelip günahını itiraf ederek Allah'ın vaatlerini tasdik etmedikçe sapık kalır. Allah'ın azabına müstahak olan ise helak olur.

Allah'ın indinde olan bağışlar yani tövbe, rahmet, müjde ve büyük hilim, ne kadar da fazla, geniş ve boldur! Ve onun cezası, ateşi, izzeti, kudreti, amansız ve şiddetli yakalaması da ne kadar da korkutucudur. Allah'ın itaatine muvaffak olan, O'nun yüceliğini seçmiştir; daima günah işleyense O'nun şiddetli azabını tadacaktır. İşte son ev orasıdır.

Kumeyl b. Ziyad'a Öğütleri⁽¹⁶⁰⁾

Ey Kumeyl, bu gönüller birer kapır; en iyi kap içindekini en iyi koruyan ve zarfiyeti geniş olandır. Benim şu sözümü asla unutma. İnsanlar üç kısımdır: Rabbanî âlim, kurtuluş yolu üzere (kurtuluş yolunu bulmak için) ilim talep eden kişiler ve geri kalan (üçüncü grup ise), her sesin peşine takılan, her esintiye kapılıp giden ahmak ve düşük kimselerdir. Onlar ne yollarını bulmaları için ilim ışığıyla aydınlanmışlardır, ne de kendilerini kurtarabilecekleri güvenilir bir desteğe dayanmışlardır.

160- Kumeyl b. Ziyâd en-Nehâî şöyle naklediyor: Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* elimden tutarak beni Kufe'nin kenarında yer alan mezarlığa doğru götürdüler. Şehrin dışarısına varınca bir ah çekerek şu sözleri buyurdular:

Ey Kumeyl, ilim maldan hayırlıdır; ilim seni korur, malı ise sen korursun. Mal, vermekle azalır, ilim öğretmekle çoğalır. İlim hâkimdir, mal mahkûm. (İlimle mal hakkında karar verilir).

Ey Kumeyl, âlime sevgi beslemek, uyulması gereken ve mükâfatı gerektiren bir esastır. İnsan hayatta ilimle (Allah'a) itaat mertebesini kazanır; ölümünden sonra da bıraktığı iyi eserleriyle. Oysaki malın menfaati, malın yok olmasıyla elden çıkar. Malları hazinelerde biriktirenler, hayatta iken bile ölüdürler (gerçek hayattan mahrumdurlar); âlimler ise, âlem var oldukça bakidirler. Cisimleri kaybolup gitse de eserleri yüreklerde mevcuttur.

Sonra göğüslerine işaretle şöyle devam ettiler: Burada çok derin ve geniş bir bilgi vardır; fakat bunu taşıyabilecek ehil kimseleri bulamıyorum. Bulduklarım ise, ya sözü çabuk alan, ama güvenilmeyen, dini dünya isteğine âlet eden, Allah'ın delil ve burhanlarıyla Allah'ın dostlarına karşı üstünlük davasına girişen, Allah'ın nimetleriyle O'na isyana kalkışan kimselerdir veya hakkı taşıyanlara boyun eğen, fakat hakkın inceliklerine basireti olmayan, kendine yönelen ilk şüpheyle tereddüde düşerek kalbinde şek yerleşen kimsedir. Oysa ne bu, (ilim öğrenmeye layıktır) ne de o. Ya da dünya lezzetine sarılan, şehvete uymaya yatkın olan veya mal, mülk toplamaya düşkün olan şahıslardır ki bunlardan hiçbiri dini koruyabilecek, basiret ve yakın sahibi kişiler değillerdir; bunlar daha çok otlayan hayvanlara benzemektedirler.

Böylece ilim, ilim ehlinin ölümüyle ölüp gider. Fakat yeryüzü, Allah için delil ve hüccetiyle kaim (ayakta) bulunan birisinden boş (mahrum) kalmaz; ama ya meydanda olur, bilinir; yahut Allah'ın apaçık delillerinin bâtil olmaması ve kitabını rivayet edecek (halka açıklayacak) kimselerin yok olmaması için korkar, gizlenir.

Nerededir onlar? Sayıları azdır onların, ama değerleri pek büyüktür. Allah, onlar gibi başka birilerine teslim edinceye, onların benzerlerinin gönüllerine yerleştirtinceye dek delillerini onlarla korur.

İlim, onları iman gerçeklerine vardırılmış, yakın ruhunu yakından idrak etmişlerdir. Dünyaperest insanların zor ve ağır gördüğü şeyleri kolay karşılarlar; cahillerin kaçındıkları, hor gördükleri şeyler hoş görünür onlara; ruhları melekût âlemine bağlı olan bedenlerle dünyada yaşarlar.

Ey Kumeyl, işte onlardır Allah'ın yaratıkları arasındaki eminleri (güvenilir kulları), yeryüzündeki halifeleri ve beldelerindeki ışıkları. Bunlardır, (halkı) Allah'ın dinine çağıranlar. Ah, ne de özlerim onları görmeyi! Allah'tan kendim ve senin için mağfiret diliyorum.

Kumeyl b. Ziyad'a Kısa Tavsiyeleri

Ey Kumeyl, her gün Allah'ın ismini zikret; "**La havle ve la kuvvete illa billah**" (Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'tandır) de ve Allah'a tevekkül et (sığın). Bizi hatırla; ismimizi anarak bize salâvat getir ve bunu kendin ve korunmasına önem verdiğin şeyler için tekrarla; o günün şerrinden amanda olursun, inşâallah.

Ey Kumeyl, Yüce Allah, Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'e* edep öğretti; Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* de bana. Ben de müminleri terbiye edenim ve bu edepi erdemli insanlara miras olarak bırakanım.

Ey Kumeyl, her ilmi açan benim; bütün sırları sona vardiyan da Kaim (Hz. Mehdi) *aleyhi's-selâm*'dır.

Ey Kumeyl, (Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*'in Ehlibeyt'i) hep birbirinden olan (ve aynı kökten türeyen) bir soydur. Allah duyan ve bilendir.⁽¹⁶¹⁾

Ey Kumeyl, ilim ve adabı yalnızca bizden alırsan, işte o zaman bizden sayılırsın.

Ey Kumeyl, yapacağın her harekette marifete (bilgi ve şuura) muhtaçsın.

Ey Kumeyl, yemek yediğinde Allah'ın ismiyle başla ki, O'nun ismiyle hiçbir hastalık zarar vermez ve bütün dertlere de şifadır.

Ey Kumeyl, yemeğini başkalarıyla ye ve cimrilik yapma; sen kimseye rızık veremezsin (her kesin rızıkını Allah verir); oysa Allah bunun karşılığında sana bol mükâfat verir. Sofra başında hoş davran; sofrada arkadaşını sevindir ve hizmetçini suçlama.

Ey Kumeyl, yemek yerken (sofrada oturmanı) uzun sürdür ki arkadaşın da doysun, başkaları da rızıkını alsın.

161- Bu cümle Kur'ân'dan iktibastr. Âl-i İmrân / 34.

Ey Kumeyl, yemekten sonra, verdiği rızık karşısında Allah'a hamdet, sesli bir şekilde şükret ki, başkaları da sana uysun; o zaman daha çok sevap alırsın.

Ey Kumeyl, midenin tümünü yemekle doldurma, su ve havaya da yer bırak; henüz iştahlıyken el çek ki, yemeğin lezzetini alırsın. Vücudun sağlığı, az yiyip, az içmededir.

Ey Kumeyl, ancak zekât veren, müminlere kardeşçe davranan ve akrabalarıyla iyi ilişkisi olan kimselerin malında bereket olur.

Ey Kumeyl, mümin akrabalarına, diğer müminlerden daha çok pay ayır; onlara daha çok rauf ve şefkatli davran ve yoksullara sadaka ver.

Ya Kumeyl, sana el açan kimseyi, eli boş çevirme, sadece bir üzüm veya hurma tanesi verebilecek durumda olsan bile. Muhakkak sadaka, Allah katında büyür.

Ey Kumeyl, müminin süsü, alçak gönüllülüktür; güzelliği iffettir; şerefi, dini araştırıp anlamaktır; izzeti, boş konuşmaları ve dedikoduları terk etmektir.

Ey Kumeyl, halkın her sınıfında bir grup diğerinden daha üstün olur; sakın düşük seviyeli olanlarıyla tartışma; bana yönelik yakışmaz bir söz söylese bile tahammül et ve Allah'ın: "...**Cahiller onlara söz söyleyince, selâm olsun, diye cevap verirler.**"⁽¹⁶²⁾ diye vasıflandırdığı kimselerden ol.

Ey Kumeyl, bütün hallerde hakkı söyle. Takvalı insanlarla dost ol; fasıkları terk et; münafıklardan uzak dur ve hain insanlarla arkadaş olma.

Ey Kumeyl, ilişki kurmak veya alışveriş yapmak için zalimlerin kapısını çalma. Sakın onlara tazim etme. Toplantılarında Allah'ın gazabına uğramana vesile olacak şekilde hazır bulunma. Eğer mecburiyet gereği yanlarında bulunursan, sürekli Allah'ı zikret; O'na tevekkül eyle ve şerlerinden Allah'a sığın; başını aşağı sal; kalbinle yaptıklarını inkâr et; Allah'ı onların duyacağı kadar sesli bir şekilde tazim et. Böylece, Allah da seni teyit eder ve onların şerrinden korur.

Ey Kumeyl, Allah'a ve O'nun velilerinin velayetine ikrardan sonra kulların en iyi itaati, iffetli, tahammüllü ve sabırlı olmalarıdır.

Ey Kumeyl, maddî sıkıntını açığa vurma; izzet-i nefsinı koruyarak onu gizli tut ve Allah için sabret.

Ey Kumeyl, kardeşine sırrını açmanın mahzuru yoktur; fakat kardeşin kimdir (biliyor musun)? Seni zorluklarda yalnız bırakmayan, boynuna diyet yahut kan parası geldiğinde kendini kenara çekmeyen, (muhtaç olduğunda) ağız açmadan ihtiyacını gideren, seni, durumunu izhar etmeye mecbur edecek derecede kendi hâline bırakmayan (süreklili durumundan haber alan) kimsedir. Eğer kardeşin, seni hak yoldan ayırmak istiyorsa, ıslahına çalış.

Ey Kumeyl, mümin, müminin aynasıdır; ihtiyacını giderir ve durumunu güzelleştirir.

Ey Kumeyl, müminler kardeşler, kardeş hiçbir şeyi kardeşine tercih etmez.

Ey Kumeyl, kardeşini sevmiyorsan, kardeşi değilsin. (Gerçek) mümin, bizim söylediğimizi söyleyendir; bizim sözümüzü esas almayan, bizden geri kalır; bizden geri kalan, bize varamaz; bizimle olmayan cehennem ateşinin en alt tabakasında yer alır.

Ey Kumeyl, sinesinde derdi olan, onu dışarı atar (yani yüreğinde taşıdığı bize yönelik sevgiyi diline döker). O hâlde birisi sana bizden (sır olarak) bir şey söyler ve senden kimseye açmamanı isterse, sakın onu açığa vurma. Aksini yaparsan, tövben kabul olmaz; öyle olunca da, son durağın cehennem ateşi olur.

Ey Kumeyl, Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'in* Ehlibeyt'inin sırrını başkalarına açmak, tahammül edilecek şey değildir; açan kimsenin tövbesi kabul olmaz; sana söylediklerini yakın ehli müminden başkasına açma.

Ey Kumeyl, her zorlukla karşılaştığında: "**La havle ve la kuvvete illa billah**" (Bütün güç ve kuvvetler ancak Allah'tandır) dersin, zorlukta (sana) yeter. Her nimete ulaştığında: "**El-hamdu lillah**" de, rızkın daha da artar. Rızkın gecikirse, Allah'tan mağfiret dile ki bolluğa çıkasın.

Ey Kumeyl, bizim velayetimizle mal ve evladın hakkında Şeytan'ın ortaklığından kurtul.

Ey Kumeyl, (iman vardır, gönüllerde) yerleşmiştir; (iman da vardır, gönüllere) eğreti konar. Sakın (imanı) eğreti olanlardan olma. (İmanı) yerleşmişlerden olmak istersen, buna ancak, seni saptırmaya-

çak ve yoldan çıkarmayacak ana caddeden (Ehlibeyt'in velayetinden) ayrılmadığın takdirde ulaşırsın.

Ey Kumeyl, hiçbir farzın ruhsatı olmadığı gibi, hiçbir sünnetin de şiddeti yoktur. (Yapılması sıkı tutulmamıştır.)

Ey Kumeyl, (şunu bil ki her zaman) günahların iyiliklerinden, gafletin zikrinden ve Allah'ın sana verdiği nimetler, yaptığın amellerden daha çoktur.

Ey Kumeyl, sürekli olarak Allah'ın verdiği nimet ve afiyetten yararlanmaktasın; o hâlde sen de sürekli O'nun hamd-ü senası, tespih ve takdisi, şükrü ve zikriyle meşgul ol.

Ey Kumeyl, Allah'ın: "... Allah'ı unutmuşlar da O da, kendilerini unutturmuştur onlara" deyip "İşte onlar fasıkların ta kendileridir."⁽¹⁶³⁾ diye fasık olarak nitelediği kimselerden olma sakın.

Ey Kumeyl, (sırf) namaz kılman, oruç tutman ve sadaka vermen önemli değildir; (asıl) önemli olan, namazını (ve diğer amellerini) temiz bir kalple Allah'ın razı olduğu bir şekilde ve tam bir huşu içinde yerine getirmendir. Nerede ve neyin üzerinde namaz kıldığına dikkat et; bunları doğru ve helâl yoldan elde etmiş olmazsan, kabul olmayacaktır.

Ey Kumeyl, kalpte olan dile dökülür; kalp de aldığı gıdayla hayat kazanır; kalbine ve bedenine verdiği yiyeceğe dikkat et; helâl olmazsa Allah, tespih ve şükrünü kabul etmez.

Ey Kumeyl, şunu bil ve anla ki, biz, halkın emanetini vermemek hususunda kimseye izin vermemiştir; kim böyle bir izni benden nakletmişse, batıl ve yalan söylemiştir ve yalanının cezası, cehennem ateşidir. Andolsun ki Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih* vefatından az önce bana üç kere şöyle buyurdu: "Ya Ebe'l Hasan, emaneti sahibine teslim et, ister iyi adam olsun, ister fâcir; emanet ister büyük olsun, ister küçük, hatta iplik ve iğne bile olsa.

Ey Kumeyl, cihad ancak âdil imamla caizdir ve ganimet ancak faziletli imamla helâl olur.

Ey Kumeyl, eğer (Allah tarafından) peygamber gönderilmeseydi, fakat yeryüzünde takvalı bir mümin bulunup da (peygamberlerin vâzifesini yüklenerek halkı) Allah'a davet etseydi, sence bu işinde haklı

mıydı, yoksa haksız mı? Vallahi, Allah onu bu işe tayin edip ve onu lâyük kılmadıkça haksızdır.⁽¹⁶⁴⁾

Ey Kumeyl, din Allah'ındır; onun başına resul, nebi yahut vâsiden (Allah'ın tayin ettiği halifeden) başka kimsenin geçmesine izin vermez.

Ey Kumeyl, (rehberlik makamı) sadece, nübüvvet, risâlet ve imametle sınırlıdır; geriye kalan ya tâbi olup izleyenlerdir yahut da sapık ve bidat ehli olanlardır. **"Allah ancak takvalılardan (iyi amellerini) kabul eder."**⁽¹⁶⁵⁾

Ey Kumeyl, Allah; Kerim, Halim (ceza vermede acele etmeyen), Azim ve Rahim'dir. O, ahlâkını bize tanıtmış, onlarla sıfatlanmayı ve halkı da aynı yöne sevk etmeyi emretmiştir bize. Biz de bu vazifeyi hiç karşı gelmeksizin yerine getirdik, hiçbir nifak göstermeden icra ettik, yalanlamadan tasdik ettik ve şüphe etmeden kabullendik.

Ey Kumeyl, ne itaat edilmek için dalkavukluk yaparım, ne sözüm-den çıkmasınlar diye (boş) vaatlerde bulunurum, ne de bana Emirü'l-Müminin desinler diye göçebelerin vereceği yemeğe rağbet ederim.

Ey Kumeyl, (mal, makam vb.) bir şeyi elde eden, fâni bir dünyayı elde etmiştir. Biz ise, ebedî ve baki bir ahireti elde etmekteyiz.

Ey Kumeyl, herkes ahirete doğru hareket etmekte; bizim ahirette rağbet ettiğimiz şey, Allah'ın rızası ve muttakileri mirasçı kıldığı cennetin yüksek dereceleridir.

Ey Kumeyl, yeri cennet olmayan kimseyi, elemli bir azap ve sürekli bir zilletle müjdele!

Ey Kumeyl, ben her durumda Allah'a, verdiği tevfikten dolayı hamd ediyorum. Şimdi istersen, kalkabilirsin (artık gidebilirsin).

Muhammed İbn Ebi Bekr'i Mısır'a Vali Tayin Ettiğinde Kendisine Buyurduğu Tavsiyeleri

Bu, Allah'ın kulu Emirü'l-Müminin Ali'nin, Muhammed İbn Ebi Bekr'i Mısır'a vali tayin ettikleri zaman kendilerine verdikleri emir-namedir.

164- Yani rehberlik ve tebliğ gibi ilâhî görevleri, ancak Allah'ın tayin ettiği kimseler üstlenebilir.

165- Mâide / 27.

Ona, Allah'tan çekinmesini, gizlide, açıkta O'na itaat etmesini, O'ndan korkmasını, Müslümanlara yumuşak, facirlere sert davranmasını, zimmîlere adaletli olmasını, mazlumun hakkını (zalimden) almasını, zalime karşı şiddet göstermesini, halkın işlediği suçları affetmesini, mümkün olduğu kadar ihsanda, bağışta bulunmasını emrediyor. Allah-u Teâla ihsanda ve iyilikte bulunanlara mükâfat, günahkârlara ise ceza verir.

Yine ona, Mısır halkını itaat ve birliğe davet etmesini emrediyor. Zira, onlar için bunda afiyet ve çok mükâfat vardır ki, onlar bu mükâfatın ne hesabını bilirler, ne de hakikatini idrak ederler.

Yine ona, halka alçak gönüllülük kanadını germesini, oturduğu yerde ve bakışlarında onlara eşit davranmasını, hakta yakınlarını kendisinden uzak olanlarla eşit tutmasını, halkın arasında adaletle hükmetmesini, hükümetini adalet üzere kurmasını, heva ve hevese uymasını, Allah için olan bir işte, kınayanların kınamasından korkmamasını tavsiye ediyor. Zira Allah, kendisinden çeken, itaat ve emrini başkalarının emrine (hoşnut olmasına) tercih eden kimselerle beraberdir.

Yazan: (Hz. Ali'nin (a.s) özel kâtibi) Ebu Rafi oğlu Ubeydullah.

Muhammed İbn Ebi Bekr'i Mısır'a Vali Olarak Gönderdikten Sonra Mısırlılara Hitaben Yazdıkları Mektuptan Seçmeler

Allah'ın kulu Emirü'l-Müminin Ali'den, Muhammed İbn Ebi Bekr'e ve Mısır halkına:

Selâmun aleykum.

Ey Muhammed, mektubun gelip bana ulaştı, sorduğun soruyu anladım, yapılması gerekli olan ve Müslümanların durumunu düzeltebilecek şeyler için gayret göstermen beni hoşnut etti. Bu işlerin, senin iyi niyetli ve iyi görüşlü olduğundan ileri geldiğini anladım.

Her oturup kalkmada, açıkta ve gizlide Allah'tan çekinmelisin. Halk arasında yargıda bulunduğunda, onlara tevazu kanatlarını ger; onlara iyi muamelede bulun; güler yüzlü ol. Bakışta da, görüşte de tarafları bir tut, fark gözetme ki, büyükler (kudret sahipleri) senin onlardan yana olmanı beklemesinler (kendilerine meylettiğini sanmasınlar); zayıflar da adaletinden meyvus olmasınlar. Müddeiden (davacı-

dan) beyyine (iki âdil şahit) iste; inkâr edene ise yemin ettir. Bir kimse kardeşiyle sulh ettiğinde, o sulhu geçerli kıl; yalnız bu sulhla helali haram, haramı da helal etmek isterlerse o hariç; sadık, vefalı, hayâlî, edepli, takvalı fakihleri, facir, yalancı, hilekâr ve düzenbazlara tercih et. İyi iş yapan salih kimseler kardeşin; facir, gaddar, sahtekâr kimseler ise düşmanın olmalıdır. Benim en çok sevdiğim kardeş, Allah'ı herkesten daha çok anan ve O'ndan daha çok korkan kimsedir. Senin de inşaallah bu kimselerden olmanı ümit ederim.

Sorumlu olduğunuz işler ve kendisine doğru ilerlemekte olduğunuz sonuç hususunda size Allah'tan çekinmenizi tavsiye ediyorum. Zira Allah-u Teâla Ku'rân'da buyurmuştur ki: "**Herkes kendi kazancının rehinidir.**"⁽¹⁶⁶⁾ Yine buyurmuştur ki: "**Allah kendisinden (azabından) sakınmanızı emretmektedir ve herkesin dönüşü de Allah'a doğrudur.**"⁽¹⁶⁷⁾ Başka bir yerde de: "**Andolsun Rabbine ki onların hepsinden yaptığı işleri soracağız.**"⁽¹⁶⁸⁾ diye buyurmaktadır. Öyleyse Allah'tan çekinin; takvalı olun; çünkü bu sıfat (yani takva) diğer hiçbir özelliğin içermediği hayırları içermektedir ve diğer hiçbir şeyle elde edilmeyen dünya ve ahiret hayırlarını, onunla elde etmek mümkündür. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**Çekinenlere, "Rabbiniz ne indirdi size?" denince, "Hayır indirdi" derler. Bu dünyada güzel hareket edenlere güzel bir mükâfat var; ahiret eviyse elbette daha da hayırlıdır ve çekinenlerin evleri, gerçekten de ne güzeldir.**"⁽¹⁶⁹⁾

Ey Allah'ın kulları, bilin ki çekinenler, hem gelip geçiveren dünyanın faydalarını elde ettiler; hem de bir zaman sonra gelecek ahiretin faydalarını elde edecekler. Onlar dünya ehlinin dünyalarına ortak oldular; ama dünya ehli onların ahiretine ortak olamadı. Allah-u Teâla Kur'ân'da buyuruyor ki: "**De ki: Allah'ın, kulları için meydana getirdiği süslenilecek şeylerle rızık olarak verdiklerinin içinden tertemiz şeyleri, kim haram etmiştir ki? De ki: Bunlar, dünyada inanan kişilerindir, ahiretteyse yalnız onlara aittir.**"⁽¹⁷⁰⁾

166- Müddessir / 45.

167- Âl-i İmrân / 28.

168- Hicr / 92.

169- Nahl / 30.

170- A'râf / 32.

Çekinenler, dünyada konakladılar, en güzel bir konaklayışla; dünya nimetlerini yediler en güzel bir yiyişle.

Ey Allah'ın kulları, bilin ki Allah'tan çekinip, Peygamber'in Ehlibeyt'ine saygınızı koruduğunuzda diğer fırkaların namaz, oruç ve sadakaları sizlerden daha çok olmuş olsa bile, sizler, O'na en güzel ibadet, en güzel zikir ve en güzel şükür etmişsinizdir; sabrın, şükürün, gayret göstermenin en yüce mertebelerine ulaşmışsınızdır; çünkü bu durumda sizler Allah'a daha çok vefalı, dostlarının ve Rasulullah'ın Ehlibeyt'inden olan ulü'l-emrin hayrını daha çok isteyen kimselersiniz.

Ey Allah'ın kulları, ölümden, onun yaklaşmasından, meşakkatinden sakının; ölüm için azık hazırlayın. Çünkü o büyük bir mesajla gelip çatmada; ya beraberinde hiçbir şerri (kötülüğü) olmayan bir hayır veya hiçbir hayrı olmayan bir şerle ulaşır. Cennete, cennet için iş yapandan daha yakın kim var; cehenneme de cehennem ehlinde daha yakın kim olabilir? Öyleyse, nefsiniz ölüm hususunda sizinle çekişmek (onu aklınızdan çıkarmak) istediğinde, ölümü çok anın. Çünkü ben Peygamber-i Ekrem *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* şöyle buyurduğunu duydum: "Lezzetleri yok eden şeyi (yani ölümü) çok anın." Şunu da bilin ki, ölümden sonraki merhaleler, Allah'ın affedip bağışlamadığı kimse için ölümden daha çetin ve daha şiddetlidir.

Ey Muhammed, bil ki, seni en fazla askerimin bulunduğu beldeye (Mısır'a) vali tayin ettim. Bu ülkede, kendi nefsinden, dininden korkman, günde bir saat bile olsa bu hususta düşünmen gerekir. Halktan birisini hoşnut etmek için Allah'ı gazaba getirme! Sakın. Çünkü Allah'ın rızası her şeyin bedelidir; ama hiçbir şey Allah'ın bedeli olamaz. Zalime karşı şiddetli ol; onun önünü al (yapacağı kötü işi engelle); iyi iş yapanlara karşı yumuşak davran, onları kendine yaklaştır, kendine sırdaş ve kardeş kıl.

Sonra, namazına dikkat et; bak nasıl kılıyorsun; çünkü sen imam-sın. Bir imam, halka namaz kıldırır, onların namazında bir noksanlığa sebep olursa onların bütün günahı o imamın üzerine olur; fakat o imanın arkasında namaz kılan kimselerin namazından bir şey eksilmez (onların namazı doğrudur). Bir imam, namazı kâmil bir şekilde kılar sa, arkasında namaz kılan kimselerin sevabı kadar, onların sevabından bir şey eksilmeksizin, sevap alır. Abdestine de dikkat et; zira abdest

namazın kâmil olmasına sebep olur. Abdestli olmayan kimsenin namazı batıl olur. Şunu da bil ki, amellerinden her birinin kabul olup olmaması, senin namazına bağlıdır. Namazını yok eden kimse, İslâm'ın diğer hükümlerini daha çok yok eder.

Ey Mısır halkı, yaptığının söylediğinizi, gizli halinizin açığındaki durumunuzu tasdik etmesi, söylediğinin yaptığınıza ters düşmemesi için gayret edin. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*: "Ben ümmetim için ne müminden korkarım, ne müşrikten. Çünkü mümini Allah, imanı yüzünden kötülükten korur; müşriki de şirki yüzünden rezil ve kahreder. Fakat sizlere diliyle güzel söz söyleyen, hareketiyle çirkin işlerde bulunan ve hiçbir kimseden de korkusu olmayan, tatlı dilli münafıktan korkuyorum." buyurmuştur. Yine Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "İyiliklerinden hoşnut olup, kötülüklerinden üzülen kimse gerçekten de mümindir." Yine buyurmuştur ki: "Şu iki özellik münafık bir kimsede bir araya toplanmaz: Güzel tutumlu olmak, sünneti iyice bilmek."

Ey Ebu Bekr'in oğlu Muhammed, bil ki, en üstün din bilgisi, dinde vera'lı olmak (şüpheli şeylerden sakınmak) ve Allah'ın emrine amel etmektir. Allah-u Teâla bizi ve seni O'na şükretmekte, O'nu anmakta, hakkını eda etmekte, itaatini yerine getirmekte muvaffak kılsın. Şüphesiz, O iştirici ve yakındır. Bil ki dünya, bela (imtahan) ve fena, ahiret ise beka ve mükâfat (ceza) yurdudur; mümkün olduğu kadar, baki kalanı, fani olan şeye tercih et, onu süsle. Allah-u Teâla, emrettiği şeylerde kusur etmememiz, alıkoyduğu şeylere yaklaşmamamız için bize gösterdiği şeyleri görmeyi, anlattığı şeyleri anlamayı bize nasip ylesin. Tabii ki sen dünyadaki nasibini elde etmeye mecbursun, fakat ahiret nasibini elde etmeye daha çok muhtaçsın. Öyleyse biri ahiret, diğeri dünya için olan iki işle karşılaştığında ahiret işine öncelik ver. Mümkün olduğu takdirde hayır işe daha fazla ilgi göster; niyetini o işte halis et, güzelleştir. Allah-u Teâla hayır ve hayır ehlini seven kulu, onu yapmaya muvaffak olmasa bile, niyeti miktarınca mükâfatlandırır; o hayır işi yapan kimsenin aldığı sevap kadar sevap alır, inşaallah.

Sonra, Allah'tan sakınmayı (takvalı olmayı) ve sonra da İslâm'ın kapsamlı yedi kuralını sana tavsiye ediyorum: Allah'tan kork; Allah için olan bir işte hiçbir kimseden çekinme; çünkü en iyi söz, amelin

doğruladığı sözdür. Bir konuda iki çeşit yargıda bulunma; zira iki çeşit yargıda bulunduğun takdirde haktan (doğru yoldan) saparsın. Kendin ve ailen için sevdiğin şeyi, halkın ve milletin için de sev; kendin ve ailen için sevmediğin, beğenmediğin şeyi onlar için de sevme, beğenme. Allah katında mazur görüleceğin bir işe sarıl. Halkın durumunu düzelt, onları düzene sok. Hak yolunda kendini tehlikelere at; Allah için olan bir işte kınayanların kınamasından çekinme; yüzünü haktan çevirme. Bir Müslüman seninle istişare ettiğinde hayrını söyle ve kendini Müslümanların yakında ve uzakta olanı için bir örnek kıl. İyiliği emret ve kötülükten alıkoy. Sana ulaşan her musibete karşı sabırlı ol; çünkü sabır ve tahammül, işlerin en sağlamıdır. Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun.

Dünya ve Onun Zevklerini Yermesi Hususundaki Sözleri⁽¹⁷¹⁾

Dünyadan çekinmenizi tavsiye ediyorum. Çünkü dünya, (zahiri) tatlıdır; yemyeşildir (görünüştü güzeldir); özlemlerle kaplanmıştır; çabuk elde edilen fakat hemen geçip giden zevkleri için sevilir; dileklerle mamur olur, aldatmayla süslenir; fakat verdiği sevincin bekası yoktur; onun ansızın gelen musibetinden güvende olunmaz.

Pek aldatan, çok zarar veren, yok olup biten, geçip giden, yiyip bitiren ve helak edendir. Onu isteyenler, onu elde etmeye razı olanlar, dileklerini elde etseler bile, noksan sıfatlardan münezzeh olan, şanı yüce Allah'ın, şu: "**(Dünya yaşayışı) gökten yağdırdığımız yağmura benzer; yeryüzünün bitkilerini sular, bünyelerine girer de onları yeşertir, yetiştirir; derken bitkileri kurur, ufalanır, yellere de onları savurur gider ve Allah'ın her şeye gücü yeter.**" buyruğundan öteye geçmez.⁽¹⁷²⁾

Hiçbir sevinip gülen yoktur ki, ardından dünya onu kedere düşürmüş olmasın, ağlatmasın. Bolluğuyla bir karnı doyurursa, sonunda yokluğunu onun sırtına yükler. Onda bolluk getiren hiçbir yağmur yoktur ki bela bulutu onu izlemesin. Sabahleyin (birine) yardım ederse, akşamleyin artık onu tanımaz. Bir kimse için bir tarafı yutulması kolay,

171- Bu sözleri Merhum Seyyid Razi az bir farkla *Nehcü'l-Belâğâ'nın* 109. hutbesinde nakletmiştir.

172- Kehf / 45.

tatlı olursa, öbür yanı acı ve hastalık olur. Akşamleyin onda esenlik elbisesi giyen, korkulara düşerek sabahlamıştır.

Dünya aldaticıdır, onda ne varsa hepsi de insanı aldatır. Fanidir, onda olanların hepsi de yok olur. Azıkları arasında günahlardan çekinmekten (takvadan) başka hiçbir şeyde hayır yoktur. Dünyadan az bir şeye razı olan, kendisini emniyete kavuşturacak çok şeyi kazanmaya yönelir. Ondan çok şey elde edenin elde ettiği ebedi olarak kalmaz ve çok çabuk elinden çıkarır.⁽¹⁷³⁾ Dünya, nice güvenenlerini ansızın gelen musibetlere düşürmüş ve nice inananlarını yere vurmıştır; nice ihtiyatlı insanları aldatmış ve nice büyükleri hor-hakir etmiştir; nice mütekebbirleri aç ve fakir kılmış ve nice taht ve taç sahiplerini yüz üstü düşürmüştür.

Dünyanın saltanatı zillettir; yaşayışı bulanıktır. Tatlı suyu, acı ve tuzludur; tadı dili damağı acıtır. Dirisi ölüme, sıhhatlisi hastalığa hedeftir; kuvvetli olanı yıkılmaya maruzdur. Malı-mülkü geçicidir. Azizi mağlup düşer, güvencede olanı zorluğa uğrar; ona sığınan yağmalanır. Bunları ise ölüm sekeratı ve iniltileri (can çekişmenin zorluğu) kıyame-tin dehşetleri ve adaletli bir hâkimin karşısında durmak izler. **"Kötülük edenleri, yaptıklarına karşılık cezalandırmak ve iyilik edenlere ise yaptıklarından daha iyi mükâfat vermek için."**

Sizler, sizden önce daha uzun ömür sürenlerin, eserleri daha açık kalanların, sizden daha hazırlıklı olanların, orduları ve inatları sizden daha çok olanların yurtlarında değil misiniz? Onlar da dünyaya taptılar, hem de nasıl taptılar? Dünyayı seçtiler, hem de nasıl seçtiler? Sonra da zilletle bu dünyadan göçüp gittiler. Peki, siz böyle (vefasız) bir dünyayı mı seçmektesiniz? Böyle bir dünyaya mı ihtiras ediyor, ona mı güveniyorsunuz?!

Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Kim dünya hayatını ve zinetini dilerse onda yaptıklarının karşılığını tam olarak öderiz ve onlar bu hususta hiçbir zarara uğramazlar. Onlar öyle kişilerdir ki, onlara ahirette ancak ateş var, dünyada işledikleri işlerse boşa gitmiştir; zaten bütün

173- *Nehcü'l-Belâğ'a*'da: "Çok şey elde edense, kendisini helak edecek şey elde etmiştir." diye geçer.

işledikleri de boştur."⁽¹⁷⁴⁾ Bu dünya, ondan endişelenmeyen ve ondan korkmayan kimseler için, ne de kötü bir diyardır.

Bilin, bilirsiniz de, sizler onu bırakıp gideceksiniz. Dünya Allah-u Teâla'nın onu vafsettiği gibidir: "**Bilin ki dünya hayatı, ancak bir oyundur, bir eğlencedir, bir bezentidir, aranızda bir övünmedir ve bir mal ve evlat çoğaltma gayretidir ancak.**"⁽¹⁷⁵⁾

Her yüksek tepede, ihtiyacı olmaksızın bir yapı kurarak eğlenip duran, sağlam yapılar, kaleler yapıp ebedi kalacağını uman ve "**kimdir bizden daha kuvvetli**"⁽¹⁷⁶⁾ diyen kimselerden ibret alın; yine ibret alın kendi gözünüzle görmüş olduğunuz kardeşlerinizden; nasıl onlar, davetsiz olarak omuzların üzerinde taşınarak kabirlerine indirildiler; misafir çağrılmadan mezarlarına kondular. Sığındıkları yerler kabir, kefenleri toprak oldu, kurumuş kemiklerle komşu oldular. Öyle komşu ki, çağırana cevap veremezler ve zulmün önünü alamazlar (düşükleri zilleti gideremezler); ne birinin ziyaretine gidebilirler, ne de hallerini, hatırlarını soran olur. Kinleri yatışmış, halim olmuş kişilerdir; hasetleri ölmüş, gaflet içindeler. Onların ne ansızın saldırılarından korkulur, ne de yardımları ümit edilir. Onlar asla dünyaya gelmemiş kimseler gibidirler; nitekim Allah-u Teâla: "**İşte bu, o kimselerin evleridir ki, ölümlerinden sonra çok az bir zaman dışında hepsi bomboş kalmıştır. Onlara varis olanlar biziz.**"⁽¹⁷⁷⁾ buyurmuştur. Yerin üstünü altıyla, genişliği daracak bir yerle, ehli-ayali gurbetle, ışığı zulmetle değiştirmişlerdir. Yerden ayrıldıkları (topraktan yaratıldıkları,) gibi tekrar ayakları yalın, bedenleri çıplak oraya döndüler. Amelleriyle birlikte dünyadan, ebedi bir hayata göçtüler, orada mesken edindiler.

Nitekim noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah da şöyle buyurmuştur: "**Önce nasıl yarattıysak, tekrar yaratacağız; bu vaadimizdir bizim ve gerçekten de yapacağız.**"⁽¹⁷⁸⁾

174- Hûd / 15.

175- Hadid / 20.

176- Fussilet / 16.

177- Kasas / 58.

178- Enbiyâ / 104.

Ganimetlerin Eşit Taksim Edilmesine İtirazda Bulunanlara Yönelik Hutbesi

Ey insanlar, biz rabbimize, mabudumuza ve zahirî ve batınî nimetleri, bizim tarafımızdan azıcık bile güç ve kudret sarfı olmaksızın, sadece kendi minneti ve fazlı ile bunlara karşı şükredip etmeyeceğimizi sınamak için bize bağışlayan velinimetimize hamd-u sena ediyoruz. Allah, şükredenin nimetini artırır; küfran-ı nimet edenin ise cezasını verir. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka bir mabut yoktur, eşi ve ortağı yoktur, tektir, samed (muhtaçların sığınağı)dir. Yine şahadet ederim ki, Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* O'nun kulu ve elçisidir. Onu insanlar, beldeler ve hayvanlar için bir rahmet, bağışladığı bir nimet, bir minnet ve bir ihsan olarak gönderdi. Allah'ın salât ve selâmı ona ve Ehlibeyt'ine olsun.

Ey insanlar, Allah katında konumu en yüce ve Allah katında değeri en yüksek olan; Allah'ın emrine en çok uyan, O'na en çok itaat eden ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in sünnetine en çok tabi olan ve Allah'ın kitabını ihya etmek için en çok çaba gösteren kimsedir. Allah'a, Resul'üne itaat etmek, kitabına ve Peygamber'in sünnetine uymak dışında, hiçbir kimsenin bizim yanımızda bir üstünlüğü yoktur. İşte bu, gözümüzün önünde olan Allah'ın kitabı ve aramızda bulunan Peygamber'in siretidir; cahil, muhalif ve Allah'tan yüz çevirenlerden başka hiçbir kimse bunlardan habersiz ve bunları bilmemiş değildir. Allah *Azze ve Celle* (halkın eşit olması, ayrıcalıkların iptali hakkında) şöyle buyurmaktadır: **"Ey insanlar, şüphe yok ki biz, sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve sizi aşiretler, kabileler hâline getirdik tanışsınız diye; şüphe yok ki Allah katında sevabı en çok ve derecesi en yüce olanınız, en fazla çekineninizdir."**⁽¹⁷⁹⁾

Öyleyse şerefli, değerli ve sevimli olanınız, Allah'tan en çok sakınanınızdır. Allah'a, Resul'üne itaat eden kimseler de böyledir. Allah-u Teâla şöyle buyurmaktadır: **"De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyun da Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan ve rahimdir."**⁽¹⁸⁰⁾ Yine buyuruyor ki: **"Allah'a itaat edin ve Peygamber'e itaat**

179- Hucurat / 14.

180- Âl-i İmrân / 31.

edin, eğer yüz çevirirseniz, Allah da kâfirleri sevmez."⁽¹⁸¹⁾

Daha sonra yüksek bir sesle şöyle buyurdu: Ey Muhacir ve Ensar topluluğu ve ey Müslümanlar! Müslüman olmanızla Allah'a ve Peygamber'e minnet mi ediyorsunuz? Eğer doğru söylüyorsanız (gerçek Müslüman iseniz), sizler Allah'a ve Peygamber'e minnettarsınız, onların size minnetleri vardır.

Sonra da şöyle buyurdu: Bilin ki, kim yüzünü kıblemize döndürür, kestiğimiz hayvanın etinden yer, Allah'tan başka bir mabut olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederse, biz de Kur'ân'ın hükümlerini, İslâm'ın (ganimet ve beytülmal hakkındaki) paylarını onun hakkında uygularız. Allah'tan sakınmak ve O'na itaat etmek dışında, hiçbir kimsenin hiçbir kimseye bir üstünlüğü yoktur. Allah-u Teâla bizi ve sizi çekinenlerden, korku ve üzüntüsü olmayan dostlarından eylesin.

Bilin ki, elde etmeyi dilediğiniz, rağbet ettiğiniz, (değişmesi ve fani olmasıyla) size öğüt veren (bela oklarıyla) sizi hedef alan bu dünya, sizin eviniz değildir; kendisi için yaratılmış olduğunuz konağınız da değildir; ona davet de edilmemişsinizdir. Bilin ki o, sizin için baki değildir; siz de orada baki kalmayacaksınız. Sakın dünyanın çabuk elde edilen, kolayca elden çıkan peşin lezzet ve malı sizi aldatmasın! Zira sizleri ondan sakındırmış, vasfını açıklamışlardır; kendiniz de onu tecrübe edip akibetini beğenmemişsinizdir. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun, öyleyse bayındır etmekle mükellef olduğunuz evlerinize doğru koşun; öyle bayındır evler ki, hiçbir zaman harap olmaz, ebediyete dek ayakta durur. Allah, sizleri o evlere teşvik ve davet etmiştir, mükâfatınızı da o evlerde size vermeyi kararlaştırmıştır.

Ey muhacir ve ensar topluluğu ve ey din ehli! Bakın, Kur'ân'da vafsedildiğiniz özellikler, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* huzurunda haiz olduğunuz makamlar ve cihad yapmakla faziletlendiğiniz savaşlar soy-sopla mıydı? Yoksa amel ve itaat yapmakla mı? Allah'ın rahmeti üzerinize olsun; Allah'ın size verdiği nimetleri, sabırla ve Allah'ın kitabında korumalarına mükellef olduğunuz kimselere (Ehlibeyt'e) riayet etmekle sona vardırım. Bilin ki, Allah'ın buyurduğu tavsiyeleri

181- Mazmunu Âl-i İmrân / 32. ayetinden alınmadır.

ve takvayı koruduğunuz takdirde dünyanıza ait şeylerin azalmasının size hiçbir zararı olmaz; ama mükellef olduğunuz takvayı zayi etmeniz korumaya çalıştığınız hiçbir malın size faydası olmaz. Öyleyse ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrine teslim, kazasına (ve kaderine) razı, belaları karşısında ise sabırlı olun.

Ama (göz diktiğiniz) ganimete gelince; hiçbir kimsenin başka birisine bu konuda üstünlük hakkı yoktur. Allah-u Teâla onları taksim etmiş; bu ganimetler Allah'ın malıdır; siz ise Allah'a teslim olan kullarınız; işte bu da hepimizin itiraf ettiği, hakkaniyetine şahadet ettiğimiz ve karşısında teslim olduğumuz Allah'ın kitabıdır; Peygamber'in ahdi de halen bizim aramızdadır. Allah'ın rahmeti üzerinize olsun; öyleyse (Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine) teslim olun. Buna (bu eşit taksime) razı olmayan, istediği şekilde yüzünü çevirebilir. Çünkü Allah'ın emriyle amel eden ve hükmüyle hükmeden kimsenin korkusu olmaz. "Onlar öyle kimselerdir ki ne bir korku vardır onlara, ne de mahzun olur onlar." "Onlardır kurtulup muratlarına erenler."

Rabbimiz olan Allah'tan, bizi ve sizi itaat ehlinde etmesini ve kendisinin yanında olan şeylere ilgimizi artırmasını niyaz ederiz. İşte söylediklerimi duydunuz; Allah'tan kendim ve sizin için mağfiret diliyorum.

Malların Yerinde Harcanması Hususundaki Sözlerinden Bir Bölümü

Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'nin ashabından bazıları, Muaviye'nin kendi tarafına geçene olan mal bağışını görünce -zaten insanlar da dünya uşağıdır- Emirü'l-Müminin Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'a şöyle dediler: *"Siz de bu maldan bağışta bulunun; eşrafa, soylulara, muhalefet etmesinden ve ayrılmalarından korktuğunuz kimselere öncelik tanıyın (onların payını çoğaltın). Duruma hakim olduğunuzda dönüp adaleti uygulamaya başlarsınız, (ganimeti de) eşit olarak onların arasında taksim edersiniz."* İmam cevapta şöyle buyurdu:

Muaviye'ye galip olmak için kendilerine buyruk yürütmeye memur olduğum Müslümanlara adaletsizlikte bulunmayı mı öneriyorsunuz bana? Andolsun Allah'a, gece gündüz birbirini kovaladıkça, gökte yıldızlar birbirlerini izledikçe bu işe yaklaşmam; bu mallar benim şah-

si malım olsaydı, yine de halka eşit olarak dağıtırdım; oysaki onların kendi malıdır.

Bir müddet sustuktan sonra buyurdular ki: Malı olan, fesada düşmekten korkmalıdır. Hakkı olmayana bir malı vermek, haddi aşmak ve israftır. Bu (israf) da şahsı, halk arasında yüceltir, yüksek bir mevkie çıkarır; fakat Allah katında hor-hakir eder. Malını hak etmeyen ve layık olmayan kişiye veren insan, o adamın teşekküründen mahrum kaldığı gibi hayrından da kendisi değil, başkaları yararlanır. Böyle birisine dostluk gösteren ve teşekkürde bulunan bir kimse de olursa, o bir dalkavuk ve yalancıdır ancak. Ondan yine önceden aldığı şeylerin benzerini elde etmek için ona yaklaşır; fakat ayağı kayıp (zor bir duruma düşüp) yardıma ve yaptığı iyiliğin karşılığına muhtaç olduğu bir zaman en kötü dost ve en alçak arkadaş olur.

Allah yolunda cimrilik yapıp cahillere bağışta bulunduğu müddetçe, ismi onların ağzında dolaşır. Hangi talih bundan daha kötü ve daha çirkin olabilir? Hangi ihsan bundan daha faydasız ve daha neticesizdir? Mal elde eden, onunla akrabalara yardım etmelidir, misafir ağırlamalıdır, zorda kalan ve esir düşenleri zorluk ve esaretten kurtarmalıdır, borçlu, yolda kalmış, fakir ve evlerinden göç ettirilmiş kimselere yardımda bulunmalıdır. Kendini sevabı olan işlere, hakları eda etmeye zorlamalıdır; böylece bu özelliklerle dünya şerefini ve ahiret faziletini kazanmış olur.

Hız. Ali'nin (a.s) Muttakilere Dünyayı Vasfedişi

Cabir İbn Abdullah Ensari şöyle diyor: "Basra Savaşı'nda Emirü'l-Müminin ile beraberdik, İmam kendisine karşı savaş açanların (Talha, Zübeyr ve Aişe'nin) savaşından kurtulduğunda gecenin son vakitleri bize uğradı ve: "*Ne hususunda sohbet ediyorsunuz?*" diye sordu. "Dünyayı kınamak hakkında konuşuyoruz." dedik; buyurdular ki:

"Ya Cabir! Niçin dünyayı kınıyorsunuz? *Daha sonra Allah'a hamd-u sena edip şöyle buyurdular:* Niçin bir grup dünyayı kınıyor ve onda zahitlik iddiası ediyor? Dünya, doğrulara doğruluk yurdudur; anlayana afiyet (kurtuluş) evidir. Ondan azık toplayana zenginlik diyarıdır. Peygamberlerin secde yeridir. İlâhî vahyin indiği yerdir. Meleklerin ibadet yeridir. Allah dostlarının meskenidir. Evliyaullahın alış veriş yurdudur. Orada rahmet elde ederler; orada cenneti kazanırlar.

Ey Cabir, dünya, ölümü açıkça haber verdiği, kendisinden ayrılacağıımızı seslenip bildirdiği, zevalini anlattığı hâlde, kimdir ki onu kınar, yermeye kalkar? Dünya belalarıyla (ahiret) belasını gösterir ehline; sevinciyle onları (ebedi bir) sevince teşvik eder. Allah'ın azabından korkutmak ve ebedi nimete teşvik etmek için geceleri musibet getirdiği gibi sabahları da nimet ve esenlik doğurur. Günahattan pişmanlık duyanlar kınarlar onu. (Başkalarıysa kıyamet günü överler onu.)⁽¹⁸²⁾ Çünkü dünya sadakatle onlara hizmet etmiştir. Dünya onlara akibeti anlatmıştır, onlar da anlamışlardır; öğüt vermiştir onlara, onlar da öğüdünü kabul etmişlerdir. Onları (cehennemden) korkutmuştur, onlar da korkmuşlardır; onları (cennete) teşvik etmiştir, onlar da ona rağbet etmişlerdir.

Ey dünyanın aldatışlarına kapılıp onu kınayan, ne vakit dünya senin kınamanı hakketti? Ne zaman dünya aldattı seni? Toprağa atıp çürüttüğü babalarının helak oldukları yerlerle mi; yoksa yeraltına attığı analarının yattığı yerlerle mi aldattı seni? Ne kadar kendi ellerinle hastalara bakıcılık yaptın? Ne kadar sakatlara hizmet ettin; onların ilacını aradın; onları iyileştirmek için doktorlara başvurdun da maksadına ulaşamadın, (çaresi olmadı ve) ihtiyacın karşılanmadı? Dünya onlara yaptığıyla, sana örnek verdi; halleriyle hâlini (ölmeleriyle öleceğini) gösterdi. Yarın, dostlarının sana bir faydası olmaz; sesin de bir yere ulaşmaz. Hastalığın, açıkça ölümden haber verdiği, dert ve elemin şiddetlendiği bir zaman, artık iniltinin bir faydası olmaz; feryatla ağlamak ölümü önlemez; göğüs sıkışır, boğaz tıkanır; ne bir ses duyar, ne de bağırıp çağırmakla korkar. Ölüm anlarındaki üzüntü ne de çok ve uzun sürelidir! Sonra onu tabutun içerisine bırakıp (mezarlığa) götürürler. Dört el onu nakledip uzun bir süre kalmak için kabrin dar yerinde (lahda) yan üstü yatırılır. Artık zenginlik elden çıkmış, ömür tükenmiştir, şefkatli dostlar onu terk ederler; merhametli davrananlar ondan ilişkilerini keserler; dostları ona yaklaşmaz. Ziyaretçileri evine uğramaz, evi çeki düzene girmez. Hiçbir yerden nişane bulamaz, her yerden habersiz kalır. Varisler mirası bölmeye koşarlar, geride bıraktığı mal taksim edilir; günahı, vebali ise onun üzerine olur, günahlar

182- Parantezdeki cümle *Nehcü'l-Belâğa*'da geçer. Sonraki cümleler, bu cümleyle bağlantılı olduğuna göre bu cümle, buradaki nakilden düşmüştür.

onu kuşatır. Önceden hayır bir iş yapmış olursa kazancı temiz olur; fakat önceden kötü bir iş yapmışsa akıbeti helak olmakla sonuçlanır. Hayatının sonu ölüm, ziyaretgâhı ise kabir olan bir kimseye, dünyada (bir kaç günlük) ikametini ne faydası olur! Bu, öğüt bakımından (öğüt alanlar için) yeterlidir. Ey Cabir, yeter artık, benimle beraber gel.

Cabir diyor ki: *İmam'la birlikte bir kabristana vardık, İmam kabristan ehline şöyle seslendi: Ey toprağa döşenmiş, gurbete düşmüş kişiler! Bıraktığınız evlerde oturulmaktadır, mallarınız paylaşıldı, zevceleriniz nikâhlandı. Bu bizim size verdiğimiz haber, sizden ne haber var?"*

İmam biraz sükût ettikten sonra başını kaldırıp şöyle buyurdular: "Göğü yükselten ve yeryüzünü yayan Allah'a andolsun ki eğer onların konuşmalarına izin verilseydi, "Bizler, en hayırlı azığın takva olduğunu gördük." derlerdi.

Daha sonra buyurdular ki: Ey Cabir, eğer istiyorsan geri dön.

İman, Ruhlar ve Onların Farklarıyla İlgili Hutbesi

Bir kişi, Hz. Ali *aleyhi'sselâm*'ın huzuruna gelip şöyle dedi: Halktan bazıları "Kul imanlıyken zina etmez; imanlıyken şarap içmez; imanlıyken faiz yemez; imanlıyken haksız yere kan dökmez." diyorlar. Bu söz bana öyle ağır geldi, göğsümü öyle sıktı ki, sanıyorum namaz kılan, ben öldüğümde beni toprağa verecek olan, (o öldüğünde ise) benim kendisini toprağa vereceğim bu kul, küçük bir günah işlemekle imandan çıkıyor?

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Kardeşin doğru söylemiştir; zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*den şöyle buyurduğunu duydum: "Allah-u Teâla halkı üç grup olarak yaratmıştır, onların her biri için de bir yer tayin etmiştir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Sağ taraf ehli, amma sağ taraf ehli, ne sevinç içerisindeler ve sol taraf ehli, amma sol taraf ehli ne kötü durumdadır ve bir de ileri geçenler ki herkesten ileri geçmişlerdir; onlardır mabutlarına yaklaştırılanlar."⁽¹⁸³⁾

Herkesten ileri geçenlere gelince, onlar mürsel veya gayr-i mürsel peygamberlerdir. Allah-u Teâla onların vücutlarında beş ruh var etmiştir: Kudsiyet ruhu, iman ruhu, kuvvet (cismanî kudret) ruhu, şehvet

(maddi istekler) ruhu, beden ruhu (ayrılmasıyla hayatın son bulacağı ruh). Kudsiyet ruhu ile peygamberlik ve kudsiyet makamına ulaşırlar; iman ruhu ile Allah'a ibadet ederler, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar; kuvvet ruhu ile düşmanla savaşır ve geçimlerini temin ederler; şehvet ruhu ile yenilecek ve içilecek şeylerin tadını alırlar, helal olan hanımlarla evlenirler; beden ruhu ile yürürler, hareket ederler. Bu grubun günahları bağışlanıp affedilmiştir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"O peygamberlerden bazısını bazısına üstün kıldık. Allah, onların bazılarıyla konuşmuş, bazılarının da derecelerini yüceltmıştır. Meryem oğlu İsa'ya apaçık deliller verdik, onu Ruhu'l-Kudüs'le kuvvetlendirdik."**⁽¹⁸⁴⁾ Yine bütün peygamberler hakkında buyuruyor ki: **"Onları, kendinden bir ruhla, imanla kuvvetlendirmiştir."**⁽¹⁸⁵⁾ Yani bu ruhla onlara ikramda bulunup onları diğerlerinden üstün kılmıştır; bunlar mağfiret edilmiş kimselerdir.

Daha sonra Kur'ân-ı Kerim sağ taraf ehlini zikretmiştir; onlar gerçek müminlerdir. Allah-u Teâla onların vücudunda dört ruh bırakmıştır: İman ruhu, kuvvet ruhu, şehvet ruhu, beden ruhu. Mümin bir kul, bazı haller kendisinde oluşmayınca kadar bu dört ruha sahiptir. *"Bu haller nedir?"* diye sorulduğunda şöyle buyurdu: *"Birincisi, Allah-u Teâla'nın buyurduğu şeydir: "İçinizden yaşayışın en aşağılık çağına, iyice ihtiyarlayana kadar ömür sürdürenler de vardır ki bildikleri şeyleri bilmez olurlar."*⁽¹⁸⁶⁾ İşte böyle bir adamın bütün ruhları zayıflar; fakat imandan çıkmaz. Zira (bir günah işlememiştir,) onu böyle yapan ve bu hâle getiren Allah'tır. Artık o adam namaz vaktini tanımaz, gece namaz kılmaya, gündüz oruç tutmaya gücü yetmez; işte bu onun iman ruhunun zayıflamasını gösterir; fakat ona bir zararı olmaz, inşaallah. Nitekim o adamın şehvet ruhu da zayıflar; çünkü en güzel kızlar bile onun gözünün önünden geçse onlara asla ilgi duymaz. Ama beden ruhu onda baki kalır, ölüm anına kadar onunla hareket eder, onunla yürür.

Bu ihtiyar adamın hâli (akıbeti) hayırdır; çünkü Allah onu bu hâle getirmiştir.

(İkincisi,) bazen gençliğin kuvvetli döneminde insana bazı haller arız olur, insanın hatalı işleri yapma kararı almasına sebep olur, kuv-

184- Bakara / 253.

185- Mücadele / 22.

186- Nahl / 70.

vet ruhu ona cesaret verir, şehvet ruhu, günahı onun nazarında süsler, beden ruhu ise yularından çıkar ve insan (bu faktörlerin birleşmesiyle) günaha düşer. Günah işlediğinde iman ondan ve o da imandan ayrılır. Artık tövbe etmedikçe iman geri dönmez. Tövbe eder, velayeti tanır (ulü'l-emr'e itaatte bulunursa) Allah tövbesini kabul eder; tekrar günaha baş vurursa velayeti terk etmiş sayılır, Allah da onu cehennem ateşine atar.

Sol taraf ehline gelince, onlar Yahudî ve Hıristiyanlardır. Allah-u Teâla (onların hakkında) şöyle buyurmaktadır: **"Kendilerine kitap indirdiğimiz kimseler, Peygamberi, (yani Muhammed ve onun vasilerini İncil ve Tevrat kitaplarının tanıttığı şekilde) evlerindeki oğullarını tanır gibi tanır; ama yine de içlerinden bir kısmı bilebile gerçeği gizler. Hak, Rabbindendir. Artık, sakın şüpheye düşenlerden olma."**⁽¹⁸⁷⁾

Bildiklerini gizledikleri için Allah-u Teâla onları bu belaya duçar etti, iman ruhunu onlardan alıverdi, vücutlarında yalnız üç ruhu, kuvvet, şehvet ve beden ruhunu bıraktı.

Daha sonra onları hayvanlara ilhak edip şöyle buyurmuştur: **"Onlar, ancak hayvanlara benzerler, hatta yol yordam bakımından hayvandan da sapıktır onlar."**⁽¹⁸⁸⁾ Zira hayvanlar da, kuvvet ruhu ile yük taşırlar, şehvet ruhu ile yem yerler, beden ruhu ile hareket ederler. Soru soran adam (bu sözleri duyduktan sonra) İmam'a: *"Kalbimi dirilttin."* dedi.

Komutanlığa Atayıp Sıffin'e Gönderdiği Ziyad İbn Nazr'a Tavsiyeleri

Her sabah ve akşam Allah'tan kork, çekin; gurura kapılmaktan sakın; hiçbir hâlde nefsini beladan emin sanma (ondan gafil olma). Bil ki nefsini, kötülüğünden korkarak, istediği şeylerin çoğundan uzak tutmazsan bu dilekler, seni pek çok zararlara sokar ve sonunda bu isteklerden uzaklaşmaya mecbur kalırsın. Öyleyse nefsine engel ol; onuzulüm, sapıklık, tecavüz ve sınırları aşmaktan alıkoy.

Seni, bu orduya komutan olarak tayin ettim; sakın onları küçümseme, onlara karşı büyüklük taslama. En değerliniz, takvalı olanınızdır.

187- Bakara / 145-146.

188- Furkan / 42.

Âlimlerinden öğren, cahillerine öğret; akılsızlarını bağışla. Çünkü sen ancak ilim ışığında, eziyet ve cahillik yapmaktan sakınmakla bir hayır kazanabilirsin.

Sonra İmam ona bazı emir ve yasakları içeren bu mektubu verdi:

Bil ki, öncü askerler ordunun gözleridir; bunların gözleri de, gözcülerdir. Kendi memleketinden çıkıp düşmana yaklaştığında gözcüleri, her semte, dere ve ormana, gizli ve örtülü yerlere, göndermekten usanma, bıkmama; çünkü düşmanlarınız size baskın yapabilir ve pusula kurmuş olabilirler. Beklenmedik bir durum ortaya çıktığında veya istenilmeyen bir vukuat olduğunda, savaşa hazırlıklı olmak amacıyla onlara askerî tatbikat yaptır; bunun dışında, ordu, kabile ve bölüklerini sabahtan akşama kadar yürütme.

Bir düşman üzerine yürüdüğünüzde yahut düşman sizin üzerinize yürüdüğünde, ordugâhınızı yüksek yerlerin yanlarına yahut dağ eteklerine yahut da (geçit vermeyecek) ırmak kıyılarına kurun ki, sizin için bir yardımcı ve düşmana karşı siper olsun; ister bir yönden, ister iki yönden olsun düşmanla savaşınız. Düşmanın ansızın baskınından emin olmanız, korkudan rahatlamanız için de dağların yüksekliklerine, tepebaşlarına, nehirlerin yüksek yerlerine gözcüler dikin. Kondu-nuz mu hep birden konun; göçtünüz mü hep birden göçün. Gece basınca dinlenmek istediğinizde ordugâhın çevresine, mızrak ve siperle kuşanmış nöbetçiler dikin. Düşmanın baskınına uğramamanız ve gafil avlanmamanız için, ok atıcılarınız da onların yanında yer alsın. Sen (ordu komutanı), şahsen orduyu gözetlemeli ve korumalısın. Sabaha dek uykuya dalma, pek az uyu veya uykun suyu ağızda çalkalamak gibi olsun. Düşmana ulaşana kadar durumun ve âdetin (programın) böyle olmalıdır. Savaşta ağırbaşlı ol, acele etmekten sakın; (kaçırılması düşmanın galibiyetine sebep olacak bir) fırsat ele geçerse o başka. Sakın düşman saldırıya geçmeden veya benden bir emir almadan savaşa başlama. Allah'ın rahmeti ve selâmı üzerine olsun.

Hadis Ravilerini Tanıtması

Süleym b. Kays Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'a şöyle dedi: "Ben Selman, Ebuzer ve Mikdad'dan Kur'ân tefsiri ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* hadisleri hususunda bazı sözler duymuşum; yine siz-

ler tarafından da bu sözlerin teyit ve tasdik edildiğini işitmişim, daha sonra bu konu hakkında halk içinde rivayet edilen ve bunlara ters düşen bazı sözler görüyorum; acaba halk (Peygamber'in hadisi hususunda) kasıtlı olarak yalan söylüyor, Kur'an'ı, bilerek kendi reyleriyle mi tefsir ediyorlar?"

Hız. Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Şimdi sorduğun sorunun cevabına dikkat et: İnsanların ellerindeki hadislerden bir kısmı hak, bir kısmı ise batıldır; bazıları gerçektir, bazılarıysa yalandır. Bazıları, önceki hükmü geçersiz kılan (nasih), bazıları ise hükmü geçersiz kılınandır (mensuhtur). Umumi olanı var, hass olanı var. Manası apaçık olanı olduğu gibi, şüpheli olanı (tevile ihtiyacı duyulanı) da vardır. Doğru ezberlenmiş ve korunmuş olanı da vardır, yanlış anlaşılmuş olanı da vardır.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* zamanında bile o kadar yalan hadis uydurdular ki, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* minbere çıkıp: "Ey insanlar, bana yalan söz isnat eden ve benim adıma yalan söz konuşan çoğalmıştır; kim bilerek bana yalan söz isnat ederse, cehennemde yerini şimdiden hazırlasın." diye buyurdu. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* vefatından sonra da ona yalan sözler isnat edildi.

Sana dört çeşit kişiden hadis gelir, bunların beşincisi yoktur: Biri münafıktır; kendisini mümin olarak gösterir, Müslümanların yaptıklarını yapar, günahattan ve bilerek Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* yalan isnat etmekten çekinmez. İnsanlar, onun münafık ve yalancı olduğunu bilselerdi hadisini, asla gerçek olarak kabul etmezlerdi. Ama halk, "Bu Rasulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* sahabesidir, onu görmüş, ondan duymuştur" der, durumunu bilmeksizin sözünü kabul ederler. Oysa Allah, münafıkların durumunu, hallerini en güzel şekilde beyan etmiştir: "**Onları gördün mü bedenleri (zahirleri) hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin.**"⁽¹⁸⁹⁾ Bu grup Peygamber'den sonra ayrıldılar, çeşitli yerlere dağıldılar, yalan ve iftira ile halkı ateşe çağırarak dalalet imamlarına (öncülere) yaklaştılar, yanaştılar, onlar da onları işlerde yetki sahibi kıldılar; fetva ve kadılık makamını onlara verip (halkın malını, canını, namusunu onların yetkisine bıraktılar,) onları, halkın boynuna bindirdiler (onları yetki sahibi ettiler). Onlar vasıtasıyla dün-

yadaki servetleri yiyip sömürdüler. Kendin de biliyorsun ki (hedefsiz) insanlar, Allah'ın koruduğu kimseler hariç, dünyaperest hükümdarlara tabidirler; dünya, onların aradıkları nihai hedeftir. İşte bu, o dört çeşit raviden biridir.

İkincisi; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'ten* bir söz duymuştur; fakat hataya düşmüştür; gerektiği gibi zihnine yerleştirmemiştir; bile bile de yalan söylemiyor ve yanlış amel ediyor ve: "Ben Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'ten* böyle duyudum" diyor. İnsanlar, onun hadisi yanlış anladığını bilselerdi, sözünü kabul etmezlerdi; o da yanlış olduğunu bilseydi, o hadisi rivayet etmez, onunla amel de etmezdi. Bu da ikincisidir.

Üçüncüsü ise; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* bir şeyi emrettiğini işitmiştir; fakat Resulullah sonradan onu nehyetmiştir; o kişiye bunu bilmez. Yahut bir şeyden nehyettiğini duymuştur; oysa sonradan onu emretmiştir; ondan haberi yoktur. Geçersiz kılınmış hükmü bellemişti, nesheden hükmü bellememiştir. Müslümanlar, hükmün kaldırıldığını bilselerdi, onu reddederlerdi. Onun kendisi de reddederdi. Bu da üçüncü kişidir.

Dördüncüsü ise; ne Allah'a yalan isnat eder, ne de Resulüne. Allah'tan korktuğundan ve Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* kadrini bildiğinden yalandan nefret eder. Ne yanlış anlamıştır, ne duyduğunu unutmıştır, aksine duyduğu her şeyi aynı şekilde bellemiştir. Onu gerçeğe uygun olarak rivayet etmektedir; o söze ne bir şey katar, ne de ondan bir şey eksildir. Hükmü kaldıran (nasih) sözü bilir, onunla amel eder; geçersiz kılınmış hükmü (mensuhu) de bilir, onu terk eder. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* de Kur'ân gibi nesheden, nesholunan muhkem ve müteşabah hadisleri vardır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* de iki yönü olan, genel ve özel emirleri vardır. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**Peygamber, size ne verirse alın onu ve neden vazgeçmenizi isterse vazgeçin ondan.**"⁽¹⁹⁰⁾

Rasulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* sözünü doğru idrak edemeyen, Allah'ın ve Resulü'nün o sözle neyi kastettiğini bilmeyen, anlamayan kimseler de onun sözünü duyuyorlardı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* ashabından her soru soran (cevabını) anlamazdı; onlardan

soru sorup fakat cevabını anlamayan kimseler de vardı. Hatta bir çöl Arabı'nın, bir garibin veya kitap ehlerinden birisinin gelip bir şey sormasını ve Peygamber'in onlara vereceği cevabı duyup bilmek (anlamak) isterlerdi.

Fakat ben her gün Peygamber'in huzuruna varırdım, benim için evi boşaltır, bana her şeyden bahsederdi, bütün ashabın bundan haberi vardı, başka hiç kimseye de böyle davranmadığını herkes biliyordu. Bazen benim evime gelirdi, ben de onun yanına gittiğimde, hanımlarını bile odadan dışarı çıkarırdı, benden başka hiçbir kimse o odada kalmazdı. Sorduğumda cevap verirdi, sustuğumda ve sorum bittiğinde o başlardı. Gece ve gündüz, gök, yer, dünya, ahiret, cennet, cehennem, ova, dağ, nur, zulmet hakkında nazil olan her ayeti bana okur ve yazdırırdı, ben de kendi elimle onları yazardım. Onların kıyamete dek olan tevil ve tefsirini, nasih, mensuh, muhkem, müteşabih, has ve umum (özel ve genel) olanını, nerede ve ne hakkında nazil olduğunu açıklardı.

İslâm'ın Temelleri, Tövbe ve Mağfiret Dilemenin Hakikati İle İlgili Sözlerinin Bir Bölümü

Kumeyl b. Ziyad der ki: "Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'dan: "İslâm'ın erkânı nedir?" diye sordum. Buyurdular ki: İslâm'ın erkânı yedidir:

- 1- Sabrın esası olan akıl. (Akıl olmaksızın sabretmek mümkün değildir.)
- 2- İrzı (namus ve şerefi) korumak ve doğru konuşmak.
- 3- Kur'ân'ı gerekli şekilde okumak.
- 4- Allah için sevmek, Allah için nefret etmek.
- 5- Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* Ehlibeyt'inin hakkına riayet etmek ve onların velayet makamını tanımak.
- 6- Kardeşlerin hakkını gözetmek ve onları müdafaa etmek.
- 7- Komşularla iyi geçinmek.

İmam'dan: "Ey Emire'l-Müminin, bir kul günah işliyor, sonra da mağfiret diliyor; acaba mağfiret dilemenın haddi (gerçeği) nedir?" diye sordum. İmam şöyle buyurdular: Ey Ziyad oğlu (Kumeyl), mağfiret

dilemenin haddi tövbedir. "Yalnız bu mu?" dedim, "Hayır" buyurdular. "Öyleyse nasıldır?" dedim; buyurdular ki: "Kul bir günah işlediğinde tahrik ile esteğfirullah" diyor. "Tahrik nedir?" diye sordum; buyurdular ki: "Dil ve dudakları hareket ettirmektir; ardından hakikatin gelmesini istiyor" dedi. "Hakikat nedir?" diye sordum. "Kalple tasdik etmek ve mağfiret dilediği günahı tekrarlamamaya karar vermektir." buyurdular. Kumeyl: "Eğer böyle yaparsam mağfiret dileyenlerden sayılır mıyım?" diye sorunca İmam şöyle buyurdu: "Hayır." Kumeyl: "Peki nasıl yapmalı?" dediğimde, buyurdular ki: "Çünkü sen henüz mağfiret dilemenin aslına ulaşmamışsın." Kumeyl: "Mağfiret dilemenin aslı nedir?" diye sordum, İmam buyurdular ki: "Mağfiret dilediği günahı terk edip mağfiret dilemenin altı manası vardır:

- 1- Geçmişe pişmanlık duymak.
- 2- Ebedi olarak (günaha) dönmemeye karar vermek.
- 3- Kendi ile diğer yaratıklar arasında bulunan hakları eda etmek.
- 4- Her farz olan işte Allah'ın hakkını eda etmek.
- 5- Haramla oluşan etleri, deri kemiğe yapışacak derecede eritmek; sonra yerine (helalle oluşan) yeni et meydana getirmek.
- 6- Vücuda günahın tadını tattırdığın gibi, ona itaatin da meşakkat ve acısını tattırmak.

Hz. Ali'nin (a.s) Vefatı Sırasında, Oğlu İmam Hasan'a Yaptığı Vasiyeti⁽¹⁹¹⁾

Bu, Ebu Talip oğlu Ali'nin vasiyetnamesidir. Müminleri, Allah'tan başka bir mabudun olmadığına, tek ve şeriksiz olduğuna ve Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna, kâfirler sevmese de, bütün dinlere galip gelmesi için onu doğru yol ve hak dinle göndermiş olduğuna şahadet etmelerini vasiyet ederim. Allah'ın salât ve selâmı Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* olsun. Namazım, ibadetim, hayatım, ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir; eşi, ortağı yoktur, bana bu emredildi ve ben, O'na teslim olanların ilkiyim.

191- Bu vasiyetten sadece kitabın gerektirdiği miktarı aktardık.

Ey Hasan! Sana, bütün evlatlarıma, Ehlibeyt'ime ve bu yazım kime ulaşırsa ona, Allah'tan sakınmayı vasiyet ederim. Müslüman olarak ölü, hepiniz birlikte Allah'ın ipine (Kur'ân'a) sarılın, tefrikaya düşmeyin. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in şöyle buyurduğunu duydum: "İki kişinin arasını bulmak, bütün namazlardan, oruçlardan daha faziletlidir." Helak edici ve dini temelden yok eden (ahlâk), arabozuculuk ve fitne çıkarmaktır. La kuvvete illa billah (Allah'ın kudretinden başka hiçbir kudret yoktur). Allah-u Teâla'nın kıyamet gününün hesabını size kolaylaştırması için akrabalarınıza bakın (onları koruyun), onlarla iyi ilişki kurun.

Allah için, Allah için, yetimleri koruyun; sakın gözünüzün önünde onlar zayi olmasınlar. Ben Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kim bir yetimi kendisini idare edebilene kadar gözetir, ona bakarsa Allah, cenneti ona farz kılar; nitekim yetimin malını yiyen kimseye de cehennemi farz kılmıştır."

Allah için, Allah için, Kur'ân'a riayet edin; onu anlamakta⁽¹⁹²⁾ başkaları sizden öne geçmesin.

Allah için, Allah için, komşularınızın hakkını gözetin; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* onları tavsiye etmiştir; komşular hakkında o kadar tavsiyede bulunuyordu ki, onları da miras alanlardan kılacağını sandık.

Allah için, Allah için, Rabbinizin evini ziyareti, haccetmeyi bırakmayın; hayatta buldukça o evi boş bırakmayın; çünkü o ev terk edilirse mühlet bile verilmez sizlere azap gelip çatar. O evin ziyaretine gidenin geri getirdiği en küçük hediye, geçmiş günahlarının affedilmesi olur.

Allah için, Allah için, namazı bırakmayın; çünkü o, en iyi amel ve dininizin direğidir.

Allah için, Allah için, zekât verin; o Rabbinizin gazabını yatıştırır.

Allah için, Allah için, Ramazan orucunu tutun; çünkü o ateşe karşı bir siperdir.

Allah için, Allah için, fakirler ve yoksulları gözetin; onları kendi yaşantınızda ortak kılın.

192- *Nehcü'l-Belâğâ*'nın nakline göre: "onunla amel etmekte."

Allah için, Allah için, mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle cihad edin. Ancak iki kişi cihad edebilir; biri hidayete ermiş imam (önder), diğeri ise ona uyan, itaat eden kişi.

Allah için, Allah için, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'inizin* evlatlarının hakkını gözetin; sakın onları savunmaya kadir olduğunuz hâlde, aranızda zulme uğramasınlar.

Allah için, Allah için, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'inizin* bidat çıkarmayan, bidatçiye da sığınak vermeyen ashabını gözetin; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* ashabı hakkında tavsiyede bulunmuştur; onlardan veya başka kimselerden bidat çıkarıcıları ve bidatçilere sığınak verenleri ise lânetlemiştir.

Allah için, Allah için, kadınlarınızın ve malik olduğunuz köle ve cariyelerin haklarına riayet edin; Peygamber'inizin en son sözü şundan ibaret idi: "İki güçsüz grubu size tavsiye ediyorum: Kadınları ve malik olduğunuz köle ve cariyeleri."

Namaz, namaz, namaz! Allah hakkında hiçbir kimsenin kınamasından korkmayın; Allah, size kötülük ve zulüm yapmak isteyen kimsenin şerrinden sizi korur. Halkla, Allah'ın emrettiği şekilde güzel bir dille konuşun. İyiliği emredip kötülükten alıkoymayı terk etmeyin; çünkü (bunu yapmadığınız takdirde) Allah, en kötü olanlarınızı başınıza geçirir; sonra (şerlerinden kurtulmak için) dua edersiniz; duanız kabul olmaz.

Ey evlatlarım, birbirinizle güzel ilişkiniz olsun, birbirinizi görüp gözetin, birbirinizin ihtiyacını giderin, birbirinizden ayrılmayın, birbirinizden yüz çevirmeyin, tefrikaya düşmeyin. İyilik etmek ve kötülükten sakınmak hususunda birbirinize yardım edin, suç işlemek ve düşmanlık etmek için yardımlaşmayın ve Allah'tan korkun, sakının, şüphe yok ki Allah'ın cezası çok çetindir.⁽¹⁹³⁾ Allah-u Teâla siz Ehlibeyt'i korusun ve Peygamber'inizin izlerini sizin aranızda korusun. Sizi Allah'a ısmarlıyorum. Sizi selâmlıyor ve Allah'ın rahmet ve bereketinin üzerinize olmasını diliyorum. *Sonra bu dünyayı terk edinceye kadar hep "la ilâhe illellah" diyordu.*

İlmin Fazileti Hakkındaki Sözleri

Ey insanlar! Bilin ki, dinin kemali, ilim talep etmek ve o ilimle amel etmektir. İlim talep etmek, size mal elde etmekten daha farzdır. Çünkü mal aranızda taksim edilmiş ve garanti edilmiştir (her kesin payı bellidir). Adaletli biri onu taksim etmiş ve ona kefil olmuştur; taahhüdüne vefa edecektir. Fakat ilim, ilim ehlinin göğsünde sizin için hazinedir ve ilmi, ehlinden talep etmekle görevlendirilmişsiniz. Öyleyse onu talep edin; bilin ki, çok servet dini yok eder, kalbi katılaştırır. Ama çok ilim ve onunla amel etmek, dini doğrultur, cennete ulaşmaya da bir vesiledir. Mal, harcanmakla azalır, fakat ilim harcanmakla çoğalır. İlimi onu ezberleyen ve rivayet edenlere yaymak, onu harcamaktır.

Bilin ki, âlimle oturmak, ona uymak, Allah'ın güzel mükâfat vereceği bir dindir (tutumdur). Âlime itaat etmek haseneleri (iyilikleri) çoğaltır, günahları yok eder, mümin için de bir azık olur. İlim, hayatlarında müminler için yücelik, ölümlerinden sonra ise güzellikle anılmalarına vesiledir.

İlmin faziletleri çoktur; onun başı tevazudur; gözü, hasetten uzak olmaktır; kulağı, anlamaktır; dili, doğru olmaktır; koruyucusu, inceleme ve araştırmadır; kalbi, iyi niyetli olmaktır; akli, işlerin sebeplerini bilmektir; eli, rahmettir; himmeti, selamettir; ayağı, âlimleri ziyaret etmektir; hikmeti, vera'dır (haram ve şüpheli şeylerden çekinmektir); karargâhu, kurtuluştur; komutanı, afiyettir; bineği, vefadır; silahı, yumuşak konuşmaktır; kılıcı, razı olmaktır; yayı, dostça geçinmektir; ordusu, bilginlerle konuşmaktır; malı, edeptir; yatırımı, günahlardan kaçınmaktır; azağı, bilmektir; meskeni, uzlaşmaktır; kılavuzu, hidayettir; arkadaşı, iyilerle oturup kalkmaktır.

Hikmet, Öğüt, Teşvik ve Tehdit Hususundaki Kısa Sözleri

1- İyilik yapmak, hayır ameli gizlemek, belalara karşı sabırlı olmak ve musibetleri dile getirmemek, cennet hazinelerindedir.

2- Güzel ahlâk, en iyi arkadaştır; müminin amel defterinin unvanı güzel ahlâkıdır.

3- Zahit olan kimse; sabrına, haram galip olmayan, helal ise şükretmesine engel olmayan kimsedir.

4- Abdullah İbn Abbas'a şöyle yazdı: (Allah'a hamd-u sena, Peygamber'e salât-u selâmdan) sonra, şüphesiz ki insan, kaybedilmemesi gereken şeylere ulaşmakla hoşnut olduğu gibi, elde edemeyeceği şeylere ulaşamamakla da üzülür. Sevincin, ahiretten elde ettiğin, teessüfün ise, ondan kaybettiğin şeyle olmalıdır. Dünyadan elde ettiğin şeyle çok hoşnut olma, ondan ulaşamadığın şeye de çok üzülme. Yaşantında, bütün gayretin ölümden sonraki şeyler için olmalıdır.

5- Dünyayı yermek hususunda şöyle buyurdular: O, başlangıcı çile ve zorluk, sonu ise fena ve yokluk olan bir yurttur. Helalinde hesap var; haramında azap var. Bu yurttan sıhhatli ve salim olan güven içerisinde olduğunu sanır, hastalanan ise (kötülüklerden) pişmanlık duyar. Zenginleşen, kendini kaybeder; fakir düşen üzüntülere kapılır. Dünya, onu elde etmeye çalışandan kaçır; oturup onu aramayana gelir çatar. Kim ona (istekle, hasretle) bakarsa, onu kör eder; kim ona ibret gözüyle bakarsa onu basiretli kılar.

6- Dostlukta aşırı gitme, olur ki o dost bir gün düşman kesilir; düşmanlıkta da haddi aşma, olur ki o düşman bir gün dost olur.

7- Akıl gibi zenginlik, bilgisizlik gibi de fakirlik yoktur.

8- İnsanın değeri, becerdiği şeylerle ölçülür.

9- Heybet hüsrana, utangaçlık da mahrumiyete yol açar. Hikmet, müminin yitik malıdır; bu mal, şer ehlinin elinde olsa bile onu alması gerekir.

10- İlim taşıyanlar, onu hakkıyla taşırlarsa, Allah, melekler ve Allah'ın itaatinde bulunan kimseler tarafından sevilirler. Fakat onlar ilmi, dünyayı elde etmek için kullanırlarsa, Allah onlara gazap eder ve halkın gözünden de düşerler.

11- En iyi ibadet; sabır, sükût ve kurtuluşu (İmam Mehdi'nin zuhurunu) beklemektir.

12- Her musibetin bir zamanı vardır, o zaman mutlak yaşanmalıdır; o musibet birinizin başına geldiğinde, zamanı gelip geçene kadar teslim olup sabretsin. Zira musibetin yöneldiği zaman onu gidermek için çare aramak, onun zorluğunu çoğaltır.

13- Malik Eşter'e şöyle buyurdular: Ey Malik, bu sözü benden belle ve onu kavramaya çalış. Ey Malik, yakini zayıf olanın mertliği zayıf olur. Tamahı kendine huy edinen, kendisini alçaltır. Zor durumda

olduğunu açıklayan, alçalmaya razı olur. Sırrını açığa vuran, kendisini küçültür. Dilini kendisine buyruk sahibi eden (diline geleni söyleyen), kendisini tehlikeye atmış olur. Aşırı istek, şahsiyeti öldürür. Her şeye göz diken, arzuları yalnız bırakır. Cimrilik ayıptır; korkaklık noksanlıktır; vera' (haram ve şüpheli şeylerden çekinmek) kalkandır. Şükür, servettir; (çünkü şükretmek nimeti çoğaltır). Sabır, yiğitliktir. Yoksul, kendi şehrinde gariptir. Fakirlik, zeki olanı bile kendi delilini açıklamakta aciz kılar. Hoşnutluk, ne güzel eş ve dosttur. Edep, eskimeyen bir elbisedir. Herkesin makamı, aklı miktarıcadır; gönül, sır sandığıdır. Tedbirli davranmak (şüpheli durumlarda araştırma yapmak), ihtiyattır. Düşünce, saf bir aynadır. Sabırlı olmak, üstün bir huydur. Sadaka, kurtarıcı bir ilaçtır. İnsanların bugünkü amelleri, yarın gözlerinin önüne dikilir. İbret almak, iyi bir uyarıcıdır. Güler yüzlülük, dostluğun yuvasıdır.

14- Sabrın imandaki yeri, başın vücuttaki yeri gibidir. Sabrı olmayanın imanı olmaz.

15- Size ardında ölüm olan bir süre tanınmıştır. Sizinle birlikte, amellerin önünü alan arzular vardır. Öyleyse fırsatı ganimet bilin, ölümden daha çabuk davranın (ölümden önce bir iş yapmaya çalışın); arzuyu yalan bilin; amelden azık toplayın. Var mı başka bir kurtuluş yolu, kaçacak yer, firar edilecek bir taraf? Var mı sığınılacak, iltica edilecek bir yer? Öyleyse nereye gidiyorsunuz?

16- Size ilâhî takvayı tavsiye ediyorum. Çünkü takva, ümitli olarak arayan kimsenin imrendiği, kaçıp sığınmak isteyen güvendiği bir şeydir. Takvayı, kendinize batını bir nişane edinin. Allah'ı halis bir şekilde anın. Bu anmanın ışığında güzel bir hayat yaşayın ve bu vesile ile kurtuluş yolunu kat edin. Dünyaya, ondan vazgeçmiş zahitlerin gözleriyle bakın; çünkü dünya kendisinde yurt tutanları yok eder; ona güvenerek nimetlerinden faydalananları elemlere sokar. Ondandır göçüp gidenin bir daha geri dönmesi ümit edilmez. Ondandır beklenen nedir (sevinç mi, keder mi) bilinmez. Asayiş belayla birleşmiştir; bekası fenayla, sevinci ise üzüntülerle karışmıştır. Bekası⁽¹⁹⁴⁾ güçsüzlük ve zaaf- la iç içedir.

194- *Nehcü'l-Belâğa*'da: "Erlerin gücü".

17- Kendini beğenmek büyüklenmekten, büyüklenmek gururdan, gurur da tekebbürdendir. Şeytan, batıl vaatler veren hazır düşmandır. Müslüman, Müslümanın kardeşidir; öyleyse birbirinizi yardımsız bırakmayın, birbirinize kötü lakap takmayın. Dinin kanunları (hükümü) (herkes için) birdir; yolları düzdür. Kim o yolu tutarsa umduğuna ulaşır; kim o yoldan ayrılırsa helak olur; kim bu yoldan vazgeçerse dinden çıkar. Müslüman konuştuğunda yalan söylemez, söz verdiğinde aykırı davranmaz, itimat edildiğinde ise hıyanet etmez.

18- Akıl, müminin dostudur; hilim, yardımcısıdır; iyi geçinmek babasıdır; yumuşak davranmak kardeşidir. Akıllı bir kimsede üç özellik olmalıdır: Kendi durumunu düşünmeli; dilini korumalı; zamanını tanınmalı.

Bilin ki, yoksulluk belalardan bir beladır; yoksulluktan daha zor beden rahatsızlığıdır; ondan daha zoru ise kalp rahatsızlığıdır. Bilin ki, nimetlerden birisi zenginliktir; zenginlikten daha üstün olan şey beden sıhhatidir; beden sıhhatinden daha üstün olanıysa kalbin takvasıdır.

19- Mümin kişi gününü üç zamana ayırır: Bir bölümünde Rabbiyle münacat eder (O'na ibadet eder); bir bölümünde kendi nefsinin muhasebe eder; bir bölümünde de helal ve güzel lezzetlerle meşgul olur.

Akıllı kişi ancak üç şey için yolculuk eder: Geçimini sağlamak, ahiretini elde etmek yahut da haram olmayan zevk ve lezzetlerden faydalanmak.

20- Nice kimseler vardır ki, Allah'ın ihsan ve nimetleriyle gafil avlanırlar.⁽¹⁹⁵⁾ Nice kimseler vardır ki, günahlarının örtülmesiyle mağrur olurlar. Nice kimseler de vardır ki, haklarında yapılan övgülere aldanırlar. Allah-u Teâla insanları, mühlet ve fırsat gibi hiçbir şeyle sınamamıştır; Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "**Onlara mühlet ve fırsat verdik ki günahlarını artırsınlar.**"⁽¹⁹⁶⁾

21- Kalbinde, halka karşı hem ihtiyaç duymalısın, hem de onlardan müstağni olmalısın. Halka olan ihtiyacın, yumuşak konuşman ve güler yüzlülük olmalıdır; onlardan müstağni olman ise ırzın ve haysiyetini korumak için olmalıdır.

195- Yani, maddi zorlukları olmadığı için gaflet içerisinde dünyanın zevklerine dalarak fırsatları değerlendirmezler; derken ansızın ölüm onları yakalar.

196- Âl-i İmrân / 178.

22- Ne halka öfkelenin, ne de halkı öfkelenendirin; (herkese) selâm verin ve güzel konuşun.

23- Kerim adam, iyilik ve şefkat gördüğünde yumuşar; fakat alçak adama hoş ve güzel davranıldığında sertleşir.

24- Gerçek fakihin kim olduğunu size söyleyeyim mi? Gerçek fakih, insanların Allah'a masiyet etmesine izin vermeyen, onları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen, onlara Allah'ın azabı hususunda güvence vermeyen ve Kur'ân'ı bırakıp başka şeylere yönelmeyen kimsedir. Bilinçsiz ibadette, fikirsiz ilimde, düşünüp anlamadan yapılan kıraatte hayır yoktur.

25- Allah-u Teâla, insanları (kıyamet günü) bir araya topladığında, bir münadi yüksek bir sesle şöyle seslenir: Ey insanlar, bugün Allah'a en yakın olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır; Allah katında en fazla sevileniniz, en güzel amel yapmış olanınızdır; Allah nezdinde makamı en üstün olanınız, O'nun katında olan şeyler için en fazla amel etmiş olanınızdır; Allah katında en kerametli (değerli) olanınız, en fazla çekineninizdir.

26- Şaşarım o kimselere ki, hastalık korkusundan şüpheli yemeklerden kaçınırlar da, ateşin korkusundan günahlardan kaçınmazlar. Şaşarım o insanlara ki, mallarıyla köleleri satın alırlar da, ihsan ve iyilik yapmakla özgür insanları satın almazlar (kendilerine çekmezler).

Sonra şöyle dedi: Hayır ve şer, insanlar vesilesiyle tanınır; hayrı tanımak istediğinde hayır iş yap, ehlini tanırırsın; şerri tanımak istediğinde de şer iş yap, ehlini tanırırsın.

27- Sizin için en çok korktuğum iki şeydir: Uzun dileklere kapılmak, heva ve hevese uymak. Uzun dileklere kapılmak ahireti unutturur, heva ve hevese uymak ise insanı haktan alıkoyar.

Basra'da birisi kardeşler hakkında sorduğunda, İmam şöyle buyurdu: Kardeşler iki kısımdır: Güvenilir kardeşler ve insanın yüzüne gülen kardeşler.

Güvenilir kardeşler, insanın sığınağı, kanadı, akrabası ve servetidir. Kardeşine güvenin tam oldu mu, malını, servetini onun yetkisine bırak; dostuyla dost, düşmanıyla düşman ol; onun sırrını, ayıbını gizle; iyiliklerini açıkla. Fakat bil ki, böyle bir kardeş, halis kırmızı altından, kırmızı yakuttan da az bulunur.

İnsanın yüzüne gülen kardeşlere gelince; onlardan yararlandığın için onlarla olan ilişkini kesme. Bundan fazla da onların gönülden seni sevmelerini bekleme; onlar sana karşı güler yüzlü ve tatlı dilli oldukça, sen de onlara karşı öyle ol.

28- Dostunun düşmanını kendine dost edinme; zira dostunla düşman olursun.

29- Kuşku üzerine kardeşlik bağıını koparma; gönlünü almaya çalışmaksızın da ilişkiyi kesme (mümkün oldukça gönlünü alarak dostluğunu sürdür).

30- Müslüman bir kimsenin, şu üç kişiyle arkadaşlık yapmaktan sakınması gerekir: Facir (dine önem vermeyen), ahmak ve yalancı. Facir bir adam, amelini iyi gösterir; senin de kendisi gibi olmanı ister; din ve ahiret hususunda sana yardımda bulunmaz; onunla oturup kalkmak eziyete ve kalbin katılaşmasına sebep olur; gelip gitmesi ayıplanmana yol açar.

Ahmağa gelince; böyle bir adam, (aklı az olduğu için) hayır yolu sana gösteremez; gayret gösterse bile kötülüğü senden uzaklaştırması ümit edilmez; çok zaman fayda vermek istediğinde zarar verir; böyle bir arkadaşın ölmesi kalmasından, susması konuşmasından, uzaklaşması yaklaşmasından daha hayırlıdır.

Yalancı bir adama gelince; onunla yaşamanın bir tadı olmaz; senin sözünü başkasına, başkasının sözünü de sana taşır. Bir düzmeceyi bitirdiğinde başka bir düzmeceye başlar; artık doğru sözüne de inanılmaz; halk arasında düşmanlık çıkarır; gönüllerde kin oluşturur. Öyleyse (böyle bir adam hakkında) Allah'tan sakının ve kendi halinizi düşünün.

31- Akıllı bir adam ile cimri olsa bile arkadaşlık etmenin sana bir zararı yoktur; fakat aklından yararlan ve kötü huyundan sakın. Cömert adam ile de dost olmayı aklından yararlanmasan bile elden kaçırma; fakat kendi aklın ile onun cömertliğinden yararlan. Ahmak cimriden ise, bütün gücünle kaç.

32- Sabır üç kısımdır: Musibete karşı sabretmek; itaate sabretmek (hakka itaat etmek, mal ve candan geçmeyi veya zorluklarla karşılaşmayı gerektiriyorsa korkmamak) ve günaha karşı sabretmek (şehvet, gazap, makam, para vb. karşısında teslim olmamak).

33- Kendisini dört şeyden koruyabilen, hoşlanılmayan çirkin şeyleri hiçbir zaman görmemeye layıktır. "O dört şey nedir?" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Acelecilik, inatçılık, bencillik ve gevşeklik.

34- Ameller üç kısımdır: Farzlar, müstehaplar ve günahlar. Farz olan ameller, Allah'ın emri, isteği, rızası, ilmi ve takdiri üzeredir. İnsanlar bu amellerde bulunarak Allah'ın azabından kurtulmuş olurlar.

Müstehap olan ameller ise Allah'ın emri ile değildir; yalnızca O'nun isteği, rızası, ilmi ve takdiri üzeredir; insanlar bu amelleri yapmakla sevap kazanırlar.

Günah olan ameller ise Allah'ın emri, isteği, rızası ile değildir; fakat ilmi ve takdiri onlara taalluk etmiştir; onları ancak kendi vaktinde mukadder buyurur; insanlar ise kendi ihtiyaçları (istekleri) ile günah işlerler, Allah-u Teâla da onları, günah işledikleri için cezalandırır; çünkü onları günah işlemekten sakındırmıştır, ama onlar kabul etmemişlerdir.

35- Ey insanlar, bilin ki, Allah-u Teâla'nın her nimet karşısında bir hakkı vardır, kim onu eda ederse nimeti çoğalır; kim kusur ederse, nimeti yok olabilir ve çabuk azaba uğrar. Allah-u Teâla sizi günahattan korkan gördüğü gibi nimetten (nimetin şükrünü eda etmemekten) de çekinen (bir kimse gibi) görmelidir.

36- Kim fakir olup fakirliğini Allah'ın bir lütfü olarak bilmezse, umulan rahmeti (sevabı) yok etmiş olur. Kim de zengin olup bu zenginliğini Allah'ın yavaş yavaş azaba yaklaştırması olmasından endişe etmezse, tehlikeli bir şeyden kendisini emniyette sanmıştır.

37- Ey insanlar, Allah'tan yakın isteyin; O'ndan afiyet, sıhhat dileyin; zira Allah'ın en büyük nimeti afiyettir; kalpte kalacak en güzel şey yakindir. Aldatılmış, dininde aldatılan kimsedir; gıpta edilecek, yakini iyi olan kimsedir.

38- İnsan, hayır ve şerden kendisine ulaşan şeyin, muhakkak ulaşacağını ve ulaşmayan şeyin de ulaşmayacağını kavramadıkça, imanın tadını anlayamaz.

39- Mümin, üç sıfattan mahrum kalmaktan daha çetin hiçbir belaya duçar olmamıştır. "O üç sıfat nelerdir?" diye sorduklarında İmam Ali *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Servetli olursa (kardeşlerle) eşitliği gözet-

mek, halkın hakkında insafılı davranmak, Allah'ı çok anmak. Ben size, (yalnız) subhanellah, ve'l-hamdu lillah (deyin) demiyorum; Allah'ı, her helal ve haramda göz önünde bulundurun (diyorum).

40- Kim dünyada kendisine yetecek olan miktara razı olursa, onun için en az şey yeterli gelir. Kim bu miktara razı olmazsa, dünyadan hiçbir şey ona yeterli gelmez.

41- Ölüme evet, alçaklığa hayır; deri soyulmasına evet, boyun eğip zilleti kabul etmeye hayır. Zaman iki türlüdür: Bir gün senin lehine, diğ er bir gün de aleyhine olur. Lehine oldu mu azma, kendini kaybetme; aleyhine döndüğünde de üzülme. Zira her ikisiyle imtihan ediliyorsun.

42- Kime istersen iyilik et; o artık senin esirin olsun.

43- Dalkavukluk ve haset, müminin sıfatlarından değildir; ilim talep etmek için olursa o hariç.⁽¹⁹⁷⁾

44- Küfrün erkânı dörttür: Rağbet, korku, hoşnutsuzluk ve gazap (öfke).

45- Sabır, hedefe ulaşmanın anahtarıdır; direnişin sonu zaferdir. Her isteğin gerçekleşmesinin bir vakti vardır; kader, o vakti harekete geçirir (vücuda getirir).

46- Dil bir ölçüdür; cehalet onu hafiflettiği gibi akıl da onu ağırlaştırır.

47- Kim öfkesini, haksız olarak yürütmek isterse, Allah-u Teâla hak olarak zillet ve hakirliği ona tattırır; Allah-u Teâla çirkin işleri sevmez.

48- Allah'tan hayır dileyen (istiharede bulunan) şaşkın kalmaz, meşveret eden de pişman olmaz.

49- Şehirler, vatan sevgisiyle imar edilir.

50- Üç şeye riayet eden mesut olur: Nimet ulaştığında şükretmek, rızık kesildiğinde mağfiret dilemek, sıkıntıya düştüğünde çok "**La havle ve la kuvvete illa billâh**" demek.

51- İlim üç kısımdır: Din öğrenmek için fıkıh, beden sağlığı için tıp ve dili yanlışıklardan korumak için nahiv ilmi (edebiyat).

197- İlim talep etmek için, yağcılık ve dalkavukluk genelde bir bilene saygı göstermek anlamını taşıdığı ve bu alanda haset de bir bilgini imrenmek şeklinde ortaya çıktığı için kötü sıfat sayılmaktadırlar.

52- Zorlukta Allah'ın hakkı, rıza ve sabırdır; kolaylıkta ise hamt ve şükretmektir.

53- Günah işlememek, tövbe etmekten daha kolaydır; nice bir saatlik şehvetler vardır ki, uzun üzüntü ve gamlara yol açar. Ölüm dünyayı rezil etmiştir; düşünce sahibi için bir sevinç, akıl sahibi için de bir tat bırakmamıştır onda.

54- İlim, öncülük yapar ve insanı iyiliğe doğru çeker; amel ise itici güçtür, ama nefis inatçı bir binek gibidir.

55- Ümit ettiğin şeyden daha çok ümit etmediğin şeye ümidin olsun; zira (bazen ümitler boşa çıkar, ümit edilmeyen bir yoldan insana hayır ulaşır,) Hz. Musa *aleyhi's-selâm* eşi için ateş bulmaya çıktığında Allah'la konuşma iftiharına nail olup peygamberlik makamıyla geri döndü. Sebe' kraliçesi (Belkıs) kendi ülkesinden (Hz. Süleyman'a karşı bir çare bulmak için) çıktı, (fakat) Süleyman *aleyhi's-selâm*'ın eliyle iman etti. Firavun'un sihirbazları onun izzet ve şerefini (tacını tahtını) korumak için (Hz. Musa'nın karşısına) çıktılar, fakat (Hz. Musa'nın mucizesini görünce) mümin olarak döndüler.

56- İnsanlar, (din ve ahlâk hususunda) babalarından daha çok, yöneticilere benzerler.

57- Ey insanlar! Bilin ki, haksız bir sözle rahatsız olan akıllı değildir; cahilin övmesinden hoşlanan da hikmet sahibi değildir. İnsanlar, becerdikleri şeylerle tanınırlar. Herkesin değeri, becerdiği iş miktarıdır. Değerinizin bilinmesi için, ilim hususunda konuşun.

58- Rabbinin emrini gözetip günahattan uzaklaşan, nefsanî arzularına karşı direnen, isteğini boş sayan, nefsini takvayla kontrol altına alan, Allah korkusuyla onu gemleyen, yularından tutup onu Allah'ın itaatine doğru çeken, gemini çekerek günahlardan alıkoyan, gözünü ahirete diken, her zaman ölümünü bekleyen, daima tefekkür eden, geceleri az uyuyan, dünyadan vazgeçen, ahiret için zahmet çeken, sabrı kurtuluş bineği yapan, takvayı ölüm günü için azık olarak hazırlayan, içindeki ıstırabı takva suyu ile yatıştıran, (dünya olaylarından) ibret alan, (dünyanın durumunu) ölçen, dünya ve (dünya perest) insanları terk eden, anlamak ve doğruluk için öğrenen, kalbi ahireti anlamakla sakinleşen, yatağını toplayan, yastığını bir kenara bırakan,

Allah katında olan sevaba yönelen, Allah'ın azabından hakkıyla korkan, sırrını açıklamayan ve (konuşmada) bildiğinden azına yetinen kimseye Allah rahmet etsin. Bu çeşit insanlar, Allah'ın şehirlerdeki emanetleridir; onların bereketiyle belaları insanlardan uzaklaştırır. Onlardan birisi, yemin verdirerek Allah Teâla'dan bir şey isterse, Allah onun yeminini yerine getirir. Onların en son sözleri, "**El-hamdu lillahi rabbi'l-âlemin.**" demektir.

59- Zekâsızlık rızkın, akıllılık mahrumiyetin ve sabır ise belanın vekili kılınmıştır [bunlar birbirleriyle iç içe ve ayrılmaz şeylerdir].

60- Hz. Ali *aleyhi's-selâm* Eş'as (b. Kays)'a, kardeşi Abdurrahman'ın ölümü münasebetiyle başsağlığı dilerken buyurdular ki: Sabırsızlık gösterirsen Abdurrahman'ın hakkını yerine getirmiş olursun, sabredersen Allah'ın hakkını eda etmiş olursun. Buna ilaveten, eğer sabretsen takdir gerçekleşir ve sen de övülürsün; sabretmezsen (yine de) takdir gerçekleşir, fakat sen kınanmış olursun. Eş'as: "**İnna lillah ve inna ileyhi raciun**" dedi. Hazret, ona: Bu kelimenin tefsirini biliyor musun? diye sorduğunda, Eş'as: "*Hayır, ilmin nihayeti sensin.*" dedi. Hz. Ali *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Dediğin "İnna lillah" kelimesi mülkü itiraf etmektir (yani bizim sahibimiz Allah'tır). "Ve inna ileyhi raciun" kelimesi de fani olmayı itiraf etmektir.

61- Hz. Ali *aleyhi's-selâm* bir gün bineğe binip hareket edince, bir grup halkın yaya olarak arkası sıra yürüdüğünü gördüğünde, "Bir binek üzerinde gidenin yanında yaya yürümenin binekte olanı bozduğunu ve yaya yürüeni de küçülttüğünü bilmiyor musunuz? Geriye dönün." dedi.

62- İşler üç çeşittir: Doğru olduğu açık olan bir iş; böyle bir işin ardına düş. Doğru olmadığı belli olan bir iş; böyle bir işten kaçın. Karışık ve şüpheli olan bir iş; böyle bir işi ehline (o işi iyice bilene) bırak.

63- Bir gün Cabir, Hz. Ali'ye: "*Ya Emire'l-Müminin, nasıl sabahladınız?*" dediğinde şöyle buyurdular: İşlediğimiz bu kadar günahlarla birlikte, Rabbimizin sayılmayacak nimetleri bizde olduğu hâlde sabahladım. Hangisine şükredeceğimizi bilmiyoruz; aşikâr ettiği güzelliklere karşı mı, yoksa gizlediği çirkin işlerimize karşı mı?

64- Abdullah İbn Abbas'ın küçük çocuğu öldüğünde, Hz. Ali *aleyhi's-selâm* ona tesliyyette bulunup şöyle dedi: Başka birisinin musibete

uğrayıp (dünyadan gidip) senin onun (mateminde) sevap alman, benim için, senin musibete uğrayıp başkasının sevap almasından daha sevimlidir. O zaman sevap senin hakkında (başkası için) değil de senin için olur, başkaları senin ayrılığında değil de sen başkalarının ayrılığında (ölümünde) iyi sabretmiş olursun. Allah o çocuğa senin için karşılık verdiği gibi onun için de sana mükâfat verir.

65- "*Nasuh tövbe nedir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm* şöyle cevap verdi: Kalple pişmanlık duymak, dille mağfiret dilemek ve bir daha (günaha) dönmemeye karar vermektir.

66- Siz insanlar, Allah'ın kudretiyle yaratılmışsınızdır; ister istemez rabbinize boyun eğip, kabirlere konulursunuz; toprak olur çürürsünüz; tek tek (kimsesiz) haşredilirsiniz; yaptıklarınız neyse karşılığını görürsünüz. Öyleyse günah işlediğinde günahını itiraf eden, korkup kulluğa yönelen, sakınıp ibadete koyulan, yaşayıp geçmişlerden ibret alarak kendine gelen, korkutulduğunda çekinen, çağrıya uyup kötülükten vazgeçen, geri dönüp tövbe eden, (hayrını isteyenlerin tavsiyesine) uyararak hareket eden, kurtuluş yolunu araştıran, kurtuluş sınırına doğru kaçan, azık toplayan, batınını tertemiz eden, kıyamet günü için hazırlanan, (takva) azığından göçeceği gün, yöneleceği yol, muhtaç olacağı günler, yokluk yoksulluk yurdu için yardım alan ve ebedi kalacağı evi için önceden (azık) gönderen kimseye Allah rahmet etsin.

Kendiniz için hazırlık yapın. Acaba gençliklerinin en güzel günlerinde bulunanlar, ihtiyarlığın düşkünlüğünden, sağlıklı ve sıhhatli yaşayanlar, hastalığın baş göstermesinden, yaşayıp ömür sürenler, fenanın ansızın saldırmamasından, fevt'in (ecelin) yaklaşmasından, ölümün ulaşmasından başka bir şeyi mi beklerler?

67- Eteğini beline bağlayıp kolları sıvazlayan, mühlet zamanı ciddiye gösteren, titreyerek korkan, Allah'a tekrar dönüşün akıbeti ve bu hareketin sonucu hakkında düşünen bir kimse gibi Allah'tan korkun. Allah yardım ve intikam için yeterlidir. Cennet yeterli bir mükâfat ve karşılıktır. Cehennem de yeterli bir ceza ve azaptır. Allah'ın kitabı ise davacı ve hasım olarak yeterlidir.

68- Birisi Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'dan sünnet, bidat, fırka ve cemaat hususunda sorduğunda şöyle buyurdular: Sünnet Resulullah'ın sünnetidir; bidat, sünnete muhalif olan şeylerdir; fırka (muhalefet ederek top-

lumdand ayrılan), sayıları çok olsa bile, batıl ehli kimselerdir; cemaat, sayıları az olsa bile, hak ehli olan kimselerdir.⁽¹⁹⁸⁾

Resulullah buyurmuş ki: "İnsan ancak Allah'a güvenmeli ve ancak kendi günahından korkmalıdır. Âlim, kendisinden bilmediği bir şeyi sorduklarında: "Allah daha âlimdir" demekten utanmamalıdır. Sabrın imandaki yeri, başın bedendeki yeri gibidir.

69- Resulullah buyurmuş ki: "İnsan ancak Allah'a ümit etmelidir; ancak kendi günahından korkmalıdır. Alim, ondan bilmediği bir şeyi sorduklarından, Allah-u a'lem (Allah daha alimdir) demekten utanmamalıdır. Sabrın imandaki yeri, başın bedendeki yeri gibidir.

Bir kişi, bana tavsiyede bulun, dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: Sen, hayırlı işlere çokluk yönünden bir sınır tanımamalı-sın, günaha da azlık yönünden bir had bırakmamalısın.(Şu kadar günah azdır dememelisin.)

70- Başka birisi de bana nasihat et dediğinde şöyle buyurdular: Fakirliği ve uzun ömrü kendine telkin etme.

71- Dindar kimselerin bazı alametleri vardır ki onlarla tanınırlar: Doğru konuşmak, emaneti sahibine vermek, verdiği söze bağlı kalmak, akrabalara iyilikte bulunmak, zayıflara acımak, kadınlara az teslim olmak, bağış ve ihsanda bulunmak, güzel huylu olmak, çok sabırlı olmak, ilme ve insanı Allah'a yaklaştıran her şeye tabi olmak. Ne mutlu bu sıfatları haiz olan kimselere, varılacak yerin güzel olanı da onlarıdır.

72- Uzun arzulu olan, ameli unuttur.

73- İnsanoğlu, her şeyden daha çok terazinin (kefelerine) benzer; ya cehaletiyle hafif veya ilmiyle ağır olur.

74- Mümine küfür etmek fısktır; onunla savaşmak küfürdür; müminin malı, canı gibi muhteremdir (kanını dökmek haram olduğu gibi malını da gasp etmek haramdır).

198- Yani hakkı tanımak için ölçü sayı olarak çok olmak değildir; asıl ölçü, hakka uymaktır. Hak çevresinde toplanan kimselere cemaat denilir, sayı bakımından az olsalar bile onlara katılmak gerekir; haktan sapan fırkalar, sayı bakımından çok olsalar bile onlardan uzaklaşmak lazımdır. Bazen olur ki bir tek insan, bir ümmet sayılabilir. Nasıl ki Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim *aleyhi's-selâm* hakkında şöyle buyurulmuştur: "Gerçek şu ki, İbrahim (tek başına) bir ümmetti..." (Nahl / 120)

75- Mal ve canını kardeşine, adalet ve insafını düşmanına, ihsan ve güler yüzlülüğünü ise herkese bağışla. Halka selâm ver ki, onlar da sana selâm versinler.

76- Dünyada halkın efendileri cömertler, ahirette ise çekinenlerdir.

77- (Dünyada bulunan) şeyler iki çeşittir: Biri, geçmişte bana verilmeyen, gelecekte de ummadığım başkalarının sahip olduğu şeylerdir. İkincisi ise yerin ve göğün tüm gücünü harcasam dahi zamanı gelmedikçe elde edemeyeceğim şeylerdir. Öyleyse bunlardan hangisi için ömrümü harcaayım.⁽¹⁹⁹⁾

78- Mümin, baktığında ibret alır; sustuğunda tefekkür eder; konuştuğunda zikreder; müstağni olduğunda şükreder; sıkıntıya uğradığında sabreder. Çabuk razı olur, geç öfkelenir. Az nimetle Allah'tan razı olur, çok (belaya) da öfkelenmez. Hayır işlerde irade ettiği şeylerin hepsine ulaşmaz. İyi işleri çok niyet eder, fakat onlardan bazısını yapmaya muvaffak olur. Elinden kaçırıldığı hayır işlere, şiddetle üzülür.

Münafığa gelince; eğlenmek için bakar; sustuğunda gaflete dalar; konuştuğunda yalan söyler; müstağni olduğunda haddini aşar; sıkıntıya uğradığında inleyip durur; çabuk sinirlenir, geç razı olur; Allah az nimet verirse öfkelenir; çok bağışta bulunursa da razı olmaz. Çok kötülükleri amaçlar, fakat onların hepsini yapmaya muvaffak olmaz; yapamadığı şer ve fitnelere dolaylı teessüf eder, üzülür.

79- Dünya ve ahiret birbirine saldıran iki azılı düşman ve iki ayrı yoldur. Dünya ve ondaki güzellikleri seven kimse, ahirete nefretle bakar ve ona düşman kesilir. Bunların misali doğu ve batıya benzer; ikisinin arasında yürüyen kimse, birinden uzaklaşmadıkça öbürüne yaklaşmaz.

80- İlâhî tehditten (amellerin cezasından) korkan kimseye, uzak yakın olur (ölümü, uzak olsa bile yakın görür).

199- Bu tür hadislerden maksat 'her şeyi takdir ve kazay-i ilâhîye bırakıyorum' diyerek insanın hedefsiz ve çabasız bir varlık hâline dönüşmesi değildir; maksat şudur ki insan evren ve kendisi hakkında doğru bir bilince sahip olursa o zaman hedeflere ulaştıracak işleri tam olarak yapmanın yanı sıra onu bu işleri yapmaya sevk eden faktör, vazifesini yerine getirmek olur; mutlak surette o hedefe ulaşmak değil; çünkü böyle bir kimse bu alemde çok kapsamlı ve adil bir nizam altında yönetildiği ve onun iradesi haricinde nice etkenlerin var olduğunu bilir. Bunun farkında olan arif bir Mümin bundan başka düşünemez zaten.

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Dünya aزیğından açlığı giderecek miktarla doymayan (kanaati olmayan) kimse, her ne kadar dünya malı toplasa da yetinmez. Kim dünyayı elde etmeye çalışırsa elinden çıkar gider; kim dünyanın ardından gitmezse dünya ona ulaşır. Dünya, sınırlı günlerin sonuna dek yayılmış bir gölgedir. Allah rahmet etsin o kula ki, hikmetli sözü duyar, onu beller; doğru yola çağrıldığında yaklaşır; bir kurtarıcının, kılavuzun eteğine sarılır da kurtulur. İyi işler gönderir; iyi işlerle kullukta bulunur; (kendi kabrine) azık gönderir; çekinilmesi gereken şeyden çekinir; hedefine yönelir; nefsi isteklerine karşı direnir; arzularını yalanlar; sabrı, kurtuluşuna binek yapar; takvayı ölüm günü için hazırlar; apaçık doğru yoldan ayrılmaz; fırsatı ganimet sayar; ecele hazırlanmaya koşar; ameli ile azık toplar.

81- Hz. Ali *aleyhi's-selâm* bir adama, "Nasılsınız?" deyince, o: "Ümit ediyor ve korkuyoruz" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* bunun üzerine şöyle buyurdular: Bir şeye ümidi olan onu elde etmeğe çalışır; bir şeyden korkan, ondan kaçır. Bilmiyorum bu nasıl bir korkudur ki, kişi bir lezzetle karşılaştığında, korktuğu şeyden (cehennem ateşinden) dolayı onu terk edemiyor ve nasıl bir ümit beslemektir ki, bir bela geldiğinde kişi ümit ettiği şeye ulaşmak (sevap) için ona karşı sabredemiyor.

82- Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'a: "Kendisiyle oturup kalktığımız ve iş yaptığımız güç (iyi ve kötü işlere karşı olan kudret) hususunda (bu güç bizden midir yoksa Allah'tan mı? diye) soru soran Abaye b. Rib'i'nin cevabında şöyle buyurdu: Sen yetenek (güç) hakkında soru sordun. Acaba ona, Allah'tan olmaksızın sen mi maliksin, yoksa Allah ile birlikte mi maliksin? (Yani o kudret senin kendinden mi, yoksa Allah ile ortak mısın?)

Abaye susup kaldı; İmam Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Eğer Allah ile birlikte malikim, deseydin, öldürürdüm seni (çünkü müşrik olurdu); yalnız ben malikim deseydin, yine de öldürürdüm seni. Abâye, "Öyleyse ne diyeyim?" dedi, Ali *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Şöyle de: Ben ona malikim, fakat ona malik olan Allah beni ona malik kılmıştır; eğer bu malikiyeti bana verirse, bağışta bulunmuş olur; vermezse bu O'ndan bir bela olur. Öyleyse seni malik kıldığı şeylerin asıl maliki O'dur, seni kadir kıldığı şeylere gerçek kadir de O'dur.

83- Asbeğ b. Nebate naklediyor ki: *Emirü'l-Müminin* Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Size her Müslümanın ezberle-

mesi gereken bir hadis söyleyeyim" *Sonra bize bakarak (sözüne) şöyle devam etti:* Allah-u Teâla bir mümin kulu, hem dünyada, hem de ahirette cezalandırmaktan daha cömert, daha uludur. Yine Allah-u Teâla bu dünyada bir kulu affedip ahirette affını ondan esirgemesinden daha yüce, daha cömert, daha kerimdir.

Sonra; "Bazen olur ki Allah-u Teâla, bir mümini, canı, malı, evladı ve ailesi hakkında bir belaya duçar eder." *buyurarak şu ayeti tilavet etti:* **"Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizin kazandığı şeyler yüzündendir. (Allah) günahların birçoğunu da bağışlar."**⁽²⁰⁰⁾ Üç defa elini yumup açarak şöyle buyurdu: **"(Allah) çoğunu da affeder."**

84- İlişkiyi kesmenin başlangıcı, yüz çevirmektir. Çabuk usanıp bıkan adamın (usanıp bıkmasına) üzülme.⁽²⁰¹⁾ En kötü karşılık, kötülükle karşılık vermektir (İyiliğin karşılığında kötülük yapmaktır).

85- Kişinin kendisini beğenmesinin başlangıcı, aklının bozulması (sarsılması)dır. Diline hâkim olanın, şerrinden kalınır. Ahlâkını düzeltmeyen kimsenin, felaketleri çok olur. Ahlâkı kötü olanın, ailesi ondan bıkar. Nice sözler vardır ki nimeti, insanın elinden alır. Şükretmek, fitnenin önünü alır. Haysiyeti korumak, yiğitliğin başı mesabesindedir. Günahkârın alçak gönüllülüğü, onun şefaâtçisidir. İhtiyatın esası, şüpheli şeylerde durmaktır. Rızık hazineleri, güzel ahlâktadır.

86- Musibetler halk arasında eşit olarak bölünmüştür. Tövbe kapısı açık olduğu müddetçe, günahların için ümitsiz olma. Rüşt, şehvetlerle muhalefet etmektedir. Arzuların tarihi (sonu), ölümdür. Cimri bir kimseye bakmak, kalbi katılaştırır. Ahmak adama bakmak, gözü kararır. Cömertlik, zekiliktir. Cimrilik, gaflettir.

87- Yoksulluk en büyük ölümdür. Ailenin azlığı, iki zenginlikten biridir; bu da huzurun yarısıdır. Gam, ihtiyarlığın yarısıdır. İktisatlı davranan, fakir olmaz. İstişare eden, helak olmaz. İhsan ve iyilik, soylu (şeref sahibi) ve dindar kimseden başkasının yanında yerini bulmaz. Mutlu, başkalarından ibret alan kimsedir. Aldatılmış bir kimse, ne övülür, ne de mükâfat alır. İyilik çürümez; günah unutulmaz.

200- Şûrâ / 35.

201- *Nehcü'l-Belâğa* kitabında: "Çabuk usanıp bıkan adama itimat etme, onu emin bilme" diye geçer.

88- İyilik yapın, övgüyü kazanın. Akıllı kimselerin sizinle iyi ilişki kurmaları için övgüyü kendinize şiar edinin; akılsız kimselerin sizden uzaklaşması için, saçma sözleri terk edin. Meclisinizin mamur olması için birlikte oturduğunuz arkadaşınıza ikramda bulunun. Arkadaşınızı öyle gözetleyin ki, yanınızda bulunmaya ilgi gösterecek. Halkın size itimat etmesi için, onlara karşı insafli olun. Güzel ahlâka sarılın; zira o bir yüceliktir. Kötü ahlâktan kaçının; çünkü o şeref sahibi adamı alçalttığı gibi azameti de giderir.

89- Kanaat et (kısmetine razı ol), aziz olursun.

90- Sabır, yoksulluğa karşı bir siperdir; ihtiras, fakirliğin alametidir; süslenmek (nefsini alçak düşürmemek), aşağılıktan uzak durmaktır; öğüt, sığınan için bir sığınaktır.

91- İlim kisvesine bürünen kimsenin ayıbı, halkın gözünden gizli kalır.

92- Hasetçinin huzuru, çabuk darılanın dostluğu, yalancının ise yiğitliği olmaz.

93- Yalnızlığa alışmakla, izzetinin bekası için çalış.

94- Kudret altında olan her aziz, zelildir.

95- İki şey halkı yok eder: Fakirlik korkusu ve üstünlük talep etmek.

96- Ey insanlar, dünya sevgisinden sakının; zira dünya sevgisi her günahın başı, her belanın kapısı, her fitnenin yoldaşı, her musibetin de sebebidir.

97- Bütün hayırlar üç şeyde toplanmıştır: Bakış, susma, konuşma. İbret alınmayan her bakış boş; fikirle birlikte olmayan her susma gaflet; içerisinde zikir olmayan her konuşma lağvdir (boştur). Bakışı ibret, susması tefekkür, konuşması zikir olan, hatalarına ağlayan ve şerrinden insanların emin oldukları kimseye ne mutlu!

98- İnsan ne kadar da ilginç bir varlıktır; kendisi için garantilenmiş şeye ulaşmakla hoşnut olur ve asla elde edemeyeceği şeye ulaşamamakla da üzülür; eğer kişi tedbir altında olduğunu ve rızkın takdir edildiğini düşünüp anlasaydı, kolay elde edilen şeyle yetinir, zor işlere girişmezdi.

99- Pazarda dolaşırken pazarcılara nasihat etmek istediğinde şöyle buyuruyordu: Ey tüccar topluluğu, muameleden önce Allah'tan hayır

dileyin; muamelede kolaylık göstermekle bereket umun. Alıcılara yaklaşın; sabır ve yumuşak huyla süslenin; yemin etmekten sakının; yalan konuşmaktan kaçının; zulüm etmekten korkun; mazlumların hakkında insafli olun; faize yaklaşmayın; doğru ölçüp tartın, halkın malını eksik vermeyin; yeryüzünde bozgunculuk etmeyin.

100- "Allah-u Teâla'nın yaratıklarından hangisi daha güzeldir?" diye sorduklarında Ali *aleyhi's-selâm*: "Kelamdır (sözdür)" buyurdular; "Hangisi daha kötüdür?" diye sorduklarında ise yine "Kelamdır" buyurdular. Daha sonra buyurdular ki: İnsanın yüzünü ağartan da kelamdır, karartan da kelamdır.

101- Hayırlı söz söyleyin, onunla tanınırsınız. Hayır iş yapın, onun ehlinden olursunuz.

102- Bir bela geldiğinde malınızı canınıza feda edin; bir olay vuku bulduğunda (düşman saldırdığında) canınızı dininize feda edin. Bilin ki, yok olan, dini yok olmuş olandır, yağmaya uğramış olan da dini elinden alınmış olandır. Cennete giren için fakirlik, cehenneme düşen için de zenginlik olmaz.

103- Hiçbir insan, ister şaka olsun, ister ciddi, yalan konuşmayı terk etmedikçe imanın tadını alamaz.

104- Müslüman bir kimsenin, yalancıyla arkadaş olmaktan kaçınması gerekir. Çünkü yalancı o kadar yalan konuşur ki, doğru konuştuğunda da sözüne inanılmaz.

105- En büyük günah, haksız yere Müslüman bir kimsenin malını gasp etmektir.

106- Kısastan korkan bir kimse, halka zulüm etmekten çekinir.

107- Hasetçiden mazluma daha benzer bir zalim görmedim.

108- Zulüm yapan, ona yardım eden ve onun zulmüne rıza gösteren, (günahta) üç (kişiden oluşan) ortaklırlar.

109- Sabır iki çeşittir: Musibete karşı sabretmek; bu iyi ve güzel bir şeydir; bundan daha güzeli ise, Allah'ın haram kıldığı şeye karşı sabretmektir.

Zikir de (Allah'ı hatırlamak) iki çeşittir: Musibet vakti zikretmek, bu iyi ve güzeldir; bundan daha güzeli ise insanı Allah'ın haram kıldığı şeylere yönelmekten alıkoyan zikirdir.

110- Allah'ım, beni şer sahibi kullarından hiçbirisine muhtaç kılma. Beni muhtaç kıldığında öyle birine muhtaç kıl ki, herkesten daha açık yüzlü, ihtiyacı karşılamakta daha cömert, dili daha açık, minneti daha az olsun.

111- Halk ile dostluk ve samimiyeti, Allah'ın itaati üzere olan kimseye ne mutlu!

112- İnsanın doğruyu seçerek kendi yararına olan yalandan kaçınması ve sözü ilminden öteye aşmaması doğru bir imana sahip olduğunu gösterir.

113- Emaneti, peygamberlerin evladının katiline ait olsa bile sahibine geri çevirin.

114- Takva, imanın temelidir.

115- Allah'a itaat etmek yolunda kimsesiz kalıp hor ve hakir olmak, günahta birbiriyle yardımlaşmaktan daha çok insanın izzetli olmasını sağlar.

116- Mal ve evlat dünya ürünüdür; iyi işler ise ahiret ürünüdür; Allah bazı kişilere her ikisini de verir.

117- Tevrat'ın iki sahifesinde şunlar yazılmıştır: Birinci sahifede: "Dünyaya üzülen, ilâhî kaza ve kadere gazap etmiştir. Müminlerden kendi musibetini, dinine muhalif olan bir kimseye şikâyet eden ise, Rabbini düşmanına şikâyet etmiştir. Zengine, onun elinde olan şeye ulaşmak için tevazu eden bir kimsenin dininin üçte ikisi yok olur. Kur'ân⁽²⁰²⁾ okuyup da ölen ve sonra cehenneme giden kimse, Allah'ın ayetlerini alaya alan kimselerdendir." diye yazılmıştır.

İkinci sahifede ise şöyle yazılmış: İstişare etmeyen, pişman olur; mal toplayıp tekelcilik yapan, helak olur. Yoksulluk en büyük ölümdür.

118- İnsanın özü onun dilidir; aklı, dinidir; yiğitliği, ulaştığı mevkie bağlıdır. Rızık taksim edilmiştir. Günler dönüp dolaşır. İnsanlar Hz. Âdem'e ulaşıncaya kadar hepsi eşit (ve kardeş)tirler.

119- Kumeyl b. Ziyad'a şöyle buyurdu: Meşhur olmaman için sakin ol; isminin dillerde dolaşmaması için şahsiyetini gizle; âlim olman için öğren; selamette kalman için sus; (Allah) dinini sana tanıttıktan

202- Kur'ân'dan maksat, semavî kitaplar olabilir.

sonra artık halkı tanımamanın ve onların seni tanımamasının hiçbir sakıncası yoktur.

120- Kendisiyle uyuşmak gerekli ve kaçınılmaz olan kimse ile uyuşamayana hekim (bilgili) denilmez.

121- Dört şeyi öğrenmek için develere binip çölleri kat etseniz değer mi değer: Hiç kimse, Rabbinden başka hiç kimseden bir şey beklemesin, günahından başka bir şeyden korkmasın, bilmediği bir şey sorulduğunda, "bilmiyorum" demekten çekinmesin ve bilmediği bir şeyi öğrenmekte kibirlenmesin.

122- Abdullah b. Abbas'a şöyle yazdı: Allah'a hamd-u sena, Peygamber'e salât-u selâmdan sonra; işine yarayan şeyin peşine git, işine yaramayan şeyi terk et. Zira işine yaramayan şeyi terk ettiğinde, işine yarayan şeyi elde edebilirsin. Zira sen (ölümden sonra) ancak önceden gönderdiğin şeylere ulaşabilirsin, geride bıraktığın şeylere değil. Yarın karşılaşmak istediğin şeyi, karşılaşmak istediğin şekilde hazırlayıp gönder.

123- Dostların kalplerini insana ısıdıran ve düşmanların kalplerinden kını gideren en güzel şey, onlarla karşılaşınca güler yüzlü olmak, gıyabında hâllerini sormak, huzurlarında ise iyi ve yumuşak davranmaktır.

124- İnsan, (hayır ve şerden) ona ulaşan şeyin muhakkak ulaşacağını ve ulaşmayan şeyin de ulaşmasının mümkün olmayacağını bilmedikçe, imanın tadını anlayamaz.

125- Ey Rabbim, senin mülk ve saltanatından kalbiyle ve gözüyle görüp müşahede ettiğini, görüp müşahede etmediği mülk ve saltanatın karşısında küçük görmeyen kimse ne bedbahttır. Bundan da bedbahtı senin azamet ve celalin karşısında mülkün ve saltanatından gözü ve kalbiyle gördüğü ve göremediği miktarı, küçük görmeyen kimsedir. Senden gayri bir mabut yoktur; münezzehsin sen, hiç kuşkusuz ben zalimlerden dim.

126- Dünya, yok olma, zahmete uğrama, değişme ve ibret alma yurdu. Yok olma yurdu olmasına örnek şudur ki, görüyorsun zaman, yayını çekiyor, okunu hedefe doğrultuyor; oku hata yapmıyor ve yarısı iyileşmiyor; sıhhatli olanı hastalıkla, yaşayanı ise ölümle hedef alıyor.

Zahmete uğrama yurdu olduğuna örnek şudur ki, insan kendi harçayamadığı şeyleri toplar ve kendisi oturmadığı binalar yapar. Sonra da malsız, binasız Allah'a doğru göç eder.

Değişme yurdu olduğuna örnek de şudur ki, imrenilen kimseyi, (bir süre sonra) acınılan, acınılan kimseyi ise (bir süre sonra) imrenilen kimse olarak görürsün. Bunun sebebi ise yok olan nimet ve inen beladır.

İbret alma yurdu olduğuna delil de şudur ki, insan arzusuna ulaşmak istediği vakit aniden ecel onu yakalar; ne arzuya ulaşılır, ne de arzu eden baki kalır.

Subhanellah, bu dünyanın sevinci ne de azdır, suya kanmağı ne de susatıcı, gölgesi ne de devamsızdır! Dünyada var olan şey sanki yokmuş; mevcut olmayan şey güya (yıllardır) varmış gibidir. Evet, ahiret evi, kalıcı ikamet yeridir; cennet ve cehennemin bulunduğu yerdir. Evliyaullah, sabırla sevaba, amel ile de arzulara ulaşmışlardır.

127- Allah'a yönelik en sevimli yollardan biri, iki şeyi yutmaktır: Bunlardan birisi olgunlukla öfkeyi yutmak, diğeri ise sabırla kederi yutmaktır. Allah'a yönelik en sevimli yollardan biri de dökülen iki damladır: Gece yarısında gözden akan yaşlar ve Allah yolunda dökülen kandamları. Yine Allah'a yönelik en sevimli yollardan biri de iki adımdır: Birincisi, Müslümanın Allah yolundaki bir safı muhkem kılmak için attığı adım; ikincisi ise, sıla-i rahim (yakınları ziyaret) için atılan adım. Bu adım birincisinden daha faziletlidir.

128- Arkadaşını zorlukta, gıyabında ve ölümünden sonra koruyan dost, dost değildir.

129- Tamah cahillerin kalplerini hafifletirir, yerinden söker; arzular, onu rehin alır; hileler, onu bağlar.

130- Kimin vücudunda iyi hasletlerden biri (sabit) olursa, mevcut olmayan diğer hasletleri bağışlarım; ama aklın ve dinin yok olmasını affetmem. Dinin yok olması, emniyetin yok olmasıdır; korku ve vahşetle de yaşamanın bir anlamı yoktur. Aklın yok olması da, hayatın yok olmasıdır. (Akılsız bir toplum) ancak ölümlerle kıyaslanır.

131- Nefsini töhmete maruz kılan, suizanda bulunan kimseyi kınamamalıdır. Sırrını gizleyenin yetkisi kendi elinde olur.

132- Allah-u Teâla, altı gruba, altı özellik yüzünden azap edecektir: Arapları asabiyet, muhtarları tekebbür, emir sahiplerini zulüm, fakihleri haset, tacirleri hıyanet, köylüleri cehalet yüzünden.

133- Ey insanlar, Allah'tan korkun (takvalı olun); takvalı olmak için sabretmek, Allah'ın azabına sabretmekten daha kolaydır.

134- Zahitlik, arzuları azaltmak, her nimete karşı şükretmek ve Allah'ın haram kıldığı şeylerden kaçınmaktır.

135- Her şey çiftleştiğinde, tembellik ve acizlik de çiftleşti; onların çiftleşmesi sonucu fakirlik meydana geldi.

136- Bilin ki günler üçtür: Geçmiş ve tekrar dönmesi ümit edilmeyecek dün; mevcut olan, fakat sürekliliği olmayan bugün, daha gelmemiş ve de kendisine güvenilemeyecek olan yarın. Dün, öğüt kaynağıdır; bugün ganimettir; yarının ehli ise kim olacağını bilemezsin. Dün kabul görmüş muteber bir şahit, bugün ise emaneti geri veren bir emanetçi, yarın ise süratle gelip geçendir. O senin yanına gelmiş, sen onun yanına gitmemişsin.

Ey halk, şunu iyi bilin ki: Fenadan sonra beka vardır. Biz geçmişlerin varisiyiz, gelecekler de bizim varislerimizdirler. Durum böyle iken bırakıp gideceğiniz şeylerle varacağınız yeri bayındır hâle getirmelisiniz. İyilik yollarını kat edin. Bu yolları kat edenlerin azlığından korkmayın, Allah'ın bu yolculukta sizlere arkadaş olduğunu hatırlayın. Dikkat edin, bugün elde ne bulunduruyorsanız size verilmiş bir ödünçtür, bağışlar ise yarındır. Biz yok olup gitmiş olan bir kökün dal ve budaklarıyız. Kök yok olduktan sonra budaklar ne kadar devam edebilir ki!

Ey insanlar, eğer dünyayı ahirete tercih ederseniz, bu değersiz metalara kapılıp dünyanın davetine icabet eder, arzular merkebine binerseniz bu merkep sizi nihayeti pişmanlık olan bir kaynağa götürülecektir, eski zamanlarda yaşayıp giden ümmetlere yaptığının aynısını size de yapacaktır. Sonuçta hallerin değişmesi ve cezaların gerçekleşmesiyle, geleceklere ibret olacaksınız.

137- Namaz, her muttakinin Allah'a yaklaşma vesilesidir. Hac, zayıf kişilerin cihadıdır. Her şeyin zekâtı vardır, bedeninin zekâtı ise oruçtur. İnsanın en iyi ameli, fereci (kurtuluşu) beklemektir. Amelsiz dua eden, yaysız ok atan kimseye benzer. Mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta

bulunur. Sadaka vermekle rızık indirin. Zekât vermekle, mallarınızı koruyun. İktisatlı olan kimse fakir olmaz. Masrafta ölçülü davranmak, geçimin yarısıdır. Şefkatli olmak, aklın yarısıdır. Gam, ihtiyarlığın yarısıdır. Ailenin azlığı, iki kolaylıktan biridir. Ana-babayı üzmemek, onlara karşı asiliktir. Musibet vakti, dizini döven kimsenin sevabı yok olup gider. İyilik ancak asil veya dindar bir insan hakkında yapılırsa, iyilik sayılır. Allah-u Teâla sabrı, musibet miktarınca nazil eder. Allah, tutumlu davranan kimseyi, rızıklandırır; israf yapan kimseyi ise mahrum bırakır. Emanet, rızıkı çekip getirdiği gibi hıyanet de fakirliği getirir. Eğer Allah-u Teâla bir karıncanın maslahatını istese ona kanat vermez.

138- Dünya metaı (malı mülkü), kurumuş ve dökülmüş kuru otlara benzer. Mirası ise deve, koyun ve toprak yığınıdır. Dünya metaının yeterli miktarı, fazlasından daha iyi ve ona gönül bağlamamak ona güvenmekten daha sağlamdır. Zengini fakir olmaya mahkûmdur. Ona göz yuman rahata kavuşur. Güzelliklerine kapılanın gözü ve gönül körelir; sevincine gönül bağlayanın kalbi üzüntüyle dolar; sütün üzerindeki kaymağın çalkantısı gibi onun da kalbinde gam çalkalanır. Bazı sorunlar onu üzer ve bazı sorunlar da onu kendisine meşgul eder. Boğazından yakalayıp kalbinin damarlarını koparıncaya ve cansız bir vücut olarak bırakılıncaya kadar ömür bu keşmekeşliklerle devam eder. Ne Allah bu cüssenin ne olacağını önemser ve ne de iyiler bu leşin nereye düşeceğine ilgi gösterirler. (Fakat uyanık müminler böyle değillerdir;) mümin ibret gözüyle dünyaya bakar, ihtiyacı kadar ondan beslenir, öfkeli bir kulakla sesleri dinler.

139- Hilim öğrenin; hilim müminin dostu ve yaveridir; ilim ise müminin kılavuzu, yumuşak davranmak kardeşi, akıl yoldaşı, sabır ise komutanıdır.

140- Hz. Ali *aleyhi's-selâm* Allah'ın verdiği nimetlerden yararlanmayarak eski elbiseler giyip yoksullar gibi bir görünüm sergileyen birisine rastladığında şöyle buyurdular: "Ey adam, Allah'ın bu sözünü duymamış mısın? "**Rabbinin nimetini an, söyle.**"⁽²⁰³⁾ Vallahi Allah'ın nimetlerini amelin ile göstermen, dilin ile açıklamandan daha iyidir, Allah indinde."

141- Oğlu İmam Hasan'a buyurdular ki: Allah'tan çekinmeyi, namazı zamanında kılmayı, zekâtı vaktinde vermeyi, (kulların) suçunu bağışlamayı, öfkeyi yenmeyi, akrabalarla iyi ilişki kurmayı, cahiller karşısında olgun ve hilimli davranmayı, dinde fakih olmayı, işlerde tedbirli davranmayı, Kur'ân'a karşı taahhütlü olmayı, komşularla iyi geçinmeyi, iyiliği emredip kötülükten alıkoymayı, çirkin işlerden kaçınmayı ve Allah'a karşı her türlü günahıtan çekinmeyi sana tavsiye ediyorum.

142- Dünya dört kimseyle ayakta duruyor: İlmını kullanan âlim, iyiliklerini yayan zengin, öğrenmekten tekebbür etmeyen cahil ve ahiretini başkasının dünyasına satmayan fakir. Âlim ilmını kullanmaz ve onu tatil ederse, zengin iyiliğini esirgerse, cahil öğrenmekten tekebbür ederse ve fakir de ahiretini başkalarının dünyasına satarsa, üzerlerine hüsrân ve helaket yağar.

143- Dört şeyden sakınabilen bir kimse, ebedi olarak sevilmeyecek şeylerle karşılaşmamaya layıktır: Acelecilik, inatçılık, bencillik ve gevşeklik.

144- Ey Allah'ın kulları, bilin ki takva, sağlam bir kaledir; fısk-u fücur ise güvensiz bir sığınaktır; bu sığınak ehlini korumadığı gibi, ona sığınan kimseyi de düşmanın şerrinden kurtarmaz. Bilin ki, takvayla günahların zehiri etkisiz hâle gelir; Allah'a itaat etmeye sabretmekle, O'nun sevap ve mükâfatına erişilir. Yakın ile nihai hedefe ulaşılır. Ey Allah'ın kulları, Allah-u Teâla kurtuluş yollarını kullarından esirgemiştir; zira kendisi kullarını, o yollara hidayet etmiştir; tövbe ederlerse, onları günahları sebebiyle kendi rahmetinden mahrum bırakmaz.

145- Susmak hikmettir; sükût esenliktir; sır saklamak, saadetin bir köşesidir.

146- İşler, takdir ve alınyazısı karşısında öylesine boyun eğer ki bazen tedbirin kendisi, dönüp afet olur.

147- İnsan dininde derin bilgiye sahip, geçiminde tutumlu, musibetlere karşı sabırlı olmadıkça ve kardeşleri tarafından gördüğü acıları tatlı bilmedikçe onun yiğitliği kâmil olmaz.

148- *Yiğitlik nedir?* diye sorduklarında İmam Ali *aleyhi's-selâm*: "Açıkta yapmasından utandığın bir günahı gizlide de yapmamandır" diye cevap verdi.

149- Günaha devam etmenin yanı sıra bir de Allah Teâla'dan mağfiret dilemek yeni günahlardır.

150- İbadet ettiğiniz Allah'ın marifetini kalbinize yerleştirin ki, organlarınızla ibadet olarak yaptığınız hareketlerin size faydası olsun.

151- Dinini ekmek kazanmak için satan kimsenin dininden nasibi, yediği şeydir.

152- İman, kabul olan söz (dil ile şehadet etmek), yapılmış olan amel ve akıl ile tanımaktan ibarettir.

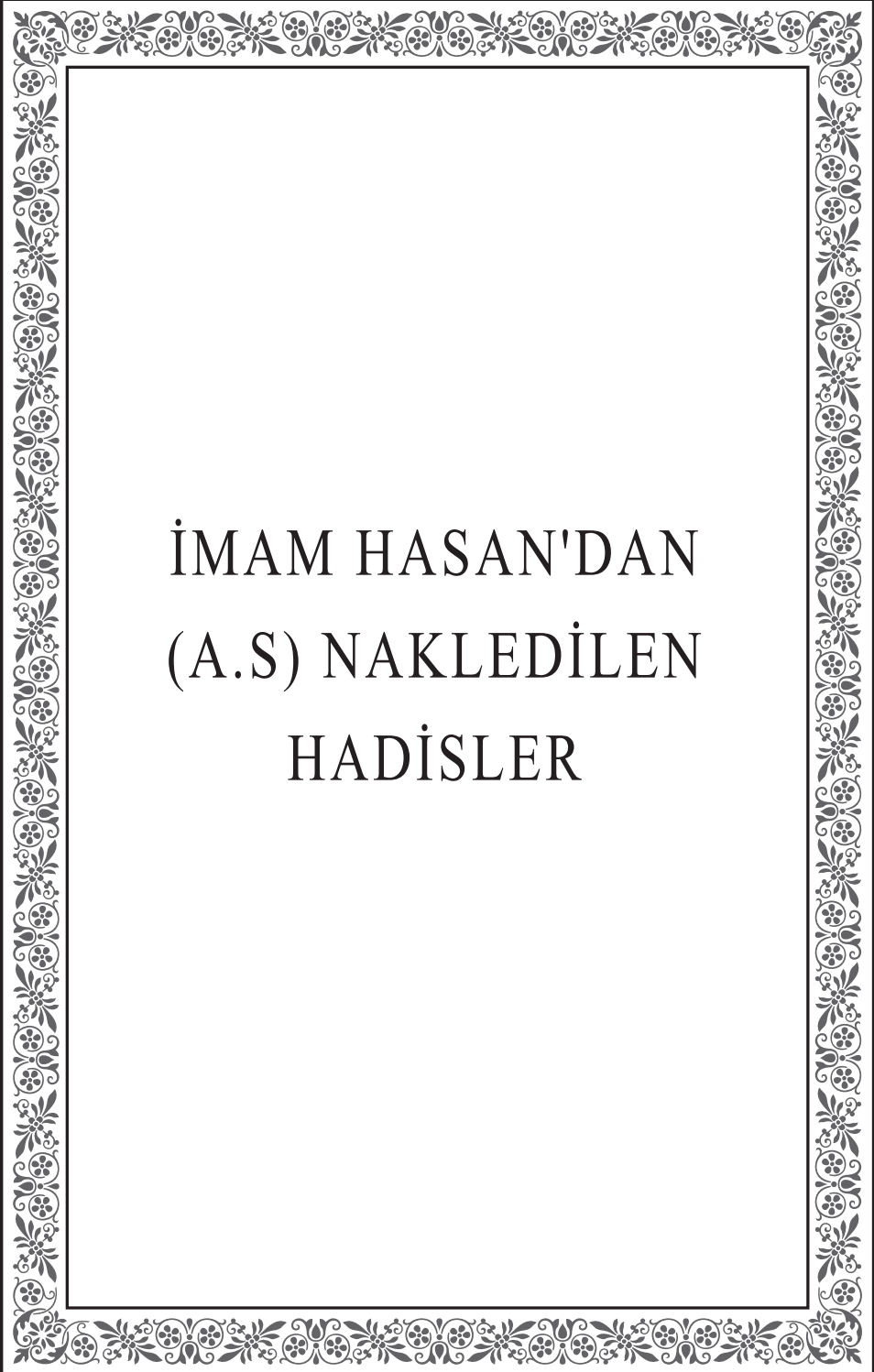
153- İmanın dört temeli vardır: Allah'a tevekkül etmek, işleri O'na bırakmak, emirleri karşısında teslim olmak, kaza ve kaderine razı olmak. Küfrün de temeli dörttür: Eğilim, korku, öfke, şehvet.

154- Kim dünyada zahid olur, zilletinden korkmaz ve izzetine de ilgi göstermezse, Allah-u Teâla onu insanları vasıta kılmadan hidayete erdirir, ders okumadan âlim kılar, hikmeti kalbine yerleştirerek diline akıtır.

155- Allah'ın öyle kulları vardır ki, ihlâsla ve halkın gözünden uzak olarak kendisiyle muamelede bulunmuşlardır. Allah-u Teâla da bunları halisane bir şekilde mükâfatlandırmıştır. Bunlar kıyamet gününde boş ve beyaz bir defterle mahşeri geçerler; Allah'ın dergâhına vardıklarında Hak Teâla onlarla kendi arasında var olan sırlarla onların amel defterlerini doldurur.

156- Ahlâkınızı, güzel hasletlere yöneltin; onu iyilik ve cömertliklerin tarafına çekin; kendinizi hilimli olmaya alıştırın. Küçük ve önemsiz şeyleri görmezlikten gelerek kendi kadrinizi yüceltin. Zayıf bir adamın hayatını, sizden umduğu şeyden aciz olduğunuzda kendi makamınızla ve ona yardım etmekle kurtarın. Halkın gizli olan sırrını araştırmayın. Zira size gizli kalan şeyler çoğalır. Kendinizi yalandan koruyun; zira yalan bütün kötü huylardan daha iğrenç ve daha kötüdür. Yalan, bir çeşit çirkinlik ve bir nevi alçaklıktır. Müsamaha gösterip önemsiz ve küçük şeyleri aramaktan sakının.

157- Siper olarak belirlenen ecel yeterlidir; Allah tarafından her insanı, kuyuya düşmesinden, yıkıntı altında kalmasından, yırtıcı hayvana yakalanmasından koruyan koruyucular vardır; eceli geldiğinde ise onu ölümle baş başa bırakırlar.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text. The pattern consists of stylized leaves, flowers, and circular motifs.

İMAM HASAN'DAN
(A.S) NAKLEDİLEN
HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Hasan'ın (a.s) Hikmet, Öğüt, Teşvik, Korkutma, İyiliği Emretme ve Kötülükten Nehyetme vb. Konularda Babası Hz. Ali (a.s) ve Başkalarının Sorularına Verdiği Cevaplar⁽²⁰⁴⁾

İmam Hasan *aleyhi's-selâm'a* "Zühd nedir?" denildi; İmam: "Takvalı olmaya rağbet etmek (ilgi göstermek) ve dünyaya gönül vermemektir." buyurdu.

"Hilim nedir?" denilince; "Öfkeyi belirtmeyip yutmak ve ken-dine hâkim olmaktır." buyurdu.

"Doğruluk nedir?" denilince; "Kötülüğü iyilikle önlemektir." buyurdu.

"Şeref nedir?" diye sorulduğunda; "Akrabalara iyilik etmek ve suçlarının malî cezasına (diyete) katlanmaktır." buyurdu.

"Yiğitlik nedir?" diye sorulunca; "Sığınmış olan kimseyi (mülteciyi) savunmak, savaş meydanlarında direnmek ve zor durumlarda girişken olmaktır." buyurdu.

Ululuk nedir? denilince; "Darlıkta da olsan ihsanda bulunman ve suçu affetmendir." buyurdu.

204- Bu hadiste bazı sorular tekrarlanmış ve aynı soruya verilen cevapların bazıları birbirine benzemekte ve bazıları ise birbirinden farklıdır. Soruların tekrarlanmasının nedeni, bu hadisin bir hadis değil birkaç hadisten oluşmasıdır. Cevapların birbirlerinden farklı olmasının sebebi de bu tür soruların, farklı münasebetlere göre birçok cevabının bulunmasıdır. Yerine göre o doğru cevaplardan belli birisi zikredilmiştir. Mesela, "Alçaklık nedir?" sorusunu göz önüne alalım; bu soruda yer alan alçaklık sıfatının, çeşitli belirti ve tezahürleri vardır. Cimrilik, çirkin konuşmak, namusuna sahip olmamak, alçaklığın çeşitli belirtilerinden birkaçıdır. Cevap olarak bunlardan herhangi biri söylenirse doğrudur.

"Mürüvvet nedir?" diye sorulunca; "Dini korumak, onur ve şahsiyetine önem vermek, yumuşak davranmak, ihsanda bulunmayı adet edinmek, hakları eda etmek ve halka sevgi göstermektir." buyurdu.

"Kerem nedir?" diye sorulunca; "Muhtaç olan kimsenin istemesini beklemeden ona bağışta bulunmak ve kıtlıkta yemek vermektir." buyurdu.

"Alçaklık nedir?" denilince; "Titiz olup, küçük kusurları büyük görmek ve değersiz şeyleri esirgemektir." buyurdu.

"Adilik nedir?" diye sorulunca; "Cimrilik ve çirkin konuşmaktır." buyurdu.

"Cömertlik nedir?" diye sorulunca; "Bolluk ve darlıkta bağışta bulunmaktır." buyurdu.

"Cimrilik nedir?" diye sorulduğunda; "Elinde olanı kendine şeref bilmek, bağışladığını da boşa gitmiş saymaktır." buyurdu.

"Kardeşlik nedir?" diye sorulunca; "Zorlukta ve bollukta yardımlaşmaktır." buyurdu.

"Korkaklık nedir?" denilince; "Dosta karşı cesur olup, düşmandan çekinmektir." buyurdu.

"Zenginlik nedir?" diye sorulunca; "Az olsa bile, nasip ne ise ona razı olmaktır." buyurdu.

"Fakirlik nedir?" diye sorulunca; "Her şeye göz dikmektir." buyurdu.

"Cömertlik nedir?" diye sorulduğunda; "Kişinin gücü yettiği kadar, bağışta bulunmasıdır." buyurdu.

"Kerem nedir?" diye sorulunca; "Darlıkta ve bollukta himaye etmektir." buyurdu.

"Cesaret nedir?" diye sorulunca; "(Çekinmeden) rakiplerin karşısında durmaktır." buyurdu.

"Kahramanlık nedir?" denilince; "Savaşta direniş göstermek ve güçlü insanlara karşı koymaktır." buyurdu.

"Zillet nedir?" diye sorulunca; "Doğru konuşurken korkmaktır." buyurdu.

"Cehalet ve ahmaklık nedir?" diye sorulduğunda; "Kendi hükümdarına ve sana zarar vermeye gücü yeten kimseye, karşı çıkmaktır." buyurdu.

"*Yücelik nedir?*" diye sorulunca; "Güzel işleri yapmak ve kötü işleri terk etmektir." buyurdu.

"*Mutkan olmak nedir?*" diye sorduklarında; "Ağır başlı olmak, yöneticilerle geçinmek ve bütün insanlardan kendini muhafaza etmektir." buyurdu.

"*Şeref nedir?*" diye sorulunca; "Din kardeşiyle uyum sağlamak ve komşuların (hakkını) riayet etmektir." buyurdu.

"*Mahrumiyet nedir?*" diye sorulunca; "Sana sunulan nasibini (hakkını) almamandır." buyurdu.

"*Akılsızlık nedir?*" denilince; "Alçaklara uymak ve sapıklarla arkadaş olmaktır." buyurdu.

"*Konuşmada acizlik nedir?*" diye sorulunca; "Konuşurken sakalla oynamak ve boğazı çok temizlemektir." buyurdu.

"*Şecaat nedir?*" diye sorulunca; "Rakiplerinden çekinmemek ve savaş alanında dirençli olmaktır." buyurdu.

"*Külfet (kişinin kendisi için zorluk çıkarması) nedir?*" diye sorulunca; "Seni ilgilendirmeyen konularda konuşmandır." buyurdu.

"*Aklın azlığı nedir?*" diye sorulduğunda; "Malında ahmaklık yapmak ve haysiyetini önemsememektir." buyurdu.

"*Alçaklık nedir?*" diye sorulunca; "Kişinin kendisini koruması ve hanımını serbest bırakmasıdır." buyurdu.

Hikmetli Sözleri

Ey insanlar! Kim Allah'a karşı ihlâslı olur ve O'nun sözünü kılavuz edinirse, en doğru olana hidayet olur. Allah onu olgunluk yolunda muvaffak kılar ve en güzel akıbete yönlendirir. Allah'a sığınan kimse, emniyette yaşar ve mahfuz kalır; Allah'ın düşmanı ise yardımcısız kalır ve daima korku içerisinde olur. Çok zikir etmekle kendinizi Allah'ın azabından koruyun, takva yolunu tutarak Allah'tan korkun ve itaatle O'na yaklaşın. Zira O pek yakın ve duayı kabul edendir. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**Kullarım, sana beni sorarlarsa bilsinler ki ben, muhakkak onlara pek yakınım. Beni çağıran, bana dua eden kişiye çağırdığı, dua ettiği anda icabet ederim. Artık onlar da benim çağırılmama koşsunlar, bana**

inansınlar da doğru yolu bulsunlar."⁽²⁰⁵⁾ Öyleyse Allah'ın çağrısına icabet ederek O'na iman edin. Gerçekten Allah'ın yüceliğini bilen, büyüklük taslamaması (böbürlenmemesi) gerekir. Çünkü O'nun yüceliğini bilenlerin yüceliği, O'na karşı tevazu etmelerindedir. Allah'ın celalini idrak edenlerin izzeti ise, O'na karşı alçalmalarında. O'nun kudretini bilenlerin (rahatı ve) selameti ise; O'na teslim olup kendilerini inkâr etmemeleri ve hidayeti bulduktan sonra sapmamalarında.

Kesin olarak bilin ki, hidayetin ne olduğunu anlamadıkça takva ulaşamazsınız. Kur'ân'a sırt çevirenleri tanımadıkça onun ahbine sarılamazsınız. Kitabı tahrif⁽²⁰⁶⁾ edenleri tanımadıkça da hakkıyla onu okuyamazsınız. Bunları tanıdığınızda ancak, bidat ve tekellüflere (din adına çıkarılan yersiz çetinliklere) vakıf olursunuz; Allah'a isnat edilen iftiraları ve (O'nun kitabında yapılan) tahrifleri görürsünüz; helak olanların da nasıl helake düştüğünü bilirsiniz. Bilgisizler sizi cehalet uçurumuna düşürmesinler!

Bunu, (Kur'ân'ın ilmini, hak ve batılın teşhisini) ehlinde isteyin. Çünkü sadece onlar, aydınlatici nurlar ve uyulmaya lâyık olan önderlerdir. İlim onlarla yaşar ve hayat kazanır. Cehalet de onların vasıtasıyla yokoluportadankalkar. Bunların hilimleri başkalarının cehaletinden,⁽²⁰⁷⁾ hikmetli sözleri susmalarının değerinden, zahirleri batınlarından haber verir size. Onlar hakka muhalefet etmez ve onda ihtilafa da düşmezler. Allah tarafından onlar hakkında, (geçmiş peygamberler hakkında cari olduğu gibi) bir sünnet uygulanmış ve bir hüküm geçmiştir. (Yani onların geleceği bir ilâhî sünnet ve hüküm olarak önceki peygamberlere bildirilmiştir.) Bunda, öğüt alanlar için bir hatırlatma vardır. Bu sözleri duyarken onu anlamak ve riayet etmek için kavrayın; nakil ve rivayet etmek için ezberlemeyin. Çünkü kitabı rivayet edenler çoktur; fakat ona riayet edenler azdır. Yardım dilenilecek yalnız Allah'tır.

205- Bakara / 186.

206- Bu hadiste geçen tahriften maksat, Kur'ân'ın tefsir ve açıklamasında vuku bulan yanlış açıklama ve tevillerdir. Nitekim bir hadiste şöyle denilmiştir: "*Onlar (Ümeyye oğulları vb.) Kur'ân'ın harflerini (yazılış ve okunuşunu) korudular, ama hükümlerini tahrif ettiler.*" Bu tür hadislerde Kur'ân'ın lafzına ait bir tahrif kastedilmemiştir.

207- Bu cümlemin aslında, "hilimleri ilimlerinden ve susmaları hikmetli sözlerinden haber verir" şeklinde olması muhtemeldir. Hadisin akışı bunu icap ediyor.

Kendisinden Sorulan Sorulara Verdiği Cevaplar⁽²⁰⁸⁾

Muaviye, Rum kayserinin kendisine yönelttiği soruları Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'dan öğrenmek için, değişik kıyafetli bir adamı Kûfe'ye gönderdi. Adam Kûfe'ye girip, Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna vardığında, Hazret-i Ali onun yabancı olduğunu anlayıp, kendisini sorguya çekti. O adam da durumun neden ibaret olduğunu itiraf etti. Bunun üzerine Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*, şöyle buyurdu:

"Allah ciğer yiyen (Hind)in⁽²⁰⁹⁾ oğlunu öldürsün; o ve onunla beraber olanlar ne kadar da sapıktırlar! Allah onu öldürsün; o bir cariyeye azat etti, onunla evlenseydi ne de iyi olurdu! (İslah etmek adı altında harekete geçti ama işinin mahiyeti bozgunculuk ve fesat idi, onun için böyle bir harekete geçmeseydi daha iyi olurdu.) Benimle bu ümmetin arasında Allah hükümsün. Peygamber'le olan yakınlığıma riayet etmediler, yüce makamımı küçülttüler ve ömrümü zayı ettiler."

Sonra: "Hasan, Hüseyin ve Muhammed'i yanıma getirin." buyurdu. Onları çağırdılar (geldiklerinde) İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: "Ey Şamlı kardeş! Bu iki çocuk Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* çocuklarıdır, bu da (Muhammed-i Hanefiyye) benim oğlumdur. Sorularını dilediğine sorabilirsin."

Şamlı adam İmam Hasan *aleyhi's-selâm*'a işaret ederek: "Buna sormak istiyorum." dedi. Sonra sorularını sormaya başladı:

"Hak ile batılın arası ne kadardır?"

Yer ile göğün arasındaki mesafe ne kadardır?"

Doğu ile batının arası ne kadardır?"

Ayın yüzündeki leke nedir?"

Kavs-i Kuzah (gök kuşağı) nedir?"

Samanyolu nedir?"

Yeryüzünde yayılan ilk şey nedir?"

Yeryüzünde ilk filizlenen şey nedir?"

208- Uzun bir hadis olan bu hadisten burada sadece konuyla ilgili bölümlerini naklettik. (Müellif)

209- Hind, Muaviye'nin annesidir. Uhud Savaşı'nda Peygamber'in amcası Hamza'nın ciğerini çıkarttırıp yemeye kalkışmıştı.

Müminlerin ve müşriklerin ruhlarının mesken tuttuğu (iki) çeşme hangi çeşmelerdir?

Müennes nedir?

Birbirinden daha şiddetli olan on şey nedir?"

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Ey Şamlı kardeş! Hak ile batılın arasında dört parmak mesafe vardır. Gözünle gördüğün haktır; ama kulağınla çok batıl şeyler duyabilirsin. Gök ile yerin arasındaki mesafe, mazlumun duası (icabete ulaşınca) kadar ve göz alabildiğince. Kim bundan başkasını söylese tekzip et. Doğu ile batının arası, güneşin bir gün boyu (güneş doğduğu andan batıncaya kadar) hareket ettiği mesafe kadardır. Güneşe bir doğ-duğu sırada bakarsın, bir de batarken. Bundan başka bir şey söyle-yen kimseyi yalanla.

Samanyolu, gökdeki kümelerdir ki, Nuh *aleyhi's-selâm*'ın zamanında amansızca yağın yağmur da oradan kaynaklanmıştır.

Kavs-i Kuzah'a gelince; kuzah deme. Çünkü kuzah, Şeytan anlamındadır; fakat o Allah'ın kavsi ve boğulmaktan emanda olmanın işaretidir.

Ayın yüzünde görülen lekeye gelince; (İlk önce) ayın ışığı güneşin ışığı gibiydi, sonra Allah onun ışığını yok etti. Allah-u Teâla Kur'ân'da buyuruyor ki: "**Sonra gecenin ayetini sildik ve gündüzün ayetini aydınlatıcı kıldık.**"⁽²¹⁰⁾ Yeryüzünde ilk yayılan şey Deles (zulmet) vadisiydi. Yeryüzünde ilk filizlenen şey, hurma ağacıdır.

Müminlerin ruhlarının mesken tuttuğu çeşme, "Selma" çeşme-sidir. Kâfirlerin ruhlarının yerleştiği çeşme ise "Berehut" çeşme-sidir.

Müennes, erkek veya kadın olduğu belli olmayan kişidir. Büluğa erinceye kadar beklenilir, kadın olursa göğsü belirir, erkek olursa sakallı çıkar. Bu alametler olmadığı takdirde ona, duvara idrar etmesi söylenilir. Eğer idrarı duvara yetişirse erkektir, ama eğer devenin idrarı gibi arkaya akarsa kadındır.

Birbirinden daha şiddetli olan on şey şunlardır: Allah'ın yarattığı şiddetli şey taştır, taştan daha şiddetlisi demirdir, demirden daha şiddetli olan ateştir, ateşten daha şiddetli olan sudur, sudan daha şiddetli olan buluttur, buluttan daha şiddetli olan rüzgârdır, rüzgârdan da şid-

detli olan melektir, melekten de şiddetli olan ölüm meleği (Hazret-i Azrail)dir, ölüm meleğinden de şiddetli olan ölümdür, ölümden de şiddetli olan Allah'ın emridir.

Şamlı adam: "Şehadet ederim ki sen Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in evladısın ve Ali de onun vasisidir.*" dedi. Sonra bu cevapları yazıp Muaviye'ye götürdü. Odabunu İbn Asfer'e (Rum melikine) gönderdi.⁽²¹¹⁾ Bu cevaplar Rum melikinin eline ulaşınca; "Şehadet ederim ki bunlar Muaviye'nin sözü değildir ve bu sözler ancak nübüvvet madeninden kaynaklanmıştır." dedi.

İstitaat⁽²¹²⁾ Hakkındaki Sözleri

Hasan-i Basri, İmam Hasan-ı Müçteba *aleyhi's-selâm*'a şöyle bir mektup yazdı:

"Amma baad (Allah'a hamd, Peygamber'e salât ve selâmdan sonra): Siz Beni Haşim kabilesi engin sulara yüzen gemisiniz, ışık saçan apaçık nişanelersiniz ve müminlerin, içeri-sinde oturup kurtuluşa kavuştuğu Nuh *aleyhim'us-selâm*'ın gemisi gibisiniz. Ey Resulullah'ın oğlu, kader meselesinde ihtilaf edip, istitaat konusunda şaşkın kaldığımızda bu mektubu sana yazdım. Bu konu hakkında kendi görüşünü ve babalarının *aleyhim'us-selâm* görüşünü bize bildir. Çünkü sizin ilminiz Allah'ın ilmindendir. Siz halka gözetleyicisiniz, Allah da sizlere. Hepsi birbirinden olan bir nesilsiniz siz; Allah her şeyi duyan ve bilendir."

İmam Hasan *aleyhi's-selâm* cevapta şöyle yazdı:

Bismillahirrahmanirrahim

Mektubun ulaştı, mektubunda bildirdiğin gibi sen ve senden öncekiler bu hususta şaşkınlıkta olmasaydınız, sorunun cevabını vermezdim.

Amma baad (Allah'a hamd, Peygamber'e salât ve selâmdan sonra): Kaderin hayrını ve şerrini, Allah'ın bildiğine inanmayan kimse kâfir olmuştur. Günahları Allah'a isnat eden (cebre inancı olan) kimse de facirdir. Allah'a itaat eden, itaat etmeye zorlanmadığı gibi, O'na isyan

211- İbn Asfer, sarı adamın oğlu demektir. Cedleri olan Rum İbn Ays İbn İshak İbn İbrahim sarı olduğu için Rumlara sarının oğulları denilmiştir.

212- İnsan oğlunun irade ve ihtiyar sahibi oluşu.

eden de O'nu yenik duruma düşüremez. (Ne kul itaat etmeye mecburdur ve ne de Allah masiyetin önünü almaktan acizdir.) Yine kulları kendi başına da bırakmamıştır. Allah onlara verdiği her şeye malik olduğu gibi, verdiği her güce de kadirdir. (Öyleyse kulların, mecbur edilmeksizin bir iş yapmaya güçleri vardır. Fakat güçleri Allah'tandır; kendilerinden hiçbir şeyleri yoktur.)

Allah onlara, ihtiyar sahibi olduklarından emretmiş ve nehyetmiştir. Eğer itaat etmek isterlerse onları engelleyen bir şey yoktur. Eğer günah işlemeye yönelirlerse, istediği takdirde minnet koyarak günah işlemelerine engel olur. Engel olmadığı takdirde de onları günah işlemeye mecbur eden ve zorlayan O değildir. Çünkü Allah, onlara basiret ve marifet (iyi ve kötüyü anlama) gücünü vermiş ve onları sakındırmış, (iyiliğe) emretmiş ve (kötülükten) nehyetmiştir. Böylece insanlara minnet koymuştur. Onları ne yaratılıştan, emrettiklerine itaatkâr yaratarak melek kılmış ve ne de yasaklarına isyan etmeye mecbur etmiştir. Apaçık delil ve hüccet Allah'ındır. İsteddiği takdirde hepinizi hidayet eder. Hidayet yoluna tabi olanlara selâm olsun.

Öğüt

Biliniz ki, Allah sizi boşuna yaratmadı. Sizi kendi başınıza bırakacak da değildir. Ecellerinizi yazdı, maişetlerinizi aranızda paylaştırdı ki, her akıl sahibi mevkisini tanısin ve bilsin ki, ancak mukadder olan şeyler kendisine ulaşır ve ondan çevrilen hiçbir şey ona ulaşmaz. Dünyada geçiminizi sağlayarak kendisine ibadet etme fırsatı tanıdı size; sizi şükretmeye teşvik etti; (kendisini) anmayı size farz kıldı ve size takvayı tavsiye etti. Takvayı rızasının en son derecesi kıldı. Takva her tövbenin kapısı, her hikmetin başı ve her amelin şerefidir. Kurtuluşa eren takva sahipleri, ancak takva saye-sinde kurtuldular.

Allah-u Tebareke ve Teâla buyuruyor ki: "**Şüphe yok ki muttakiler için bir kurtuluş vardır.**"⁽²¹³⁾

Yine buyuruyor ki: "**Allah, takva sahiplerini, kurtuluşlarına sebep olan şeyle kurtarır; onlar, bir kötülüğe uğramazlar ve mahzun da olmazlar.**"⁽²¹⁴⁾

213- Nebe / 31.

214- Zümer / 61.

Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkup-sakinin ve bilin ki, kim Allah'tan korkup-sakinirse (takvalı olursa Allah) ona fitnelerden kurtulabilmesi için bir çıkış yolu gösterir, doğruya iletir, kemale ermesini sağlar, delilini (sağlam, açık ve) galip kılar, yüzünü açar-tır ve Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, doğrular, Őehidler ve salihlerle beraber isteklerini yerine getirir; ne iyi arkadaştır onlar!

Hutbe

Bu hutbeyi, Muâviye ile sulh yaptıktan sonra Muâviye'nin, "Bizim faziletlerimizi anlat." demesi üzerine irâd etmiştir.

Allah'a hamd-ü sena, resulü Muhammed'e ve Ehlibeyt'ine salât ve selâmdan sonra Şöyle buyurdu:

Beni tanıyan, kim olduğumu biliyor, ama tanımayan bilsin ki ben Resulullah'ın oğlu Hasan'ım. Ben, beŐir ve nezir (müjdeleyici ve korkutucu) olan Peygamber'in oğluyum. Ben, risalet makamına seŐilen Mustafa'nın oğluyum. Ben, meleklerin kendisine salâvat gönderdiği kimsenin oğluyum. Ben, bu ümmetin kendisiyle Őerefleendiđi kimsenin oğluyum. Ben, Allah tarafından kendisine Cebrail'in elÇi (olarak nazil) olduğu kimsenin oğluyum.

Ben, bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber'in oğluyum. [Allah'ın rahmeti O'na ve O'nun Ehlibeyt'ine olsun.]

Muâviye (İmam Hasan'a karŐı olan) dűŐmanlıđını ve hasedini gizlemeye tahammül edemeyip; "Ey Hasan! Hurmayı bize tarif et." dedi. İmam *aleyhi's-selâm* Őöyle buyurdu: Evet, ey Muâviye rüzgâr onu aŐılar, güneŐ ŐiŐirir, ay renklendirir, sıcaklık olgunlaŐtırır, gece soğutur.

Sonra İmam *aleyhi's-selâm* önceki sözüne dönerek Şöyle devam etti:

Ben, duası reddolunmayan (müstecab-üd da've olan) kimsenin oğluyum. Ben, Rabbine olan yakınlığı iki yay kadar ya da daha az olan kimsenin oğluyum. Ben, itaat edilen Őefaatçinin oğluyum. Ben, Mekke ve Mina oğluyum. Ben, Kureyş'in, kendisine isteme-den boyun eğdiği kimsenin oğluyum. Ben, uyanlarının saadete kavuştuğu, yalnız bırakanlarının ise bedbahtlığa uğradığı kimsenin oğluyum. Ben, bütün yeryüzü kendisi için temizleyici ve secde yeri kılınan kimsenin oğluyum. Ben, kendisine ard arda gök haberleri gelen kimsenin oğluyum.

Ben, Allah'ın bütün pislikleri kendilerinden gidererek tertemiz kıldığı kimselerin oğluyum.

Muaviye: "Ey Hasan! Nefsinin seni hilafet arzusuna sevk ettiğini zannediyorum." dedi.

İmam Hasan *aleyhi's-selâm*, onun bu sözüne şöyle karşılık verdi: Yazıklar olsun sana ey Muâviye! Halife ancak Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* sünneti üzerine hareket edip, Allah'ın emrine uyan kimsedir. Yemin ederim ki, hidayet nişaneleri ve takva işaretleri bizleriz.

Sen ise ey Muâviye, sünnetleri imha edip bidatları ihya eden, Allah'ın kullarını köle ve Allah'ın dinini oyuncak edinen bir kimsesin. Kazandığın bunca şan ve şöhreti Allah değersiz ve sönük kılmıştır. Yaşadığın geçici bir hayattır, onun veballeri ise sana kalacaktır.

Ey Muâviye! Andolsun Allah'a ki, O, Cabulka ve Cabulsa isimlerinde, biri doğuda diğeri de batıda olan iki şehir yaratmış ve ceddim Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'ten* başkasını peygamber olarak onlara göndermemiştir.

Sonra Muâviye: "Ya Eba Muhammed!⁽²¹⁵⁾ Kadir gecesi hakkında bize bilgi ver." dedi; İmam Hasan, İşte bu gibi şeyleri sor, buyurarak şöyle devam etti:

"Allah yedi gök ve yedi yer yarattı. Cinleri ve insanları da "yedi"den yarattı. Kadir gecesini de (Ramazan ayının) yirmi üçüncü gecesinden yirmi yedinci gecesine kadar olan geceler arasında araman gerekir." Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* yerinden kalktı.

Kısa Sözleri

- 1- Müşavere eden bir kavim, mutlaka kemale erişir.
- 2- Nimete şükretmemek alçaklıktır.
- 3- Evlatlarından birine hitaben buyurdu: Ey oğlum! Hiçbir kimseyle, onun nerelere girip çıktığını (nereye gidip geldiğini) öğrenmeden arkadaşlık kurma! Durumunu iyice araştırıp öğrendiğin, muâşeretinden hoşlandığın zaman, hatalarını düzeltmek ve zor durumlarda yardımlaşmak üzere onunla arkadaş ol.

215- İmam Hasan'ın künyesidir.

4- Galip bir insan gibi istediğine ulaşmaya çalışma; yenik bir insan gibi de kadere teslim olma. Zira Allah'ın fazlını isteyip aramak sünnettendir. Kazançta aç gözlü olmamak ise iffettendir. Rızklar paylaştırılmıştır; ne iffetli olman sana yetiyecek bir rızkın önünü alır, ve ne de ihtiras rızkı çoğaltır; oysa ihtirasa dayanan bir hareket günahdır.

5- Gerçek yakın (akraba), nesep bakımından uzak olsa bile muhabbetin yakınlaştırdığı kimsedir ve gerçek yabancı nesep açısından yakın olsa bile muhabbetin uzaklaştırdığı kimsedir. Vücuda elden daha yakın bir şey yoktur, fakat kırıldığı zaman kesilip atılıyor.

6- Kendisi için en iyi durumu seçmeyi Allah'a bırakan kimse, Allah'ın kendisi için seçmiş olduğu durumdan başka bir durumu arzulamaz.

7- (Dünyada) ayıplanmaya katlanmak, cehennem ateşine tahammül etmekten daha kolaydır.

8- Nimet içerisinde bulunduğunda (Allah'a) şükretmek, bir musibet gelip çattığında sabırlı olmak, şerri olmayan bir hayırdır.

9- Hastalıktan iyileşen birine şöyle buyurdu: Allah seni andı, sen de O'nu an. Günahlarını affetti, sen de O'na şükret.

10- Muâviye ile sulh ettiği zaman şöyle buyurdu: Allah'a andolsun ki, bizi Şamlılarla savaşmaktan alıkoyan ne şüphedir, ne de pişmanlık. Biz geçmişte, (kendi aramızda olan) sulh, selametlik ve sabır gücüyle savaşıyorduk. Fakat bugün aramızdaki sulh ve selametini yerini düşmanlık, sabrımızın yerini de tahammülsüzlük almıştır. Siffin Savaşı'na gittiğinizde dininiz dünyanın önündeydi; bugün ise dünyanın dininizden öne geçmiştir.

11- Rabbiyle kendisi arasında olan şeyler hakkında, akıllı davranan bir kimse görmedim.

12- Kendisine, "*Sizde azamet vardır.*" denildiğinde şöyle buyurdu: Hayır, bende izzet vardır; Allah buyuruyor ki: "**İzzet Allah'ın, Resulü'nün ve müminlerindir.**"⁽²¹⁶⁾

13- Salih bir kardeşinin (dostunun) vasfında şöyle buyurdu: O gözümde insanların en büyüklerindendi; onu, benim gözümde büyüten

en önemli şey, onun dünyayı küçük görmesi idi. O cehaletin sultasına girmemişti. Sadece yararlı olduğuna inandığı bir şeye el uzatırdı. Ne şikâyet ederdi, ne kızardı, ne de üzülürdü. Ömrünün çoğu susmakla geçerdi; ama konuşunca bütün konuşanlara galip olurdu. Görünüşü zayıftı; ama ciddiyet gelince (savaş olunca) aslan gibi savaşırdı. Ulemanın yanında olduğunda dinlemeyi konuşmaktan daha çok severdi. Fazla konuşmada yenilse bile susmada yenilmezdi. Yapmadığını söylemezdi; ama iddia etmediği şeyleri de yapardı. İki yol önüne koyulduğunda hangisinin Allah'ın emrine daha yakın olduğunu bilmezse, hangisinin kendi heva ve hevesine daha yakın olduğuna bakar ve onu yapmazdı. Hiç kimseyi, özür gösterebileceği bir şey için kınamazdı.

14- Mescide devamlı giden insan şu sekiz hayırdan birine ulaşır: (Faydalanacağı) bir ayet öğrenir, yararlı bir arkadaş bulur, yeni bir bilgi elde eder, umulan bir rahmete kavuşur, hidayeti gösterecek veya aşağılıktan alıkoyacak bir söz öğrenir ve Allah korkusundan veya utanarak günahları terk eder.

15- Allah-u Teâla, İmam Hasan *aleyhi's-selâm*'a bir erkek çocuğu verdiğinde, Kureyş tebrik etmek için İmam'ın yanına gelip; "*Süvari mübarek olsun.*" dediler. (Bu tabiri örfleri icabınca çocuğun büyüyüp yiğit ve şecaatli bir kişi olması için uğur tabiri olarak kullanırlardı.) İmam; "Bu nasıl bir sözdür? Belki süvari olmaz piyade olur." buyurdu. Cabir: "*Ey Resulullah'ın torunu! (Öyleyse) nasıl diyelim?*" dedi. İmam: "Birinizin bir çocuğu olduğunda ve siz de onun yanına gittiğinizde şöyle tebrik edin: "Bağışlayan Allah'a şükret, bu bağış size mübarek olsun, Allah onu kemal çağına eriştirsin ve hayrından sizi faydalandırsın."

16- "*Mertlik nedir?*" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Kişinin dinine düşkün olması, kendi malını ıslah etmesi (humus ve zekâtını vermesi) ve hakları eda etmeye koyulmasıdır.

17- En keskin göz, hayrı gören; en güzel işiten kulak, nasihatleri dinleyip ondan yararlanan ve en sağlam kalp de şüphelerden arındır.

18- Birisi İmam Hasan'dan kendisine nasihatte bulunmasını istedi. İmam şöyle buyurdu:

"(Şu şartla sana nasihat ederim ki) sakın beni övmeyesin; çünkü ben kendimi daha iyi tanıyorum; beni yalanlamayasın; zira yalanlanan

bir kimsenin görüşü (görüşünü söylemesi) değer taşımaz ve yanımda bir kimsenin gıybetini etmeyesin."

Bunun üzerine; İmam'dan nasihat isteyen adam: "*Bana müsaade ederseniz, huzurunuzdan ayrılayım.*" dedi. İmam da: "İstersen gidebilirsin." buyurdu.

19- İbadet etmek isteyen, onun için temizlenmelidir. Müstehap ameller, farzları engellerse onları bırakınız. Yakın, kurtuluşun sığınağıdır. Yolculuğun uzaklığını hatırlayan ona hazırlanır. Akıllı adam, kendisine nasihat etmesini isteyen kimseye hile yapmaz. Öğüdün size ulaşmasını engelleyen, gurur perdesidir. (Gurur ve bencillik kalkmadıkça öğüt etkili olmaz.) İlim, öğrenenin mazeretini ortadan kaldırır. (Zira insan cahil olduğu müddetçe mazeret gösterebilir; elbette her cahil değil.) Vakti biten her şahıs, mühlet talep eder; fırsatı olan her kişi, (bunun değerini bilmeyerek) işlerini sonraya ertelemekle kendini oyalar.

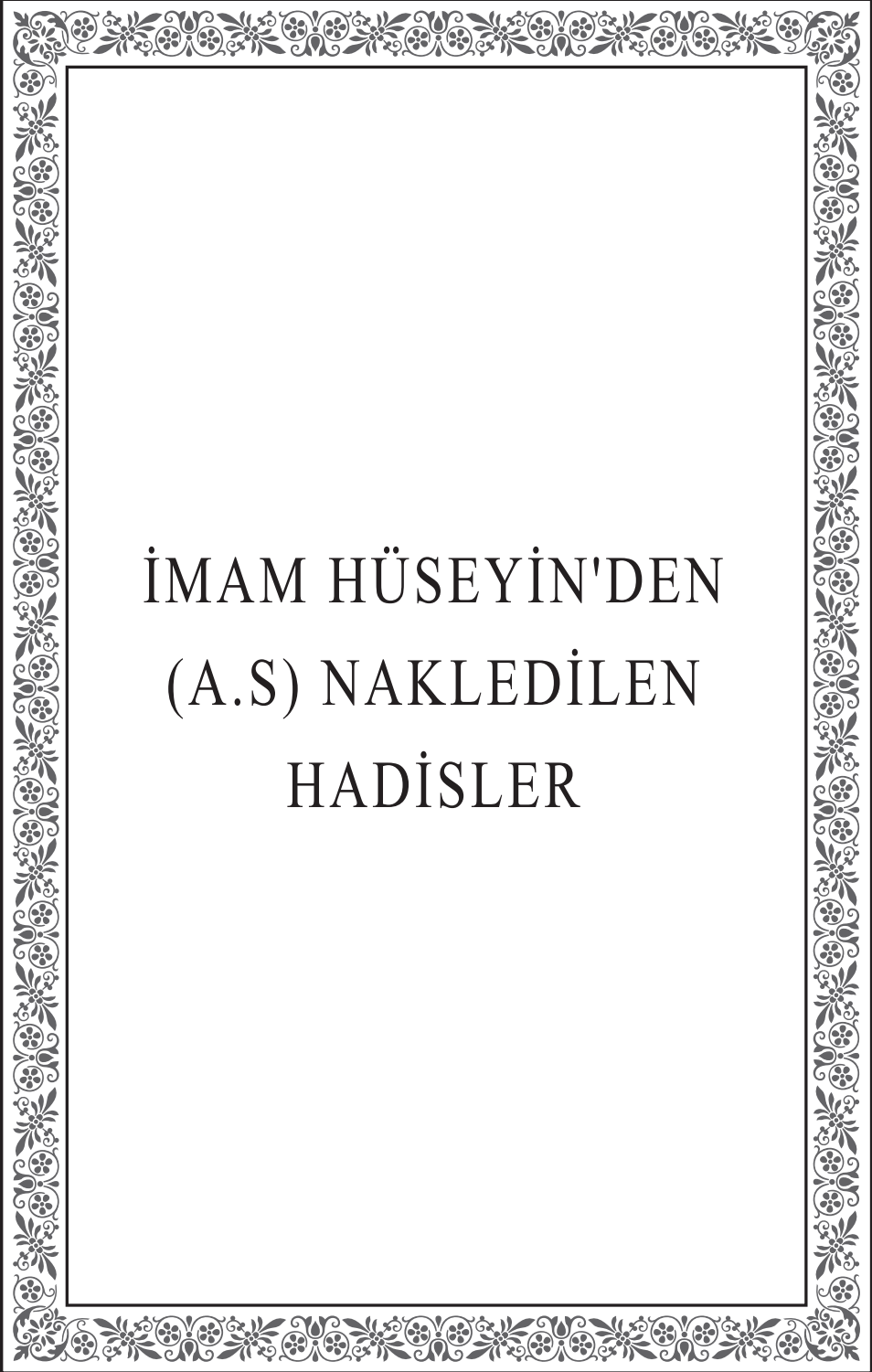
20- Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun. (Kurtuluş ve saadet) talep edin ve ihtiyarlık çağı ulaşmadan ciddiyet gösterin. Azap parçaları inmeden ve lezzetleri yok edici ölüm ulaşmadan önce amel yapmaya koşun. Zira dünya, nimetlerinin devamı bulun-mayan, musibetlerinden emin olunmayan, kötülüklerinden kaçınılamayan aldatıcı bir engel ve eğik (güvensiz) bir dayanaktır.

Ey Allah'ın kulları! İbretlerden öğüt alın ve geçmişlerin geriye bıraktıkları eserleri ibret kaynağı edinin. Bunca nimetlerin şükrü için günahlardan uzak durun ve nasihatlerden yararlanın. Allah'ın yardımcı ve sığınak, Kur'ân'ın da delil ve davacı, cennetin sevap, cehennem de ceza ve işkence olması insana (öğüt olarak) yeter.

21- Biriniz, bir Müslüman kardeşiyle karşılaştığında onun alnının nurlu yerinden (secdegâhından) öpsün.

22- İmam Hasan *aleyhi's-selâm* Ramazan bayramı günü gülüp oynayan bir grupla karşılaştığında başları üzerinde durup şöyle buyurdu: "Yüce Allah, Ramazan ayını mahlûkatı için yarış meydanı kılmıştır. Onlar da itaat vasıtasıyla O'nun rızasına doğru yarışır. Bir grup ileri geçer, mutluluğa kavuşur; diğer bir grup da geride kalıp mahrumiyete düşer. İyi iş sahiplerinin sevaba eriştiği, batıla yönelenlerin de ziyana uğradığı bir günde gülüp oynayanların durumu gerçekten de hayret

vericidir. Allah'a andolsun ki eğer (gözlerin önündeki) perde kalksaydı, iyi iş yapanları kendi iyilikleriyle meşgul olduğunu, kötü iş yapanları da kendi kötü amellerine duçar bulunduğunu görürdünüz." Sonra İmam *aleyhi's-selâm* (onlardan ayrılıp) yoluna devam etti.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text. The pattern consists of stylized leaves, flowers, and circular motifs.

İMAM HÜSEYİN'DEN
(A.S) NAKLEDİLEN
HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Hüseyin'den (a.s) Hikmet, Zühd, Nasihat, Takva,
İyiliği Emretme ve Kötülükten Nehyetme Hakkında
Nakledilen Hadisler

İyiliği Emretme ve Kötülükten Nehyetme⁽²¹⁷⁾

Ey insanlar! Allah'ın kendi velilerine öğüt vermek için Yahudî âlimleri hakkında yaptığı kınamadan öğüt alın. Allah-u Teâla (Yahudî âlimlerini kınayarak şöyle) buyuruyor: "**Niçin onların din âlimleri, onları (Yahudîleri) günah olan sözleri söylemekten (ve haram yemekten) menetmediler.**"⁽²¹⁸⁾

Yine Allah-u Teâla buyuruyor ki: "**İsrailoğulları'ndan kâfir olanlara Davut'un diliyle de lânet edilmişti, Meryem oğlu İsa'nın diliyle de. Bu da isyan ettiklerinden ve aşırı gittiklerindendi. İşledikleri kötülükten, birbirlerini menetmezlerdi. Gerçekten de yaptıkları iş, ne de kötüydü.**"⁽²¹⁹⁾

Allah'ın onları kınaması, onların, aralarında bulunan zalimlerin yaptıkları kötü işleri görüp, onlar vasıtasıyla elde ettikleri dünya mal ve makamına olan bağlılıkları ve maruz kalmaktan korktukları baskı yüzünden onları alıkoymamaları içindir. Hâlbuki Allah-u Teâla: "**İn-sanlardan korkmayın, Ben'den korkun.**" diye buyurmaktadır.⁽²²⁰⁾

Yine buyurmaktadır ki: "**Erkek ve kadın müminler, birbirlerinin (gö-**

217- Emr-i maruf ve nehy-i münker hakkında Hazret-i Hüseyin *aleyhi's-selâm*'dan nakledilen bu hutbe Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm*'dan da nakledilmiştir.

218- Mâide / 63.

219- Mâide / 78-79.

220- Mâide / 44.

zetleyen ve koruyan) dostlarıdır, iyiliği emrederler ve kötülüklerden de alıkoymaya çalışırlar. (Namaz kılarlar, zekât verirler, Allah'a ve Peygambere itaat ederler.)"⁽²²¹⁾

Görüldüğü gibi Allah-u Teâla (müminlerin sıfatını saydığında) emr-i maruf ve nehy-i münkerle başlayıp ilk olarak onu farz kılıyor. Çünkü biliyor ki eğer bu fariza hakkıyla yerine getirilip uygulanırsa, (artık) bütün farizalar ister kolay olsun, ister zor yerine getirilip uygulanır. Çünkü iyiliği emredip kötülükten alıkoymak; zulme uğrayanların haklarının alınmasını, zalimlere muhalefeti, Beytülmalin ve ganimetlerin (adaletle) dağıtılmasını, zekâtın gereken yerlerden alınıp gerektiği şekilde sarf edilmesini sağlamakla, İslâm'a yapılan (amelî) bir davettir.

Sonra siz, ey ilimle meşhur olup hayırla anılan, nasihatle tanınıp Allah'ın vesilesiyle halkın gönüllerinde heybetli görünen topluluk! (Bilin ki) şerefli insanlar sizden çekinir, zayıflar size saygı gösterir, kendi düzeyinizde olan ve iyilikte bulunmadığınız kimseler sizi kendilerine tercih ederler. (İnsanların) ihtiyaçları karşılanmadığı zaman sizin arabuluculuğunuzla karşılanır. Yolda giderken padişahların heybeti ve büyüklerin de izzetiyle yürürsünüz. Acaba bunların hepsi sizden beklenen ilâhî vazifenizi yapmanız (hakkı hâkim kılmanız) için değil midir? Ama siz vazifenizin çoğunu yapmıyorsunuz, kusur ediyorsunuz. İmamların hakkını küçümsüyor, zayıfların hakkını çiğniyorsunuz. Fakat kendiniz için sandığınız hakka gelince onu talep ediyorsunuz. Siz Allah yolunda ne bir mal harcadınız; ne de O'nun için, yarattığı nefsi herhangi bir tehlikeye attınız ve ne de O'nun rızası için bir kabileye (topluluğa) düşman oldunuz. (Bununla birlikte) Allah'ın cennetine girmeyi, peygamberleriyle komşu olmayı ve azabından da kurtulmayı arzu ediyorsunuz.

Ey (amelsiz olarak) Allah'tan hayır bekleyenler; sizlerin O'nun azap ve intikamına duçar olmanızdan korkarım. Çünkü sizler, Allah'ın size ikramı sayesinde makam ve üstünlük kazanmış ve O'nun ismiyle kulları arasında hürmet görmektesiniz. Oysa Allah'a itaat etmekle tanınan kimselere hürmetiniz yoktur.

Kendi gözlerinizle Allah'ın ahitlerinin bozulduğunu görmeyen sizler tedirgin etmiyor. Oysaki babalarınızın bazı ahitlerinin (söz ve vasiyetlerinin) çiğnenmesinden tedirgin oluyorsunuz. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alihi*'nin ahitleri küçümsenmekte; kör, dilsiz ve kötürüm kimseler şehirlerde sığınaksız ve bakıcısız kalmış, acıyanları bile yoktur; sizler de ne makamınızdan yararlanıp onların hakkında bir iş yapıyorsunuz ve ne de (sığınaksız insanlara) bir iş yapan kimselere yardımcı oluyorsunuz. Zalimlere dalkavukluk ve yaltaklık yaparak güvence elde etmeye çalışıyorsunuz. Bütün bunları Yüce Allah size yasaklamıştır; oysa sizler bundan gaflet ediyorsunuz.

Eğer şuurunuz olsaydı, anlardınız ki insanların içerisinde en büyük musibete uğrayan, ulemanın hakiki makamından uzak düşmüş bulunan sizlersiniz. Çünkü işleri yürütmek ve hükümleri uygulamak, Allah'ın helal ve haramına emin olan ulemanın elinde olmalıdır. Oysa bu mevki sizin elinizden alınmıştır. Bu mevki sadece açık deliller geldikten sonra hakta tefrikaya düşmeniz ve sünnette ihtilaf etmeniz yüzünden elinizden çıktı.

Eğer eziyetlere sabredip Allah için zorluklara katlanacak olsaydınız, ilâhî işler sizden çıkar ve size dönerdi. Ama siz mevkiinizi zalimlere bırakarak ilâhî meseleleri onlara teslim ettiniz. Onlar da şüphe üzerine hareket edip nefsanî arzularına uyuyorlar. Zalimleri bu işe musallat kılan, siz âlimlerin ölümden kaçmanız ve sizden ayrılacak hayata gönül bağlamanızdır. Sizler güçsüz halkı onlara teslim ettiniz. Onlardan bazıları ezik köleler durumuna düşmüş, bazıları da geçimini sağlayamayan yenik mustaz'âflar hâline gelmiştir. Onlar (zalimler) eşrarla (kötülerle) birlikte Allah'a karşı gelmeye yeltenerek, memleketten istedikleri şekilde faydalanıyorlar; heva ve heveslerine uyup her kötülüğe başvuru yapıyorlar.

Her şehirde belagatli hatipleri vardır. Memleketin her tarafı onlara boyun eğmiş durumdadır; her tarafta egemenliklerini kurmuş, halk da onların köleleri durumuna gelmiş ve kendilerini savunacak bir güçleri kalmamıştır. Halka egemen olanlar gaddar, isyankâr ve zayıflara karşı acımasızca davranan zalimlerdir. Ya da Allah'a ve kıyamete inancı olmayan, emrine uyulan yetki sahipleridir. Hayret! Nasıl hayrete düşmeyeyim ki, İslâm toprakları sahtekâr ve zalim zekât toplayıcılarının ve müminlere karşı şefkatsiz ve insafsız olan hain hükümdarların oto-

ritesi altındadır. Münakaşa ettiğimiz hususta, bizimle sizlerin arasında hüküm verecek olan, yalnız Allah'tır. İhtilafa düştüğümüz konularda da bizleri yargılayacak olan O'dur.

Allah'ım, sen biliyorsun ki bizim tarafımızdan gerçekleşen (kıyam), saltanat için yarış ve değersiz dünya mallarından bir şeye ulaşmak için değildir. Senin dininin nişanelerini (öğretilerini) göstermek, beldelerinde işleri düzeltip rayına oturtmak, mazlum kullarına emniyet ve güvence kazandırmak ve İslâm'ın farzlarına, Resulullah'ın sünnet ve hükümlerine amel olunması içindir. Sizler de bize yardım etmeyip hakkımızda insafli olmazsanız, zalimler sizlere egemen olur ve Peygamber'inizin nurunu söndürmeye çalışırlar.

Allah bize yeterlidir. O'na tevekkül etmişiz, O'na yönelmişiz ve dönüşümüz de O'nadır.

Öğüt

Ben size Allah'ın takvasına sarılmaya tavsiye ediyor, azabından korkutuyor ve nişanelerini gözünüzün önüne koyuyorum. Gelmesi sevilmeyen ve tadı kötü olan korkunç ve dehşetli ölüm gününün gelip çatmasına az kalmıştır. (O ölüm ki,) ruhunuzdan asılıp sizi amel etmekten tamamen koparır. Öyleyse yaşadığınız sürece onun ansızın gelecek belalarına hedefmişsiniz gibi, sıhhatinizi ganimet bilin, amel etmeye koşun. O (ölüm), sizi yerin üzerinden alıp içine bırakır, (yerin) üstünden düşürüp aşağısına salar. Ülfet ve beraberlikten koparıp vahşet ve yalnızlığa atar; rahatlık ve aydınlığından yerin karanlığına ve darlığına götürür. Orası öyle bir yerdir ki ne dostlar orada ziyaret edilir, ne hastaların yanına gidilir ve ne de yardım dileyenin yardımına koşulur.

Allah o günün korkunç ve dehşetli anlarında bize ve sizlere yardımcı olsun, bizi ve sizi o günün azabından kurtarsın ve geniş mükâfatından bağıştta bulunsun.

Ey Allah'ın kulları! Eğer son menzil ve nihai maksat bu (ölüm ve kabir menzili) olsaydı, yine de amel ehli olan bir insanın, bütün fikirlerini ona ayırması, dünyasını unutmaması ve bu zorluklardan kurtulmak uğruna elinden geldiği kadar çaba göstermesi yeterdi. Oysaki (bu ilk menzildir,) bundan sonra kişi yaptığı işlerin rehinesi ve hesabının tut-

sağdır. Ne onu azaptan kurtaracak bir yardımcısı olur ve ne de onu savunacak bir destekçisi bulunur.

"Artık o gün önceden iman etmeyen veya imanı var iken hayır bir amel yapmayanın imanı fayda vermez. Onlara de ki, siz bekleyin biz de bekliyoruz."⁽²²²⁾

(Ey insanlar!) Allah'tan sakınmayı size vasiyet ediyorum. Zira Allah takvalı kimseyi, hoşlanmadığı durumdan kurtarıp hoşlandığı bir duruma götürmeyi ve ummadığı yerden rızkını vermeyi uhdesine almış ve garanti etmiştir. Öyleyse sakın kulların yaptıkları günahlardan dolayı onlara acıyan ve kendi günahının cezasından emin olan kimselerden olma. Zira Allah'ı aldatarak cennet kazanılmaz ve O'nun nimet ve sevabına; O'nun izniyle gerçekleşen itaatten başka bir yolla erişilmez.

Kûfe'ye Doğru Hareket Edip Kûfe Halkının Vefasızlığını Gördüğünde Onlara Yazdığı Mektup⁽²²³⁾

Allah'a hamt, Peygamber'e salât ve selâmdan sonra: Ey cemaat, kahrolup kederden kurtulmayasınız. Bizi yardımınıza çağırdığınızda biz koşarak size yardım etmeye geldik; sizse elimizdeki kılıcı kendi aleyhimize çektiniz; ortak düşmanımızı yakmak için tutuşturduğumuz ateşi bize karşı alevlendirdiniz. Dostlarınızın aleyhine ittifak edip, düşmanlarınıza destek oldunuz. Hâlbuki onlar ne aranızda bir adalet yaymışlardır, ne onların geleceğine bir ümidiniz vardır ve ne de bizde bir bidat ve hata görülmüştür.

Yazıklar olsun size! Kılıç kınında iken, kalp rahat ve karar kesinleşmemişken bizi kendi halimize bırakmadınız; çekirge seli gibi süratle (bize) geldiniz ve kelekler gibi uçuşup kaçtınız. Ey ümmetin tağutları, hiziplerden ayrı düşenler, Kur'ân'ı atanlar, şeytanın tükürükleri, sözleri tahrif edenler, sünnetleri söndürenler, zinayı nesebe karıştıranlar ve Kur'ân'la alay edip onu parçalayanlar! Yazıklar olsun size! Allah'a andolsun ki bu vefasızlık, sizin herkesçe bilinen tavrınızdır;

222- En'am / 158.

223- Hz. Hüseyin'in kıyamını anlatan mekatil kitaplarında bu mektup, Hazret-i Hüseyin *aleyhi's-selâm*'in âşura gününde Kufe halkına hitaben buyurduğu bir hutbe olarak nakledilmiştir.

damarlarınıza işlemiştir bu. Kökleriniz bundan kuvvet almıştır. Sizler, sahibinin boğazında kalan, ama gasıba tatlı bir lokma olan en kötü meyvesiniz. Allah'ın lâneti, antlaşma kesinleştikten sonra, Allah'ı kefil kılmakla birlikte onu bozanların üzerine olsun.

Bilin ki, zina zade oğlu zina zade (Ziyad oğlu Ubeydullah) bizi iki şeyden birini seçmeye mecbur bırakmıştır: Din veya zillet. Zilletse bizden uzaktır. Ne Allah, ne Resulü, ne müminler, ne bizi yetiştiren pak etekler ve ne de izzetli ölümü alçak kimselere itaate tercih eden onurlu kimseler bunu bizden kabul etmezler. Ben düşmanın yırtıcılığına ve sayısının çokluğuna ve yardımcının yardımını kesmesine rağmen, bu az sayıdaki ailemlerle onlara doğru yürüyeceğim. Bilin ki, (bu kavim benden sonra) ancak süvarinin bineğe bindiği bir süre miktarınca eğlenip durur ve daha sonra savaşın değirmeni onların aleyhine dönüp boyunları dara çekilir. İşte bu, babamın *aleyhi's-selâm* bana ilettiği bir vasiyettir. Kararınızı alın ve bana mühlet vermeden planınızı uygulayın.

"Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a tevekkül etmişim. Bütün canlı varlıklar, O'nun kudreti altındadır. Gerçekten Rabbimin yolu doğru ve muhkem yoldur."⁽²²⁴⁾

Rum Padişahının Sorularına Verdiği Cevap

Rum padişahı tarafından gönderilen elçi, İmam Hüseyin *aleyhi's-selâm*'dan: "Samanyolu ve anne rahminde kalmadan Allah'ın yarattığı yedi şey nedir?" diye sorduğunda İmam *aleyhi's-selâm* güldü. Elçi: "*Neden güldünüz*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Çünkü sen ilmin nihayeti açısından denizin ortasındaki çerçöpe benzeyen şeyler hakkında bana soru sordun. Samanyolu Allah'ın kavsidir. Anne rahminde yaratılmayan yedi şey ise: Onların ilki Âdem, sonra Havva'dır, sonra da (Allah tarafından gönderilen) karga, İbrahim *aleyhi's-selâm*'ın koçu, (Salihi *aleyhi's-selâm*'ın mucizesi olan) Allah'ın devesi, Hazret-i Musa *aleyhi's-selâm*'ın asası ve Hazret-i İsa İbn Meryem *aleyhi's-selâm*'ın yarattığı kuş."

Daha sonra elçi kulların rızkı hakkında soru sordu ve İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Kulların rızkı dördüncü göktedir. Allah-u Teâla o rızkı istediği miktarda az veya çok olarak gönderir." Yine elçi "*Mü-*

minlerin ruhları nerede toplanıyor?" diye sorunca İmam şöyle buyurdu: "Cuma geceleri Beytü'l-Makdis'in büyük taşı altında toplanırlar. Çünkü o, Allah'ın en aşağıdaki arşıdır; Allah-u Teâla yeri oradan genişletip yaymış, ona doğru dürecek ve oradan göğü yaratmaya yönelmiştir. Kâfirlerin ruhları ise bu dünyada Yemen diyarının arkasında bulunan "Hadremut" çölünde toplanır. Sonra Allah-u Teâla bir ateş doğudan, bir ateş de batıdan gönderir; bunların arasında iki rüzgâr vardır; bütün insanları Beytü'l-Makdis'te olan bu taşın yanına toplar. Sonra onlar, bu taşın sağ tarafında hapsedilirler. Cennet takvalılar için yaklaştırılır. Cehennem ise yerlerin sınırında o taşın sol tarafındadır. "Felak" (cehennem'in korkunç yerlerinden birisinin ismi) ve "Siccin" de oradadır; bütün insanlar o taşın yanından dağılacaktır. Cennete girecek olan o taşın kenarından cennete girecek ve cehenneme girecek olan da yine o taşın kenarından cehenneme girecektir."

Cihadın Kısımları

İmam'a: "*Cihad sünnet mi, yoksa farz mı?" diye sorulunca şöyle buyurdular: "Cihad dört kısımdır; bunlardan ikisi farzdır, biri ancak farzla birlikte yapılan sünnettir, (diğer) biri de sünnettir. Farz olan cihadlardan biri insanın kendisini gûnahtan koruması için nefsi ile cihad etmesidir. İşte bu cihad, cihadların en büyüğüdür. Biri de yakınınızdaki kâfirlerle cihad etmektir ki, bu da farzdır.*

Farzla birlikte yapılan sünnet cihad ise şöyledir: Düşmana karşı cihad etmek bütün ümmete farzdır. Zira cihadı terk ederlerse, onlara azap gelir; (elbette) bu azap sadece millete gelir, (imama değil). İşte bu cihad imama sünnettir. (Yani, imama yalnız başına farz olmaz; halkın imamın yanında yer almasıyla farz olur.) Bunun haddi de imamın ümmetle beraber düşmana saldırıp onlara karşı cihad etmesidir.

Sünnet olan cihad ise, kişinin bir sünneti (genel bir âdeti) ayakta tutmak, uygulamak ve ihya etmek için çalışmasıdır. Bu yolda çalışmak ve çaba sarf etmek en faziletli amellerdendir. Çünkü bu (güzel olan) bir sünneti diriltmektir. Nitekim Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Kim güzel bir sünnet (âdet ve gelenek) bırakırsa, kıyamet gününe kadar o sünnetle amel edenlerin sevabı kadar ona sevap yazılır ve amel edenlerin sevabından da bir şey eksilmeden."

Tevhid

Ey insanlar! Allah'ı kendilerine benzeten "Marikinden" (dinden çıkmış olan insanlardan) kaçının. Bunların sözleri, Kitap ehlinde kâfir olanların sözlerine benziyor. Hayır, Allah'ın eşi ve benzeri yoktur. O duyan ve görendir; gözler O'nu görmez, fakat O gözleri görür. O latif ve habirdir (her şeyden haberdardır). Vahdaniyeti ve azameti kendisine mahsus kılmıştır. Bütün varlıklara meşîyyeti, iradeyi, kudreti ve ilmi O vermiştir. Hiçbir işte O'na karşı çıkacak bir muhalif, O'na denk olacak bir eş, O'na muhalefet edecek bir zıt, O'na benzeyecek bir adaş ve O'na intibak edecek bir benzer yoktur. Olaylar O'nu hâlden hâle çevirmez; haller O'na cari olmaz; vücudunda hadiseler baş göstermez; hiçbir methedici O'nun azametinin künhüne varmaz ve ceberutu hiçbir kalbe yerleşmez. Çünkü eşyada O'nun hiçbir benzeri yoktur. Akıl gücüyle düşünen bilginler de düşünceleriyle O'nun zatını idrak edemezler; hayır, sadece kalben tasdik ve gaybe imanla onu anlayabilirler. Çünkü O, yaratılanların hiçbir sıfatı ve niteliği ile vasıflandırılmaz. O tek ve ihtiyaçsızdır. O düşüncelerde tasavvur edilen her şeyden farklıdır. (Düşünceyle) ulaşılabilen şey Rab olamaz. (Düşüncenin varabileceği şey ilâh olmaz.) Hava ve havanın ötesinde bulunan bir şey de mabut olamaz.

O her şeyde mevcuttur; ama onlarla sınırlanan ve onlarda gizlenen bir varlık gibi değil. Bütün şeylerden de ayrıdır; ama onlardan gayıp (habersiz ve uzak) olanın ayrılığı gibi değil; çünkü zıddı veya eşi olan (bir şey) kadir sayılmaz. Kadimliği zamanla olmadığı gibi, önü de belli bir yöne doğru değildir. Gözlerden gizli olduğu gibi, akıllardan da gizlidir. Yeryüzündekilerden gizli olduğu gibi göktekilerden de gizlidir. Yakınlığı değerli kılması ve uzaklığı ise küçümsemesidir. Ne mekân O'nu sınırlar ne de zaman; eğerle de şartlanmaz. Yüceliği, yükseğe çıkmakla olmadığı gibi, gelmesi de yer değiştirmekle değildir. Yoku var eder; varı da yok. Bu iki sıfat hiçbir zaman O'ndan başkasında bulunmaz. Düşünce yalnız varlığına varır, O'na iman edebilir; ama vasfından acizdir. Sıfatlar O'nunla sıfat kazanır, O sıfatlarla sıfat kazanmaz. Tarifler O'nunla tarif edilir, O tariflerle tarif edilmez. İşte O, öyle bir Allah'tır ki onun ismini taşıyan biri yoktur, münezzehtir; hiçbir şey O'nun gibi değildir; duyan ve görendir.

Kısa Sözleri

1- Kerbela'ya doğru hareket ettiklerinde şöyle buyurdular:

Doğrusu bu dünya değişip tanınmaz olmuş ve bütün iyiliklerine sırt çevirmiş; kabın dibindeki azıcık kalıntı sudan ve havası ağır olan otlaktaki gibi alçak yaşantıdan başka bir şey kalmamıştır.

Hakka amel edilmediğini ve batıldan da kaçınılmadığını görmüyor musunuz? Böyle bir durumda müminin ölümü arzulaması haktır. Ben ölümü saadet, zalimlerle yaşamayı ise alçaklık biliyorum.

İnsanlar dünya kullarıdır; din ise onların dillerine bir yalaktır; dinin sayesinde geçimlerini sağladıkları müddetçe onu koruyup gözetirler; (ama) zorluklarla imtihan edildiklerinde dindarlar azalır.⁽²²⁵⁾

2- Yanında başkasının gıybetini eden bir adama şöyle buyurdu: "Ey adam! Gıybet etmekten sakın. Çünkü gıybet, cehennem köpeklerinin katığıdır."

3- Bir adam İmam'ın nezdinde: "*Liyakatli olmayan birine ihsan yapıldığında zayı olur.*" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Hayır! Öyle değildir; ihsan hem iyilere ve hem de kötülere yağan yağmura benzer."

4- Allah, gücünü aldığı kimseden itaat istemediği gibi, teklif yükünü de ondan kaldırır.

5- Bazıları Allah'tan bir şey umarak ibadet ederler; bu tacirlerin ibadetidir. Bazıları da korkarak ibadet ederler; bu da kölelerin ibadetidir. Bazıları ise Allah'a şükür olarak ibadet ederler; bu da hür insanların ibadetidir; işte en faziletli ibadet budur.

6- Bir adam İmam *aleyhi's-selâm*'a selâm vermeden: "*Nasılsınız? Allah afiyet versin.*" dediğinde şöyle buyurdu: "Evvel selâm, sonra kelam. Allah sana da afiyet versin." Daha sonra buyurdular ki: "Selâm vermedikçe hiçbir kimseye konuşma müsaadesi vermeyin."

7- Allah'ın, kendi kulunu istidracı (gafil avlaması), ona bol nimet verip şükretmekte başarısız kılmasıdır. (Fırsatı elinden kaçınmaya kadar nimetle meşgul olup velinimetini hatırlamamasıdır.)

225- İmam *aleyhi's-selâm* bu kısa konuşmayı Kerbela'ya giderken yapmıştır.

8- Abdullah İbn Zübeyr,⁽²²⁶⁾ Abdullah İbn Abbas'ı Yemen'e sürgün ettiğinde, İmam *aleyhi's-selâm* ona şöyle bir mektup yazdı: "Allah'a hamt, Peygamber'e salât ve selâmdan sonra: Zübeyir oğlunun, seni Taife sürgün etme haberi bana ulaştı; Allah bu vesileyle ismini yüceltip günahını affetti. Şüphesiz salih insanlar, bela ve zorluklara duçar olurlar. Eğer Allah sadece iyi işlerle seni mükâfatlandırsaydı, sevabın az olurdu. Allah-u Teâla, musibet vakti sabır, nimet vakti ise şükretmeyi bize ve size mukadder eylesin ve kıskanç olan düşmanı ebedi olarak (musibete uğradığımızdan dolayı) sevindirmesin.

9- Bir adam gelip İmam *aleyhi's-selâm*'dan yardım istediğinde İmam şöyle buyurdu: Ağır bir borcu, gücü aşan yüklü bir tazminatı ödemek ve aşağılayıcı fakirlik dışında ağız açmak doğru değildir. O adam: "Bunlardan biri için gelmişim" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* kendisine yüz dinar verilmesini emretti.

10- İmam *aleyhi's-selâm* oğlu Seccad *aleyhi's-selâm*'a şöyle buyurdu: "Ey oğlum! Allah'tan başka yardımcısı olmayan kimseye zulmetmekten sakın."

11- Adamın biri: "**Rabbinin nimetini ise durmadan an.**"⁽²²⁷⁾ ayetinin anlamının ne olduğunu sorduğunda İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Allah-u Teâla, din hususunda ona (Peygamber'e) bağışta bulunduğu nimetleri sürekli anmasını emretmiştir."

12- Ensardan birisi İmam *aleyhi's-selâm*'a ihtiyacını karşılama için ricada bulunmak istediğinde, İmam şöyle buyurdu: "Ey ensarî kardeş, yüzünün suyunu dökme, isteğini bir kâğıda yaz, ben Allah'ın izniyle seni sevindirecek bir şey yaparım."

Ensarî şöyle yazdı: "Ya Eba Abdillah, filan adamın benden beş yüz dinar alacağı vardır, beni sıkıştırıyor; durumum düzelineye kadar bana mühlet vermesi hakkında onunla konuş."

226- Abdullah İbn Zübeyr hicrî 65'de, yani Kerbela vakiasından 5 yıl sonra Mekke'de hilafete ulaştı. Binaenaleyh bu mektubun, İmam Hüseyin *aleyhi's-selâm*'dan olması mümkün değildir. Bu mektubun, Hz. Seccad *aleyhi's-selâm*'dan olması daha muhtemeldir. Abdullah İbn Abbas'ın, hadisin metninde zikredildiği gibi ve tarih kitaplarının da naklettiğine göre, sürgün edildiği yer "Tâif"dir; Yemen'le hiçbir ilişkisi yoktur.

İmam *aleyhi's-selâm* mektubu okuyup evine girdi ve içerisinde bin dinar olan bir kese getirip şöyle buyurdu: "(Bu) beş yüz dinarla borcunu öde, geri kalan beş yüz dinarla da geçimini sağla. Bu üç kimsenin dışında hiç kimseye ağız açma: Dindar, yiğit ve soylu. Çünkü dindar kendi dinini koruması için ihtiyacını karşılar. Yiğit de (seni ümitsiz etmeyi) kendi yiğitliğine sığdırmaz, utanır. Soylu ise ihtiyacın için yüzünün suyunu dökmeye mecbur kaldığını bildiğinden, haysiyetini korumak için seni eli boş geri çevirmez."

13- Kardeşler dört kısımdır: 1- Sana ve kendine yararı olan. 2- Sana yararı olan. 3- Senin zararına olan. 4- Ne sana ve ne de kendine yararı olan.

"*Bunlardan maksat nedir?*" diye sorulduğunda; İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Senin ve kendi yararına olan kardeş, davranışıyla kardeşliğin sürekli olmasını isteyip yok olmasını istemeyen kardeşdir. Böyle bir kardeşlik hem senin, hem de onun yararınadır. Çünkü kardeşlik devam ederse, her ikisinin hayatı tatlı olur, bozulduğu takdirde de kökten batıl olur (her ikisi zarar görür). Senin yararına olan kardeş de kendisini tamahkârlıktan uzaklaştırıp sırf kardeşlik için sana ilgi gösteren ve dünyevi hiçbir yarar ve çıkar gözetmeyen kardeşdir. İşte bu kardeş tüm vücuduyla senin yararınadır. Senin zararına olan kardeş de felaket ve sıkıntıya düşmeni bekleyen, sırlarını açan, kabileler arasında adına yalan uyduran ve kıskançlar gibi de yüzüne bakan kardeşdir. Yegâne Allah'ın lâneti bu kardeşin üzerine olsun. Sana ve kendine yararı olmayan kardeş de Allah'ın, vücudunu ahmaklıkla doldurduğu ve rahmetinden uzaklaştırdığı kimsedir. (Böyle bir adamın) kendisini sana tercih ettiğini ve senin yanında olan şeye cimrilikle göz diktiğini görürsün.

14- Kabul görmenin belirtilerinden biri akıllılarla birlikte oturmadır. Kâfirden gayrisiyle çekişmek cahillik alametlerinden biridir. Âlimin nişanelerinden biri de kendi sözünü eleştirmesi ve muhtelif görüşlerin hakikatinden haberdar olmasıdır.

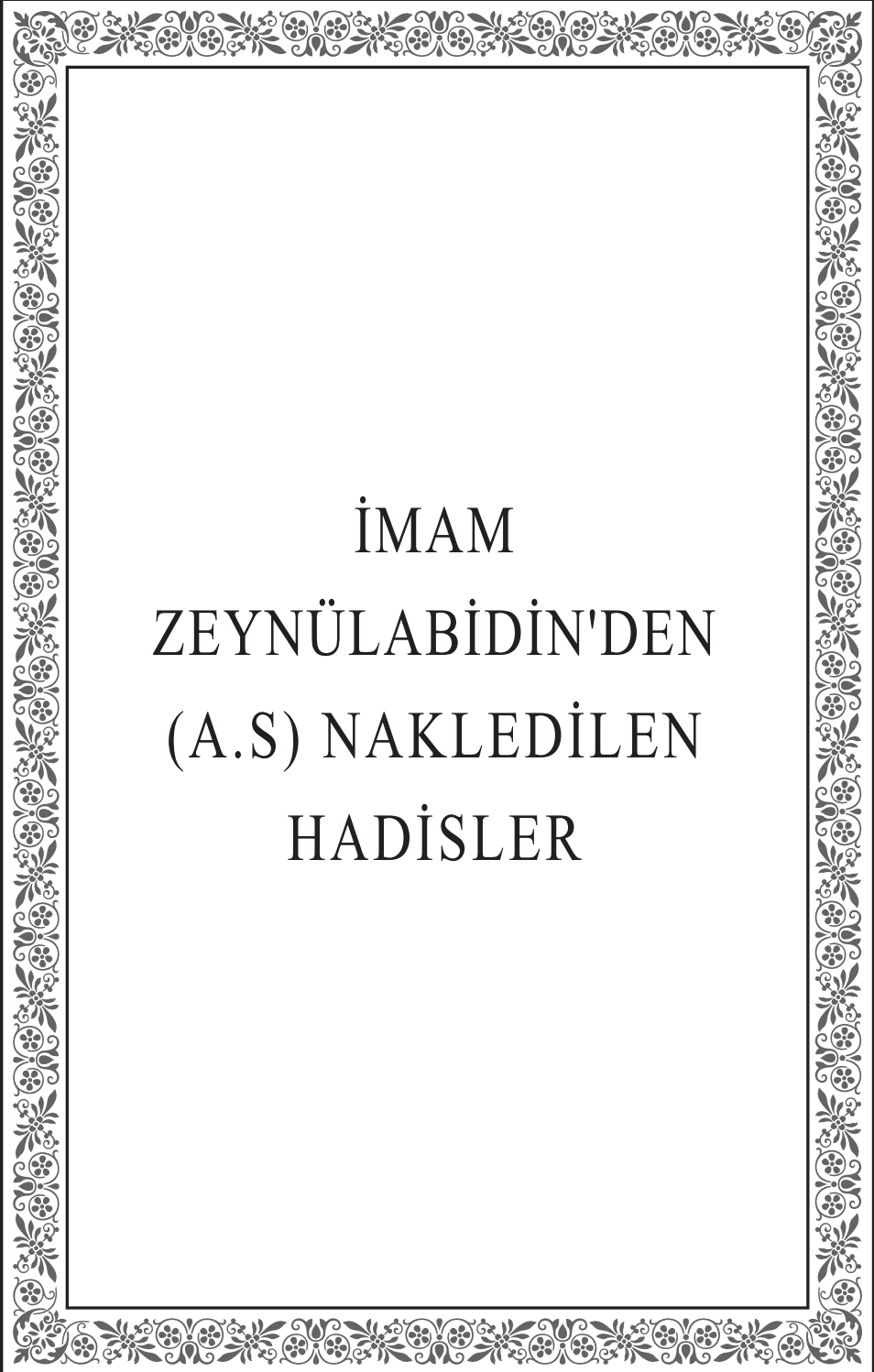
15- Mümin, Allah'ı kendisine sığınak, sözünü ise ayna edinir; bazen müminlerin, bazen de gaddarların sıfatına bakar; onların sıfatlarından incelikler elde eder, kendisini iyice tanır, üstün zekâsıyla yakın makamına ulaşır ve nefsinı temizlemekte de güçlü olur.

16- Özürlü dilenecek hareketten sakın. Zira mümin ne suç işler ve ne de özür diler; ama münafık her gün suç işleyip özür diler.

17- Selâmın yetmiş hasenesi (sevabı) vardır; altmış dokuzu selâm verene, biri ise selâmın cevabını alan kimseyedir.

18- Gerçek cimri, selâm vermekte cimrilik yapan kimsedir.

Allah'a isyan ederek bir şeye ulaşmak isteyen kimse, umduğundan uzaklaşarak korktuğu şeye yaklaşır.

İMAM
ZEYNÜLABİDİN'DEN
(A.S) NAKLEDİLEN
HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Zeynülabidin'den (a.s) Zühd, Hikmet, Marufu
Emretme, Münkerden Nehyetme ve Benzeri Konularda
Nakledilen Hadisler

Öğüt

İmam *aleyhi's-selâm*'ın her cuma günü ashap ve taraftarlarına yaptığı nasihatler:

Ey insanlar! Allah'tan korkun ve bilin ki, O'na döneceksiniz ve o gün herkes, yaptığı her hayır ve kötü amelini hazır bir hâlde karşısında bulacak ve işlediği kötülükle arasında çok uzun bir mesafenin olmasını dileyecektir. "**Allah kendisinden sakınmanızı emretmektedir.**"⁽²²⁸⁾

Yazıklar olsun sana ey gafil Âdemoğlu! Oysa senden gaflet edilmemekte; ecelin her şeyden daha hızlı sana doğru süratle gelmektedir; seni arıyor, seni yakalamasına bir şey kalmamıştır. Neredeyse vaktini tüketmişsin, ölüm meleği canını almış ve kabrinde yalnız başına bırakılmışsın, ruhun tekrar sana döndürülmüştür. Münkir ve Nekir adlı iki melek seni sorgu ve sıkı imtihana çekmek için aniden, habersiz olarak yanına gelmişlerdir. Bil ki, onların senden soracakları ilk soru, taptığın Rabbin, sana gönderilen peygamber, inandığın din, okuduğun kitap, itaat ettiğin imam hakkında ve ömrünü nerede geçirdiğinden, malını nereden kazanıp ve nerede harcadığından olacaktır.

Korunmak için kendine bir vesile hazırla! Nefsini yokla, imtihan ve sorguya tabi tutulmadan önce kendine cevap ara. Eğer iman eden, di-

nini tanıyan, doğrulara uyan ve Allah'ın velilerini sevenlerden olursan (o zaman) Allah, delilini (vereceğin cevabı) sana bildirir, dilini doğruya açar ve böylece güzel cevap vererek cennet ve Allah'ın rızasına kavuşmakla müjdelenirsin. Melekler rahmet ve nimetle seni karşılarlar. Böyle olmadığın takdirde dilin tutulur, delilin batıl olur, cevap vermekten aciz kalarak cehennemle müjdelenirsin ve azap melekleri cehennemden kaynar suyu ve yakıcı ateşiyle seni karşılarlar.

Ey Âdemoğlu! Bil ki, bunun ötesi kıyamet günüdür O gün daha büyük, daha korkunç ve gönülleri daha çok incitendir. İşte o gün bütün insanların bir araya toplanıp hazır olacağı ve her şeyin ortaya çıkacağı bir gündür. O günde Allah öncekileri ve sonrakileri bir araya toplar; o gün sûr'a üfürülür; kabirler alt-üst edilir; o gün pek yakındır. O gün korkudan yüreklerin ağızlarına gelerek hapsedildiği bir gündür. O gün hatalardan geçilmez, hiç kimseden fidye alınmaz, hiç kimseden mazeret kabul edilmez ve hiç kimseye tövbe etme müsaadesi verilmez. O gün iyiliklere karşı mükâfat, kötülüklerle karşı da cezadan başka hiçbir şey ortada yoktur. Kim bu dünyada mümin olur ve bir zerre kadar hayır veya şer işlerse (o gün) onu bulur.

Öyleyse ey insanlar! Allah'ın sizleri, kitab-ı sadık ve beyan-ı nakıta yasakladığı isyan ve günahlardan korkup sakının. Melun Şeytan sizleri çabuk erişilebilen şehvet ve dünya lezzetlerine davet ettiğinde kendinizi Allah'ın mekr (düzen) ve azabından emin görmeyin. Zira Allah buyuruyor ki: "**Takvalı kimseler, Şeytan'ın bir vesvesesine uğradılar mı düşünürler bir de bakarsın ki basiret sahibi olmuşlar bile.**"⁽²²⁹⁾

Allah korkusunu, kalbinize yerleştirin ve Allah'ın vaat ettiği dönüşteki güzel sevapları ve korkuttuğu şiddetli azapları hatırlayın. Çünkü bir şeyden korkan, ondan sakınır ve bir şeyden sakınan, onu terk eder. Dünya hayatının süslerine gönül bağlayan ve kötülük düzenleri kuran gafillerden olmayın; Allah buyuruyor ki: "**Kötülük düzenleri kuranlar, Allah'ın onları yere batırmayacağından yahut hiç anlamadıkları bir yerden başlarına bir azap gelmeyeceğinden yahut dönüp dolaşırlarken tutup onları helak etmeyeceğinden emin mi oldular? Onlar O'nu aciz bırakamazlar.**"⁽²³⁰⁾

229- A'râf / 201.

230- Nahl / 45-47.

Allah'ın kitabında sizleri korkuttuğu şeylerden korkun ve zalimlere verdiği azap vadelerinin bazılarının size de inmeyeceğinden emin olmayın. Allah-u Teâla başkalarının hikâyesini anlatmakla size öğüt vermiştir. Mutlu kimse, başkalarından öğüt alan kimsedir. Allah, kitabında sizden önce şehirlerde zulmeden insanlara ne yaptığını, şöyle duyurmuştur: **"Zulmeden nice şehirleri helak ettik ve ondan sonra diğer kavimler yarattık. Onlar azabımızı hisseder etmez oradan kaçmaya başlıyorlardı. Kaçmayın, dönün sahip olduğunuz mallara, nimetlere ve evlere; çünkü sorguya çekileceksiniz."** Onları azap yakaladığında: **"Yazıklar olsun bize, gerçekten de zulmetmiştik biz."** derlerdi.⁽²³¹⁾

Ey İnsanlar! "Eğer Allah-u Teâla, bu ayetten kâfirleri kastetmiştir" dersiniz o zaman nasıl olur bu? Oysaki Allah (sonraki ayetlerde) şöyle buyuruyor: **"Kıyamet günü, adalet terazilerini kuracağız, hiç kimseye zulüm olunmayacak; hatta hardal tanesi ağırlığında bir şey bile olsa getireceğiz onu. Hesap gören olarak biz yeterliyiz."**⁽²³²⁾

Ey Allah'ın kulları! Bilin ki, müşrikler için terazi kurulmayacak ve hesap defterleri de açılmayacak; onlar hesapsız, grup grup cehenne-me dâhil olacaktırlar. Teraziler sadece Müslümanlar için kurulur ve amel defterleri de sadece onlar için açılır. Öyleyse ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah dünya süslerini hiçbir dostu için sevmemiş; onları dünyanın malına, varlığına ve çabuk erişilebilen zahiri güzelliklerine de rağbet ettirmiştir. Allah, dünya ve dünya ehlini, yalnızca insanlardan hangisinin ahiret için daha güzel çalıştığını denemek için yaratmıştır. Allah'a andolsun ki, bu konu hakkında sizlere örnekler verilmiş ve akledenler için ayetler beyan edilmiştir. Öyleyse ey müminler! Akleden kimselerden olun. Güç ancak Allah'tandır.

Allah'ın, ilgisiz olmanızı istediği bu dünya hayatının çabuk erişilebilen nimetlerine meyletmeyin. Zira sözü hak olan Allah buyuruyor ki: **"Dünya hayatı gökten indirdiğimiz su gibidir ki, onunla insan ve hayvanların yiyeceği bitkiler yetişip birbirlerine karışmıştır. Yeryüzünün süslenip bezendiği ve yerin sahiplerinin bütün bunlara malik olduklarını sandıkları sırada gece veya gündüz, buyruğumuz o yere gelmiş ve orayı, sanki**

231- Enbiyâ / 11-14.

232- Enbiyâ / 47.

bir gün önce üzerinde yaşantı yokmuş gibi biçip kurutuvermişti. Düşünen millet için ayetleri böylece uzun uzun açıklıyoruz.⁽²³³⁾

Dünyaya meyletmeyin. Zira Allah-u Teâla Hz. Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* şöyle buyuruyor: "**Zulmedenlere meyletmeyin; sonra ateş size de dokunur...**"⁽²³⁴⁾ Bu dünyaya ve dünyada olana, bu dünyayı kendisine ebedi yurt ve sabit vatan edinenin güvendiği gibi güvenmeyin. Çünkü bu dünya sabit kalmayacaktır. Burası azık toplanacak ve amel edilecek bir evdir. Günleri yok olmadan ve Allah tarafından tahrif edilmesine izin verilmeden önce, salih amelleri azık edinin. Zira Allah ilk olarak dünyayı icat ve bayındır kıldığı gibi, onu yok edecektir. Çünkü O'dur, bu dünyanın velisi (sahibi).

Allah-u Teâla'dan, takvayı azık etmekte ve dünyaya karşı ilgisiz kalmakta bize ve size yardım etmesini, bizi ve sizi dünya hayatının çabuk elde edilen geçici metasına meyletmeyen ve ahiretin kalıcı sevabına rağbet edenlerden kılmasını niyaz ederim. Şüphesiz ki biz O'nun içiniz ve varlığımız da O'ndandır. Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Öğüt, Zühd ve Hikmet Hakkında

Allah, bizi ve sizi zalimlerin hilesinden, kıskançların zulmünden ve zorbaların zorbalığından korusun. Ey müminler! Dünyaya ve onun yarın çürüyüp yok olacak mal ve solup gidecek otlarına meyleden tağutlar ve onların yandaşları, sakın sizleri aldatmasınlar. Allah'ın, dünyada sakınmanızı istediği şeylerden sakının ve ilgi göstermemenizi istediği şeylere de ilgi göstermeyin. Bu dünyaya, onu ebedi kalacak yurt zanneden kimselerin güvendiği gibi güvenip meyletmeyin.

Allah'a andolsun ki, dünyadaki süslerde, günlerinin dönüp dolaşmasında, durumunun değişmesinde, cezalarında ve ehliyle oynamasında sizler için dünyanın mahiyetini gösteren birtakım deliller vardır. Bu dünya ahmakları yüceltir, şereflileri alçaltır ve sonunda da bazı kavimleri cehenneme götürür. İşte bunlarda, akledenler için ibret, imtihan ve korunma vesilesi vardır.

233- Yunus / 24.

234- Hûd /113.

Sürekli olarak karşılaştığınız karanlık fitneler, yeni bidatler, adaletsiz gelenekler, zamanın musibetleri, sultanın korkusu ve şeytanın vesvesesi, Allah'ın koruduğu pek az kimseler hariç gönüllerinizi hedeflerinden alıkoymak, doğru yolu ve hak ehlini tanımaktan gafil etmek için başınıza gelmektedir. Dünyanın günlerinin dönmesini, durumlarının değişmesini ve fitnelerinin zararlı sonuçlarını, -Allah'ın koruduğu, hidayet yolunda yürüyen, sonra bunun (bu yolun devamı) için zahitlikten yardım alan, çok düşünen, ibretlerden öğüt alan ve çekinen, dünyanın peşin güzelliğine ilgi göstermeyen, lezzetlerinden ayrılan, ahiretin daimi nimetlerine meyleden, onun için gereken çabasını gösteren, ölümü bekleyen, zalimlerle yaşamayı sevmeyen kimseler hariç hiç kimse tanıyamaz. Ancak böyle kimseler, dünya metasına basiretli ve keskin bir bakışla bakar ve yeni fitneleri, bidatlerin dalaletini ve zalim padişahların zulmünü iyice görür.

Canıma andolsun ki, geçmiş günlerde ardınızda öyle üst üste yığılmış fitneler bıraktınız ki, onunla (edindiğiniz tecrübelerle), azgın, bidatçi, zalim ve haksızca yeryüzünde bozgunculuk çıkaran kimselerden uzaklaşmanın yolunu öğrenebilirsiniz. Öyleyse Allah'tan yardım dileyin. O'nun ve itaat edilmeye layık olan kimselerin itaatine dönün.

Korkun ve sakının; pişmanlık duymadan, hasret çekmeden ve Allah'ın huzuruna çıkıp, karşısında durmadan önce. Allah'a andolsun ki, günah işleyen hiçbir kavmin Allah'ın azabından başka bir gidiş yönü olmamıştır ve dünyayı ahirete tercih eden hiçbir kavmin de dönüş yeri (sonucu) bedbahtlıktan başka bir yer olmamıştır. Allah'ı tanımak ve O'na itaat etmek, birbirinden ayrılmayan iki arkadaştır. Allah'ı tanıyan O'ndan korkar ve bu korku da onu Allah'a itaat etmeye sevk eder. Gerçekten bilgi sahipleri ve onlara tabi olanlar, Allah'ı tanıyıp O'nun için amel eden ve O'na doğru rağbet gösteren kimselerdir. Zira Allah buyuruyor ki: "**Allah'tan, ancak kullarının bilgili olanları korkar.**"⁽²³⁵⁾

Allah'a karşı günah işlemekle bu dünyada hiçbir şey elde etmeye çalışmayın. Bu dünyada Allah'ın itaatiyle meşgul olun, günlerinizi ganimet bilin ve sizi yarın Allah'ın azabından kurtaracak şey için çalışın. Şüphesiz böyle davranmanız, kötü sonucu daha az, mazeretli olmaya

daha elverişli ve kurtuluş için daha ümit verici bir tavidir. Allah'ın emrini ve itaatini ve Allah'ın itaatini farz kıldığı kimsenin itaatini bütün şeylerden öne geçirin. Size yönelmiş olan dünyanın süslerine aldanmayın ve tağutların itaatini, Allah'ın emir ve itaatiyle sizden olan ulu'l-emrin itaatinden öne geçirmeyin.

Bilin ki, hepiniz Allah'ın kullarısınız, biz de sizinle beraberiz. Yarının efendisi ve hâkimi (Allah) bize ve size hükmedecek ve durdurup sorguya çekecektir. Öyleyse, durdurulmadan, sorguya çekilmeden ve âlemlerin Rabbinin huzuruna çıkarılmadan önce cevap hazırlayın. O gün hiç kimse Allah'ın izni olmaksızın konuşamaz. Bilin ki, Allah yalan konuşanları tasdik edip doğru konuşanları yalanlamaz, mazeretlinin özrünü reddedip mazeretsizin özrünü de kabul etmez. Allah'ın peygamberler ve onlardan sonra vasileri göndermesiyle bütün yaratıklarına hücceti vardır. Allah'tan çekinin, kendinizi ıslah edip Allah'ın ve velayetini kabul ettiğiniz kimselerin itaatine yönelin. Umulur ki geçmişte, Allah'ın haklarında tefritte (ihmalkârlıkta) bulunan ve O'nun haklarını zayi eden kimse pişman olur.

Allah'tan mağfiret dileyin ve O'na yönelerek tövbe edin. Çünkü O, tövbeyi kabul eden, günahları affeden ve yaptığınız her şeyi bilendir. Günahkârlarla dost olmaktan, zalimlere yardım etmekten ve fasıklarla komşu olmaktan sakının; fitnelere karşı ihtiyatlı olun ve çevrelerinden uzaklaşın. Bilin ki, kim Allah'ın velilerine karşı muhalefet eder, O'nun dininden başka bir din seçer ve velisinin emri karşısında zorbalık yaparsa, cehennem alevli ateşine atılır; öyle ateş ki, şekaveti (kötü yönleri) kendilerine galip olan bedenleri yer.

Ey akıl sahipleri! İbret alın ve sizi hidayet ettiği şeye karşılık Allah'a hamt edin. Bilin ki, siz Allah'ın kudretinden çıkıp O'ndan başkasının kudretine sığınamazsınız. Allah yaptığınız amelleri görür; sonra O'na doğru haşr olunacaksınız. Öyleyse öğütten faydalanın ve salih insanların adabıyla edeplenin.

Hukuk Risalesi Diye Meşhur Olan Mektubu

Allah sana rahmet etsin; bil ki Allah-u Teâla'nın senin her hareketinde, duruşunda, gittiğin yerde, azaları hareket ettirmende ve kullandığın aletlerde seni kuşatmış hakları vardır. Bu haklardan bazıları

bazılarından daha büyüktür. Allah'ın sana farz kıldığı, bütün hakların esas ve diğer hakların da kaynaklandığı en büyük hak O'nun kendi hakkıdır. Sonra Allah-u Teâla, başından ayağına kadar çeşitli azaların için senin üzerinde hak belirlemiştir; gözün, kulağın, dilin, elin, ayağın, karnın ve fercin için sana bazı haklar farz kılmıştır. İşte bütün işler, yedi tane olan bu uzuvlarla yapılmaktadır.

Yine Allah *Azze ve Celle* namazın, orucun, sadakan, kurbanın ve diğer bütün amellerin için sana bazı haklar farz kılmıştır. Daha sonra sıra, başkalarının senin üzerinde farz olan haklarına gelmektedir. Bütün haklardan daha çok senin üzerine farz olan hak, önderlerinin, sonra raiyetinin (emrin altında olanların) ve daha sonra da akrabalarının haklarıdır. İşte bu hakların her birinden de diğer haklar ayrılmaktadır.

Önderlerin senin üzerinde olan hakları üç kısımdır: Üzerinde hakkı hepsinden daha çok farz olan, kudretiyle seni yöneten, sonra ilmiyle seni eğiten ve daha sonra maddi varlığı vesilesiyle seni idare eden kimsenin hakkıdır; her yönetici de önderdir.

Raiyetinin senin üzerinde olan hakları da üç kısımdır: Hakkı herkesten daha çok farz olan, hâkimiyetin altında bulunan kimsenin hakkıdır; sonra ilminle raiyetin olan kimsenin; zira cahil, âlimin raiyetidir ve daha sonra kadın ve köleler gibi sahipliğinle raiyetin olan kimselelerin haklarıdır.

Akrabalarının senin üzerinde olan hakları ise çok ve akrabalık bağının yakınlığı miktarıncadır. Bütün haklardan daha çok üzerine farz olan hak, annenin, sonra babanın, sonra evladının, sonra kardeşinin ve daha sonra yakınlık sırasıyla diğer akrabalarının haklarıdır. Daha sonra sana ihsan eden efendinin, sonra ihsanının ulaştığı kölenin, sonra sana bir iyiliği dokunanın, sonra müezzinin (ezan okuyanın), sonra cemaat imamının, sonra arkadaşının, sonra komşunun, sonra dostunun, sonra ortağının, sonra malının, sonra alacaklı olduğun adamın, sonra borçlu olduğun kimsenin, sonra muaşeret ettiğin arkadaşının, sonra aleyhine dava açanın, sonra aleyhinde dava açtığın kimsenin, sonra seninle istişare edenin, sonra istişarede bulunduğun kimsenin, sonra senden nasihat isteyen, sonra sana nasihat edenin, sonra senden büyük olanın, sonra senden küçük olanın, sonra senden bir şey isteyen, sonra bir şey istediğin şahısın, sonra, sözü veya ameli ile sana kötülük-

te bulunanın, sonra, sözü veya ameliyle seni hoşnut edenin, sonra bütün dindaşlarının ve daha sonra zimmet ehlinin haklarıdır; daha sonra da çeşitli durum ve sebeplerin gerektirdiği miktardaki olan haklardır.

Ne mutlu üzerine farz kılınan hakları eda etmek için Allah'ın yardımında bulunduğu, tevfik ve istikamet bağışladığı kimseye.

1- Yüce Allah'ın senin üzerinde olan hakkı, O'na tapman ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamandır. İhlâsla bu işi yaptığında Allah, dünya ve ahiret işlerinde sana yeterli olmayı ve dünyada sevdiğin şeyi senin için korumayı taahhüt eder.

2- Kendi üzerinde olan kendi hakkın ise, vücudunu tamimiyle Allah'ın itaatine vermek, dilinin, kulağının, gözünün, elinin, ayağının, karnının ve fercinin hakkını eda etmen ve bu yolda Allah'tan yardım dilemendir.

3- Dilin (senin üzerinde olan) hakkı, onu çirkin sözden koruyup güzel söze âdet ettirmen, edebe riayet etmeye zorlaman, ihtiyaç olan yerler, din ve dünya menfaatleri dışında onu kullanmaman, pek az yararı olmasıyla birlikte zararlı ve faydasız olan, çirkin ve boş sözlerden uzaklaştırmandır. Velhasıl dil aklın şahidi ve onun nişanesi olup aklının kendi akıyla süslenmesi de, dili hususundaki doğru tavrıdır. Güç ancak azamet sahibi yüce Allah'tandır.

4- Kulağın (senin üzerinde olan) hakkı, kalbinde hayır icat eden veya güzel huy kazandıran değerli sözden başka hiçbir şey için onu kalbine bir yol karar kılmamandır. Çünkü kulak sözün kalbe girecek olan kapısıdır; hayır ve şer içeren çeşitli manaları ona (kalbe) ulaştırmaktadır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

5- Gözün (senin üzerinde olan) hakkı, helal olmayan şeye onu kapaman ve kendisiyle basiret kazanacağın veya ilim elde edeceğin ibret alınacak yerler hariç, onu kullanmamandır. Zira göz ibret alma kapısıdır.

6- Ayakların (senin üzerinde olan) hakkı, onlarla sana helal olmayan doğru gitmemen ve kat edenlerini küçük düşüren bir yolda onları kullanmamandır. Çünkü ayak, seni taşıyan, din yoluna götüren bir araç ve senin için bir ilerleme vesilesidir. Kuvvet ancak Allah'tandır.

7- Elin (senin üzerinde olan) hakkı, onu helal olmayan şeylere doğru uzatmamandır; uzattığın takdirde ahirette Allah'ın azabına uğrar

ve dünyada ise halkın kınamasına maruz kalırsın. Allah'ın ona farz kıldığı şeylerde de onun önünü almamalısın. Aksine, helal şeylerin çoğundan onu alıkoymak ve ona farz olmayan şeylerin (müstehapların) tarafına uzatmakla onu aziz kılmalısın. İşte o zaman, dünyada haddini bilip şeref kazanır ve ahirette de ona güzel mükâfat farz olur.

8- Karnın (senin üzerinde olan) hakkı, onu haramın azına da, çoğuna da kap yapmaman, helalde ifrat ve tefritten sakındırman, takviyet haddinden gevşeklik ve haysiyetin yok olması haddine çıkarmaman, açlık ve susuzluğu hissettiğinde de ona hâkim olmandır. Çünkü ağırlığa sebep olacak derecede doymak gevşetici, tembelleştirici ve her hayır ve erdemden uzaklaştırıcıdır. İnsanı sarhoş edecek derecede su içmesi de akılsızlaştırıcı, cahilleştirici ve mürüvveti gidericidir.

9- Fercin (tenasül organının) senin üzerinde olan hakkı, onu sana helal olmayan şeylerden koruman ve gözü kapatmakla onun kontrolüne yardımcı olmandır. Zira gözü helal olmayan şeylere kapamak, ölümü çok anmak ve nefsi Allah'ın azabıyla tehdit edip korkutmak, onu korumak için en iyi yardımcılardandır. Güç ve Kuvvet ancak Allah'tandır.

Amellerin Hakları

10- Namazın (senin üzerinde olan) hakkı şudur: Bilmelisin ki, namaz Allah'ın huzuruna çıkmaktır; sen bu hâlde Allah'ın karşısında duruyorsun. Bunu bildiğin takdirde, kendi küçüklüğünün farkında olan, ilâhî nimetlere meyleden, korkan, ümitli, miskin ve yalvarıp yakaran, sükûnet hâlinde başını ve gözlerini öne dikip, kollarını sarkarak, huzurunda bulunduğu kimseye tazim eden, gönlünde onunla güzel münacat eden bir kulun makamında olur, hata ve helak edici günahlarla çevrilmiş olan bir kul gibi kurtuluşunu istemeye layık olursun. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

11- Orucun, senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki oruç, Allah'ın, seni cehennem ateşinden koruması için, diline, kulağına, gözüne, fercine, karnına çektiği bir perdedir. Nitekim hadiste de şöyle geçer: "Oruç ateşe karşı bir siperdir." Eğer uzuvların, o perdenin arkasında sakın olursa (korunursa), umulur ki ateşten örtülü kalırsın. Eğer uzuvlarının perdenin arkasında (ve böyle bir sığınakta) taşkınlık göstermelerine ve perdenin açılmasına müsaade edersen, uzuvlar

kendi hadlerini aşarak bakılması caiz olmayan şeye şehvetle bakarlar ve güçler de Allah'a uyma yerine başka bir yerde harcanırlar, artık o zaman perdenin yırtılarak bedeninin dışarıya çıkmayacağına güvenme. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

12- Sadakanın senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki sadaka, senin Rabbinin katındaki azığının ve şahide ihtiyacı olmayan emanettir. Bunu bildiğinde, gizli verdiğin emanete, açıkta verdiğin emanetten daha emin olacaksın ve aşikâr etmekte olduğun şeyi gizlice Allah'a emanet vermeye daha fazla liyakat kazanacaksın. Her halükârda bu iş seninle O'nun arasında bir sır olmalıdır. (Sakin) Allah'a emanet verdiğin şeyde, kulak ve gözleri O'nun aleyhine şahit tutmayasın. Allah'a emanet vermede kulak ve gözlere daha çok itimat etmeyesin ve Allah'a güvenmeyen birisi gibi davranmayasın. Daha sonra sadakada hiç kimseye minnet etmemelisin. Çünkü o senin kendin içindir (kendin için biriktirdiğin bir maldır). Onunla bir kimseye minnet ettiğinde senin durumunun da karşı tarafın durumu gibi kötü olmayacağına güvenme. Zira minnet etmen, onu kendin için biriktirmediğine bir delildir. Eğer kendin için biriktirmiş olsaydın (o zaman) onunla bir kimseye minnet etmez olurdun. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

13- Kurbanlığın senin üzerinde olan hakkı şudur: Onunla kastını Allah'a halis etmen (halis bir niyetle onu yapman), rahmetine ulaşmayı ve kabul buyurmasını arzulaman ve O'ndan başka diğerlerinin dikkatini çekmeyi istememendir. Böyle olduğunda kendini meşakkate düşürmez ve riyakâr olmazsın ve sadece Allah'ı kastedip O'na doğru yönelirsin. Bil ki, Allah'ın rızasına kavuşmanın yolu kolaydır, zor değil. Nitekim Allah da kulları için kolaylığı istemiştir, meşakkati değil. Böylece alçak gönüllülük de senin için, ağalık yapmaktan daha iyidir. Çünkü ağalığın sıkıntı ve masrafı da çoktur. Ama tevazu ve alçak gönüllülüğün ne zahmeti vardır ve ne de masrafı. Çünkü bunlar yaratılıştan insanın tabiatında mevcut olan şeylerdir. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

Önderlerin Hakları

14- Sana önderlik yapan yöneticinin senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah seni ona bir imtihan vesilesi kılmıştır; sana olan hâkimiyetinden dolayı da imtihana tabi tutulacaktır. Halisane bir

şekilde onun hayrını istemelisin. Sulta ve iktidarını nazara alıp ona karşı mücadele etmemelisin. Çünkü bu iş, hem senin helak olmana sebep olur, hem de onun. Alçak gönüllülük ve yumuşaklıkla, şerrini kendinden uzaklaştıracak şekilde ve dinine zararı dokunmayacak derecede onu razı etmelisin ve bunu yapmak için de Allah'tan (onu defetmeye) yardım dilemelisin. Ona karşı böbürlenme ve mücadeleye de kalkışma. Aksi takdirde ona asilik yapmış olursun ve kendine eziyet edip kendini onun çirkin davranışına maruz bırakır ve onu da helak olmaya sevk edersin. (Sonuçta) onunla kendi aleyhine yardımlaştığın gibi, sana karşı yapacağı zulümde de ona ortak olursun. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

15- İlmiyle seni eğiten üstadın senin üzerindeki olan hakkı: Ona tazim etmen, meclisini muhterem (ve ganimet) sayman, sözlerini iyice dinleyip ona dikkat etmen, kendi cehaletini gidermekte ve öğrenmeye muhtaç olduğun ilmi elde etmede hocana yardımda bulunmandır. Şöyle ki, ondan istifade etmek için aklını her türlü meşguliyetten arındırarak zihnini toparlamalısın ve lezzetleri terk edip şehvetleri azaltmakla kalbini temizleyip gözünü cilalamalısın. Şunu da bilmelisin ki, sana öğrettiği şeylerde, karşılaştığın her cahile, üstadın mesajını iyice ulaştırmak için onun elçisisin. Öyleyse bu risaleti üstlendiğinde, bu vazifeyi yerine getirmekle ona hıyanet etmemen gerekir. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır.

16- Malikiyeti vesilesiyle seni idare eden efendinin senin üzerinde olan hakkı, kudretiyle seni terbiye edip yetiştiren önderin hakkı gibidir; (şu farkla ki) seni idare eden efendinin malik olduğu şeye, o malik değildir. (Bu yüzden) efendinin her emrine, ister büyük olsun, ister küçük itaat etmen lazımdır. Ama eğer Allah'ın hakkını eda etmekte, Allah'ın ve halkın haklarını yerine getirmene engel olursa, o zaman ilk önce Allah'ın ve halkın hakkını yerine getirirsin ve daha sonra da onun hakkını eda etmeye koyulursun. Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır.

Raiyetin Hakları

17- Hâkimiyetin altında olan kimselerin senin üzerinde olan hakları şunlardır: Bilmelisin ki, sen gücünün çok olması vasıtası ile onları raiyet etmişsin (elinin altına geçirmişsin). Onları sana raiyet eden (sadece) onların zaaf ve güçsüzlükleri olmuştur. Zaaf ve zilletleri kendi-

lerine yeterli gelen, hatta onları senin elinin altına sokan, hükmünü onlara geçerli kılan ve sözünden çıkmaya kudretleri olmayan ve senin bir emrini ağır ve zor gördüğünde de Allah'tan başka yardımcısı olmayan kimseler, (senin) şefkat, himaye ve hilmine ne kadar da layıktırlar. Allah'ın sana verdiği egemenlik vesilesi olan bu izzet ve kudreti tanıdığına da O'na şükretmen senin için ne kadar evlâdır. Kim Allah'a şükrederse, Allah ona verdiği nimetini çoğaltır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

18- İlimin için sana tabi olan kimsenin (öğrencinin) senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah'ın sana ilim vermesi ve seni hikmet hazinelerine veli kılması onlara hizmet etmen içindir. Eğer Allah'ın seni veli kıldığı (uhdene bıraktığı) şeylerde, vazifeni güzel yapar ve onlar için, köleleri hakkında efendisinin hayrını isteyip bir ihtiyaç sahibini gördüğünde elindeki maldan ona veren sabırlı bir hazinedar gibi olursan, doğru yolu bulur ve buna ümit eden ve inanan bir kimse olursun. Aksi takdirde hıyanet kar ve Allah'ın yaratıklarına zulmeden biri olup O'nun sana verdiği izzetini almasına maruz kalırsın.

19- Evlenmekle raiyetin olan kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah onu (senin için) bir sükûnet, huzur, üns ve koruma vesilesi kılmıştır. Yine sizlerin her biriniz eşi için Allah'a hamt etmelidir ve bilmelidir ki, bu (evlilik), Allah'tan ona verilen bir nimettir ve Allah'ın nimetine iyi davranıp ona ikram etmesi ve yumuşaklık göstermesi gerekir. Gerçi senin, onun üzerinde olan hakkın daha çok ve Allah'a karşı günah işlemek dışında sevdiği veya sevmediği (her) şeyde sana itaat etmesi daha lazımdır.

Onun da senin üzerinde olan hakkı: Ona karşı merhametli davranmak, samimi olmak, ona huzur bağışlamak ve gereken zevk ve lezzetleri sağlamaktır. İşte bu büyük bir haktır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

20- Sahip olduğun köle ve cariyesinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki o, Rabbinin yarattığı bir kuldur; seninle aynı vücut ve kandandır (et, kan ve beden yapısı açısından hiçbir farkınız yoktur, aynı köktensiniz). Sen onun malikisin, (ama) onun yaratıcısı, ona kulak, göz ve rızk veren sen değilsin. Bunları Allah yaratmış ve daha sonra onu senin emrine vermiş, seni ona emin kılmış, onu koruman, Allah'ın gösterdiği yol üzere ona davranman, yediğinden ona yedir-

men, giydiğinden ona giydirmen ve gücü yetmediği bir işi ona yüklememen için onu sana emanet vermiştir. Onu sevmezsen Allah'ın emri üzere ondan uzaklaşırsın, bir değerini alırsın ve ona işkence etmezsin. Kuvvet ancak Allah'tandır.

Akrabaların Hakları

21- Annenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki o, hiç kimsenin değerini taşımadığı bir yerde (karnında) seni taşımıştır. Hiç kimsenin başkasına vermediği kendi yüreğinin meyvesinden sana yedirmiş ve seni seve seve kulağı, gözü, eli, ayağı, saçı, derisi ve (kısacası) bütün azalarıyla korumuştur. Hamilelik döneminin bütün zorluk, dert, elem ve gamlarını yüklenen de yine o olmuştur. Sonra Rabbin seni ondan ayırıp yeryüzüne getirmiştir. Aç kalıp seni doyurmaya, çıplak kalıp seni giydirmeye, susuz kalıp sana su vermeye, güneşte kalıp seni gölgede tutmaya, zorluklar çekerek seni nazlıca yetiştirmeye, uykusuz kalarak seni tatlı tatlı uyutmaya razı olan yine o olmuştur. Karnı sana yuva, eteği örtü, göğsü su kabı, canı siper, dünyanın sıcaklık ve soğukluğuna, senin için bizzat kendisi tahammül eden yine de o olmuştur. Öyleyse bu iyilikler miktarınca ona teşekkür etmelisin. Bunu Allah'ın yardımını olmaksızın yapman mümkün değildir.

22- Babanın senin üzerindeki olan hakkı şudur: Bilmelisin ki baban senin kökündür ve sen ise onun dalı. Eğer baban olmasaydı sen de olmazdın. Kendinde hoşuna giden bir şey gördüğünde, bil ki baban bu nimetin köküdür. Bu nimet değerince Allah'a hamd ve şükret. Kuvvet ancak Allah'tandır.

23- Evladının senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki evladın, senin vücudunun bir parçasıdır. Dünyada tüm hayır ve şerriyle sana mensuptur. Onu güzel terbiye etmekten, Rabbine yönlendirmekten, senin ve kendisi için olan hususlarda (Allah'ın emirlerine) itaatkâr olması için ona yardımda bulunmaktan sorumlusun. Bu hususta ya Allah'ın sevabına nail olur veya Onun cezasına uğrarsın. Öyleyse ona güzel terbiye vermekle kendini süsle; onunla ilgili üzerine düşen vazifeyi iyice yaparak (ahirette) Rabbinin huzurunda mazeret kazan ve onu eğitmek için de onun kendisinden yardım al. Kuvvet ancak Allah'tandır.

24- Kardeşinin senin üzerinde olan hakkı şudur: Bilmelisin ki, o senin güçlü kolun, sığınacağı yardımın, itimat ettiğin izzetin ve düş-

mana karşı koyduğun kudretindir. Öyleyse onu, Allah'a karşı isyan etmek ve Allah'ın hakkına zulüm etmek için bir vesile kılma; ona, nefisine ve düşmanına karşı yardımcı olmayı, onunla şeytanlar arasında engel olmayı, ona nasihat etme hakkını eda etmeyi ve Rabbine teslim olup emrine uyarırsa, Allah'ın rızası için ona teveccüh etmeyi terk etme. Ama Allah'ın emrine itaat etmezse, Allah-u Teâla senin nezdinde, kardeşinden daha üstün ve daha aziz olmalıdır.

25- Seni serbest bırakan efendinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki o kendi malını senin yolunda harcamıştır. Seni kölelik zilleti ve yalnızlığından kurtarıp hürriyetin izzet ve ünsiyetine kavuşturmuştur. O seni kölelik esaretinden kurtarmış, kulluk zincirini boyundan açmış, izzet kokusunu sende vücuda getirmiştir. O seni baskı zindanından çıkarmış ve zorluğu senden uzaklaştırmıştır. İnsaf ve adalet üzere senin hakkında konuşmuş ve bütün dünyayı (gidip gelmek, çalışıp kazanmak vs. şeyleri) sana helal etmiştir. Seni kendine malik kılmış, esaret bağına çözmüş, Rabbine ibadet etmek için seni serbest bırakmış ve bu yol uğrunda da kendi malının azalmasına katlanmıştır. Öyleyse bilmelisin ki o, akrabalarından sonra hayatında ve ölümünde sana (herkesten) daha yakın ve daha evlâdır; ve Allah yolunda senin yardım ve desteğine herkesten daha layıktır. Sana ihtiyacı olduğu şeyde kendini ona tercih etme.

26- Serbest bıraktığın kölenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, Allah seni ona himayeci, koruyucu, yardımcı ve sığınak kılmıştır. Onu, seninle kendi arasında bir vasıta yapmıştır. Elbette ki seni ateşten koruyacaktır. Bu senin ahirette ki mükâfatındır. Dünyada akrabası olmayanın da mirası, kurtuluşu için harcadığın mal ve ondan sonra da yaptığın vazifeler karşısında sana yetiştir; hakkına riayet etmediğin takdirde mirasının sana hoş (helal) olmayacağından korkulur. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

27- Sana iyilik edenin senin üzerindeki hakkı, ona teşekkür etmek, iyiliğini anman, hakkında güzel sözler yayman ve Allah ile kendi aranda onun için halisane dua etmendir. Böyle yaptığında gizlide ve açıkta ona teşekkür etmiş olursun; yaptığı iyiliği telafi etmek mümkün olursa telafi et; mümkün olmazsa fırsat bulup bu iyiliğin karşılığını vermeye hazırlan.

28- Müezzinin senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, müezzin, sana Rabbinin hatırlatır. Seni nasibine (ibadetten yararlanmaya) davet eder ve Allah'ın farz kıldığı farizayı yapmada da en güzel yardımcıdır. Sana iyilikte bulunan herkese teşekkür ettiğin gibi bu amelin karşısında ona teşekkür etmelisin.

Eğer sen evinde bulunduğunda da buna (namaza) önem verirsen, Allah için müezzinin işine itiraz etmez ve onun hiç kuşkusuz Allah'ın bir nimeti olduğunu bilirsin. Öyleyse her halükârda Allah'a hamt ederek nimetine karşı iyi davran. Kuvvet ancak Allah'tandır.

29- Cemaat imamının senin üzerindeki hakkı şudur: Bilmelisin ki, cemaat imamı seninle Allah arasında elçi olmuş ve Rabbinin huzuruna çıkmada temsilci olmayı üzerine almıştır. O, seni temsilen konuşuyor, sen onu temsilen değil. O senin için dua ediyor, sen onun için değil. O senin hakkında istekte bulunuyor, sen onun hakkında değil. Allah'ın huzurunda durmak ve senin hakkında O'ndan istekte bulunmak zahmetini o üstlenmiştir; sen onun hakkında değil. Bunların herhangi birinde kusur olursa, o suçludur, sen değil. Eğer günahkâr olursa (vazifesine aykırı hareket ederse), sen o günaha ortak değilsin ve senin ona karşı bir iyilik ve minnetin yoktur. Cemaat imamı kendisini aracı kılıp seni korumuştur; namazıyla da namazını korumuştur. Öyleyse buna karşı ona teşekkür et. Güç ancak Allah'tandır.

30- Birlikte oturduğün kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Ona karşı yumuşak ve alçak gönüllü olmalısın. Konuşurken ona da hak tanmalısın. Aniden bakışını ondan kesmemelisin. Konuşurken hedefin ona anlatmak olmalıdır. Eğer sen onun yanına gitmişsen kalkmakta yetki sana aittir. Ama eğer o senin yanına gelmişse (o zaman) yetki onundur ve ondan müsaade almaksızın kalkman doğru değildir.

31- Komşunun senin üzerindeki hakkı şudur: Gıyabında onu (haklarını) korumalısın. Huzurunda ona saygı göstermelisin. Her halükârda ona yardımda bulunmalısın. Ayıbını aramamalısın. Kötülüklerinden haberdar olmak için araştırmamalısın.

Eğer tesadüfen kasıtsız olarak ve onu takip etmeksizin ayıplarından birini öğrenirsen, haberdar olduğun şeye, sağlam bir kale ve muhkem bir perde gibi olmalısın. Eğer mızraklar, onu bulmak için kalbini

yarsalar bile, ona ulaşamamalıdırlar. Haberi olmadığı bir yerden (bir kimseyle gizli konuşurken) sözlerine kulak asmamalıdır. Zorlukta onu yalnız bırakmamalıdır. Nimette ona haset etmemelidir. Suçlarını görmezlikten gelmelidir. Hatalarını affetmeli, cahillik yaptığında tahammül etmelidir. Onunla daima uzlaşmalıdır. Hakkında kötü söyleyenlere müsaade etmemelidir. Kendisini iyilik taraftarı gösteren münafığın hilesini (ona bildirmekle) etkisiz hâle getirmelidir. Ona güzel davranmalıdır. Kuvvet ve kudret ancak Allah'tandır.

32- Yol arkadaşının senin üzerindeki hakkı şudur: Mümkün olduğu kadar ona ihsan ve iyilikte bulunmalıdır; bunu yapamıyorsa, en azından insafli davranmalıdır. Sana nasıl saygı gösteriyorsa, sen de ona öylece saygı göstermelidir. Seni koruduğu şekilde onu korumalıdır. Aranızda olan şeyde (iyilik yapmakta) senden ileri geçmemesine dikkat etmelidir; senden ileri geçtiğinde de onu telafi etmeye çalışmalıdır. Ona layık olan dostlukta kusur etmemelidir. Onun hayrını istemeyi ve onu korumayı kendine gerekli bilmelidir. Allah'a itaat etmekte ve günahı terk etmekte ona yardımcı olmalıdır. Kısaca onun için rahmet vesilesi olmalıdır, azap vesilesi değil. Güç ancak Allah'tandır.

33- Ortağın senin üzerindeki hakkı: Gıyabında sorunlarını halletmen, huzurunda onunla eşit olman, onun görüşünü bilmeden karar almaman, ona istişare etmeden kendi başına bir iş yapmaman, malını koruman ve önemli veya önemsiz olan her şeyde ona hıyanet etmemendir. Zira şöyle bir hadis bize ulaşmıştır: "Allah'ın eli, iki ortak birbirlerine hıyanet etmedikçe onların üzerindedir." Güç ancak Allah'tandır.

34- Malın senin üzerindeki hakkı şudur: Onu ancak helal yoldan elde etmelidir; haram olan yerde sarf etmemelidir; lazım olan yerden esirgeyip lazım olmayan yerde harcamamalıdır; bu malı, Allah'tan olduğu için ancak O'nun razı olduğu yerde kullanmalıdır. Seni övmemesi (zahmetlerinin kadrini bilmemesi) muhtemel olan bir kimseyi (yani varisi) o malda, kendine tercih etmemelidir. Zira şayet geride bıraktığın malda mirasçı iyi mirasçılık yapmayıp Rabbinin itaati yolunda o malı harcamaz olursa, sen de bu işte ona yardım etmiş olursun veyahut da mirasçı, o malda kendi hâlini düşünüp onu Allah'ın itaati yolunda harcarsa, o zamanda o faydalanır ve azapla birlikte günah, hasret ve pişmanlık sana kalır. Kuvvet ancak Allah'tandır.

35- Alacaklının senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer zengin isen borcunu ödemelisin; işinde ona yardımcı olmalısın; borcunu ödemeyi geciktirmemelisin.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Zenginin, borcu ödemeyi geciktirmesi zulümdür." Ama eğer elin darda olursa, onu tatlı bir dille razı etmelisin ve güzelce mühlet vermesini istemelisin ve iyi bir şekilde (rahatsız etmeyerek) geri çevirmelisin; hem malını vermeyip, hem de kötü muamelede bulunmamalısın; zira böyle bir tavır alçaklıktır. Ve güç ancak Allah'tandır...

36- Kendisiyle oturup kalktığın kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Onu aldatmamalısın, ona hile yapmamalısın, ona yalan söylememelisin, onu gaflette bırakmamalısın, şefkatsiz bir düşman gibi onu yıkmaya çalışmamalısın, sana itimat ederse mümkün olduğu kadar onu gözetmelisin ve bilmelisin ki, itimat ederek işi diğerine bırakan kimseyi (alış verişte) aldatmak bir nevi faizdir. Ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

37- Aleyhine dava açan kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Aleyhine açtığı dava hak olursa delilini reddetmemelisin, iddiasını iptal etmeye çalışmamalısın. Nefsine düşman olmalısın, kendi aleyhine hükmetmelisin. Tanığa ihtiyaç olmaksızın onun yararına tanıklık etmelisin. Zira bu Allah'ın senin üzerindeki hakkıdır. Yine eğer batıl bir şeyi iddia ederse, onunla uzlaşmalısın, onu korkutmalısın, dinine yemin ettirmelisin, Allah'ı hatırlatmakla sana olan öfkelerini yok etmelisin ve karşı tarafın tecavüzünü senden uzaklaştırmayan, aksine günahını senin üzerine atan ve düşmanlık kılıcını aleyhine bileyen boş lafları ve kargaşayı bir kenara bırakmalısın. Zira çirkin söz, şer çıkardığı gibi, güzel söz de şerri giderir. Ve güç sadece Allah'tandır.

38- Aleyhine dava açtığın kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: İddia ettiğin şey hak olursa, mümkün olduğu kadar onunla yumuşak konuşmalısın. Çünkü dava, daima karşıdakine ağır gelir. Delilini yumuşakça, ağır ağır en açık bir beyan ve en latif bir tavırla söylemeli ve delilini bırakıp yaygara çıkarmakla meşgul olmamalısın. Zira delilin ortadan yok olup gider ve bunu telafi etmen de mümkün olmaz. Ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

39- Seninle istişare eden kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer doğru ve yararlı bir fikrin var ise, onu söylemeli ve ona öyle bir

yol göstermelisin ki, onun yerine olsaydın sen de aynı yolu takip ederdin. Elbette bu, şefkat ve yumuşaklıkla birlikte olmalıdır. Zira yumuşaklık, korkuyu giderdiği gibi, sertlik de korku doğurur. Eğer kendi görüşün olmaz, (ama) görüşüne güvendiğin ve kendin için beğendiğin bir kimseyi tanıyor isen, onu o adama göndermelisin ki, onun için bir hayrı esirgememiş olasın. Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'tandır.

40- İstişare ettiğin kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Bir konuda aynı görüşü paylaşmadığınızda onu suçlamamalısın. Çünkü insanların görüşleri muhteliftir. Görüşünü sakıncalı görüyor isen, onu kabul edip etmemekte serbestsin. Ama sence istişareye layık gördüğün kimselerden sayılıyorsa, artık onu suçlaman caiz değildir. Görüşünü dile getirip istişareyi kabul ettiği için ona teşekkür etmelisin. Eğer görüşü sana uygun ve isabetli olursa, Allah'a hamt edip kardeşine teşekkür ederek onu kabul etmelisin ve eğer bir gün, (görüş açısından) sana ihtiyaç duyarsa, yaptığı iyilikleri telafi etmeye çalışmalısın. Güç yalnızca Allah'tandır.

41- Nasihat isteyeninin senin üzerindeki hakkı şudur: Onu kabul edeceği doğru bir yola yönlendirmelisin. Kulağına hoş ve yumuşak gelen ve aklının kavrayabileceği sözleri konuşmalısın. Zira her aklın, sözü kabul ve reddetmekte belli bir haddi vardır. Her halükârda tavrın şefkat ve rahmet üzere olmalıdır. Ve kuvvet yalnızca Allah'tandır.

42- Nasihat edenin senin üzerindeki hakkı şudur: Ona karşı yumuşak ve mütevazı olmalısın. Nasihatlerini anlaman için kalbini ona verip sözlerini iyice dinlemelisin ve daha sonra nasihatlerine bakıp üzerinde düşünmelisin.

Nasihatleri hakka uygun olursa, buna karşı Allah'a şükredip onları kabul etmeli ve hakkını tanımalısın. Nasihatlerini hakka uygun bulmadığında ise, onu suçlamamalısın ve bilmelisin ki, hayrını istemekte kusur etmemiş, ancak (görüşünde) hata etmiştir. Ama (geçmişini bildiğinden dolayı) suçlanmaya müstahak olursa, o zaman onun hiçbir sözüne itina göstermemelisin. Ve kuvvet ancak Allah'tandır.

43- Büyüğün senin üzerindeki hakkı şudur: Yaşlılık hürmetini korumalısın. İslâm'da fazilet ehlinde olursa, İslâmiyet'te senden önce olduğundan dolayı onu yüceltmelisin. Çekişmelerde ona karşılık vermemelisin. Yolda ondan ileri geçmemeli ve onun önünde yürümemelisin.

Ona saygısızlık yapmamalısın; o seni saymazlıktan gelirse, tahammül etmelisin. Yaşlılığıyla beraber İslâmiyetinden (önce Müslüman olduğundan) dolayı hürmet göstermelisin. Zira yaşlılık hakkı, İslâm hakkı miktarıncadır. Güç ancak Allah'tandır...

44- Küçüğün senin üzerindeki hakkı şudur: Ona merhametli olmalısın. Eğitimi ve öğretiminde gayret etmelisin. Hatalarını affetmeli, onlara göz yummalısın. Ona yumuşak davranmalı ve yardımda bulunmalısın. Çocukluk suçlarını örtmelisin. İşte bu tutum, onun tövbe etmesine (ve ıslah olmasına) sebep olur. Yumuşaklık gösterip ona karşı inat etmemelisin. Çünkü bu tavır, onun gelişmesi ve hidayeti (doğruyu bulması) için daha uygundur.

45- Senden bir şey isteyen senin üzerindeki hakkı şudur: Doğru söylediğine yakın edip ihtiyacını karşılamaya gücün yeterse, bağıшта bulunmalısın. Başına gelen belâlardan dolayı ona dua etmeli ve isteğine ulaşması için yardımda bulunmalısın. Eğer doğru konuşmasında şüphe eder, önceden de onun hakkında böyle bir suçlama olduğundan dolayı bu işi yapmaya karar almazsan, bu tavrının, şeytanın hilesinden olup böylece seni kendi nasibinden alıkoymak ve seninle Rabbinin rızası arasına girmek istediğinden korkmalısın. Buna rağmen yardım etmediğin takdirde, haysiyetini zedelememeli ve hoş bir şekilde onu geri çevirmelisin. Eğer nefesine galip gelir ve kalbine onun hakkında yönelen (şeytani) vesveselere rağmen onun ihtiyacını karşılasan, şüphe yok ki bu işin, azim ve iradeye dayanan işlerdendir elbette.

46- İstekte bulunduğun kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: İstedığın şeyi verirse, kabul edip teşekkür etmelisin ve iyiliğini bilmelisin. Vermediği takdirde de mazeretli olduğunu kabul edip hüsn-ü zanda bulunmalısın. Şunu da bil ki, esirgese de kendi malını esirgemiştir (senin değil). Hiçbir kimseyi malını esirgediğinden dolayı, zalim olsa bile, kınamamak gerekir. Çünkü insan kendisine çok zulüm edendir ve nimetlere karşı da nankördür.

47- Allah'ın, aracı ve vesile kılıp seni hoşnut ettiği kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer farkında olarak bunu yapmışsa, ilk önce Allah'a ve daha sonra karşılık olarak bu iyilik miktarınca ona teşekkür etmelisin ve öncelikli davranmasını telafi etmeye çalışmanın yanı sıra onun iyiliğine karşılık vermek için fırsat aramalısın. Ama eğer maksa-

dı seni hoşnut etmek değilmişse, yine de Allah'a hamt ve şükretmelisin ve bilmelisin ki, bu hoşnutluk O'ndan taraf sana gelmiştir. Allah'ın nimetlerinin sana ulaşmasına sebep olduğu için de o adamı sevip hayrını istemelisin. Zira her ne olursa olsun, kasıtsız olsa bile nimete sebep olan şey berekettir. Ve kudret yalnızca Allah'tandır.

48- Sözü veya ameli ile sana kötülük eden kimsenin senin üzerindeki hakkı şudur: Eğer kasıtlı olarak bu işi yapmışsa, şerrin kökünün kesilmesi ve onun gibi insanlara iyi edep verilmesi, (kırgınlık ve düşmanlığın ortadan kalkması) için onu affetmen daha evlâdır. Allah buyuruyor ki:

"Kim zulme uğradıktan sonra nusret bulur (hakkını alır)sa, artık onlar için aleyhlerinde (onları suçlu saymaya) bir yol yoktur. Yol, ancak insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere tecavüz ve haksızlıkta bulunanların aleyhinedir. İşte bunlar için acıklı bir azap vardır. Kim de sabreder ve bağışlarsa hiç şüphesiz bu azme değer işlerdendir."⁽²³⁶⁾

Yine buyurmaktadır ki: **"Ceza verecekseniz, size ceza verilenin misliyle ceza verin ve eğer sabrederseniz, andolsun, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır."**⁽²³⁷⁾

Elbette bu (kıyas), kasıtlı olduğu takdirde uygulanır. Ama kasıtlı olmazsa, kasıtlı intikam alarak ona zulmedip, hatayı kasıtlı olarak telafi etmeye çalışmamalısın. Ona yumuşak davranmalısın ve mümkün olduğu kadarıyla da lütuf ve şefkatle onu geri çevirmelisin. Ve kudret ancak Allah'tandır.

49- Dindaşlarının senin üzerindeki hakkı şudur: Kalbinde onlara karşı esenlik arzusunu taşımalı, onlara karşı merhametli olmalısın. Kötü hareketlerde bulunanlarıyla iyi geçinmeli, samimiyet kurarak onları ıslah etmeye çalışmalısın. Kendilerine veya sana karşı iyi olanlarına ise teşekkür etmelisin; çünkü onun sana eziyet etmekten çekinmesi, geçimini sağlayarak seni zahmete düşürmemesi, sana bir zararının dokunmaması, kendisine iyilik olduğu gibi, sana da iyilik sayılır.

Öyleyse onların hepsine dua et. Onlara yardımda bulun. Her birisinin makam ve mevkisini gözet. Büyüklerini baba, çocuklarını evlat,

236- Şûrâ / 41-43.

237- Nahl / 126.

orta yaşlılarını ise kardeş yerine koy. (Onlardan) kim yanına gelirse, lütuf ve şefkatle karşıla ve haklarında kardeşliğe riayet et.

50- Zimmet ehlinin⁽²³⁸⁾ senin üzerindeki hakkı şudur: Allah'ın onlardan kabul ettiği şeyi kabul etmelisin. Allah'ın onlar hakkındaki taahhüt ve misakına riayet etmelisin (onlara verdiği güvenceyi bozmalısın).

Onlardan, (akit ve zimmet gereğince) kendilerini sorumlu kıldıkları şeyleri istemelisin. Yaptığınız muamele ve muaşeretlerde Allah'ın sana hükmettiği şeyle onların hakkında hükmetmelisin. İslâm'ın sığınağında olmaları, Allah ve Resülü'nün *salla'llâhu aleyhi ve alih* ahbine riayet edilmesi gerekçesi, seni onlara zulmetmekten alıkoymalıdır. Zira Peygamber'den şöyle bir hadis bize ulaşmıştır:

"Kim İslâm'ın sığınağında olan bir kimseye zulmederse, ben onun düşmanıyım." Öyleyse Allah'tan çekin. Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'tandır.

İşte bu, seni kuşatan elli tane haktır. Şartlar ne olursa olsun, bu hakların sınırını aşma. Bunların hepsine riayet etmen, edası için çalışman ve bunları yapabilmek için de Allah'tan yardım dilemen lazımdır. Kuvvet ve kudret yalnızca Allah'tandır ve bütün övgüler alemlerin Rabbi Allah içindir.

Zühd Hakkındaki Sözleri

Dünyada zahit olup ahirete ilgi gösterenlerin alâmeti, aynı hedefi taşımayan dost ve arkadaşları terk etmeleri ve böyle kimselerle oturup kalkmamalarıdır. Ey insanlar, bilin ki ahiret için amel eden, dünyanın peşin mal ve mülkünden el çekip ölüm için hazırlık yapar, vakit geçmeden ve mutlaka karşılaşacağı ecel gelmeden önce ahiret işine koşar ve ölümden önce ihtiyatlı davranır.

Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Onlardan birine ölüm gelip çattı mı, "Rabbim beni geri çevir, umulur ki geride bıraktığım dünyada, salih amel-lerde bulunurum." der.**"⁽²³⁹⁾ Öyleyse her biriniz, bugün kendisini dünyaya

238- Müslümanların himayesinde olan veya Müslümanların antlaşma yaptığı Hıristiyan, Yahudî vs. gibi gayrimüslim topluluklar.

239- Mü'minin / 99.

dönmüş, ihtiyaç ve çaresizlik günü için salih ameller yapmakta kusur ettiğinden dolayı pişman olmuş kimse gibi farz etmelidir.

Ey Allah'ın kulları! Biliniz ki kim, dünya sultanlarının gece saldırısından korkarsa uykusu kaçır; rahat uyuyamaz; yeme ve içmeden kesilir. Öyleyse ey insanoğlu! Aziz Allah'ın ansızın taarruz edip elemli yakalayışla yakalaması ve günah ehline ansızın baskın yapması var iken, sana yazıklar olsun. Ölüm gece ve gündüz kapıları çalmaktadır. Bu öyle bir ansızın baskındır ki, ne ondan kaçıp kurtulmak olur ve ne de O'ndan başka bir sığınak bulunur.

Ey müminler! Takva ehlinin, korktuğu gibi, Allah'ın ansızın gönderceği azabından korkun. Zira Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"İşte bu (zalimler yok olduktan sonra yerlerine varis olmak), benim makam ve azabımdan korkan kimselere ait bir şeydir."** ⁽²⁴⁰⁾

Öyleyse dünya yaşantısının süsünden ve aldatmasından korkun. Ona meyletmeyin ve zararlı sonucunu hatırlayın. Çünkü dünyanın süsü imtihan vesilesi, sevgisi de günahıdır.

Ey insanoğlu, yazıklar olsun sana! Bil ki fazla yemekten oluşan kavsavet, dolu karnın sıkıntısı, doymanın sarhoşluğu ve mülkün gafleti (gururu), insanı amel etmekten alı kor, Allah'ı hatırlamayı unutturur ve ecelin yaklaşmasını akıldan çıkarır. Dünya sevgisine tutulan, şarap sarhoşluğundan aklını yitiren kimse gibidir. Şüphesiz ki Allah'ı tanıyan, O'ndan korkan ve O'nun için çalışan, doymayı sevmeyecek derecede kendisini açlığa alıştırmalıdır; evet, yarış atı da böylece zayıflatılır.

Ey Allah'ın kulları! Allah'ın sevabına ümitli olan ve azabından korkan kimseler gibi, O'ndan korkun. Allah'a andolsun ki O, size bir mazeret yolu bırakmamış, sizi korkutmuş, teşvik ve tehdit etmiştir. Ama siz, ne O'nun teşvik ettiği değerli sevaplara iştihak gösterip çalışıyorsunuz ve ne de sizi tehdit ettiği elemli ve şiddetli azaplardan korkup çekiniyorsunuz. Hâlbuki Allah-u Teâlâ, kitabında size bildirmiştir ki: **"İnanarak iyi işlerde bulunanların çalışmaları karşılıksız bırakılmaz ve biz, şüphe yok ki onları yazmaktayız."** ⁽²⁴¹⁾

240- İbrahim / 14.

241- Enbiyâ / 94.

Sonra Yüce Allah Kur'ân'da, dünya hayatının peşin şatafat ve parlıtısından çekinmeniz için size ayetler indirerek buyurmuştur ki: "**Mallarınız ve evlatlarınız, sizin için ancak bir denemedir; Allah katındaysa pek büyük bir mükâfat vardır.**"⁽²⁴²⁾

Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah'tan çekinin, dinleyin ve itaat edin. Yine Allah'tan korkun ve öğütleriyle öğütlenin. Ben, günahın (zararlı) sonuçlarının sizlerin çoğunu zayıf ve güçsüz bir hâle getirdiğini görüyorum. Ama yine de onlar, gûnahtan çekinmeyip dinlerine zarar verdiği hâlde ondan nefret etmiyorlar.

Ey insanlar! Allah'ın, dünyanın ayıbı ve hakirliği hakkındaki çağrısını duymuyor musunuz? Buyuruyor ki:

"**Bilin ki dünya yaşayışı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme, mal ve evlatlar da bir çoğalma tutkusudur. Bir yağmur örneği gibi onun bitirdiği ekin, ekincileri şaşırır, sevindirir, sonra kuruyuverir de bir de bakarsın, sapsarı olmuş, sonra da çerçöp oluvermiştir. Oysa ahirette şiddetli bir azap, Allah'tan bir mağfiret ve bir hoşnutluk (rıza) vardır. Dünya hayatı, aldanış olan bir metadan başka bir şey değildir. Rabbinizden olan mağfirete (erişmek) ve cennete (kavuşmak için) çaba gösterip yarışın ki, (o) cennetin genişliği gök ile yerin genişliği kadar olup da Allah'a ve O'nun Resulüne iman etmekte olanlar için hazırlanmıştır. İşte bu, Allah'ın fazlıdır ki, onu dilediğine verir. Allah büyük fazl sahibidir.**"⁽²⁴³⁾

Yine buyuruyor ki: "**Ey inananlar, Allah'tan sakının ve herkes, yarın için neyi takdim edip gönderdiğine baksın ve çekinin Allah'tan; şüphe yok ki Allah, ne yapıyorsanız hepsinden haberdardır. Ve o kişilere benzemeyin ki, Allah'ı unutmuşlar da O da onlara kendi nefislerini unutturmuştur. İşte onlar fasık olanların ta kendileridir.**"⁽²⁴⁴⁾

Ey Allah'ın kulları! Allah'tan korkun, tefekkür edin ve yaratıldığınız şey için çalışın. Zira Allah sizi abes olarak yaratmamış ve sizi başıboş da bırakmamıştır. Kendisini size tanıtmış, Resulünü size göndermiş ve helali, haramı, delil ve misalleri içeren kitabını da size nazil etmiştir. Öyleyse Allah'tan sakının. Çünkü Rabbiniz size delil olarak

242- Teğabün / 15.

243- Hadid / 20-21.

244- Haşır / 18-19.

şöyle buyurmuştur: "Onun için iki göz ve bir dille iki dudak vermedik mi? Ve ona iki sarp yolu (hayır ve şerri) göstermedik mi?"⁽²⁴⁵⁾

İşte bu, Allah'ın size olan hüccetidir. Öyleyse gücünüz yettiğince Allah'tan sakının. Zira Allah'ın gücünden başka bir güç yoktur ve O'ndan başkasına tevekkül edilmez. Allah'ın salâtı Muhammed Peygambere ve onun pak soyuna olsun.

Muhammed İbn Müslim-i Zührî'ye⁽²⁴⁶⁾ Mektubu

Allah, bizi ve sizi fitnelerden korusun ve ateşe yakalanmaman için sana rahmetsin. Bugün öyle bir duruma düşmüşsün ki, seni tanıyan herkesin sana acıması gerekir. Şüphesiz, Allah sana verdiği sağlıklı vücut ve uzun ömür ile yükünü ağırlaştırmıştır. Kur'ân'ın ilmini sana öğrettiği, seni dininde fakih kıldığı ve peygamberi olan Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* sünnetini sana tanıttığından dolayı da hüccetleri sana tamam olmuştur. Sana verdiği her nimet ve gösterdiği her delil karşısında da sana bazı vazifeleri farz kılmıştır. Bu ihsanları, şükretmeni denemek ve fazlını sana aşikâr etmek için yapmıştır ancak. Nitekim buyuruyor ki: "...Nimetlerime şükrederseniz nimeti arttırırım; nankörlük ederseniz, şüphe yok ki azabım pek çetindir."⁽²⁴⁷⁾

Öyleyse bak gör, yarın Allah'ın huzuruna çıktığında nasıl birisi olacaksın; "sana verdiği nimetlere nasıl riayet ettin ve emrine bıraktığı hüccetlerin hakkını nasıl eda ettin?" diye seni sorguya çekecektir. Sanma ki Allah senin mazeretini kabul edip kusurlarına göz yumacaktır. Heyhat, heyhat; sandığınız gibi değildir. Allah âlimlerden, "(Semavi kitapların hakikatlerini) insanlara mutlaka açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz."⁽²⁴⁸⁾ diye söz almıştır.

Bil ki, gizlediğin en ufak hak ve taşıdığın en hafif günah, zalime yaklaşmakla ve davetini kabul etmekle onun yalnızlık ve korkusunu giderip sapıklık yolunu ona kolaylaştırmandır. Beni korkutan şey, yarın günahınla birlikte hainlerle Allah'ın huzuruna çıkmak ve zalimle-

245- Beled / 8-10.

246- Zührî, bu hadisten de anlaşıldığı kadarıyla Emevîlerin saray âlimlerinden olup kadılık ve fetva makamında oturan bir kimsedir.

247- İbrahim / 7.

248- Âl-i İmrân / 187.

rin zulmüne yardım etmenle de aldığın ücretten sorguya çekilmendir. Çünkü sen, hakkın olmayan bir malı alarak hiç kimsenin hakkını vermeyen bir adama yaklaşmışsın. Ona yaklaşmanla da hiçbir batılı önleymemiş ve Allah'a düşmanlık eden bir kimseyle dostluk kurmuşsun. Acaba onlar, kendi yanlarına çağırarak seni kendi zulüm değirmenlerinin etrafında döndürdükleri bir eksen, kendi gayelerine ulaşmak için bir köprü, dalâletlerine bir merdiven, sapık yollarına tebliğci ve gittikleri yolu izleyen birisi yapmamışlar mı? Seninle gerçek âlimler hakkında şüphe icat ederek cahillerin kalplerini kendilerine çekiyorlar. Onların fesatlarının üzerini kapamakta, has ve ammenin (âlim ve cahillerin) ayağını onların kapısına açmakta, onların en yakın vezir ve en güçlü yardımcıların bile yapamadığı hizmeti sen yapmaktasın. Senden aldıkları şeye karşılık, verdikleri ne de azdır! Senin için onardıkları değersiz şey karşısında, gör, başına neyi yıkıyorlar? (Verdikleri dünya mal ve makamı karşılığında, ahiretini ve şerefini yok ediyorlar.) Öyleyse kendi hâline bak -çünkü başkası senin hâlini düşünmez- ve sorumlu bir kimse gibi kendi hesabına yetiş.

Küçüklük ve yaşlılık döneminde nimetleri ile seni rızklandıran Allah'a nasıl şükredeceğine dikkat et. Beni en fazla korkutan şey, Allah'ın şu ayette buyurduğu gibi olmandır: "**Onlardan sonra kitaba varis olan öyle bir nesil geldi ki, hem bu dünyanın geçici yararını alırlar, hem de yakında bağışlanacağız, derler.**"⁽²⁴⁹⁾

Şüphesiz sen ebedi kalınacak bir evde değilsin, aksine göç ilan etmiş bir yurttasın. İnsan akranından sonra ne kadar baki kalabilir ki? Dünyada korku içerisinde olan kimseye ne mutlu! Ölüp de kendisinden sonra günahı baki kalan kimsenin hâli de ne kötüdür!

Kısa bir mühlet verildiğine göre de çabuk davran. Zira sen, yaptığın işten habersiz olmayan biriyle karşı karşıyasın; seni koruyup kollayan, durumundan gaflet etmemektedir. Hazır ol ki, uzun yolculuk yaklaşmıştır. Günahını tedavi et ki, (ruhun) ağır bir şekilde hastalanmıştır.

Sanma ki (bu sözlerle) seni kınayıp azarlamak ve kusurlarını dile getirmek istedim. (Hayır!) Allah'ın, kaybettiğin isabetli görüşünü diriltmesini ve dininden unuttuğun şeyi geriye çevirmesini istedim ve

Allah-u Teâla'nın Kur'ân'da ki şu sözünü hatırladım ki: "**Hatırlat, gerçekten de hatırlatmak müminlere fayda verir.**"⁽²⁵⁰⁾

Yaşıtlarının ve tanıdıklarının öldüğünü ve onlardan sonra boynuzu kırık bir (koyun) gibi (yardımcısız) kaldığını unuttun mu? Bak, senin duçar olduğun duruma onlar da duçar oldu mu? Veya senin düştüğün uçuruma onlar da düştü mü? Veya senin hatırladığın hayra onlar da iltifat gösterdi mi? Ya da senin bildiğin bir şeyi onlar bilmiyorlar mıydı? Senin onlardan farkın halkın sana yönelmesi, senin fikrine uyup emrine itaat etmesi, helal bildiğin şeyi helal, haram ettiğin şeyi de haram kabul etmesidir. Senin bu durumun, bu makama lâıyık olduğun için değildir. Bunun sebebi, halkın senin elinde olan dünya malına göz dikmesi, gerçek âlimlerin olmayışı, cehaletin, makam ve dünya malı sevgisinin sana ve onlara galip gelmesidir. Bu konuda kendi cehalet ve aldanışının farkında değil misin? Halkın bela ve fitneye uğradığını görmüyor musun? Onları bu duruma düşüren ve aldatan sen oldun. Senin makamını görüp iş ve kazançlarından el çektiler.⁽²⁵¹⁾ Böylece, senin ilmi derecene ulaşmayı ve onunla elde ettiğin şeyi elde etmeği arzuladılar. Neticede bunlar, senin yüzünden derinliği idrak olunmayan bir denize düşüp haddi ölçülmeyen bir belaya duçar oldular. Allah bize ve sana yardım etsin. Yardım eden de O'dur.

Bu denilenlerden sonra, (bu tehlikeden kurtulmak istiyorsan,) salih kimselere katılabilmen için her şeyden (mal ve makamından) yüz çevir; öyle salih kimseler ki, (açlıktan) karınları sırtlarına yapıştığı hâlde eskimiş elbiseleri ile defnedilmişlerdir; onlarla Allah arasında hiçbir perde yoktur. Ne dünya onları aldatırdı ve ne de onlar dünyaya aldandı; (ahirete) ilgi gösterip onu talep ettiler ve gecikmeksizin de maksatlarına erdiler. Eğer dünya senin gibi yaşlı, ilimli ve eceli yakın birisi yanında bu kadar değer kazanırsa, o zaman yaşı az, bilgisi yetersiz, düşüncesi zayıf ve akli kâmil olmayan bir kimse nasıl kurtulabilir? "**İnna lillah ve inna ileyhi raciûn.**"

(Bu hâlimizle) Kime güvenelim?! Ve kime şikâyet edelim?! Biz kader ve üzüntümüzü ve sende gördüğümüz şeyi Allah'a şikâyet ediyoruz ve elinden çektiğimiz musibetleri de Allah'a bırakıyoruz.

250- Zariyat / 55.

251- Bu bölüm, ilim öğrenmek için onun etrafında toplanan öğrencilerle ilgilidir.

Küçüklük ve büyüklük döneminde nimeti ile halk arasında seni besleyen Allah'a nasıl şükredeceğine, halk arasında dini ile sana haysiyet verene nasıl tazim edeceğine, kisvesi ile seni örtenin kisvesini nasıl koruyacağına, kendisine yakın ve dergâhında hakir olmayı sana emreden kimseye nasıl yakın ve uzak olacağına dikkat et. Neden uykudan uyanmıyor ve yanlışlığından dolayı af dilemiyor da açıkça şöyle demiyorsun?: "Allah'a andolsun ki, ben şimdiye kadar bir defa olsun, Allah'ın dinini diriltmek veya batılı yok etmek için kıyam etmedim." İşte bu ikrarın kendisi, ilmin yükünü omzuna bırakan Allah'a şükretmektir. Beni en fazla korkutan şey, Allah'ın buyurduğu şu kimse-ler gibi olmandır: **"Onlardan sonra öyle bir soy geldi ki, namazı zayı etti onlar, şehvetlerine kapıldılar, pek yakında onlar azgınlıklarının cezasıyla karşılaşacaklardır."**⁽²⁵²⁾

Allah Kur'ân'ın yükünü senin omzuna bırakıp ilmini sana emanet vermiş ve sen ise onu zayı etmişsin. Seni duçar ettiği beladan bizleri kurtaran Allah'a hamdolsun.

Vesselâm.

Kısa Sözleri

- 1- Acı kaza ve kadere razı olmak, yakının en yüksek mertebesidir.
- 2- Nefsinin kıymetini bilene, dünya hakir görünür.
- 3- *"Halkın en değerlisi kimdir?"* diye sorduklarında: "Dünyayı kendisi için bir değer bilmeyen kimsedir." buyurdu.
- 4- Birisi, İmam *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda: *"Allah'ım, beni kullarına muhtaç kılma."* dediğinde şöyle buyurdu: "Öyle değildir; çünkü insanlar birbirlerine muhtaçtır; fakat sen şöyle de: "Allah'ım, beni kötü kullarına muhtaç kılma".
- 5- Allah'ın verdiği kanaat eden, halkın en zenginlerindedir.
- 6- Takvayla yapılan hiçbir amel az olmaz; Allah katında kabul olan bir şey nasıl az olabilir ki?
- 7- İster ciddi olsun, ister şaka, büyük ve küçük her yalandan sakının. Çünkü insan küçük yalan söylediği zaman yavaş yavaş büyük yalan söylemeye de cüret eder.

8- Düşmanın senin hakkında Allah'a karşı günah işlemekte olduğunu görmeyen, Allah'ın bir yardımı olarak sana yeter.

9- Hayrın tümü, insanın kendisini (çirkin işlerden) korumasıdır.

10- İmam *aleyhi's-selâm* evlatlarından birine şöyle buyurdu: Oğlum, Allah beni senin için beğenmiş, ama seni benim için beğenmemiştir; (işte bunun içindir ki) benim hakkımda sana tavsiyede bulunmuştur, ama senin için bana tavsiyede bulunmamıştır. Az bir hediyeyle de olsa (babana) iyilik yapmayı terk etme.

11- Birisi: "*Zühd nedir?*" diye sorduğunda, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Zühd on kısımdır, zühdün en yüksek derecesi, vera'nın (şüpheli şeylerden çekinmenin) en aşağı derecesidir; vera'nın en yüksek derecesi de yakinin en aşağı derecesidir; yakinin en yüksek derecesi de rızanın en aşağı derecesidir. Zühd, Kur'ân'ın bir ayetinde şöyle açıklanmıştır: "**Elinizden çıkarıp kaybettiğiniz şeye üzülmeyin ve size verdiği şeyden dolayı da sevinmeyin.**"⁽²⁵³⁾

12- Halktan bir şey istemek, hazır bir fakirlik olduğu gibi, zilletli bir yaşayışa, hayânın yok olmasına ve vakarın da azalmasına sebep olur. Halka az ağız açmak ise peşin bir zenginliktir.

13- Allah katında en sevimsiniz, ameli en güzel olanınızdır. Ameli en üstün olanınız, Allah indinde olan sevaba en fazla rağbet göstereninizdir. Azabından daha çabuk kurtulanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. O'na en yakın olanınız, ahlâkı en güzel olanınızdır. Allah'ın hoşnutluğunu en fazla kazananınız, ailesinin refahını en iyi sağlayanızdır. Ve en değerliniz ise, takvası daha çok olanınızdır.

14- Evlatlarından birine şöyle buyurdu: Oğlum, dikkat et beş kimseyle arkadaş olma, onlarla konuşmaya dalma ve onlarla yolculuğa çıkma. "*Babacığım onlar kimlerdir?*" diye sorduğunda İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Sakın yalancıyla arkadaş olma, çünkü böyle birisi serap gibi (aldatıcı)dir; uzağı yakın ve yakını da uzak gösterir sana. Sakın fasıkla arkadaş olma; çünkü böyle birisi seni bir öğün veya ondan daha az bir yemeğe satar. Sakın cimriyle arkadaş olma; zira ona en çok muhtaç olduğun bir zamanda malını esirgeyerek seni terk eder. Sakın ahmakla arkadaş olma; çünkü o sana fayda vermek isterken zarar

verir. Sakın sıla-i rahmi kesen bir kimseyle de arkadaş olma; çünkü Kur'ân-ı Kerim'de onu melun olarak gördüm.

15- Şüphesiz, Müslümanın Allah'ı tanınmasının nişanesi ve dininin kemali, yararsız sözleri terk etmesi, az cedel yapması, hilimli, sabırlı ve güzel huylu olmasıdır.

16- Ey Âdemoğlu! Kendi kendine öğüt veren olduğun, kendini muhasebe etmeyi düşündüğün ve Allah'tan korkmak gömleğin, günahahtan sakınmak ise örtün olduğu müddetçe daima hayırdasın. Ey Âdemoğlu! Sen öleceksin, sonra dirilip (hesap vermek için) Allah'ın huzurunda duracaksın. Öyleyse O'na cevap hazırla.

17- Ne Kureyş'ten ve ne de Arap'tan olan bir kimse için, tevazudan başka hiçbir iftihar yoktur. Üstünlük, ancak takvayladır ve amelin değeri ise niyete bağlıdır. Gerçek ibadet de ancak dinde bilinç sahibi olmaya bağlıdır. Ey insanlar, bilin ki Allah katında en fazla nefret edilen kimse, bir imamın gidişatını kabul edip (onun imam olduğuna inanıp) amellerine uymayan kimsedir.

18- Mümin dua ettiğinde üç sonuçtan biri gerçekleşir: Ya kendisine ahirette azık olur veya bu dünyada kabul olur ya da ona ulaşacak bir belayı geri çevirir.

19- Münafık, (diğerlerini) günahahtan sakındırır; ama kendisi sakınmaz. Namaza durduğunda (Allah'tan) yüz çevirir (fikir ve kalbiyle başka şeylere yönelir); rükûa gittiğinde (doğrulmadan koyun gibi) yere çöker; secde ettiğinde (karga gibi) başını yere vurup kaldırır; akşamlar, (oruç tutmaksızın) düşüncesi yemek olur; sabahlar, (gece) uykusuz kalmaksızın gündüz uyumayı düşünür. Ama müminin ameli hilmiyle birlikte. Öğrenmek için oturur; salim kalmak için susar; dostların ona emanet ettiği sırrı açıp söylemez; yabancılar için tanıklığı gizlemez (şahitlik yapmaktan kaçmaz); hak olan bir işi gösteriş için yapmaz ve utanarak da onu terk etmez; övülüp tezkiye edilirse, onların söyledikleri sözlerden (gurura kapılır diye) korkar; bilmedikleri günahları için Allah'tan mağfiret diler ve cahillerin cehaleti ona zarar vermez.

20- Şifa bulan bir hastayı görüp şöyle buyurdu: Günahlardan tertemiz olman mübarek olsun. Allah seni hatırlamıştır, sen de O'nu hatırla; günahlarını affetmiştir, sen de O'na şükret.

21- Beş şey elde etmek için seferlere çıksanız, binekleri yorup güçsüz kılsanız, yine de onların mislini elde edemezsiniz: Hiçbiriniz günahından başka bir şeyden korkmasın. Hiçbiriniz Rabbinden başkasına ümit bağlamasın. Hiçbiriniz kendisinden, bilmediği bir şey sorulunca, onu öğrenmekten (başka bir nüshaya göre: bilmiyorum demekten) utanmasın. (Sabredin; çünkü) sabrın imana göre konumu, vücuttaki baş gibidir; sabrı olmayanın imanı olmaz.

22- Allah buyuruyor ki: Ey Âdemoğlu! Verdiğim şeye razı ol ki, insanların en zahitlerinden olasın. Farz kıldığım şeyle amel et ki, halkın en çok ibadet edeni olasın ve haram kıldığım şeyden kaçın ki, halkın günahlardan en çok çekineni olasın.

23- Nice insanlar var ki, hakkında söylenen övgüyle aldanmıştır ve nice insanlar var ki, Allah'ın, (günah ve sırlarını) örtmesiyle mağrur olmuştur ve yine nice insanlar var ki, Allah'ın onlara verdiği ihsanla meşgul olup gaflete dalmışlardır.

24- Birleri, onlarına galip olan kimseye yazıklar olsun. (Bir günaha karşılık bir ceza, bir haseneye karşılık da on mükâfat verildiği için birlerden maksat günahlar ve onlardan maksat ise sevap işlerdir.)

25- Gerçekten dünya bize sırt çevirerek gitmekte; ahiret ise bize yönelerek gelmektedir. Bunlardan her birine uyanlar vardır; siz ise ahirete uyanlardan olun, dünyaya uyanlardan olmayın. Dünyada zühd edip ahirete meyledenlerden olun. Çünkü zahitler, yeryüzünü kendilerine sergi, toprağı döşek, keseği yastık, suyu ise esans etmişlerdir. Geçimleri için, ancak az bir miktar dünyadan koparırlar.

Bilin ki, kim cennete müştak olursa, iyiliklere koşar ve şehvetlerden uzaklaşır. Kim ateşten korkarsa, günahlarından tövbe ederek Allah'a yönelir, haramlardan sakınır. Kim dünyaya rağbet göstermezse, dünya musibetleri ona kolay gelir, hatta onları çirkin bile görmez. Allah-u Teâla'nın bazı kulları vardır ki, kalpleri ahirete ve ahiretin sevabına bağlanmıştır; sanki onlar, cennet ehlini, cennette ebedi, nimet ve refaha kavuşmuş olarak görürler; cehennem ehlini ise cehennemde azap çektikleri hâlde görürler. İnsanlar, onların şer ve kötülüklerinden korunmuşlardır. Çünkü onların kalpleri insanlarla değil, Allah korkusuyla meşgul olmuştur; gözlerini harama yummuşlardır; insanlara olan ihtiyaçları pek azdır; geçimlerinde Allah'ın verdiği az azığı kabul

eder, az bir yemekle yetinirler; kıyametin uzun hasretinden kurtulmak için bu kısa günlere sabrederler.

26- Birisi İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Ben seni Allah rızası için çok seviyorum.*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm* başını aşağı eğip şöyle buyurdu: "Allah'ım, senin bana buğzedip de insanların, beni senin için sevmesinden sana sığınyorum." Daha sonra buyurdular ki: "Ben de, rızası uğruna beni sevdiğin Allah için seni seviyorum."

27- Şüphesiz Allah-u Teâla, ısrarla dilencilik yapan cimri kimseyi sevmez.

28- Nice aldanmış mağrur kimseler vardır ki, boş şeylerle meşgul olup sevinçle sabahlarlar ve Allah'ın onlara gazap ettiğini ve bununla cehennem ateşine düşeceklerini bilmedikleri hâlde yiyip içerler.

29- Geliri miktarınca infak etmek, zenginliği miktarınca ailesinin refahını sağlamak, kendisi hakkında insanlara hak vermek ve selâm vermekte öne geçmek müminin sıfatlarındandır.

30- Üç şey müminin kurtarıcısıdır: Dilini insanlardan ve onların gıybetini yapmaktan korumak, dünya ve ahireti için yararlı olan şeylerle meşgul olmak, günahlarından dolayı çok ağlamak.

31- Müminin, mümin kardeşinin yüzüne sevgi ve muhabbetle bakışı ibadettir.

32- Üç şey her müminde olursa, Allah'ın sığınağında olur; Allah-u Teâla kıyamet günü, arşının gölgesinde ona yer verir ve onu o büyük günün korkusundan kurtarır: Halkın kendisi için nasıl davranmalarını istiyorsa, onlara aynı şekilde davranması; Allah'a itaat veya masiyet olduğunu bilmeden hiçbir işe başlamaması ve kendisindeki ayıbı gidermeden, kardeşini o ayıpla ayıplamaması. İnsanın kendi ayıbıyla meşgul olması, halkın ayıplarını aramaya fırsat bulmaması için ona yeterlidir.

33- Allah katında, O'nu tanımaktan sonra, karın ve tenasül organın iffetini korumaktan daha sevimli bir şey yoktur. Yine Allah nezdinde, O'ndan bir şey dilenilmesi kadar sevimli hiçbir şey yoktur.

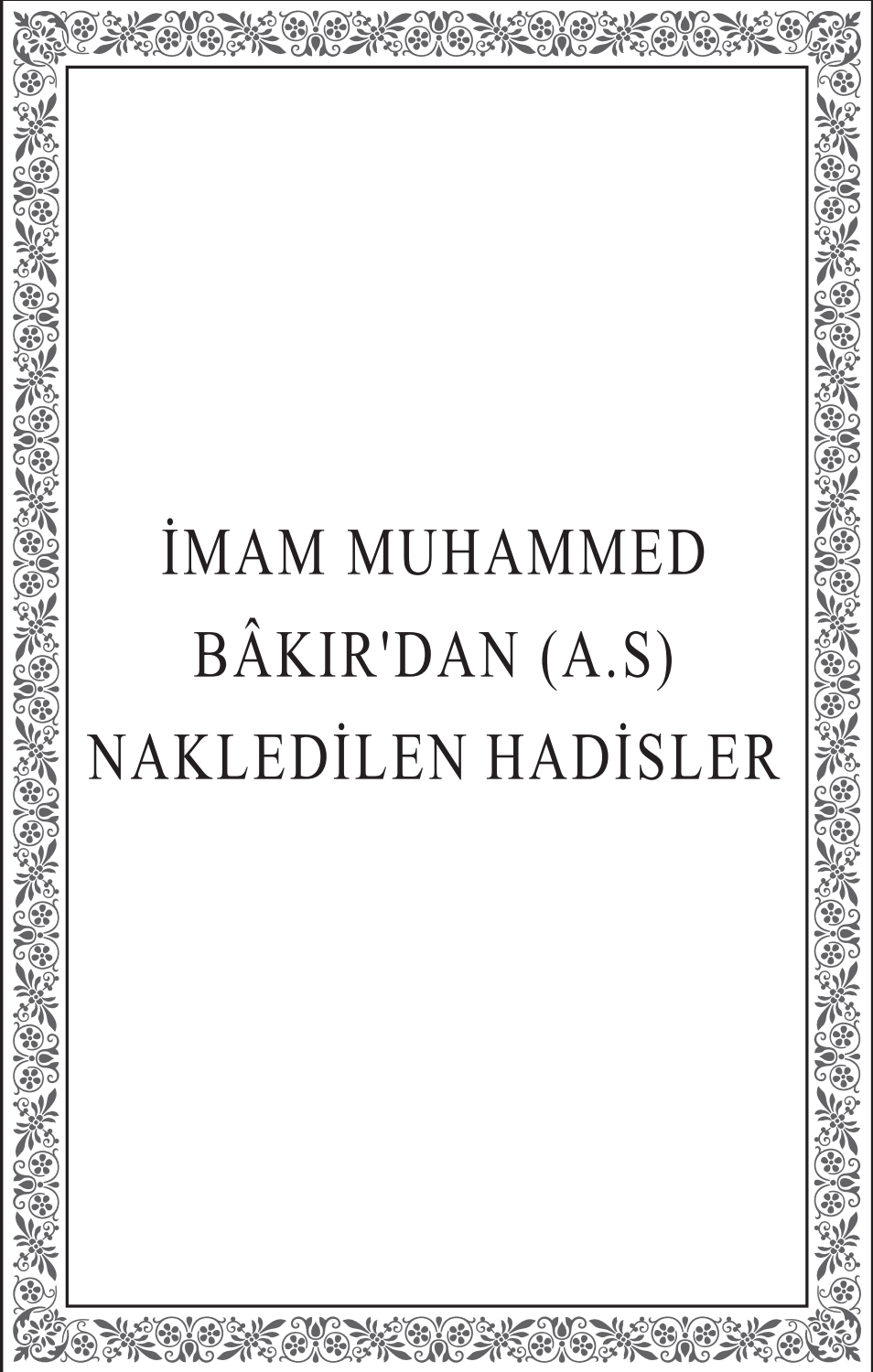
34- Oğlu İmam Muhammed Bâkır *aleyhi's-selâm*'a şöyle buyurdu: "Kim senden bir iyilik yapmanı isterse yap; eğer ona lâıyk olursa, bu yerinde bir davranıştır; eğer lâıyk olmazsa, sen böyle davranmaya la-

yıksın. Sağında iken sana küfür eden bir kimse, soluna geçer de özür dilerse özrünü kabul et."

35- Salih insanların meclisi, insanı iyiliğe götürür. Bilginlerin adabı, aklı çoğaltır. Ulu'l-emre (ilâhî hükümdarlara) itaat etmek izzetin kemalidir. Bir şey üreterek malını çoğaltmak yiğitliğin kemalidir. İstisare edene doğru olanı göstermek, nimetin hakkını eda etmektir. Halkı incitmekten sakınmak, aklın kemali (olduğu gibi), kısa ve uzun vadede de bedeninin rahatlığına sebep olur.

36- İmam *aleyhi's-selâm*, "**Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız sayamazsınız.**"⁽²⁵⁴⁾ ayetini tilavet ettiğinde şöyle buyurdu: Münezzehtir O Allah ki, nimetlerini tanıma hususunda hiç kimseye acizliğini itiraf etmekten fazla ilim vermemiştir ve Allah'ı idrak etme hususunda hiç kimseye O'nun zatını idrak edemeyeceklerini anlamaktan fazla marifet vermemiştir. O'nu idrak etmekten aciz olduklarını anlayanların bu marifetini övmüş ve aciz olduklarının bilincinde olmalarını, onların şükürü kılmıştır. Nitekim künhünü idrak edemeyeceklerini anlamalarını da iman kılmıştır. Zira O biliyor ki, kullarının gücü ancak bu kadardır ve bundan öteye geçemez.

37- Münezzehtir O Allah ki, nimeti itiraf etmeyi hamt ve şükretmekten aciz kalmayı itiraf etmeyi de şükür saymıştır.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text.

İMAM MUHAMMED
BÂKİR'DAN (A.S)
NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Muhammed Bâkır'dan (a.s) Hikmet, Zühd, Nasihat, İyiliği Emir ve Kötülükten Neyhetme ve Benzeri Konularda Nakledilen Hadisler

Cabir-i Cu'fi'ye Vasiyeti

İmam *aleyhi's-selâm* Cabir'e şöyle buyurdu: Ey Cabir kendi zamanının insanlarından beş şeyi ganimet bil: Hazır olduğunda tanınmamanı, hazır bulunmadığında aranmamanı, bir toplantıda bulunduğunda seninle istişare edilmemesini, bir şey söylediğinde kabul edilmemesini, evlenme teklifinde bulunduğunda da reddedilmesini.⁽²⁵⁵⁾

255- Birçok kimse bu tür durumlarla karşılaştıklarında, bunu olumsuz değerlendirip umutsuzluğa kapılır ve bu durumda olmayan kimseleri kendilerine göre daha şanslı addederler. Oysa mümin kendi amellerinden kaynaklanmadığı takdirde bulunduğu duruma rıza gösterip, o durumdan kendi lehine nasıl yararlanmanın yollarına bakar. Hadiste beyan edilen meşhur olmak, ilgi odağı olmak, insanların nazar-ı teveccühüne mazhar olmak, istişare edilmek gibi şeyler insan için birçok sorumluluğu, riya, kibir vb. birçok manevî hastalık ve afete müptela olma riskini de beraberinde getirir. Dolayısıyla bunlar olmadığında insan söz konusu riskler ve sorumluluklardan da kurtulmuş ve korunmuş olur. Ganimet olması hem bu açıdandır, hem de kendine vakit ayırıp kendini daha iyi ıslah etme imkânı ve fırsatı daha fazla olduğundandır. Hadisteki son iki cümle, yani "bir şey söylediğinde kabul edilmemesi, evlenme teklifinde bulunduğunda da reddedilmesi", tanınmadığı için reddedildiğine yorumlanması gerekir. Yoksa kötü tanındığı için değildir. Başka hadislerde insanın toplum tarafından hak etmediği halde yanlış tanındığı, yanlış bir şeyle itham edildiği zamanlarda, kendisini bu ithamdan kurtarması gerektiği, o konuda riya yapmasının sakıncası olmadığı vurgulanmıştır. Mesela namaz kılmadığı söyleniyorsa, bir müddet insanların göreceği yerlerde namaz kılması gerekir ki bu itham bertaraf olsun. (M. Aydın)

Yine beş şeyi sana tavsiye ediyorum: Zulme uğradığında zulüm yapma; hıyanet ederlerse hıyanet etme; tekzip edildiğinde sinirlenme; methedildiğinde sevinme; kınandığında sabırsızlanma. Hakkında söylenen sözler hususunda düşün; söyledikleri şeyleri kendinde bulursan, (bil ki) söylenen hak söze karşı öfkelenildiğinde Allah'ın gözünden düşmenin musibeti, seni kaygılandıran halkın gözünden düşmek musibetinden daha büyüktür. Ama eğer sende olanın aksini söylerlerse, (o zaman) zahmetsiz sevap elde etmiş olursun.

(Yine) bil ki, yaşadığın şehrin bütün halkı sana: "Sen kötü insan-sın." derlerse, bu, seni üzmemeli; "Sen iyi insansın" derlerse de, bu, seni sevindirmemeli; böyle olmadıkça bizlerin dostu olamazsın. (Her halükârda) sen kendini Allah'ın kitabına sunmalısın; eğer onun yolunda gidiyor, onun küçümsediğini küçümsüyor, sevdirdiğini seviyor ve korkuttuğundan da korkuyorsan, o zaman sebat göster ve hakkında söylenen sözlerin sana bir zararı olmadığı için de kendini müjdele. Ama eğer Kur'ân'dan uzak isen, (o zaman) neden kendini aldatasın? Mümin heva ve heveslerine galip gelmesi için daima nefesine karşı cihad halindedir; bazen nefsin eğriliklerini düzeltip Allah rızası için heva ve hevesine muhalefet eder; bazen de nefsi, onu mağlup eder ve kendi heva ve hevesine uydurur; ama Allah-u Teâla hemen onun elinden tutar ve o da kendine gelir. Allah onun sürçmesine göz yumar; o da Allah'ı anar, tövbe ve korkuya yönelir; (azap ve cezadan) korkusu arttığı için basiret ve marifeti de artar. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "**Allah'tan korkanlara Şeytan'dan bir vesvese eriştiğinde (önce) iyice düşünürler (Allah'ı zikredip-anarlar), sonra hemen bakarsın ki doğru yolu görüp bilmişlerdir.**"⁽²⁵⁶⁾

Ey Cabir! Allah'ın sana verdiği rızkın şükürünü yerine getirebilmen için az rızkı çok say. Nefsinin ayıplarını görebilmen ve affolunman için Allah'a olan ibadet ve itaatini az bil. Karşılaştığın kötülüğü, edindiğin bilgiyle kendinden uzaklaştır; bilgiyi de halis amelle çalıştır; halis ameli de, tam bir uyanıklıkla büyük gafletlerden koru; kâmil olan uyanıklığı da, gerçek korkuyla elde et. Mevcut yaşantıya razı olarak gösteriştten kaçın. Akla uyararak heva ve heves tehlikesin-

den kendini korusun. Nefsanî istekler galip geldiğinde ilmin irşadıyla kendini kontrol et. Halis amelleri mükâfat günü için korusun. İhtirastan (aşırı istekten) kaçınmakla, kanaatkâr olmaya çalışsın. Kanaati seçmekle şiddetli tamahkârlığı kendinden uzaklaştır. Arzularını azaltmakla, zahitliğin tadını alsın; insanlardan ümidini keserek tamahın kökünü kurtursun. Nefsi tanımakla, bencilliğin yolunu kapsın. (Çünkü nefsinin, kötü ahlâk ve tabiatını ve gizli isteklerini bilen insan kendini büyük görmez.) Doğru bir tefvizle (işini Allah'a bırakmakla) ruhi rahatlığa kavuşsın. Beden rahatlığını kalbin huzurunda arasın. Az hata yapmakla, kalp huzuruna kavuşsın. Yalnızlıkta çok zikir etmekle, yumuşak kalpli olmaya çalışsın. Daimi hüznüyle, kalbini aydınlat. Gerçek korkuyla Şeytan'dan korun. Yalan ümitten sakınsın (günah işleyip Allah'ın rahmetine boşuna ümit bağlama). Çünkü böyle bir ümit seni, gerçek korkuya (hakkiki azaba) sokar. Allah karşısında, amellerde doğru olmakla (ihlâsla) kendini süslesin. Göçmeye acele etmekle (ölüme hazırlanmakla) kendini O'na (Allah'a) sevdirebilir. İşini ertelemekten ve sonra yapacağım, demekten sakınsın. Çünkü helak olanlar bu denizde gark olmaktadır. Gafletten uzak olsun. Zira kalbin katılaşması gaflete dalmaktadır. Özü olmadiği yerlerde gevşeklik yapmasın. Çünkü pişman olanlar ona sığınır. Tam bir pişmanlık ve çok tövbe etmekle geçmiş günahlarından dönsün. Güzel bir dönüşle, Allah'ın rahmet ve affına yönel. Güzel dönüş için de, gecelelerin karanlığında, halis dua ve münacat ile Allah'tan yardım talebinde bulun. Az rızık çok ve çok itaati de az saymakla, büyük şükür elde et. Çok şükür etmekle, nimetin çoğalmasını kazan. Nimetin elden çıkması korkusuyla, büyük şükre sarılsın. Tamahı öldürmekle, ebedi izzeti talep et. Halktan ümitsizliğin verdiği izzetle, tamahın zilletini kendinden uzaklaştır. Yüce himmetle de, halktan ümidi kesmek izzetini elde et. Arzuyu azaltmakla, dünyadan (ahiretin için) azık topla. Fırsat varken hedefe kavuşmak için çabuk davran. Bedenin sıhhatli olmalı ve boş zaman gibi iyi bir fırsat olmaz. Güvenilmez insanlara, itimat etmekten sakınsın. Çünkü yemek alışkanlığı gibi kötülüğe de alışkanlık vardır (kötülüğe alışkın birisi alışkanlığını bırakamaz).

Bil ki, sağlık talep etmekten üstün bir ilim ve kalp sağlığından da üstün bir sağlık yoktur. Nefsin istek ve arzularına muhalefet etmek gibi akıl, günahattan alıkoyan korku gibi korku, hayırlı amele teşvik eden ümit gibi ümit, kalp fakirliği (tamah vs.) gibi fakirlik, gönül zenginliği

gibi zenginlik, nefsanî isteklere galip olmak gibi de güç yoktur. Yakın nuru gibi nur, dünyayı küçük görmek gibi yakın ve kendini tanımak gibi de bilgi yoktur. Huzur gibi nimet, şartların elverişli olması gibi de huzur yoktur. Yüce himmet gibi şeref, arzuyu azaltmak gibi zühd, makam üzere yarışmak gibi de ihtiras yoktur. İnsaf gibi adalet, zulüm gibi tecavüz, heva ve hevese uymak gibi de zulüm yoktur. Farzları eda etmek gibi itaat, üzüntü gibi de korku yoktur. Akılsızlık gibi musibet, yakın azlığı gibi akılsızlık, korkusuzluk gibi yakın azlığı, korkunun olmamasına üzülenin azlığı gibi de korkusuzluk yoktur. Günahı küçük saymak ve mevcut durumuna razı olmak gibi musibet, cihad gibi fazilet, heva ve hevese karşı mücadele etmek gibi de cihad yoktur. Öfkeyi yenmek gibi kuvvet, daimi yaşamak sevgisi gibi günah, tamah zilleti gibi de zillet yoktur. Fırsat varken, ihmalkârlık yapmaktan sakın. Zira ihmalkârlık, ehlini hüsrana uğratan bir sahadır.

Cabir İle Bir Konuşması

Cabir diyor ki: İmam Muhammed Bâkır *aleyhi's-selâm*, bir gün evinden dışarı çıkıp şöyle buyurdu:

Ey Cabir! Allah'a andolsun ki, ben bugün üzüntülü olarak sabahladım. "Canım sana feda olsun, bu üzüntünüz dünya için midir?" diye sorduğumda, İmam buyurdular ki: "Hayır, üzüntüm ahiret içindir. Ey Cabir! Kimin kalbine imanın halis hakikati girerse, dünya süslerinden yüz çevirir. Gerçekten dünya süsleri ancak oyuncak ve eğlencedir; (ama) ahiret evi, odur gerçek hayat.

Ey Cabir! Mümine, dünya hayatının şatafatı ve yaldızına yönelip bel bağlaması yakışmaz. Bil ki, dünyaya uyanlar; gaflet, gurur ve cehalet ehlidirler. Ahiret talipleri ise; inanan, amel eden, dünyaya meyilsiz olan, ilim ve fıkıh ehli, düşünüp ibret almaktan ve Allah'ı anmaktan bıkmayan kimselerdir.

Ey Cabir! Bil ki, takva ehli olan kimseler, gerçek zenginlerdir; dünyaya malından az bir miktar onları ihtiyaçsız kılar; masrafları azdır; hayır unuttuğunda hatırlatırlar; hayır iş görmek istediğinde de sana yardımda bulunurlar; şehvet ve lezzetlerini geriye atar, Rablerinin itaatine öncelik verirler; hayır yola ve Allah'ın dostlarının velayetine yönelirler; onları sever ve velayetlerini kabul edip onlara uyarlar.

Dünyayı, bir saat kalacağın ve sonra da oradan göçüp gideceğin bir menzil veya uykuda hoşnut olup da uyandığında elinde kalmayan bir mal farz et. Bu misali söylemem, Allah'ın tevfiikiyle akıl edip amel etmen içindir.

Ey Cabir! Allah'ın dini ve hikmetinden emanet verdiğim şeyi koru. Kendi hayrını düşün ve hayatında, Allah'ın senin nazarında olan mevkiine dikkat et. Çünkü sana, kıyamet günü Allah'ın nezdinde, buna göre davranılacaktır. Bak, eğer dünya, nazarında vafettiğim gibi olmazsa, artık bugünden itibaren Allah'ın razı olduğu eve (ahiret evine) doğru yönel. Nice insanlar vardır ki, dünya metana haris olup ona ulaşmışlar; ulaştıklarında da bu meta vebal olup onların bedbahtlığına sebep olmuştur. Yine nice insanlar vardır ki, ahiret işlerinden birini sevmedikleri hâlde ona ulaşmışlar; ona ulaşmakla da saadete ermişlerdir.

Kılıçlar Hakkındaki Sözü

Şiîlerden biri, Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'in savaşları hakkında İmam'a soru sorduğunda şöyle buyurdu: Allah-u Teâla Hazret-i Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'i* beş kılıçla göndermiştir:

O kılıçlardan üç tanesi, kınından çıkmıştır ve savaş, ağırlığını atmadıkça (insanlar arasındaki savaş sona ermedikçe) kınlarına konulmayacaktır; savaş da, güneş batıdan doğmadıkça (Hz. Mehdi *aleyhi's-selâm* zuhur etmedikçe) sona ermeyecektir (yani mücadele ve cihad güne kadar devam edip sürecektir). Ancak güneş batıdan doğunca artık bütün insanlar emniyet içerisinde olacaktır. Artık o gün, "...önceden iman etmeyenin veya imanı varken hayır bir iş yapmayanın imanı fayda etmez."⁽²⁵⁷⁾

Bir kılıç da, kınında hazır olan kılıçtır.

Diğeri ise, kınındadır; çıkarılması başkasıyla, hükmü ise bizimledir.

Kınından çıkmış olan üç kılıç şunlardır:

Birinci kılıç, Arap müşriklerinin üzerine çekilmiş olan kılıçtır. Allah *Azze ve Celle* buyuruyor ki: "**Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayıp hapsedin; her gözetleme yerinde onları**

bekleyin." "Eğer tövbe eder, (iman edip) namaz kılar ve zekât verirlerse artık onlar sizin din kardeşlerinizdir..."⁽²⁵⁸⁾

Bu gruptan öldürülme veya iman etmekten başka bir şey kabul olunmaz. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* bıraktığı sünnet üzere, onların malları ganimet alınır, çocukları ise esir edilir. Zira Resulullah onlardan esir almış, (bazılarını) affetmiş ve (bazılarından da) fidye kabul etmiştir.

İkinci kılıç ise ehl-i zimmetin üzerine çekilmiş olan kılıçtır. Allah-u Teâla (bu konuda) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara güzel söz söyleyin."⁽²⁵⁹⁾ Bu ayet ehl-i zimmet hakkında inmişti; daha sonra diğer bir ayet inerek bu ayeti nesh etti: "Kendilerine kitap verilenlerden, Allah ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini (İslâm'ı) din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın."⁽²⁶⁰⁾

Onlardan her kim İslâm ülkesinde olursa cizye vermek veya öldürülmekten başka bir yolu yoktur. Onların malları ganimet, çocukları ise esir alınır. Cizye vermeyi kabul ettiklerinde, onları esir almak haram, malları muhterem, onlarla evlenmek ise caiz olur. Ama onlardan her kim, darü'l-harbdâ olursa (Müslümanlarla bir antlaşmaları olmayan küfür ülkesinde olursa), onları esir etmek, mallarını ganimet almak bize helaldir; onlarla evlenmek ise caiz değildir. Darü'l-İslâm'a girerek cizye vermek veya öldürülmekten başka onlardan hiçbir şey kabul olunmaz.

Üçüncü kılıç ise Türk, Deylem⁽²⁶¹⁾ ve Hazar⁽²⁶²⁾ müşrikleri gibi acem müşriklerinin üzerine çekilmiştir. Allah-u Teâla, Muhammed Suresi'nin evvelinde, o kâfirlerin macerasını naklettikten sonra şöyle buyuruyor:

"(Kâfir olanlarla karşı karşıya geldiğiniz zaman) Hemen boyunlarını vurun; sonunda onları iyice bozguna uğratıp, zafer kazanınca da artık (esirler için) bağı sımsıkı tutun. Bundan sonra ya bir lütf olarak, ya da bir fidye (karşılığı, bırakın onları). Öyle ki savaş ağırlıklarını bıraksın (sona ersin)."⁽²⁶³⁾

258- Tevbe / 5 ve 11.

259- Bakara / 83.

260- Tevbe / 29.

261- Deylem, İran'ın şimdiki Hazar denizinin güneyinde olan Gilan eyaletidir.

262- Hazar, Hazar denizi kıyısında ve Kafkas dağlarında yaşayan bir kavimdi.

263- Muhammed / 4.

"Lütuf"tan maksat, esir aldıktan sonra onları serbest bırakmaktır. "Fidye"den maksat da onlarla Müslümanların, aralarındaki savaş esirlerini, mübadeleyle serbest bırakmaları için yaptıkları antlaşmadır. İşte bunlar, o kimselerdir ki, öldürülmek ve İslâm'ı kabul etmekten başka onlardan hiçbir şey kabul olunmaz ve darü'l-harpta oldukları müddetçe de onlarla evlenmek caiz değildir.

Kınında hazır olan kılıç ise bağilerin (yani, hak olan imama karşı baş kaldıran kimselerin) üzerine çekilmiştir. Allah-u Teâla buyuruyor ki:

"Müminlerden iki topluluk birbirleriyle savaşılırsa, hemen aralarını bulup düzeltin. Biri diğerine haksızlıkla saldırıda bulunacak olursa, artık haksızlıkla saldırıda bulunanla, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın."⁽²⁶⁴⁾

Bu ayet indiğinde Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurdu: "Benim, Kur'ân'ın tenzili (zahirine amel etmek) üzere savaştığım gibi, sizlerden bazıları da benden sonra Kur'ân'ın tevili üzere savaşacaktır." Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'e: "O kimdir? diye sorduklarında: "Ayakkabısını yamayandır." buyurdular. Bu sözle Emirü'l-Müminin *aleyhi's-selâm*'ı kastediyordu. (Çünkü İmam Ali *aleyhi's-selâm* o anda ayakkabısını yamamakla meşguldü.)

Ammar İbn Yasir, (Sıffin Savaşı'nda) şöyle diyordu: "Ben bu bayrakla üç defa Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'le birlikte (düşmana karşı) savaştım; bu da dördüncüdür. Allah'a andolsun ki eğer (Muâviye'nin ordusu), bizi "Hecere" (Bahreyn) hurmalıklarına kadar geri püskürtse, yine kendimizin hak, onların da batıl olduğunda şüphe etmeyiz."

Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'ın, onların hakkındaki sireti (tavır) Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in, Mekke'yi fethettiği gün, Mekke halkına olan tavır ve sireti gibiydi; zira Hazret-i Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* onların çocuklarını esir almadı ve: "Kim evine girip kapısını kapatır, silahını yere bırakırsa güvendedir." buyurdu.

Nitekim Hz. Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* da Basra Savaşı'nda şu çağrıda bulundu: "Çocukları esir almayın, yaralıyı öldürmeyin ve firar edeni takip etmeyin. Kim evinin kapısını kapatır, silahını yere bırakırsa güvendedir."

Kınında olan kılıç da, kısas hükmünün kendisiyle uygulandığı kılıçtır. Allah-u Teâla, buyuruyor ki: "**Cana karşılık can ve göze karşılık da göz (kısas olunur.)**"⁽²⁶⁵⁾

Bu kılıcı kınından çıkarmak maktullerin velileriyledir (kısas istediklerinde çıkarılır); hükmü ise bizimledir.

İşte bu kılıçlar, Allah-u Teâla'nın, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'i* onlarla gönderdiği kılıçlardır. Kim onların hepsini veya onlardan birini veyahut onların sünnet ve ahkâmlarından bazılarını inkâr ederse, Allah-u Tebareke ve Teâla'nın, Peygamberi olan Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* indirdiği şeye kâfir olur.

Öğüt

Ehlibeyt taraftarlarından bir grup bir gün, İmam Bakır'ın huzuruna vardılar. İmam onlara öğüt verip, nasihat etmeye (ve onları ilâhî azaptan) korkutmaya başladı; onlar ise gaflet halindeydiler ve İmam'ın sözlerine dikkat etmiyorlardı. İmam onların bu durumuna sinirlenip bir müddet başını eğip sustu; daha sonra başını kaldırıp (onlara hitaben) şöyle buyurdu: Eğer sözlerimin az bir kısmı bile, sizlerden birinin kalbine otursaydı, hemen ölüverirdi. Ey cansız bedenler! Ey kandilsiz sinekler!⁽²⁶⁶⁾ Sanki siz, duvara dayatılmış kuru odun ve yontulmuş cilalı putlarsınız. Neden taşlardan altın çıkarmıyor; nur saçan ışıklarla aydınlanmıyor ve denizden inci çıkarmıyorsunuz? Temiz ve hikmetli sözü kim söylerse, kendisi onunla amel etmese bile onu alın. Çünkü Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "**Müjde ver o kullarıma ki, sözü dinlerler ve en güzeline uyarlar; işte onlar, öyle kişilerdir ki Allah, onları doğru yola hidayet etmiştir ve onlar temiz akıl sahiplerinin ta kendileridir.**"⁽²⁶⁷⁾

Yazıklar olsun sana ey mağrur insan! Fani olanı verdiğinde, sana baki kalanı veren ve yok olacak dirhemi verdiğinde de (ihlâs derecelerine göre) karşılığında yedi yüze dek kat kat fazla mükâfat veren bağışlayıcı Kerim Allah'a neden hamt etmiyorsun? Sana yemek, su ve giysi

265- Mâide / 45.

266- El-Vafi kitabında, "Ey fitilsiz kandiller" diye zikredilmiştir; bu nakil daha uygundur.

267- Zümer / 18.

veren, sana afiyet bağışlayan, (her şeyde) sana yeterli olan ve düşmanlarının gözünden seni saklayan da O'dur. Gece gündüz seni koruyan, muhtaç ve çaresiz kaldığında isteğini karşılayan ve imtihan zamanları doğru yolu sana gösteren (O'ndan başka) kimdir? Sanki ağrı çektiğin ve korktuğun ve dua edip de Allah'ın duanı kabul ettiği geceleri unuttuğsun. O bu güzel işiyle şükre şayan oldu. Fakat sen (Allah'ı) ananların içerisinde bulunup O'nu unuttun, emrettiği şeyler hususunda O'na muhalefet ettin. Yazıklar olsun sana! Sen, hırsızısın; günah hırsız; bir şehvet gördüğünde veya günaha ortam hazır olduğunda cehaletle ona doğru koşuyorsun. Sanki Allah seni görüp gözetmiyor. Ey cennet talibi! Uykun ne kadar uzun, bineğin ne de yorgun ve himmetin ne kadar zayıftır! Allah bu halinle sana hayır versin! Ey cehennemden kaçmak isteyen! Neden bineğin süratle seni ona doğru götürüyor? Seni cehenneme düşürecek şeyler uğruna ne kadar da gayret ediyorsun! Evlerin önlerinde (kitabın satırları gibi) sıralanan şu kabirlere bir bakınız. Sıralar birbirine yakın, mezarlar da birbirlerinin kenarındadır; ama ulaştıkları şeylerde (cennet ve cehennemde) birbirlerinden uzaktırlar.

Bunlar onarıp yıktılar; ısınıp ürkütlü; mesken edinip kovuldular; ikamet edip göçtüler. Kabir ehlinin dışında hem yakın, hem uzak; hem yapan, hem yıkan; hem ısınan, hem ürken; hem oturan, hem kovulan; hem ikamet eden, hem de göçen birini kim duymuştur?

Ey üç günün çocuğu; (birincisi) doğduğun gün, (ikincisi) kabre ineceğin gün, (üçüncüsü ise) Allah'ın huzuruna çıkacağın gün; işte ne büyük gündür o gün. Ey güzel yüz sahipleri! Ey su kenarına çökmüş susamış develer! Niçin vücutlarınızı bayındır, kalplerinizi helak olmuş görüyorum? Allah'a andolsun ki, eğer karşılaşacağınız ve ona doğru döneceğiniz şeyi (işinizin neticesini) görseydiniz şöyle derdiniz: "**Keşke (dünyaya bir daha) çevrilseydik de, Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve müminlerden olsaydık.**"⁽²⁶⁸⁾

Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Hayır, önceden gizledikleri kendilerine açıklandı. Geri çevrilseler bile nehyedildikleri şeyleri yine yapmaya koyulurlar ve şüphe yok ki onlar, yalancılardır."⁽²⁶⁹⁾

268- En'âm / 27.

269- En'âm / 28.

Kısa Sözlere

1- Münafık kimseyle dilinle anlaş ve geçin. Sadece mümini kalbinle sev. Bir Yahudî bile seninle oturursa ona karşı iyi davran.

2- Hilim ve ilim beraberliğinden daha güzel bir beraberlik yoktur.

3- Kemalin tümü, din hususunda derin bilgi sahibi olmak, musibetlere karşı sabretmek ve geçim masrafını ölçülü bir şekilde ayarlamaktır.

4- Allah'a andolsun ki mütekebbir (büyüklük taslayan) kimse, Allah'ın rıdâsı (sıfatı) üzerinde, O'nunla münakaşa ediyor. (Çünkü ululuk Allah'a mahsustur; kulun büyüklük taslama hakkı yoktur.)

5- Bir gün İmam *aleyhi's-selâm*, yanında bulunanlara: "Yiğitlik nedir?" diye sordu. Onlardan her biri bir şey söyledi. İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: Yiğitlik aşağılanmamak için tamah etmemen, fakir olmamak için başkalarından bir şey istememen, sövülmemek için cimrilik yapmaman ve kendine düşman kazanmamak için de cahillikte bulunmamaştır. "Kimin buna gücü yetebilir?" dediklerinde de İmam *aleyhi's-selâm*: "Gözde bebek, kokularda misk ve bu günlerde de halife gibi kıymetli olmak isteyen bir kimsenin buna kudreti olabilir." buyurdular. (Halife, halkın örfü hasebiyle zikredilmiştir. Yoksa zalim halifenin İmam Bâkır *aleyhi's-selâm*'ın yanında bir değeri yoktu.)

6- Bir gün adamın birisi, İmam *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda: "Allah'ım, bizi bütün halkından ihtiyaçsız kıl." dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Öyle deme. "Allah'ım, beni halkın kötülerinden müstağni kıl (onlara muhtaç etme)" de. Çünkü mümin, kardeşinden müstağni değildir.

7- Hak üzere kıyam et. Seni ilgilendirmeyen (veya faydası olmayan) şeyden uzaklaş. Düşmanından çekin. Dostuna karşı, Allah'tan korkan emin kimse hariç, ihtiyatlı davran. Günahkârla arkadaş olma ve onu kendi sırrına da vâkıf kılma. İşlerinde Allah'tan korkan kimselele istişare et.

8- Yirmi yıllık arkadaşlık akrabalıktır.

9- Gücün yetiyorsa ilişkin olan herkesten, iyilikte üstün olmaya çalış.⁽²⁷⁰⁾

270- Gerçekten bu gibi nurlu cümlelerin üzerinde iyice düşündüğümüzde, Ehlibeyt'in amel ve sözleriyle bizi esenlik dolu bir hayata davet ettiklerini iyice anlarız.

10- Üç şey, dünya ve ahiret güzelliklerindedir: Sana zulüm edeni affetmen, seninle ilişkisini kesenle ilişki kurman ve sana karşı cahillik yapana yumuşak ve olgun davranman.

11- Zulüm üç çeşittir: Allah'ın affetmeyeceği zulüm, Allah'ın affedeceği zulüm ve Allah'ın ondan vazgeçmeyeceği (hesapsız bırakmayacağı) zulüm. Allah'ın affetmeyeceği zulüm, Allah'a şirk koşturmadır. Allah'ın affedeceği zulüm, insanın kendisiyle Allah arasında olan bir şeyde kendisine zulüm etmesidir. Allah'ın ondan geçmeyeceği zulüm ise insanlara yapılan zulümdür.

12- Kim Müslüman kardeşine yardım etmek ve ihtiyacını karşılamak için gayret göstermekten (ihtiyacı ister giderilsin, ister giderilmesin) çekinirse, günahı olan, sevap da almayacağı bir ihtiyacı karşılamak için çaba göstermeye duçar olur. Allah'ın razı olduğu yerde malını infak etmekten sakınan cimri kimse de, o malın kaç kat fazlasını Allah'ın sevmediği bir yerde sarf etmeye duçar olur.

13- Allah'ın bütün takdirleri, mümin için hayırdır.

14- Allah-u Teâla, insanların, bir şey istediklerinde, birbirlerine ısrar etmelerini sevmez; ama onu kendisi için sever. Kendisinden bir şeyin istenilmesini ve indinde olanın ısrarla talep edilmesini sever.

15- Allah-u Teâla, her kimin batnında ona bir öğüt verici yerleştirmezse, halkın öğütleri ona fayda vermez.

16- Zahiri batnından iyi olanın, (amel) terazisi hafif olur.

17- Nice insanlar var ki, biriyle karşılaştıklarında: "Allah, düşmanını helak etsin" derler; oysaki onun Allah'tan başka bir düşmanı yoktur.

18- Üç kimseye selâm verilmez: Cuma namazına gidene, cenaze arkasında yürüyene ve hamamda olan kimseye.

İnsan hayatı boyunca sürekli olarak yüzlerce, hatta binlerce insanla ilişki içerisinde; İmam *aleyhi's-selâm* buyuruyor ki: Sizinle ilişkisi olan her insana, sizin iyiliğinizin daha fazla olmasına çalışın; yani gücünüz yetiyorsa iyilik yapmak yönünden, hizmet yönünden ondan üstün olmaya çalışın. Ehlîbeyt (a.s) sadece bu gibi nurlu ahlâkî ilke ve prensipleri açıklamakla kalmamış, pratikteki en güzel örneğini de bizzat kendileri sergilemişlerdir. Bunun içindir ki, akide, ahlâk, amel ve toplumsal ilişkilerimizi doğru esaslar üzere bina etmede kurtuluş gemisi olan Ehlîbeyt'e muhtacız. Evet, sadece onları tanımak sayesinde ki, Allah'ın, haklarında saadet yazdığı kimseler kurtuluş yolunu bulur ve saadete kavuşurlar.

19- İlminden faydalanılan âlim, yetmiş bin abitten daha üstündür.

20- İnsan, kendisinden üsttekini kıskandığı ve kendisinden aşağıdakini de küçümsediği sürece âlim sayılmaz.

21- İmam *aleyhi's-selâm*: "Allah'a isyan eden, O'nu tanımamıştır." buyurup şu manzumeyi okudular:

Sevdiğini söyler, isyan edersin O'na

Acayp bir iştir bu, andolsun ki canına

Sevgin gerçek olsaydı, itaat ederdin O'na

Çünkü aşık maşukun, sözünden çıkmaz asla.

22- Dünya malına yeni kavuşmuş bir kimseye muhtaç olmak, yılının ağzındaki paraya muhtaç olmaya benzer; bir taraftan ona muhtaçsın, diğer taraftan ise tehlikedesin.

23- Üç haslete sahip olan, onların vebalini (cezasını) çekmedikçe ölmez: Zulmetmek, sıla-i rahmi kesmek ve yalan yere yemin etmek ki, Allah'a karşı savaşmaktır. Sevabı çabuk ulaşan itaat, sıla-i rahimdir. Bazı insanlar facir olur, (ama) ilişkileri ve birbirlerini sevmeleri sebebiyle mal ve servetleri artar. Yalan yere yemin etmek ve sıla-i rahmi kesmek (akrabalara kötü davranmak) yurtları harabeye dönüştürür.

24- Marifetsiz yapılan amel kabul olmaz; amelsiz de marifet olmaz. Kim (Allah'ı) tanırsa, marifeti, onu amel etmeye sevk eder; marifeti olmayanın ameli kabul olmaz.

25- Allah-u Teâla yaratıklarından bazılarını hayır ehli kılmış, hayır işi onlara sevdirmiş, hayır talep edenleri onlara yöneltmiş, yağmuru göndermekle kurak yeri ve ehlini diriltmeyi kolaylaştırdığı gibi iyi işleri yapmayı da onlara kolaylaştırmıştır. Allah-u Teâla, yaratıklarından bazılarını da hayır işe düşman kılmış, hayrı ve hayır işi yapmayı da onlara sevdirmemiş, hayır talep edenlerin onlara yönelmesini yasaklamış ve bazen kurak yeri ve ehlini helak etmek için yağmurunu oradan esirgediği gibi, hayır bir iş yapmayı da onlara yasaklamıştır; ama Allah'ın affettiği daha çoktur.

26- Kardeşinin (sana karşı) kalbindeki sevgisini, kalbindeki (ona karşı) sevginle tanı.

27- İman, sevgi ve buğzdan ibarettir.

28- Bizim Şiamız, ancak Allah'tan çekinen ve O'na itaat eden kimselerdir. Şiîler ancak tevazu, huşu ve emaneti eda etmek, Allah'ı çok

anmak, oruç tutmak, namaz kılmak, anne ve babaya iyilikte bulunmak, fakir, borçlu ve yetim olan komşuların karşısında kendilerini sorumlu bilmek, doğru konuşmak, Kur'ân okumak ve insanlar hakkında iyilikten başka bir şey söylememekle tanınırlar ve onlar kendi kavimlerinin emin insanlarıdır.

29- Dört şey hayır hazinelerindedir: İhtiyacı gizlemek, sadakayı gizlemek, ağrıyı bildirmemek ve musibeti söylememek.

30- Dili gerçeği söyleyenin, ameli temiz olur. Niyeti iyi olanın, rızkı çoğalır. Ailesine karşı güzel davrananın ise ömrü uzar.

31- Sakın tembellik ve sabırsızlık etme. Çünkü bunlar her şerrin anahtarıdır. Tembellik eden hiçbir hakkı eda edemez. Sabırsızlık eden de hiçbir hakka dayanamaz (biraz sinirlenmekle haktan el çeker).

32- Kim Allah'a iman etmek, kardeşine vefalı kalmak ve Allah'ın rızasını talep etmek üzere Allah yolunda bir kimseyle kardeş olursa, Allah'ın nurundan bir ışık, azabından bir aman (güvence), kıyamette kendisini kurtarıcı bir delil, kalıcı bir izzet ve yüce bir şan kazanmış olur. Çünkü mümin, ne Allah'a ektir ve ne de O'ndan kopuktur. *"Bu sözün manası nedir?"* dediklerinde, İmam şöyle buyurdu: "Ek değildir" yani o, Allah değildir. "O'ndan kopuk değildir" yani o, başkasından değildir."

33- Kişinin başkasında gördüğü bir ayıbı kendisinde görmemesi, terk edemediği bir şeyle başkasını ayıplaması ve kendisini ilgilendirmeyen bir şeyle arkadaşını incitmesi, kendisini aldatması için yeterlidir.

34- Tevazu; makamından aşağı olan bir yerde oturmaya razı olman, karşılaştığın herkese selâm vermen ve haklı olsan bile münakaşayı terk etmendir.

35- Mümin, müminin kardeşidir; mümin kendi kardeşine ne küfreder, ne onu iyilikten mahrum bırakır ve ne de ona su-i zanda bulunur.

36- İmam *aleyhi's-selâm* oğluna buyurdular ki: Hakka tahammül et; çünkü hak olan yerde bir şeyi esirgeyen, onun iki katını batılda harcar.

37- Kime ahmaklık verilmişse, iman ondan uzaklaştırılmıştır.

38- Allah-u Teâla çirkin söz söyleyen, ağzı bozuk adamı sevmez.

39- Allah-u Teâla'nın, geçimde darlık ve ibadette gevşeklik gibi, vücut ve kalp hakkında cezaları vardır. Hiç kimse, katı kalplilikten daha büyük bir cezaya uğramamıştır.

40- Kıyamet gününde bir çağrıcı: "Sabredenler nerededir?" diye çağrıda bulunur. İnsanlardan bazı gruplar ayağa kalkar. Daha sonra: "Mütesabbırlar (kendilerini sabretmeye zorlayanlar) nerededir?" diye çağrıda bulunur; yine insanlardan bazı gruplar ayağa kalkar. "*Canım sana feda olsun, "sabreden" ve "mütesabbırlar" kimlerdir?"* diye sordugumda, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Sabredenler", farzları eda etmeye tahammül eden, "mütesabbırlar" ise haramları terk etmek için kendilerini sabretmeye zorlayan kimselerdir.

41- Allah buyuruyor ki: "Ey Âdemoğlu! Haram kıldığım şeylerden kaçın. Böyle yaparsan insanların en takvalısı olursun.

42- En üstün ibadet, karın ve fercin (ırzın) iffetidir. (Onları haramdan korumaktır).

43- Hoş davranış ve güler yüzlülük, sevgiye yol açar ve Allah'a yakınlaşmaya vesile olur. (Nitekim) asık surat ve ekşi çehreli olmak da nefrete yol açar ve Allah'tan uzaklaşmaya sebep olur.

44- Yaptığım ilk iyiliğın korunup kalpte yerleşmesi için ardından başka bir ihşanda (iyilikte) bulunmam kadar, muhabbet ve dostluğu kazandıracak bir vesile yoktur. Çünkü sonraki ihşanları esirgemek, önceki ihşanlara yapılacak teşekkürleri de keser. (Önceki ihşanlara karşı teşekkür eden, sonraki esirgemelerden dolayı nankör olur.) İhtiyaçları henüz yeni iken karşılamamaya, gönlüm razı olmaz.

45- İman ve hayâ aynı köke uzanmaktalar; biri giderse diğeri onu izler.

46- Bu dünya, hem iyi ve hem de kötü insanlara verilir. Ama Allah-u Teâla, bu dini sadece özel kullarına verir.

47- İman, ikrar ve ameldir. İslâm ise yalnız ikrardır.

48- İman, kalpte olan şeydir. İslâm ise sadece, evlenme, miras ve canın korunması gibi İslâm'ın zahiri hükümlerinin uygulanmasına vesile olur. İman İslâm'la ortaktır; ama İslâm imanla ortak değildir.

49- Kim bir hidayet kapısını (halka) tanıtır (iyi bir gelenek meydana getirirse), onunla amel edenlerin sevabı miktarınca ona sevap yazılır ve onların sevabından da bir şey eksilmez. Kim de bir sapıklık kapısını halka tanıtır (kötü bir gelenek oluşturursa), o sapıklıkla amel edenlerin tümünün cezası kadar cezası olur ve onların cezasından da bir şey eksilmez.

50- Dalkavukluk ve haset, müminin ahlâkından değildir. Ama ilim tahsil etmek uğrunda olursa sakıncası yoktur. (Yani muallime dalkavukluk yapmanın ve ders arkadaşına gıpta etmenin sakıncası yoktur.)

51- Bilmediği bir şey hakkında kendisine soru sorulan âlimin, "Allah daha âlimdir" demesi uygundur. Ama âlim olmayan bir kimse-nin böyle demesi uygun değildir. (Diğer bir rivayette de İmam Bâkır *aleyhi's-selâm* bu konuda şöyle buyurmuştur: "Âlim olmayan bir kimse soru soranın kalbinde şüphe uyandırmamak için açıkça "bilmiyorum" demelidir.")

52- İlk Arapça konuşan şahıs, Hazret-i İbrahim'in oğlu İsmail *aleyhime's-selâm*'dir. Hazret-i İsmail o sırada on üç yaşındaydı; ilk önce anne ve babasının lisaniyla konuşuyordu. İlk Arapça'yı o konuşmuş ve kurbanlık olan da o olmuştur (kardeşi İshak değil).

53- Amel ettiğinizde, sultan ve şeytanın şerrini sizden uzaklaştıran bir şeyi size öğreteyim mi? Ebu Hamza: "Evet, buyurun amel edelim." dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Sabah erken sadaka verin. Zira bu amel şeytanın yüzünü karartır ve o gün zalim sultanın şerrini sizden engeller. Allah için sevmeye, Allah için dost olmaya ve hayır amellerde yardımlaşmaya önem verin. Çünkü bunlar, sultan ve şeytanın kökünü kurutur. Mağfiret dilemekte ısrar edin; çünkü bu, günahları mahveder.

54- Gerçekten bu dil, her hayır ve şerrin anahtarıdır. Müminin, altın ve gümüşüne mühür vurduğu gibi diline de mühür vurması uygundur. Zira Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih:* "Allah, dilini her şerden koruyan mümine rahmet etsin. Gerçekten bu amel, kendisi için verdiği bir sadakadır." diye buyurmuştur. Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Hiç kimse dilini korumadıkça günahattan kurtulamaz.

55- Kardeşinle ilgili Allah'ın gizlediği bir şeyi açığa çıkarmak gıybettir. Ama sinirli ve acelecilik gibi zahiri sıfatlarını söylemek sakıncasızdır. İftira ise kardeşinde olmayan bir şeyi (yalanla) söylemendir.

56- Kıyamet günü, pişmanlığı herkesten daha fazla olan, doğru yolu açıklayıp o yolda gitmeyen kimsedir.

57- Takvalı, çalışkan ve doğru konuşan olun. Emaneti sahibine geri çevirin; ister sahibi iyi adam olsun ister kötü. Eğer Ali İbn Ebi Talib *aleyhi's-selâm*'ın katili bile bana bir emanet verirse, onu kendisine geri veririm.

58- Sıla-i rahim, amelleri temizler, malları artırır, belayı uzaklaştırır, hesabı kolaylaştırır ve eceli erteler (ömürü uzatır).

59- Ey insanlar! Siz bu dünyada, ölüm oklarının hedefisiniz. Hiçbir kimse ömründen bir gün geçmeksizin yeni bir güne ulaşmıyor. Bu dünyada boğaz tıkamayacak bir lokma var mıdır? Nefes yolunu tıkamayacak bir yudum su var mıdır? Göçüp gideceğiniz yurdu bayındır edin. Zira bugün ganimettir; yarının kimin olacağını bilmiyorsunuz. Dünya ehlinin tümü yolculudurlar; yüklerinin düğümlerini diğer cihanda çözeceklerdir. Bizler elimizden çıkan köklerin (babaların) dallarıyız. Kök olmadıktan sonra dal ne kadar baki kalabilir? Ömür ve arzuları sizden daha fazla olanlar nerededir?! Ey Âdemoğlu, geri çeviremeyeceğin (ölüm) peşine takılmış ve geri dönmesi de imkansız olan (ömür) elinden çıkmıştır. Geçici hayatı, hayat sayma. Çünkü seni ecel ve ölüme yaklaştıran lezzetten başka ondan sana bir nasip kalmaz. Nerdeyse sen de kaybedilen bir dost ve cansız bir gövde olmuşsun. Kendini düşün ve onun haricindeki her şeyi terk et; Allah'tan yardım dile, Allah da sana yardım etsin.

60- Kim kendisine yapılan iyilik miktarınca iyilik yaparsa, o iyiliği telafi eder. Kim bir o kadar daha eklerse şakir olur (hakınca teşekkür eder.) Kim de (yapılan ihšana karşı) teşekkür ederse kerim olur. Kim yaptığı her iyiliği, kendisine yapmış olduğunu bilirse, halkın teşekkürünü ve ona karşı dostluk ve muhabbetlerinin çoğalmasını beklemez. Öyleyse kendine yaptığın ve onunla kendi haysiyetini koruduğun ihşan karşısında başkasının övgüsünü umma. Bil ki ihtiyacının karşılanmasını isteyen kimse, sana ağız açmakla kendi haysiyetini korumamıştır; öyleyse sen, onun ihtiyacını karşılamakla kendi haysiyetini koru.

61- Yolculuğa çıkanın, ailesine hediye vaat etmesi gibi, Allah da mümin kuluna belayı vaat ediyor (mümin kulunu bela ile kötülüklerden koruyor). Doktor hastayı perhiz ettirdiği gibi, Allah da mümin kulunu, dünyadan perhiz ettiriyor.

62- Allah dünyayı hem sevdiğine ve hem de sevmediğine verir; ama dinini ancak sevdiğine verir.

63- Ali *aleyhi's-selâm*'in Şiası, velayetimiz yolunda mallarını birbirlerinden esirgemeyen, sevgimizle birbirlerini seven, emrimizi (Şia esaslarını) diriltmek için birbirlerini ziyaret eden, sinirlendiklerinde

zulme yönelmeyen, hoşnut olduklarında israf etmeyen, komşularına bereket olan ve muaşeret ettikleri kimselerle de sulh-u sefa içerisinde bulunan kimselerdir.

64- Tembellik, hem dine, hem de dünyaya zarar verir.

65- Eğer sual eden (bir şey isteyen), sual etmenin ne kadar kötü olduğunu bilseydi, hiç kimse başkasından bir şey istemezdi. Eğer kendisinden bir şey istenilen kimse de, vermemenin ne kadar kötü olduğunu bilseydi, hiç kimse diğerini reddetmezdi.

66- Allah-u Teâlan'ın bazı kulları uğurlu ve kolaylık çıkarıcıdır; kendi geçimlerini sağlar ve halk da onların sayesinde rahatça yaşarlar. Onlar kulları arasında yağmur gibidirler. Allah'ın, bazı kulları da melun, zorluk çıkarıcı ve hayırsızdırlar. Ne kendileri rahat yaşar ve ne de elleri altında olan insanlar rahat yaşarlar. Bunlar, Allah'ın kulları arasında, önlerine çıkan her şeyi yok eden (yiyip bitiren) çekirgeye benzerler.

67- Halkın size söylemesini sevdiğiniz en güzel sözü, onlara söyleyin. Allah, lânetleyen, söven, dokunaklı söz söyleyen, çirkin söz konuşup küfreden, ısrar ederek diğerinden bir şey isteyen ve başkasına ağız açan bir kimseyi sevmez. Ama hayâlî, olgun ve (çirkin şeylerden) kaçınan iffetli kimseyi sever.

68- Allah-u Teâla, (insanın) herkese selâm vermesini sever.

İMAM CAFER
SADIK'TAN (A.S)
NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Sadık'ın (a.s) Zühd, Hikmet, Öğüt ve Benzeri Konular Hakkındaki Sözleri

Cundeb Oğlu Abdullah'a Tavsiyeleri⁽²⁷¹⁾

İmam Sadık aleyhi's-selâm'ın Cundeb oğlu Abdullah'a şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Ey Abdullah! Şeytan bu aldatıcı dünyada tuzaklarını kurmuş ve sadece bizim dostlarımızı avlamak istiyor. Ama ahiret, dostlarımızın gözünde hiçbir şeyi onunla değiştirmeye razı olmayacakları kadar büyüktür.

Daha sonra şöyle buyurdu:

Nerededir nur ile dolup taşan kalpler? Dünya, onların gözünde zehirli bir yılan ve yabancı bir düşman gibidir. Allah'a yönelerek, sorumsuz ve ayyaş insanların ilgi duyduğu şeylerden uzaklaşmışlardır. Benim gerçek dostlarım onlardır. Onların hürmetine fitneler yatışmakta ve belalar uzaklaşmaktadır.

Ey Cundeb oğlu Abdullah! Bizi tanıyan (bizim ilâhî makamımızı bilen ve inanan) her Müslümanın her gece ve gündüz amellerine bakması ve kendisini hesaba çekmesi gerekir. Eğer yaptığı işlerin, iyi iş olduğunu görürse o işleri daha da çoğaltmalıdır; aksi takdirde kıyamet günü rezil olmamak için kötü işlerden tövbe etmelidir.

271- Cundeb oğlu Abdullah, İmam Sadık, İmam Kâzım ve İmam Rıza aleyhimu's-selâm'ın ashabındandır. Rical kitaplarında onun hakkındaki övgülerin yanı sıra Şia'nın vazife ve sorumluluklarını beyan eden bu seçkin ve değerli hadis, onun İmam Sadık aleyhi's-selâm'ın yanında ne kadar yüce bir makama sahip olduğunu göstermektedir.

Ne mutlu -yanılgıda olanlara verilen- dünya mal ve süsüne imrenmeyen kula. Ne mutlu ahirete talip olup onun için çalışan kimseye. Ne mutlu yalan arzularla kendisini meşgul etmeyen kimseye.

Daha sonra İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Allah, (halka) kandil ve meşale olan, amel ve çabasıyla onları bize doğru çağırın ve sırlarımızı ifşa etmeyen insanlara rahmet etsin.

Ey Abdullah! Müminler, Allah'tan korkan ve kendilerine bağışlanmış olan hidayetin ellerinden alınmasından endişe eden, Allah'ı ve nimetlerini hatırladıkları zaman korku ve dehşete kapılan, Allah'ın ayetleri kendilerine okunduğunda, aşikâr ettiği sonsuz kudretinden dolayı imanları artan ve Rab'lerine tevekkül eden kimselerdir.

Ey Abdullah! Cehalet eskiden beri var ola gelmiş, temeli güçlenmiştir. Bunun böyle oluşu, halkın Allah'ın dinini oyuncak yapmalarından dolayıdır. Hatta ilimleriyle Allah'a daha yakın olduklarını sananlar bile O'ndan başkasını arıyorlar. İşte onlar zalimlerin ta kendileridir.

Ey Abdullah! Şîlîlerimiz azim ve sebat gösterebilirlerdi, melekler onlarla musafaha eder (görüşür), bulutlar onların üzerine gölge düşürür, günleri aydın olur, gökten ve yerden onlar için rızıklar gelir, Allah, istedikleri her şeyi onlara verirdi.

Ey Abdullah! Çağrınızı kabul edenlerin (Şia'nın) günahkârları hakkında hayırdan başka bir söz söylemeyin. Allah'a huşu ile yalvararak başarılarını dileyin. Onlar için Allah'tan af dileyin. Bize yönelen, velayetimizi kabul eden, düşmanlarımızla dost olmayan, bildiğini söyleyen, bilmediği veya şüphesi olduğu şeylerde ise susan kimse, (şüphesiz) cennettedir.

Ey Cundeb oğlu Abdullah! Ameline güvenen helak olur. Allah'ın rahmetine güvenerek günahlara cüret eden kurtulmaz.

"Öyleyse kim kurtulur" diye sorduğumda, İmam Sadık *aleyhi's-selâm*: 'Sevaba olan iştiaqları ve azaptan korkuları yüzünden kalpleri, (uçmakta olan) bir kuşun pençesinde imiş gibi, ümit ile korku arasında olan kimseler kurtulur' diye buyurdular.

Ey Abdullah! Allah'tan kendisini hurilerle evlendirmesini ve nurdan olan bir tacı başına koymasını isteyen kimse, mümin kardeşini sevindirmelidir.

Ey Abdullah! Gece, uykuyu, gündüz ise konuşmayı azalt. İnsanın bedeninde göz ve dilden daha az şükreden bir uzuv yoktur. Hz. Süleyman'ın annesi, Süleyman *aleyhi's-selâm*'a şöyle dedi: "Oğlum (ihtiyacından fazla) uyumaktan sakın. Çünkü (fazla uyku) insanların hayır amellere muhtaç olduğu gün (kıyamet günü) seni yoksul bırakır.

Ey Cundeb oğlu Abdullah! Şeytan'ın, insanları avlamak için tuzakları vardır. Öyleyse Şeytan'ın ağ ve tuzaklarına yaklaşma.

"O tuzaklar nedir?" diye sorduğumda şöyle buyurdular:

Şeytan'ın tuzakları, insanı kardeşine iyilik etmekten alıkoymak, ağları ise Allah'ın farz kıldığı namazların vaktinde uyumaktır. Bilin ki, kardeşlerine iyilik yapmak ve onları ziyaret etmek için adım atmak gibi hiçbir ibadet yoktur. Namazdan gaflet edenlere, halvetlerde uyuyanlara, fetret dönemlerinde (dinin zayıfladığı dönemde) Allah ve ayetleriyle alay edenlere yazıklar olsun! İşte bunlar ahirette nasibi olmayan kimselerdir. Kıyamet günü Allah onları konuşurmuyacak, onları temizlemeyecektir ve onlar için şiddetli bir azap vardır."

Ey Abdullah! Kim kendisini cehennem ateşinden kurtarmaktan başka bir endişeyle sabahlarsa, büyük bir meseleyi basite almış ve Rabbinin vereceği az bir paya talip olmuştur.

Kim Müslüman kardeşine hile yapar, onu tahkir eder ve ona karşı düşmanlık güderse, Allah onu cehenneme atar. Kim bir mümine haset ederse (onu kıskanırsa), tuzun suda eridiği gibi onun da imanı öylece kalbinde erir.

Ey Abdullah! Mümin kardeşinin ihtiyacını karşılamak için adım atan bir kimse, Safa ve Merve arasında sa'y eden (koşan) kimse gibidir. Onun ihtiyacını karşılayan bir kimse de Bedir ve Uhud Savaşı'nda Allah yolunda kanına boyanan kimse gibidir. Allah hiçbir ümmeti, fakir kardeşlerinin haklarını küçümsemedikleri müddetçe helak etmemiştir.

Ey Abdullah! Şifilerimize de ki: Farklı fikir ve düşüncelere kapılmasınlar. Allah'a andolsun ki, günahlardan kaçınmadıkça, dünyada çaba göstermedikçe ve Allah yolunda, (mümin) kardeşler ile eşitlik sağlamadıkça velayetimize ulaşamazsınız. Halka zulüm eden kimse bizim Şialarımızdan değildir.

Ey Abdullah! Şia'mız, cömertlik, kardeşlere bağışta bulunmak, gece ve gündüz (farz ve sünnet olarak) elli rekât namaz kılmak gibi

özelliklerle tanınırlar. Şialarımız (sabırsızlıktan) köpek gibi ulumaz, karga gibi aç gözlü olmaz, düşmanlarımızla komşu olmaz, açlıktan ölseler bile bizi sevmeyenlere el açmazlar.

Şiflerimiz, yılan balığı yemezler, ayakkabının üzerine mesh yapmazlar, öğlenin ilk vaktini (namaz kılmak için) gözetirler, şarap içmezler.

"Canım size feda olsun" dedim. "Onları nerede bulabilirim?"

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Dağların başında ve şehirlerin kenarında. Bir şehre girdiğinde halkla muaşeret etmeyen (oturup kalkmayan) ve halkın da kendisiyle muaşeret etmediği kimseyi⁽²⁷²⁾ sor, ara. İşte böyle bir adam, mümindir.

Nitekim Allah-u Teâla (Habib-i Neccar hakkında) şöyle buyurmuştur: "**Şehrin (Antakya şehrinin) uzak bir ucundan bir adam koşarak geldi: "Ey kavmim, elçilere uyun"**⁽²⁷³⁾ dedi. Allah'a andolsun ki, Habib-i Neccar yalnız idi.

Ey Abdullah! Müminlere zulmün dışında, diğer bütün günahlar bağışlanır. Gösteriş için yapılan amellerin dışında, diğer bütün hayır ameller kabul edilir.

Ey Abdullah! Allah için sev, sağlam ipe (Kur'ân'a) sarıl ve hidayet-ten ayrılma. Böyle oldukça amellerin kabul edilir.

Allah-u Teâla buyuruyor ki:

"**Şüphe yok ki ben tövbe eden, inanan, salih amellerde bulunup da doğru yola erişen kimseyi bağışlayıcıyım.**"⁽²⁷⁴⁾

İmanla birlikte olmayan amel, kabul edilmez; amelsiz de iman olmaz, yakinsiz amel, huşusuz da yakın olmaz. Bunların hepsinin mihver-i hidayettir. Öyleyse hidayete erişenin ameli kabul edilir ve kabul edilmiş olarak melekût âlemine yükselir. "**Allah dilediğini doğru yola hidayet eder.**"⁽²⁷⁵⁾

Ey Abdullah! Allah-u Teâla'nın (rahmet ve nimet) yanında, O'nunla birlikte olmak ve Firdevs Cennet'ine yerleşmek istiyorsan,

272- Maksat, Ehlibeyt mektebine bağlı olanların azınlık olarak baskı altında yaşadığı dönemlerdir.

273- Yasin / 20

274- Tâhâ / 82

275- Bakara / 213

dünyaya önem verme, ölümü göz önünde tut ve yarın için bir şey biriktirme. Bil ki, önceden göndereceğin her şey, (yaptığın ihsan ve ibadetler) faydana olduğu gibi, geriye bıraktığın şeyde (biriktirdiğin dünya malı da), zararınadır.

Ey Abdullah! Kazandığı maldan kendisini mahrum bırakan, o malı başkası için toplamaktadır. Heva ve hevesine uyan, düşmanına uymuştur. Kim Allah'a güvenirse, Allah, ona dünya ve ahiret işleri için yeter ve gıyabında onun her şeyini korur. Her belaya karşı sabır, her nimete şükür ve her zorluğa çözüm yolu hazırlamayan kimse aciz kalır. Evladına ve malına gelecek her belâ ve musibete karşı, sabretmeye çalış. Çünkü Allah, sabır ve tahammülünüzü denemek için emanet ve başışını sizden geri alır. Günah işlemeye cesaretlendirmeyecek şekilde Allah'a ümitli ol ve O'nun rahmetinden de ümit kesmeyecek şekilde O'ndan kork. Cahilin övgü ve sözlerine asla aldanma. Zira bu, kibirlenip ululanmana ve amelinle övünmene sebep olur. Gerçekten en iyi amel, ibadet ve tevazudur.

Kendinden sonra mal bırakmakla, kendi malını zayi edip, diğerlerinin maddî durumunu düzeltmeye çalışma. Allah'ın sana kısmet ettiği mala kanaat et. Ancak, kendi yanında olana (mevcut olan mal ve sana verilen nimetlere) bak. Ulaşamayacağın bir şeyi arzu etme. Şüphesiz kanaat eden doyar; kanaat etmeyen ise doymaz. Ahiretten payını al. Zengin olduğunda azma. Yoksul olduğunda sabırsızlık etme. Katı ve taş yürekli olma; çünkü böyle olursan halk sana yaklaşmaktan hoşlanmaz. Gevşek ve zayıf da olma; zira seni tanıyan seni tahkir eder. Kendinden üstte olana karşı düşmanlık yapma; senden aşağıda olanla da alay etme. İşlerde o işin ehliyle çekişme (iş ehline bırak), akılsızlara itaat etme. Herkesin yanında kendini küçültme. Kendi yükünü başkasının üzerine yükleme. Bir işin içerisinde kalıp pişman olmaman için işe girişmeden önce, o işin giriş ve çıkış yolunu öğren.

Kalbini ortak olduğun bir yakın, amelini peşinden gittiğin baban, nefsi emmareni mücadele ettiğin düşman ve sahibine geri vereceğin emanet kabul et. Sen kendi nefsinin doktoru kılınmışsın, sağlığının belirtisini tanımış, hastalığını öğrenmiş ve ilacını da bilmişsin. Öyleyse kendine nasıl bakacağına dikkat et.

Bir kimseye yaptığın iyiliği, minnet edip söyleyerek bozma; aksine o iyiliğini daha iyi bir iyilik izlesin. Şüphesiz bu, ahlâkın için daha

güzel, ahiretteki sevabın için de gereklidir. İster cahil ol, ister âlim, yumuşak huylu ve ağır başlı sayılmak için susmaya riayet et. Zira bilgilerin yanında susmak senin için süs, cahillerin yanında susmak ise, sana bir örtüdür.

Ey Abdullah! Meryem oğlu İsa *aleyhi's-selâm*, ashabına şöyle buyurdu: "Eğer biriniz, uyuyan kardeşinin yanından geçerken onun arka veya önünden bir kısmının açıldığını görürse acaba açılmayan tarafını da açar mı yoksa açılan yerini örter mi?" Ashabın hepsi: "*Açılan tarafını örteriz.*" dediler.

Hz. İsa *aleyhi's-selâm*: "Hayır, öyle değil; siz her tarafını açarsınız."

Ashap, bunun bir örnek olduğunu anlayınca: "*Ey Ruhullah! Nasıl açarız?*" diye sordular. Hz. İsa şöyle buyurdu: "Sizlerden bazıları kardeşinin ayıbını gördüğünde onu örtmüyor. Gerçekten de siz, lezzetleri terk etmedikçe hedefinize erişemezsiniz; hoşlanmadığınız şeylere tahammül etmedikçe arzularınıza kavuşamazsınız. Haram olan bakıştan sakının. Çünkü bu iş, kalbe şehvet tohumu eker ve bu, seni aldatmaya yeter. Ne mutlu bakışı gözünde değil de kalbinde olan kimseye. Köle sahipleri gibi halkın ayıplarına bakmayın, köleler gibi kendi ayıplarınızı görün. İnsanlar iki kısımdır: Belaya duçar olanla, olmayan. Belaya duçar olana acıyın ve sağlığınıza şükredin."

Ey Abdullah! Seninle ilişkisini kesenle ilişki kur. Seni mahrum bırakana bağışta bulun. Kötülük yapana iyilik et. Küfredene selâm ver. Düşmanlık yapana karşı insafı davran. Zulmedeni affet; nitekim sen de affedilmeyi seversin. Allah'ın seni affetmesinden ibret al. Güneşin hem iyi, hem de kötü insanlara doğduğunu ve yağmurun da hem salih, hem de hatalı kimselere yağdığını görmüyor musun?

Ey Abdullah! Halkın, seni iyi bilmesi için onların gözü önünde fakirlere yardım etme. Böyle yaptığında mükâfatını almış sayılırsın. Sağ elinle yaptığın iyilikten, sol elinin haberi olmamalıdır. Çünkü Allah'ın rızasını kazanmak için gizlice verdiği sadakadan dolayı Allah, seni -halkın verdiği sadakadan habersiz kalmasının sana zararı ulaşmayacağı bir gün- kıyamet günü şahitlerin gözü önünde mükâfatlandıracaktır.

(Dua ettiğin vakit) sesini alçalt. Zira gizlediğin ve açığa vurduğun her şeyi bilen Allah, istemeden de ne isteyeceğini biliyor.

Oruç tuttuğunda kimsenin gıybetini etme. Orucunuza zulüm buluşturmayın. Halkın bilmesi için yüzleri tozlu, saçları dağınık, dudakları kuru olup gösteriş için oruç tutan kimselerden olma!

Ey Abdullah! Tüm iyilikler ve tüm kötülükler senin önündedir. Bunları ancak ölümden sonra görebilirsin. Allah *Azze ve Celle*, hayrın tümünü cennette, şerrin tümünü de cehennemde karar kılmıştır. Çünkü bunlar (cennet ve cehennem) kalıcıdır.

Allah kime hidayet başlatarak, iman ile aziz kılar, doğru yolu ilham ederek tabiatında nimetlerini tanıyacak bir akıl bırakır, dinini ve dünyasını idare edecek ilim ve hikmet bağışlar, mükellef kıldığı şeyleri kolaylaştırmak üzere yardımda bulunur ve küçük amelleri yapmak için (bile) kendisinden yardım dilemeye davet ederse, böyle bir kimse, Allah'ın nimetleri, vaat ettiği mükâfatları ve gücünden fazla kendisini mükellef kılmadığı için Allah'a şükretmeyi kendisine farz kılmalıdır; Allah'a karşı nankörlük etmemeli; O'nu anmalı, O'nu unutmamalıdır; O'na itaat etmeli ve O'na karşı günah işlememelidir. Oysaki insan, Allah'ın emrettiği şeylerden yüz çeviren, onları yapmaktan aciz kalan, kendisiyle Rabbi arasında olan şeyde zillet elbisesi giyen, heva ve hevesine uyan, ömrünü şehvetlerde geçiren ve dünyasını ahiretine tercih eden bir varlıktır. Bu durumdayken de Firdevs Cenneti'ni arzuluyor. Zalimlerin amelini yapmakla, iyi iş yapanların makamlarına ulaşmaya heveslenmek kimseye yakışmaz. Ansızın kopacak olan kıyamet kopunca ve büyük felaket gelip çattınca ve Cebbar olan Allah kesin hüküm vermek için terazileri kurunca ve bütün mahlûkat hesap vermek için sahneye gelince, işte o zaman yücelik ve bağışın kimin olduğuna, hasret ve pişmanlığın da kime ulaşacağına yakın edersin. Öyleyse bugün dünyada öyle bir iş yap ki, ahirette onunla kurtulacağına ümit edesin.

Ey Abdullah! Allah-u Teâla, vahiy ettiği şeylerin bazısında şöyle buyurmuştur:

"Ben, ancak, azametim için boyun eğen, benim için kendisini şehvetlerden alıkoyan, günlerini zikrimle geçiren, kullarıma karşı büyüklük taslamayan, açları doyuran, çıplakları giydiren, musibete uğrayanlara acıyan ve gariplere yer veren kimsenin namazını kabul ederim.

Böyle bir kulun nuru, güneşin nuru gibi etrafa yayılır. Karanlıkta nur, cehalette ise hilim (olgunluk) veririm ona. İzzetimle onu korurum. Meleklerimi onu korumakla görevlendiririm. Beni çağırdığında lelbeyk derim. Benden bir şey istediğinde veririm. Bu kul benim indimde, meyvelerinin eşi bulunmayan ve bozulmayan Firdevs Cenneti'nin bahçeleri gibidir.

Ey Abdullah! İslâm (tevhit, nübüvvet ve maada ikrar etmek) çıplaktır; elbisesi hayâ, ziyneti ağırbaşlılık, cömertliği salih amel ve direği ise vera (şüpheli şeylerden kaçınma)dır. Her şeyin bir temeli vardır; İslâm'ın temeli de biz Ehlibeyt'in sevgisidir.

Ey Abdullah! Allah-u Teâla'nın, zeberced (yakut cinsinden sarı veya yeşil değerli bir tür taş) ve ipekle sarılmış, sundüs (ipek işlemeli bir kumaş) ve diybac (bir çeşit zarif ipekli kumaş) ile de süslenmiş, nurdan bir hisarı vardır. Bu hisar (kıyamet günü) bizim dostlarımızla düşmanlarımızın arasına çekilir. Beyinler (şiddetli bir sıcaktan dolayı) kaynadığında, yürekler ağızlara ulaştığında ve ciğerler beklemekten dolayı şiştiğinde Allah dostları, bu hisarın içerisine götürülür, orada Allah'ın güven ve himayesinde yer alırlar. Onlar için gönüllerin istediği ve gözlerin lezzet aldığı her şey orada vardır. Allah'ın düşmanları ise çok terlediklerinden dolayı ağızları kilitlenir, korkudan yüreklerinin bağı kesilir ve Allah'ın onlar için hazırladığı azaba bakıp şöyle derler: "**Bize ne oluyor ki, kendilerini kötülerden saydığımız adamları göremiyoruz?**"⁽²⁷⁶⁾

Allah dostları onların bu durumuna bakıp gülerler. Nitekim Allah-u Teâla cehennem ehlinin şöyle dediğini nakletmiştir: "**Biz onları alaya alır dururduk (şimdi onlar cehennem'de yoklar) yoksa gözler mi onlardan kaydı?**"⁽²⁷⁷⁾ Diğer bir ayette de şöyle buyurmaktadır: "**Artık bugünde, iman edenler kâfir olanlara gülmektedirler; tahtlar üzerinde bakıp seyrediyorlar.**"⁽²⁷⁸⁾

Allah-u Teâla, dostlarımızdan mümin olan birine tek bir kelimeyle bile yardımda bulunan herkesi hesapsız cennete götürecektir.

276- Sâd / 62.

277- Sâd / 63.

278- Mutaffifin / 34-35.

Ebu Cafer Muhammed İbn Nu'man Ahvel'e⁽²⁷⁹⁾ Öğütleri

Ebu Cafer diyor ki, İmam Sadık *aleyhi's-selâm* bana şöyle buyurdu: Allah-u Teâla, Kur'ân'da bazı grupları sırları ifşa etmek suçuyla kınamıştır. "*Canım sana feda olsun, Kur'ân'ın neresinde kınamıştır.*" dediğimde, "şu ayette" diye buyurdu: "**Kendilerine güven veya korku haberi geldiğinde (derhal) onu yayarlar.**"⁽²⁸⁰⁾

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdu:

Sırlarımızı ifşa eden, üzerimize kılıç çeken kimse gibidir. Gizli ilimlerimizi (sırlarımızı) duyup da onu ayakları altına gömen (gizleyen) kula Allah rahmet etsin. Allah'a andolsun ki, ben sizin kötülerinizi, baytarın hayvanı tanimasından daha iyi tanırım. Sizin kötüleriniz, Kuran'ı kötü ve hoşla gitmeyecek bir şekilde okuyan, namazı vaktin sonunda kılan ve dillerini korumayan kimselerdir. Bil ki, Hasan İbn Ali *aleyhime's-selâm*, ihanete uğrayıp insanlar etrafından dağıldığında, işi Muâviye'ye bıraktı; derken aşırı giden ve bu barıştan dolayı öfkeli olan Şiîler İmam'a: "Aleyke's-selâm ya müzille'l-müminin" (Aleyke's-selâm ey müminleri zelil eden!) diye selâm veriyorlardı. İmam Hasan *aleyhi's-selâm* da cevaben: "Ben müminleri zelil eden değil aziz edim. Sizin onlara karşı savaşmaya gücünüzün olmadığını görünce, canımızın korunması için böyle yaptım. Nitekim o âlim (Hz. Hızır a.s), fakirlerin gemisini (sahiplerine kalması ve düşmanların eline düşmemesi için) deldi. Ben de kendi canımı ve sizlerin canını korumak için böyle yaptım." diyordu.

Ey Nu'man oğlu! Ben bazen sizlerden bazınıza (gizli) bir söz söylüyorum, o da o sözü yayıyor; böyle yaptığı için ona lânet etmeyi ve ondan uzak durmayı caiz biliyorum.

Babam buyuruyordu ki: "Takiye'den daha fazla gözü aydınlatan ne var? Takiye müminin siperidir. Takiye olmasaydı Allah'a ibadet olunmazdı."

Allah buyuruyor ki: "**Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost**

279- Mümin-i Tak diye meşhur olan Ebu Cafer Muhammed b. Nu'man, İmam Cafer Sadık (a.s) ve İmam Musa Kazım (a.s)'ın ashabındandır. Kendi döneminde Şia'nın tanınmış kelimcilerindendi; Ebu Hanifeyle çeşitli konularda tartışmaları vardır.

(yönetici) edinmesinler. Kim böyle yaparsa, Allah'la hiçbir ilişkisi yoktur. Ancak onlardan çekinirseniz (takiye ederseniz) o başka"⁽²⁸¹⁾

Ey Nu'man oğlu! Münakaşadan sakın; çünkü münakaşa amelini boşa çıkarır. Cedel ve tartışmadan kaçın; zira tartışma seni helak eder. Aşırı düşmanlıktan da uzak ol; çünkü aşırı düşmanlık seni Allah'tan uzaklaştırır."

İmam *aleyhi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdu:

Sizden önceki kimseler susmayı öğreniyorlardı, oysa sizler konuşmayı öğreniyorsunuz. Onlardan biri abit olmak istediğinde bu işe başlamadan önce on yıl susmayı öğreniyordu; bu işi başarıp susmaya sabredebildiğinde ibadete başlıyordu. Aksi takdirde, ben istediğim işin ehli değilim, diyordu. Ancak uzun bir müddet, çirkin söz söylemekten çekinen ve batıl bir hükümette eziyetlere karşı tahammül eden kimse kurtulur. Bunlar, gerçekten asaletli, seçilmiş kimseler ve velilerdir; onlar, müminlerin ta kendisidir. Benim en fazla nefret ettiğim kimse riyaset isteyen, söz taşıyan ve kardeşlerine haset eden kimselerdir; ne onlar bendendir ne de ben onlardanım. Bizim dostlarımız, ancak emrimizden çıkmayan, her işte bizi izleyen ve bize uyan kimselerdir."

Daha sonra da buyurdu ki: Allah'a andolsun ki, eğer sizlerden biri Allah yolunda yeryüzü dolusu altın sadaka verir ve sonra da bir mümine haset ederse, o altınlarla cehennemde dağlanır.

Ey Nu'man oğlu! İfşacı (sırlarımızı yayan kimse) bizi kılıçla öldüren kimse gibi değildir; onun günahı bizimle kılıçla savaşımdan daha büyük ve daha fazladır.

Ey Nu'man oğlu! Bizim söylemediğimiz bir hadisi bizim adımıza nakleden kimse, bizi yanlışlıkla değil, kasıtlı olarak katletmiştir.

Ey Nu'man oğlu! Zulüm hükümetinde kendi yolunda git; korktuğun tehlikeli insanlara da selâm verip hoş karşıla. Zira hükümete karşı çıkan kimse kendisini ölüme atarak helak etmiş olur. Allah buyuruyor ki: "**Kendi elinizle, kendinizi tehlikeye atmayın**"⁽²⁸²⁾

Ey Nu'man oğlu! Biz öyle bir Ehlibeyt'iz ki, şeytan daima bizden ve bizim dinimizden olmayan kimseleri bizim aramıza sokmaktadır; şeytan onu (Şia ve ashabımız adına) yüceltti mi ve insanlar onları ta-

281- Âl-i İmrân / 27.

282- Bakara / 195.

nıyıp sözlerine kulak verdi mi artık aleyhimize yalan söylemeyi ona emreder, onlardan biri gittiğinde de onun yerine başkasını getirir.

Ey Nu'man oğlu! Kim (bilmediği) ilmi bir sorunun cevabında, "bilmiyorum" derse ilmin yarısını elde etmiştir (ilmin hakkını eda etmiştir).

Mümin bulunduğu yerde oturduğu sürece, kinli olabilir; fakat yerinden kalktığında kin de kalbinden çıkar.

Ey Nu'man oğlu! Âlim bildiği her şeyi sana söyleyemez. Bunlar, Allah'ın Cebrail *aleyhi's-selâm'a*, Cebrail *aleyhi's-selâm'ın* Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'e*, Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* Ali *aleyhi's-selâm'a*, Ali *aleyhi's-selâm'ın* Hasan *aleyhi's-selâm'a*, Hasan'ın Hüseyin *aleyhi's-selâm'a*, Hüseyin'in Ali (Zeynel Abidin) *aleyhi's-selâm'a*, Ali (Zeynel Abidin)'in de Muhammed (Bâkır) *aleyhi's-selâm'a*, Muhammed(Bâkır)'ın da sırrını söylediği kimseye (burada İmam Sadık *aleyhi's-selâm* kendisini kastediyor) buyurmuş olduğu sırlardır. Öyleyse acele etmeyin. Allah'a andolsun ki bu işin gerçekleşmesi (Peygamber Ehlibeyt'inin kurtuluşu ve adaletli bir hükümetin kurulması) üç defa yaklaşmıştı; ama onu ifşa etmenizle Allah onu erteledi. Allah'a andolsun ki, düşmanınızın sizden daha iyi bilmediği hiçbir sırrınız yoktur.

Ey Nu'man oğlu! Emrimden çıktığın için kendine acı! Sırrımı ifşa etme. Said oğlu Muğayre,⁽²⁸³⁾ babamın aleyhine yalan söyledi ve sırrını ifşa etti; Allah da demirin kızgınlığını ona tattırdı. Ebu'l-Hattab da, benim aleyhimde yalan söyledi, sırrımı açığa vurdu; derken Allah-u Teâla, demirin şiddetli sıcaklığını ona da tattırdı.

Allah-u Teâla, sırlarımızı gizli tutan kimseyi, yaptığı işten dolayı dünya ve ahirette ziynetlendirir, payını bağışlar, onu demirin kızgınlığı ve zindanın darlığından korur.

İsrailoğulları, öyle bir kıtlığa duçar oldular ki hayvan ve çocukları helak oldu. Musa İbn İmran *aleyhi's-selâm* Allah'a münacatta bulundu; Allah-u Teâla Hz. Musa'ya şöyle hitap etti: "Ey Musa, bu kavim açıkça zina ediyor, faiz yiyiyor, havraları onarıp zekâtı hiçe sayıyor. (İşte bunun için azaba müstahak oldular.) Hz. Musa: "Allah'ım kendi rahmetiyle onlara lütfet. Çünkü onlar hakkı kavrayamıyorlar." dedi. Bunun

283- Yalancı, bidatçi ve hadis uydurup İmam Bakır *aleyhi's-selâm'a* isnat eden bir şahıs.

üzerine Allah-u Teâla Hz. Musa'ya şöyle vahiy etti: "Ben kırk günden sonra onlara yağmur gönderip imtihan edeceğim; (bu vaat gizliydi fakat bazıları bundan haberdar olur olmaz) bunu ifşa edip yaydılar; işte bunun için kırk yıl yağmur onların üzerine yağmadı: Sizin de işiniz (zalim hükümdardan kurtulmanız) yaklaşmıştı; ama toplantılarınızda onu ifşa ettiniz (böylece de kurtuluşunuz ertelendi.)

Ey Ebu Cafer (Nu'man oğlu)! Sizin halk ile ne işiniz var (neden maslahata riayet etmeksizin onları kendi mezhebinize çağırıp kendinizi onlara tanıtıyorsunuz) onları kendi hallerine bırakın. Hiçbir kimseyi bu işe (Şiîliğe) davet etmeyin. (Zira bu tutum sebepsiz sıkıntıya düşmenize sebep olur). Allah'a andolsun ki eğer yer ve gök ehli birleşip, Allah'ın hidayet olmasını dilediği bir kulu, saptırmak isteseler saptıramazlar. Halkın yakasını bırakın. Hiçbiriniz, "kardeşim", "amcam", "komşum" demesin. Allah-u Teâla, hayır ulaştırmayı dilediği kulun ruhunu temizler; öyle ki hak ve güzel bir söz duyar duymaz, onu kabul eder ve kötü bir söz duyar duymaz onu reddeder. Daha sonra Allah-u Teâla onun kalbine, hâlini düzelterek bir kelime ilham eder.

Ey Nu'man oğlu! Eğer kardeşinin seninle samimi dost olmasını istiyorsan onunla şaka yapma; münakaşa etme; ona karşı övünme ve ona karşı düşmanlık yapma. Sırlarını dostuna açıp söyleme; ancak düşmanın haberdar olmasıyla sana zararı olmayacak sırlar olursa o başka; Çünkü dostun da bir gün düşman olabilir.

Ey Nu'man oğlu! Bir kulda üç sünnet olmadıkça mümin olamaz:

Allah'ından bir sünnet, Peygamber'inden bir sünnet ve İmam'ından bir sünnet. Allah'tan olan sünnet, sırları (mümkün oldukça) gizlemektir. Nitekim Allah-u Teâla, kendi hakkında şöyle buyurmuştur: "**O gaybı bilendir; kendi gaybını kimseye izhar etmez.**"⁽²⁸⁴⁾ Peygamber'den olan sünnet, halkla iyi geçinmek ve onlara doğru bir ahlâkla davranmaktır. İmam'dan olan sünnet de, Allah kurtuluş verinceye kadar zorluk ve sıkıntıda sabırlı olmaktır.

Ey Nu'man oğlu, belagatli konuşmak, insanın dilinin keskinliğiyle olmadığı gibi saçma söz söylemekle de değildir; belagat, maksadı anlatmak ve delili bulmaktır.

Ey Nu'man oğlu! Kim evliyaullahı küfreden bir kimsenin yanında oturursa günah işlemiştir. Kim bizim için öfkelenir de sabrederse cennetin en yüksek derecesinde bizimle beraber olur. Kim sırlarımızı ifşa etmekle gününe başlarsa, Allah demirin kızgınlığını ve zindanın darlığını ona tattırır.

Ey Nu'man oğlu! Üç şey için ilim öğrenme: Gösteriş, övünmek ve tartışmak. Üç şey için de ilmi terk etme: Cehalete meyletmek, ilme rağbetsiz olmak ve halktan utanmak. Yayılmayan ilim, üstü kapalı kalan kandile benzer.

Ey Nu'man oğlu! Allah, bir kulun hayrını dilediğinde kalbinde nurlu bir nokta oluşturur, derken kalbi nurlanır, hakkı talep eder; daha sonra kuşun yuvasına gitmesinden daha hızlı bir şekilde sizin mektebinize koşar.

Ey Nu'man oğlu! Allah, biz Ehlibeyt'in sevgisini göklerden, arşın altındaki hazinelerden altın ve gümüş hazineleri misali, belirli bir miktarda indirir ve onu en iyi mahlûkuna bağışlar. Bu hazinelerin, yağmur bulutlarına benzer bulutları vardır; Allah-u Teâla yaratıklarından sevdiği kimseye bu nimeti vermek istediğinde, bu bulutların, şiddetle yağmasına izin verir; öyle ki, bu lütuf annesinin karnında olan cenine bile ulaşır.

Ashabından Bir Gruba Yazdığı Mektup

Hamd ve salât ve selâmdan sonra, (size şunları tavsiye ediyorum): Rabbinizden afiyet dileyin, mütevazı, vakarlı, ağırbaşlı ve hayâlî olun. Salih olanlarınızın çekindiği şeylerden çekinin. Batıl ehline de güzel davranın. Onların kötü hareketlerine tahammül edin. Onlarla uzun münakaşalara girmekten sakının. Yine onlarla bir arada oturduğunuzda, muaşeretlerinizde veya bir söz hakkında tartıştığınızda Allah'ın size emrettiği takiyeye riayet edin. Çünkü sizler onlarla oturup kalkmak, muaşeret etmek ve tartışmak zorundasınız. Takiye yapmaksızın onlarla karşılaşırırsanız, sizi incitirler ve yüzlerinizden hoşnut olmadığınızı anlarlar.

Eğer Allah onları sizden uzaklaştırmasaydı, size musallat olurlardı. Onların size karşı kalplerindeki kin ve düşmanlıkları açığa vurduk-

larından daha çoktur. (Ama siz sürekli olarak) onlarla beraber oturup kalkmaktasınız.

Allah-u Teâla bir kulu yaratılışta mümin olarak yaratmışsa, şerri onun nazarında kötü göstermedikçe ve onu o şerden uzaklaştırmadıkça o kul ölmez. Allah-u Teâla, birine şerri sevdirmeyip onu şerden uzaklaştırırsa, kibir ve ululanmaktan da onu korur; böylece o kimse yumuşak huylu, güzel ahlâklı ve güler yüzlü olur; İslâmî vakar, sükûnet ve huşua sahip olur; Allah'ın haramlarından sakınır ve gazabından kaçınır. Allah, insanlarla dost olmayı, onlara iyi davranmayı, onlarla ilişkiyi kesmemeyi ve düşmanlığı terk etmeyi ona nasip eder; öyle ki artık düşmanlıktan ve düşmanlık ehli olan kimselerden tamiyle uzaklaşır.

Eğer Allah-u Teâla, ilk yaratılışta bir kulu kâfir olarak yaratırsa, şerri ona sevdirmedikçe ve onu o şerre yaklaştırmadıkça o kul ölmez. Şerri ona sevdiren onu o şerre yaklaştırdığında da kibir ve ululanmaya duçar olur; derken katı kalpli, kötü ahlâklı, asık suratlı olur; çirkinliği açığa çıkar ve hayâsız olur. Allah onun hayâ perdesini yırtar, (hayâ perdesi yırtıldığında da) haramlara düşer; artık haramdan ayrılmaz, Allah'a karşı günah işler, itaati ve itaat ehlini sevmez.

Mümin ve kâfir arasındaki fark ve uzaklık ne de çoktur! Allah'tan bu belalara duçar olmamayı dileyin ve bu afiyeti Allah (rızası) için talep edin. Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Çok dua edin; Allah kendisini çağırın kulu sever; O mümin kullarının dualarını kabul edeceğini vaat etmiştir. Allah, kıyamet günü müminlerin duasını cennette nimetlerini çoğaltan bir amele dönüştürür.

Gece ve gündüzün her saatinde gücünüz kadarıyla Allah'ı çokça anın. Çünkü Allah, kendisinin çok anılmasını emretmiştir. Allah kendisini anan mümini unutmaz ve onu hayırla anar.

Allah-u Teâla, Kur'ân'da müminlere şöyle emretmiştir:

"Namazları ve (özellikle) orta (ögle) namazı(nı üstlerine düşerek, titizlik göstererek) koruyun ve Allah'a gönülden boyun eğiciler olarak (nama-za) durun". ⁽²⁸⁵⁾

Fakir Müslümanları sevin; çünkü onları küçümseyen ve onlara karşı büyüklük taslayan kimse, Allah'ın dininden uzaklaşmıştır. Allah böyle bir kimseyi hor görür ve ona gazap eder.

Ceddimiz Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur:

"Rabbim, yoksul Müslümanları sevmeyi bana emretmiştir." Bilin ki kim bir Müslümanı küçük görürse Allah onu kendi gazap ve tahkiri-
rine uğratar; bütün insanlar ona şiddetle buğzeder. Öyleyse fakir Müs-
lüman kardeşleriniz hakkında Allah'tan çekinin. Onların sizin üzeri-
nizde olan hakları onları sevmenizdir. Çünkü Allah, peygamberlerine
onları sevmeyi emretmiştir.

Kim Allah'ın, sevgilerini farz kıldığı kimseleri sevmezse, Allah ve Resulüne karşı gelmiş olur. Allah ve Resulüne karşı geldiği hâlde ölen kimse de, sapıklık ve dalalet üzere ölmüştür.

Ululuk ve kibirden sakının. Zira ululuk, Allah'ın ridasıdır⁽²⁸⁶⁾. Kim Allah'ın ridası üzerinde O'nunla çekişirse, Allah onu parçalar ve kıya-
met günü onu rezil eder.

Sakin, birbirinizin hakkına tecavüz etmeyin; Çünkü salih insanla-
rın tavrı böyle değildir. Allah zulüm edenin zulmünü kendisine çevirir
ve zulme uğrayana da yardım eder. Allah kime yardım ederse galip
olur ve ilâhî zafere ulaşır.

Sakin, birbirinize haset etmeyin; çünkü küfrün aslı hasettir. Sakın
mazlum bir Müslümanın aleyhine birbirinizle yardımlaş-mayın. Çün-
kü hakkınızda beddua ederse, kabul olur.

Babamız Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Maz-
lum Müslümanın bedduası kabul olur."

Sakin nefsiniz, Allah'ın haram kıldığı şeylere meyletmesin. Çünkü
kim bu dünyada Allah'ın yasaklarını çiğnerse Allah, onunla cennet ve
cennet ehli için olan nimet, lezzet ve sonsuz kerameti arasında engel
oluşturur.

286- Rida, cübbe anlamına gelir; burada maksat söz konusu özelliğin Allah Teâla'ya mahsus olduğunu ifade etmektir.

İnciler Dizisi Diye Adlandırılan Sözlere

1- Bir işi incelemekte aşırı hassasiyet göstermek ayrılığa; eleştiri, düşmanlığa; sabırsızlık, rezilliğe; sırrı ifşa etmek, alçalmaya sebep olur. Cömertlik zekânın, cimrilik ise gafletin alametidir.

2- Kim şu üç şeye sarılırsa dünya ve ahiret dileklerine kavuşur: Allah'a sığınmak, ilâhî takdire razı olmak ve Allah'a karşı hüsn-ü zanda bulunmak.

3- Kim şu üç şeyde gevşek davranırsa mahrum kalır: Cömertten bir şey istemek, âlimle arkadaş olmak ve (adil) sultanın ilgisini kazanmak.

4- Üç şey muhabbet doğurur: Din, tevazu ve bahşış.

5- Üç şeyden uzaklaşan üç şeye ulaşır: Şerden uzaklaşan izzete, kibirden uzaklaşan saygınlığa, cimrilikten uzaklaşan da şerefe.

6- Üç şey düşmanlık getirir: Nifak, zulüm ve bencillik.

7- Kimde şu üç hasletten biri olmazsa üstün sayılmaz: İnsana süs olan akıl, onu ihtiyaçsız kılan servet ve ona destek olan kabile.

8- Üç şey insanın ayıplanmasına sebep olur: Haset, laf taşımak ve başıboşluk.

9- Üç kimseyi, ancak üç yerde tanımak mümkün olur: Yumuşak olanı, öfkeli olduğunda; yiğidi, savaşta; kardeşi, kendisine muhtaç olduğunda.

10- Üç sıfat kimde olursa, oruç tutan ve namaz kılan birisi olsa bile münafıktır: Yalan konuşan, sözünde durmayan ve emanete hıyanet eden.

11- Üç çeşit insandan kork: Hain, zalim ve laf taşıyan. Çünkü senin için (başkasına) hıyanet eden (bir gün de) sana hıyanet eder. Senin için (başkasına) zulüm eden (bir gün de) sana zulüm eder. Sana laf taşıyan (bir gün de) senin aleyhine (başkasına) söz götürür.

12- Bir kimse üç emaneti korumadıkça emin sayılmaz: Mal, sır ve namus. Eğer ikisini koruyup da birini zayi ederse yine de emin sayılmaz.

13- Ahmakla istişare etme, yalancıdan yardım isteme, sultanların dostluğuna güvenme. Çünkü yalancı, uzağı yakın, yakını ise uzak gösterir. Ahmak kendisini senin için zahmete düşürür; fakat senin istedi-

ğine ulaşamaz. Sultanlar ise, onlara tam itimat ettiği sırada seni yalnız bırakırlar ve onlarla tam ilişki kurduğunda ilişkilerini keserler.

14- Dört şey dört şeye doymaz: Yer yağmura, göz bakmağa, kadın erkeğe, âlim de ilime.

15- Dört şey insanı çabuk ihtiyarlatır: Güneşte kurutulmuş eti yemek, yaş yerde oturmak, merdiven çıkmak ve ihtiyar kadınla cima etmek.

16- Hanımlar üç kısımdır: Tamamen yararına olan, hem yararına hem de zararına olan ve tam zararına olan. Tamamen yararına olan kızdır. Hem yararına hem de zararına olan dul kadındır. Tamamen zararına olan ise önceki kocasından yanında çocuğu bulunandır.

17- Üç özellik büyüklüğün mayasıdır: Öfkeyi yenmek, kötülük yapmanı affetmek, mal ve canla (insanlara) iyilik yapmak.

18- Üç şey üç şeyden kurtulamaz: Rehvan at sürçmekten, kılıç körelmekten ve olgun insan yanılmaktan.

19- Belagat üç şeydedir: İstenilen manaya yaklaşmak, fazla sözden kaçınmak ve kısa sözle çok şey anlatmak.

20- Kurtuluş üç şeydedir: Dilini tutman, evinde oturman ve işlediğin günahlara karşı pişmanlık duyman.

21- Cehalet üç şeydedir: Arkadaşları değiştirmek, sebebini açıklamadan dostlarla çekişmek ve faydasız şeyleri araştırmak.

22- Üç özellik kimde olursa kendi zararına olur: Hilecilik, ahdi bozmak ve zulüm yapmak. Nitekim (Allah-u Teâla), Kur'ân'da şöyle buyurmuştur:

"Kötü hile, ancak sahibini sarıp-kuşatır."⁽²⁸⁷⁾ "Artık sen onların kurdukları düzenin uğradığı sona bir bak; biz onları ve kavimlerini topluca yerle bir ettik."⁽²⁸⁸⁾ "Kim ahdini bozarsa, artık o ancak kendi nefsi aleyhine ahdini bozmuş olur."⁽²⁸⁹⁾ Yine şöyle buyuruyor: "Ey insanlar dünya menfaatleri için zulüm yapmanız, ancak kendi zararınızdır."⁽²⁹⁰⁾

23- Üç şey insanı yüce makamları talep etmekten alı kor: Az çaba, tedbirsizlik ve zayıf görüşlülük.

287- Fatır / 43.

288- Neml / 51.

289- Fatır / 10.

290- Yunus / 23.

24- İleri görüşlü olmak üç şeydedir: Kendisinden üstekilere hizmet etmek, babaya itaatte bulunmak ve efendisine karşı tevazu göstermek.

25- Ünsiyet üç şeydedir: Uyumlu hanım, iyi evlat ve halis arkadaş.

26- Şu üç şey kime verilmiş olursa en büyük zenginlik olan üç şeye ulaşmış olur: Verilenle yetinmek, halkın elindekine göz dikmemek, gereksiz ve fazla olan her şeyi terk etmek.

27- Ancak şu üç özelliğe sahip olan kimse cömert sayılır: Varlıkta ve yoklukta malını cömertçe bağışlamak, müstahak olana vermek, bağışladığı mala karşılık aldığı teşekkürleri, bağışladığı maldan daha çok saymak.

28- İnsan üç şeyi yapmadığında mazur sayılmaz: Hayrını iste-yenle istişare etmek, haset edenle geçinmek ve halka kendini sevdirmek.

29- Şu üç hasleti tam olarak taşımayan kimse akıllı sayılmaz: Sevinç ve gazap hâlinde kendi aleyhine bile olsa hakka riayet etmek, kendisi için beğendiği şeyi başkaları için de beğenmek ve yanıldığı vakit sabırlı ve yumuşak olmak.

30- Nimet ancak şu üç şeyle devam eder: O nimet karşısında ilâhî vazifeyi tanımak, şükürünü eda etmek ve o nimet için zahmet çekmek.

31- Kim şu üç şeyden birine duçar olursa, ölümü arzu eder: Ardı arkası kesilmeyen fakirlik, yüz kızartıcı bir haram iş yapmak ve galip olan bir düşmana duçar olmak.

32- Üç şeye ilgi göstermeyen üç şeye duçar olur: Uzlaşmaya ilgi göstermeyen yardımcısız kalır, hayır işe ilgi göstermeyen pişman olur, arkadaşlarını çoğaltmaya ilgi göstermeyen zarar görür.

33- Herkes şu üç şeyden kaçınmalıdır: Kötülere yaklaşmak, kadınlarla konuşmaya dalmak ve bidat ehli ile oturup kalkmak.

34- Üç şey, kişinin kerem sahibi olduğunu gösterir: Güzel ahlâk, öfkeyi yenmek, haramlara bakmaktan kaçınmak.

35- Üç şeye güvenen aldanır: Olmayacak sözleri tasdik etmek, güvenilmeyen insanlara bel bağlamak ve elde edilmeyecek şeye göz dikmek.

36- Üç şeyi yapan dinini ve dünyasını bozar: Suizanda bulunan, her sözü dinleyen ve yetkisini hanımının eline veren.

37- En üstün hükümdar şu üç özelliğe sahip olan kimsedir: Şef-kat, cömertlik ve adalet.

38- Üç şeyde ihmalkârlık hükümdara yakışmaz: Sınırları korumak, mazlumların haklarını aramak ve işleri için salih kimseleri seçmek.

39- (Adil) hükümdarın, kendi ashap (yardımcı) ve emrindekilerin üzerinde üç hakkı vardır: İtaat edilmek, gıyap ve huzurunda hayrını istemek, zafer ve başarıları için dua etmek.

40- Yöneticilerin özel kesim ve halkın geneli karşısında üç vazifesi vardır: İyi iş yapanları o işe ilgilerinin artması için mükâfatlandırmak; kötü iş yapanların tövbe etmeleri ve sapıklıklarından dönmeleri için hatalarını örtmek; lütuf ve insafla halkın tümüyle kaynaşarak onların birliğini korumak.

41- Bir yönetici (insanlardan) üç grubu önemsemeyip hafife alır ve onları kendi başlarına bırakırsa, işleri çığırından çıkar ve zorlaşır: Toplumdan ayrılmış ve (kendine yeni bir yol seçmiş) faziletsiz kişiyi, marufa emir ve münkerden nehyetmeyi siper edinerek kendi bidatlerini yaymaya çalışan kişiyi ve yöneticinin haklarında hüküm uygulamasını önleyecek bir reis etrafında toplanan bir şehrin halkını.

42- Akıllı bir adam hiç kimseyi küçümsemez. İnsanlardan üç grup küçümsememeye daha layıktır: Âlimler, hükümdarlar ve kardeşler. Âlimleri küçümseyen dinini bozar. Hükümdarı küçümseyen dünyasını bozar, kardeşlerini küçümseyen yığıtliğini yitirir.

43- Sultanların sırdaş ve yakınlarını üç sınıf olarak gördük:

a) Hayır isteyenler; bunlar hem kendilerine hem sultana ve hem de raiyete (halka) berekettir.

b) Hedefleri, kendi ellerindeki malı korumak olanlar; bunlar da (başkalarına eziyet etmemek açısından) ne övülen ve ne de kınanan kimselerdir; ama kınanılmaya daha yakındırlar.

c) Şerden yana olanlar; bunlar, uğursuzdurlar, hem kendilerinin hem de sultanın kınanmasına sebep olurlar.

44- Bütün insanlar şu üç şeye muhtaçtır: Emniyet, adalet ve refah.

45- Üç şey hayatı karartır: Zalim hükümdar, kötü komşu ve ağzı bozuk kadın.

46- Mesken ancak şu üç özelliklerle güzel olur: Güzel hava, tatlı ve çok su, [ürünü bol] yumuşak ve düz yer.

47- Şu üç şey pişmanlık getirir: Övünmek, iftihar etmek ve üstünlük hususunda tartışmak.

48- Şu üç şey insanın tabiatında vardır: Haset, ihtiras ve şehvet.

49- Kimde şu üç özellikten biri olursa, diğer iki özellik de onun büyüklük, heybet ve cemalinde toplanır: Vera' (haram ve şüpheli şeylerden kaçınmak), eli açık olmak ve şecaat.

50- Şu özellikler kime verilmiş olursa kâmil olur: Akıl, cemal ve fesahat (açık konuşmak).

51- Şu üç grubun durumları belli oluncaya kadar sağ olduklarına hükmedilir: Hamilelik süresi bitinceye kadar kadının; ömrü tükeninceye kadar sultanın ve dönünceye kadar kaybolan şahsın.

52- Üç şey mahrumluk getirir: İstemekte ısrar, gıybet etmek ve alay etmek.

53- Üç şey kötü sonuç doğurur: Galip olsa bile fırsat gelmeden önce savaşçının (düşmana) saldırması. Zararı olmasa bile hasta olmayan birinin ilaç kullanması. İhtiyacını karşılamaya muvaffak olsa bile sultana yönelmek.

54- Üç şeyde herkes kendisinin haklı olduğunu söyler: İnanıldığı dinde, kendisine galip olan heva ve heveste ve işlerindeki tedbirde.

55- İnsanlar üç sınıftır: Sözü geçen saygınlar; birbirleriyle eşit olanlar ve birbirlerine düşmanlık yapanlar.

56- Dünyanın ayakta kalması üç şeye bağlıdır: Ateş, tuz ve su.

57- Yersiz olarak üç şeyi isteyen, üç şeyden mahrum kalmayı hak eder: Haksızca dünyayı talep eden ahiretten mahrum kalmayı hak eder. Haksız yere başkanlık isteyen Allah'a itaatten mahrum kalmayı hak eder. Hakkı olmadan mal peşinde olan malın elinde kalmasından mahrum kalmayı hak eder.

58- İleri görüşlülerin şu üç işi yapmaları uygun değildir: Kurtulsa (kurtulacağını bilse) bile, tecrübe edinmek için zehir içmek; zarar görmese de kıskanç akrabalarına sırrını açmak, zenginliğe yol açsa bile deniz yolculuğu yapmak.

59- Hiçbir toplum, dünya ve ahiret işleri için şu üç sınıftan müstağni olmaz; eğer bunlar olmazsa başıboş kalırlar: Takvalı ve bilgili bir fakih; emrine itaat edilen hayırlı bir yönetici, güvenilir ve bilinçli bir doktor.

60- Dost üç özellikle denenir, bu özelliklere sahip olursa halis ve temiz bir dost olduğu anlaşılır; aksi takdirde varlık ve bolluk (zama-

nının) dostudur; darlık ve zorluk (zamanının) dostu değil: Ondan bir mal istemek, bir malı ona emanet vermek, şiddet ve sıkıntılarda onu ortak kılmak.

61- İnsanlar şu üç şeyden kurtulursa, huzura kavuşurlar: Kötü dil, kötü el ve kötü davranış.

62- Şu üç özellikten birine sahip olmayan köleyi yanında barındırmak, efendisine rahatlık getirmez: Onu doğruluğa sevk eden bir din veya ona yol gösteren bir edep ya da (kötü işlerden) alıkoymayan bir korku.

63- Kişi evine ve ailesine karşı şu üç özelliği taşımaya muhtaçtır; bu özellikler tabiatında olmasa bile bunları edinmeye çalışmalıdır: Güzel muâşeret etmek, ölçülü bir şekilde harcamak (ailesinin refahını sağlamak) ve namusunu korumaya düşkün olmak.

64- Her zanaatçı, kendi işi ve kazancı için şu üç şeye muhtaçtır: İşinde becerikli olmak, işiyle ilgili olarak emaneti eda etmek ve müraaat edenlerin ilgisini kazanmak.

65- Kim şu üç şeyden birine duçar olursa akli dengesini kaybeder: Elden çıkmakta olan nimete, fasit hanıma ve sevdiğinin beklenmedik bir belaya yakalanmasına.

66- Cesaret, yaratılışa dayanan üç özellikten kaynaklanır; bunlardan her birinin diğerinde bulunmayan kendine has bir üstünlüğü vardır: Fedakârlık, zilletten kaçınmak ve şan ve şerefe talip olmak. Bu özelliklerin her üçü bir yiğitte toplanırsa, hiçbir kimse, onun karşısında duramaz; atılganlık ve cesaretle kendi asrında şöhret kazanır. Eğer bu özelliklerden bazısı ağır basarsa, o yönde cesareti, daha çok ve atılganlığı daha güçlü olur.

67- Anne ve babanın, evladın üzerinde üç hakkı vardır: Her hâlükârda onlara teşekkür etmek, Allah'a karşı günah işlemeye emretmeleri hariç tüm emir ve nehiyelerine uymak, gizli ve açıkta hayırlarını istemek. Evladın da babanın üzerinde üç hakkı vardır: Ona iyi anne seçmek, güzel isim takmak ve terbiyesi için gayret sarf etmek.

68- Mümin kardeşler kendi aralarında üç şeye muhtaçtırlar; buna riayet ederlerse kardeşlikleri devam eder, aksi takdirde ayrılıp birbirlerine karşı kin ve nefret beslerler: İnsafı davranmak, şefkatli olmak ve hasedi terk etmek.

69- Akrabalar üç şeyi gözetmedikçe zaafa uğrayıp başlarına gelene düşmanlarının sevinmelerinin ezikliğini hissederler: Dağılmamaları

için hasedi terk etmeleri, yakınlığı korumak için iyi ilişki kurmaları ve izzet (ve kudret)ten yararlanmak için yardımlaşmaları.

70- Erkek, hanımına karşı üç şeye riayet etmelidir:

a) Hanımının, muhabbet ve ilgisini kazanmak için onunla uyum sağlamak. b) Ona karşı güzel ahlâklı olmak. c) Onun gözünde güzel görünmek ve refahını sağlamakla kalbini elde etmek.

71- Kadın, kocasına karşı şu üç şeye riayet etmesi gerekir:

a) Kocasının tüm hallerde güvenini sağlayacak şekilde kendisini kötülüklerden koruması. b) Muhtemel hatalarının af edilmesi için sürekli kocasının hakkını gözetmesi. c) Tatlı dil ve çekici tavırlarıyla kocasına olan sevgisini bildirmesi.

72- Başkalarına iyilik yapmak ancak üç şeyle kâmil olur: İyilikte acele etmek, iyiliği çok olsa da az görmek ve iyiliği başa kakmamak.

73- Sevinç ve neşe üç şeydedir: Vefalı olmak, haklara riayet etmek ve sıkıntılarda yardımlaşmak.

74- Üç şey, fikrin isabetli olmasına delildir: Karşılaştığı kimseyi hoş karşılamak, iyice dinlemek ve güzel cevap vermek.

75- İnsanlar üç kısımdır: Akıllı, ahmak ve fâcir. Akıllı, sorduklarında cevap verir, konuştuğunda doğru konuşur ve dinlediğinde de sözü kavrar. Ahmak, konuştuğunda acele eder; haber verdiğinde şaşırıp gaflete düşer ve kötü işe zorlandığında da onu yapar. Fâcir de, emanet verildiğinde hıyanet eder ve kendisiyle konuştuğunda seni lekeler.

76- Dostlar üç kısımdır: Birincisi, kendisine sürekli ihtiyaç duyulan yemeğe benzer; işte bu akıllı kimsedir. İkincisi (bazı vakitler insanı yakalayan) dert gibidir; bu da ahmak kimsedir. Üçüncüsü ise (derdi tedavi eden) ilaç gibidir; bu da mütefekkir kimsedir.

77- Üç şey insanın aklının ne derecede olduğunu gösterir: Elçi, kendisini gönderenin; hediye, hediye verenin; mektup da yazanın aklının ne derecede olduğunu gösterir.

78- İlim üç kısımdır: Muhkem ve açık olan ayetleri anlamak, düzenleyen farzları bilmek ve yaşanan sünnetlerden haberdar olmak.⁽²⁹¹⁾

291- Feyz-i Kaşanî bu hadisin açıklamasında şöyle der: Gerçek ilim, ancak mead ve kıyamet günü insana faydalı olacak, olmaması durumunda hüsrana sebep olacak ilimdir... Bu ilim ise üç kısımdır:

79- İnsanlar üç kısımdır: İlim öğrenmekten çekinen cahil, ilmi kendisini zayıflatan âlim, dünya ve ahireti için çalışan akıllı.

80- Şu üç özelliğe sahip olan gariplik çekmez. Güzel edep, eziyet etmemek ve su-i zanda bulunmaktan kaçınmak.

81- Günler üçtür: Geçip giden dün, ganimet bilinmesi gereken bugün, arzusundan başka elde bir şeyi olmayan yarın.

82- Kimde şu üç sıfat olmazsa, imanının ona faydası olmaz: Cahillerin cehaletine karşı koyabilecek olgunluk, haramlardan alı koyacak takva ve insanlarla geçinmesini sağlayacak ahlâk.

83- Kimde şu üç haslet olursa imanı kâmil olur: Öfkeli olduğunda haktan sapmamak, hoşnut olduğunda batıla yönelmemek ve güçlü olduğunda affetmek.

84- Dünyası olan her insan şu üç şeye muhtaçtır: Gevşekliğe varmayacak rahatlık, kanaatle beraber olan cömertlik ve tembelliği olmayan cesaret.

85- Her ne durumda olursa olsun akıllı insanın üç şeyi unutmaması gerekir: Dünyanın faniliğini, durumların sürekli değiştiğini ve kendisinden kurtulmanın mümkün olmadığı afetler.

86- Şu üç özellik bir kişide tam olarak görülmez: İman, akıl ve çaba.⁽²⁹²⁾

87- Kardeşler (yakın dostlar) üç kısımdır: Canıyla arkadaşına yardımda bulunan kardeş; malıyla yardım eden kardeş -bu ikisi gerçek kardeşlerdir-; ihtiyacını senin vasıtanla karşılayan ve seni bazı zevkleri için isteyen kardeş; böyle birisini güvenilir sayma.

a) Ayet-i muhkeme: İtikadî ilimlere işarettir. Çünkü bunun delilleri, varlık âlemini kuşatan ve Kur'an'daki ayetlerdir. Kur'an'da mebd ve mead delilleri sunulurken "ayet" kelimesi kullanılmıştır.

b) Fariza-i adile: Ahlâk ilmine işarettir. Erdemler, aklın ordusundan, reziletler ise cehaletin ordusundan sayılırlar. İnsan akıl ordusuyla donanmalı, cehaletin ordusundan arınmalıdır. Adile sözcüğü ifrat ve tefritten uzak itidal yoluna işarettir.

c) Sünnet-i kaime: Helal ve haram konularına işarettir.

292- Maksat halkın genelinde görülen durumdur, Allah'ın velileri bundan müstesnadır.

88- İnsanda şu üç özellik olmadıkça, imanı kemale erişmez: Din hususunda bilgi sahibi olmak, geçimini sağlamakta ölçülü davranmak ve musibetlere karşı sabırlı olmak.

Yüce Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Tevhid, İman, Ehlibeyt Sevgisi ve Küfür Hakkındaki Sözleri

Birisi İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna vardığında İmam ona: "Kimlerdensiniz?" diye sordu. O da: "*Sizi sevenlerden ve sizi takip edenlerdenim.*" dedi. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Allah-u Teâla kendi dostluk ve velayetini kabul etmedikçe bir kulu sevmez ve kimi dost edinirse cenneti ona farz kılar.

Daha sonra buyurdular ki: "Bizi sevenlerin hangi kısmın-dansınız?" Adam, susup kaldı. (İmam *aleyhi's-selâm*'ın ashabından olan) Sedir: "*Ey Resulullah'ın oğlu sizi sevenler kaç gruptur?*" diye sordu. İmam *aleyhi's-selâm* da şöyle buyurdu: "Bizi sevenler üç gruptur: Birinci grup, bizi (sadece) açıkta sever, gizlide değil. Bir grup da bizi gizlide sever açıkta değil. Diğer bir grup ise, bizi hem gizlide sever, hem de açıkta; işte bu grup en üstün olandır. Bunlar tatlı ve bol kaynaktan susamışlıklarını gideren, Kur'an'ın tevil ve tefsirini bilen, hakkı batıldan ayırt eden ve sebeplerin sebebini (Allah'ı) tanıyan kimselerdir. Bunlar toplulukların en üstün olanıdır. Fakirlik, yoksulluk ve çeşitli belalar, atın süratinden daha hızlı bir şekilde onlara yönelmektedir; onlar şiddet ve çilelere uğrar, sarsılıp işkence görür; bir kısmı öldürülüp bir kısmı yaralanır ve uzak şehirlere dağılırlar. Allah, onların hürmetine hastalara şifa verir, fakirleri ihtiyaçsız kılar, size yardım eder, yağmur gönderir ve sizi rızıklandırır. Sayıları azdır; ama Allah katında değer ve mertebe bakımından pek yücedirler. İkinci grup (üsteki sıralamada ilk grup) grupların en aşağısıdır. Açıkta (dilde) bizi severler, ama padişahların yolundan giderler (onların yaşayışları gibi yaşarlar.) Dilleri bizimledir, kılıçları ise bizim aleyhimizedir. Üçüncü sınıf ise (üsteki sraya göre ikinci sınıf oluyor) vasat olan sınıftır; gizlide bizi severler, fakat kendilerini muhafaza etmek için sevgilerini açığa vurmazlar. Canıma andolsun ki eğer onlar, gizlide gerçekten bizleri seviyorlarsa gündüzleri oruç tutarlar,

geceleeri ibadet ederler ve çehrelerinde zahitlik eseri görünür; yine onlar sulh ve itaat ehli olurlar.

O adam: "Ben sizi hem gizlide ve hem de açıkta sevenlerdenim." dedi. İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: Bizi gizlide ve açıkta sevenlerin bazı alametleri vardır. Onlar, bu alametlerle tanınırlar." Adam: "Bu alametler nelerdir?" dedi: İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Bunlar bir kaç özelliğidir; ilki (şudur): Onlar tevhidi hakkıyla kavramışlardır; tevhit ilmini sağlamlaştırmışlardır; Allah ve sıfatlarına iman etmişlerdir ve daha sonra imanın sınırını, hakikatini, şartlarını ve tevilini bilmişlerdir."

Sedir: "Ey Resulullah'ın oğlu! Şimdiye kadar imanı böyle vasıf ettiğimizi duymamıştım." dedi. İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: "Evet ey Sedir! İmanın kimde olduğunu bilmeden önce "iman nedir" diye sormaya kimsenin hakkı yoktur." Sedir: "Ey Resulullah'ın oğlu! Eğer uygun bulursanız bu sözü açıklayın" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: Her kim Allah'ı kalbi tevehhümlerle tanırsa O'na ortak koşmuş ve kim Allah'ı manayla değil de isimle tanırsa eksikliğini kabul etmiştir. Çünkü isimler hâdistir; sonradan meydana çıkmıştır; (Allah'ın mukaddes künhü ise kadimdir.) Kim isim ile manaya (birlikte) taparsa (ismi) Allah'a ortak koşmuştur. Kim manaya, idrak vasıtasıyla değil de sıfat vasıtasıyla ulaşırsa, imanını gayıp olan bir şeye atfetmiştir.⁽²⁹³⁾

Kim sıfat ve mevsufa⁽²⁹⁴⁾ taparsa, tevhidi batıl etmiştir. Çünkü sıfat, mevsuftan ayrıdır. (İkilik tevhitte uyuşmaz)

Kim mevsufu sığata izafe ederse (sıfatla mevsufu tanımak isterse), büyüğü küçültmüş ve Allah'ı layıkıyla tanımamıştır."

— "Öyleyse tevhide ulaşmanın yolu nedir?" diye sorduklarında şöyle buyurdu: Araştırma yolu açıktır ve bu çıkmazlardan kurtulmak da mümkündür. Hazırda olan bir şeyi tanımak, sıfatını tanımaktan öncedir.⁽²⁹⁵⁾ Ama gayıbın sıfatını tanımak, onun kendisini tanımaktan

293- Çünkü gayıp olan bir şeyi tanımak istediklerinde onu sıfatı vasıtasıyla tanurlar, idrak vasıtasıyla değil. Zira gayıp bir şey idrak olunmaz.

294- Sıfat nitelik, mevsuf ise nitelenen anlamınadır.

295- Mesela insanı, ilk önce bütün özellikleri ile görürler, daha sonra onun ilim, olgunluk vs. sıfatlarını anlarlar.

öncedir. (Allah-u Teâla hazır olduğu için ilk önce Allah'ı tanımak gerekir, daha sonra diğer varlıkları.)

— "Hazır birisinin şahsını, sıfatından önce nasıl tanıyabiliriz?" dediklerinde de şöyle buyurdu:

İlim ve idrak önce O'nun şahsına taalluk eder ve daha sonra (O'nun kudretinin bir eseri olan) kendini de O'nun vesilesiyle tanır-sın. Kendini kendi vasıtan ve kendi vücudunla (Allah'ın vücudundan müstakil olarak) tanıyamazsın. Bilmelisin ki vücudunda olan her şey O'nun içindir ve O'na bağlıdır. Nitekim Yusuf'un kardeşleri, Yusuf'a şöyle dediler: "**Şüphesiz ki sen Yusuf'sun. Yusuf da: Evet ben Yusuf'um ve bu da kardeşimdir dedi.**"⁽²⁹⁶⁾ Yusuf'un kardeşleri Yusuf'u, onun kendi vasıtasıyla tanıdılar, başkasının vasıtasıyla değil. Onlar Yusuf'un Yusuf olduğunu, kendi vehim ve hayalleri vesilesiyle tespit etmediler.

Allah'ın "**Bahçelerin bir ağacını dahi bitirmek sizin için mümkün değildir.**"⁽²⁹⁷⁾ diye buyurduğunu görmüyor musunuz? Yani kendi tarafınızdan bir imam seçmeye ve kendi iradeniz ve isteğinizle onu hak sahibi olarak adlandırmaya hakkınız yoktur.

Daha sonra şunları ekledi: Kıyamet günü Allah-u Teâla üç grupla konuşmayacak, onlara (rahmet gözüyle) bakmayacak ve onları (günahtan) temizlemeyecek ve onlar için elemli bir azap vardır:

a) Allah'ın bitirmediği bir ağacı diken kimse; yani Allah'ın tayin etmediği bir kimseyi imam olarak belirleyen kimse.

b) Allah'ın seçtiği bir imamı inkâr eden kimse.

c) Ve bu iki grubun İslâm'da bir payı olduğunu sanan kimse.

Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "**Rabbin dilediğini yaratır ve seçer; seçmek diğerlerine ait bir hak değildir.**"⁽²⁹⁸⁾

İmanın Vasfı

İmanın manası, ikrar etmek ve bu ikrarla Allah'ın karşısında huzu etmek, O'nun katına yaklaşmak, tevhit ve Allah'ı tanımaktan başlayarak itaat edilmesi gereken bütün farzları, sonuna kadar sırasıyla küçük

296- Yusuf / 90.

297- Neml / 60.

298- Kısas / 68.

veya büyük olsun hepsini yerine getirmektir. Bunların hepsi birbirleriyle bir arada ve birbirine bağlıdır. Vasıf ettiğimiz şekilde bildiği ve öğrendiği farzları eda eden kimse mümin sayılır, imanlı olma sıfatını hak eder ve sevaba da layık olur. Çünkü imanın bütün manası ikrardır; ikrarın manası da itaatle tasdik etmek ve boyun eğmektir. Böylece küçük ve büyük itaatlerin birbirleriyle birlikte olmalarının manası açıklanmış oldu.

Mümin bir kimse, iman sıfatını gerektiren şeyleri, yani büyük farzları eda ettiği ve büyük günahları işlemeyi terk edip onlardan uzaklaştığı sürece iman sıfatından çıkmaz. Küçük farzları terk etmek ve küçük günahlara duçar olmakla büyük farzları terk etmedikçe ve büyük günahları işlemedikçe imandan çıkmaz. İnsan büyük günahlar işlemediği müddetçe mümindir. Çünkü Allah-u Teâla buyurmuştur ki:

"Nehy edildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin diğer suçlarınızı da örteriz ve sizi onurlu ve üstün bir makama ulaştırırız"⁽²⁹⁹⁾

Yani küçük günahlar affedilir. Ama insan büyük günahları işlerse (o zaman) küçük ve büyük bütün günahlarıyla sorguya çekilip cezalandırılır ve azap görür. İşte bunlar imanın ve sevaba layık olan müminin özellikleridir.

İslâm'ın Vasfı

İslâm'ın manası, hükmü açık ve kesin olan bütün farzları ikrar edip yerine getirmektir. İnsan, kalple bağlı olmaksızın zahirde bütün farzları ikrar ederse Müslüman ismini hak etmiştir; zahiri velayeti (dostluğu), şahitliğinin kabul olmasını ve miras alabilme hakkını kazanmıştır. Yine Müslümanların, zarar ve yararlarında onlarla ortak olmuştur. İşte bu İslâm'ın vasfıdır.

Müslümanla müminin arasındaki fark da şudur: Müslüman zahirde muti (itaatkâr) olduğu gibi batında da muti olursa mümin olur. Ama (sadece) zahirde bunu yaparsa Müslüman olur. Fakat hem zahirde ve hem de batında huzu ve bilinçle bunu yaparsa mümin olur. Böylece bazen bir kul Müslüman olur, fakat mümin olmaz; ama Müslüman olmadıkça da mümin olamaz.

İman'dan Çıkmanın Açıklaması

Mümin olan bir kimse, birbirine benzeyen beş şey sebebiyle imandan çıkar: Küfür, şirk, dalalet, fasıklık ve büyük günahlar.

Küfür: (Dinde var olan) küçük veya büyük bir şeyde inkârcılık, onu hafife almak ve küçümsemekle Allah'a karşı işlenen günahdır. O fiilin faili kâfir ve (o amelin) hakikati ise küfürdür. Bu özellikte bir günahı işleyen kimse, hangi din veya fırkaya mensup olursa olsun kâfirdir.

Şirk: Din adına (bidat çıkarmakla) Allah'a karşı yapılan her çeşit günahı ibarettir; o günah ister küçük olsun ister büyük onu yapan müşriktir. (Böyle bir kimse, ilâhî dinin karşısında yeni bir din çıkarmış olduğu için müşrik sayılır.)

Dalalet: Farz kılınan şeylere cahil olmak, yani hakkında açık bir delil bulunan ve Müslümanlara bildirilen büyük farizalardan birini terk etmektir. Bu farzları yapmayan biri, mümin ismini almayı hak etmez. Bunları terk etmesi, Allah'ın hükmünü inkâr etmek veya din adına onları dinden çıkarmak kastıyla olmayıp gevşeklik, gaflet ve diğer şeylerle meşgul olmaktan dolayı olursa böyle bir kimse sapık olup iman yolundan çıkmış, imanın hakikatine cahil kalmış ve ondan ayrılmıştır.

Bu sıfatı taşıdığı sürece dalalet ve sapıklık ismine layıktır. Ama eğer inkâr etmek, basite almak ve küçümsemekten dolayı günah işlerse kâfir olur. Yine eğer tevil, taklid, teslim, geçmiş ata ve babalarının sözüne razı olarak din adına bidat çıkarmakla günah işlerse, bu takdirde müşrik olur. Bir müddet sapıklıkta kalıp da açıkladığımız şeylere (küfür ve şirke) meyilemeyen kimse pek az olur.

Fasıklık: Lezzet, şehvet ve günaha aşırı meyilden dolayı işlenen her büyük günahı ibarettir. Bu günahı yapan fasıktır. Fasıklıktan dolayı da imandan çıkmıştır.

Eğer işlediği günahı, küçümseyip basit görececek derecede günah işlemeye devam ederse, bunlardan dolayı kâfir olması kaçınılmaz olur.

İmanın bozulmasına sebep olan büyük günahlar; inkâr, bidat, lezzet ve şehvet olmaksızın, taassup ve öfkeden dolayı hiç çekinmeden ısrarla işlenen günahlardır. Örneğin iftira etmek, küfretmek, öldürmek, halkın malını zorla almak, insanların hakkını vermemek, şehvet ve lezzet olmaksızın yapılan diğer büyük günahlar. Yalan yere yemin etmek,

faiz yemek ve lezzet için yapılmayan diğer günahlar da böyledir. Şarap, zina ve lehv (şarkı, türkü vb. şeylerle eğlenmek) de yine böyledir.

Bu fiillerin hepsi imanı bozan ve müşrik, kâfir ve sapık olmaya sebep olmaksızın insanı imandan çıkaran şeylerdir. Zira bu ameller, cehaletten kaynaklanmaktadır. Ama yukarıda geçen sıfatlara yöneldiği takdirde o gruptan sayılır.

İnsanların Geçim Şekli ve Malları Harcamanın Yolları Hakkındaki Sözleri

Adamın biri İmam *aleyhi's-selâm'a*: "Kulların geçimini sağlamanın kapsamına giren kazanç, çalışma, muamele (ticaret) ve malları harcamanın kaç yolu vardır?" diye sordu.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Halk arasında alış-veriş ve muamelenin çeşitlerini kapsamına alan ve kazanç vesilesi olan geçim yolları dört kısma ayrılır.

"Bu dört kısmın hepsi mi helal veya haramdır, yoksa bazıları helal ve bazıları da haramdır?" diye sorunca İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Bunlardan her birinin hem helal yönü vardır, hem de haram yönü. Bunların hepsinin isim ve özellikleri bilinen meşhur şeylerdir.

Bu dört kısmın birincisi yönetimdir; yani insanların bazılarının diğerlerine olan velayetidir (yönetme hakkıdır).

Birincisi, yöneticinin velayetidir, sonra yüksek yönetici makamından en aşağısına kadar her birinin elinin altındakilere olan velayetleridir.

İkincisi insanların birbirleriyle yaptıkları alış-veriş ve ticarettir.

Üçüncüsü zanaatın bütün kısımlarıdır.

Dördüncüsü kira ve ücretlerdir.

Bunlardan her birinin hem helal yönleri vardır ve hem de haram yönleri. Bu muamelelerde, Allah tarafından kulların üzerine farz kılınan şey, muamelenin helal olan yönüne girip o yönde çalışmaları ve haram olan yönünden ise kaçınmalarıdır.

Velayetin (Yöneticiliğin) Kısımlarıyla İlgili Açıklama

Velayet iki kısımdır: Bir kısmı Allah'ın Kendilerinin velayetini (yöneticiliğini) İnsanların üzerine farz kıldığı adil yöneticilerin ve onlar

tarafından yöneticilik makamına tayin edilen kimselerin velayetidir. Velayetin diğer kısmı ise zalim yöneticilerin ve onlar tarafından yöneticilik makamına tayin edilen kimselerin velayetidir. Velayetin helal olan kısmı, adil yöneticinin velayetidir. Allah ona, indirdiği hükme bir şey ekleyip eksiltmeyeceğini, sözünü tahrif etmeyeceğini ve buyruğundan da çıkmayacağını emrettiğinden dolayı insanların onu tanımalarını, velayetini kabul etmelerini, velayetinde hizmet etmelerini ve onun tarafından yöneticilik makamına tayin edilen kimselerin yöneticilik makamında çalışmalarını emretmiştir.

Eğer yönetici zikrettiğimiz şekilde adaletli olursa onun adına vali olmak, onunla çalışmak, ona yardımda bulunmak ve onu desteklemek helal ve meşru olduğu gibi onlarla muamele yapmak da caizdir. Çünkü adil yöneticinin ve onun tarafından tayin edilen yöneticilerin önderliğinde hak ve adalet dirildiği gibi, her (çeşit) zulüm ve fesat da yok olur. İşte bunun içindir ki, o yöneticinin hükümetini desteklemek için çalışan ve ona yardımda bulunan bir kimse, Allah'ın dinini güçlendirdiği gibi Allah'a itaatte de çaba göstermiştir.

Velayetin (yöneticiliğin) haram kısmı, zalim yöneticinin velayeti ve en yükseğinden en alt makamına kadar onun tarafından tayin edilen kimselerin velayetidir. Yönetici olarak onlar için çalışmak ve onlarla ticaret yapmak haramdır ve bu iş meşru değildir. Bunu yapan adam, -yaptığı iş ister az olsun ister çok- bu işinden dolayı azaba uğrayacaktır. Çünkü onlara her çeşit yardımda bulunmak büyük bir günahtır.

Bunun sebebi ise şudur: Zalim yöneticinin yöneticiliğinde hak olan her şey ayakaltına alınır ve batıl olan her şey de dirilir; zulüm, sitem ve fesat aşikâr olur; ilâhî kitaplar iptal edilir; peygamber ve müminler öldürülür; camiler yıkılır ve Allah'ın sünnet ve şeriatı değiştirilir. Bu yüzden onlarla çalışmak, onlara yardımda bulunmak ve onlarla ticaret yapmak haramdır; ama kan ve murdarı yemek kadar bir zaruret söz konusu olursa o başka.

Ticaret Çeşitleriyle İlgili Açıklama

Alıcı ve satıcıya helal veya haram olan bütün ticarî işlemler, temel olarak şundan ibarettir: Allah'ın emrettiği gibi halkın gıda maddesi olarak kullandığı, geçimlerini sağladığı ve yemek, içmek, giymek, ev-

lenmek, mülkiyet ve tasarruf gibi geçimde ihtiyaç duyulan veya halkın her yönden yararına olup onları koruyan şeylerin alış-verişi, elde tutulması, hibesi ve emanet verilmesi helaldir.

Alış-verişin haram olan kısmı ise şundan ibarettir: İçerisinde bozukluk olan ve yenmesi, içilmesi, kazancı, nikâhı, mülk edinilmesi, elde tutulması, hibesi ve emanet verilmesi yönünden nehyedilen veya faiz muamelesi gibi bir yönden batıl olan her çeşit alış-veriş, murdar, kan ve domuz etinin, karada veya havada olan yırtıcı hayvanların etinin ve derilerinin, şarap ve necis olan herhangi bir şeyin alım satımı haramdır. Çünkü bunlarda fesat olduğu için yenilmesi, içilmesi, mülk edinilmesi, korunması ve tasarrufu nehyedilmiştir. Böylece eğlenceye, Allah'tan başkasına yönelmeye ve herhangi bir küfrün, şirkin, sapıklığın ve batılın takviye edilmesine veya bir hakkın zayıflamasına sebep olan her şeyin alış-verişi, korunması, mülkiyeti, hibesi, emaneti ve her çeşit tasarrufu, zaruret dışında haramdır.

Kira ve İcarla İlgili Açıklama

Kira ve icar bir insanın kendi şahsını, malik olduğu malı, yetkisi dahilinde olan yakınlarını, atını veya elbisesini helal bir yolla menfaattinden yararlanılması için başkalarının emrine vermesinden ibarettir.

Kira ve icarın helal olan kısmı, insanın kendisini, evini, yerini veya malik olduğu herhangi bir malı, helal menfaatlerinden yararlanmak için başkalarının hizmetine bırakması, yöneticinin vekili veya valisi olmaksızın kendisi, evladı, kölesi veya işçisi vasıtasıyla herhangi bir işi yapmayı üstlenmesidir. İnsanın, kendisini, evladını, akrabasını, kölesini veya işçisini, ecir yapmasının sakıncası yoktur. Çünkü bunlar, insanın kendi yerine çalışan vekilleridir, yöneticinin eli altında çalışan kimseler değillerdir. Hammalın bir yükü belirli bir ücretle malum bir yere götürmesi gibi. Taşınması caiz olan helal bir şeyi kendisi, kölesi veya hayvanı vasıtasıyla taşıması veyahut ücret karşılığında bir işi kendisi, kölesi akrabaları veya işçisi vasıtasıyla yapması caizdir. Bunlar kira ve icarın helal olan kısımlarıdır. Bunlar sultan, halk, kâfir veya mümin olan herkes için helaldir. Bu yolla elde edilen kazancın sakıncası yoktur.

Kira ve icarın haram kısımları ise şunlardır: Yenilmesi, içilmesi ve giyilmesi haram olan bir şeyi taşımak için ücret karşılığında çalışmak

veya haram olan bir şeyi yapmak, korumak, giymek veya ziyan kastıyla camiye yıkmak veya suçsuzu öldürmek veya heykel put, saz, kaval, şarap, domuz, murdar ve kan gibi icar olmadan bile taşınması haram olan şeyleri taşımak veya icar ve kira olmadan da kendisine haram olan her hangi bozuk bir şeyi taşımak veya şer'an nehyedilen bir işte çalışmak veya yetkisinde olan bir şahsı veya bir şeyi bu iş için icar etmek insana haram kılınmıştır; ancak, çalıştırılan kimsenin yararına olursa o başka; örneğin, murdarın kokusundan, kendisinin veya başkasının kurtulması için onu uzak bir yere götürüp atmak ve buna benzer bir iş için birini çalıştırmanın sakıncası yoktur.

Velayetle (batıl hükümetlerin yöneticisi veya işçisi olmakla) kiranın arasındaki fark, her ikisinde de ücretle çalışılmasına rağmen (birincisinin haram, diğerinin de helal olmasının sebebi) şudur: Velayette insan, yöneticiye veya o yöneticinin tayin ettiği bir kimseye hizmet eder. Hükümete ve kendisinden aşağıdakilere olan nüfuzu ve emrinin geçerliliğinden dolayı yöneticinin rolünü ifa eder veya yöneticinin kudretini sabitleştirmek ve ona yardım etmek için çalışan vekilleri makamında oturur. Yöneticilerin en küçük ve en aşağı tabakasında olsa yine de insanları öldürmekte, zulüm ve bozgunculuğu yaymakta, insanlara hüküm süren büyük makam ve yöneticilerin yerinde oturur.

Ama kira ve icar, açıkladığımız gibi insanın, kendi şahsını veya önceden kiraya vermeyip malik olduğu herhangi bir şeyi ücret karşılığında başkasının emrine vermesidir. İnsan, başkasına ücretli olmadığı sürece kendisinin ve malik olduğu her şeyin yetkisi kendi elinde olur. Yöneticiye gelince; yönetici, halkın sorularını ve onların idareciliğini üstlenmedikçe onların herhangi bir işi hususunda yetki sahibi değildir.⁽³⁰⁰⁾ Buna göre, kim kendisini, kölesini veya yetkisi kendi elinde olan bir kimseyi kâfire, mümine, sultana veya normal halka açıkladığımız şekilde helal olan işlerde ecir verirse onun bütün iş ve kazancı helal ve meşrudur.

300- Yani, kira ve icarda, insan, kiraya vereceği şey hususunda kiraya vermeden önce hak sahibidir. Ama yöneticilikte ise, bu mevkie atanmadan önce halk üzerinde herhangi bir hakkı söz konusu değildir.

Zanaatla İlgili Açıklama

Sanaat, halkın öğrendiği veya başkalarına öğrettiği herhangi bir işten ibarettir. Örneğin: Kâtiplik, muhasebecilik, ticaret, kuyumculuk, saraçlık, dokumacılık, elbise temizleyiciliği, terzilik, canlı olmayan şeylere yönelik ressamlık ve halkın şahsi menfaatleri için ihtiyaç duyduğu, hayatlarını korumaları için gerekli olan ve ihtiyaçlarını gideren her çeşit aletin yapımı, bunların öğretimi ve kullanımı, ister kendisi için olsun ister başkası için, caiz ve helaldir. Gerçi bu meslek ve aletler, bazen fesat veya günah üzere, bazen de hak ve batıl yolunda kullanılır. Örneğin; zalim yöneticilerin ve onların temsilcilerinin güçlenmesi ve yardımı için bazen istifade edilen kâtiplik mesleği gibi. Bu tür meslekleri öğretmenin sakıncası yoktur. Bıçak, kılıç, mızrak ve yay gibi iyi ve kötü yolda kullanılan ve her iki yön için de yardımcı olan aletler de böyledir. Bunları öğrenmenin ve öğretmek için ücret almanın veya bunları, iyi olan bir yolda kullanan kimseler için yapmanın bir sakıncası yoktur. Ama halkın bunları bozgunculuk ve başkalarına zarar verme yolunda kullanmaları caiz değildir. Bu mesleklerin tabiat en halkın yararına ve onların bekası için gerekli olduğundan dolayı bunları öğretmek ve öğrenen kimseler için hiçbir suç ve günah yoktur. Suç ve günah ancak bunları bozgunculuk ve haram yolda kullanan kimselerin üzerindedir. Allah-u Teâla, gitar, kaval ve satranç gibi fesat doğuran ve insanı boşuna meşgul eden her aleti, haç ve put yapmayı haram kılmıştır. Yine bunlara benzer, haram olan meşrubatın ve sırf kötülük olan diğer şeylerin yapımı haram kılınmıştır. Hayır ve iyilik yönü olmayan her şeyi öğretmek, öğrenmek, yapmak, onlar için ücret almak ve onlarla her çeşit tasarrufta bulunmak haramdır; ama helal yararı olur ve bazen günah işlerde de kullanılırsa, o başka. Kim bu gibi şeyleri hak ve iyilik dışında kullanırsa sadece o kimseye haram olur. İşte bunlar, kulların maişet yollarının beyanı ve kazanç şekillerinin açıklamasıdır.

Malları İnfak ve Harcama Yolları

Farz veya müstehap olarak malları harcamanın helal yolları bütünüyle 24 kısma ayrılır. Bunların yedi kısmı insanın şahsî masraflarıyla ilgilidir. Beş kısmı, nafakası insanın üzerine farz olan fertlere mahsusur. Üç kısmı insanın yerine getirmesi gereken şer'i borçlardır. Beş kıs-

mı gerekli bahşış ve hediyelerdir. Dört kısmı da hayır yolda yapılan harcamalardır.

1- İnsan için gerekli olan şahsî masraflar şunlardır: Yiyecek, içecek, giyecek, evlenme masrafı, hizmetçi, ihtiyaç duyduğu eşyaların tamiri, nakli ve korunması için ücretlilere verilen ücretler, ev ve geçim ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli eşyalar.

2- Nafakası farz olan fertler de şunlardır: Evlat, anne, baba, hanım ve köle. Bunların nafakasını vermek, ister varlıkta olsun, ister yoklukta, insana gereklidir.

3- İnsanın yerine getirmesi gereken üç şer'i borç da şunlardır: Her yıl verilmesi farz olan zekât, (hayatta yalnız bir defa) farz olan hac ve kendi zamanında (İslâm ve küfür arasında savaş çıktığında) farz olan cihad (masrafları).

4- Müstehap olan beş kısım bağış ve ihsan da şunlardır: Kendisinden üsttekilere bağış, akrabalara bağış, müminlere bağış, sadaka verip ihsanda bulunmak ve köle azat etmek.

5- Hayır yolda yapılan dört harcama da şunlardır: Borcu ödemek, emaneti vermek, borç vermek ve misafiri ağırlamak. Bunların hepsi sünnette sabit olan şeylerdir.

Yenilmesi Helal Olan Şeyler

Yeryüzünde biten şu üç kısım şeyi yemek helaldir:

1- Buğday, arpa, pirinç, nohut, hububat ve susamgiller gibi yerden biten, insanın bedeni ve gücü için yararlı olan her tanenin yenmesi helaldir. İnsanın zararına olan şeylerin yenmesi de, zaruret halleri dışında haramdır.

2- İnsanın gıdası ve bedeninin yararına olan yeryüzünde yetişen bütün meyvelerin yenmesi helaldir. Zararı olan meyvelerin yenmesi ise haramdır.

3- İnsan için yararlı ve gıda maddesi olan ve yeryüzünde biten bütün sebze ve nebatların yenmesi helaldir. Ama zehirli ve öldürücü sebzelerin, defne ağacı gibi zararlı olan bütün şeylerin yenmesi haramdır.

Eti Yenen Hayvanlar

Sığır, koyun, deve, yabani hayvanların helal olanları ve azı dişi (köpek dişi) ve pençesi olmayan diğer bütün hayvanların etinin yen-

mesi helaldir. Kursağı olan bütün kuşların etinin yenmesi helaldir. Fakat kursağı olmayan kuşların etinin yenmesi haramdır; yine her çeşit çekirgenin yenmesi sakıncasızdır.

Yenilmesi Helal Olan Yumurtalar

İki tarafı birbiriyle eşit olmayan bütün yumurtaların yenmesi helaldir; ama iki tarafı eşit olanları yemek haramdır.

Yenilmesi Helal Olan Deniz Hayvanları

Pullu olan her çeşit balığın yenmesi helaldir. Pullu olmayan balıkların yenmesi ise haramdır.

Helal İçecekler

Çok miktarda içildiğinde sarhoş etmeyen bütün içecekler helaldir. Ama çok içildiğinde sarhoş eden içeceklerin azı da haramdır.

Giyilmesi Caiz Olan Elbiseler

Yeryüzünde (pamuk gibi) biten bütün nebatların (dokunarak) giyilmesi ve onlarla namaz kılınması sakıncasızdır. Eti helal olan bütün hayvanların yünü, tüyü ve kürkünden yapılan elbiseleri giymenin sakıncası yoktur. Ayrıca İslâmî usullere göre kesilmiş olursa, bu tür (eti yenilen) hayvanların derisinden yapılan elbiseleri giymenin de sakıncası yoktur. İslâmî usullere göre kesilmiş olan temiz hayvanların, (yani köpek ve domuz hariç eti yenilmeyen tüm hayvanların) yünlerini, kıllarını, telek ve tüylerini (elbise yapıp) giymenin ve onlarla namaz kılmanın sakıncası yoktur.⁽³⁰¹⁾ İnsanın yiyecek ve içecek maddesi veya giysi olarak kullandığı şeyler üzerine namaz kılmak ve onlara secde etmek caiz değildir. Meyve hariç yeryüzünde biten nebatlara, eğrilerek iplik yapılmadan önce secde etmek caizdir. Fakat eğrildikten sonra onlara secde etmek caiz değildir; bir zaruret olursa o başka.

Caiz Evlilikler

Caiz olan evlilikler dört çeşittir: Miraslı olan evlilik (kadın ve erkek için birbirinden miras alma hakkını doğuran daimi akid), mirassız ev-

301- Bu hususta, nakledilen diğer hadisleri de nazara alan ulemadan bazılarının fetvası bu konuda farklıdır. Bu gibi içtihadî konularda, mükellefin şartları haiz olan bir taklit mercii müçtehide başvurması gerekir.

lilik (geçici akid ve mut'a), cariyeye ile evlilik, efendinin kendi cariyesini başkasına helal etmesiyle meydana gelen evlilik.

Helal Mülkiyetler Altı Kısımdır:

Ganimet, satın alma, miras, hibe, ödünç ve kira mülkiyeti. İşte bunlar, ister farz olsun, ister müstehap insan için helal ve caiz olan şeylerdir.

Ganimet ve Humusun Farz Hükümleri Hakkındaki Mektubu⁽³⁰²⁾

Mektubunun muhtevasını anladım. Allah'ın rızasının nerede olduğunu (humus ve ganimetlerin nerede harcanacağını), "zilkurba"nın (peygamberin yakınlarının) payının nasıl esirgenip verilmediğini ve meselenin tümünün izahını öğrenmek istemişsin. Öyleyse can kulağıyla dinle ve akıl gözüyle bak; daha sonra kendin bu konu hakkında insafla hükmet. Çünkü bu iş, emir ve yasağını bildiren Rabbinin katında senin için sağlam bir yoldur. Allah bizi ve seni muvaffak eylesin.

Şunu iyi bil ki, hiçbir şey Rabbin ve Rabbin olan Allah'tan gizli değildir. Rabbin kesinlikle hiçbir şeyi unutmaz. Kitapta hiçbir şeyi noksan bırakmamıştır; her şeyi tamamıyla açıklamıştır. Allah-u Teâla'nın (Kur'ân'da), mallarını almak konusundaki açıklaması, Allah'ın onların taksimi hakkındaki açıklamasından daha açık ve sarih değildir. Çünkü Allah-u Teâla, Kur'ân'ın hiçbir yerinde, harcama yollarını beyan etmeden herhangi bir mal vermeyi farz kılmamış ve bu ikisini birbirinden de ayırmamıştır.

Bazı mallar değişmeyen paylar olarak belirlenmiştir, bunlar sabittir ve değişmezler; oysa bazıları bazı isim ve unvanlara mahsus kılınmıştır. Söz konusu özelliğin yok olmasıyla tahsis edilen pay da yok olur. Örneğin, yaşlılık nedeniyle (oruç gibi) bazı hükümler kalkar, fakirin zengin olması ve yolda kalmış olanın vatanına ulaşmasıyla bunların payları yok olur. Hac konusundaki tüm tekitlere ve onu terk edene yö-

302- Bu mektup humus, ganimet, diğer mallar ve bunların masrafları hakkında sorulan soruya verilen cevaptır. Bu konu Şia ve Ehlisünnet arasındaki ihtilafı olan meselelerdendir.

nelik azap vaadine rağmen yol yönünden bir engelle karşılaşan kimse, engel giderilinceye kadar bu farzdan dolayı sorumlu tutulmaz.

Allah-u Teâla, harcanma yollarını beyan ettiği şeylerin ilki olan zekât hakkında şöyle buyurmuştur. "**Sadakalar -Allah'tan bir farz olarak- yalnızca fakirler, düşkünler, (zekât) işinde görevli olanlar, kalpleri ısındırılacaklar, köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmışlar içindir.**"⁽³⁰³⁾ Allah, zekâtın harcanması gereken yerleri Peygamber'ine bildirdi ve bu sekiz yerden başka bir yerde harcanamayacağını açıkladı. Peygamber onu bu yerlerin herhangi birinde, uygun gördüğü şekilde harcayabilir. Allah-u Teâla, Peygamber ve yakınlarını, sadaka ve malın kiri olan zekâtı almaktan menetmiştir. İşte bunlar zekâtın harcanması ve kullanılması gereken yerleridir.

Savaş ganimetlerine gelince; Resulullah "Bedir Savaşı"nda şöyle buyurdu: "Kim bir düşmanı öldürürse onun için bu kadar ödül vardır ve kim bir esir alırsa, onun için de düşmanın ganimetlerinden şu kadar pay vardır. Çünkü Allah-u Teâla bana fetih vereceğini ve düşman ordusuna galip geleceğimi vaat etmiştir.

Allah, müşrikleri yenilgiye uğrattığında ve ganimetler toplatıldığında Ensardan bir kişi ayağa kalkıp: "Ya Resulallah, bize müşriklere karşı savaşmayı emrettiniz, bizi bu işe teşvik ettiniz ve "Kim bir düşmanı öldürür veya onlardan birisini esir alırsa ona, düşmanın ganimetlerinden şu kadar ödül vardır" diye söz verdiniz. Ben onlardan iki kişi öldürdüm. Buna şahidim de vardır. Onlardan birini de esir aldım. Ya Resulallah, öyleyse verdiğiniz sözü, yerine getirin." dedikten sonra oturdu.

Daha sonra, Sa'd İbn Ubade ayağa kalkarak şöyle dedi: "Ya Resulallah, bizi düşmanları öldürmekten ve onları esir almaktan alıkoyan şey, ne düşmandan korkmak oldu, ne de ahiret sevabına ve dünya ganimetine ilgi göstermemek. Fakat biz, senden uzaklaşmamızla müşriklerin size saldırmamasından ve yalnız görüp de bir zarar vermelerinden korktuk; eğer bunların talep ettiği şeyi verirsiniz o zaman diğer Müslümanların eli boş geri dönmesi gerekecek." Sa'd bunları dedikten sonra oturdu.

Yine Ensardan olan o adam ayağa kalktı ve önceki sözünü tekrarladı ve oturdu. Böylece her ikisi sözlerini üç defa tekrarladı. Fakat Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* yüzünü onlardan çevirdi.

Bu esnada Allah-u Teâla şu ayeti indirdi: "**Sana savaş ganimetlerini (enfal) savaşlarını sorarlar...**"⁽³⁰⁴⁾ Enfal, o gün Müslümanların ellerine geçen bütün mallara verilen kapsamlı bir addır, (fey ismiyle zikrolan) şu ayette olduğu gibi: "**Allah'ın, onların (Benî Nazir Yahudilerinin) mallarından peygamberine verdiği fey'e gelince...**"⁽³⁰⁵⁾ Yine (ganimet ismiyle zikrolan) şu ayet gibi: "**Bilin ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerin...**"⁽³⁰⁶⁾ Daha sonra (Enfalla ilgili olan ilk ayette) şöyle buyurmuştur: "**De ki: Enfal Allah'ın ve Resulünüdür.**"⁽³⁰⁷⁾ Allah-u Teâla, bu ayetle ganimetleri İslâm ordusunun yetkisinden çıkardı. Allah'a ve Resulüne mahsus kıldı. Daha sonra şöyle buyurdu:

"Öyleyse eğer müminlerseniz Allah'tan sakının, aranızı düzeltin, Allah'a ve Resulüne itaat edin."⁽³⁰⁸⁾

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* Medine'ye döndüğünde de Allah-u Teâla şu ayeti indirdi:

"**Bilin ki ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri, muhakkak Allah'ın Resulünün, yakınlarının, yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmışlarıdır. Allah'a ve hak ile batılın birbirinden ayrıldığı ve iki ordunun karşı karşıya geldiği günde kulumuza indirdiğimize iman ediyorsanız (ganimeti böyle paylaşın).**"⁽³⁰⁹⁾

"Allah'ındır" diye buyurduğu söz, aynen insanların dediği şu söze benzer: "Bu Allah'ın ve senindir." O maldan Allah için özel bir pay ayrılmaz. Bu yüzden Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* aldığı ganimeti beş kısma böldü: Allah'ın payını, onunla Allah'ın ismini diriltmesi (yüceltmesi) ve kendisinden sonra da bu payın varislerine intikal etmesi için kendisi aldı; bir payı Abdulmuttalib'den olan akrabaları için; bir payı

304- Enfâl / 1.

305- Haşır / 6-7.

306- Enfâl / 41.

307- Enfâl / 1.

308- Enfâl / 1.

309- Enfâl / 41.

da Müslüman yetimler için; bir payı da yoksullar için bir kenara ayırdı. Geri kalan diğer payı da, ticaretten başka bir gayeyle sefere çıkan ve yolda kalan Müslümanlar için ayırdı. İşte bunlar Bedir Savaşı ve kılıçla ele geçirilen ganimetlerin bölünmesi ile ilgili olaylardı.

At ve deve koşturmadan (yani savaşmaksızın düşmanın teslim olmasıyla) alınan ganimetlere gelince; mesela şöyledir: Muhacirler (Mekke'den) Medine'ye geldiklerinde Ensar (Medineli Müslümanlar) ev ve mallarının yarısını onlara bıraktı. Muhacirler o gün yüz kişiye yakın bir cemaati oluşturuyorlardı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* (Medine'nin çevresindeki) "Benî Kurayza ve Benî Nazir" Yahudîlerini mağlup edip mallarını ele geçirdiklerinde şöyle buyurdu: "Eğer muhacirleri kendi ev ve mallarınızdan uzaklaştırmak istiyorsanız, bu malları (sadece) onların arasında taksim edeyim? Ama eğer mal ve evlerinizi (eskisi gibi yine) onların elinde bırakmak istiyorsanız bu malları onlarla sizin aranızda taksim edeyim?"

Ensar, Resulullah'a şöyle cevap verdiler: "Bu malları onlar için taksim ediniz ve hem de bırakınız onlar ev ve mallarımızda bizimle ortak olsunlar." Bu esnada Allah-u Teâla şu ayeti nazil etti:

"Onlardan (yani Benî Kurayza ve Benî Nazir Yahudîlerinden) Allah'ın peygamberine verdiği fey'e gelince ki siz buna karşı (bunu elde etmek için) ne deve sürdünüz, ne de at." (Çünkü bu iki grup at ve deve sürmeye gerek duyulmayacak kadar, Medine'ye yakındı.) "Bu mallar yurtlarından hicret eden yoksullara aittir; onlar, Allah'tan bir fazl (lütuf ve ihsan) arayıp, Allah'a ve O'nun Resulüne yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından sürülüp çıkarılmışlardır. İşte bunlardır sadıkların ta kendileri."⁽³¹⁰⁾

Allah-u Teâla bu ganimetleri Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'le birlikte Medine'ye gelen sadık Kureyşli muhacirlere tahsis etti. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'le birlikte yurtlarından hicret eden (Kureyşli olmayan) diğer Arap muhacirlerini ise: "**Mal ve yurtlarından sürülüp çıkarılanlar**" diye buyurarak istisna etti. Çünkü Kureyş, hicret eden kimselerin mal ve yerlerine el koyuyordu. Ama diğer Arap kabileleri, hicret eden kimseler için aynı şeyi yapmıyorlardı.

Sonra Allah-u Teâla, kendilerine humus verilen muhacirleri övmüş ve gerçek imanlarından dolayı da: "**Onlar doğru söyleyenlerdir**" yani yalan söyleyenler değildirler, diyerek de onları nifaktan beri kılmıştır.

Daha sonra Ensarı da överek onların Muhacirlere karşı sergi-lediği tavır ve muhabbetlerini, onları kendilerinden öne geçir-melerini ve Muhacirlere verilen şeylerden dolayı gönüllerinde bir ihtiyaç (bir rahatsızlık) duymadıklarını hatırlatarak şöyle buyurmuştur: "**Kendilerinden önce o yurdu (Medine'yi) hazırlayıp imanı (gönüllerine) yerleştirenler ise, yurtlarına hicret edenleri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı da içlerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinde bir açıklık (ihtiyaç) olsa bile (kardeşlerini) nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimri ve bencil tutkularından korunursa, işte onlar felah (kurtuluş) bulanlardır.**"⁽³¹¹⁾

Sonradan Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* iman eden bazı kişiler de vardı ki, Müslümanlar daha önce onları korkutup mallarını ellerinden almışlardı. İşte bu yüzden kalpleri Müslümanlara karşı kinle doluydu, Müslümanlıkları güzel olduğunda (imanları güçlendiğinde), müşrik iken işledikleri günahlardan dolayı Allah'tan kendileri için mağfiret dilediler. Kendilerinden önce iman eden kimselere karşı kalplerinde olan kinin giderilmesini ve kalplerindeki düğümlerin çözülmesini dileyerek onların kardeşleri oldular. Allah-u Teâla, bu grubu da özel olarak övüp şöyle buyurmuştur:

"Bir de onlardan (muhacir ve ensardan) sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve iman ile daha önce bizi geçmiş olan kardeşlerimizi bağışla ve kalplerimizde, iman etmiş olanlara karşı bir kin bırakma. Rabbimiz, gerçekten Sen çok şefkatlisin ve çok esirgeyicisin.""⁽³¹²⁾

Daha sonra Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* (bu ganimetten) Kureyş muhacirlerinin hepsine, ihtiyaçlarını giderecek miktarda bağışta bulundu. Çünkü bu mallar humus hükmüne girmediğinden eşit olarak taksim edilmesi gerekiyordu. Ensardan olan Sehl ibni Huneyf ve Simak İbn Haraşe (Ebu Dücane) hariç, Kureyş muhacirlerinden başka kimseye bir şey vermedi; bunlar da çok yoksul olduklarından dolayı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* kendi payından onlara bağışta bulundu.

311- Haşr / 9.

312- Haşr / 10.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, at ve deve sürülmeden ele geçirilen Benî Kurayza ve Benî Nazir'in mallarından yedi bahçeyi de kendisine ayırdı. Çünkü Fedek topraklarına ne at sürülmüştü, ne de deve (savaşmaksızın ele geçirmişlerdi).

Hayber'e gelince; Hayber Medine'ye üç günlük mesafede olan bir yerin ismidir. Orası Yahudîlerindi; at ve deve sürülüp savaş olduğundan dolayı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* oradaki malları, aynen Bedir ganimetleri gibi (humus hükmüyle) taksim etti. Allah-u Teâla şöyle buyuruyor:

"Allah'ın, o (fethedilen) köylerin mallarından Peygamber'ine verdiği fey' Allah'a, Peygamber'e ve yakın akrabalığı olanlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Öyle ki (bu mal ve servetler) sizden zengin olanlar arasında dönüp dolaşan bir devlet (sermaye) olmasın. Peygamber size ne verirse, artık onu alın ve sizi neden sakındırırsa, artık ondan da sakının."⁽³¹³⁾ Allah-u Teâla'nın at ve deve sürülerek (savaş yapılarak) Peygamber'ine bıraktığı malların harcanma yol ve şekilleri, işte bundan ibaret idi.

Ali İbn Ebi Talib *aleyhi's-selâm*, bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Biz daima, evveli talim ve sonu Peygamber'e muhalefet etmekten sakındırmak olan bu ayet gereğince, Şuş ve Cundişapur şehirlerinin humusu Ömer'in eline ulaşana dek (humusdan) kendi payımızı alıyorduk. O humus Ömer'e geldiğinde ben, Abbas ve diğer Müslümanlar onun yanındaydık.

Ömer bize şöyle dedi:

"Humustan daima mal geldi, siz de onu aldınız, artık bugün ihtiyacınız yoktur (ama) Müslümanlar fakirlik ve yoksulluk içeri-sindedirler. Öyleyse, Müslümanlara ulaşan ilk ganimetle hakkınızı eda edinceye kadar kendi payınızı bize borç verin."

Ben meseleyi kurcalamadım. Çünkü bu konuda ısrar etseydim, bundan daha büyük olan bir cevabı, yani Peygamber'imizin *salla'llâhu aleyhi ve alih* mirası hakkında ısrar ettiğimizde bize verdiği cevabın aynısını humus hakkında da bize vermesi mümkündü (orada mirası inkâr ettiği gibi burada da humus hükmünü temelden inkâr edecekti). Ama

Abbas, ona şöyle dedi:

"Ey Ömer, hakkımızı ihlâl etme. Çünkü Allah bunu bizim için miras hükmünden daha açık bir şekilde ispat etmiştir."

Ömer de cevaben şöyle dedi:

"*Siz Müslümanlara yardım etmeye herkesten daha layıksınız.*" Ömer (Abbas'ı susturmak için) beni vasıta kıldı ve böylece humusa el koydu. Allah'a andolsun ki, Ömer ölene kadar, ona hakkımızı ödeyebilecek bir mal gelmedi ve artık biz ondan sonra humus yüzü görmedik."

Daha sonra Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Allah-u Teâla sadakayı (zekâtı) Peygamber'e haram kıldı, karşılığında ise humusdan ona bir pay ayırdı. Zekâtı yalnız Ehlibeyt'ine haram kıldı, kavimlerine değil.

Allah-u Teâla Ehlibeyt'ten, küçük, büyük, erkek, kadın, yoksul, hazır olan ve olmayan herkes için (humusdan) bir pay ayırdı. Onlar Peygamber'in ebedi akrabaları olduğundan dolayı bu humusu onlara tahsis etti. Allah'a hamdolsun ki, Peygamber'i bizden ve bizi de ondan kıldı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* humusu, bizden, bizim antlaştığımız kimselerden ve dostlarımızdan başka bir kimseye vermemiştir. Çünkü onlar (dostlarımız) da bizdendir. Resulullah da kendi hakkından, kendisiyle aralarında özel ilişkiler bulunan bazı insanlara, aralarındaki bağı güçlendirmek için bağışta bulunuyordu.

Allah-u Teâla'nın izah ettiği bu dört çeşit "enfal"ı harcama yollarını ve bunların harcanması ile ilgili emirlerini yeterli bir beyan ve açık bir delille, ayrıntılarıyla sana bildirdim. Bu söylediğim şeyler vahy-i münzelde (Kur'ân'da) bildirilmiş ve mürsel Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* de onunla amel etmiştir. Öyleyse; kim Allah'ın kelamını duyup kavradıktan sonra onu tahrif eder veya değiştirirse günahı ancak kendi üzerine olur. Allah da, o hususta onu delil ve hüccetlerle yenen düşmanı olur.

Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi üzerine olsun.

İmam Sadık'ın (a.s) Kendisini Rızık Talep Etmekten Menetmek Maksadıyla Yanına Gelen Sofularla Konuşması

Süfyan-i Sevrî, İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna gelip İmam'ın yumurtanın iç kabuğunu andıran beyaz elbiselerini görünce: "*Bunlar size yakışır elbise değildir.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* ona cevaben şöyle buyurdu:

Sözümü iyice dinle ve anlamaya çalış, ta ki öldüğünde sünnet ve hak üzere ölmüş olasın, bidat üzere ölmeyesin. Bu senin dünya ve ahiretin için daha hayırlıdır. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* kurak ve sıkıntılı bir dönemde yaşıyordu. Ama dünya nimetleri bollaşınca, o nimetlere daha lâayık olan iyilerdir, kötüler değil; müminlerdir, münafıklar değil; Müslümanlardır, kâfirler değil. Ey Sevrî, neyi hoş görmedin, neye itirazın var? Allah'a andolsun ki, bütün bu gördüklerine rağmen iyiyle kötüyü tanıdığım günden beri hiçbir sabah veya akşam geçmemiştir ki Allah'ın, malımda bir hakkı olsun veya onu belli bir yerde harcamamı emretsin de ben onu o yerde harcamamış olayım.

(Süfyan-i Sevrî bu cevapla yetinip gitti ama) Başka bir gün zahitlik postuna bürünen ve halkı da kendileri gibi sofuluğa davet eden bir grup insan, İmam'ın huzuruna gelerek şöyle dediler:

"Arkadaşımız delilini bilmediğinden dolayı sizinle tartışmaktan aciz kalmıştır."

İmam *aleyhi's-selâm* onlara: "Sizin deliliniz varsa söyleyin." diye buyurdu.

Onlar: "Bizim delilimiz Allah'ın kitabındandır." dediler.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Öyleyse onu beyan edin. Çünkü Kur'ân, tabi olunmaya ve onunla amel edilmeye her şeyden daha lâayıktır."

Onlar dediler ki: *"Allah-u Teâla, Peygamber salla'llâhu aleyhi ve alih'in ashabından olan bir grup insanın vasfında şöyle buyuruyor: "Kendilerinin ihtiyaçları olsa bile (kardeşlerini) kendi nefislerine tercih ederler. Kim, nefsinin cimri ve bencil tutkularından korunursa işte onlar, felah (kurtuluş) bulanlardır."⁽³¹⁴⁾ Bu ayette Allah-u Teâla onların amelini övmüştür. Diğer bir ayette de şöyle buyuruyor: "Kendileri, ona karşı duydukları sevgiye rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler."⁽³¹⁵⁾ Biz bu iki ayetle yetiniyoruz."*

Yine onlardan biri şöyle dedi: "Biz sizin lezzetli yemeklerden kaçındığınızı görmedik, bununla birlikte halkın mallarından faydalanmanız için onlara kendi mallarından el çekmelerini emrediyorsunuz."

314- Haşır / 9.

315- İnsan / 8.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* ona cevap olarak şöyle buyurdu:

"Bu boş sözleri bırakın! Ey cemaat, söyleyin bakalım, Kur'ân'ın nasih ve mensuhu, muhkem ve müteşabihi hakkında bir bilginiz var mı? Bu hususta niceleri yoldan sapmış ve helak olmuştur."

Onlar: "Bazısını biliyoruz, hepsini değil." dediler.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

"Sizin yanlışlığınız işte buradadır. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* hadisleri de böyledir (onların da nasih ve mensuhu, muhkem ve müteşabihi vardır).

Başkalarını kendisine tercih etmenin fazileti hakkında okuduğunuz ayetlere gelince; bu amel asr-ı saadet'te mubah ve caiz idi, ondan nehyedilmemişti; o amele karşı sevapları da vardı. Ama Allah-u Teâla (sonraları) bunun aksine bir emir verdi ve onların önceki amelini nesretti. Allah-u Teâla, müminlerin hâline acıdığından, onların kendilerine ve ailelerine bir zarar vermemeleri için bu ameli yasaklamıştır. Çünkü bazen ailede, açlığa tahammül edemeyecek güçsüz kişiler, küçük çocuklar, yaşlı erkek ve kadınlar vardır. Bu durumda eğer benim, bir ekmeğim olur ve onu da sadaka verirsem, bunlar açlıktan telef ve helak olurlar. İşte bundan dolayı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Eğer bir insan malik olduğu beş hurma, beş ekmek, beş dinar veya beş dirhemini infak etmek istiyorsa, önce anne babaya infak etmesi daha hayırlıdır; sonra kendisine ve ailesine, sonra yakınlarına ve mümin dostlarına, sonra fakir komşularına ve daha sonra Allah yolunda harcamalıdır. Bu sonuncu kısmın sevabıysa hepsinden daha azdır."

Yine Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, bütün serveti beş veya altı köle olan ve küçük çocukları olmasına rağmen öldüğünde bunların hepsini azat eden ensardan biri hakkında şöyle buyurmuştur: "Eğer onun yaptığı bu işi önceden bana bildirmiş olsaydınız, onu Müslümanların mezarlığında defnetmenize izin vermezdim. Çünkü (bu hareketiyle) geride bıraktığı küçük çocuklarının halka muhtaç olmasına sebep olmuştur."

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Babam, Peygamberin *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurduğunu haber verdi: "Nafakasını verdiği kimseyle (ailen ile) başlayarak yakına, daha sonraki yakına ve böylece yakınlığı nispetince diğerlerine öncelik tanı."

Bu konuda sözünüzü reddedecek ve sizi böyle bir tutumdan sakındıracak kesin bir ayet vardır. Allah-u Teâla buyuruyor ki: "Rahman Allah'ın kulları, öylesine kullardır ki harcadıkları zaman ne israf ederler ve ne de kısırlar (harcamaları), ikisinin arasında orta bir yol olur."⁽³¹⁶⁾ Sizin davet ettiğiniz ameli ve israfı, Allah-u Teâla'nın kınadığını görmüyor musunuz? Kur'ân'ın diğer birkaç ayetinde de şöyle buyurmaktadır: "**Şüphesiz Allah, israf edenleri sevmez.**"⁽³¹⁷⁾ Allah insanları israf ve kısmaktan sakındırıp onlara, bu ikisinin arasında orta bir yol izlemeyi emretmiştir. İnsan, yanında bulunan her şeyi sadaka vermemelidir, verdiği takdirde Allah'tan rızık istediğinde duası kabul olmaz. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'ten* şöyle bir hadis nakledilmiştir: "Ümmetinden birkaç grubun duası kabul olmaz:

a) Anne babasına beddua eden kimsenin.

b) (Borç verirken) şahit tutmadığı hâlde borcunu ödemeyen borçluya beddua eden kimsenin.

c) Allah'ın, boşama yetkisi verdiği hâlde hanımına beddua eden şahsın.

ç) Evinde oturup "Ya Rabbi bana rızık ver" deyip rızık peşine gitmeyen adamın. Allah böyle bir adama şöyle der: "Ey kulum, ailene yük olmaman, salim bedenle rızık elde etmen ve yeryüzünde, yolculuk yapman için imkân sağlamadım mı? Rızık peşine gittiğin zaman, istediğimde rızık veririm, istemediğimde ise kısıp vermem; fakat sen o zaman huzurunda mazur olursun.

d) Allah'ın verdiği çok malı infak edip sonra Allah'a yönelip: "Ya Rabbi bana rızık ver" diyen kimsenin. Allah böyle bir kimseye şöyle hitap eder: "Sana bol rızık vermedim mi? Neden emrettiğim şekilde iktisatlı davranmadın ve neden yasakladığım israftan kaçınmadın?"

e) Akrabası hakkında beddua eden kimsenin.

Yine Allah-u Teâla Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* nasıl infak edeceğini öğretti. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* yanında bir uvkiye⁽³¹⁸⁾ altın vardı. Onu gece yanında bulundurmaktan hoşlanmadığı için

316- Furkan / 67.

317- En'âm / 141.

318- Yedi miskal civarında bir ağırlık ölçüsü, her uvkiye 40 dirhemdir.

hepsini sadaka verdi ve geceyi yanında bir şey bulundurmaksızın sabahladı. Bu arada bir dilenci gelip bir şey istedi. Resulullah'ın yanında ona verecek bir şey bulunmadığından dilenci Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'i* kınadı. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şefkatli ve merhametli birisi olduğundan (ona bir şey veremediğinden) dolayı üzüldü. Allah-u Teâla şu ayetle Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'i* tedip etti: "**Elini boynuna bağlanmış olarak kılma, büsbütün de açık tutma. Sonra kınanır, hasret (pişmanlık) içinde kalırsın.**"⁽³¹⁹⁾ Yani seni mazur görmezler ve yanında bulunan her şeyi bağışladığında da mal yönünden zarar görürsün. İşte bu Kur'ân'inteyitve tasdik ettiği Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* hadisleridir; Kur'ân'ı da onun ehli, yani müminler tasdik eder.

(Daha sonra İmam Cafer Sadık *aleyhi's-selâm* onların saygı duyduğu Ebu Bekr'in tutumunu kanıt getirdi, takva ve zühd ile meşhur olan Selman ve Ebuzer'in siyerini beyan etti):

Ebu Bekir öldüğünde ona, "Vasiyet et" dediklerinde şöyle dedi: "Malımın beşte birini (Allah yolunda harcamalarını) vasiyet ediyorum; beşte biri de çoktur (az değil). Çünkü Allah-u Teâla da beşte birine razı olmuştur." Böylece Ebu Bekir malının beşte birini vasiyet etti. Hâlbuki Allah-u Teâla, malının üçte birini onun yetkisine bırakmıştı; üçte birini vasiyet etmenin kendisi için hayırlı olduğunu bilseydi, onu vasiyet ederdi.

Daha sonra fazilet ve zahitlikle tanınmış olan Selman (*raziyellahu anhu*) ve Ebuzer (*raziyellahu anh*)'a gelince; Selman (*raziyellahu anhu*) beytûlmalden payını aldığıda yıllık azığını götürüp depoluyordu. Selman'a: "*Ey Selman, sen bu zahitliğine bugün veya yarın öleceğini bilmediğin hâlde, yıllık masrafını temin etmeyi nasıl düşünebiliyorsun?*" dediklerinde Selman şöyle dedi: "*Siz neden ölümümünden endişe ettiğiniz kadar hayatıma ümit etmiyorsunuz? Ey cahiller! Yoksa siz insan nefsinin, geçimi temin edilmediğinde perişan ve bitkin düşüp sahibine uymadığını, temin edildiğinde de mutmain olduğunu ve böylece sükûnet bulduğunu bilmiyor musunuz?*"

Ebuzer (*raziyellahu anh*)'a gelince; onun da sütünden yararlandığı iki devesi ve iki koyunu vardı ve bazen de ailesi et istediğinde veya bir misafir geldiğinde veyahut su kuyusunun yanı başında onunla yaşayan

muhtaç göçebeler gördüğünde onlar için bir deve veya bir koyun kesip etini onların arasında taksim ediyordu; onlardan birisinin payı miktarınca bir pay da kendisi için alıyordu, fazla değil. Bunlardan daha zahit olan kim var? Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'*in onların hakkındaki buyurduğu onca sözlerine rağmen işleri hiçbir şeye sahip olmayacak dereceye varmadı. Ama siz, insanları bütün varlıklarından geçmeye, başkalarını kendilerine ve ailelerine tercih etmeye davet ediyorsunuz.

Ey cemaat, biliniz ki ben, babamın babalarından şöyle rivayet ettiğini duydum: Bir gün Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'* şöyle buyurdu:

"Ben, mümine şaşırdığım kadar hiçbir şeye şaşırmadım. Müminin bedeni dünyada makasla doğransa onun hayrınadır; dünyanın doğu ve batısına malik olsa yine onun hayrınadır. Allah-u Teâla'nın ona yaptığı her şey onun hayrınadır."

Keşke bugün izah ettiğim şeyin sizi etkilediğini bir bilseydim; yine ilave edeyim mi? Allah-u Teâla'nın, işin evvelinde her müminin on müşrik karşısında savaşmasını farz kıldığını ve onlardan kaçmaya hakları olmadığını bilmiyor musunuz? O gün kim müşriklere sırt çevirseydi yerini ateşle hazırlamış olurdu. Daha sonra Allah-u Teâla, onlara acıyarak önceki emrini değiştirdi ve her müminin iki müşrik karşısında savaşmasını farz kılarak işi hafifletti ve böylece önceki hüküm neshetmiş oldu.

Söyleyin bakalım; eğer bir adam, ben zahidim hiçbir şeyim yoktur, diyerek eşinin nafakasını vermez de hâkimler onu, eşinin nafakasını ödemeye mecbur ederlerse, hâkimlerin bu hükmü, o adama zulüm mü sayılır? Eğer "Bu adaletsiz bir hükümdür" dersiniz, İslâm ehline zulüm etmiş olursunuz. Yok eğer "Adaletli bir hükümdür." diyecek olursanız, o zaman da kendinizi mahkum etmiş olursunuz. Yine eğer birisi ölüm anında malının üçte birinden fazlasını fakir ve yoksullara verilmesini vasiyet ederse ve hâkimler üçte birinden fazlasını kabul etmeyip varislere iade ederlerse, onlar bu hükümle zulüm mü etmiş olurlar? Yine eğer, bütün insanlar sizin dediğiniz şekilde zahit olup da başkalarının malından bir şey almazlarsa, o zaman yemin ve adak keffareti, deve, koyun, sığır, altın, gümüş, hurma, kuru üzüm ve zekâti gerektiren diğer şeylerin zekâti kime verilir? Eğer mesele sizin dediğiniz gibi olsaydı, o zaman hiçbir kimsenin dünya malından bir şey

alması doğru olmazdı; kendisi muhtaç olsa bile o malı başkalarına vermesi gerekirdi. Gittiğiniz yolu insanlara kabul ettirmeye çalışmanız, Allah'ın kitabına, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alihi*'in sünnetine ve Kur'ân'ın teyit ettiği hadislerle cahil olmanız veya o hadisleri cehaletinizle reddetmeniz ve Kur'ân'ın nasih, mensuh, muhkem, müteşabih, emir ve nehiy ayetlerinin tefsirindeki dakik nükteler hususunda düşünmemeniz ne de kötüdür!

Söyleyin bakalım; Davut oğlu Süleyman *aleyhi's-selâm* nasıl bir insandı? Hazret-i Süleyman Allah-u Teâla'dan, kendisinden sonra hiçbir kimseye verilmeyecek bir sultanlık istedi. Allah-u Teâla da, duasını kabul etti ve istediği şeyi ona bağışladı. Hazret-i Süleyman *aleyhi's-selâm*, hakkı söyleyen ve hak ile amel eden bir peygamberdi. Sonra Allah'ın ve müminlerin onu bu isteğinden dolayı kınadıklarını da görmüyoruz.

Hazret-i Süleyman'dan önce de Hazret-i Davut *aleyhi's-selâm*'in onun gibi bir mülk ve kudreti vardı.

Diğer bir örnek de Hazret-i Yusuf *aleyhi's-selâm*'dir. O Mısır hükümdarına şöyle dedi:

"Yusuf, beni ülkenin hazinelerine memur et, şüphe yok ki ben onları iyi korurum ve ne yapacağımı bilirim dedi."⁽³²⁰⁾

Mısır'dan Yemen'e kadar olan yerlerin hâkimiyeti Hazret-i Yusuf'un elinde idi. Bu bölgenin insanları, kıtlığa uğradıklarından dolayı azıklarını, Hazret-i Yusuf'tan temin ediyorlardı. Yusuf *aleyhi's-selâm* da hak söyleyen ve hak ile amel eden bir peygamberdi. Hiçbir kimsenin bu işinden dolayı ona itirazda bulunduğunu görmedik.

Nitekim Zulkarneyn de Allah'ı seven ve Allah'ın da kendisini sevdiği bir kul idi. Allah, sebep ve vesileleri onun emrine bıraktı ve onu yeryüzünün doğu ve batısına hâkim kıldı. O da hak söyleyen ve hakla amel eden birisiydi. Daha sonra hiçbir kimsenin bu amele karşı onu ayıpladığını görmedik.

Ey cemaat, Allah'ın, müminlere olan adabıyla edeplenin; emir ve nehyi ile yetinin; sizin için müphem olan (bilinmeyen) ve hakkında bir şey bilmediğiniz şeyleri terk edin. Mükâfata erişmeniz ve Allah katında mazur olmanız için ilmi ehline bırakın. Kur'ân'ın nasih ve mensu-

hunu, muhkem ve müteşabihini, helal ve haramını öğrenmeniz için ilim talep edin. Çünkü bu amel, sizi Allah'a daha çok yaklaştırdığı gibi cehaletten de bir o kadar uzaklaştırır. Cehaleti de ehline bırakın. Çünkü cehalet ehli olanlar çoktur; ilim ehli olanlar ise azdır. Allah-u Teâla şöyle buyuruyor:

"Her bilgi sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır."⁽³²¹⁾

İnsanın Yaratılışı ve Vücudunun Terkibi Hakkındaki Sözleri

İnsan dört tabiat, dört sütun ve dört rükün ile kendisini tanımalıdır.

Tabiatlar: Kan, safra, hava ve balgamdan ibarettir.

Sütunlar: Akıl ve akıldan kaynaklanan kavrama ve ezberleme kabiliyetidir.

Rükünler: Nur, ısı, ruh ve sudur. İnsanın şekli onun tıynetidir (tabiatıdır). İnsan nur ile görür, ısıyla yiyip-içer, ruh ile hareket eder ve cinsel münasebette bulunur. Su (ve rutubet) ile de tadılacak şeylerin ve yemeğin tadını alır. İşte bunlar insan şeklinin yapısıdır.

Eğer insanın akılı nurla desteklenir, teyit olunursa o zaman insan âlim, hafız, zeki, uyanık ve anlayışlı olur. İhlâs, tevhit ve itaatte bulunmakla da nerede olduğunu, nimetlerin nereden kendisine ulaştığını, niçin dünyaya geldiğini ve nereye gideceğini anlayacaktır.

Kan insanın vücudunda bazen soğuk, bazen de sıcak olarak dolaşır. Kan sıcak olduğunda (insan sıcak tabiatlı olduğunda) insan sarhoş, azgın, neşeli, katil, hırsız, sevinçli, zina kar ve kibirli olur. Kan soğuk olduğunda da gamlı, üzüntülü, boynu bükük, zayıf ve unutkan olur. Bunlar hastalığa sebep olan etkenlerdir. Bunlar ilk olarak uygun olmayan bir saatte elverişsiz bir şeyi yiyip içmekle vücuda gelir ve böylece elemli hastalıklara sebep olur.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdu:

İnsanın vücut yapısı şöyledir: İnsan, ısıyla yiyip - içer, ısıyla çalışır, rüzgârla (hava yardımıyla) iştirir, rüzgârla koklar, suyla yiyecek ve içecekleri tadar, ruhla hareket eder. Eğer mide ısısı olmasaydı yiyecek ve içecekler bedende hazım olmazdı. Hava olmasaydı midenin ısısı

artmadığı gibi dışkısı da dışarı çıkmazdı. Ruh olmasaydı geliş-gidiş (hareket) olmazdı. Suyun soğukluğu olmasaydı, midenin ısısı insanı yakardı. Işık olmasaydı, insan görüp anlayamazdı.

İnsanın şekli balçıktandır. İnsanın bedenindeki kemik, yeryüzündeki ağaca benzer; tüy ota, sinir (damarları) ağaç üzerindeki kabuğa ve kan, yeryüzündeki suya benzer. Susuz yerin kıvamı olmadığı gibi kansız beden de kıvamı olmaz. Beyin de kanın yağı ve kaymağıdır.

Yine insanın yaratılışında dünya ve ahiret unsurları birleşmiştir. Allah-u Teâla bu iki unsuru terkip ettiğinde insanın yaşama yeri ister istemez yeryüzü oluvermiş ve böylece semavî bir unsur olmaktan çıkıp yere inivermiştir. Allah-u Teâla bu iki unsuru birbirinden ayırdığında, yani ecel geldiğinde ahiret unsuru tekrar göğe dönecektir. Öyleyse hayat yerde, ölüm ise göktedir (yani ölene kadar yeryüzünde, öldükten sonra da gökte yaşayacaktır). Çünkü ruh ile beden arasında ayrılık girerek, ruh ve nur, önceki ilk kudretlerine dönecek ve beden de dünya unsurundan olduğu için yeryüzünde bırakılacaktır.

Bedenin bozulmasının sebebi de şudur: Rüzgâr (hava), beden suyunu emip balçığı kurutur; balçık da ufalanıp çürür ve bunların hepsi ilk hakikatlerine (şekillerine) dönerler. Ruhun hareketi nefisledir; nefsin hareketi ise rüzgârlardır (havaylardır). Müminin nefsi akılla teyit olan bir nurdur. Kâfirin nefsi ise, muziplikten kaynaklanan bir ateştir. Kâfir kendi ateşinin şeklinde (cinsinden)dir. Mümin de kendi nurunun şeklindedir. Allah tarafından olan ölüm, mümin için rahmet, kâfir için ise azaptır.

Allah-u Teâla'nın, iki çeşit cezası vardır: Biri ruhtan, diğeri ise insanların birbirine musallat olmasından kaynaklanır. Ruhtan kaynaklanan, hastalık ve fakirliktir. İnsanların birbirine musallat olmasından kaynaklanan ise, beladır.

Nitekim Allah-u Teâla Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "**Böylece biz, kazandıkları şeyler (günahlar) yüzünden zalimlerin bir kısmını bir kısmına musallat ederiz (galip ederiz).**"⁽³²²⁾

Demek ki, ruhun günahının cezası, hastalık ve yoksulluktur. Bazı insanların bazısına musallat olmasının sonucu ise intikam almaktır.

Bunların hepsi müminler için dünyevî bir cezadır; ama kâfirler için hem bu dünyada ceza var, hem de ahirette. Bunların tümü, sadece günah sebebiyledir.

Günah şehvetten kaynaklanır; şehvet de müminin hata ve unutkanlığından kaynaklanır veya mecbur ve güçsüz olmasının neticesinde olur. Kâfir tarafından vuku bulan şeyler ise kasıt, inkâr, tecavüz ve haset sebebiyledir.

Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "Kitap ehlinde çoğu kendilerindeki hasetten dolayı sizi, iman ettikten sonra küfre döndürmek isterler."⁽³²³⁾

Bazı Hikmetli Sözleri

Aklı olmayan, ıslah olamaz. İlmi olmayan anlayamaz. Anlayan, nezaketli olur. Halim ve olgun olan, muzaffer olur. İlim siperdir. Doğruluk izzettir. Cehalet zillettir. Anlayış ululuktur. Cömertlik başarıdır. Güzel ahlâk, dostluğa yol açar. Zamanını tanıyana, şüpheler saldırmaz. Sağduyu, zannın kandilidir. Allah, kendisini tanıyanın dostudur ve O'nu tanımadığı hâlde tanıyor gibi görünenin de düşmanıdır. Akıllı insan, bağışlayıcı olur; cahil ise gaddar. Saygı görmek istiyorsan, yumuşak davran. Hakir olmak istiyorsan, haşin ol. Asaletli olanın, kalbi yumuşak olur. Haşin olanın, kalbi katı olur. Vazifesini yapmada kusur eden, uçuruma düşer. İşin sonundan endişesi olan, bilmediği şeyde ihtiyatlı davranmalıdır. Bilmeyerek bir işe teşebbüs eden, kendi burnunu yere sürter (zillate duçar olur). İlmi olmayan, anlamaz; anlamayan kurtulmaz; kurtulmayan, kıymetli olmaz; kıymetli olmayan, ezilir; ezilen, çok kınanır; böyle olan bir kimseye ise pişmanlık yakışır. Tanınmamaya güç yetirebilersen bunu yap. Halkın seni övmemesi sana bir zarar vermez.

Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyuruyordu:

"İki kişi hariç, hayatın hiç kimseye hayrı yoktur: Her gün iyiliklerini artıran, günahlarını tövbe ile telafi eden."

Evinden çıkmamaya gücün yetiyorsa bunu yap. Dışarı çıktığında ise sakın gıybet etme, yalan konuşma, haset etme, gösteriş yapma, kendini güzel gösterme, dalkavukluk yapma. Müslümanın inzivaya çekil-

diği mabedi, nefsini, gözünü, dilini ve tenasül organını hapsedtiği kendi evidir. Kim kalbiyle Allah'ın nimetini tanırsa, daha şükrünü dilinde izhar etmeden nimetin artmasını hak etmiş olur.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*, sonra şöyle buyurdu:

Nice insanlar var ki, Allah'ın kendilerine verdiği nimete aldanırlar. Nice kimseler var ki, Allah'ın örtüsü vasıtasıyla helak olmaya doğru ilerlerler. Nice kişiler var ki, halkın övmesiyle kendilerini kaybederler.

Bu ümmetten üç kimse hariç bizleri hakkıyla tanıyan kimseler için kurtuluş ümit ediyorum: Zalim sultanla birlikte olan, heva ve hevese uyan ve açıkça günah işleyen fasık.

Sevgi, korkudan üstündür. Allah'a andolsun ki, dünyayı seven ve bizden başkasına tabi olan kimse, Allah'ı sevmemiştir. Kim bizleri hakkıyla tanıy ve bizi severse, mutlaka Allah'ı sever. Daima kuyruk ol, baş olma.

Resulullah şöyle buyurmuştur: "Korkan kimsenin dili tutulur (ağızına gelen her şeyi söylemez)."

Kısa Sözleri

1- Kim insanlarla arasındaki ihtilafında onlara hak verirse, başkaları hakkında hakem olmasına rızayet gösterilir.

2- Zaman zulüm dönemi, ehli de hain olursa, herkese itimat etmek acizlik olur.

3- Belalar peş-peşe geldiğinde afiyet (ve kurtuluş) zamanı ulaşır.

4- Dostunun samimiyetini öğrenmek istersen, onu öfkelenendir; dostluğu sabit kalırsa dostundur, aksi takdirde dostun değildir.

5- Hiç kimseyi üç defa öfkelenendirmediğin dostluğunu bir şey sayma.

6- Dostuna tam güvenme (bütün sırlarını ona açık söyleme.) Çünkü güvenme sonucu düşmanın telafisi mümkün olmaz.

7- İslâm bir derecedir; iman da İslâm'ın üzerinde bir derecedir; yakın de imanın üzerinde bir derecedir; insanlara yakından daha az bir şey verilmemiştir.

8- Dağları harekete geçirmek, kalpleri harekete geçirmekten daha kolaydır.

9- İman kalptedir, yakın ise ilhamlardır.

10- Dünyaya ilgi göstermek gam ve üzüntü doğurur. Dünyaya ilgisizlik kalp ve bedeninin rahatlığına sebep olur.

11- Kiralanan ev ve alınan ekmek, geçim için gerekli olan harcamadandır.

12- *İmam aleyhi's-selâm, birbirleriyle tartışan iki kişiye şöyle buyurdu:*

Biliniz ki zulmeden, hayra kavuşmaz. İnsanlara kötülük yapan kimse, aynı şekilde karşılaşır, onu çirkin görmemelidir.

13- Dostlarla ilişki, vatanda onları ziyaret etmekle, gurbette ise mektuplaşmakla olur.

14- Mümin ancak üç şekilde ıslah olur: Dinde bilgi sahibi olmak, güzel tedbirli olmak ve zorluklara karşı sabretmek.

15- Mümine tenasül organı galip gelmez; karnı da onu rezil ve rüsva etmez.

16- Yirmi yıllık arkadaşlık akrabalıktır.

17- İyilik, ancak asaletli ve dindar kimseye uygundur. İhsan ve iyiliğin kadrini bilip teşekkür eden ne de azdır!

18- Sadece öğüt alan mümin ve öğrenen cahil iyiliğe emredilip kötülükten sakındırılır; ama kırbaç ve kılıç sahibi olan kimse değil. (Çünkü emir ve nehiy onu zulüm yapmaktan alıkoymak için yeterli değildir.)

19- Ancak üç haslete sahip olan kimse iyiliğe emredip kötülükten sakındırabilir: Emir ve nehiy ettiği şeyi bilen, emir ve nehiy ettiği şeyde adil olan (haddi aşmayan), emir ve nehiy ettiği şeyde yumuşak davranan.

20- Kim zalim sultandan bir şey talep eder de ondan kendisine bir bela ulaşırsa, o belaya karşılık, kendisine bir sevap verilmeyeceği gibi, ona karşı sabretme nimeti de kendisinden esirgenir.

21- Allah bazı kavimlere nimet verir; şükretmeyince o nimetler kendileri için azap olur. Bazı kavimleri de musibetlere duçar kılar; sabredince o musibetler kendilerine nimet olur.

22- İnsanlarla yaşama ve muaşeretin düzene girmesinin üçte iki-si, zekiliğe ve üçte biri de görmezlikten gelmeye bağlıdır.

23- Zayıftan intikam almak, ne de kötüdür!

24- İmam *aleyhi's-selâm'a: "Mertlik nedir?"* diye sorduklarında: "Alla-

h'in nehyettiği yerde seni görmemesi ve emrettiği yerde de seni kaybetmemesidir." buyurdu.

25- Sana iyilikte bulunan ve ihsan eden kimseye, teşekkür et. Sana teşekkür eden kimseye de, başışta bulun. Çünkü nimet, şükretmekle yok olmayacağı gibi nankörlükle de baki kalmaz. Şükretmek nimetin çoğalmasına sebep olur ve insanı fakirlikten korur.

26- İhtiyacın karşılanmaması, ehli olmayan kimseden istemekten daha hayırlıdır. Musibetten daha çetini, ondan dolayı kötü ahlâklı (ve tahammülsüz) olmaktır.

27- Bir adam İmam'dan kendisini dünya ve ahiret hayrına ulaştırabilecek kısa bir düstur öğretmesini istedi. İmam *aleyhi's-selâm*: "Yalan konuşma" diye buyurdu.

28- "*Belagat nedir?*" dediklerinde şöyle buyurdu: Kim bir şeyi iyi bilirse onun hakkında az konuşur. (Çünkü uzun uzadıya konuşmak meseleyi, iyice kavramamaktan ileri gelir.) Bir kimseye belagatli⁽³²⁴⁾ denilmesinin sebebi de, kolay bir ifadeyle maksadını anlatabilmesindedir.

29- Borç, geceleri üzüntü kaynağı, gündüzleri ise zillet vesilesidir.

30- Dünya işlerin düzeldiğinde, dininden kork.

31- Babalarınıza iyilik edin ki, çocuklarınız da size iyilik etsinler. Halkın hanımlarına karşı iffetli davranın ki, hanımlarınız da iffetli olsunlar.

32- Kim hain birisinin yanına bir emanet bırakırsa, Allah onu korumaya kefil değildir.

33- İmam Sadık *aleyhi's-selâm* Humran İbn A'yen'e⁽³²⁵⁾ şöyle buyurdu:

"Ey Humran, kendinden aşağı olanlara bak; üstün olanlara değil. Çünkü bu amel, kısmete razı olmak ve nimetin çoğalmasına müstahak olmak için daha uygundur. Bil ki, yakın üzere sürekli yapılan az amel, Allah indinde, yakinsiz yapılan çok amelden daha üstündür. Yine bil ki, haramlardan kaçınmaktan, müminlere eziyet etmemekten ve gıybetlerini yapmamaktan daha faydalı bir verâ, güzel huydan daha tatlı

324- Belagat lügatte ulaştırma anlamına gelir.

325- Humran İbn A'yen, Zürare'nin kardeşi, İmam Bakır ve İmam Sadık'ın ashabındandı. Öldüğünde İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: "Allah'a andolsun o, iman üzere dünyadan göçtü."

bir hayat, yeterli gelen az şeye kanaat etmekten daha yararlı bir mal ve bencillikten de daha zararlı bir cehalet yoktur.

34- Hayâ iki çeşittir: Biri zaaf ve güçsüzlükten, diğeri ise kuvvet, İslâm ve imandandır. (Soru sormama ve konuşmama gibi utangaçlıktan kaynaklanan hayâ ve çekingenlik, zaaf ve noksanlıktır. Ama haramları işlemek hususunda çekingen olmak, şeref ve imanın kuvvetli oluşundandır.)

35- Başkalarının haklarını riayet etmemek aşağılıktır; bu amel insanı (özür dilemek için) yalan konuşmaya mecbur eder.

36- Toplumdan bir kişinin selâm vermesi, o toplum için yeterlidir. Onlardan bir kişinin cevap vermesi de yine aynı şekildedir.

37- Selâm vermek müstehaptır; almak ise farzdır.

38- Kim selâm vermeden önce konuşursa, cevabını vermeyin.

39- Yerliyle en mükemmel selâmlaşmak, el vermektir; yolcuyla en mükemmel selâmlaşmak ise görüşmektir.

40- Birbirinizle tokalaşın. Çünkü tokalaşmak kini yok eder.

41- Az da olsa, Allah'tan çekinin. Kendinizle Allah arasında ince de olsa, bir perde bırakın.

42- Kim öfke, tamah, korku ve şehvet hâlinde nefesine hâkim olursa, Allah onun bedenine cehennem ateşini haram kılar.

43- Afiyet, hafif bir nimettir; var olduğunda unutulur, yok olduğunda ise anılır.

44- Allah, genişlikte ihsanıyla, darlıkta ise (günahlardan) temizlemeyle nimet verir.

45- Allah'ın, kuluna, onun ümit bile etmediği yerden verdiği nice nimetleri vardır. Arzuları bekledikleri yerde değil de başka yerde olan nice insanlar vardır. İhmalkârlıktan dolayı, kendi payına ulaşmayan ve kendi ayağıyla yokluğa koşan nice insanlar vardır.

46- Her belaya sabır, her nimete şükür ve her zorluğa çözüm yolu hazırlamayan kimse, aciz kimsedir. Başına gelen her bela ve sıkıntıya karşı, ister evlat hakkında, ister mal hakkında olsun sabırlı ol. Allah, şükür ve sabrını imtihan etmek için (bazen) kendi emanet ve bağışını geri alır.

47- Her şeyin bir haddi vardır. "Yakinin haddi nedir?" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm*, "Hiçbir şeyden korkmamaktır" buyurdular.

48- Mümin, şu sekiz özelliğe sahip olmalıdır: Buhranda ağır başlı, belada sabırlı, varlıkta şükredici, Allah'ın verdiği rızka kanaat eden, düşmana (bile) haksızlık etmeyen, dostlara yük olmayan, çalışıp zorluğa katlanan, insanlara zararı olmayan.

49- Müminin dostu ilim, yardımcısı olgunluk ve hilim, ordusunun komutanı sabır, kardeşi halkla iyi geçinme, babası ise yumuşaklıktır.

50- Ebu Ubeyde, İmam *aleyhi's-selâm*'a: "Benim rızkımı kulların elinde kılmaması için Allah'a dua edin" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Allah-u Teâla bunu senin hakkında yapmaz. Çünkü kulların rızklarını, birbirlerinin eliyle vermektedir. Fakat Allah'a, rızkını iyi kullarının elinde kılması için dua et. Çünkü bunun kendisi bir saadettir; dua et ki rızkını kötü kulların elinde kılmasın. Çünkü bu şekavet ve bedbahtlıktır."

51- Körü körüne amel eden kimse, doğru yolda yürümeyen kimseye benzer. Süratle gidişi, onu hedefinden uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramaz.

52- "**Allah'tan gerektiği şekilde korkun.**"⁽³²⁶⁾ ayetinin tefsiri hakkında şöyle buyurdular:

Gerekli takva; insanların günah işlemeyip Allah'a itaat etmeleri, O'nu unutmayıp anmaları ve O'na nankörlük etmeyip şükretmeleridir.

53- Allah'ı tanıyan, O'ndan korkar; O'ndan korkan, cömertçe dünyayı bırakır.

54- Allah'tan gerçekten korkan kimse, korkusunun kendisine konuşacak bir dil bırakmadığı kimsedir.

55- İmam *aleyhi's-selâm*'a: "Bazıları günah işleyip, biz Allah'ın rahmetine ümitliyiz derler; ölene kadar da işleri budur" dediklerinde, şöyle buyurdular:

"Bunlar, arzularla avunan kimselerdir; yalan söylüyorlar, ümitleri yoktur. Çünkü bir şeye ümit eden, onu talep eder; bir şeyden korkan da ondan kaçır."

56- Biz bilgin, anlayışlı, fakih, halim, halkla iyi geçinebilen, doğru konuşan, sabırlı, vefalı ve akıllı kimseyi severiz. Allah-u Teâla pey-

gamberleri güzel ahlâkla seçkin kılmıştır. Kimde bu güzel hasletler olursa, Allah'a şükretmelidir. Kimde olmazsa, Allah'a yalvarıp yakarmakla onu talep etmelidir. "Güzel hasletler nedir?" diye sorduklarında şöyle buyurdular:

Verâ, kanaat, sabır, şükür, olgunluk, hayâ, cömertlik, şecaat, gayret, doğru konuşmak, iyilik, emaneti sahibine vermek, yakın, güzel ahlâk ve yiğitliktir.

57- İmanın en sağlam kulplarından biri, Allah için sevmek, Allah için nefret etmek, Allah için vermek ve Allah için esirgemektir.

58- Ölümden sonra da insan için sevap yazılması ancak üç yolla mümkündür: Hayatında, ölümünden sonra da devam edecek bir sadaka-i cariyeye geriye bırakması; kendisinden sonra, kendisiyle amel edilecek bir sünnet-i hasene (güzel bir adet) bırakması; kendisine dua edecek salih bir evlat yetiştirmesi.

59- Namaz için abdest alan bir kimse, yalan konuşursa abdesti bozulur. Nitekim yalan konuşmak orucu da bozar.

Birisi: "Biz yalan konuşuyoruz, öyleyse orucumuz batıl mı oluyor?" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Saçma yalanlar değil, ancak Allah'a, Peygamber'e ve Ehlibeyt İmam-ları'na isnaden söylenen yalan orucu bozar. Sonra da şöyle buyurdu:

Oruç tutmak, sadece yemek ve içmekten sakınmak değildir. Hazret-i Meryem *aleyhe's-selâm* şöyle buyurdu: "**Ben Rahman olan Allah için oruç adamışım.**"⁽³²⁷⁾ Yani "Susmak orucu." Öyleyse, dillerinizi koruyun, gözlerinizi yumun (namahreme bakmayın), haset etmeyin, münakaşa yapmayın. Ateşin, odunu yaktığı gibi, haset de imanı yakar.

60- Biri, kendi vehmince Allah'a bilmediği şeyi öğretmeye kalkışırsa (yani, Allah adına yalan konuşur ve O'na iftira ederse) Allah'ın arşı sarsılır.

61- Allah biliyor ki günah, mümin için kendini beğenmekten daha hayırlıdır. Eğer böyle olmasaydı Allah, hiçbir mümini günahlara duçar etmezdi.

62- Ahlâkı kötü olan kimse, kendi eliyle cezalandırılmaktadır.

63- İyilik, kendi ismi gibi iyidir. İyilikten, sevabı hariç daha üstün

bir şey yoktur. İyilik, Allah'ın kuluna verdiği bir hediyedir. Her iyilik yapmak isteyen iyilik yapamaz; gücü yeten herkes de buna muvaffak olamaz. Allah bir kula lütufta bulunmak isterse ona iyilik yapma isteğini, gücünü ve muvaffakiyetini verir. İşte burada, iyilik yapmak isteyen için saadet ve yücelik tamamlanır.

64- Sevilen şeyi şükür gibi artıran, sevilmeyen şeyi de sabır gibi azaltan hiçbir şey yoktur.

65- Şeytan'ın kadın ve öfkeden daha güçlü bir askeri yoktur.

66- Dünya, müminin zindanı, sabır siperi ve cennet meskenidir. Dünya kâfirin cenneti, kabir zindanı, cehennem ise yurdudur.

67- Allah, ölüme yakın etmek gibi, şekke benzeyen bir yakın yaratmamıştır.

68- Halkın günahlarını araştıran ve kendi günahlarını unutan bir kul gördüğünüzde, bilin ki (Allah'ın) tuzağına duçar olmuştur.

69- Yemek yiyip şükreden kimsenin mükâfatı, oruç tutup mükâfat dileyen kimsenin mükâfatı gibidir. Rahatlıkta olup şükreden kimsenin sevabı da, sıkıntıya düşüp sabreden kimsenin mükâfatı gibidir.

70- İlmi olmayanı mutlu saymak, sevgi ve muhabbeti olmayanı övmek doğru değildir. Sabırlı olmayan kimse de kâmil sayılmaz. Ulemayı kınamaktan ve onlara dil uzatmaktan kaçınmayan kimse için, dünya ve ahiret hayrı ümit edilmez.

Akıllı adam, sözüne güvenilmesi için doğru konuşan ve nimetin çoğalmasını hak etmesi için de şükreden olmalıdır.

71- Denediğin haini emin bilmemelisin, emin bildiğin kimseyi de suçlamamalısın.

72- İmam'a "*Allah katında halkın en değerlisi kimdir?*" diye sorduklarında: "Allah'ı daha çok anan ve O'na daha çok itaat eden kimsedir." diye buyurdu.

"*Allah nezdinde halkın daha çok buğzedilene kimdir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm*: "Allah'ı suçlayan kimsedir." diye buyurdu.

"*Allah'ı suçlayan kimse de var mıdır?*" dediklerinde de: "Evet, vardır" dedi. "Mesela, Allah'tan hayır dileyen bir kimse, kendisine sevmediği bir şey vasıtasıyla hayır verilince öfkelenir; işte onun bu öfkelenmesi Allah'ı suçlamasıdır."

"Başkası da var mıdır?" dediklerinde İmam *aleyhi's-selâm*: "Allah'tan şikâyet eden kimsedir." buyurdu.

"Allah'tan şikâyet eden kimse var mıdır?" dediklerinde de İmam *aleyhi's-selâm*, "Evet vardır." dedi, "Örneğin; sıkıntıya düştüğünde, sıkıntısından daha fazla halkın yanında yakınıp sızlanan kimsedir."

"Başka kim vardır?" dediklerinde İmam *aleyhi's-selâm*: "Kendisine bir şey verildiğinde şükretmeyen ve sıkıntıya düştüğünde de sabretmeyen kimse" diye buyurdular.

"Öyleyse, Allah'ında en değerli kimdir?" dediler. İmam *aleyhi's-selâm*: "Kendisine bir şey verildiğinde şükreden ve sıkıntıya düştüğünde sabreden kimsedir" diye cevap verdiler.

73- Çabuk usanıp bıkan (çabuk incinip sabırsızlanan) kimsenin dostu ve kıskanç kimsenin de zenginliği olmaz (sürekli muhtaçtır). Hikmette çok düşünmek, aklı kemale eriştirir.

74- Allah'tan korkmak, yeterli bir ilimdir. O'na karşı olmak ise tam bir cehalettir.

75- En iyi ibadet, Allah'ı tanımak ve O'na tevazu etmektir.

76- Bir âlim, bin abit, bin zahit ve bütün gücüyle çalışan (ilimsiz) bin kişiden daha üstündür.

77- Her şeyin bir zekâtı vardır; ilmin zekâtı da onu ehline öğretmektir.

78- Kadılar, dört kısımdır: Üç kısmı cehennemde, bir kısmı da cennettedir:

a) Bilerek, haksız yere hüküm veren kimse, cehennemdedir.

b) Bilmeyerek haksız yere hüküm veren kimse cehennemdedir.

c) Bilmeyerek hakka hüküm veren kimse cehennemdedir.

ç) Bilerek hakka hüküm veren kimse ise cennettedir.

79- "Adil kimdir?" diye sorduklarında: İmam *aleyhi's-selâm*: "Haramlardan gözünü, günahlardan dilini, zulümlerden elini koruyan kimsedir" buyurdu.

80- Allah'ın kullara bildirmediği bir görev (mükellefiyet), kullara ulaştırılmadıkça onlardan kaldırılmıştır.

81- İmam *aleyhi's-selâm* Davud-i Rikki'ye şöyle buyurdu: Elini dirseğe kadar ejderhanın ağzına sokman, eli dünya malına yeni ulaşan kimseden bir şey istemenden daha hayırlıdır.

82- İhtiyaçların karşılanması Allah'ın elindedir; sebepleri ise, hacetlerin elleriyle giderildiği kullardır. Öyleyse, Allah'ın yerine getirdiği ihtiyaçları şükretmekle kabul edin; vermediği şeyi de yine hoşnutluk, teslim ve sabırla kabul edin. Belki de bu (mahrumiyet), sizin için daha hayırlıdır. Allah salahınızı sizden daha iyi bilir, ama siz bilmezsiniz.

83- İnsan'ın insandan bir şey istemesi isteyen şahıs için bir imtihan vesilesidir. Çünkü o kimse verirse, vermeyen kimseye teşekkür eder; vermeyip de reddederse, esirgemeyen kimseyi kınar. (Gerçek bağışlayanın da esirgeyenin de Allah olduğunu ve kulun sadece bir vesile olduğunu unuttur.)

84- Allah-u Teâla, her türlü hayrı, kolaylık göstermekte kılmıştır.

85- Alçak insanlarla oturup kalkmaktan sakın. Çünkü alçak insanlarla oturup kalkmak insanı hayra götürmez.

86- Bazen insan, küçük bir zilletten dolayı sabırsızlık eder ve kendisini büyük bir zillete düşürür.

87- İnsan için en yararlı olan şey, başkaları söylemeden önce kendi ayıbını görmesidir. Her şeyden daha zor, fakirliği gizlemektir. Her şeyden daha faydasız, öğüt kabul etmeyene öğüt vermek ve ihtiraslı adamla komşu olmaktır. En iyi huzur, halktan bir şey beklememektir. Sabırsız ve tahammülsüz olma! Senden üstün olan muhalif kimselere tahammül etmekle nefsinin ram et. Çünkü ona muhalefet etmemekle, onun meziyet ve üstünlüğünü itiraf etmiş olursun. Başkalarını kendisinden üstün görmeyen kimse bencil insandır. Bil ki, Allah karşısında küçülmeyen kimsenin, izzeti olmadığı gibi Allah için tevazu etmeyen kimsenin de yüceliği olmaz.

88- Yüzük takmak, sünnettir.

89- Bana en sevgili olan kardeşim, kusurlarımı bana hediye eden (hatırlatan) kimsedir.

90- Dostluk, ancak haddi aşamamakla gerçekleşir. Kim bu had ve şartların hepsine veya bunlardan bazısına riayet ederse, gerçek bir dost olur. Aksi takdirde, böyle bir kimsenin dostluğunu dostluk sayma.

Bu hadlerin birincisi, içte ve dışta sana karşı aynı olmasıdır. İkincisi, senin ziynetini (iyiliğini), kendi ziyneti ve senin kötülüğünü de kendi kötülüğü bilmesidir. Üçüncüsü, bir makam veya servete ulaştığında, sana karşı durum ve tavrının değişmemesidir. Dördüncüsü,

gücü yettiği bir şeyi senden esirgememesidir. Bu hasletlerin hepsinden kapsamlı ve üstün olan beşincisi de, musibet ve sıkıntılarda seni yalnız bırakmamasıdır.

91- İnsanlarla iyi geçinmek ve onlara karşı iyi muamelede bulunmak aklın üçte biridir.

92- Müminin gülüşü, gülümsemektir (kakhaha değil).

93- Emaneti haine vermekle onu zayi edene (başiboş birine) vermek, bana göre aynıdır. (Çünkü her ikisi de onu yok eder).

94- İmam *aleyhi's-selâm* Mufazzal'a şöyle buyurdu: "Sana altı haslet tavsiye ediyorum; onları Şialarımıza da ulaştırmalısın." Mufazzal: "Onlar nelerdir?" dediğinde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Emaneti sahibine teslim et.

Kendin için sevdiğin şeyi kardeşin için de sev.

Bil ki, işlerin sonları vardır; öyleyse sonuçlardan kork.

İşlerde beklenmedik hadiseler vardır; öyleyse ihtiyatlı ol.

Çıkışı kolay, inişi zor olan dağa çıkmaktan (gidişi kolay, dönüşü zor olan bir yoldan) sakın.

Yerine getirilmesi senin elinde olmayan bir iş konusunda dostuna söz verme.

95- Allah üç şeyde, hiçbir kimse için ruhsat tanımamıştır: İster iyi olsunlar, ister kötü, anne ve babaya iyilikte bulunmak. İster iyi adamlar olsun, ister facir adamlar olsun, yapılan ahde vefa etmek. Emaneti, ister iyi insan olsun, isterse kötü insan olsun sahibine iade etmek.

96- Ben, acınılması hak olan üç kimseye acırım: Zillete düşen azize, yoksul olan zengine, ailesi ve cahiller tarafından tahkir edilen âlime.

97- Dünyaya gönül kaptıran, onun şu üç zararına uğrar: Tükenmeyen gam, gerçekleştirilmeyecek arzu, ulaşılmayacak ümit.

98- Mümin, yalan ve hıyaneti ahlâk edinmez. Münafıkta da şu iki haslet bir arada olmaz: Güzel vakar ve sünnetle ilgili derin bilgi.

99- İnsanlar, bir tarağın dişleri gibi eşittirler. İnsan, dostları vesilesiyle çok sayılır. Kendisine tanıdığı hakkı, sana tanımayan arkadaşta hayır yoktur.

100- Fıkıh (İslâm ahkâmını anlamak) imanun, hilim fıkhun, halkla iyi geçinmek olgunluğun, yumuşaklık iyi geçinmenin ve kolaylık göstermek de yumuşaklığın ziynetidir.

101- Üç kez öfkelendiği hâlde sana kötü söz söylemeyen dostu, kaybetme!

102- Bir zaman gelir ki, samimi arkadaş ve helal paradan daha nadir hiçbir şey bulunmaz.

103- Suçlanacak yerde duran kimse, kendisine kötü zanda bulunan kimseyi kınamamalıdır. Sırrını saklayan kimsenin yetkisi, kendi elinde olur. İki kişiyi geçen her söz ifşa olur. Kardeşinin yaptığını iyiye yorumla; sözüne iyi bir tevil bulduğun müddetçe onu kötüye yorumlama. Dürüst olan kardeşleri, elden kaçırma; çünkü onlar, varlıkta azık, belada ise siperdirler. Allah'tan korkan kimselerle istişare et. Kardeşlerini takvaları miktarınca sev. Kötü kadınlardan çekin; iyilerinden de kork. (Kadınlar) sizi iyi işe emrederlerse, kötü işte size meyletmemele-ri için onlara muhalefet edin.

104- Münafık, Allah ve Resul'ünden bir söz naklettiğinde yalan söyler. Onlara söz verdiğinde sözünde durmaz. Yönetici olduğunda, Allah'ın kendi malında, Allah'a ve Resulüne hıyanet eder.

Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"Böylece, Allah'a verdikleri sözü tutmadıklarından ve yalan söylediklerinden dolayı kendisiyle kavuşacakları güne kadar yüreklerinde münafıklığı yerleşik kıldı."**⁽³²⁸⁾

Yine buyuruyor ki: **"Eğer sana hainlik etmek isterlerse bilsinler ki daha önce Allah'a hainlik etmişlerdi. Böylece O da (bozguna uğramaları için) sana imkân vermişti. O Allah, her şeyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir."**⁽³²⁹⁾

105- İnsanı teşhir edecek bir elbise giymek veya bir hayvana binmek, horluk açısından insana yeter. *"İnsanı teşhir edecek hayvan nedir?"* diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm* "Alaca renkli hayvandır" diye buyurdu.

106- Sizlerden hiçbiri, halkın en uzak olanını Allah için sevmediği ve en yakın olanına da Allah için öfkelenmediği sürece imanın hakikatine ulaşamaz.

107- Allah kime bir nimet verir, o da kalbiyle onu tanırsa ve kendisine nimet verenin Allah olduğunu bilirse, diliyle şükretmese dahi o nimetin şükürünü yerine getirmiş olur.

328- Tevbe / 77.

329- Enfâl / 71.

Günahkârları cezalandıranın Allah olduğunu bilen kimse, diliyle istiğfar etmese bile mağfiret dilemiş olur.

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şu ayeti okudu: "**İçinizdekini açıklasanız da gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker. Dilediğini bağışlar, dilediğini azaplandırır ve Allah'ın her şeye gücü yeter.**"⁽³³⁰⁾

108- Helak edici iki sıfattan kaçının: Kendi görüşünüzle halka fetva vermekten ve bilmediğiniz bir şeyi dinden saymaktan.

109- İmam *aleyhi's-selâm* Ebu Basir'e şöyle buyurdu: Ey Eba Muhammed, halkın dinini (akidelerini) araştırma ki, dostsuz kalırsın.

110- (Kur'ân'ın emrettiği) güzel af, suçundan dolayı diğerini cezalandırmamandır. Güzel sabır da şikâyetsiz olan sabırdır.

111- Dört haslet kimde olursa, tepeden tırnağa günahlara bulaşmış olsa bile mümin sayılır: Doğruluk, hayâ, güzel huy ve şükretmek.⁽³³¹⁾

112- Korkulu ve ümitli olmadıkça mümin olamazsın. Korktuğun ve ümit ettiğin şey için amel etmedikçe de korkulu ve ümitli olamazsın.

113- İman, ne güzel görünmekledir, ne de arzu etmekle. İman, kalpte halis olan şeyden ve amelin onu tasdik etmesinden ibarettir.

114- İnsan otuz yaşına ayak bastığında kâmilidir; kırk yaşına ayak bastığında da ihtiyardır.

115- İnsanlar tevhit hakkında üç kısımdır: Allah'ın birliğine inancı olan, Allah'ı inkâr eden ve Allah'ı bir şeye benzeten. Allah'ı inkâr eden batıl üzeredir. Allah'ın varlığına inanan hak üzeredir. Allah'ın varlığını bir şeye benzeten ise müşriktir.

116- İman, ikrar (dile getirmek), amel ve niyettir. İslâm da ikrar ve ameldir.

117- Kendinle dostun arasındaki edep ve nezaket kurallarını tamamıyla yok etme; ondan az da olsa bir miktarını koru. Çünkü edebin yok olması, hayânın yok olmasıdır. Edebin kalması ise dostluğun devam etmesini sağlar.

330- Bakara / 284.

331- Bu dört sıfat insanı büyük günahlara bulaşmasını önler ve bulaştığı günahlar küçük günahlar olur ki, bu yüce ilâhî sıfatları taşıyan insan onlardan tövbe etmeye muvaffak olur. Bu yüzden imanı zedelenmez.

118- Dostunu öfkeliendiren, onunla dost olmaktan mahrum kalır. Dostunu üzenin de saygınlığı yok olur.

119- Adamın biri İmam'a "Siz Akik vadisinin (Medine şehrinin yakınlarından geçen bir ırmağın adı) kenarında yalnız kalıp yalnızlığı tercih etmişsiniz; neden?" diye sordu.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Eğer yalnızlığın tadını bilseydin kendinden bile kaçardın." Daha sonra şöyle buyurdu: "Kulun yalnızlıktan elde ettiği en az yarar, halk ile geçinmek zorluğuna katlanmaktan rahatlamasıdır.

120- Allah kulun yüzüne ihtirastan iki kapıyı açmadıkça, dünyadan bir kapıyı açmaz.

121- Mümin dünyada gariptir. Dünyada horlanmaya karşı sabırsızlık göstermez; dünya üstünlüğü hususunda onun ehli ile rekabet etmez.

122- "*Huzurun yolu nedir?*" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm*, "Heva ve hevese aykırı davranmaktır." diye buyurdu. "*Böyle yapan insan, ne zaman rahatlığa kavuşabilir?*" dediklerinde de İmam *aleyhi's-selâm*: "Cennete girdiği günden itibaren" diye cevap verdiler.

123- Allah-u Teâla kesinlikle ağırbaşlılığı, fıkhı (din ilmini) ve güzel huyu münafık veya fasık adamda toplamaz.

124- Suyun tadı hayattır (her şey suyla diridir). Ekmeğin tadı kuvvettir. Bedenin zaafı ve kuvveti, böbreklerin yağının azalıp çoğalmasından ileri gelir. Aklın merkezi beyindir. Sertlik ve merhamet kalptedir.

125- Haset iki çeşittir: Biri fitne çıkarır; diğeri ise gaflet getirir. Gaflet getiren haset, Allah'ın, "**Ben yeryüzünde mutlaka bir halife kılacağım**" buyurduğunda meleklerin dediği şu söze benzer: "**Orada bozgunculuk edecek ve kan dökecek birini mi halife kılacaksın? Biz, Sana hamt ile tespih edip ve seni takdis etmekteyiz.**"⁽³³²⁾ Yani bu halifeyi bizim cinsimizden kıl demek istiyorlardı. Onların bu sözü fitne hasedinden ve (Allah'ın kelâmını) ret ve inkâr etmekten kaynaklanmıyordu. Fitne çıkaran haset ise, insanı küfre ve şirke götürür. İşte bu haset, Allah'ın emrini reddeden ve Âdem'e secde etmekten sakınan Şeytan'ın hasedir.

126- İnsanlar Allah'ın kudreti hususunda üç gruba ayrılırlar: Bazıları işlerin kendilerine bırakıldığını sanırlar (Allah'a ihtiyaç duymaksızın, kendilerini her işe kadir görürler.) Bunlar Allah'ın kudretini zayıf sayan ve helak olan kimselerdirler. Bazıları Allah'ın, kullarını günah işlemeye mecbur ettiğini ve güçleri olmayan bir şeye onları mükellef kıldığını zannederler. Bunlar bu yargılarıyla Allah'a zulüm (iftira) etmişler ve helak ehlidirler. Bazıları da Allah'ın, kullarını sadece güçleri olan şeye mükellef kıldığına ve güçleri olmayan şeye mükellef kılmadığına inanırlar. Bunlar iyilik yaptıklarında Allah'a şükrederler, günah işlediklerinde de mağfiret dilerler. İşte bunlar olgun Müslümanlardır.

127- Acele ve hızlı yürümek, müminin ağırbaşlılığını giderdiği gibi, onun nurunu da söndürür.

128- Allah-u Teâla, haksızlık yapan zengini sevmez.

129- Öfke hekimin (bilinç sahibinin) kalbini mahveder. Öfkesine hâkim olmayan, aklına da hâkim olmaz.

130- Fuzayl İbn Ayaz şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm*, bana: "Şahih" kimdir, biliyor musun? diye sordu. Ben de: "*Şahih*" cimri adamdır" dedim.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Hayır, "Şühh" cimrilikten daha şiddetlidir. Cimri, kendi elindeki malı esirger. Ama "Şahih" hem halkın elinde olan malı esirger, hem de kendi elinde olan malı; öyle ki, halkın elinde olan helal ve haram malların hepsinin kendi malı olmasını arzu eder; asla doymaz ve Allah'ın kendisine verdiği rızktan faydalanmaz.

131- Cimri, haram yoldan mal kazanan ve onu yerinde harcamaayan kimsedir.

132- İmam *aleyhi's-selâm* Şiîlerden birine şöyle buyurdu: Niçin kardeşin senden şikâyet ediyor? O adam: "*Haklarımı ondan istediğim için.*" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* öfkeli bir hâlde oturup şöyle buyurdu: Eğer bütün hakkını ondan almış olsan (o zaman) kötü iş yapmış olmaz mısın? Allah'ın, bir grup hakkında: "**Onlar kötü hesaptan korkarlar.**" buyurduğunu bilmiyor musun? Bunlar Allah'ın kendilerine zulüm edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır; Allah'ın, kendi hakkını tamamıyla onlardan istemesinden korkuyorlar. Allah bunu, kötü hesap olarak adlandırmıştır. Öyleyse kim hakkını tamamıyla isterse kötü bir iş yapmıştır.

133- Çok haram yemek, rızkı yok eder.

134- Kötü ahlâk, yoksulluk getirir.

135- İman, İslâm'dan bir derece yüksektir. Takva da imandan bir derece yüksektir. İmanın bütün dereceleri birbirindendir. (İhtilafları olmasına rağmen imanın aslında ortaklıktır.) Bazen müminin ağzından, Allah'ın karşılığında ateş vaadi vermediği bazı günahlar çıkabilir. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyuruyor: "**Eğer menedildiğiniz büyük günahlardan kaçınırsanız, küçük günahlarınızdan geçeriz ve sizi yüce bir makama ulaştırırız.**"⁽³³³⁾ Bazen de güzel konuşan bir müminin, günaha daha çok duçar olması mümkündür. Her durumda, ikisi de (derece farklılığıyla) mümindir. Yakın de takvadan bir derece yüksektir. İnsanlar arasında yakinden daha güçlü bir şey taksim edilmemiştir. İnsanlardan bazısının yakini, hepsi de mümin olmakla beraber, bazısından daha güçlüdür. Bazısının musibete, fakirliğe, hastalığa ve korkuya (emniyetsizliğe) karşı sabrı, bazısından daha fazladır. İşte bunların hepsi yakinden kaynaklanır.

136- Zenginlikle izzet dolaşırlar, tevekkülün bulunduğu yere ulaştıklarında, orada yerleşirler. (yani izzet ve zenginlik tevekkül sayesinde).

137- Güzel huy, dinden olduğu gibi rızkı da çoğaltır.

138- İki çeşit ahlâk vardır: Biri niyetle gerçekleşen (ihtiyari olan), diğeri ise tabii olan ahlâk. "*Hangisi daha üstündür?*" diye sorduklarında; İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Niyetle olan ahlâk daha üstündür. Çünkü tabii ahlâk sahibi, bu karakter üzere yaratılmıştır; başka türlüsüne gücü yetmez. Niyete (ihtiyarî ahlâka) sahip olan kişi ise zorluk ve sıkıntılarda kendisini güzel ahlâka uymaya ve itaate zorlar. Dolayısıyla, ihtiyarî ahlâk daha üstündür.

139- İyi insanlar birbirleriyle karşılaştıklarında muhabbetlerini dile getirmeseler bile, kalpleri o kadar çabuk birbirine ısınır ve birbirleriyle kaynaşır ki, yağmur suyu ile ırmak sularının birbirine karışmasını andırır. Günahkârlar birbirleriyle görüştiklerinde, dostluklarını dile getirseler bile, kalplerinin birbirine uzaklığı uzun süre bir ahırda birlikte ot yemiş, ama şefkat ve merhametten yoksun olan hayvanların birbirlerine olan uzaklığına benzer.

140- Kerim ve cömert, malını Allah'ın buyurduğu yerde harcayan kimsedir.

141- Ey iman ehli ve sırların yeri! Siz, gafillerin gaflet vaktinde, tefekkür ve zikir ile meşgul olun.

142- Mufazzal İbn Ömer şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm'a* "Ha-sep (aile şerefi) neyledir?" diye sordum. İmam *aleyhi's-selâm*, "Mal iledir." buyurdu. "Kerem ne iledir?" diye sordum. İmam *aleyhi's-selâm* "Takvayladır." buyurdu. "Şeref ve efendilik ne iledir?" diye sordum: "Cömertlikledir... Hatem-i Taî'nin makam yönünden kavminin en üstünü olmamasına rağmen onların efendisi olduğunu görmüyor musunuz?" buyurdu.

143- Yiğitlik iki çeşittir: Vatan yiğitliği ve sefer yiğitliği. Vatandaki yiğitlik, Kur'ân okumak, camide hazır bulunmak, hayır ehli ile beraber olmak ve fikhî konular üzerinde düşünmektir. Sefer yiğitliği de azığı bağışlamak, Allah'ı gazaplandırmayacak derecede şaka yapmak, arkadaşlara karşı fazla muhalefet etmemek ve ayrıldıktan sonra da yolculuktaki olayları (her yerde) anlatmamak.

144- İmam *aleyhi's-selâm* ashabından birine şöyle buyurdular: Bil ki, Hazret-i Ali *aleyhi's-selâm'ı* kılıçla öldüren kimse, bana bir emanet verir veya benden nasihat ister veya benimle istişarede bulunur ve ben de kabul edersem, emaneti kendisine iade ederim (nasihat ve istişarede de ona hıyanet etmem).

145- Süfyan şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm'a* "İnsanın kendisini övmesi caiz midir?" diye sordum, İmam şöyle buyurdu: "Evet, mecbur olursa sakıncası yoktur. Yusuf'un (Mısır'ın Aziz'ine) dediği şu sözü duymamış mısın? **"Beni ülkenin hazinelerine memur et, şüphe yok ki ben, onları iyi korurum ve ne yapacağımı bilirim."**⁽³³⁴⁾ Salih kul (Hazreti Hud) da şöyle buyurdu: **"Ben size nasihat edecek emin birisiyim."**⁽³³⁵⁾

146- Allah-u Teâla, Davut *aleyhi's-selâm'a* şöyle vahyetti: Ya Davut, sen de irade ediyorsun, ben de; benim irademle yetinirsen dilediğin şey hakkında seni yeterli kılarım. Fakat sadece kendi irade ettiğin şeyi dilersen (o zaman) dilediğin şey hakkında seni zorluğa düşürürüm; sonunda da yine benim irade ettiğim olur.

334- Yusuf / 55.

335- A'râf / 68.

147- Muhammed İbn Kays şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm'a*: "Batıl ehlinden olup birbirlerine karşı cephe alan iki gruba silah satayım mı?" diye sorduğumda İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Zırh, kalkan, miğfer vb. gibi canı korumaya vesile olan şeyleri sat.

148- Hacca, Umre'ye, sadakaya ve cihada; hıyanet, haksızlık, hırsızlık ve riya karışmamalıdır.

149- Allah, dünyayı sevdiği ve sevmediği herkese verir. Ama imanı sadece kullarından seçkin olanlara verir.

150- İnsanları, içlerinde kendisinden daha bilgili birisi olduğu hâlde kendine davet eden kimse bidat ehli ve sapığın tâ kendisidir.

151- "Lokman'ın vasiyetlerinde ne gibi sözler vardı?" diye soranın cevabında İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Lokman'ın sözlerinde acaib şeyler vardı; hepsinden daha acaib olanı oğluna tavsiyede bulunduğu şu sözlerdir: "(Bütün) Cin ve insanların ibadet ve itaati ile Allah'ın huzuruna çıkacak olsan dahi yine de muhtemel günahlarından seni azaplandıracağından dolayı kork; (bütün) insanların ve cinlerin günahlarıyla O'nun huzuruna çıksan bile yine de umudunu O'ndan kesme (ümitli ol)."

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: Kalbinde iki nur bulunmayan hiçbir mümin yoktur. Bu nurlar; korku ve umut nurudur. Bunlardan hangisi ölçülse diğerinden fazla gelmez.

152- Ebu Basir şöyle diyor: İmam Sadık *aleyhi's-selâm'a*, "İman nedir?" diye sorduğumda: "Allah'a inanmak ve O'na karşı günah işlemektir." buyurdu.

"İslâm nedir?" diye sorduğumda, şöyle buyurdu: (Müslüman,) bizim gibi ibadet eden ve bizim gibi (İslâm kanunlarına uygun olarak) hayvan kesen kimsedir. Kim hidayet edici bir söz söyler, halk da onunla amel ederse, o sözü söyleyen, onunla amel eden kimse gibi sevap alır. Yine kim saptırıcı bir söz söyler ve halk da onunla amel ederse, o sözü söyleyenin, onunla amel eden kimsenin günahı kadar günahı olur.

153- "Hıristiyanlar, Hazret-i İsa'nın doğum gecesinin Aralık ayının yirmi dördüne rastladığını söylüyorlar." dediklerinde İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Yalan söylüyorlar; Hz. İsa *aleyhi's-selâm*'ın doğum gecesini Haziran'ın ortasıdır. Mart ayının ortasında ise gece ve gündüz eşit olur.

154- Hazret-i İsmail Hazret-i İshak'tan beş yaş büyüktür, kurban edilen de İsmail *aleyhi's-selâm* idi. Hazret-i İbrahim'in şöyle dediğini görmüyor musun? "**Rabbim bana temiz kişilerden olan bir oğul ihsan et.**"⁽³³⁶⁾ Böylece Hazret-i İbrahim Allah'ın kendisine salih bir oğul vermesini diledi. Sâffat Suresi'nin 100. ayetinde şöyle buyuruyor: "**Derken biz de ona tedbirle hareket eden ve aceleci olmayan bir oğul vereceğimizi müjdeledik.**" Yani İsmail'i. (Kurban olayını naklettikten) sonra da şöyle buyuruyor: "**Ona temiz kişilerden ve peygamber olan İshak'ı müjdeledik.**"⁽³³⁷⁾ Öyleyse kim İshak'ın İsmail'den büyük olduğunu sanırsa, Allah'ın nazil ettiği Kur'ân'ı yalanlamış olur.

155- Dört şey peygamberlerin (*Allah'ın selâmı onlara olsun*) ahlâkındandır: İyilik, cömertlik, musibetlere karşı sabretmek ve müminin hakkını gözetmek.

156- Sabredebildiğin ve onunun la da Allah'ın sevabına lâyık olduğun musibeti, musibet sayma. Sabretmemekle sabrın mükâfat ve sevabından mahrum kalınan musibet, (gerçek anlamda) musibettir.

157- Yeryüzünde Allah-u Teâla'nın, dünya ve ahiret ihtiyaçlarında kendilerine sığınılan bazı kulları vardır. Bunlar gerçekten de müminlerdir ve kıyamet gününde de güven içerisinde olacak kimselerdir. İyi bilin ki, Allah katında en sevgili kul, fakir mümine geçiminde yardımcı olan, müminlere yardımda bulunan, onlara yararlı olan ve kötü şeyleri onlardan uzaklaştıran kimsedir.

158- Sıla-i rahim ve iyilik, hesabı kolaylaştırdığı gibi, insanı günahlardan da alıkoyar. Öyleyse selâm vermek ve selâmın cevabını almakla da olsa kardeşlerinizle akrabalık ilişkilerinizi koruyun ve onlara iyilik edin.

159- Süfyan-ı Sevrî şöyle diyor: "İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna varıp: "Bana sizden sonra sarılacağım (amel edeceğim) bir vasiyette bulunun." diye arz ettim.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Ey Süfyan, amel edecek misin?" buyurdu.

336- Saffât / 98.

337- Saffât / 112.

Ben: "Evet, ey Resulullah'ın kızının torunu, amel edeceğim." dedim.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

"Ey Süfyan, yalancının yiğitliği, kıskancın rahatlığı, sultanların kardeşliği, mütekebbirin dostluğu ve kötü ahlâkının da efendiliği olmaz." İmam *aleyhi's-selâm* bunları buyurdudan sonra sustu.

Ben yine "Ey Resulullah'ın kızının torunu, biraz daha nasihat edin." dedim.

İmam buyurdu ki:

"Ey Süfyan, arif olman için Allah'a güven. Zengin olman için kismetle razı ol. İmanının artması için halkın sana davrandığı gibi, onlara davran. Günahkârla dost olma. Çünkü kötü işlerinden sana da öğretir. İşlerinde Allah'tan korkan kimselerle istişare et." İmam *aleyhi's-selâm* bunları buyurdudan sonra yine sustu.

Ben yine "Ey Peygamber'in kızının torunu, biraz daha nasihat edin." dedim.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Ey Süfyan, kim kudretsiz izzet, arkadaşız çokluk ve malsız heybet istiyorsa, günah zilletinden itaat izzetine geçmelidir." İmam *aleyhi's-selâm*, bunları buyurdudan sonra yine sustu.

Ben yine "Ey Peygamber'in kızının torunu, biraz daha nasihat edin." dedim.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

Ey Süfyan, babam bana üç tane öğütte bulundu ve üç şeyden de sakındırdı. Buyurduğu üç öğüt şunlardır: "Ey oğlum, kötü arkadaşla arkadaş olan salim kalmaz. Sözüne dikkat etmeyen pişman olur. Kötü yerlere giren suçlanır."

Ben yine "Ey Resulullah'ın kızının torunu, seni sakındırdığı üç şey nelerdir?" diye sorunca İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Babam beni, nimete haset eden, başa gelen musibete gülen ve söz taşıyan kimseyle arkadaş olmaktan sakındırdı."

160- Şu altı şey müminde olmaz: Zorluk çıkarmak, hayırsız olmak, haset etmek, inat, yalan ve zulüm.

161- Mümin, daima iki korku arasındadır: Biri Allah'ın ne yapacağını bilmediği geçmiş günahlarından dolayıdır; diğeri de geriye kalan

ömründe hangi tehlikelere düşeceğini bilmediğinden dolaydır. Öyleyse mümin korkarak sabahlar korkarak da akşamlar; onu ancak korku ıslah eder. (Çünkü korku olmazsa insan çekinmeden günah işler.)

162- Kim az rızka razı olursa Allah, onun az amelini kabul eder. Kim az olan helal rızka rıza gösterirse onun gideri az, kazancı ise pak ve bereketli olur; acizlik ve çaresizlikten de kurtulur.

163- Süfyan-i Sevrî şöyle diyor:

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'in huzuruna varıp, "Ey Resulullah'ın torunu nasılsınız?" diye sordum.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm* "Vallahi üzgünüm, kalbim meşguldür." diye buyurdu.

"Sizi üzen ve kalbinizi meşgul eden şey nedir?" diye sorduğumda ise şöyle buyurdu:

"Ey Sevrî, Allah'ın saf ve halis dini, kimin kalbine yerleşirse onu diğer şeylerden alıkoyar. Ey Sevrî, dünya nedir ve ne olabilir? Dünya, yediğin lokma veya giydiğin elbise veya bindiğin merkepten başka bir şey midir? Müminler dünyaya gönül kaptırmadıkları gibi ahiretin ansızın gelmesinden de güven içerisinde olmazlar. Dünya evi, zeval evidir (geçicidir), ahiret evi ise sebat evidir. Dünya ehli, gaflet ehlidir. Takva ehli, bütün insanlardan gideri az ve yararı çok olan kimselerdir. Unuttuğunda hatırlatırlar, hatırlattıklarında ise bildirirler.

Dünyayı, dinlenmek için eğlenip-göçeyeceğin bir menzil veya uykunda elde edip, kalktığında ise elinde olmayacak bir mal gibi kabul et. Bir şeyi ele geçirmeye ihtiraslı olup, onu ele geçirdiğinde de bedbaht olan niceleri olduğu gibi, bir şeyin peşine gitmedikleri hâlde onu elde ederek mutlu olan nice insanlar vardır.

164- "Tek olan Allah'ın varlığının delili nedir?" diye sorduklarında İmam *aleyhi's-selâm*, "Halkın O'na muhtaç olmasıdır." diye buyurdu.

165- Belayı nimet ve refahı musibet saymadıkça, mümin olmazsınız.

166- Servet, dört bin dirhemdir (yüz dirhem yaklaşık bir buçuk kilo gümüş miktardır). On iki bin dirhem ise, hazinedir. (Servet biriktirmek İslâm'da kınanmıştır.) Helal yoldan yirmi bin dirhem toplan-

maz. Otuz bin dirheme sahip olan helak olur. Serveti yüz bin dirheme ulaşan kimse ise Şiamızdan değildir.⁽³³⁸⁾

167- Müslüman bir kişinin doğru bir yakine sahip oluşunun alameti, halkı memnun etmek için Allah'ı gazaplandırmamak, Allah'ın verdiği rızka karşı insanlara şükretmemek ve Allah'ın esirgediği şeye karşı da kulları kınamamaktır. Çünkü ihtiraslının ihtirası, Allah'ın rızkını indirmedigi gibi, hoşlanmayanın hoşnutsuzluğu da onu geri çevirmez. Biriniz ölümden kaçtığı gibi rızkından da kaçarsa, ölüm ona nasıl ulaşırsa rızkı ölümünden önce ona ulaşır.

168- Şia'mızdan öyle kimseler vardır ki suskundurlar; sesleri ve kinleri kulaklarından öteye geçmez; bizi alenen methetmez, düşmanımızla dostluk kurmaz; dostumuza düşmanlık etmez ve bize kusur arayanla bir arada oturmazlar.

Mahzem: "Peki kendisini Şia gösteren kimselerle ne yapmak gerekir?" dediğinde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"İmtihanla, elenmekle ve musibetle gerçek Şiiler anlaşılır. Bunlar yok edici kıtlığa, öldürücü vebaya ve dağıtıcı ihtilafa uğrarlar. Şiamız şiddetli beladan dolayı (üşümüş) köpek gibi ulumaz, karga gibi aç gözlü olmaz, açlıktan ölse bile dilencilik yapmaz."

"Bu Şiileri nerde bulabilirim?" dediğimde İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

"Bunları yeryüzünün köşe ve bucağında ara. Bunların geçimleri güzel ve kolaydır; evleri omuzlarındadır. Bir yerde bulunurlarsa tanınmazlar; kayıp olduklarında araştırılıp sorulmazlar. Hastalandıklarında ziyaret edilmezler. Evlenme teklif ettiklerinde kabul görmezler. Kötü bir işle karşılaştıklarında itiraz ederler. Bir cahil onlarla muhatap olduğunda selâm verirler. Bir muhtaç onlara sığındığında merhametli davranırlar. Ölüm anında üzülmezler. Şehirleri ve diyarları ayrı olsa da kalpleri birdir.

338- Bu hadis blindiği kadarıyla nakit sermayelerle ilgilidir. Bugünün parasıyla mukayese edildiğinde ister istemez alış gücünün de göz önünde bulundurulması gerekir. Dikkat edilmesi gereken husus şudur: Bu gibi hadislerde yaygın olan gerçeklere dikkat çekilerek insanların uyarılması isteniyor. Yoksa helal yoldan büyük bir servet biriktirmenin imkânsız olduğu söylenmek istenmiyor.

169- Allah'tan uzun ömür dileyen, işini doğru dürüst yapmalıdır. Günahının bağışlanmasını dileyen hayâ perdesini yırtmamalıdır (kendisini rezil etmemelidir). İsmnin yücelmesini isteyen, durumunu gizli tutmalıdır.

170- Üç haslet, kulların yaptığı bütün amellerden daha çetindir: Kendisiyle başkaları arasındaki ihtilafta onlara hak tanımak, kardeşleriyle eşitlik sağlamak ve her halükârda Allah'ı zikretmek. "*Her halükârda Allah'ı zikretmekten maksat nedir?*" diye İmam'a sorulduğunda; "Kişi günah işlemeye karar verdiğinde Allah'ı, kendisi ile yapacağı günah arasında engel olması için anmaktır." buyurdular.

171- Hemze harfi, Kur'ân'da zaittir. (Maksat hemze-i vasıldır ki yazılır fakat okunmaz.)

172- Şaka yapmaktan sakının. Çünkü şaka yapmak, düşmanlık getirir, kin doğurur; aynı zamanda küçük bir sövüştür de.

173- Hasan İbn Raşid, İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'dan şöyle naklediyor:

Bir bela ve sıkıntıya duçar olduğunda, musibetten dolayı hiçbir (Ehlibeyt mektebine) muhalife şikâyette bulunma; onu bazı kardeşlerine söyle. Çünkü (bu durumda) dört neticeden birini elde etmiş olursun: Ya onu kabullenir veya makam ve haysiyetiyle yardımda bulunur veya dua eder ve duası kabul olur ya da görüşünü söyler (fikrinden yararlanmış olursun).

174- Pazarlarda çok dönüp dolaşma. Küçük ve ufak şeyleri bizzat kendin alma. Çünkü haysiyetli ve dindar kişinin üç şey dışında küçük şeyleri kendisinin alması mekruhtur: Mülk almak, köle almak ve deve almak.

175- Seni ilgilendirmeyen boş sözleri söyleme. Münasip bir yer bulana dek seni ilgilendiren (yararlı) sözlerin birçoğunu da terk et. Nice konuşanlar vardır ki, yararlı ve hak sözü yersiz söylediği için incinmiştir. Akılsız ve olgun kimseyle çekişme. Çünkü olgun kimse sana galip gelir; akılsız ise seni helak eder. Kardeşinin gıyabında, hakkında söylenmesini sevdiğin şeyin en güzelini onun hakkında söyle. Çünkü amel işte budur. İşlerde, iyiliğine karşı mükâfat alacağını ve suçlarına karşı da hesaba çekileceğini bilen bir kimse gibi amel et.

176- Yunus der ki, İmam'a: "Benim size olan sevgim ve Allah'ın hakkınızda bana verdiği bilgi ve marifet benim için dünyadan daha

sevimplidir." deyince İmam'ın öfkelenmişini gördüm. Daha sonra şöyle buyurdu:

Ey Yunus, bizi yersiz bir şeyle mukayese ettin. Dünya ve dünyada olan şeyler, midenin iltihap ve asidini giderip avret mahallini örtmekten başka bir şeye yarar mı? Oysaki sen, bize olan sevgin ve bağlılığınla ebedi bir hayata kavuşacaksın!

177- Ey Âl-i Muhammed'in Şiası, (bilin ki) öfkelenmişinde kendisine hâkim olmayan, arkadaşıyla güzel arkadaşlık yapmayan, dostuyla güzel dostluk kurmayan, barışanla güzel barışmayan, muhalefet edene güzel muhalefet etmeyen bir kimse, bizden değildir. Ey Peygamber'in Ehlibeyt'inin Şiası, gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun. Güç ve kuvvet yalnız Allah'tandır.

178- Abdüla'la şöyle diyor: Medine'de bir toplantıda idim. Bağış ve cömertlikten söz edildi, söz uzadı. Toplantıda bulunan Ebu Duleyn adında bir şahıs: "*Cafer (İmam Sadık) şöyle böyle fazilet sahibidir, ama ne yazık ki cömert değildir.*" dedi. Abdüla'la diyor ki: Bu olaydan sonra bir gün İmam Sadık *aleyhi's-selâm* bana, "Medine ehli ile oturup kalkıyor musun?" diye sordu. Ben de: "*Evet, oturup kalkıyorum*" dedim. İmam Sadık *aleyhi's-selâm*, "Aranızda geçen konuşmaları bana anlat." dedi. Ben de geçen konuşmaları kendilerine anlattım. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyurdu ki: Ebu Duleyn'e yazıklar olsun, onun misali rüzgârın uçurduğu bir tavuk tüyüne benzer.

Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: Her iyi iş sadakadır. En iyi sadaka ise zenginlikle birlikte olan sadakadır (yani kendi ailesinin geçimini kısmamaktır). İlk önce nafakasını verdiği kimse-den başla. Veren el, alan elden daha hayırlıdır. Allah, hiçbir kimseyi kendisine yetecek rızık bulundurmaktan dolayı kınamaz. Allah'ın cimri olduğunu mu sanıyorsunuz? Yoksa Allah'tan daha cömert bir kimsenin olduğunu mu zannediyorsunuz? Cömert ve efendi, Allah'ın hakkını, olması gereken yere bırakan kimsedir. Cömert, malı helal olmayan yerden elde edip yersiz harcayan kimse değildir. Vallahi ben, helal olmayan bir şeye el uzatmadığım ve üzerime farz olan hakkullahı da ödemiş olduğum bir hâlde Allah'ın huzuruna çıkmayı ümit ediyorum. Şimdiye kadar Allah'ın benim malımda bir hakkı olup da ödemediğim hiçbir gece geçirmiş değilim.

179- Çocuk süttten kesildikten sonra, artık süt emme hükmü yoktur.⁽³³⁹⁾ İhtilamdan (baliğ olduktan) sonra yetimlik yoktur (erginlik çağına eren bir kimseden yetimlik hükmü kalkar). Akşama kadar susmak (konuşmamak için oruç tutmak) meşru değildir. Hicretten (küfür vatanını terk ettikten) sonra bedevileşmek⁽³⁴⁰⁾ (göçebe olmak veya küfür vatanını tercih etmek) caiz değildir. Fetihden (Mekke'nin Müslümanlar eliyle fethedilmesinden) sonra (Medine'ye) hicret etmek olmaz. Nikâhtan önce talak olmaz. Malik olmadan önce de (köle) azat edilmez. Evladın babası, kölenin efendisi, kadının kocası olduğu müddetçe yeminleri doğru değildir.⁽³⁴¹⁾ Günah işleme konusunda adak sahih değildir. Sıla-i rahmi (akrabalık ilişkilerini) kesme hususunda yemin etmek de geçerli değildir.

180- Şartlar elverişli olsa da, hiçbir kimse zorluklardan geçmeden hayatın tadını alamaz. Kim daha münasip bir zamanı bekleyerek hazır olan fırsattan yararlanmazsa, günler fırsatı elinden çıkarır. Çünkü günlerin âdeti, (fırsatları) elden çıkarmaktır; zaman ise elden çıkıp gidicidir.

181- Nimetin zekâtı, ihsandır, makamın zekâtı arabuluculuktur, bedeninin zekâtı hastalıktır, zaferin zekâtı affetmektir. Zekâtı verilen şey ise zayi olmaktan kurtulur.

182- İmam Sadık *aleyhi's-selâm* musibet vaktinde şöyle buyuruyordu: Hamdolsun Allah'a ki, dinim hususunda beni musibete duçar etmedi. Şükür olsun Allah'a ki, isteseydi beni daha büyük musibete duçar ederdi. Allah'a hamdüsenâ olsun o iş için ki, olmasını istemesiyle o iş oluvermiştir.

183- Allah buyuruyor ki: Kim şaşkın bir kimseyi şaşkınlıktan kurtarırsa, ben onu hamid (övülmüş) olarak adlandırırım ve onu cennetime yerleştiririm.

339- Yani çocuk süttten kesildikten sonra, başka bir hanımdan süt emecek olursa, o çocuk hakkında süt emme hükümleri uygulanmaz ve süt veren kadın da o çocuğun sütannesi olmaz.

340- Çünkü genelde bedevilerden, ilk yıllarda çok azı İslâm'ı kabul etmişlerdi.

341- Yani bu gruptaki kimseler, onların müsaadesi olmaksızın yemin ederlerse, yeminlerine göre amel etmeleri gerekli değildir.

184- Dünya bazı kimselere yöneldiğinde, başkalarının güzelliklerini de onlara giydirir. Yüz çevirdiğinde ise onların kendi güzelliklerini de onlardan alır.

Kızlar iyilik, oğlan çocuklar ise nimettirler. İyiliğe karşı sevap verilir, nimetlerden ise sorguya çekilir.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text.

İMAM MUSA
KÂZİM'DAN (A.S)
NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Musa Kâzım'dan (a.s) Hikmet, Nasihat, Güzel Ahlâk,
Takva ve Zühd Hakkında Nakledilen Hadisler

Hişam'a Öğütleri ve Aklı Tarif Etmesi

Allah-u Teâla Kur'ân'da akıl ve idrak sahibini şöyle müjdelemiştir:

"Müjdele kullarımı artık, o kullarım ki sözü dinlerler de en güzeline uyarlar, onlar öyle kişilerdir ki Allah, doğru yola sevk etmiştir onları ve onlardır akıl sahiplerinin ta kendileri."⁽³⁴²⁾

Ey Hişam İbn Hakem, Allah-u Teâla akıl ile hüccetleri (kanıtları) insanlara tamamlamış, beyan (ilâhî kitap) ile onlara hüccetlerini iletmış ve kılavuzlar (peygamberler) ile de onları kendi rububiyetine (rabliğine) hidayet etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"İlâhınız tek bir ilâhtır; O'ndan başka bir ilâh yoktur; O Rahman ve Rahimdir." "Gerçekten göklerin ve yeryüzünün yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara fayda vermek üzere denizde yürüyüp giden gemide, Allah'ın gökten yağmur yağdırarak yeryüzünü, ölümünden sonra diriltmesinde, sonra da yeryüzüne yürüyen hayvanları yaymasında, rüzgârları dilediği gibi estirip değiştirmesinde, gökle yer arasında emrine muti olan bulutta şüphe yok ki akli erenler için (varlığına, birliğine) deliller vardır."⁽³⁴³⁾

Ey Hişam, Allah-u Teâla bu nişaneleri halkın, kendilerini yaratıp yöneten birinin var olduğunu anlamaları için bir delil kılıp şöyle buyurmuştur: "Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin emrinize verdi; yıldızlar

342- Zümer / 18.

343- Bakara / 163-164.

da O'nun emriyle emre hazır kılınmıştır. Şüphesiz bunda aklını kullanabilen bir topluluk için ayetler vardır."⁽³⁴⁴⁾

"Hâ mim. Andolsun her şeyi açıklayan kitaba, şüphe yok ki biz, akledesiniz, anlayasınız diye Kur'ân'ı Arapça kıldık."⁽³⁴⁵⁾

"Size bir korku ve umut (unsuru) olarak şimşeği getirmesi ve gökten su indirmek suretiyle onunla ölümünden sonra yeri diriltmesi de, O'nun ayetlerindedir. Şüphe yok ki bunda, akleden topluluk için gerçekten deliller vardır."⁽³⁴⁶⁾

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teâla akıl ehline öğüt vermiş ve onları ahirete rağbetlendirip şöyle buyurmuştur:

"Dünya yaşayışı, ancak bir oyundan, bir oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurduysa korkup çekinenler için daha hayırlıdır. Yine de akletmez misiniz?"⁽³⁴⁷⁾

"Size verilen her şey, yalnızca dünya hayatının meta (geçimi) ve süsüdür. Allah katında olan ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Yine de akletmez misiniz?"⁽³⁴⁸⁾

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teâla, akletmeyen kimseleri azapla tehdit edip şöyle buyurmuştur:

"Sonra da geride kalanları yerle bir ettik. Siz onların yurtlarından sabah ve akşam vakitleri geçip gidiyorsunuz. Yine de akletmez misiniz?"⁽³⁴⁹⁾

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teâla aklın ilim ile birlikte olduğunu beyan ederek şöyle buyurmuştur:

"Bu örnekleri insanlara vermekteyiz, ancak âlimlerden başkası bunları akletmez."⁽³⁵⁰⁾

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teâla akletmeyen kimseleri kınayıp şöyle buyurmuştur:

"Ne zaman onlara: "Allah'ın indirdiklerine uyun." dense, onlar: "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye (geleneğe) uyarız." derler. (De

344- Nahl / 12.

345- Zuhruf / 1,2,3.

346- Rum / 24.

347- En'âm / 32.

348- Kasas / 60.

349- Saffât / 136-138.

350- Ankebut, 43.

ki) ya ataları akli bir şeye ermeyip doğru yolu da bulmamış idiyseleler (yine de mi onlara uyacaklar)?"⁽³⁵¹⁾

"Şüphesiz ki yerde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akli, idraki olmayan sağır ve dilsizlerdir."⁽³⁵²⁾

"Onlara: "Gökleri ve yeryüzünü kim yarattı?" diye soracak olsan hiç tartışmasız, "Allah" diyecekler. De ki: "Hamt Allah'a mahsustur." Hayır, onların çoğu bilmezler."⁽³⁵³⁾

Daha sonra Allah çoğunluğu kınayıp şöyle buyurmuştur:

"Yeryüzünde bulunanların çoğunluğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan şaşırtıp saptırırlar..."⁽³⁵⁴⁾

"Ama onların çoğu bilmezler ve onların çoğu anlamazlar."⁽³⁵⁵⁾

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teâla azınlığı methedip şöyle buyurmuştur:

"Kullarımdan şükretmekte olanlar pek azdır."⁽³⁵⁶⁾

"İman edip de salih amellerde bulunanlar ne kadar da azdır."⁽³⁵⁷⁾

"Zaten onunla birlikte çok azından başkası iman etmemiştir."⁽³⁵⁸⁾

Ey Hişam, daha sonra Allah-u Teâla akıllıları çok güzel bir şekilde anmış ve en güzel ziynetle ziynetlendirip şöyle buyurmuştur:

"Kime dilerse hikmeti ona verir; şüphesiz kendisine hikmet verilene büyük bir hayır verilmiştir. Temiz akıl sahiplerinden başkası öğüt alıp düşünmez."⁽³⁵⁹⁾

Ey Hişam, Allah-u Teâla buyuruyor ki:

"Hiç şüphesiz bunda, (öncekilerin helakinde) kalbi -yani akli- olan kimse için elbette bir öğüt (zikir) vardır."⁽³⁶⁰⁾

351- Bakara / 170.

352- Enfâl / 22.

353- Lokman / 25.

354- En'âm / 116.

355- En'âm / 37.

356- Sebe / 13.

357- Sâd / 24.

358- Hûd / 40.

359- Bakara / 269.

360- Kâf / 37.

"Ve andolsun ki biz, Lokman'a hikmet -yani anlayış ve akıl- verdik."⁽³⁶¹⁾

Ey Hişam, Lokman oğluna şöyle buyurmuştur: "İnsanların en akıllısı olman için hakka itaat et; dünya derin bir denizdir, birçok insan onda boğulmuştur. Bu denizde gemin takva, (geminin) yükü iman, yelkeni tevekkül, kaptanı akıl, kılavuzu (pusulası) ilim, demiri ise sabır olmalıdır."

Ey Hişam, her şeyin bir nişanesi vardır; akıllının nişanesi de tefekkürdür; tefekkürün nişanesi de susmaktır. Her şeyin bir bineği vardır; akıllının bineği de alçak gönüllülüktür.

Nehyedildiğin şeyi yapman, cehalet bakımından sana yeter.

Ey Hişam, elindeki "cevize" halk "incidir" derse sana bir faydası olmaz; çünkü sen onun ceviz olduğunu biliyorsun. Elindeki "inci"ye de halk "cevizdir" derse sana bir zararı olmaz; çünkü sen onun inci olduğunu biliyorsun.

Ey Hişam, Allah-u Teâla bütün peygamber ve elçilerini ancak kulların akıllarıyla Allah'ı tanımaları için göndermiştir. Öyleyse Allah'ı daha güzel tanıyanlar, O'nun davetini daha güzel kabul ederler; akli daha güzel olanlar, Allah'ın emrini daha güzel bilirler ve daha akıllı olanların makamları, dünya ve ahirette daha yüce olur.

Ey Hişam, hiçbir kul yoktur ki, bir melek onun perçeminden tutmamış olsun. Tevazu ettiğinde Allah onu yüceltir, tekebbür ettiğinde de Allah onu küçültür.

Ey Hişam, Allah-u Teâla'nın, insanların üzerinde iki hücceti (kanıtı) vardır: Zahirî hüccet ve batınî hüccet. Zahirî hüccet Resul, Peygamber ve İmamlardır; batınî hüccet de akıllarıdır.

Ey Hişam, akıllı adam helalin kendisini şükretmekten alıkoymadığı ve haramın da sabrını taşımadığı kimsedir.

Ey Hişam, kim üç şeyi üç şeye musallat kılırsa aklını yok etmek için heva ve hevesine yardım etmiş gibi sayılır: Fikrinin nurunu uzun arzularla söndüren, çok konuşmakla hikmetli sözlerini mahveden ve ibret almak nurunu nefsanî şehvetlerle yok eden. Aklını yok eden kimse de dinini ve dünyasını ifsat eder.

Ey Hişam, aklını Allah'ın emirlerine önem vermekten alıkoyup, heva ve hevesini ona egemen kıldığı hâlde, amelin Allah katında nasıl temiz olabilir?

Ey Hişam, yalnızlığa sabretmek, aklın güçlülüğünün belirtisidir. Kim Allah-u Tebareke ve Teâla hakkında düşünürse, dünya ehlinde ve ona rağbet gösterenlerden uzaklaşır ve Rabbi katında olan şeylere yönelir. Allah-u Teâla ise korkuda onun munisi (dostu) ve yalnızlıkta yâri olur, fakirlikte onu ihtiyaçsız kılar ve aşireti olmaksızın da onu aziz eder.

Ey Hişam, halk Allah'a itaat için yaratılmıştır; kurtuluş itaatle, itaat ilimle, ilim öğrenmekle ve öğrenmek de akıl ile sağlanır ve ilim ancak rabbani âlimden alınır; âlim de akılla tanınır.

Ey Hişam, akıllı bir kimsenin az ameli Allah katında birkaç katıyla kabul olunur. (Ama) heva-heves ehli ve cahilin çok ameli ise reddolunur.

Ey Hişam, akıllı adam hikmetle bir arada olan az dünya malına razı olur; (ama) hikmetsiz olan çok dünya malına razı olmaz. İşte bunun içindir ki akıllıların ticaretleri kârlıdır.

Ey Hişam, yeterli miktar seni ihtiyaçsız kılıyorsa, dünyada olan en az şey (sade yaşayış) sana yeter. (Ama) yeterli olan miktar seni müstağni kılmıyorsa (o zaman) dünyada olan hiçbir şey seni müstağni kılmaz.

Ey Hişam, akıllı kimseler, dünya malının ihtiyaçtan fazlasını terk etmişler; nerde kaldı ki günahları terk etmesinler. Oysaki ihtiyaçtan fazlasını terk etmek fazilettir, günahı terk etmek ise farzdır.

Ey Hişam, akıllı kimseler dünyada zahitlik yapıp ahirete meyletmişlerdir. Çünkü onlar dünya ve ahiretin hem talip (arayan) ve hem de matlup (aranan, istenen) olduğunu anlamışlardır.

Kim ahireti talep ederse, dünya onu talep eder ve o kendi rızkını tamamıyla dünyadan alır. Kim dünyayı talep ederse ahiret onu talep eder; ölüm de onu yakalayarak dünya ve ahiretini yok eder.

Ey Hişam, kim malsız zengin olmayı, kalbinin kıskançlıktan uzak olmasını ve dininin selamette kalmasını istiyorsa; dualarında Allah'tan aklını kâmil etmesini dilemelidir. Aklı kâmil olan, yeterli olan miktara kanaat eder, yeterli olana kanaat eden zengin olur; yeterli olana kanaat etmeyen kimse ise kesinlikle zenginlik yüzü görmez.

Ey Hişam, Allah-u Teâla buyurmuştur ki: Salih olan bir kavim, kalplerinin saptığını, körlüğe ve helake döndüğünü gördükleri zaman şöyle demişlerdir:

"Rabbimiz, bizi doğru yola sevk ettikten sonra kalplerimizi saptırma ve kendi katından bize rahmet bağışla, şüphe yok ki sen, fazlasıyla bağışlayansın."⁽³⁶²⁾

Allah'ı tanımayan O'ndan korkmaz; göreceği ve hakikatini bulacağı sabit bir marifet de kalbine yerleşmez. Hiç kimse, sözü amelini tasdik etmedikçe ve gizli ameli açıktaki ameli ile mutabık olmadıkça bu marifete erişmez. Çünkü Allah-u Teâla gizli ve örtülü olan akla, ancak zahir olan delili nişane kılmıştır.

Ey Hişam, Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyuruyordu:

"Allah'a ibadet etmek için akıldan daha iyi hiçbir vesile yoktur."

Hiç kimsenin akli, kendisinde şu birkaç haslet olmadıkça kâmil olmaz: Küfüründen ve şerrinden emin olunulması, olgunluk ve hayrının umulması, malının fazlasını (Allah rızası için) harcaması, fazla konuşmaması, dünyada kendisine yetecek miktarla yetinmesi, ömür boyu ilme doymaması, Allah'a itaat edip zelil olmanın, başkalarına (tağutlara) uyup izzetli olmaktan ona daha sevimli olması, alçak gönüllü olmayı seçkinlikten daha fazla sevmesi, başkalarının az iyiliğini çok, kendisinin çok iyiliğini de az sayması, halkın hepsini kendisinden iyi bilmesi, kendisini de onların en kötüsü görmesi; bunlar aklın kemalidir.

Ey Hişam, dili doğru söyleyenin ameli temiz olur, iyi niyetli olanın rızıkı çoğalır, kardeşlerine ve ailesine iyilik yapanın da ömrü uzar.

Ey Hişam, hikmeti cahillere öğretmeyin; hikmete zulmetmiş olursunuz ve onu ehkinden esirgemeyin; onlara cefa etmiş olursunuz.

Ey Hişam, (akılsızların) hikmeti size bıraktıkları gibi siz de dünyayı onlara bırakın.

Ey Hişam, yiğitliği olmayanın dini olmaz, akli olmayanın da yiğitliği olmaz. Halkın en değerlisi dünyayı kendisi için bir makam olarak görmeyen kimsedir. Bilin ki bedenlerinizin kıymet ve değeri ancak cennettir. Öyleyse onu başka bir şeye satmayın.

Ey Hişam, Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyuruyordu:

"Meclisin (toplantının) başında ancak üç sığata sahip olan kimse oturabilir: Bir şey sorduklarında cevap veren, halkın söz bulup konuşmadığı zaman konuşan, mecliste oturanların maslahatına uygun olan görüşü ortaya koyan. Bu üç sığattan birine sahip olmaksızın meclisin başında oturan kimse ahmadır."

Hasan İbn Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurmuştur:

"İhtiyaçlarınızı karşılamak istediğinizde ehlinen isteyin."

"Ey Resulullah'ın oğlu, ehli kimlerdir?" diye sorulduğunda buyurdular ki:

"Allah'ın, Kur'ân'da beyan ettiği kimselerdir." Allah buyuruyor ki: **"Hiç şüphesiz temiz akıl sahipleri öğüt alıp düşünmektedir."**⁽³⁶³⁾

Ali İbn Hüseyin (İmam Zeynülabidin) *aleyhi's-selâm* da şöyle buyurmuştur:

"Salih kimselerle oturmak insanı salaha (doğruluğa) götürür, âlimlerin adabına uymak akli çoğaltır, adil yöneticilere itaat etmek izzetin kemalidir; (ticaretle) malını artırmak ise yiğitliğin kemalidir. İstisare edene doğru yolu göstermek nimetin hakkını eda etmektir. Halka eziyet etmemek aklın kemali olduğu gibi dünya ve ahirette de bedeninin rahatlığına sebep olur.

Ey Hişam, akıllı kimse kendisini yalanlamasından korktuğu kimseye bir şey söylemez, reddedeceğinden endişe ettiği kimseye ağız açmaz (bir şey istemez), gücü yetmediği şeyi vaat etmez, arzu etmesiyle kınandığı şeyi arzu etmez ve aciz kalacağından korktuğu işe teşebbüs etmez.

Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* ashabına şöyle buyuruyordu:

"Gizlide ve açıkta Allah'tan korkmayı, sevinç ve gazap hâlinde adaletli olmayı, fakirlik ve zenginlikte ticaret yaparak mal kazanmayı size tavsiye ediyorum. İlişisini kesenle ilişki kurun. Zulmedeni affedin. Mahrum kalana bağışta bulunun. Bakışınız ibret, susmanız fikir, sözünüz zikir ve tabiatınız da cömertlik olmalıdır. Çünkü hiçbir cimri cennete girmeyecektir; hiçbir cömert de cehenneme girmeyecektir.

Ey Hişam, Allah, kendisinden hakkıyla hayâ edip utanan, başını ve başında yer alan uzuvlarını (göz, kulak, dil ve diğer uzuvlarını), karnı ve karnının koruduğu şeyleri (yemeği ve içmeyi) haramdan koruyan, ölümü ve çürümeyi hatırlayan, cennetin zorluklarla çevrildiğini ve cehennem de lezzet ve şehvetlerle kuşatılmış olduğunu bilip idrak eden kimseye rahmetini yağdırırsın!

Ey Hişam, kim kendisini halkın haysiyetini çiğnemekten alıkoyarsa, Allah kıyamet günü onun hatalarından geçer. Kim halka karşı gazabının önünü alırsa, Allah da kıyamet günü ona karşı gazabının önünü alır.

Ey Hişam, akıllı kimse, isteğine uygun olsa bile yalan söylemez.

Ey Hişam, Resulullah'ın kılıcının kabzasında şöyle yazılmıştı: Allah katında, insanların en çok haddi aşıp isyan edeni, (kısasta) vuran dan başkasını vuran ve katilden başkasını öldüren kimsedir.⁽³⁶⁴⁾

Kim gerçek velileri bırakıp da başkalarını kendisine veli edinirse Allah'ın, Muhammed Peygamberine (s.a.a) indirdiği şeye kâfir olmuştur.

Kim dinde bidat çıkarır veya bidat çıkarana barındırırsa, Allah-u Teâla kıyamet günü onu affetmeyeceği gibi hiçbir fidye ve karşılık da ondan kabul etmez.

Ey Hişam, kulu Allah'a yaklaştıracak en güzel vesile Allah'ı tanıdıktan sonra namaz kılmak, anne ve babaya iyilik etmek, haset, bencilik ve övünmeyi terk etmektir.

Ey Hişam, karşında bulunan günlerini ıslah et (düzeltmeye çalış); o günlerin nasıl olacağına bak ve onlar için cevap hazırla. Şüphesiz sen durdurulup sorguya çekileceksin.

Zamandan ve ehlinde öğüt al. Çünkü zaman hem kısadır, hem de uzun. Rağbetinin çoğalması için amelinin karşılığını görürcesine çalış; Allah'ı tanı. Zamanın ve hallerin değişkenliği hakkında düşün. Dünyanın geleceği geçmişine benzer; öyleyse ondan ibret al.

Ali İbn Hüseyin (İmam Zeynülabidin) *aleyhi's-selâm* şöyle buyurmuştur:

364- Cahiliye döneminde, kısas olarak katilin mensup olduğu kabileden herhangi birini öldürüyorlardı. İslâm, "bir kimse diğerinin suçuyla suçlanamaz" ilkesini getirerek bu cahiliye âdetini ortadan kaldırmıştır.

"Yeryüzünün, doğusunda ve batısında, denizinde ve karasında, ovasında ve dağında bulunan güneş ışığının ulaştığı şeylerin hepsinin, evliyaullahın (Allah'ın hakiki dostlarının) yanındaki değeri, öğleden sonra oluşan ve çabuk kaybolup giden gölgeye benzer."

Daha sonra şöyle buyurdu:

"Bu kalıntıyı (dünyayı) ehline bırakacak hür bir kişi yok mudur? Canınızın değeri ancak cennettir; öyleyse onu başka bir şeye satmayın. Kim Allah'ın nimetlerinden sadece dünyaya razı olursa değersiz bir şeye razı olmuştur."

Ey Hişam, bütün insanlar yıldızları görür; ama yıldızların rotası ve dönüş yerlerini bilenden başkası onlara bakıp kendi yolunu bulamaz. Böylece sizler de hikmet öğreniyorsunuz, ama onunla amel edenlerden başkası hidayete erişemez.

Ey Hişam, Hz. Mesih *aleyhi's-selâm*, havarilerine şöyle buyurdu:

"Ey kötülüğe meyleden kullar, hurma ağacının yüksekliğinden korkuyorsunuz, dikenlerini ve çıkma zorluğunu düşünüyor, onun tatlı meyvesini ve faydalı olan kısımlarını unutuyorsunuz. Böylece siz ahiret için amel etmenin de zorluğunu düşünüyorsunuz, bundan dolayı ahiret yolu size uzak ve uzun geliyor, ahirette ulaşacağınız nimetleri, güzellikleri ve ahiret meyvelerini unutuyorsunuz. Ey kötü kullar, buğdayın tadına varmak ve lezzetli hâle getirmek için onu temizleyin ve onu yumuşatın; imanın da tadına varmanız ve meyvesinden yararlanmanız için onu halis ve kâmil hâle getirin. Şu söylediğim bir gerçektir ki, eğer karanlık bir gecede katran yağı ile yanan bir çıra bulsanız, onun kötü kokusu, ışığından yararlanmanızı engellemez. Böylece hikmeti de kimde bulursanız onu alın, o adamın ona rağbetsiz olması size engel olmamalıdır.

Ey dünya kulları, hak olarak diyorum ki:

Ahiret şerefine ancak sevdiğiniz şeyleri terk etmekle nail olabilirsiniz. Tövbe etmek için yarını beklemeyin. Çünkü yarından önce bir gece ve gündüz vardır; Allah'ın kaza ve kaderi her gece ve gündüz caridir. Şu söylediğim bir gerçektir ki, borçlu olmayan, borçlu olandan -borcunu iyi bir şekilde ödeyebilse dahi- daha huzurlu ve kaygısızdır. Bunun gibi günah işlemeyen kimse de günah işleyenden, her ne kadar halis tövbe edip Allah'a dönse dahi daha çok huzurludur. Küçük günahlar

Şeytan'ın tuzaklarındandır. Şeytan, günahlarınızın toplanması ve ardından sizi kuşatması için onları gözünüzde küçük ve basit gösterir.

Şu gerçeği bilmelisiniz ki:

İnsanlar hikmet hususunda iki kısımdır: Biri onu diliyle iyice açıklar ve ameliyle de tasdik eder; diğeri ise diliyle onu iyice ortaya koyarken kötü ameliyle onu zayi eder. Bu iki grup arasında ne kadar da fark vardır! İlmiyle amel edenlere ne mutlu! İlimleri dillerinden öteye geçmeyenlere de yazıklar olsun!

Ey kötülüğe meyleden kullar, Rabbinizin camilerini, beden ve alınlarınızın zindanı edin; kalplerinizi takva evi kılın; onları şehvetler yuvası kılmayın. Musibete karşı çok sabırsızlık göstereniniz, dünyayı çok seveninizdir. Musibete karşı sabırlı olanınız, dünyada zahit olanınızdır.

Ey kötülüğe meyleden kullar, çalıp kaçan karga, hilekâr tilki, hıyanet kar kurt ve saldırgan aslana benzemeyin, onların ava yaptığı hareketi sizler de insanlara yapmayın; bir grubu avlayıp, bir gruba hile yapıp ve diğeri bir gruba da hıyanet etmeyin.

Bedenin görünürde sağlam, içte ise bozuk olmasının, bedene hiçbir yararı olmadığı gibi, kalpleriniz de bozuk olduğunda, bedenlerinizin sağlığının bir yararı olmaz. Kalpleriniz kirli olduğu hâlde, derilerinizi temizlemeniz ne yarar sağlar? Güzel ve yumuşak unu dışarı çıkarıp kepeği (içerisinde) tutan elek gibi olmayın; siz de hikmeti ağzınızdan dışarı çıkarıyorsunuz ama kin gönüllerinizde kalıyor.

Ey dünya kulları, sizin misaliniz, kendisini yakıp halkı aydınlatan çıraya benziyor!

Ey İsrailoğulları, diz üstü çöküp yürümeye mecbur olsanız bile, âlimlerin meclisini doldurun. Allah-u Teâla, iri taneli yağmurla, ölü (karak) toprakları dirilttiği gibi, ölü kalpleri de hikmet nuru ile diriltir."

Ey Hişam, İncil'de şöyle yazılmıştır:

"Birbirlerine acıyanlara ne mutlu; onlar kıyamet günü rahmete uğrayacak olanlardır. Halk arasında arabuluculuk yapanlara ne mutlu; onlar kıyamet günü Allah'a yakın olan kimselerdir. Kalpleri temiz olanlara ne mutlu; onlar kıyamet günü muttaki olan kimselerdir. Dünyada tevazu edenlere ne mutlu; onlar kıyamet günü sultanlık kürsüsüne çıkan kimselerdir."

Ey Hişam, az konuşmak büyük bir hikmettir. Öyleyse susun (az konuşun). Çünkü susmak, huzurdur; suçun azalmasına ve günahın hafiflemesine sebep olur.

Kapısı sabır olan hilim (kalesinin) kapısını sağlamlaştırın. Allah-u Teâla, sürekli sebepsiz yere gülen ve gayesiz yürüyen kimseyi sevmez.

Yöneticinin bir çoban gibi olması gerekir; halkından gaflet etmemeli ve onlara yücelik taslamamalıdır.

Açıkta halktan hayâ ettiğiniz gibi gizlide de Allah'tan hayâ edin.

Biliniz ki, hikmetli söz müminin yitik malıdır.

İlim elden çıkmadan onu elde edin; ilmin elden çıkması, âlimin aranızdan kaybolmasıdır (ölmesidir).

Ey Hişam, bilmediğin ilmi öğren ve öğrendiğin ilmi de cahile öğret. Âlime ilmi için saygı göster ve onunla çekişmekten sakın. Cahili cehaleti için küçük gör; fakat onu kendinden kovma; onu kendine yaklaştır (bilmediği şeyleri) ona öğret.

Ey Hişam, şükründen aciz kaldığın her nimet, hesabından sorulacağı günah gibidir.

Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın bazı kulları vardır ki Allah korkusu kalplerini kırmuş; fasih ve akıllı olmalarına rağmen onları susturmuştur. Temiz amelleri ile Allah'a doğru koşarlar. Allah karşısında amellerini, ne kadar da çok olsa görmezler. İyi olmalarına rağmen kendilerini kötü görürler. İşte bunlar gerçek akıllı ve iyi insanlardır.

Ey Hişam, hayâ imandan kaynaklanır; iman da cennettir. Çirkin söz ise haksızlıktan kaynaklanır, haksızlık ise cehennemdir.

Ey Hişam, konuşmacılar üç kısımdır: Kâr eden, salim kalan ve helak olan. Kâr eden, Allah'ı zikir eden kimsedir; salim kalan, susan kimsedir; helak olan da batıla dalan kimsedir. Allah-u Teâla çirkin söz söyleyen, kötü dilli olan, söylediğine ve söylenenlere itina etmeyen hayâsız kimselere cenneti haram kılmıştır.

Ebuzer (r.a) şöyle diyordu:

"Ey ilim isteyen (insan), bu dil hayır ve şerrin anahtarıdır; altın ve gümüşünü mühürlediğin gibi ağzını da mühürle.

Ey Hişam, ikiyüzlü ve iki dilli olan kul ne de kötü kuldur! Kardeşinin huzurunda onu över, gıyabında (gıybetini ederek) etini yer; kardeşine bir nimet verildiğinde kıskanır, sıkıntıya düştüğünde de onu yalnız bırakır.

Sevabı bütün hayırlardan daha çabuk ulaşan şey ihsandır. Cezası bütün günahlardan daha çabuk oluşan şey de zulümdür.

Kulların en kötüsü, kötü dilli olduğundan dolayı kendisiyle birlikte oturulması sevilmeyen kimsedir. Acaba halkı yüz üstü cehennem ateşine atan, dilin ürünlerinden başka bir şey midir? Saçma sözleri terk etmek, kişinin dininin güzel olduğunu gösterir.

Ey Hişam, korku ve ümit içerisinde olmayan, mümin değildir. Korktuğu ve ümit ettiği şey için çalışmayan da korku ve ümit içerisinde değildir.

Ey Hişam, Allah-u Teâla buyurmuştur ki:

"İzzetime, celalime, azametime, nuruma ve makamımın yüceliğine andolsun ki, isteğimi kendi isteğine tercih eden her kulun gönlünü ihtiyaçsız (tok) kılarım, gayretini ahireti için sarf ettiririm, işinde başarılı yaparım, gökleri ve yeri rızkına kefil kılarım ve her tacirle ticaretinde onu muvaffak ederim."

Ey Hişam, gazap şerrin anahtarıdır. İman yönünden, müminlerin en kâmil olanı ahlâkı en güzel olandır.

Halkla muaşeretinde ilişki kurduğun herkesten, iyilik bakımından daha üstün olmaya çalış.

Ey Hişam, daima yumuşak davran. Çünkü yumuşaklık, uğur getirir; sertlik ise uğursuzluğa yol açar. Yumuşaklık, ihsan ve güzel ahlâk, beldeleri imar eder ve rızkı da çoğaltır.

Ey Hişam, Allah'ın: "**İyiliğin karşılığı, iyilikten başka bir şey olabilir mi?**"⁽³⁶⁵⁾ emri, bütün mümin, kâfir, iyi ve kötü insan hakkında geçerlidir. Kendisine iyilik yapılan kimse, onu telafi etmelidir; (şunu da bil ki) daha üstün bir iyilik yapmaz da yalnız aynı iyilikle karşılık verirsene, bu onu telafi etmek sayılmaz; onun yaptığı iyiliğin aynısını yaptığında üstünlük, ilk iyilik yapandır.

Ey Hişam, dünya dış yüzü yumuşak olan, ama içinde öldürücü zehir bulunan bir yılanı benzer; akıllı kişi ondan çekinir, çocuk ise ona doğru elini uzatır.

Ey Hişam, Allah'ın itaatine sabret! Allah'a karşı isyan etmekten sakın! Dünya kısa bir süreden ibarettir; geçen kısmının ne sevincini hissedebilirsin ve ne de üzüntüsünü; geleceğin de nasıl olacağını bilmiyorsun. Öyleyse içerisinde bulunduğun bu süreye de hoşnutlukla sabret (ta ki ondan faydalanmış olasın).

Ey Hişam, dünya deniz suyuna benzer; susayan ondan her ne kadar içerse içenin susamışlığını daha da artırır ve nihayet onu öldürür.

Ey Hişam, tekebbür etmekten sakın. (Zira) kimin kalbinde, bir zerre miktarınca kibir olursa cennete giremez. Büyüklük Allah'ın ridasıdır; kim Allah'ın ridası hususunda O'nunla çekişirse Allah onu yüzü üstü cehenneme atar.

Ey Hişam, her gün kendisini hesaba çekmeyen kimse bizden değildir. İyi iş yaparsa onu çoğaltmalı; kötü iş yapmış olursa da Allah'tan af dilemeli ve tövbe edip Allah'a yönelmelidir.

Ey Hişam, dünya, mavi gözlü bir kadın şeklinde Hz. İsa'ya göründü. Hz. İsa ona: (Şimdiye kadar) "Kaç kişiyle evlendin?" diye sordu. Dünya : "Çok kişilerle evlendim" dedi. Hz. İsa: "Hepsi seni boşadılar mı?" dedi. Dünya: "Hayır, hepsini öldürdüm" dedi. (Bunun üzerine) Hz. İsa: "Öyleyse geri kalan kocalarına yazıklar olsun; onlar nasıl da geçmişlerden ibret almıyorlar?" diye buyurdu.

Ey Hişam, bedeninin aydınlanması göze bağlıdır. Göz aydın olursa bedeninin hepsi aydın olur. Ruhun aydınlanması da akla bağlıdır; kul akıllı olursa Rabbini tanır ve Rabbini tanıdığı anda da dinini öğrenir; Rabbini tanımazsa dini de kalmaz. Bedenin ancak ruh ile ayakta kalması gibi din de ancak halis niyetle kalıcı olur. Halis niyet de ancak akıl ışığıyla sebat bulur.

Ey Hişam, ziraat yumuşak yerde yapılır; kayanın üzerinde değil. Hikmet de mütevazı kalpte yerleşir ve hayatını sürdürür; mütekebbir kalpte değil. Allah-u Teâla, tevazuu aklın vesilesi kıldığı gibi tekebbürü de cehaletin vesilesi kılmıştır. Başını dik tutup tavana vuranın, başının yarıldığını ve başını aşağıya dikenin ise tavanın gölgesinden

yararlandığını bilmiyor musun? Allah-u Teâla da, tevazu etmeyi alçaltır, tevazu edeni ise yüceltir.

Ey Hişam, zenginlikten sonra fakirlik, ibadetten sonra günah ne de kötüdür! Bundan daha kötü de abit bir kulun, ibadetini terk etmesidir.

Ey Hişam, yaşantı ancak iki kişi için hayırlıdır: "Dinleyip anlayan ve konuşan âlim için."

Ey Hişam, kulların arasında akıldan daha üstün bir şey taksim edilmemiştir (Allah-u Teâla akıldan daha üstün bir şey kullara vermemiştir). Akıllının uykusu, cahilin (ibadetle meşgul olarak) gece uymamasından daha üstündür.

Allah, bütün peygamberleri akıl ile hatta onların akılları, bütün mütefekkirlerin (fikri) çabasından daha üstün olacak şekilde göndermiştir (başkaları, tüm çabalarına rağmen onların aklına ulaşamamışlardır). Hiçbir kul, akletmedikçe, Allah'ın farzlarından birini bile eda edemez.

Ey Hişam, mümini suskun, gördüğünüzde ona yaklaşın. Çünkü o hikmetli söz söyler. Mümin az konuşur, çok amel eder; oysa münafık çok konuşur, az amel eder.

Ey Hişam, Allah-u Teâla Hz. Davut'a şöyle vahiy etti :

"Ey Davut, kullarıma de ki, benimle kendi aralarında dünyaya aldanmış bir âlimi vasıta kılmasınlar. Çünkü o âlim onları, beni anmak, beni sevmek ve bana niyazda bulunmaktan alıkoyar. Bu çeşit âlimler, kullarımın yolunu kesen yol kesicilerdir. Onların en küçük cezası, bana münacatta bulunma tadını ve sevgisini kalplerinden çıkarmamdır."

Ey Hişam, kim büyüklenirse, göklerin ve yerin melekleri ona lânet eder. Kim kardeşlerine kibirlenir, onlara üstünlük taslarsa, Allah'a karşı gelmiştir; kendisinde olmayan bir üstünlüğü iddia eden ise çabasını, hidayetine sebep olmayan bir şey uğruna sarfetmiştir.

Ey Hişam, Allah-u Teâla, Davut *aleyhi's-selâm*'a şöyle vahiy etti:

"Ey Davut, ashabını şehvet sevgisinden sakındır ve (bunun akıbetinden) korkut. Şüphesiz gönülleri dünya şehvetlerine bağlı olanların kalpleri benden uzaktır."

Ey Hişam, dostlarıma karşı kibirlenmekten ve onlara ilmin ile övünmekten sakın. Zira böyle yaparsan Allah sana gazap eder. Allah'ın

gazabından sonra da artık ne dünyanın sana faydası olur ve ne de ahiretinin. Dünya hayatında, oturduğu ev kendisine ait olmayan ve her an için göç etmeyi bekleyen kimse gibi ol.

Ey Hişam, din ehli ile birlikte oturmak, dünya ve ahiret şerefidir. Hayırsever akıllı kimse ile istişare etmek, uğurluluk, bereket, olgunluk ve ilâhî bir başarıdır. Hayırsever akıllı, sana nasihat ettiğinde sakın muhalefet etme. Çünkü bu tavır helak olmana sebep olur.

Ey Hişam, herkesle oturup kalkmak ve onlara ısınıp dostluk kurmaktan sakın; emin birisini bulursan onunla dostluk kur ve yırtıcı hayvanlardan kaçtığın gibi (emin olmayan) diğer kimselerden kaç.

Akıllı adam, sevilmeyecek bir iş yaptığında Allah'tan utanmalı ve Allah ona bazı nimetler tahsis ettiğinde de başkalarını onda ortak kılmalıdır. İki iş karşına çıkar da hangisinin daha hayırlı ve daha doğru olduğunu bilmezsen, onlardan hangisinin heva ve hevesine daha yakın olduğuna bak ve ona muhalefet et; çünkü doğru işlerin çoğu, heva ve hevese muhalif olan şeylerdir. Hikmeti elde edip onu cahillerin eline vermekten sakın.

Hişam İmam *aleyhi's-selâm*'a: "Eğer hikmeti talep eden, fakat söylenen sözleri kavramaya akıl gücü yetmeyen birisine rastlarsam ne yapayım?" diye sorunca, İmam şöyle buyurdular:

Şefkatle nasihatte bulun; buna da kalbi sıkılırsa o zaman kendini fitneye maruz kılma. Mütekebbirlerin reddinden (inkârından) kork. Çünkü ilim, uykuda olanlara açıklanırsa değersiz olur.

"*Soru sormasını bilen birini bulamadığımda ne yapayım?*" diye arz ettiğimde de İmam şöyle buyurdular: Konuşmak ve sözlerinin reddolunması belasından kurtulman için soru soramamalarını ganimet bil. (Yani anlama ve idrak kabiliyeti olmayan birisine hikmetli sözü söyleyip bir şey anlatmak üzerinde ısrar etme).

Bil ki Allah mütevazileri, tevazuları miktarınca değil, kendi kerem ve cömertliğine yaraşırçasına yüceltir ve korkanlara, korkuları miktarınca değil, kendi kerem ve ihsanınca güvenlik bahşeder. Hüzünlüleri de hüzünleri miktarınca değil, rahmet ve şefkatine yaraşırçasına huzura kavuşturur.

Rauf ve Rahim olan Allah, dostlarına eziyet eden kimselerden bile

şefkat ve dostluğunu esirgemiyor. Öyleyse O'nun yolunda eziyete maruz kalanlara nasıl davranacağını bir düşün! Yine Allah'la düşmanlık eden kimsenin tövbesini kabul eden Tevvab ve Rahim olan Allah'ın, O'nun rızasını kazanmak için çalışan ve O'nun yolunda halkın düşmanlığına maruz kalan kimseye ne yapacağını düşün!

Ey Hişam, kim dünyayı severse ahiret korkusu kalbinden çıkar. Bir kula ilim verilir de dünya sevgisi kalbinde artarsa, Allah'tan uzaklaşması arttığı gibi Allah'ın gazabı da ona çoğalır.

Ey Hişam, akıllı, gücünün dışında olan şeyi terk eden kimsedir. Doğru işlerin çoğu, nefsi isteklerin aksine olanlardır. Uzun arzulu kimsenin ameli kötü olur.

Ey Hişam, ecelin gelişini görseydin artık uzun arzulara kapılmazdın!

Ey Hişam, ihtirastan sakın. Halkın elindeki şeylere göz dikme. Halktan bir şey ummak fikrini kalbinde öldür. Çünkü başkasına göz dikmek zilletin anahtarıdır ve bu tutum akıllı yok eder, yiğitliği çürütür, şerefi lekeler ve ilmi giderir.

Allah'a sığınmayı ve O'na tevekkül etmeyi unutma. İsteklerinden alıkoymak için nefsinle cihad et. Nefsine karşı cihad etmek, düşmana karşı cihad etmek gibi sana farzdır.

Hişam diyor ki: İmam *aleyhi's-selâm*'a: "*Hangi düşmanla savaşmak daha farzdır?*" diye arz ettiğimde şöyle buyurdular:

Sana daha yakın, daha şiddetli, daha zararlı, düşmanlığı daha büyük, yakın olmasıyla birlikte daha gizli olan ve düşmanları senin aleyhine tahrik eden kimseyle; yani kalplerde vesvese etmekle görevli olan şeytanla savaşmak daha farzdır.

Senin şeytana karşı düşmanlığın daha şiddetli olmalıdır; o, seni helak etmek için senden daha dirençli olmamalıdır. Çünkü şeytan güçlü olmasıyla birlikte senden daha zayıftır; şerli olmasıyla birlikte zararı senden daha azdır. Sen Allah'a sığınırsan doğru yolu bulmuş olursun.

Ey Hişam, Allah kime üç şeyi ikram ederse, ona lütfetmiştir: "Heva ve hevesinin hakkından gelecek akıl, cehaletini yenecek ilim, fakirlik korkusuna yetecek zenginlik.

Ey Hişam, bu dünyadan kork ve dünya ehlinden de kork. İnsanlar dünyada dört kısımdır: Heva ve hevesine uyan kararsız kişi; ilmi

artıkça kibri artan, ilmi ve okumasını kendisinden aşağıdakilere bir üstünlük ve imtiyaz vesilesi kılan kimse; ibadetleri kendisinden az olanları tahkir eden ve (başkaları tarafından) saygı görmek isteyen cahil abit; hak yolunu tanıyan, o yolda kıyam etmek isteyen (fakat çeşitli nedenlerden dolayı) aciz veya mağlup olan, ilmiyle amel etmeye (halk arasında onu uygulamaya) gücü yetmeyen ve bu durumla da daima mahzun ve kederli olan basiret sahibi âlim; işte bu, zamanının en faziletli ve üstün kişisidir.

Ey Hişam, hidayet ehlinde olman için akli ve aklın askerlerini, cehaleti ve askerlerini tanı!

Hişam diyor ki:

İmam *aleyhi's-selâm*'a: "Canım sana feda olsun, öğrettiğiniz şeyden başka bir şey bilmiyoruz." dediğimde, İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular:

Ey Hişam, Allah-u Teâla, ilk ruhani yaratık olan akli, arşının sağ tarafında kendi nurundan yarattı ve ona geri dön buyurduğunda geri döndü; sonra gel dediğinde de geldi, bunun üzerine Allah Teâla buyurdu ki: "Seni yüce bir mahlûk olarak yarattım ve seni bütün mahlûklara üstün kıldım." Daha sonra cehaleti karanlık ve acı bir denizden yarattı. Cehalete geri dön dediğinde geri döndü, (fakat) gel dediğinde gelmedi.

Allah-u Teâla ona: "Tekebbür ettin." buyurdu ve onu lânetledi. Daha sonra akıl için 75 asker tayin etti. Cehalet de, Allah'ın akıl hakkındaki keramet ve bağışını görünce, ona karşı kin beslemeye başladı ve şöyle dedi: "Ey Rabbim, o da benim gibi bir mahlûktur; onu yarattın, ona ikramda bulundun ve onu güçlendirdin; ben ise onun zıddıyım, ona karşı bir gücüm yoktur; bana da, ona bağışladığın asker miktarınca asker ver. Allah-u Teâla buyurdu ki: "Evet, (isteğini kabul ettim ama) eğer bundan sonra bana karşı isyan edersen seni ve senin askerlerini kendi katımdan ve rahmetimden kovarım; cehalet de: "Kabul ettim" dedi. Bunun üzerine Allah-u Teâla ona da yetmiş beş asker verdi. Allah'ın akla bağışladığı yetmiş beş askerden biri olan hayır, aklın yardımcısıdır. Allah, şerri de hayra zıt olarak yarattı, o da cehaletin yardımcısıdır.

Akıl ve Cehaletin Askerleri

İman	Küfür
Tasdik	Tekzip (yalanlamak)
İhlâs	Nifak
Ümit	Ümitsizlik
Adalet	Zulüm
Rıza	Öfke (hoşnutsuzluk)
Şükür	Nankörlük
Ye's ⁽³⁶⁶⁾	Tamah
Tevekkül	İhtiras
Şefkat	Katılık
İlim	Cehalet
İffet	Rezalet
Zühd	Rağbet
Yumuşaklık	Ahmaklık
Korku ⁽³⁶⁷⁾	Cüret ⁽³⁶⁸⁾
Tevazu	Kibir
Ağırbaşlılık	Acelecilik
Hilim	Sefahat
Susmak	Çok konuşmak
(Hakka) Boyun eğmek	Büyüklenmek
Teslim Olmak	Tekebbür
Af	Kin
Rahmet	Kasvet (sertlik)
Yakin	Şek
Sabır	Sabırsızlık
Bağışlamak	İntikam
Zenginlik	Fakirlik
Tefekkür	Gaflet

366- Halkın elindekine göz dikmemek.

367- Allah'tan korkmak.

368- Allah'tan korkmamak.

Ezberlemek	Unutmak
Sıla-i rahim ⁽³⁶⁹⁾	Kat-i rahim ⁽³⁷⁰⁾
Kanaat	Açgözlülük
Eşitlik	Esirgemek
Dostluk	Düşmanlık
Vefa	Hıyanet
İtaat	Masiyet
Huzu	Ululanmak
Selamet	Bela
Anlamak	Geri kafalı olmak
İrfan	İnkâr
Müdara etmek	Titiz olmak
Dürüstlük	Hilekârlık
Kitman ⁽³⁷¹⁾	İfşa
Anne ve babaya iyilik	Anne ve babaya asilik
Hakkı eda etmek	Hakkı geciktirmek
Maruf (iyilik)	Münker (kötülük)
Takiye etmek	Yaymak
İnsaf	Zulüm
Sakınmak	Haset
Temizlik	Kirlilik
Hayâ	Hayâsızlık
İtidal	Aşırılık
Rahatlık	Zorluk
Kolaylık	Çetinlik
Afiyet	Musibet
İtidal	Tekasür ⁽³⁷²⁾
Hikmet	Heva ve hevese uymak

369- Akrabalarla iyi ilişki kurmak.

370- Akrabalarla ilişkiyi kesmek.

371- Gizlemek.

372- Mal ve makamla diğerlerine büyüklük taslamak.

Vakar	Hafiflik
Saadet	Şekavet
Tövbe	Günahta ısrar
Muhafaza	Gevşeklik
Dua	İstinkâf ⁽³⁷³⁾
Çaba	Tembellik
Sevinç	Üzüntü
Ülfet	Ayrılık
Cömertlik	Cimrilik
Huşu	Bencillik
Söz saklamak	Söz taşımak
Mağfiret dilemek	Gurur
Zekilik	Ahmaklık

Ey Hişam, bu hasletler (aklın askerleri) ancak peygamber, vasi veya Allah'ın, kalbini iman için imtihan ettiği müminde bir arada bulunur. Ama diğer müminler de akılları kâmil oluncaya ve cehalet askerlerinden kurtuluncaya dek akıl askerlerinden ancak bazılarına sahip olurlar. Cehalet askerlerinden kurtulduklarında peygamber ve vasilerle birlikte en yüce derecede olurlar. Allah bizi ve sizi kendi itaatine muvaffak eylesin.

Hikmetli Sözlerinden Bazıları

Nafile namazlar, her müminin Allah'a yaklaşma vesilesidir. Hac, her güçsüzün cihadıdır. Her şeyin bir zekâtı vardır, bedeninin zekâtı da müstehap oruçlardır.

Allah'ı tanıdıktan sonra, en büyük ibadet kurtuluşu (İmam Mehdi'nin zuhurunu) beklemektir.

Allah'a hamdüsena etmeden ve peygambere salât göndermeden önce dua eden kimse, kırılsız kemanla ok atan kişiye benzer.

Allah'ın vereceği mükâfata yakini olan, cömertçe bağışta bulunur.

Mutedil davranan, muhtaç olmaz.

373- Dua etmemek.

Tedbir, maişetin yarısıdır.

İnsanlara kendini sevdirmek aklın yarısıdır.

Çok gam, ihtiyarlık getirir.

Acelecilik, cehaletin ta kendisidir.

Aile azlığı, iki kolaylıktan biridir.⁽³⁷⁴⁾

Anne ve babasını üzen, onlara asilik etmiştir.

Kim musibette, elini dizine veya elini eline vurursa mükâfattan mahrum kalır. Musibetin sevabı, ancak musibet sahibinin sabretmesine ve musibet vakti, "**inna lillah ve inna ileyhi raciun**" (biz Allah'tanız ve O'na döneceğiz) demesine bağlıdır.

İhsan, ancak dindar ve şerefli kimse için yapılırsa ihsan sayılır.

Allah, ihtiyaç miktarınca yardım eder ve musibet miktarınca da sabır verir.

Kim ifrat ve tefritten sakınır ve kanaat ederse nimeti baki kalır. Kim de savurgan olur ve israf ederse nimeti yok olur.

Emaneti eda etmek ve doğruluk, rızk getirir.

Hıyanet ve yalan, fakirlik ve nifak doğurur.

Allah bir karıncayı, belaya müptela etmek isterse ona iki kanat verir, o da uçar, kuşlara yem olur.

İhsan ancak üç şartla kâmil olur: Küçük saymak, gizlemek ve acele etmek. İyiliğini küçük sayan, kardeşini büyütmüştür; onu büyük sayan da kardeşini küçültmüştür. Kim yaptığı ihsanı gizlerse, işi değer kazanır. Kim sözünü verdiği şeyi yerine getirmekte acele ederse, verdiği şey daha da hoş olur.

Harunu'r-Reşid İle Yaptığı Uzun Konuşmasından Bir Bölüm

Harun kendisine ulaşan birtakım yalan sözler üzerine İmam Musa İbn Cafer *aleyhi's-selâm*'ın tutuklanmasını emretti. İmam *aleyhi's-selâm*, Harun'un meclisine girdiğinde Harun, İmam'ın taraftarlarının yakışmaz eylemlerle suçlandığı uzun bir şikâyetnameyi İmam *aleyhi's-selâm*'a verdi. İmam *aleyhi's-selâm* onu gözden geçirdikten sonra şöyle buyurdu:

374- Diğer kolaylık ise, kişinin zengin olmasıdır.

Ey Emire'l-Müminin,⁽³⁷⁵⁾ biz daima aleyhimize isnat edilen iftiralarla denenip sınanan bir aileyiz. Rabbimiz bağışlayan ve (sırları) örtendir. Kullarının sırlarını, hesap vaktine kadar açmak istememiştir; o gün ne mal ve ne de çocuklar bir fayda sağlayacaktır; ancak Allah'a salim bir kalple gelenler hariç.

Daha sonra İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Babam babasından, o da Ali *aleyhi's-selâm*'dan, o da Peygamber *salla'llâahu aleyhi ve alih*'ten şöyle naklediyor: "Akraba akrabayla buluşup musafaha ettiklerinde önce ıstırap meydana gelir. Sonra bu ıstırap yatıştır. Eğer Halife uygun görüyorsa benimle görüşüp musafaha etsin.

Harun tahtından aşağı inip sağ elini İmam'a uzatarak İmam'ın sağ elinden tuttu, sonra İmam'a sarıldı ve sağ tarafında oturtup şöyle dedi:

"Şahadet ediyorum ki siz doğru konuşansınız, babanız doğru konuşandır, dedeniz doğru konuşandır ve Resulullah *salla'llâahu aleyhi ve alih* de doğru konuşandır. İçeriye girdiğinizde hakkınızda ulaşan haberlerden dolayı size çok sinirlenmişim. Fakat konuştuğunuzda ve el verdiğinizde artık her şey kalbimden silindi ve size karşı olan öfkemin yerini hoşnutluk aldı."

Harun bir müddet sustuktan sonra şöyle dedi: "Abbas ve Ali hakkında soru sormak istiyorum.

Abbas, Resulullah'ın amcası ve babasının öz kardeşi olmasına rağmen neden Ali, Peygamber'in mirasına ondan daha evla oldu?"

İmam *aleyhi's-selâm*, Harun'a:

"Beni cevap vermekten muaf kıl" buyurdu.

Harun: "Vallahi muaf kılmam, cevap ver." dedi.

İmam *aleyhi's-selâm*: "Eğer beni muaf kılmıyorsan, öyleyse bana güvence ver." buyurdular.

Harun: "Güvence verdim." dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdu ki:

Peygamber *salla'llâahu aleyhi ve alih*, hicret etmeye gücü olup da hicret etmeyen kimseyi, mirastan mahrum kılmıştır. Senin baban Abbas

375- Bu tabir, büyük bir ihtimalle ravilerdendir.

iman etti, fakat hicret etmedi. Ama Ali *aleyhi's-selâm* hem iman etti ve hem de hicret etti... Allah-u Teâla (Kur'ân'da) buyurmuştur ki: **"İman edip de hicret etmeyenler, onlar hicret edinceye kadar, sizin onlarla hiçbir velayet (ve miras) ilişkiniz yoktur."**⁽³⁷⁶⁾

Harun'un rengi değişip şöyle dedi:

"Neden siz, babanız Ali'ye intisap edilmiyor da (anne tarafından) ceddiniz olan Resulullah *salla'llâahu aleyhi ve alih'e* intisap ediliyorsunuz (kendinizi peygamberin evladı biliyorsunuz)?"

İmam Musa Kazım *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu:

Allah-u Teâla, Meryem oğlu İsa Mesih'i, Hz. İbrahim peygambere, insan eli dokunmayan bakire annesi Meryem vasıtasıyla isnat etmiştir. Allah Kur'ân'da buyuruyor ki:

Onun (İbrahim'in) soyundan Davut'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola hidayet ettik ve biz, iyilik edenlere böylece mükâfatlandırırız. Ve Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyas'ı da (hidayet ettik). Onların hepsi salihlerdendir."⁽³⁷⁷⁾

Allah-u Teâla Hz. İsa'yı, yalnız annesi vasıtası ile halili İbrahim'e isnat etmiştir. Nitekim Davut, Süleyman, Eyyub, Musa ve Harun *aleyhi's-selâm* da baba ve anneleri yoluyla Hz. İbrahim'e isnat edilmiştir. Allah-u Teâla'nın Hz. İsa'yı, yalnız anne vesilesi ile Hz. İbrahim'e isnat etmesi, Hz. İsa için yüce bir makam ve fazilettir. Allah-u Teâla, Hz. Meryem kıssasında da şöyle buyurmuştur: **"Melekler, ya Meryem, Allah gerçekten de seni seçti, arıttı ve âlemlerdeki kadınlara üstün kıldı."**⁽³⁷⁸⁾

(Bu üstünlük) başka insan aracılığı olmaksızın Hz. İsa vesilesiyle olmuştur. Böylece Rabbimiz Hz. Fatıma'yı da seçti, onu tertemiz kıldı ve cennet ehlinin gençlerinin efendileri olan Hasan ve Hüseyin vesilesi ile de onu âlemlerdeki bütün kadınlardan üstün kıldı.

Harun bu sözlerden rahatsız olup şöyle dedi: "İnsanın humusu sahibine vermemesi sebebiyle annesi veya babası tarafından ona (nütfe-sine) bir bozukluğun dâhil olduğunu nerden çıkarıyorsunuz?"

İmam *aleyhi's-selâm*:

376- Enfâl / 72.

377- En'am / 84-85.

378- Âl-i İmrân / 42.

"Bu öyle bir meseledir ki senden başka hiçbir sultan bundan sual etmemiştir. Ey Emire'l-Müminin, ne Teym, ne Adiy (Ebu Bekir ve Ömer) ve ne de Benî Ümeyye halifelerinden hiçbir kimse, bu meseleden sual etmemiştir; bu sırrın açılmasını benden isteme."

Harun: "Eğer sırrın senin tarafından açıldığını öğrensem, verdiğim güvenceyi geri alırım." dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* da:

"Bunu kabul ediyorum." buyurdu.

Harun:

"Zındıklar (Allah ve ahirete inanmayanlar) İslâm'da çoğalmıştır, bize ulaşan haberlere göre onlar sizlere mensuptur; siz Ehlibeyt'in nazarına göre "Zındık kimdir?" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm*:

"Zındık Allah'ı ve Resulünü inkâr eden yani Allah'a ve Resul'üne düşmanlık eden kimselerdir. Allah-u Teâla buyuruyor ki:

"Allah'a ve ahiret gününe inanan hiç bir topluluk bulamazsın ki, onlar Allah ve peygamberine karşı baş kaldıran kimselerle bir sevgi (ve dostluk) bağı kurmuş olsunlar, bunlar ister babaları yahut oğulları yahut kardeşleri yahut da kendi aşiretleri olsalar dahi..."⁽³⁷⁹⁾

Mülhit de, tevhitte ilhada (dinsizliğe) yönelen kimselerdir."

Harun: "Söyle bakalım, ilk mülhit ve zındık olan kimdir?" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm*:

"Gökte, ilk mülhit ve zındık olan, şeytan-ı lâindir; Allah'ın seçkin kulu olan Hz. Âdem'e karşı kibirlenip şöyle dedi: **"Ben ondan daha hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise balçıktan yarattın."**⁽³⁸⁰⁾ Şeytan, Rabbinin emrinden çıkıp mülhit oldu. Ve onun soyu bu ilhadı, kıyamete kadar birbirlerinden miras aldılar."

Harun: "Şeytan'ın soyu da var mıdır?" deyince, İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet vardır." buyurdu. "Allah'ın (şu) kelamını duymamış mısınız?

An o zamanı ki biz meleklere, Âdem'e secde edin dedik iblisten başka hepsi secde etti; o, cin taifesindendi ve Rabbinin emrinden çıktı. Beni bırakıp da onu ve soyunu, dost mu ediniyorsunuz? Hâlbuki onlar, size

379- Mücadele / 22.

380- A'râf / 12.

düşmandır; Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinmek, zalimler için ne de kötü bir muameledir. Ne göklerle yerin yaratılışına tanık ettik onları ve ne de kendilerinin yaratılışına; insanları doğru yoldan saptıranları da yardımcı edinmem."⁽³⁸¹⁾

Onlar, Hz. Âdem'in soyunu, yaldızlı saçma sözleri ve yalanları ile saptırıyorlar, (bununla birlikte) Allah'ın birliğine de şahadet ediyorlar. Nitekim Allah-u Teâla onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Eğer onlardan, "gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan elbette "Allah" diyecekler. De ki, bütün hamtlar Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler."⁽³⁸²⁾

Yani onların cevabı, telkin, âdet ve dilde söylemekten başka bir şey değildir. İlmî olmayan bir kimse, şahadet etse de yine şek, haset ve inat içerisinde. Bunun için Araplar şöyle diyor: "Bir şeye cahil olan, ona karşı düşman olur. Bir şeyi aczinden terk eden de onu ayıplar ve onu inkâr eder." Bu onun cahilliğinden kaynaklanır.

(İmam *aleyhi's-selâm*'ın, Kadı Ebu Yusuf ile de uzun bir konuşması vardır, fakat kitabın mevzusuna uygun olmadığı için onu nakletmedik.)

Daha sonra Harun şöyle dedi:

"Babalarının hakkı hürmetine, işlerimizin akışı hakkında kapsamlı ve kısa (yani her konuda sorunlarımıza çözüm yolu olabilecek bazı) sözler buyurunuz."

İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet olur." dedi. Kâğıt kalem getirdiler ve İmam şöyle yazdı:

"Bismillahirrahmanirrahim.

Dinlerin bütün meseleleri dört kısımdır:

1- İhtilafı olmayan ve ümmetin de zaruretine icma ettiği ve kendisine ihtiyaç duyduğu (kesin ve açık) meseleler.

2- İttifak edilmiş hadisler ki, her şüphenin kendisine sunulması gereken mercidir ve her hadisenin hükmü ondan çıkarılır ve bu ise bütün ümmetin ittifak ettiği hususlardandır.

3- Şek ve inkâr edilmesi mümkün olan meseleler ki bunların yolu, ehlinden izah istemektir. Bu çeşit meselelerde görüşünü izhar etmek

381- Kehf / 50,51.

382- Lokman / 25.

isteyen, tevil ve tefsirine ittifak edilmiş Allah'ın kitabından veya hiçbir ihtilafı olmayan sünnetten delil getirmelidir.

4- Akılların, doğruluğunu teyit ettiği, ümmetin has ve ammesinin de onda hiçbir şekke ve inkâra gitmeyeceği bir kaide.

Bu iki mesele (icmaî ve kesin olan meseleler ile şüpheli olan meseleler), tevhit ve tevhitte aşığıdaki meselelerin, sıyrık diyeti ve ondan üstteki meselelerin tümünü içermektedir. Öyleyse karşılaştığın her dini meseleyi, delili senin için sabit olursa kabul et; doğruluğu gizli kalan meseleleri ise reddet. Kim bu üç meseleden (icma edilen mesele, ittifak edilen sünnet ve aklın, doğruluğunu teyit ettiği kaideden) birini sözünün ispatı için ikame ederse en üstün ve açık bir delil ikame etmiştir. Allah, Teâla Peygamber'ine şöyle buyurmuştur: "**De ki en üstün ve apaçık delil, Allah'ındır. Eğer o dileyseydi elbette hepinizi doğru yola sevk ederdi.**"⁽³⁸³⁾

Apaçık bir delil cahile sunulsa âlimin, ilmi ile onu anladığı gibi cahil de cehaleti ile onu anlar. (Fıtrata uygun kesin delillerin doğruluğunu herkes bilir ve tasdik eder.) Çünkü Allah adildir; zulüm yapmaz; kullarına bildikleri şeyle kanıt getirir ve onları anladıkları şeye davet eder; bilmedikleri ve anlamadıkları şeye değil."

Bu görüşmeden sonra Harun, İmam'ı mükâfatlandırıp geri gönderdi.

(Bu konuyla ilgili hadis çok uzundur. Fakat biz bu miktarıyla yetindik).

Hikmet, Öğüt, Zühd ve Takva Hakkındaki Kısa Sözleri

1- Allah'ı tanıyan kimsenin, Allah'ı rızık vermeyi geciktiren bilmesi, kaza ve kaderinde de O'nu suçlamaması gerekir.

2- "*Yakin nedir?*" diye sorduklarında şöyle buyurdular:

"Allah'a tevekkül etmek, O'na teslim olmak, kaza ve kadere rıza göstermek ve işleri Allah'a bırakmaktır."

3- Abdullah İbn Yahya şöyle diyor:

Bir mektupta İmam'a: "*Allah'ın ilminin nihayeti miktarınca O'na hamdolsun.*" diye yazdım. İmam *aleyhi's-selâm* da cevapta bana şöyle yaz-

dılar: "İlminin nihayeti miktarınca deme! Çünkü Allah'ın ilminin (haddi ve) nihayeti yoktur. Fakat rızasının nihayeti miktarınca de!"

4- Bir adam: "*Cömert kimdir?*" diye sorduğunda, şöyle buyurdular:

"Sorunun iki şıkkı vardır. Eğer sorun mahlûk hakkında ise cömert, Allah'ın kendisine farz kıldığı şeyi ödeyen kimsedir. Cimri de Allah'ın farz kıldığı şeyi cimrilik yaparak ödemeyen kimsedir.

Eğer bu sorudan Allah'ı kastediyorsan, Allah bağıшта bulunsa da, bulunmasa da, verse de vermese de cömerttir. Çünkü bağıшта bulunursa, hak etmediğin bir şeyi bağışlamıştır; bağıшта bulunmasa da yine hak etmediğin bir şeyi esirgemiştir."

5- Dostlarından birine şöyle buyurdular:

Ey adam, Allah'tan kork. Helak olmana sebep olsa bile hakkı söyle. Çünkü (gerçekte) kurtuluşun ondadır. Ey adam, Allah'tan kork; kurtulmana sebep olsa bile batılı terk et. Çünkü (gerçekte) helakin ondadır!

6- İmam *aleyhi's-selâm*'ın vekili kendisine: "*Vallahi ben size hıyanet etmedim.*" dediğinde şöyle buyurdular: "Hıyanet etmen de, malı korumaman da benim için aynıdır (Çünkü her halükârda mal senin elinde zayi olmuştur.) Ama hıyanet senin için çok kötüdür."

7- Sakın Allah'a itaat yolunda malını esirgeme. Çünkü onun iki katını Allah'ın masiyetinde (günah yolunda) harcarsın.

8- Mümin, (iman ve bela açısından) terazinin iki kefesi gibidir; imanı artıkça belası da çoğalır.

9- Bir kabrin kenarında durup şöyle buyurdular:

Sonu böyle olan bir şeyin (dünya hayatının) evvelinden ona gönül bağlamamak gerekir. Evveli de böyle olan şeyin (ahiretin) sonundan korkmak gerekir.

10- Kim Allah'ın künhü hakkında konuşursa helak olur. Kim riyaset talep ederse helak olur. Kim de bencilliğe kapılırsa helak olur.

11- Dünya ve din için çalışmak zorlaşmıştır; dünyaya gelince elini ona uzatmadan, senden önce bir facirin ona sahiplendiğini görürsün. Ahiret azığına gelince de onu elde etmek için sana yardım edecek bir yardımcı bulamazsın.

12- Dört şey vesveseden (nefis ve şeytanın meydana getirdiği ruhî ıstıraptan) kaynaklanır: "Toprak yemek, balçığı ufalamak (onunla oynamak) dişlerle tırnağı kesmek ve sakalı ağza almak."

Üç şey gözü aydınlatır: Yeşillığe bakmak, akarsuya bakmak ve güzel yüze bakmak.

13- Güzel komşuluk, komşuya eziyet etmemek değildir; güzel komşuluk, eziyete tahammül etmektir.

14- Kendinle kardeşin arasındaki saygınlığı yok etme; ondan birazını baki bırak. Çünkü saygınlığın yok olması, hayânın yok olmasıdır.

15- Çocuklarından birisine şöyle buyurdular: "Aziz evlâdım, Allah-u Teâlâ'nın seni nehyettiği masiyette görmesinden ve seni emrettiği itaatte görmemesinden sakın. (Allah'a kulluk etmede) Gayretli ve ciddi ol. Yine de Allah'ın ibadet ve itaatinde kendini kusursuz görme. Çünkü Allah'a gerektiği şekilde ibadet etmek mümkün değildir. Şaka yapmaktan sakın. Çünkü şaka, imanın nurunu giderdiği gibi yiğitliğini de hafifletir. Usanmak ve tembellikten sakın. Çünkü bunlar dünya ve ahiret nasibinden seni alıkoyar.

16- Zulmün hakka galip olduğu zamanda hiç kimsenin başka birisine, -onda iyilik görmedikçe- iyi zanda bulunması doğru değildir.

17- Eşin ve küçük çocuk hariç diğer hiçbir kimsenin ağzından öpmek caiz değildir.

18- Zamanınızı dörde ayırmaya çalışın: Bir bölümünü Allah'la münacat etmeye, bir bölümünü geçiminizi sağlamaya, bir bölümünü ayıplarınızı size bildiren kardeşlerinizi ve gönüllerinde size karşı samimiyetleri olan güvenilir insanları ziyaret etmeye ve bir bölümünü de haramlar dışındaki zevklere ki, bu (sonuncu) bölümle, diğer üç bölümü yapmaya kadir olursunuz.

Kendinize fakirliği ve uzun ömrü telkin etmeyin. Çünkü kendisine fakirliği telkin eden cimri olur, uzun ömür telkin eden de ihtiraslı olur.

Yiğitliği lekelemeyecek ve israf da olmayacak miktarda helal şeylerden yararlanmakla dünyadan kendiniz için bir pay ayırın; bunu da dini işleriniz için yardımcı kılın. Çünkü şöyle bir hadis nakledilmiştir: "Kim dünyasını dini için veya dinini dünyası için terk ederse bizden değildir."

19- Allah'ın dininde fakih olun. (Dini iyice anlamaya çalışın.) Çünkü dinde fakih olmak basiretin anahtarıdır, ibadetin kemalidir, din ve dünyanın yüce makam ve derecelerine ulaşmak için de bir ve-

siledir. Fakihin, abide olan üstünlüğü, güneşin yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kim din hususunda fakih olmazsa Allah onun, hiçbir amelini, beğenmez.

20- Ali İbn Yaktin'e şöyle buyurdular:

Sultanın emrinde çalışmanın sadakası, mümin kardeşlere yardımda bulunmaktır.

21- İnsanlar, önceden yapmadıkları yeni günahlar icat ettikçe Allah da onlara tanımadıkları yeni belaları musallat eder.

22- Yönetici adil olduğunda, onun (Allah katında) mükâfatı olur; senin de şükretmen gerekir. Yönetici zalim olduğunda da onun günahu olur; senin de sabretmen gerekir.

23- Ebu Hanife şöyle diyor: "Hz. Cafer Sadık'ın zamanında hacca gittim. Medine'ye varınca İmam Sadık'ın evine gittim. Salonda oturup içeriye giriş iznini bekliyordum.

Bu esnada yeni yürümeye başlayan bir çocuk dışarı çıktı. Ona: "*Ey çocuk, sizin şehrinizde yabancı birisi nerde dışarı çıkabilir?*" dedim.

Çocuk bana: "Müsaadenizle" dedi. Daha sonra duvara yaslanarak oturdu ve şöyle dedi:

"Nehir kıyılarından, ağaçların meyvesinin döküldüğü yerden, camilerin avlusundan ve caddenin ortasından sakın; bir duvarın arkasına saklan, elbiseni yukarı topla, yüzün ve arkan kibleye doğru olmasın da artık istediğin yere otur."

Çocuğun sözleri beni şaşırttı. "(Bunun üzerine) ismin nedir?" diye sordum.

"Ben, Musa İbn Cafer, İbn Muhammed, İbn Ali, İbn Hüseyin, İbn Ali, İbn Ebi Talib'im" dedi.

Ona: "*Ey çocuk, günah kimdendir?*" dediğimde de şöyle dedi:

"Günah üç durumdan hariç değildir. Ya Allah'tandır, oysaki O'ndan değildir. Çünkü yaratıcının, kula yapmadığı bir işten dolayı azap etmesi O'na yakışmaz. Veya hem Allah'tandır, hem de kulan; oysaki böyle de değildir. Çünkü güçlü ortağın, güçsüz ortağa zulüm yapması yakışmaz. Ya da kuldandır; doğrusu da budur. Eğer Allah affederse, O'nun kerem ve bağışlıdır. Ama cezalandırırsa, kulun günah ve suçundan dolayıdır."

Ebu Hanife diyor ki: "Artık Hz. Sadık ile görüşmeden geri döndüm ve bununla yetindim.

24- Ebu Ahmed el-Horasani, İmam Kâzım *aleyhi's-selâm*'a şöyle arz etti: "*Küfür mü daha kadimdir, yoksa şirk mi?*"

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Senin bu sorularla ne işin vardır? Senin insanlarla tartışman kararlaştırılmamıştı."

"Hişam İbn Hakem, bu soruyu sizden sormamı emretti." dedim.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

"Ona de ki: Küfür, şirkten daha kadimdir; ilk kâfir olan, İblis'tir. Nitekim Kur'ân şöyle buyuruyor: "**(Şeytan) secde etmekten çekindi, tekebbür etti ve kâfirlerden oldu.**" Küfür bir şeydir; ama şirk, birini (yani Allah'ı) ispat ederek diğerini O'na ortak koşmaktır."

25- İmam *aleyhi's-selâm* iki kişinin birbirlerine sövdüğünü görünce şöyle buyurdular: "Sövmeyi ilk başlatan daha zalimdir; kendi günahı ve arkadaşının günahı -mazlum olan kendi haddini aşmadıkça- onun üzerinedir."

26- Kıyamet günü bir münadi şöyle nida eder: "Ey insanlar, mükâfatı Allah'a ait olan kimse ayağa kalksın." Başkalarını af ve kendisini ıslah eden kimseden başka hiç kimse ayağa kalkmaz; işte böyle bir kimsenin mükâfatı Allah'a aittir.

27- Güzel ahlâklı cömert, Allah'ın sığınağındadır; Allah onu cennete dâhil etmedikçe ondan vazgeçmez. Allah cömert olmayan hiçbir peygamber göndermemiştir. Babam vefat edinceye kadar daima cömert ve güzel ahlâklı olmayı bana tavsiye ediyordu.

28- Sindi İbn Şahik⁽³⁸⁴⁾ İmam *aleyhi's-selâm*'ın vefat vakti ulaşınca: "Müsaade edin ben sizi (kendi malımdan) kefenleyeyim." dedi. İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki:

Biz öyle bir Ehlibeyt'iz (öyle bir ailedeniz) ki yaptığımız ilk hac (masrafları), hanımlarımızın mihrleri ve kefenlerimiz en temiz mallarımızdan olmalıdır.

29- İmam Musa Kâzım *aleyhi's-selâm* Fazl İbn Yunus'a şöyle buyurdular: "Hayır ulaştır, hayır söz söyle ve taklitçi olma."

384- Harunu'r-Reşid'in, Musa İbn Cafer *aleyhi's-selâm*'ı hapiste göz altında tutması için görevlendirdiği şahıstır.

"*Taklitçi ne demektir?*" dediğinde buyurdular ki:

"Ben bu insanlarla ve onlardan biriyim, deme. (Yani müstakil düşünmeye çalış.) Resulullah şöyle buyurmuştur: Ey insanlar, iki yol vardır: Hayır yolu ve şer yolu; şer yolu, senin nazarında hayır yolundan daha sevimli olmamalıdır.

30- Rivayet olunmuştur ki, İmam Kâzım *aleyhi's-selâm* (bir gün), çirkin ve siyah bir köleyle karşılaştı, ona selâm verip yanında oturdu ve bir müddet onunla konuşmaya daldı. Ayağa kalkıp ayrılmak istediğinde ondan, bir ihtiyacı olduğunda kendisine müracaat etmesini istedi.

Bir adam İmam'a: "Ey Resulullah'ın oğlu, siz böyle bir adamın yanında oturup onun ihtiyacını mı soruyorsunuz? Oysaki o size daha muhtaçtır (yani onun, sizin yanınıza gelmesi gerekir)." dedi.

İmam şöyle buyurdu: "O adam da Allah'ın kullarından bir kuldur, Allah'ın kitabında bir kardeştir, Allah'ın mülkünde bir komşudur, biz onunla, babaların en iyisi olan Hz. Âdem ve dinlerin de en üstünü olan İslâm dininde ortağız. Zamanın, bir gün de bizi ona muhtaç etmesi ve ona tekebbür ettikten sonra karşısında boyun eğmeyi bize göstermesi mümkündür." Sonra şöyle buyurdu: "Biz, bizimle ilişki kurmaya layık olmayan bir kimseyle, arkadaşsız kalmayalım diye ilişki kurarız."

31- Üç şeyin dışında diğerine ağız açmak uygun değildir: "Ödenilmeyecek kan parası, ağır borç, zelil ve perişan olmaya sebep olan ihtiyaç."

32- Güçsüze yardım etmen en iyi sadakadır.

33- Akıllının cahile şaşırmasından daha çok cahil akıllıya şaşırır (ve onun davranışlarına hayret eder).

34- Musibet, sabreden kimseye birdir, sabretmeyen kimseye ise ikidir.

35- Zulmün zorluğunu, (ancak) zulme uğrayan kimse anlar.

İMAM ALİ RİZA'DAN
(A.S) NAKLEDİLEN
HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Ebu'l-Hasan Ali Rıza'dan (a.s) Hikmet, Nasihat, Güzel
Ahlâk, Takva, Zühd Hakkında Nakledilen Hadisler

İslâm Şeriatının Külliyatı Hakkındaki Me'mun'un Sorularına Verdiği Cevap

Rivayet olunmuştur ki: Me'mun, Zurriyaseteyn lakabıyla tanınmış olan Fazl İbn Sehl'i şu mesajla İmam Rıza *aleyhi's-selâm*'ın yanına gönderdi: "*İslâm'ın helal ve haramlarını, farz ve müstehaplarını benim için bir araya toplamanı istiyorum. Çünkü siz Allah'ın halka olan hücceti ve ilim kaynağısınız.*"

İmam *aleyhi's-selâm* bunun üzerine, mürekkep ve kâğıt isteyip Fazl'a: "Yaz" diye buyurdular:

Bismillahirrahmanirrahim.

Her şeyden önce, Allah'tan başka ilâh olmadığına, birliğine, muhtaçların sığınağı olduğuna, eşi ve çocuğu olmadığına, kayyum (her şeyi koruyan ve kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan), işiten, gören, güçlü, kaim, baki ve nur olduğuna, cehli olmayan âlim, aczi olmayan kadir, muhtaç olmayan zengin ve zulmetmeyen adil olduğuna, her şeyi yarattığına, hiçbir şeyin onun gibi olmadığına, benzeri, zıddı, misli ve dengi olmadığına ve Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'in*, O'nun kulu, elçisi ve emini olduğuna, insanlar arasından onu seçtiğine, elçilerin efendisi, peygamberlerin sonuncusu ve âlemlerin en üstünü olduğuna ve O'ndan sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceğine, şeriatının değişmeyeceğine, getirdikleri bütün şeylerin apaçık hak olduğuna şahadet ederiz. Onu (Peygamber'i) ve ondan önceki Allah'ın bütün resullerini, peygamberlerini ve hüccetlerini tasdik ederiz. O'nun sadık kitabını doğrularız. O

kitap ki, "Ne önünden, ne de arkasından batıl ona nüfuz edemez. Hüküm ve hikmet sahibi, hamda layık mabut tarafından indirilmiştir."⁽³⁸⁵⁾ Bütün kitapları koruyandır; evvelinden sonuna kadar hepsi haktır. Muhkem ve müteşabihine, husus ve umumuna, vaad ve vaidine, nasih ve mensuhuna ve bütün haberlerine iman ederiz. Yaratıklardan hiçbir kimse onun mislini getiremez. Şahadet ederiz ki, Peygamber'den sonra müminlere hüccet ve kılavuz olan, Müslümanların işlerini idare eden, Kur'ân'dan konuşan, ahkâmına âlim olan, Peygamber'in kardeşi, halifesi ve vasisi olan, Peygamber'e olan nispeti, Harun'un Musa'ya olan nispeti gibi olan Ali İbn Ebi Talib *aleyhi's-selâm*'dir. Müminlerin emiri, muttakilerin rehberi, el ve ayakları ak, yüzleri nurlu olanların (kıyamet günü abdest uzuvları parlayanların) imamı, müminlerin reisi ve peygamberlerin vasilerinin en üstünüdür. Ondandır (Hz. Ali'den) sonra da Hasan ve Hüseyin *aleyhime's-selâm* ve günümüze kadar birbiri ardınca gelen diğer imamlardır. Onlar Peygamber'in zürriyeti, kitap ve sünnete herkesten daha âlim, yargıda herkesten daha adil, her asır ve zamanda imamete herkesten daha layık olanlardır. Onlar, sağlam kulp ve hidayet imamlarıdır; varislerin en hayırlısı olan Allah, yer ve ehline mirasçı oluncaya dek dünya ehline hüccettirler. Onlara muhalefet eden sapıktır ve sapıklığa davet edendir; hak ve hidayeti terk etmiştir.

Onlar Kur'ân'ın tercümanı, Peygamber'in sözcüleridirler. Kim onları, isimleri ve babalarının isimleriyle tanımadan ve velayetlerini kabul etmeden ölürse, cahiliye ölümüyle ölmüştür. Takva, iffet, sıdk, salah, gayret, iyiye de kötüye de emaneti iade etmek, secdeleri uzatmak, geceleri (ibadet için) kalkmak, haramlardan kaçınmak, sabırla fereci (kurtuluşu) beklemek, güzel arkadaşlık ve güzel komşuluk yapmak, ihsanda bulunmak, eziyet etmemek, güler yüzlülük, müminlere nasihat etmek, acımak ve Yüce Allah'ın kitabında emrettiği gibi, yüzü ve elleri yıkayıp, başa ve ayaklara mesh ederek abdest almak onların dinî tavır ve gidişatlarıdır.

Abdestte, yüz ve elleri yıkamanın bir defası farz, ikincisi ikmaldır ve fazlası günahdır, sevabı yoktur. Abdesti ancak (bağırsaktan çıkan) gaz, bevl (idrâr), gaita (dışkı), uyku ve cünüplük bozar. Kim mestin

üzerine meshederse Allah'a, Peygamber'e ve Kur'ân'a muhalefet etmiştir; abdesti de batıldır. Çünkü Ali *aleyhi's-selâm* mestin üzerine meshetmede diğerlerine muhalefet etmiştir. Ömer: "*Ben Peygamber'in (mest üzerine) meshettiğini gördüm.*" dediğinde Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Mâide Suresi⁽³⁸⁶⁾ inmeden önce mi yoksa indikten sonra mı?" Ömer: "*Bilmiyorum.*" dedi. İmam Ali *aleyhi's-selâm*: "Ama ben biliyorum, Resulullah, Mâide Suresi indikten sonra artık mestlerinin üzerine methetmedi." buyurdular.

Cenabet, ihtilam ve hayızdan dolayı gusletmek ve ölüyü yıkayanın gusletmesi farzdır. Cuma, Kurban ve Fıtır bayramı guslü, Mekte ve Medine'ye girme guslü, ziyaret, ihram ve arefe gününün guslü, Ramazan ayının birinci, on dokuzuncu, yirmi birinci ve yirmi üçüncü gecelerinin gusülleri ise sünnettir.

(Günlük) Farz namazlar: Öğle dört rekât, ikindi dört rekât, akşam üç rekât, yatsı dört rekât ve sabah 2 rekât olmak üzere toplam 17 rekâttır. Sünnet namazlar da 34 rekâttır: Öğleden önce 8 rekât, öğleden sonra 8 rekât, akşamdan sonra 4 rekât, yatsıdan sonra oturarak kılınan iki rekât ki 1 rekât sayılır, seher vakti 8 rekât, 3 rekât vitir (iki rekâtı şef, bir rekâtı da vitir niyetiyle kılınır) ve vitirden sonra da 2 rekât (sabah namazı nafilesi). Namaz, vaktin evvelinde kılınmalıdır. Cemaatle kılınan her rekât, ferdî kılınan iki bin rekâta bedeldir.

Fasıkın arkasında namaz kılma ve velayet ehlinde başkasına iktida etme. Murdar ve yırtıcı olan hayvanın derisinde namaz kılma. Gidişi bir menzil, dönüşü de bir menzil olan dört fersahlık yolda namaz seferidir; namaz seferî kılındığı yerde orucu da yersin. Dört namazda kunût vardır: Sabah, akşam, yatsı, cuma ve öğle namazlarında.⁽³⁸⁷⁾ Bütün kunûtlar, rükûdan önce ve kıraatten sonradır. Cenaze namazı beş tekbirdir; cenaze namazının ne rükûu vardır, ne de secdesi. Ölünün mezarı dört köşeli (ve düz) olmalıdır; (deve hörgücü gibi) tümsek yapılmamalıdır. Fatıha Suresi'nin besmelesi namazda sesli olarak okunur.

386- Bu surede abdestin nasıl alınacağı beyan edilmiştir. (Mâide / 6)

387- Hadiste ikindi namazından söz edilmemesi, akşam ile yatsının bir, öğle ile ikindinin de bir sayılmış olmasından olabilir. Buna göre dört namaz şunlardır: 1- Sabah. 2- Öğle ve ikindi. 3- Akşam ve yatsı. 4- Cuma.

Her iki yüz dirhem (gümüş paranın) farz olan zekâtı beş dirhemdir; bundan azının zekâtı yoktur. Bundan fazlasının her 40 dirheminden bir dirhem zekât verilir; 40 dirhemden az artışın zekâtı yoktur; üzerinden bir yıl geçmedikçe de zekât farz olmaz. Zekât ancak velayet ve marifet ehline verilir. Her yirmi dinar (altın paranın) zekâtı, yarım dinardır. Humus, bütün mallarda sadece bir defa farz olur. Buğdayın, arpanın, hurmanın, kuru üzümün ve yerden bitip beş vask'a (yaklaşık 850 kg.) ulaşan diğer bütün hububatın zekâtı, (yağmur, ırmak ve nehir gibi) akarsularla sulanırsa onda birdir. Ama kuyu suyuyla sulanırsa onda yarımdır (yani yirmide birdir). Bu hüküm fakir ve zengin için aynıdır. Diğer hububattan da bir iki avuç verilir. (Buğday, arpa, hurma ve kuru üzümde zekât farzdır, ama diğer hububatta müstehaptır.) Çünkü Allah hiç kimseyi, gücünün yeteceğinden fazla bir şeyle yükümlü kılmaz; kulunu, gücünü aşan bir şeye zorlamaz. Vask 60 sa'dır, her sa' 6 rıtl veya dört muddur, her mud Irak rıtlına göre iki rıtl ve rıtlın dörtte biridir.

Hız. Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurmuştur: Sa', Irak rıtlıyla dokuz, Medine rıtlıyla da altı rıtl'dır. (Bir sa' yaklaşık üç kg'dır, mud da yaklaşık 750 gramdır, beş vask ise yaklaşık 850 kg'dır.) Fıtır zekâtı, küçük, büyük, hür ve köle olan herkes için farzdır. Fıtır zekâtı buğdaydan, yaklaşık yarım sa' (1,5 kg) hurma ve kuru üzümde de bir sa'dır.⁽³⁸⁸⁾ Fıtır zekâtının, velayet ehlinde başkasına verilmesi caiz değildir. Çünkü fıtır zekâtı farz (olan sadakalardan)dır.

Hayız on günden çok, üç günden de az olmaz. Müstehaze kadın, gusül edip namaz kılmalıdır. Hayız olan kadın, namazı terk eder, kazası da yoktur; orucu da terk eder, ama daha sonra kazasını tutar.

Ramazan ayının orucu, Ramazan hilalinin görülmesiyle başlar ve Şevval hilalinin görülmesiyle de sona erer. Teravih namazı (Ramazan ayı gecelerinde kılınan müstehap namazlar, diğer müstehap namazlar gibi) cemaatle kılınmaz. Her ay üç gün oruç tutmak müstehaptır; her on günden birini; ilk on günde perşembe, ikinci on günde çarşamba, son on gününde de yine perşembe günü. Şaban ayının orucu güzeldir, sünnettir de. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Şaban ayı

388- Başka rivayetlere göre buğdayla diğer şeyler arasında hiçbir fark yoktur. Müçtehitlerin fetvası da bu yöndedir.

benim ayımdır, Ramazan ayı Allah'ın ayıdır." Ramazan ayının kaza olan oruçları ardı ardına tutulmasa da olur.

Hacca gitmeye gücü yeten kimsenin gidip Allah'ın evini ziyaret etmesi farzdır. Gitmeye gücü yetmekten maksat, azık ve binektir. Uzak-tan gelenler için Temettü haccından başkası caiz değildir; diğerlerinin yaptığı gibi Kıran ve İfrat haccı caiz değildir. Mikattan önce ihram caiz değildir. Allah Teâla buyurmuştur ki: "**Hac ve umreyi Allah için tamamlayın.**"⁽³⁸⁹⁾ Enenmiş (hayâları çıkarılmış) hayvanın kurban edilmesi caiz değildir. Çünkü o nakıstır. Ama hayâsı burulmuş hayvanın kurban edilmesi caizdir.

Cihad, adil imamın emriyle yapılır. Kim, mal, mülk ve canını savunmak yolunda savaşır da öldürülürse şehittir. Takiye hâlinde hiçbir kâfiri öldürmek caiz değildir. Ancak can tehlikesi olmazsa ve (o kâfir) katil veya bağı olursa o başka. Muhalif veya muhalif olmayan kimselerin mallarını (haksız yere) yemek caiz değildir. Takiye yerinde (düşmanın egemen olduğu ve karşı koymanın mümkün olmadığı bir yerde) takiye etmek farzdır. Zalimin zulmünü uzaklaştırmak için takiye olarak yemin edip de yemininin üzerinde durmayan kimseye, yemini bozma keffareti yoktur.

Talak, Allah'ın emri ve Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* sünnetine göre olmalıdır. Sünnete uygun olmayan talak, doğru değildir. Kur'ân'a muhalif olan talak, talak değildir. Aynı şekilde, sünnete muhalif olan nikâh da nikâh değildir. Bir erkeğin, aynı zamanda hür kadınlardan dörtten fazla hanımı olamaz. Bir kadına, sünnete uygun olarak üç defa talak verilirse başka birisiyle evlenip boşanmadıkça (önceki kocasına) helal olmaz. Emirü'l-Müminin Hz. Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurmuştur: "Üç talaklı (bir mecliste üç defa talak verilen) kadınlardan sakının. Çünkü (talakları sahih olmadığı için) onların kocaları vardır."

Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* her yerde, (özellikle) rüzgâr estiğinde, aksırıldığında ve diğer zamanlarda salâvat getirilir.

Allah'ın dostlarını ve dostlarının dostlarını sevmek, Allah'ın düşmanlarından nefret etmek, onlardan ve önderlerinden beraat etmek dinî vazifelerdendir.

389- Bakara / 196. (İmam, bu ayeti temettü haccı için delil göstermiştir.)

Anne ve babaya iyilik etmelisin. Müşrik iseler, onlara itaat etmeyerek, dünyada onlarla iyi geçineceksin. Çünkü Allah Teâla şöyle buyurmuştur: **"Bana ve anne- babana şükret; dönüş yalnız banadır. Onlar (anne ve baba), hakkında bilgin olmayan şeyi bana şirk koşman için çalışırlarsa, onlara itaat etme."**⁽³⁹⁰⁾ Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* şöyle buyurmuştur: "Onlar (Ehlikitap), âlim ve rahipler için ne oruç tutuyor, ne de namaz kılıyorlardı; sadece Allah'a karşı masiyet etmelerini emrettikleri zaman, onlara itaat ediyorlardı."⁽³⁹¹⁾ Daha sonra buyurdular ki, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'ten* duydum ki, şöyle buyuruyordu: **"Kim Allah'a itaatın dışında bir mahlûka itaat ederse kâfir olmuş, Allah'tan başkasını ilâh edinmiştir."**

Hayvanlarda cenininin boğazlanması, annesinin boğazlanmasıdır (yani hayvanın başını kestiklerinde karnındaki yavrusu da helal olur).

Peygamberlerin günahları, nübüvvet makamının saygısı için bağışlanmış olan küçük şeylerdir.

Allah'ın emrettiği şekliyle faraizde (Allah'ın kitabında miktarı açıklanan paylarda) avl⁽³⁹²⁾ yoktur. Anne, baba ve evladın olmasıyla, koca ve karıdan başka hiçbir kimseye miras ulaşmaz. Mirasta belli bir payı olan, payı olmayandan daha evladır. Asabe⁽³⁹³⁾ de Allah'ın dininden değildir.

Yeni doğan erkek veya kız çocuğunun yedinci günü, akika kurbanı

390- Lokman / 14,15.

391- Kur'ân'da Ehlikitap, âlim ve rahiplerini ilâh edindikleri için kınanmışlardır. Bu hadis, ilâh edinmekle neyin kastedildiğini beyan etmiştir.

392- Mirasın paylardan az gelmesi görüşüne fıkihta "avl" denir. Örneğin varis, koca ile baba tarafından bir olan iki kız kardeş olursa, kocanın payı yarı, iki kız kardeşin de payı üçte iki olduğuna göre, miras paylardan az gelir. Ehlişünnete göre bu miktar, paylarına orantılı olarak hem kocanın, hem de kız kardeşlerin paylarından azaltılır. Ama Ehlibeyt mektebine göre, bu miktar yalnızca kız kardeşlerin payından azaltılır. Çünkü kocanın payı Allah'ın farz kıldığı kesin paydır, ondan bir şey azaltılmaz.

393- Mirasın paylardan artması görüşüne fıkihta "asabe" veya "ta'sib" denir. Ehlişünnet'e göre belirlenmiş paylardan artan miktar, ölen kimsenin erkek kardeşleri, amcaları ve amcazadeleri arasında bölünür. Ehlibeyt İmamları'na göre ise, artan miktar da aynı pay sahiplerinden bazılarına yetişir, bir sonraki tabakaya sıra gelmez.

verilir, saç kesilir, ismi konulur ve yine o günde saçının ağırlığı miktarınca altın veya gümüş sadaka verilir.

Kulların fiilleri, tekvin yaratılışıyla değil, takdir yaratılışıyla Allah'ın mahlûkudur. Ne cebre⁽³⁹⁴⁾ inan, ne de tefvize⁽³⁹⁵⁾ Allah Teâla, suçsuz günahkârın suçuyla hesaba çekmediği gibi evlat ve çocukları da babalarının suçuyla cezalandırmaz. Çünkü Allah Teâla buyurmuştur ki:

"Doğrusu hiçbir kimse başkasının suçunu yüklenmez."⁽³⁹⁶⁾

"Doğrusu insana, kendi (emek ve) çabasından başkası yoktur."⁽³⁹⁷⁾

Allah Teâla bağışlar, zulmetmez. Allah Teâla, kullara zulmedeceğini ve onları saptıracağını bildiği kimseye, itaat etmeyi farz kılmaz. Kâfir olacağını ve Allah'ı bırakıp şeytana ibadet edeceğini bildiği kulları da peygamberliğe seçmez. İslâm, imandan başkadır. Her mümin Müslümandır, ama her Müslüman mümin değildir. Hırsız, mümin olduğu hâlde hırsızlık yapmaz. Şarap içen de mümin olduğu hâlde şarap içmez. Mümin mümin olduğu hâlde Allah'ın haram kıldığı nefsi öldürmez. Had (şer'i ceza'yı) hak eden kimseler, ne mümindirler, ne de kâfir (yani Müslümandırlar). Allah, kendisine cenneti ve orda ebedi kalmayı vaat ettiği bir mümini, cehenneme sokmaz. Nifak, fısk veya büyük bir günahattan dolayı cehennem ateşini hak eden kimse, ne müminlerle haşrolur ve ne de onlardan sayılır. Cehennem ancak kâfirleri kuşatır. Sürekli işlenmesiyle sahibini cehenneme götüren her günah fısktır. Allah'a şirk koşan, O'nu inkâr eden, münafık olan ve büyük günah işleyen herkes de fasıktır. Şefaât, şefaât dileyenler için caizdir. Dil ile iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak farzdır.

İman, farzları yerine getirmek, haramlardan sakınmaktır. İman, kalple inanmak, dille ikrar etmek ve uzuvlarla da amel etmektir.

Kurban bayramındaki (özel) tekbirler, kurban bayramı gününün öğle namazından itibaren on (farz) namazdan sonra söylenir. Ramazan bayramındaki tekbirler ise, bayram gecesinin akşam namazından itibaren beş (farz) namazdan sonra söylenir.

394- Cebir, yani kulun, fiillerinde mecbur oluşu.

395- Tefviz, yani kulun kendi hâline terk edilmesi.

396- Fatır / 18, Zümer / 7.

397- Necm / 39.

Kadın, çocuk doğurduktan sonra yirmi günden fazla namazı terk edemez. Eğer bu müddetten önce temizlenirse namazını kılar; aksi takdirde yirmi günden sonra gusledip istihaze hükümlerine riayet ederek müstehaze kadın gibi namaza başlar.⁽³⁹⁸⁾

Kabir azabına, nekir ve münkere, öldükten sonra dirilmeye, hesaba (sorgu suale), teraziye ve sırata iman etmek, dalalet imamlarından ve onların takipçilerinden uzaklaşmak, onlardan beraat etmek, Allah'ın dostlarını sevmek, şarabın azını da çoğunu da haram bilmek dinimizdendir.

Her sarhoş edici şey şaraptır. Çoğu sarhoş eden şeyin, azı da haramdır. Mecburiyette kalan kimse bile şarap içmemelidir. Çünkü şarap onu (aklını mahvederek ruhi yönden) öldürür. Her azı dişli yırtıcı hayvanın ve her pençeli kuşun etini, kan olduğu için dalağı, cirri'yi (bir çeşit uzun ve pulsuz yılan balığı), tafiyi (öldüğünde suyun yüzüne çıkan pis bir balık), yılan balığını, zimmiri (bir çeşit dikenli balık), pulsuz olan her çeşit balığı ve kursaksız olan her çeşit kuşu haram biliyoruz.

İki tarafı birbiriyle eşit olmayan her çeşit yumurtanın yenmesi helaldir. İki tarafı birbiriyle eşit olan her çeşit yumurtanın yenmesi de haramdır.

Kaçınılması gerekli olan büyük günahlar da şunlardır: Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı nefsi öldürmek, şarap içmek, anne babaya eziyet etmek, savaştan kaçmak, zorla yetimin malını, murdarı, kanı, domuz etini ve zaruret olmaksızın Allah'ın adı getirilmeden kesilen hayvanın etini yemek, belli olduktan sonra faiz ve haram mal yemek, kumar oynamak, tartı ve ölçüde eksik vermek, iffetli hanımlara iftira etmek, zina ve livata yapmak, yalan yere şahadet etmek, Allah'ın rahmetinden ümit kesmek, Allah'ın cezasından korkmamak, zalimlerle yardımlaşmak, onlara dayanıp güvenmek, yalan yere yemin etmek, sıkıntıda olmaksızın halkın hakkını vermemek, kibirli olmak, küfür (inkâr), savurganlık, hıyanet, tanıklığı gizlemek (tanıklık etmekten kaçınmak), (şarkı ve çalgı aletleri gibi) Allah'ı anmaktan alıkoyan şeylerle eğlenmek ve küçük günahları yapmakta ısrar etmek.

398- Ulema, diğer hadisleri de nazara alarak çocuk doğurmuş olan bir kadının kan gördüğü takdirde en fazla on gün namazlarını terk edebileceğine fetva vermişlerdir.

İşte bunlar dinin esaslarıdır. Hamt, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Allah'ın salât ve selâmı Peygamber'in ve soyunun üzerine olsun.

Tevhit Hakkındaki Sözleri

İmran es-Sabi, Me'mun'un, İslâm'a muhalif olan tüm bilginleri İmam *aleyhi's-selâm* ile tartışmak için topladığı büyük bir mecliste, İmam *aleyhi's-selâm*'a birçok sorular sordu; İmam da sorulan soruları birer birer cevaplandırarak orda ki bilginlerin hepsine galip oldu. Hadis uzun olduğundan dolayı biz, kitaba uygun olan bir bölümünü zikretmekle yetindik.

İmran es-Sabi, İmam *aleyhi's-selâm*'a: "Biz Allah'ı künhüyle mi birliyoruz, yoksa sıfatlarıyla mı? Bana açıklar mısınız?" diye sorunca İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular:

İlk, tek ve ezeli nur olan O yüce zat, birdir; ortağı ve O'nunla beraber olan bir şey yoktur. O, ikincisi olmayan birdir. Ne (kühü) malumdur, ne de (vücudu) meçhul. Ne muhkemdir, (diğer varlıklar gibi açıktır), ne de müteşabih (gizli). Ne hatırdadır, ne unutulmuştur ve ne de diğer hiçbir varlığın ismiyle adlandırılabilcek bir şeydir. Bunun için kendi künhüyle kaim olan ilk varlıktır; (kendi zatına dayanmaktadır); kendisinden başkasına ihtiyacı olmayan müstağni (ihtiyaçsız) bir nurdur. Ne bir vakitten (itibaren) vardır ve ne de bir vakide kadar olacaktır. Ne bir şeyin üzerinde durmuş (başka bir tabirle ne mekânı vardır), ne bir şeyin arkasına saklanmış ve ne de bir şeyin içerisine gizlenmiştir. İnsanın aklına O'nunla ilgili bir ışık, bir misal, bir karartı veya bir gölge geldiği zaman da onu kelimelerle ifade edemiyor. Bütün bu sıfatlara, O'ndan başka hiçbir şeyin olmadığı zamanda ve yaratılıştan önce sahip idi. "Hiçbir şeyin olmadığı zaman" demek de doğru değil, çünkü zaman da yoktu. Bunlar, sonradan ortaya çıkan tabirlerdir ki, maksadı anlatmak için onlardan yararlanılmaktadır. Ey İmran, anladın mı? İmran da: "*Evet anladım.*" dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* daha sonra şöyle buyurdular: "Bil ki tasavvur, meşiyet ve iradenin manası birdir. Fakat isimleri farklıdır. Allah'ın, ilk irade ve meşiyeti harflerdir ki onları, her şeyin aslı ve her müşkülün çözümü kılmıştır. Tasarım merhalesinde bu harfler kendilerin-

den başka hiçbir manayı, hiçbir varlığı ifade etmiyorlardı; varlıkları tasarıma bağlıydı. Allah tasarımdan öncedir. Çünkü Allah'tan önce hiçbir şey olmadığı gibi O'nunla beraber olan bir varlık da yoktur. Tasarım da harflerden öncedir. Çünkü harfler tasarımla ortaya çıkmıştır. Tasarım olduğunda gidilecek yol yoktu. Tasarım Allah'tandır; ama Allah'ın aynı değildir. Görmüyor musun, her şeyin fiili ve haddi kendisinden başkadır. Her şeyin sıfatı da yine kendisinden başkadır. Çünkü harfler, birbirlerinden ayrı oldukları müddetçe kendi başlarına harftirler ve kendilerinden başka hiçbir şeye delalet etmezler. Ama terkip edildiği zaman isim veya sıfat olarak, kendilerinden başka şeylere de delalet ederler.

Bil ki, vasıflandırılmayan bir şeyin sıfatı, adlandırılmayan bir şeyin adı ve sınırlandırılmayan bir şeyin sınırı olmaz. Allah'ın isimleri ve sıfatları, O'nun kemal ve varlığına delalet ederler. Bunlar, bir dörtgen, daire veya üçgenin bir alanı kuşattığı gibi Allah'ı kuşatmazlar. Allah isimler ve sıfatlarla tanınır; ama sınırlandırma şeklinde değil. Allah hakkında böyle bir şey olmaz. Bu yüzden yaratıklar, kendilerini tanıdıkları gibi Allah'ı tanıyamazlar. Eğer Allah'ın sıfatları O'na delalet etmeseydi, isimleri O'nu bildirmeseydi, halk Allah'ın isimleri ve sıfatlarına ibadet etmiş olurdu, hakikatine değil. Böyle olunca da ibadet edilen mabut, Allah'tan başka olurdu. Çünkü sıfatları O'ndan başkadır.

İmran, İmam *aleyhi's-selâm*'a: "Tasarımın mahlûk olup olmadığı hakkında bana bilgi ver." dediğinde de İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular:

Tasarım sakin (hareketsiz) bir mahlûktur; sakin olduğundan dolayı da idrak olunmaz. Mahlûk olmasının sebebi de sonradan var oluşudur. Onu sonradan var eden de Allah'tır. "Şey" diye isimlendirildiğinde mahlûk olmuştur. Varlık âleminde Allah ve yaratığından başka üçüncü bir şey yoktur. Allah'ın yarattığı sakin, (hareketsiz) müteharrik (hareketli), değişik, karışık (mürekkep), malum ve müteşabih olabilir. "Şey" diye isimlendirilen her şey mahlûktur.

Seçkin Kullar Hakkındaki Sözleri

Irak ve Horasan âlimlerinden bir grup Me'mun'un meclisinde toplanmışlardı, Hz. Rıza *aleyhi's-selâm* da oturuma katılınca, Me'mun mec-

liste bulunan âlimlere: "**Sonra da kitabı, kullarımızdan seçtiklerimize miras kıldık.**"⁽³⁹⁹⁾ *ayetinin manasını bana söyleyin.*" dedi.

Ulema: "Allah, bu ayetten bütün ümmeti kastetmiştir."

Me'mun: "*Ya Ebe'l-Hasan, sen ne söylüyorsun?*"

İmam *aleyhi's-selâm*: "Ben onların dediği şekilde demiyorum. Ben diyorum ki, Allah Teâla, bu ayetten Peygamber'in pak Ehlibeyt'ini kastetmiştir."

Me'mun: "*Allah, nasıl ümmeti değil de yalnız Ehlibeyt'i kastetmiştir?*"

İmam *aleyhi's-selâm*: "Eğer Allah Teâla ümmeti kastetmiş olsaydı o zaman bütün ümmet mutlaka cennete giderdi. Allah Teâla mezkûr ayetin ardından şöyle buyuruyor:

"Artık onlardan kimi kendi nefesine zulmeder, kimi orta bir yoldadır (mutedil hareket eder), kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda yarışır. İşte bu, pek büyük lütuf ve ihsandır."

Daha sonra hepsine cennet vaadinde bulunup şöyle buyurmuştur: "**Adn cennetleri (onlarındır); oraya girerler.**"⁽⁴⁰⁰⁾ Buna göre, ayette söz konusu olan miras Resulullah'ın pak Ehlibeyt'ine mahsustur; başkalarına değil. Bunlar o kimselerdir ki, Allah onların vasfında şöyle buyurmuştur:

"Ancak ve ancak Allah, siz Ehlibeyt'ten her çeşit kiri (günah ve çirkinliği) gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."⁽⁴⁰¹⁾ Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de onların hakkında şöyle buyurmuştur: "*Ben kendimden sonra sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum: Biri Allah'ın kitabı, diğeri ise itretim olan Ehlibeytimdir. Bunlar havuzun (Kevser'in) başında benimle buluşuncaya kadar asla birbirlerinden ayrılmazlar. Benden sonra onlara nasıl davranacağınıza dikkat edin. Ey insanlar, onlara bir şey öğretmeye kalkışmayın. Çünkü onlar sizden daha âlimdirler.*"

Ulema: "Ya Ebe'l-Hasan, İtret'ten maksat Âl (Ehlibeyt) midir, yoksa başkası mıdır?"

İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet, İtret'ten maksat Âl'dır (Ehlibeyt'tir)."

Ulema: Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten şöyle bir hadis nakledilmiştir:

399- Fatır / 32.

400- Fatır / 33.

401- Ahzab / 33.

"Ümmetim Âl'imdir" ve ashap da inkâr edilmeyecek müstefiz rivayetlerle, "Muhammed'in Âl'i, onun ümmetidir." demişlerdir."

İmam *aleyhi's-selâm*: "Söyleyin bakalım, sadaka Âl-i Muhammed'e haram mıdır, yoksa helal mi?"

Ulema: "Evet haramdır."

İmam *aleyhi's-selâm*: "Öyleyse sadaka bütün ümmete de haram mıdır?"

Ulema: "Hayır, haram değildir."

İmam *aleyhi's-selâm*: İşte bu, Âl ve ümmet arasındaki farktır. Yazıklar olsun size, sizi nereye götürüyorlar? Zikir'den (Kur'ân'dan) yüz mü çevirdiniz, yoksa azgın bir kavim misiniz? Rivayetin⁽⁴⁰²⁾, açıkça seçkinler ve hidayet olanlar hakkında olup başkaları hakkında olmadığını bilmiyor musunuz?"

Ulema: "Ya Ebe'l-Hasan, bu sözün delili nedir?"

İmam *aleyhi's-selâm*: Şu ayet: "Andolsun biz Nuh'u ve İbrahim'i (elçi olarak) gönderdik, peygamberliği ve kitabı onların soylarında kıldık. Öyle iken, içlerinde hidayeti kabul edenler vardır, birçoğu da fasık olanlardır."⁽⁴⁰³⁾ Derken nübüvvet ve kitap mirası, hidayeti kabul edenlere geçti, fasıklara değil. Nuh'un, Rabbinden şöyle bir istekte bulunduğunu bilmiyor musunuz? "Dedi ki: Rabbim şüphesiz benim oğlum ailemendendir ve senin vaadin de doğrusu haktır."⁽⁴⁰⁴⁾ Çünkü Allah Teâla Nuh'un kendisini ve ehlini kurtaracağını vaat etmişti. Rabbi de cevabında şöyle buyurdu: "Ey Nuh, kesinlikle o senin ailenden değildir. Çünkü o, salih olmayan bir iş (yapmıştır). Öyleyse hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme. Gerçekten ben, cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum."⁽⁴⁰⁵⁾

Me'mun: "Allah, İtret'i (Ehlibeyt'i), diğer insanlardan üstün kılmış mı?"

İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet, Allah İtret'i, Kur'ân'ın inkâr edilmeyecek kesin ayetlerinde başkalarından üstün kılmıştır."

402- Uyun kitabının nakli şöyledir: "İlk ayetteki miras ve ikinci ayetteki tathirin seçkinler ve hidayete kavuşmuş olanlar hakkında olduğunu bilmiyor musunuz?" Bu nakil daha uygundur. Çünkü söz konusu olan, ayettir; rivayet değil.

403- Hadid / 26.

404- Hûd / 45.

405- Hûd / 46.

Me'mun: "Kur'ân'ın neresinde?"

İmam *aleyhi's-selâm*: Kur'ân'ın şu ayetinde: "Gerçek şu ki Allah, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim Âl'ini (soyunu) ve İmran Âl'ini âlemler üzerine seçti. Onlar birbirlerinden türeme bir zürriyettir. Allah işiten ve bilendir."⁽⁴⁰⁶⁾ Diğer bir ayette de şöyle buyurmuştur: "Yoksa onlar, Allah'ın fazlından verdiği şeyler için insanlara (Peygamber ailesine) haset mi ediyorlar? Doğrusu biz İbrahim Âl'ine (soyuna) kitabı, hikmeti verdik ve onlara büyük bir mülk de verdik."⁽⁴⁰⁷⁾

Daha sonra bu ayetin ardından müminlere hitaben şöyle buyurmuştur:

"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e ve sizden olan ulü'l-emre de itaat edin."⁽⁴⁰⁸⁾

Yani Allah'ın, kitap ve hikmeti miras olarak verdiği kimselere itaat edin. (Ama bazıları) Bu iki mirastan dolayı onlara haset ettiler. Nitekim üstteki ayette şöyle geçti:

"Yoksa onlar, Allah'ın fazlından verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar? Doğrusu biz İbrahim Âl'ine (soyuna) kitabı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir mülk de verdik." Bu ayette seçkin ve pak insanlara itaat kastedilmiştir. Burada mülkten maksat onlara itaat etmektir."

Ulema: "Allah Teâla Kur'ân'da seçkin insanları açıklamış mı?"

İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet, batına ilave olarak zahirde de Kur'ân'ın on iki yerinde açıkça beyan etmiştir."

Birinci ayet şudur: "(Öncelikle) En yakın akrabalarını korkut."⁽⁴⁰⁹⁾ Allah Teâla'nın bu ayette Peygamber'in Âl'ini kastetmesi (onlar için) güzel bir makam, büyük bir fazilet ve yüce bir şereftir. İşte bu (on iki ayetten) birincisidir.

İkinci ayet de şudur: "Ey Ehlibeyt, gerçekten Allah sizden her çeşit kiri (günah ve çirkinliği) gidermek ve sizi tertemiz kılmak ister."⁽⁴¹⁰⁾ Bu da hiçbir katı düşmanın dahi inkâr etmediği bir fazilettir.

406- Âl-i İmrân / 33,34.

407- Nisâ / 54.

408- Nisâ / 59.

409- Şuarâ / 214.

410- Ahzab / 33.

Üçüncüsü de şudur: Allah Teâla, yaratıklarından tertemiz olanları ayırdığında, Mübahele ayetinde Peygamber'ine şöyle emretti: "(Ey Muhammed) De ki: Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra da dua edelim ve Allah'ın lânetini yalan söylemekte olanların üstüne kılalım."⁽⁴¹¹⁾ Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* bu ayetin düsturu gereğince Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma'yı (*aleyhim'us-selâm*) Medine'nin dışarısına çıkardı ve onları kendisi gibi kabul etti. Ayette geçen "kendimiz" ve "kendiniz" den maksadın ne olduğunu biliyor musunuz?

Ulema: "Allah, onunla Peygamber'in kendisini kastetmiştir."

İmam (a.s): (Hayır) Yanıldınız. Çünkü Allah onunla Ali *aleyhi's-selâm*'ı kastetmiştir. Buna delil de Peygamber'in *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurduğu şu sözdür: "Ya, Beni Velia kabilesi bundan vazgeçeceklerdir veyahut kendim gibi olan bir kişiyi onlara (karşı koymak için) göndereceğim." Yani Ali *aleyhi's-selâm*'ı. İşte bu hiçbir kimsenin, ötesine geçmeyeceği bir özelliktir; hiçbir kimsenin ihtilaf etmediği bir üstünlüktür ve daha önce hiçbir yaratığın elde edemediği bir şereftir. Çünkü Peygamber, Ali'nin nefsinin kendi nefsi gibi saymıştır. Bu da üçüncü ayettir.

Dördüncüsü de şudur: Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*, Ehlibeyt'ten başka bütün insanları, camiden dışarı çıkardı (onların camiye açılan evlerinin kapılarını kapattı). Bu duruma halk ve özellikle Abbas itiraz etti. Abbas: "*Ya Resulallah, neden Ali'yi bırakıp da bizi dışarı çıkardın?*" dediğinde Hz. Resul şöyle buyurdular: "Ben onu bırakıp sizi dışarı çıkarmadım. Allah onu bıraktı ve sizi dışarı çıkardı." İşte, Hz. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in Ali *aleyhi's-selâm*'a buyurduğu: "*Harun Musa'ya nasıldıysa sen de bana öylesin.*" sözünün açıklaması da budur.

Ulema: "Bu üstünlüğün Kur'ân'la ne ilişkisi vardır?"

İmam (a.s): "Bu konuda size Kur'ân'dan bir ayet getirip okuyacağım..."

Ulema: "Getir."

İmam (a.s): O ayet şudur: "**Musa'ya ve kardeşine, Mısır'da kavminiz için evler hazırlayın ve evlerinizi kible yapın... diye vahyettik.**"⁽⁴¹²⁾ Bu

411- Âl-i İmrân / 61.

412- Yunus / 87.

ayet Harun'un Musa'nın nezdinde ki makamını beyan ediyor (Harun, Musa'nın kardeşi, yardımcısı ve veziri idi). Bu ayet yine Ali *aleyhi's-selâm*'in, Hz. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'in* nezdinde ki makamını da beyan etmektedir. Bununla birlikte Peygamber'in şu buyruğunda da (Ehlibeyt'in üstünlüğü için) apaçık bir delil vardır: "Bu camiye, Muhammed ve Âl-i Muhammed'den başka hiçbir kimsenin cünüp ve hayız olarak girmesi caiz değildir."

Ulema: "Bu (çeşit) izah ve beyan ancak siz Resulullah'ın Ehlibeyt'i yanında bulunur." (Yani bu çeşit açıklamaları sizden başka kimse bilmez ve kabul etmez.) dediler.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Bizim bu makamımızı kim inkâr edebilir? Oysaki Hz. Resulullah (diğer bir yerde) şöyle buyurmuştur: "Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. Kim ilim şehri ni dilerse, kapısından girmelidir." İzah ve beyan ettiğimiz şeylerdeki (mevcut olan) üstünlüğü, şerefi, seçkinliği ve temizliği inatçı düşmanlardan başka hiç kimse inkâr etmez. Bu nimetlere karşı Allah-u *Azze ve Celle*'ye şükürler olsun. Bu da dördüncüsüdür.

Beşinci ayet de şudur: "Akrabalarının hakkını ver."⁽⁴¹³⁾

Bu, Aziz ve Cebbar olan Allah'ın, Ehlibeyt'e mahsus kıldığı bir özelliktir. Allah Teâla onları bütün ümmetten seçkin kılmıştır. Bu ayet Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* indiğinde Resulullah şöyle buyurdular: "Fatıma'yı yanıma çağırın." Fatıma geldiğinde Resulullah: "Ey Fatıma!" diye buyurdular. Fatıma: "Buyurun ey Allah'ın Resülü!" dedi. Resulullah: "Fedek'i elde etmek için ne at sürülmüştür ve ne de deve. Bu yüzden Fedek bana mahsustur, diğer Müslümanlara mahsus değildir. Ben Allah'ın emri üzerine onu sana bağışladım. Öyleyse onu kendin ve evladın için al." Bu da beşincisidir.

Altıncı ayet de şudur: "De ki: Sizden, tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, isteğim ancak yakınlarıma sevgidir..."⁽⁴¹⁴⁾

Bu, sadece İslâm Peygamber'ine mahsus olan bir özelliktir, diğer peygamberlere değil. Yine Ehlibeyt'e mahsus olan bir özelliktir, diğer kimselere değil. Bunun beyanı şudur ki, Allah Teâla diğer peygamber-

413- İsrâ / 26.

414- Şûrâ / 23.

lerden bu sözü naklederken, örneğin Nuh *aleyhi's-selâm*'dan şöyle nakleliyor: "Ey kavmim, ben sizden buna karşılık bir mal istemiyorum. Benim ecrim ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak da değilim; şüphe yok ki onlar, Rablerine kavuşacaklar, fakat ben sizi, cahillik etmekte olan bir kavim görüyorum."⁽⁴¹⁵⁾

Hud *aleyhi's-selâm*'dan şöyle nakleliyor: "Dedi ki: ...Ey kavmim, ben bunun karşılığında sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana aittir. Hâlâ akıl etmeyecek misiniz?"⁽⁴¹⁶⁾

Ama Allah Teâla Resulullah'a *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "De ki: Sizden, tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum; istediğim, ancak yakınlarıma sevgidir."⁽⁴¹⁷⁾ Allah Teâla, onların kesinlikle dinden çıkmayacaklarını ve hiçbir zaman sapıklığa yönelmeyeceklerini bildiğinden dolayı onların sevgisini ve dostluğunu farz kılmıştır. Onları sevmenin farz olmasının diğer delili de şudur: Eğer bir kimse bir kimseyle dost olur da akrabalarından bazısı ona düşman olursa (ister istemez) kalp salim kalmaz (o dostluk bozulur). Allah Teâla da Peygamber'in mübarek kalbinde hiçbir mümine karşı bir kırgınlık olmamasını istediği için Ehlibeyt'in sevgisini onlara farz kıldı. Kim bu vazifeye riayet edip, Resulullah'ı ve Ehlibeyt'ini severse, Resulullah'ın onu sevmemesi mümkün değildir. Ama kim bu vazifeyi terk eder, ona amel etmez ve Peygamber'in Ehlibeyti'ne nefret duyar ve düşmanlıkta bulunursa Hz. Resulullah da ona nefret duyar. Çünkü o adam ilâhî farizalardan birini terk etmiştir.

Bundan daha üstün bir fazilet ve bir şeref var mıdır? Şu ayet: "De ki: sizden tebliğime karşılık hiçbir ücret istemiyorum, isteğim ancak yakınlarıma sevgidir." nazil olduğunda, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* ashâbı arasında ayağa kalkıp Allah'a hamdüsena etti ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar, Allah size bir vazife farz kılmıştır, onu yapar mısınız?" Hiç kimse cevap vermedi. İkinci gün de ayağa kalktı ve aynı sözü tekrarladi. Yine hiç kimse cevap vermedi. Üçüncü gün de ayağa kalkıp: "Ey insanlar, Allah size bir vazife farz kılmıştır, onu yapar mısınız?" diye buyurunca yine hiçbir kimse cevap vermedi. Bunun üzerine: "Ey in-

415- Hûd / 29.

416- Hûd / 51.

417- Şûrâ / 23.

sanlar, bu vazife ne altın ve ne de gümüş gerektirir; ne yiyilecektir ve ne de içilecektir." buyurduğunda halk: "Artık ne buyuruyorsanız buyurun." dediler. Bunun üzerine Resulullah mezkûr ayeti onlara tilavet etti. Onlar da: "Allah'ın istediği bu olursa, bunu yaparız." dediler. Ama onların çoğu, bu söze bağlı kalmadılar.

Daha sonra İmam Rıza *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: Babam ceddimden, o da babalarından ve onlar da Hüseyin İbn Ali'den şöyle rivayet eder: "Muhacir ve ensar, Resulullah'ın huzuruna varıp şöyle dediler: "Ya Resulallah, hem sizin ve hem de gelen misafirlerin masrafları oluyor. İşte bu (sizin yetkinizde olan) mal ve kanlarımızdır; bu hususta istediğiniz şekilde hüküm verin. Çekinmeden dilediğiniz şeyi bağışlayın ve dilediğiniz şeyi bırakın." Allah Teâla (onlara cevap olarak) Ruhu'l-Emin'i gönderip şöyle buyurdu: "(Ey Muhammed,) De ki Sizden hiçbir ücret istemiyorum, isteğim ancak yakınlarıma sevgidir." Benden sonra da akrabalarımı incitmeyin."

Toplantıda bulunanlardan bazıları dışarı çıktıklarında şöyle dediler: "Resulullah teklifimizi, kendisinden sonra yakınlarına özenmemiz için reddetti. Bu, Peygamber'in (kendi yanından uydurup) Allah'a iftirasından başka bir şey değildir." Elbette çok ağır bir sözdü bu. Bunun üzerine Allah Teâla şu ayeti indirdi: "Yoksa kendisi onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer onu ben uydurdumsa, bu durumda siz Allah'tan bana (gelecek) olan hiçbir şeye (karşı) malik olamazsınız. O sizin, kendisi hakkında ne taşkınlıklar yapmakta olduğunuzu daha iyi bilendir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir."⁽⁴¹⁸⁾ Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* onların peşine birisini gönderdi, geldiklerinde onlara: "Sizler bir şey mi söylediniz?" diye buyurdular. Onlar "Evet, ya Resulallah, bizlerden bazıları bizim için hoş olmayan ağır bir söz söyledi." dediler. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, nazil olan ayeti onlara okudu. Onlar (bunu duyunca) şiddetli bir şekilde ağladılar.

Daha sonra Allah Teâla şu ayeti nazil etti: "Kullarından tövbeyi kabul eden ve kötülükleri affeden ve işlemekte olduklarınızı bilen O'dur."⁽⁴¹⁹⁾ Bu da altıncısıdır.

418- Ahkaf / 8.

419- Şûrâ / 25.

Yedinci ayet de şudur: "**Hiç şüphesiz, Allah ve melekleri Peygamber'e salât ederler. Ey iman edenler, siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle ona selâm verin.**"⁽⁴²⁰⁾ Bunu düşmanlar da biliyorlar ki, bu ayet nazil olduktan sonra halk: "*Ya Resulallah, biz sana selâm vermeyi biliyoruz, fakat salât nasıl olur?*" diye sordular. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih buyurdular ki, şöyle deyin: "Allahumme salli ala Muhammed'in ve Âl-i Muhammed, kema salleyte ala İbrahim'e ve Âl-i İbrahim, inneke Hamîdun Mecîd."* İmam *aleyhi's-selâm* orada bulunanlara: "Ey Cemaat, sizler arasında bu konuda bir ihtilaf mı var?" diye sordu. Orada bulunanların hepsi: "*Hayır.*" dediler.

Me'mun: Bu konuda asla ihtilaf yoktur, bilakis ittifak vardır. Fakat Ehlibeyt hakkında bundan daha açık bir ayet var mı?"

İmam *aleyhi's-selâm*: Söyleyin bakalım "**Yâsîn ve'l-Kur'âni'l-Hâkim, inneke le-mine'l-murselîn, alâ sıratin müstakim**" ayetlerinin başında geçen "**Yâsîn**" kelimesinden kastedilen kimdir? dedi.

Ulema: "Yasin, Muhammed'dir ve bunda hiçbir şüphe yoktur."

İmam *aleyhi's-selâm*: Allah Teâla, bu konuda Muhammed ve Âl-i Muhammed'e öyle bir fazilet vermiştir ki, hiç kimse vasfının hakikatine erişemez. Çünkü Allah Teâla, peygamberlerin dışında, hiç kimseye selâm vermemiştir. Allah Teâla buyurmuştur ki: "**Âlemler içinde Nuh'a selâm olsun.**"⁽⁴²¹⁾ "**İbrahim'e selâm olsun.**"⁽⁴²²⁾ "**Musa'ya ve Harun'a selâm olsun.**"⁽⁴²³⁾ Ama Allah Teâla "Nuh'un Âl'ine selâm olsun" veya "İbrahim'in Âl'ine selâm olsun." veyahut "Musa ve Harun'un Âl'ine selâm olsun." buyurmamıştır. Sadece Âl-i Yâsîn'e selâm olsun diye buyurmuştur. Yani Muhammed'in Ehlibeyt'ine.

Me'mun: "Andolsun ki, bu nükte ve bu izah ve beyan, ancak nübüvvet madeninde olabilir." Bu da yedincisidir.

Sekizinci ayet de şudur: "**Bilin ki, ganimet olarak ele geçirdiğiniz şeylerin beşte biri muhakkak Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarındır.**"⁽⁴²⁴⁾

420- Ahzab / 56.

421- Saffât / 79.

422- Saffât / 109.

423- Saffât / 120.

424- Enfâl / 41.

Allah Teâla, yakınların payını kendi ve Peygamber'inin payı ile yan yana zikretti. İşte bu, Âl (Ehlibeyt) ve ümmet arasındaki farktır. Çünkü Allah Teâla, Âl'i (Ehlibeyt'i) bir mevkide karar kılmış, diğer insanları da ondan aşağıdaki bir mevkide. Kendisi için beğendiğini onlar için de beğenmiştir ve bu konuda onları seçkin kılmıştır. Kendisi ve onlar için beğendiği her fey, ganimet ve diğer şeylerde ilk önce kendisini, sonra Peygamber'i, daha sonra da Peygamber'in yakınlarını zikretmiştir. Nitekim (Humus ayetinde) şöyle buyurmuştur: "**Bilin ki, ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri mutlaka Allah'ın, Peygamber'in ve yakınlarındır...**" İşte bu ayet Allah'ın natık kitabında kıyamete kadar onlar için açık bir tekit ve daimi bir emirdir. Öyle bir kitaptır ki "**Batıl, ona önünden de ardından da yaklaşamaz. (Çünkü O) Hüküm ve hikmet sahibi olan ve çok övülen (Allah) tarafından indirilmiştir.**"⁽⁴²⁵⁾ Ama ayetin ardında zikredilen yetim ve yoksullara gelince; (onların durumları yakınardan farklıdır; çünkü) yetim baliğ olduğunda humus sahipleri sırasından çıkar ve onun için bir pay olmaz. Yoksul da zengin olduğunda ganimetlerden onun için bir pay olmaz; ganimeti almak da onun için caiz değildir. Ama yakınların payı kıyamete kadar, ister zengin olsunlar, ister fakir, onlar için sabittir. Çünkü Allah ve Resulü'nden daha zengin hiçbir kimse yoktur, bununla birlikte kendisi ve Resulü için ganimetten bir pay ayırmıştır. Kendisine ve Resulü'ne beğendiği şeyi Zilkurba (yakınlar) için de beğenmiştir. Böylece fey (savaş yapılmadan elde edilen mal) hakkında da kendisi ve Resulü için istediği şeyi Zilkurba için de istemiştir. Ganimette olduğu gibi ilk olarak kendi hakkını, sonra Peygamber'in hakkını ve daha sonra da Zilkurba'nın (Resulullah'ın yakınlarının) hakkını zikrederek Zilkurba'yı Allah ve Resulü'nün ismiyle birlikte ve onların peşinden zikretmiştir.

İtaat konusunda da durum aynıdır. Allah Teâla buyurmuştur ki: "**Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulü'l-emre.**"⁽⁴²⁶⁾ Burada da yine ilk önce kendisini, sonra Peygamber'i ve daha sonra da Ehlibeyt'i zikretmiştir. Velayet ayetinde de Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "**Sizin veliniz (ve yetki sahibiniz) ancak Allah'tır,**

425- Fussilet / 42.

426- Nisâ / 59. Ulü'l-emr, Allah ve Resulü'nden sonra kendilerine itaat edilecek emir sahipleridir.

O'nun Resulüdür ve inananlardır..."⁽⁴²⁷⁾ Yani Emirü'l-Müminin Ali'dir.

Allah Teâla ganimet ve fey'de, kendi payını ve Peygamber'in payını onların payıyla birlikte ve beraber zikrettiği gibi onların velayetini (yöneticilik hakkını) ve Peygamber'e itaati kendisine itaatle birlikte zikretmiştir. Yüce Allah'ın, Ehlibeyt'e olan bu nimeti ne kadar da büyüktür. Ama sadaka (zekât) meselesi geldiğinde, (Allah Teâla) kendisini, Resulü'nü ve Resul'ünün Ehlibeyti'ni ondan münezzehtir kıldı ve şöyle buyurdu: "**Sadakalar, Allah'tan bir farz olarak yalnızca fakirler, düşkünlere, (zekât) işinde görevli olanlar, kalpleri (İslâm'a) ısındırılacaklar, köleler, borçlular, Allah yolunda (olanlar) ve yolda kalmışlar içindir.**"⁽⁴²⁸⁾ Bunların arasında Allah Teâla'nın, kendisi, Resul'ü ve Zilkurba (yakınlar) için bir pay tayin ettiğini bulabilir misiniz? Münezzehtir kılma sırası geldiğinde, kendisini, Resul'ünü ve Resul'ünün Ehlibeyt'ini ondan münezzehtir kıldı. Münezzehtir kılmakla yetinmeyip sadakayı onlara haram kıldı. Çünkü sadaka Muhammed ve Ehlibeyt'ine haramdır. Sadaka insanların (malının) kiri olduğu için onlara helal değildir. Çünkü onlar her çeşit kirden münezzehtir kılınmışlardır. Allah onları her çeşit kirden münezzehtir kılıp seçtiğinde kendisine beğendiği şeyi onlar için de beğenmiştir; kendisine beğenmediği şeyi onlar için de beğenmemiştir.

Dokuzuncusu da şudur: Biz zikir ehliyiz; öyle zikir ehli ki Allah Teâla, kitabında (onların hakkında) şöyle buyurmuştur: "**Eğer bilmiyorsanız zikir ehlienden sorun.**"⁽⁴²⁹⁾

Ulema: Allah bu ayetten Yahudî ve Hıristiyan âlimlerini kastetmiştir.

İmam *aleyhi's-selâm*: "Böyle bir şey mümkün mü? O zaman bizi kendi dinlerine çağırırlar ve "Bizim dinimiz İslâm dininden daha üstündür" derler."

Me'mun: "Ya Ebe'l-Hasan, bunların sözünün reddinde bir izah ve beyanın (delilin) var mıdır?"

İmam *aleyhi's-selâm*: "Evet, zikir Resulullah'tır, biz ise zikrin ehliyiz. Talak Suresi'nin şu ayetiyle bu konu açıklığa kavuşmuştur: "**Ey inanan**

427- Mâide / 55.

428- Tevbe / 60.

429- Nahl / 43.

akıl sahipleri, Allah'tan korkup sakının. Doğrusu Allah, O'nun apaçık ayetlerini size okuyacak bir resul, bir zikir indirmiştir."⁽⁴³⁰⁾ Bu ayetteki zikir Resulullah'tır, biz ise onun ehliyiz. Bu da dokuzuncusudur.

Onuncusu da şu Tahrim ayetidir: "**Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz... size haram kılındı.**"⁽⁴³¹⁾ Söyleyin bakalım, Eğer Resulullah hayatta olsaydı benim kızım veya oğlumun kızı veyahut soyumdan gelen kızlarla evlenmesi doğru olur muydu?"

Ulema: "Hayır, olmazdı."

İmam *aleyhi's-selâm*: "Sizin kızlarınızla nasıl; evlenebilir miydi?"

Ulema: "Evet evlenebilirdi."

İmam *aleyhi's-selâm*: "Öyleyse bu, bizim O'nun Ehlibeyt'i olduğumuza bir delildir, sizin değil. Eğer O'nun Ehlibeyt'inden olsaydınız, bizim kızlarımızın O'na haram olduğu gibi sizin de kızlarınız O'na haram olurdu. Demek ki biz onun Ehlibeyt'indeniz, siz ise onun ümmetindensiniz. İşte âl (Ehlibeyt) ve ümmet arasındaki fark budur. Âl (Ehlibeyt) Peygamber'in kendisindedir, fakat ümmet böyle değildir. Bu da onuncusudur.

On birincisi de Mü'min Suresi'ndeki şu ayettir: "**Firavun Âl'inden (ailesinden) imanını gizlemekte olan mümin bir adam dedi ki: Siz, benim Rabbim Allah'tır, diyen bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o, size Rabbinizden apaçık belgelerle gelmiş bulunmaktadır.**"⁽⁴³²⁾

Bu adam Firavun'un dayısı oğluydu. Allah Teâla onu, nesebinden dolayı Firavun'a nispet etmiştir, dininden dolayı değil. Böylece biz de doğum yönünden Peygamber'in Ehlibeyt'i olduğumuz için O'na mahsus kılınmışız, din yönünden ise bütün insanlar gibi sayılmışız. Bu da Âl (Ehlibeyt) ve ümmet arasındaki diğer bir farktır. Bu da on birincisidir.

On ikincisi de şu ayettir: "**Ehline namazı emret ve kendin de ona karşı sabırlı ol.**"⁽⁴³³⁾ Allah bizi bu özellikle üstün kılmıştır. Çünkü bizi de onunla beraber namaza emretmiştir. Sadece bizi bu özellikle üstün kıl-

430- Talak / 10,11.

431- Nisâ / 23.

432- Mü'min / 28.

433- Tâhâ / 132.

mıştır, ümmeti değil. Resulullah bu ayet nazil olduktan sonra dokuz ay boyunca her gün beş defa namaz vakitlerinde Ali ve Fatıma *aleyhi's-selâm*'ın kapısına gelip şöyle buyuruyordu: "Namaza! Allah size rahmet etsin." Allah Teâla, Peygamber'in bütün ailesi içerisinde bize yaptığı bu bağıışı, peygamberlerin evlatlarından hiçbirini hakkında yapmamıştır. Bu da âl (Ehlibeyt) ve ümmet arasındaki diğeri bir farktır.

Hamt âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur ve Allah'ın salâtı peygamberi Muhammed'e olsun.

İmamet, İmam ve Makamı Hakkındaki Açıklaması

Abdülaziz İbn Müslim şöyle diyor: Merv şehrinde Hz. Rıza *aleyhi's-selâm* ile beraber olduğum sırada, bir gün merkez camiine gittim, halkın imamet hakkında tartıştıklarını ve birçok farklı görüş ortaya koyduklarını gördüm. Mevla'm Rıza *aleyhi's-selâm*'ın yanına varıp macerayı kendisine anlattım. İmam hazretleri gülümseyerek şöyle buyurdular:

Ey Abdülaziz, halk cahil kalıp dinlerinde aldanmışlardır. Allah Teâla dini Peygamber için kâmil etmedikçe ve içinde her şeyin açıklaması bulunan Kur'ân'ı O'na indirip, helal, haram, hudut, ahkâm ve halkın ihtiyaç duyduğu her şeyi tamamıyla açıklamadıkça Peygamber'in ruhunu almadı. Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "**Biz kitapta hiçbir şeyi noksan bırakmadık.**"⁽⁴³⁴⁾ Allah Teâla, Peygamber'in ömrünün sonlarına doğru Veda Haccı'ndan dönerken şu ayeti kendilerine nazil etti: "**Bu gün dininizi ikmal ettim, size verdiğim nimetimi tamamladım, size din olarak İslâm'ı seçip beğendim.**"⁽⁴³⁵⁾ İmamet meselesi dinin kemalindedir. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* vefat etmeden önce dininin nişanelerini ümmetine açıkladı, onların yollarını aydınlattı ve onları doğru yola hidayet etti, Ali *aleyhi's-selâm*'ı onlar için önder ve imam tayin etti. Ümmetin ihtiyaç duyduğu hiçbir şeyi açıklanmamış olarak bırakmadı. Kim Allah'ın, kendi dinini ikmal etmediğini (noksan bıraktığını) zannederse, Allah'ın kitabını reddetmiştir ve Allah'ın kitabını reddeden de kâfirdir. Halk, imametini kadrini ve ümmet arasındaki yerini biliyor mu ki, imam seçmeleri doğru olsun?

434- En'âm / 38.

435- Mâide / 3.

İmamet öyle bir makam ki, Allah Teâla Hz. İbrahim'i, nübüvvet ve dostluk (Halillik) makamından sonra üçüncü bir makam ve fazilet olarak onunla şerefendirip bu makamla ismini yüceltmıştır. Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "**Hani Rabbin, İbrahim'i bazı kelimelerle denemedenden geçirmişti, o da bunları tam olarak yerine getirmişti (o zaman Allah İbrahim'e): "Seni şüphesiz, insanlara imam kılacağım." demişti. (Hz. Halil bu durumdan hoşnut olarak): "Soyumdan olanlardan da?" deyince, (Allah): "Ahdim zalimlere erişmez."**⁽⁴³⁶⁾ buyurmuştu." İşte bu ayet zalimlerin imametini kıyamete kadar reddetmiştir. Derken bu makam ümmetin seçkinlerine mahsus kılınmıştır. Sonra Allah Teâla imameti, seçkin ve temizlerin soyunda kılmakla ona değer vermiş ve buyurmuştur ki: "**Ona (İbrahim'e) İshak'ı ve torunu Yakup'u armağan ettik ve hepsini de salihler kıldık ve onları, kendi emrimizle (halkı) hidayete yönelten imamlar kıldık ve onlara hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar bize ibadet edenlerdi.**"⁽⁴³⁷⁾ İbrahim *aleyhi's-selâm*'ın zürriyeti, İslâm Peygamber'ine varıncaya kadar daima bu makamı asırdan asıra birbirinden miras almıştır. Allah Teâla buyurmuştur ki: "**Doğrusu insanların İbrahim'e en yakın olanları, ona uyanlar ve bu Peygamber'e iman edenlerdir.**"⁽⁴³⁸⁾ Böylece imamet onlara mahsus kılındı ve Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* onu Ali *aleyhi's-selâm*'ın uhdesine bıraktı ve bu makam onun, Allah'ın kendilerine ilim ve iman verdiği seçkin nesline intikal etti. Allah onların hakkında şöyle buyurmuştur: "**Kendilerine, ilim ve iman verilenler ise (kıyamet günü, dünyada ve berzahta bir saatten fazla eğlenmediklerine dair yemin eden suçlulara cevap olarak) derler ki: "Andolsun ki siz, Allah'ın kitabında (yazılı süre boyunca) diriliş gününe kadar yaşadınız; işte bu dirilme günüdür; fakat siz bilmiyorsunuz."**⁽⁴³⁹⁾ Bu olagelen bir sünnettir; Allah bunu kıyamete dek Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in soyunda karar kılmıştır. Çünkü Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten sonra bir peygamber yoktur. Öyleyse bu cahil insanlar, imamı kendi reyleriyle nasıl seçebilirler?

İmamet peygamberlerin makamı, vasilerin mirasıdır. İmamet,

436- Bakara / 124.

437- Enbiyâ / 72,73.

438- Âl-i İmrân / 68.

439- Rum / 56.

Allah'ın ve Resulünün hilafetidir; Emirü'l-Müminin Ali'nin makamı, Hasan ve Hüseyin'in hilafetidir.

İmam, dinin ipi, Müslümanların nizamı, dünyanın salahu ve müminlerin izzetidir. İmam, İslâm'ın gelişen kökü, yücelen dalıdır. İmam'la, namaz, zekât, oruç, hac ve cihad kâmil olur, ganimet ve sadakalar çoğalır, had (şer'i ceza) ve ahkâm uygulanır, hudut ve sınırlar korunur.

İmam, Allah'ın helalini helal, haramını da haram kılar, şer'i cezaları uygular, Allah'ın dinini savunur, (halkı) hikmet, güzel öğüt ve açık delillerle Allah'ın yoluna davet eder.

İmam, gözlerin göremeyeceği ve ellerin ulaşamayacağı bir ufukta doğan ve ışınlarını âleme saçan bir güneşe benzer.

İmam, ışık saçan dolunay, parlak kandil, doğan nur, karanlıklar ortasında hidayet yıldızı, doğru yolu gösteren kılavuz ve helak olmaksızın kurtarıcıdır.

İmam, yüksek tepede yanan bir ateştir. Isınmak isteyenlere sıcaklık bahşeder, tehlikeli yerlerde kılavuzdur, ondan ayrılan helak olur.

İmam, yağmur yağdıran bulut, bol sağanak yağmur, kapsayıcı gölgesi olan gök, döşenmiş yer, bol suyu olan pınar, selin bıraktığı göl ve yerden biten yeşilliktir.

İmam, yumuşak huylu emin, şefkatli baba ve ikiz kardeştir. Küçük yavrusuna iyilik yapan (şefkatli) anne gibidir ve kulların sığınağıdır.

İmam, Allah'ın, yeryüzündeki ve mahlûkatı arasındaki emini, kullarına hücceti ve şehirlerindeki halifesidir. (Halkı) Allah'a çağırır ve O'nun belirlediği sınırları savunandır.

İmam, günahlardan tertemiz kılınan, ayıplardan arındırılmış olan, özelliği ilim, nişanesi hilim olan, dinin düzeni, Müslümanların izzeti, münafıkların öfkesi ve kâfirlerin yok edicisidir.

İmam, zamanın yegânesidir. Hiçbir kimse onun makamına ulaşamaz; hiçbir âlim onun dengi olamaz. Onun bedeli, misli ve eşi bulunmaz. Bağışlayan Allah'ın fazlı ile talep ve kesbe dayanmaksızın, bütün faziletleri taşır. Durum böyle iken kim, İmam'ı tanıyabilir veya özelliklerinin özüne ulaşabilir?

Heyhat, heyhat! İmam'ın makamlarından veya faziletlerinden birini tarif etmekte akıllar yitmiş, zihinler şaşkınlığa düşmüş, beyinler hayran kalmış, hatipler aciz kalmış, şairler yorulmuş, edipler acze düş-

müş, fasihler yorulup güçsüzleşmiş, bilginler susup kalmış, hepsi acizlik ve güçsüzlüğünü itiraf etmiştir. Şu hâlde, onu bütünüyle anlatmak, olduğu gibi nitelemek nasıl mümkün olur? Kim, onun yerine geçebilir; ona olan ihtiyacı giderebilir? Bu nasıl mümkün olur? Oysa İmam, yıldızlar gibi kendisine ulaşmak isteyenlerin elinden ve niteleyenlerin nitelemesinden uzaktır.

Bunlar bu makamın, Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in Ehlibeyt'inden başkasında bulunacağını mı zannediyorlar? Andolsun Allah'a, nefisleri onları aldatmış ve onları yanlış arzulara sevk etmiştir. Onlar, sarp ve kaygan olan yüksek bir yere çıkmak istemişler de, ayakları kayarak uçuruma yuvarlanmışlardır. Kendi reyleriyle bir imam seçmek istemişler; oysa İmam seçmek nerde onların işi olabilir? İmam, cehaletten uzak âlim, hile yapmayan yönetici ve nübüvvet madeni olmalıdır. Nesebiyle ayıplanmamalı ve soy sop sahibi hiçbir kimse onunla boy ölçüşmemeli. Kureyş kabilesinden, Haşimî soyundan, Peygamber ailesinden ve şerefliilerin şerefi olmalıdır. Abdümenaf neslinden gelmelidir. Coşkun ilime ve kâmil hilme sahip, işleri yürütebilen, siyaset bilen, riyasete layık, İtaati farz olan, Allah'ın emrini ayakta tutan ve Allah'ın kullarının hayrını isteyen biri olmalıdır. Allah, peygamberleri ve onların vasilerini -Allah'ın salâtı onlara olsun- muvaffak eder, onları sebatlı kılar, başkalarına vermediği gizli ilim ve hikmetlerden onlara verir. İlimleri, zamanlarındaki bilginlerin ilminin üstünde olur. Allah Teâla buyurmuştur ki:

"Hakka ulaştırıran mı uyulmaya daha layıktır, yoksa doğru yola ulaştırılmadıkça kendisi hidayete ulaşmayan mı? Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?"⁽⁴⁴⁰⁾

Talut kıssasında da şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki Allah, size onu seçti ve onu bilgi ve vücutta sizden üstün kıldı. Allah, mülkünü dilediğine verir."⁽⁴⁴¹⁾ Davut *aleyhi's-selâm*'in kıssasında da şöyle buyurmuştur: "Davut Calut'u öldürdü. Allah da ona mülk (saltanat) ve hikmet ihsan etti ve ona dilediğinden öğretti."⁽⁴⁴²⁾ Resul'üne de şöyle buyurmuştur: "Allah, sana kitabı ve hikmeti indirdi

440- Yunus / 35.

441- Bakara / 247.

442- Bakara / 251.

ve sana bilmediğin şeyleri öğretti ve Allah'ın senin üzerindeki fazlı (lütuf ve ihsanı) pek büyüktür."⁽⁴⁴³⁾ Peygamber'in Ehlibeyt'i, itreti ve soyundan olan imamlar hakkında da şöyle buyurmuştur: "Yoksa onlar, Allah'ın kendi fazlından insanlara (Peygamber Ehlibeyt'ine) verdikleri şeyler için onlara haset mi ediyorlar? Doğrusu biz İbrahim soyuna kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir mülk (saltanat) de ihsan ettik. Böylece onlardan kimi, ona inandı, kimi de ona sırt çevirdi ve çılgın ateş olarak cehennem onlara yeter."⁽⁴⁴⁴⁾

Allah, bir kulu, kullarının işlerini yönetmek için seçtiğinde bu iş için onun göğsünü genişletir, hikmet çeşmelerini kalbine yerleştirir diline akıtır. Artık bundan sonra hiçbir sorunun cevabında aciz kalmaz, onda doğrudan başka bir şey bulunmaz. O daima ilâhî tevfik, sebat ve teyitten yararlanarak hata ve yanlışlıklardan korunmuş olur. Allah onu, yaratıklarına hüccet ve kullarına şahit olması için böyle yapar. Acaba insanlar, böyle bir kimseyi bulup seçebilirler mi? Ve seçtikleri kimsenin de bu vasıfları taşıyan olması mümkün olur mu?

Hikmet, Öğüt, Zühd ve Takva Hakkındaki Kısa Sözleri

1- Mümin, kendisinde üç haslet olmadıkça mümin olmaz: Rabbinden bir sünnet, Peygamber'inden bir sünnet ve imamından bir sünnet. Rabbinden olan sünnet, sırrı gizlemektir. Peygamber'inden olan sünnet, halkla iyi geçinmektir. İmamından olan sünnet de sıkıntı ve zorluklarda sabırlı olmaktır.

2- Nimet sahibi olan kimse, ailesine rahat bir geçim sağlamalıdır.

3- İbadet, çok (müstahap) namaz kılmak ve çok (müstahap) oruç tutmak değil; ibadet, Allah'ın işleri hakkında çok düşünmektir. (Çünkü ancak bu yolla insan Allah'a iyice tanıyabilir ve ihlâsla ona ibadet eder.)

4- Peygamberlerin sıfatlarından biri de temizliktir.

5- Üç şey peygamberlerin sünnetindedir: Güzel koku kullanmak, bedendeki kılları kesmek ve çok cima yapmak.⁽⁴⁴⁵⁾

443- Nisâ / 113.

444- Nisâ / 54,55.

445- Bunun önemi insanın şehvet vasıtasıyla duçar olduğu günahları önlemektir.

6- Emin, sana hıyanet etmemiş, sen haine güvenmişsin.⁽⁴⁴⁶⁾

7- Allah bir işi irade ettiği zaman kulların aklını alır; böylece emrini gerçekleştirir, iradesi yerini bulur. Emrini gerçekleştirdikten sonra herkese aklını geri verir. O zaman "Bu (olay) nasıl oldu ve nerden ortaya çıktı?" diye şaşırırlar.

8- Susmak, hikmet kapılarından bir kapıdır. Susmak, (boş yere konuşmamak), muhabbet kazandırdığı gibi her hayrın da kılavuzudur.

9- Boş işler, boş sözleri gerektirir.

10- Büyük kardeş, baba yerindedir.

11- "*Adi insan kimdir?*" diye sorduklarında İmam: "Sahip olduğu şey, kendisini Allah'tan alıkoyan (gafil eden) kimsedir." *buyurdular.*

12- İmam *aleyhi's-selâm* yazının üzerine (onu kurutmak için) toprak serpip; "(Bunun) sakıncası yoktur." buyuruyordu. Bir şeyleri not etmek istediğinde de: "Bismillahirrahmanirrahim, inşaallah hatırlarım." yazıp sonra dilediği şeyi yazardı.

13- Sözüünü ettiğin kimse hazırsa künyesini, hazır değilse ismini zikret.

14- Herkesin dostu onun aklıdır; düşmanı ise cehaletidir.

15- İnsanlara muhabbet beslemek aklın yarısıdır.

16- Allah dedikoduyu, malı zayi etmeyi ve insanlara çok ağız açmayı sevmez.

17- Müslümanda on haslet olmadıkça aklı kemale ermez: "İyiliği umulmalı, kötülüğünden emin olunmalı, başkalarının az iyiliğini çok görmeli, kendisinin çok hayrını az saymalı, ihtiyacı olanların müracaatından bıkmamalı, ömür boyu ilim talep etmekten yorulmamalı, Allah yolunda fakir olmayı zengin olmaya tercih etmeli, Allah yolunda aşağı olmayı düşmanların içerisinde aziz olmaktan üstün bilmeli, tanınmamayı meşhur olmaya üstün tutmalı, onuncusu ve en önemlisi olan ise ilk karşılaştığı herkesi kendisinden daha iyi ve daha takvalı bilmesidir.

İnsanlar iki kısımdır: Kendisinden daha iyi ve takvalı olan ve kendisinden daha kötü ve daha aşağı olan. (Nazarında) Kendisinden daha kötü ve daha aşağı olan biriyle karşılaştığında şöyle demelidir: "Bel-

446- Bu söz, emaneti zayi edilen bir kimse için söylenmiştir. Yani emin insanlara su-i zanda bulunmamak ve herkesi de emin saymamak gerekir.

ki onun iyiliği gizlidir ve bu onun yararınadır. Benim iyiliğim ise açıktır; bu da benim zararımadır." Ama kendisinden daha hayırlı ve daha takvalı birini gördüğünde de, ona ulaşmak için karşısında tevazu etmelidir. Bunu yaparsa makamı yücelir, iyilikleri temiz olur, ismi iyi anılır ve zamanının efendisi olur.

18- *Bir adam, "Kim Allah'a tevekkül ederse O, ona yeter." ayetinin manasını İmam'a sordu; İmam şöyle buyurdular: "Tevekkülün dereceleri vardır. Bir derecesi; bütün işlerinde O'na güvenmen, O'nun tüm işlerine razı olman, hiçbir hayır ve hiçbir hususta senin hakkında kusur (haksızlık) etmediğini ve hükmün de O'nun elinde olduğunu bilmen-dir. Öyleyse O'na tevekkül et ve işleri O'na bırak. Diğer bir derecesi de; ilminin kuşatmadığı gayb-ı ilâhî'ye iman etmendir; o gaybın ilmini Allah'a ve O'nun eminlerine bırakman, gayb ve gayb olmayan her şeyde Allah'a güvenmendir."*

19- Ahmed İbn Necm; *"Ameli batıl eden bencillik nedir?" diye sorduğunda İmam aleyhi's-selâm şöyle buyurdu: "Bencilliğin dereceleri vardır: Bazen bencillik insanın kötü amelinin onun için süsler, insan onu iyi görür, ondan hoşlanır ve iyi bir iş yaptığını zanneder. Bazen de insan Rabbine iman eder ve bununla Allah'a minnette bulunur. Oysa imanı için de Allah'a minnet borçludur.*

20- Fazl şöyle diyor; İmam Rıza aleyhi's-selâm'a: "Yunus İbn Abdurrahman, marifetin (Allah'ı tanımanın) iktisabı olduğuna (kazanıldığına) inanıyor." dediğimde; şöyle buyurdular: "Hayır, o hata etmiştir. Allah, marifeti dilediğine verir. Bunu bazılarında sabit kılar, bazılarında ise emanet bırakır. Sabit kılınan, Allah'ın asla geri almayacağı şeydir. Emanet verilen şey de insana verilip sonradan geri alınan şeydir.

21- Safvan İbn Yahya şöyle diyor: Hz. Rıza aleyhi's-selâm'dan "Kulların marifet (Allah'ı tanıma) konusunda herhangi bir rolü var mı?" diye sorduğumda İmam: "Hayır, yoktur." buyurdular. Marifet hususunda sevapları var mı? dediğimde de: "Evet, vardır. Allah onlara, hem marifet vermiş, hem de doğruyu⁽⁴⁴⁷⁾ ihsan etmiştir." buyurdular.

447- Hadisin metninde "doğru" anlamına gelen "savap" kelimesi geçmişse de sruya uyumlu olarak aslında "sevap" olduğu ve nakilde hata yapıldığı muhtemeldir. Bu ihtimale göre şöyle tercüme edilmelidir: "Allah onlara, hem marifet vermiş, hem de sevap ihsan etmiştir."

22- Fuzayl İbn Yesar şöyle diyor: Hz. Rıza *aleyhi's-selâm*'dan, "Kulların fiilleri mahlûk mu, değil mi?" diye sordum. Hz. Rıza *aleyhi's-selâm*: "Allah'a andolsun ki, onlar mahlûktur." buyurdular. –İmam'ın fiillerin mahlûk olmasından maksadı takdiri yaratılıştır, yoksa tekvini değil.- Daha sonra şöyle buyurdular: "İman, İslâm'dan bir derece üstündür, takva da imandan bir derece üstündür, insanlara yakından daha üstün bir şey de verilmemiştir."

23- "Kulların en seçkini kimlerdir?" diye sorduklarında: "Kulların en iyisi, iyi iş yaptığında hoşnut olan, kötü iş yaptığında mağfiret dileyen, kendisine bir nimet verildiğinde şükreden, sıkıntıya düştüğünde sabreden ve sinirlendiğinde de affeden kimsedir." buyurdular.

24- "Tevekkülün haddi nedir?" diye sorduklarında: "Allah'tan başka hiçbir kimseden korkmamaktır." buyurdular.

25- Evlenirken yemek vermek sünnettir.

26- İmanın dört rüknü vardır: Allah'a tevekkül etmek, Allah'ın kazasına rıza göstermek, Allah'ın emrine teslim olmak ve işleri Allah'a bırakmak. Salih kul (Mümin-i Âl-i Firavun) şöyle dedi: "**Ben işimi Allah'a bırakıyorum... (Bunun üzerine) Allah onların düzenlerinin kötülüklerinden onu korudu.**"⁽⁴⁴⁸⁾

27- Bir yudum suyla bile olsa sila-ı rahimde bulun. En iyi sila-i rahim, akrabaya eziyet etmemektir. Allah Teâla kitabında şöyle buyurmuştur: "**Sadakalarınızı minnet ve eziyet ederek batıl etmeyin.**"⁽⁴⁴⁹⁾

28- Hilim (olgunluk) ve ilim, derin anlayışın nişanelerindedir. Susmak, hikmet kapılarından bir kapıdır. Susmak (boş yere konuşmamak) muhabbet kazandırdığı gibi her hayrın da kılavuzudur.

29- Ailesini geçindirmek için rızık peşinde olan kimsenin mükâfatı, Allah yolunda cihad eden kimsenin mükâfatından daha fazladır.

30- İmam hazretlerine: "**Nasıl sabahladınız?**" dediklerinde şöyle buyurdular: Yakınlaşan bir ecel, (azalan bir ömür) ve korunan bir amelle sabahladım; ölüm yanı başımızda beklemekte; ateş arkamızda durmakta ve bize ne yapılacağını da bilmiyoruz.

31- Asaletinde güvenilirlik, tabiatında kerem, ahlâkında sebat, nef-

448- Mü'min / 44,45.

449- Bakara / 264.

sinde şeref ve kalbinde Allah korkusu bulunmayan kimseden, dünya ve ahiret işlerinden hiçbirini için hayır bekleme.

32- Karşı karşıya gelen iki gruptan, ancak affı çok olan grup (Allah tarafından) yardım görür (zafere kavuşur).

33- Cömert, yemeğini yesinler diye halkın yemeğini yer. Ama cimri, yemeğini yemesinler diye halkın yemeğini yemez.

34- Biz tıpkı Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* gibi verdiği sözü yerine getirmeyi kendisi için borç bilen bir Ehlibeyt'iz.

35- Öyle bir gün gelir ki, afiyet (rahatlık) on cüz' olur: Dokuz cüz'ü insanlardan uzaklaşmakla ve bir cüz'ü de susmakla sağlanır.

36- *Muammer İbn Hallad İmam aleyhi's-selâm'a: "Allah ferecinizi (kurtuluşunuzu) yakın eylesin."* dediğinde buyurdular ki: "Ey Muammer, bu ferec sizin kendi ferecinizdir. Bana gelince, Allah'a andolsun ki, o benim için, içinde bir avuç kavut bulunan ağzı mühürlü dağarcıktan başka bir şey değildir.

37- Güçsüze yardım etmek en iyi sadakadır.

38- Kulda şu üç haslet olmadıkça imanın hakikatinin kemaline erişemez: "Dinde derin anlayış sahibi olmak, geçimini güzel bir şekilde ayarlamak ve musibetlere karşı sabırlı olmak."

39- *İmam aleyhi's-selâm Ebu Haşim Davut İbn Kasım-ı Caferi'ye şöyle buyurdular: "Ey Davut, bizim Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten dolayı sizin üzerinizde hakkımız vardır; sizin de bizim üzerimizde hakkınız vardır. Bizim hakkımızı bilen hakki (bize) farz olur. Bizim hakkımızı bilmeyenin üzerimizde hakkı olmaz.*

40- Bir gün İmam *aleyhi's-selâm*, Me'mun'un meclisine geldiğinde Zurriyaseteyn (Me'mun'un Şiû veziri) de mecliste hazır bulunuyordu. Gece ve gündüz ile bunların hangisinin daha önce yaratıldığı hakkını da söz açıldı. Zurriyaseteyn, bu meseleyi İmam *aleyhi's-selâm'a* sordu; İmam *aleyhi's-selâm* da: "Cevabı Allah'ın kitabından mı vereyim, yoksa senin bildiğin muhasebe yoluyla mı?" buyurdular. Zurriyaseteyn; "İlk önce muhasebe yoluyla cevap vermenizi istiyorum." dedi. Bunun üzerine İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Siz dünyanın Tali'inin⁽⁴⁵⁰⁾

450- Tali, eski astronomi ilmine göre herhangi bir şeyin talii, o şeyle ilgili farz edilen belirli bir zamanda doğu ufkuyla rastlayan Burçlar Dairesi'nin bir bölümüne denir.

yengeç olduğunu ve yıldızların da en yüksek derecede olduğunu söylemiyor musunuz?"

Zurriyaseteyn; "Evet, öyle söylüyoruz." dedi. İmam aleyhi's-selâm buyurdular ki: "Buna göre, Zühal (Satürn gezegeni), Terazi burcunda, Müşteri (Jüpiter) Yengeç'te, Merih Oğlak'ta, Venüs Balık'ta, Ay Boğa'da, Güneş de göğün ortasında olup Koç burcunda olduğunda, o zaman ancak gündüz olur." Zurriyaseteyn: "Evet, öyledir." dedi ve "Şimdi de Allah'ın Kitabından cevap verin." dedi. İmam aleyhi's-selâm buyurdular ki: Allah'ın kitabından olan delil de şu ayettir: "Ne Güneş'in, Ay'a erişip yetişmesi yararır, ne de gece gündüzden öne geçer"⁽⁴⁵¹⁾ Yani gündüz geceden öncedir.

41- Ali İbn Şuayb şöyle diyor: Hz. İmam Rıza aleyhi's-selâm'ın huzuruna vardığımda Hazret: "Ey Ali, yaşantısı herkesten daha güzel olan kimdir?" diye sordular. Ben de: "Efendim, siz daha iyi bilirsiniz" dedim. İmam aleyhi's-selâm: "Ey Ali, (yaşantısı herkesten daha güzel olan) başkasının yaşantısını kendi yaşantısı sayesinde güzel eden kimsedir." buyurdular. İmam aleyhi's-selâm: "Ey Ali, yaşantısı herkesten daha kötü olan kimdir?" sorduklarında da yine "siz daha iyi bilirsiniz" dedim. İmam aleyhi's-selâm: "Yaşantısı herkesten daha kötü olan, kendi yaşantısı sayesinde bir başkasını barındırmayan kimsedir." buyurdular. Daha sonra İmam aleyhi's-selâm şöyle buyurdular: "Ey Ali, nimetlerin kadrini bilin (onların şükrünü yerine getirin). Çünkü nimetlerin kadri bilinmezse, kaçarlar; kaçtılar mı da bir daha geri dönmezler. Ey Ali, insanların en kötüsü, yardımını (halktan) esirgeyen, (sofrasına kimseyi davet etmeyip) yalnız yemek yiyen ve kölesine kırbaç vuran kimsedir."

42- Bir adam, Fıtır bayramı günü İmam aleyhi's-selâm'a: "Ben bugün hurma ve Hz. Hüseyin'in mezarının toprağıyla iftar ettim." dediğinde İmam aleyhi's-selâm: "Sünnet ve bereketi cemetmişsin." buyurdular.

43- İmam aleyhi's-selâm Ebu Haşim-i Caferi'ye şöyle buyurdular: "Ey Ebu Haşim, akıl Allah'ın bir armağanıdır. Edep zahmetle elde edilen bir şeydir; zahmetine katlanan onu elde eder. Ama zahmet ve zorluğa katlanarak akıl elde etmeye çalışan, ancak cehaletini artırır.

44- Ahmed İbn Ömer ve Hüseyin İbn Yezit şöyle derler: İmam Rıza aleyhi's-selâm'ın huzuruna varıp İmam'a: "Biz nimet ve refah içindeydik,

fakat şimdi durumumuz biraz fark etmiştir; dua edin Allah önceki nimet ve refahımızı geri çevirsin." dedik. İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Ne istiyorsunuz? Padişah olmak mı istiyorsunuz? Tutmuş olduğunuz yolun (Şia mezhebinin) dışında başka bir yolda olup da Tahir (Me'mun'un ordu komutanı) ve Herseme (ordunun ünlü subayı) gibi olmak mı sizi memnun eder?" Ben: "Hayır, Allah'a andolsun ki, bu mezhebin dışında olup da dünya ve dünyada olan bütün servet, altın ve gümüşlerin benim olması, asla beni mutlu etmez" dedim. İmam buyurdular ki, Allah Teâla şöyle buyuruyor: "**Ey Davut ailesi, şükredin; kullarımdan şükretmekte olanlar azdır.**"⁽⁴⁵²⁾ Allah'a iyi zanda bulunun. Kim Allah'a iyi zanda bulunursa, Allah onun zannına göre ona karşı muamelede bulunur. Kim az rızka razı olursa, Allah da onun az amelini kabul buyurur. Kim helal olan az mala razı olursa, geçim masrafı azalır, ailesi refaha kavuşur, Allah dünyanın derdini de, dermanını da ona öğretir ve onu dünyadan salim olarak esenlik yurduna götürür.

45- *İbn Sikkit*⁽⁴⁵³⁾: "*Bugün insanlara hüccet nedir?*" diye sordu; İmam: "Akıldır" diye *buyurdu*. Çünkü insan onunla Allah'a isnat edilen doğruyu anlayıp tasdik eder; Allah'a isnat edilen yalanı anlayıp tekzip eder." *İbn Sikkit*: "*Evet Allah'a andolsun ki cevap işte budur.*" dedi.

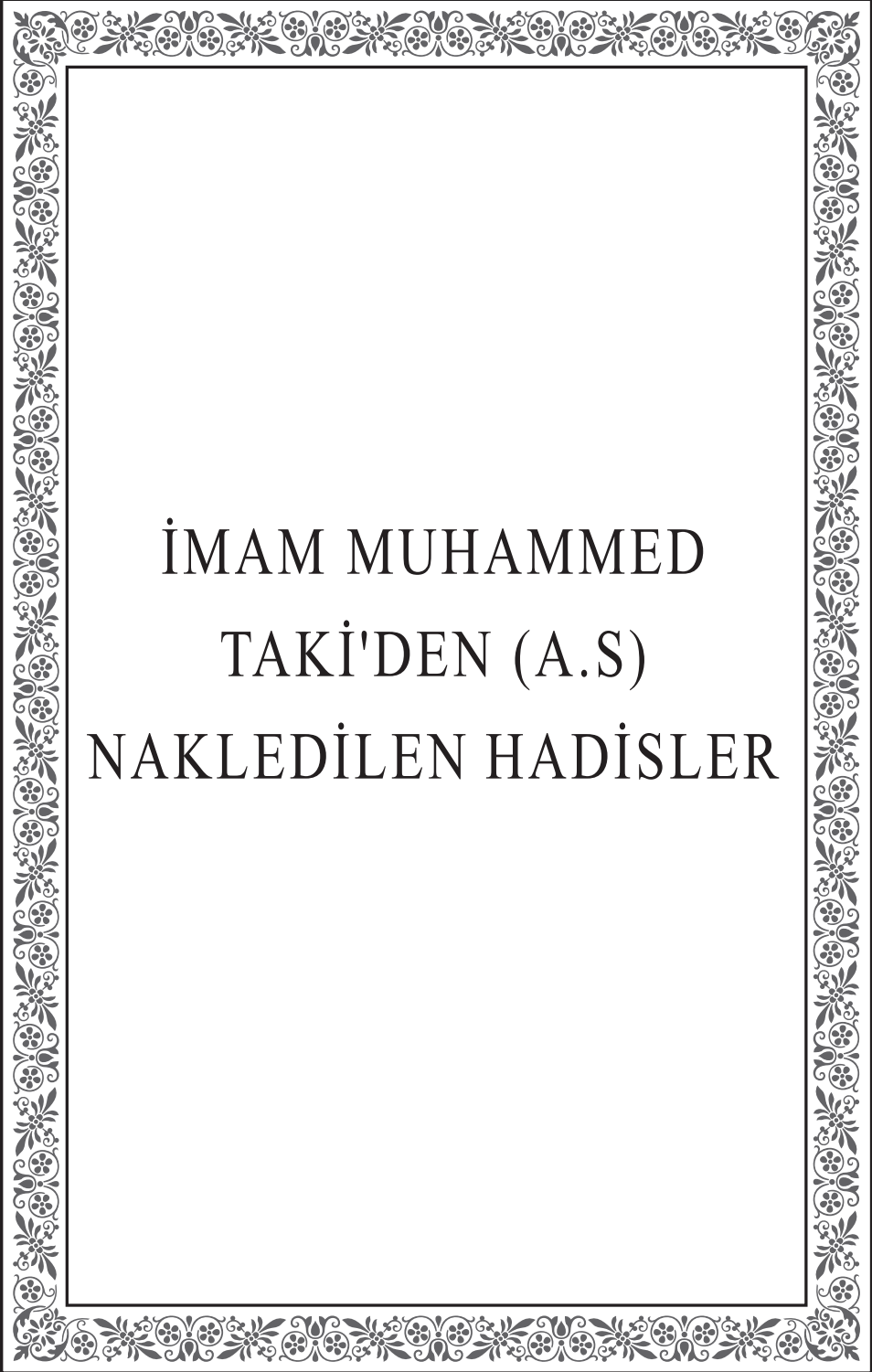
46- Kişi, kişinin elini öpmemelidir. Çünkü bu amel ona tapmak gibidir.

47- Anne ağzından, kız kardeş yanağından, İmam da iki gözü arasından öpülür.

Cimirin rahatlığı, kiskancın lezzeti, çabuk usananın vefası ve yalancının da yiğitliği olmaz.

452- Sebe' / 13.

453- İbn Sikkit, Arap edebiyatını çok iyi bilen, Şia'nın iftihar ettiği, ilim, hürriyet ve yiğitliğiyle tanınmış dinini paraya satmayan bir âlimdi. Zamanın tağutu olan Mütevekkil-i Abbâsî: "Ey İbn Sikkit, benim oğullarımı mı daha fazla seviyorsun, yoksa Hasan ve Hüseyin'i mi?" dediğinde İbn Sikkit yiğitçe şöyle cevap verdi: "Allah'a andolsun ki, Ali (a.s)'ın hizmetçisi olan Kanber'i bile senden ve senin oğullarından daha fazla seviyorum." İmamet ve hürriyet yolunda gösterdiği bu cesaret sonucu özgürlük ve izzet-i nefis suçuyla Mütevekkil-i Abbâsî'nin emriyle dili ağzından çıkartılarak şehit edildi.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text.

İMAM MUHAMMED
TAKİ'DEN (A.S)
NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Muhammed Taki'den (a.s), Zühhd, Hikmet, Öğüt ve Benzeri Konularda Nakledilen Hadisler

İmam'ın (a.s), İhram Halinde Bir Av Öldüren Kimsenin Hükümü Hakkında Verdiği Cevap

Me'mun, kızı Ümm-ü Fazl'ı, İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm*'la evlendirmeye karar aldığı anda, yakın akrabaları toplanıp Me'mun'a şöyle dediler: *"Ey Emire'l-Müminin, Allah aşkına, sahip olduğumuz makamı ve giydiğimiz izzet elbisesini (yani hilafet makamını), Beni Abbas hanedanından çıkarma. Bizimle, Ali evlatları arasında eskiden beri var olan ihtilafları biliyorsun."*

Me'mun şöyle dedi: "Susun, Allah'a andolsun ki ben, onun (İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm*'ın) hakkında hiçbirinizin sözünü kabul etmeyeceğim."

Onlar: "Ey Emire'l-Müminin, kendi kızını ve gözünün nurunu, Allah'ın dininin hükümlerini bilmeyen, helâli haramdan ve farzı sünnetten ayırt edemeyen bir çocukla mı evlendiriyorsun?⁽⁴⁵⁴⁾ Onun edep öğrenmesi, Kur'ân okuması ve helâli haramdan ayırt etmesine kadar beklesen daha iyi olur." dediler.

Me'mun: "O sizin hepinizden daha fakihdir" dedi ve şöyle devam etti: "O, Allah'ı, Resulünü, sünnetini ve ahkâmını (sizden) daha iyi biliyor. O, Kur'ân okumakta, Kur'ân'ın muhkem ve müteşabihini, nasih ve mensuhunu, zahir ve batınını, has ve âmmını, tenzil ve tevilini bilme hususunda hepinizden daha üstündür. Dilediğiniz şeyi ondan sorun;

454- İmam Muhammed Taki (a.s), o zaman dokuz yaşında idi.

eğer durum, dediğiniz gibi olursa, sözünüzü kabul ederim. Ama benim dediğim şekilde olursa, o zaman onun, sizin yerinize geçmesi gerektiğini anlamış olurum."

Bunun üzerine mecliste hazır bulunanlar, Me'mun'un yanından ayrılıp o günün baş kadısı olan Yahya İbn Eksem'i çağırdılar. Meseleyi ona açıp, İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm*'ın cevabını bilemeyeceği zor bir fikhî mesele hazırlamasını istediler; bu iş için ona özel hediyeler vaat ettiler.

Onlar ve İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm* Me'mun'un meclisinde bir araya geldiklerinde, onlardan biri "*Ey Emire'l-Müminin! Yahya İbn Eksem'in soru sormasına müsaade eder misiniz?*" dedi.

Me'mun: "*Ey Yahya! Ebu Cafer'in⁽⁴⁵⁵⁾ fıkhîta ne derecede yüce makama sahip olduğunu bilmen için dilediğin fikhî soruyu ondan sor.*" dedi.

Yahya: "*Ey Ebu Cafer! Allah seni salihlerden kılsın, ihram hâlinde bir av öldüren şahıs hakkında ne dersin?*" dedi.

İmam Cevad⁽⁴⁵⁶⁾ *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular:

"Avı harem dışında mı öldürmüş, içerisinde mi? Söz konusu kimse hükme âlim miydi, cahil miydi? Kasıtlı olarak mı bu işi yapmış, kasıtsız olarak mı? Avlayan adam köle miydi, hür müydü? Çocuk muydu, büyük müydü? İlk defası mıydı, daha önceden de bu işi yapmış mıydı? (Avlanan hayvan) kuşlardan mıydı, yoksa başka türden mi? Kuş ise yavru muydu, yoksa büyük müydü? Avlayan, bu işi tekrarlamak isteyen birisi mi, yoksa yaptığından pişman olan biri mi? Bu işi geceleyin ve o hayvan yuvasında bulunduğu bir zamanda mı yapmış, yoksa gündüz ve açıkta mı? Bu adam, hac ihramında mıydı, yoksa Umre ihramında mı?"

(Bu sorular karşısında) Yahya donup kaldı; onun bu hâlini mecliste bulunanların hepsi anladı ve Ebu Cafer'in verdiği bu cevap herkesi şaşkına döndürdü.

Me'mun: "*Ey Ebu Cafer! Nikâh hutbesini okuyayım mı?*" dedi. İmam *aleyhi's-selâm*: "*Evet, okuyabilirsin ey Müminlerin Emiri*" diye buyurdular.

455- Ebu Cafer, İmam Muhammed Taki'nin künyesidir.

456- İmam Muhammed Taki'nin lakaplarından biri de "Cevad"dır.

Bunun üzerine Me'mun, şu hutbeyi okudu: "Nimetine ikrar olsun diye Allah'a hamt ederim. Azametini yüceltmek için O'ndan başka bir ilâh olmadığına şahadet ederim. İsmi geldiğinde Muhammed'e ve Ehlibeyt'ine Allah'ın selâmı olsun. Allah'a hamt ve Peygamber'e salât ve selâmdan sonra; Allah'ın bütün mahlûkata olan kesin hükümlerinden biri de onları, helal yolla haramdan ihtiyaçsız kılmasıdır. Allah-u Teâla buyuruyor ki: **"İçinizden evli olmayanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin; eğer fakir iseler, Allah kendi fazlından onları zengin eder. Allah geniş nimet sahibidir, bilendir."**⁽⁴⁵⁷⁾ Muhammed İbn Ali (İmam Cevad *aleyhi's-selâm*), Abdullah'ın (Me'mun'un) kızı Ümm-ü Fazl'a evlenme teklifinde bulundu, beş yüz dirhem ona mihir tayin etti ve ben de (kızımı) ona tezvîc ettim. Ey Eba Cafer! Kabul ediyor musun?" İmam *aleyhi's-selâm*: Ben de bu evliliği, bu miktar mihirle kabul ettim." buyurdular.

Me'mun, nikâh töreninden sonra bir düğün ziyafeti düzenledi; yakınlarını, önde gelenleri ve devlet memurlarını kendi makam ve mevkilerine göre ödüllendirdi ve her sınıfa, layık olduğu miktarda bağışta bulundu.

Mecliste bulunanların çoğu dağıldığında Me'mun: "Ey Ebu Cafer! Eğer uygun görüyorsanız, av öldürmekle ilgili bu sınıfların her birine farz olan keffareti bize açıklayınız." dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* buyurdular ki: "Eğer ihram hâlinde olan şahıs, harem dışında bir av öldürürse ve av büyük kuşlardan olursa; keffaret olarak bir koyun kurban kesmelidir. Eğer bu amel harem dâhilinde yapılmış olursa, keffareti iki kat olur.

Eğer harem haricinde bir kuş yavrusunu öldürmüş olursa, o zaman keffaret olarak süttten kesilen bir kuzu kurban kesmelidir; kuş yavrusunun kıymetini vermesi gerekmez. Çünkü bu işi haremde yapmamıştır. Ama eğer bu işi harem dâhilinde yaparsa, bir kuzu kurban kesmeli, ayrıca kuş yavrusunun kıymetini de vermelidir.

Eğer (harem dışında avladığı) yabani hayvanlardan olursa; zebra için keffaret olarak bir inek kurban kesmelidir; deve kuşu içerse, bir dişi deve kurban etmelidir. Eğer buna gücü yetmezse, altmış fakiri

doymalıdır; buna da gücü yetmezse, on sekiz gün oruç tutması gerekir. Eğer (öldürdüğü) bir inek olursa, keffaret olarak bir inek kurban kesmelidir; buna gücü yetmezse, otuz fakiri doyurmalıdır; buna da gücü yetmezse, dokuz gün oruç tutmalıdır. Eğer avladığı hayvan bir ceylan olursa, keffaret olarak bir koyun kurban etmelidir; buna gücü yetmezse, on fakiri doyurmalıdır; buna da gücü yetmezse, üç gün oruç tutmalıdır.

Eğer bunları haremın dâhilinde yapmış olursa, cezası iki kat olur. **"...Cezası Kâbe'ye götürülen bir hayvanı kurban etmektir."**⁽⁴⁵⁸⁾ Bu, farz olan bir haktır.

Eğer bu işi hac ihramında iken yapmış olursa, **"Kâbe'ye götürülen kurbanlığı"**⁽⁴⁵⁹⁾ farz bir hak olarak Mina'da halkın kurban kestiği yerde kesmelidir. Ama bu işi Umre ihramında yapmış olursa, kurbanlığı Mekke'de Kâbe'nin etrafında kesmelidir. (Keffaretin) iki kat olması nedeniyle de kıymeti miktarınca da sadaka vermelidir.

Eğer bir tavşan veya tilki avlarsa, bir koyun kurban kesmeli ve koyunun kıymeti miktarınca da sadaka vermelidir.

Eğer haremın güvercinlerden birini öldürürse, keffaret olarak bir dirhem sadaka vermeli ve bir dirhemle de haremdeki güvercinler için yem almalıdır. Güvercin yavrusu için yarım dirhem, yumurtası için de dirhemın dörtte birini (sadaka) vermelidir.

İhramlı bir şahsın, bilgisizlik yüzünden veya yanlışlıkla yapmış olduğu herhangi bir işin, av hariç, keffareti yoktur. Ama av için, ister, bilgisizlik yüzünden yapmış olsun, ister bilerek, ister yanlışlıkla yapmış olsun, ister kasıtlı, keffaret vermesi gerekir.

Kölenin yapmış olduğu işlerin keffareti, efendisine farz olan miktarda, efendisinin üzerinedir. Ama balığ olmayan çocuğun yaptığı işlerin keffareti yoktur.

Eğer ihramda olan kimse bu işi yapmayı tekrarlırsa o, Allah'ın kendisinden intikam alacağı kimselerdendir. Eğer ihram hâlinde, avı başkasına gösterir ve başkası onu öldürürse (yine) ihramda olan kimseye keffaret farz olur. Eğer bu işten vazgeçmezse, keffaretin yanı sıra

458- Mâide / 95.

459- Mâide / 95.

ahirette azaba duçar olur. Ama eğer pişman olup tövbe ederse, keffaret verdikten sonra artık ahirette azap edilmez.

Eğer avlama niyeti olmaksızın geceleyin yanlışlıkla yuvalarına dokunursa, üzerine bir şey farz olmaz. Ama eğer onu avlarsa, ister gece olsun, ister gündüz, üzerine keffaret farz olur.

Hac için ihrama giren kimse, kurbanlığı Mekke'de kesmelidir.

Me'mun, bu hadisin İmam *aleyhi's-selâm*'ın dilinden yazılmasını emretti. Daha sonra bu evliliği istemeyen akrabalarına dönüp şöyle dedi: "İçinizde böyle cevap verebilecek bir kimse var mıdır?" Akrabaları: "Val-lahi yoktur; kadı da böyle cevap veremezdi." dediler. Sonra: *Ey Emire'l-Müminin, sen onu bizden daha iyi tanıyormuşsun.*" dediler.

Bunun üzerine Me'mun şöyle dedi: "Yazıklar olsun size! Siz bu hanedanın, gördüğünüz (normal) insanlar gibi olmadığını bilmiyor musunuz? Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'in* Hasan ve Hüseyin *aleyhime's-selâm*'ın çocukken biatlerini kabul ettiğini ve başka hiçbir çocukla biatleşmediğini bilmiyor musunuz? Ve babaları Ali *aleyhi's-selâm*'ın, dokuz yaşında iken Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'e* iman ettiğini, Allah ve Resulünün de, onun imanının kabul ettiklerini ve başka hiçbir çocuğun imanının kabul edilmediğini ve Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih*, ondan başka hiçbir çocuğu iman etmeye davet etmediğini bilmiyor musunuz? Yine bu neslin birbirlerinden olan tek bir zürriyet olduğunu ve öncekileri için geçerli olan şeylerin sonrakileri hakkında da geçerli olduğunu bilmiyor musunuz?"

İlginç Bir Mesele

Me'mun, Yahya İbn Eksem'den: "İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm*'ın, cevabını vermekten aciz kalacağı zor bir mesele sormasını istedi.

Yahya: "Ey Ebu Cafer! Zina yapan bir kişinin zina yaptığı kadınla evlenmesi hakkında ne dersin; bu helal midir?" diye sordu.

İmam Muhammed Taki *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdu: "Kendi nütfesi veya başkasının nütfesinden temizlenene (hamile olup olmadığı anlaşılan) kadar sabretmelidir. Çünkü onun kendisiyle ilişkide bulunduğu gibi başkasıyla da ilişkide bulunması mümkündür. (Hamile olmadığı anlaşıldıktan) Sonra isterse onunla evlenebilir. Bu kadın, bir kişinin, ilk

önce hurmasını haram olarak yediği ve daha sonra da onu satın alarak hurmasını helal olarak yediği bir hurma ağacına benzer."

Bunun üzerine, Yahya susup kaldı. Daha sonra İmam Cevad *aleyhi's-selâm*, Yahya'ya yönelerek: "Ey Ebu Muhammed! Bir erkeğe sabahleyin haram, kuşluk vakti helal, öğle vakti haram, öğleden sonra helal, ikinci vakti haram, akşamleyin helal, gece yarısı haram, şafakta helal, güneş yükseldiğinde haram ve yine öğle vakti helal olan bir kadın hakkında ne dersin?" dedi.

Yahya ve diğer fakihler, İmam'ın bu sorusundan şaşkına dönüp cevabını vermekten aciz kaldılar.

Me'mun: "Ey Ebu Cafer! Allah seni aziz kılsın, kendiniz bu meseleyi bize açıklayın." dedi.

İmam *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: "Şu şekilde olur: Adamın biri kendine helal olmayan bir cariye bakar sonra onu satın alır, helal olur; sonra azat eder, neticede ona haram olur; sonra onunla evlenir, helal olur; sonra zihar eder (senin sırtın annemin sırtı gibidir der), haram olur; sonra ziharın keffaretini verir, helal olur; sonra (bir defa) boşar haram olur; daha sonra talaktan rucu' eder, helal olur; sonra İslâm'dan çıkar, kadın kendisine haram olur, sonra tövbe ederek İslâm'a döner, önceki nikâhıyla (yeni bir nikâha ihtiyaç olmaksızın) karısı kendisine helal olur. Nitekim Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alihi* kendi kızı Zeyneb'in Ebu'l-Âs İbn Rabi ile olan önceki nikahını, Müslüman olduğunda da geçerli kabul ettiler.

Kısa Sözleri

1- Adamın biri: "*Bana nasihat edin.*" deyince İmam (a.s): "Kabul eder misin? diye sordu. O adam: "*Evet, kabul ederim.*" dedi. İmam şöyle buyurdular: "Sabrı kendine yastık et, fakirlikten çekinme, şehvetleri (lezzetleri) terk et, heva ve hevese muhalefet et ve bil ki, Allah'ın gözünden uzaklaşamazsınız. Öyleyse nasıl bir hâlde olacağına dikkat et."

2- Allah-u Teâla peygamberlerden birine şöyle vahyetti: "Dünyadan el çekmen (zahit olman), sana peşin bir rahatlık kazandırır. Her şeyden kopup bana yönelmen, seni bana aziz kılar. (Sonuçta bunların

hepsi kendin içindir.) Ama benim için düşmanımla düşman veya dostumla dost oldun mu?"

3- İmam için götürülmekte olan değerli bir kumaş, yolun yarısında çalınır. Kumaşı götürmekle sorumlu olan şahıs, bir mektup yazarak olayı İmam'a bildirir. Bunun üzerine İmam kendi mübarek yazısıyla şöyle bir mektup yazar: "Bizim hem canımız ve hem de malımız Allah'ın, tatlı bağışlarından ve emanet edilen ödünçlerindedir. Dilediği şeyden, bizi memnunluk ve hoşnutlukla faydalandırır. Dilediği şeyi de, ecir ve sevap karşısında bizden alır. Kimin sabırsızlığı, sabrına galip gelirse, eciri yok olur. Biz bu durumdan Allah'a sığınırız."

4- Kim bir işe şahit olur da onu sevmese o işte bulunmayan kimse gibi olur. Kim de bir işte bulunmayıp da o işe razı olursa, o işte bulunan kimse gibi olur.

5- Kim bir konuşanı dinlerse, ona tapmış olur. Konuşan Allah'tan konuşursa, dinleyen Allah'a tapmış olur; konuşan Şeytan'ın dilinden konuşursa, dinleyen Şeytan'a tapmış olur.

6- Davut İbn Kasım şöyle diyor: İmam Cevad'dan "*Samed*" in manası nedir?" diye sordum. İmam (a.s): "Samed boşluğu olmayandır." dedi İmam'a "*Samedden maksat içi olmayandır diyorlar.*" dedim. İmam: "İçisi olan her şeyin boşluğu da vardır." diye buyurdular.

7- Ebu Haşim-i Caferi şöyle diyor: "İmam *aleyhi's-selâm*'ın, Me'mun'un kızı Ümm-ü Fazl ile evlendiği gün İmam'a: "*Ey mevlam, bugünün bereketi bize çok büyüktür.*" dedim. İmam (a.s) buyurdular ki: "Ey Ebu Haşim, bugün Allah'ın bereketleri bize çok büyüktür?" Ben, "*Evet, öyledir ey mevlam; bugün ne söylemem gerekir?*" dedim. İmam: "Hayrın sana ulaşması için hayır söyle." buyurdular. "*Ey mevlam, dikkatle bunu yapacağım.*" dedim. İmam *aleyhi's-selâm*: "Bu durumda hidayete kavuşur ve hayırdan başka bir şey görmezsin." diye buyurdular.

8- İmam dostlarından birine şöyle yazdı: "Bu dünyada birbirimizden ayırırız. Ama (ahirette) kimin fikri ve inancı, arkadaşının fikir ve inancının aynısı olursa, nerede olursa olsun o da onunla birlikte olur. Asıl yerleşme yurdu, ahiret yurdudur."

9- Tövbeyi geciktirmek, aldanmaktır. Vazifeleri hep sonraya ertelemek ise şaşkınlıktır. (Günah işlemek amacıyla) Allah'a karşı bahane aramak, helak olmaya sebep olur. Günah işlemekte ısrar etmek,

kendini Allah'ın tuzağından güvende bilmenin sonucudur. (Oysa) "... Allah'ın tuzak kurmasından, hüsrana uğrayan topluluktan başkası güvende olmaz."⁽⁴⁶⁰⁾

10- İmam *aleyhi's-selâm*'ı, Medine'den Kûfe'ye götüren bir deveci, İmam ona ücret olarak dört yüz dinar verdiği hâlde yine çene çalınca şöyle buyurdular: "Sübhanellah, kulların şükürü kesilmezse, Allah'ın bol bağışının kesilmeyeceğini bilmiyor musun?"

11- Kadınların Resulullah *salla'llahu aleyhi ve alih'e* biat etmesi şöyle idi: Resulullah elini, içerisinde su bulunan bir kaba daldırıp çıkarıyor, daha sonra kadınlar, Allah'a ikrar ve iman, Resulünün de kendilerinden aldığı ahdi tasdik etmek amacıyla ellerini o kabın içerisine daldırıyorlardı."

12- Bir şeyi (iş) sağlamlaşmadan önce açıklamak, o şeyin (işin) bozulmasına sebep olur.

13- Mümin, Allah'tan olan bir başarıya, nefsinden olan bir öğütçüye ve nasihatçinin da nasihatini kabul etmeye muhtaçtır.

İMAM ALİ NAKİ'DEN
(A.S) NAKLEDİLEN
HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Ali Naki'den (a.s) Hikmet, Nasihat, Güzel Ahlâk,
Takva ve Zühd Hakkında Nakledilen Hadisler

İmam'ın (a.s) Cebir ve Tefviz⁽⁴⁶¹⁾ Ehlinin Reddi ve Cebirle Tefvizin Arasında Yer Alan Hadd-ı Vasatın İspatı Hakkındaki Mektubu

Bu Muhammed İbn Ali tarafından gönderilen bir mektuptur:

Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi sizlerin ve hidayet yoluna uyanların üzerine olsun.

Mektubunuz ulaştı, zikrettiğiniz şeyleri anladım; kader bahsine dalarak dininiz hakkında ihtilafa düşmüşsünüz, bazılarınız cebre, bazılarınız ise tefvize inanmıştır. Bu mesele hakkında işiniz tefrikaya, birbirinizle ilişkiyi kesmeye ve aranızda düşmanlık belirmeye kadar varmış. Nihayet bu meselenin izahı hakkında benden görüş belirtmemi istemişsiniz; bunların hepsini anlamış bulunmaktayım.

Allah size rahmet etsin, şunu bilmelisiniz ki, biz nakledilen birçok rivayet ve hadislere baktık; Allah'ı tanıyan ve İslâm'ı kabul eden bütün fırkaların elinde mevcut olan hadis ve rivayetlerin iki kısımdan ibaret olduğunu gördük. Bu hadisler ya kabul edilmesi gereken hakır veya reddedilmesi gereken batıl. Bütün ümmet, aralarında hiçbir ihtilaf ol-

461- Bir işi birisine bırakmak; tefviz ehlinen maksat; Allah'ın, insanların işlerini kendilerine bıraktığına inanan ve tarihte Kaderiyye fırkası diye tanınan fırkadır. Cebriyye fırkası ise bunun aksine yaratıkların bütün işlerinde mecbur olduklarına inanan fırkadır.

maksızın Kur'ân'ın hak olduğunda görüş birliğindedir. Bütün fırkalar Kur'ân'ın hakkaniyeti ve doğruluğunu itiraf etmişlerdir. Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* şöyle buyurmuştur: "Ümmetim dalalet üzere birleşmez." Böylece ümmetin, üzerinde ittifak ettiği ve birbirleriyle ihtilaf etmedikleri her şeyin hak olduğunu bildirmiştir. Kur'ân haktır, onun Allah tarafından indirildiği ve doğruluğu hakkında ümmet arasında hiçbir ihtilaf yoktur. Öyleyse Kur'ân bir hadisi teyit eder, ümmetten bir grup da onu inkâr etmeye kalkışırsa, Kur'ân'ın doğruluğunun herkesçe kabul edilmiş olması ilkesi hükmüyle, tereddütsüz onun doğruluğunu kabul ve ikrar etmeleri gerekir. Bu durumda, onu inkâr etmekten vazgeçmezlerse, (o zaman) dinden çıkmaya mahkûm olurlar.

Kur'ân'ın tasdik ve teyit ettiği ve doğruluğuna Kur'ân'dan şahit gösterebileceğimiz ilk hadis, Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'ten nakledilen, kitaba uygun olan ve hiçbir söz onunla çelişmeyen şu hadistir; Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* buyurmuştur ki: "Ben sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum: Allah'ın kitabını ve yakınlarım olan Ehlibeyt'imi, bunlara sarıldığınız müddetçe sapıklığa düşmezsiniz ve bu ikisi havuzun (Kevser'in) kenarında bana ulaşınca kadar birbirinden ayrılmazlar."

Bu hadisin doğruluğuna delil olarak Kur'ân'da apaçık şahit bulunmaktadır. Mesela şu ayet gibi:

"Sizin veliniz, ancak Allah ve O'nun resulü, namaz kılan ve rükû halindeyken zekâtı veren müminlerdir. Kim Allah'ı, O'nun Resulünü ve (sözü edilen) müminleri veli edinirse, hiç şüphe yok, galip gelecek olanlar, Allah'ın taraftarlarıdır."⁽⁴⁶²⁾

Ehlisünnet âlimleri konuyla ilgili olarak rivayet etmişlerdir ki, bu ayet Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* hakkında nazil olmuştur. Çünkü Hz. Ali *aleyhi's-selâm* rükû hâlinde yüzüğünü sadaka olarak vermiş, Allah-u Teâla da mezkûr ayeti nazil ederek onu övmüştür. Görüyoruz ki Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih* de şöyle buyurmaktadır: "Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır." Yine Hz. Ali'ye buyurmuştur ki: "Senin bana nispet mevkiin Harun'un Musa'ya mevki gibidir. Ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir." Yine buyurmuştur ki:

"Ali, benim borcumu ödeyen, vaatlerime vefa eden ve benden sonra size halifemdir."

Diğer hadislerin menşe ve kaynağı olan birinci hadis sahih ve müttefakun aleyh'tir, onlardan hiç kimse bu hadis hakkında ihtilaf etmemiştir; bu hadis, ayrıca Kur'ân'a da mutabıktır. Kur'ân ve diğer hadislerin bu hadisi teyit ettiğine göre, ümmetin ister istemez bunu kabul edip ikrar etmesi gerekir. Çünkü bu hadislerin Kur'ân'dan açık delilleri vardır; Kur'ân onlarla muvafıktır, onlar da Kur'ân'la. Daha sonra Hz. Peygamber'den gelen bu hadislerin muhtevası, sadık olan imamlardan da gelmiş ve onları meşhur ve güvenilir bir grup nakletmişlerdir. Bundan dolayı bu hadislere her mümin erkek ve kadının uyması gerekli ve farzdır; inat ehlerinden başka hiç kimse buna karşı çıkmaz. Çünkü Ehlibeyt'in sözleri, Allah'ın sözlerine muttasıl (bağlı)dır. Örneğin, Allah-u Teâla Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

"Gerçek şu ki, Allah ve Resul'ünü incitenler; Allah, onlara dünyada da ahirette de lânet etmiş ve onlar için aşağılatıcı bir azap hazırlamıştır."⁽⁴⁶³⁾

Bu ayetin benzerini Peygamber'in sözlerinde de görmekteyiz; buyurmuştur ki:

"Kim Ali'yi incitirse beni incitmiştir, kim beni incitirse Allah'ı incitmiştir, kim de Allah'ı incitirse, Allah'ın intikamına duçar olur."

Diğer bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

"Kim Ali'yi severse beni sevmiştir, kim de beni severse Allah'ı sevmiştir."

Benî Velîâ kabilesi hakkında da şöyle buyurmuştur: "Allah ve resulünü seven, Allah ve resulünün de kendisini sevdiği kendi nefsim gibi olan birini onlara göndereceğim; Ey Ali, kalk, onlara doğru hareket et."

Hayber Savaşı'nda da şöyle buyurmuştur:

"Yarın öyle bir kişiyi onlara göndereceğim ki, O, Allah'ı ve Resulünü sever; Allah ve Resulü de onu sever. O öyle bir kişidir ki, sürekli hamle eder, kaçmaz ve Allah onun eliyle fethi müyesser kılmadıkça geri dönmez."

463- Ahzab / 57. Peygamber'e eziyet etmek, Allah'a eziyet etmektir; Peygamber'in Ehlibeyt'ine eziyet etmek de Peygamber'e eziyet etmektir.

Böylece Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*, onu (düşmanın üzerine) göndermeden önce zafer müjdesi verdi; bütün ashap acaba bu fazilet kime nasip olacak diye heyecanla bekliyordu. Ertesi gün Resulullah *salla'llâhu aleyhi ve alih*, Ali *aleyhi's-selâm*'ı çağırıp (Yahudîlerin cephesine) göndererek onu bu faziletle seçkin kıldı; ona "Kerrar, gayr-i ferrar"⁽⁴⁶⁴⁾ lakabını verdi ve "Allah ve Resul'ünü seven" birisi diye vasıflandırarak, Allah ve Resul'ünün de onu sevdiğini bildirdi.

Ben bu açıklamayı, söz konusu mevzuuyla ilgili bir delil ve cebir, tefviz ve bunların arasında yer alan hadd-ı vasat hakkında açıklayacağımız şeye bir teyit olarak zikrettim. Yardım ve güç Allah'tandır ve bütün işlerimizde O'na tevekkül ediyoruz.

Biz konuya İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şu hadisiyle başlıyoruz; bu yurmuştur ki:

"Ne cebir doğrudur ve ne de tefviz; doğru olan bu ikisinin arasında yer alan hadd-ı vasattır. Bu ise şunlardan ibarettir: Bedenin sıhhati, yolun açık oluşu, yeterli zamanın olması ve azığın, mesela bineğin varlığı ve insanı işe yönelten sebebin (saikin) var olması."

İşte İmam Sadık *aleyhi's-selâm* bütün faziletleri bu beş şeyde bir araya toplamıştır. Eğer, kulun bunların herhangi birinde noksanlığı olursa o noksanlıktan dolayı sorumluluk ondan kalkar. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* insanların (cebir ve tefviz hakkında) arayıp öğrenmeleri gerekli olan şeylerin esasını açıklamış, Kur'ân bunu teyit etmiş ve Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*'in apaçık sözleri de ona tanıklık etmiştir. Çünkü Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih* ve Ehlibeyt'inin sözleri Kur'ân'ın sınırlarını aşmaz. Dolayısıyla eğer sahih hadisler nakledilir ve onların kanıtları Kur'ân'dan araştırılır, Kur'ân'ın da onlarla muvafık ve onlara bir delil olduğu görülürse, onlara uymak farz olur.

Mektubun evvelinde zikrettiğimiz gibi, inat ehlinden başka hiçbir kimse bunu aşır geçmez. Biz de İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın cebir ve tefviz arasında yer alan hadd-ı vasatı ispat edip, cebir ve tefviz akidesini reddetmekle ilgili olan bu sözü hakkında tahkik yaptığımız zaman, Kur'ân'ın bu sözün doğruluğuna tanıklık ettiğini ve onu tasdik ettiğini görüyoruz.

464- Yani sürekli hamle eden ve düşmandan kaçmayan.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'dan, onun teyidinde diğer bir rivayet de naklolunmuştur. İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'a: "Allah, kulları günah işlemeye mecbur mu kılmıştır?" diye sorulduğunda İmam Sadık *aleyhi's-selâm*: "Allah bundan daha adildir." cevabını verdiler. "Öyleyse, işleri onlara tefviz (havale) mi etmiştir?" denildiğinde de: "Allah bundan daha muktedirdir" buyurdular.

Diğer bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

"İnsanlar kader hakkında üç kısımdır: Bazıları işlerin onlara havale edildiğini sanırlar; bunlar, Allah'ın kudretini zayıf sayıp helak olanlardır. Bazıları Allah'ın kulları günah işlemeye mecbur ettiğini ve onları güç yetiremedikleri hâlde bir şeye mükellef kıldığını zannederler; bunlar da, Allah'ı hükmünde zalim bilip helak olanlardır. Bazıları da, Allah'ın, kulları güçleri kadar mükellef kıldığını ve güçlerinin haricinde olan bir şeyi onlardan istemediğini söylerler ve iyilik yaptıklarında Allah'a şükrederler, kötü iş yaptıklarında da Allah'tan mağfiret dilerler; işte bunlar olgunlaşmış Müslümanlardır.

Böylece İmam Sadık *aleyhi's-selâm* haber vermiş ki: "Kim cebir ve tefvize uyar ve bunlara inanırsa hakka aykırı hareket etmiştir."

Ben (bu beyanla), cebre inananın hataya düştüğünü, tefvizi kabul edenin de batıla duçar olduğunu izah ettim. Dolayısıyla hadd-i vasat bu ikisinin arasında yer almış oldu.

İmam *aleyhi's-selâm*, daha sonra şöyle buyurmuştur:

Ben meseleyi, hakikati arayan kimsenin konuyu daha kolay kavrayabilmesi ve meselenin izahını kolayca araştırabilmesi için bu (üç çeşit) yolların her birine, Kur'ân'ın apaçık ayetlerinin doğruluğuna tanıklık ettiği ve akıllıların tasdik edeceği bazı örnekler veriyorum. Tefvik ve ismet Allah'tandır.

İnananın hatadan kurtulamayacağı cebir akidesine gelince; bu inanç Allah-u Teâla'nın, kulları günah işlemeye mecbur kılıp, bununla birlikte onlara azap edeceğini sanan kimselerin inancıdır. Kim böyle düşünürse, Allah'ı hükmünde zalim bilmiş olur ve O'nun sözünü tekzip ve reddetmiştir. Çünkü Allah-u Teâla buyuruyor ki:

"Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez."⁽⁴⁶⁵⁾

Yine başka bir ayette cehennem ehline hitap olarak buyuruyor ki:

"Bu (azap) da, senin ellerinin önceden takdim ettiği (hazırladığı) şeydir. Hiç şüphe yok ki Allah, kulları için zulmedici değildir."⁽⁴⁶⁶⁾

Yine diğer bir ayette de şöyle buyurmaktadır:

"Şüphe yok ki Allah, insanlara hiçbir şeyle zulmetmez. Ancak insanların kendileri kendilerine zulmederler."⁽⁴⁶⁷⁾

Bu konu hakkında diğer birçok ayet de mevcuttur. Öyleyse kim günah işlemeye mecbur olduğunu sanırsa, günahını Allah'ın üzerine atmıştır ve günahkârlara ceza verdiği için Allah'a, zulüm isnat etmiştir; Allah'a zulüm isnat eden kimse ise, O'nun kitabını tekzip etmiştir ve Kur'ân'ı tekzip eden de ümmetin icmasıyla kâfir olmuştur.

Cebir akidesinin misali şuna benzer ki; kendi nefesine ve dünya malından hiçbir şeye malik olmayan bir köleye sahip olan efendi, onun durumunu çok iyi bildiği hâlde para vermeksizin bir mal almak için onu pazara gönderir, köleye sahip olan efendinin kendisi de istediği malların sahiplerini razı ederek bedeli ödenmeden hiçbir kimsenin o malları almaya cüret edemeyeceğini bilir, öte yandan bu kölenin efendisi kendisini adil, insafı, hekim ve zulüm etmeyen birisi olarak tanıttığı ve kölenin bir şeye malik olmadığını ve kendisinin de istediği şeyin bedelini ona vermediğini ve mal sahibinin de parasız ona bir şey vermeyeceğini bildiği hâlde köleye, alınması gereken malı alıp getirmezsen şöyle böyle yaparım diyerek tehditte bulunur, köle de eli boş pazara gidip efendisinin emrettiği şeyi temin etmek istediğinde mal sahibinin, para vermeden hiçbir şey vermeye hazır olmadığını görerek mecburen ümitsiz ve eli boş olarak efendisinin yanına geri döner ve efendisi de bu durumdan öfkelenir ona işkence yapar.

Acaba bu durumda efendisinin, kölesinin dünya malından hiçbir şeye sahip olmadığını ve ona alınması gereken malın parasını vermediğini bildiği için adalet ve hikmeti gereği onu cezalandırmaması gerekmez mi? Eğer onu cezalandırırsa haksız yere ona zulüm yapmış olmaz mı? Sözüünü ettiği adalet, insaf ve hikmetini de batıl etmiş olmaz mı? Bu durumda eğer onu cezalandırmazsa, o zaman da kendisini ya-

466- Hac / 10.

467- Yunus / 44.

lanlamış olur; çünkü ilk önce yalan yere onu cezalandıracağını söylemişti. Bunların her ikisi de adalet ve hikmetle bağdaşmaz.

Allah-u Teâla zalimlerin söylediği sözlerden daha yücedir.

Öyleyse; cebir veya cebri gerektiren akideye inanan, Allah'ı zalim bilmiş ve O'nu zulüm ve tecavüzle suçlamıştır. Çünkü böyle bir durumda Allah, mecbur kıldığı kimselere azap etmiş olur. Kim, Allah'ın kulları mecbur kıldığını (kendi iradeleri dışında işler yaptırdığını) sanırsa, Allah'a zulüm isnadında bulunmamak için mecburen, Allah, kullardan azabı kaldırmıştır demek zorunda kalacaktır. Kim de Allah'ın, günahkârları azaptan muaf kıldığını sanırsa Allah'ın vaatlerini tekzip etmiştir. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hayır, iş öyle değil; kim bir kötülük işler de günahı kendisini kuşatırsa (artık) onlar ateş ehlidirler, orada temelli kalıcıdırılar".⁽⁴⁶⁸⁾

"Gerçek şu ki, yetimlerin mallarını zulümle yiyenler, ancak ateş yerler, (o mallar, karınlarında ateştir adeta) ve onlar, aevli ateşe girecekler."⁽⁴⁶⁹⁾

"Şüphesiz ayetlerimize karşı küfre sapanları yakında ateşe sokacağız. Derileri yanıp döküldükçe, azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz. Şüphe yok ki Allah, güçlü ve üstün olandır, hüküm ve hikmet sahibidir."⁽⁴⁷⁰⁾

Bu konu hakkında başka birçok ayetler de mevcuttur. Her kim Allah'ın vaatlerini tekzip ederse, Kur'ân'ın ayetini tekzip ettiği için kâfir olur. Bu adam, Allah'ın buyurduğu şu kimselerdendir; **"Yoksa siz kitabın bir bölümüne inanıp da bir bölümünü inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak; kıyamet gününde de azabın en şiddetli olanına uğratılmaktır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir."⁽⁴⁷¹⁾**

Ama bizim akidemiz şöyledir:

Allah-u Teâla kulları, onlara verdiği güçten dolayı kendi amel ve fiillerine göre cezalandırmakta ve aynı güçle de onlara emir ve nehiy de bulunmaktadır.

468- Bakara / 81.

469- Nisâ / 10.

470- Nisâ / 56.

471- Bakara / 85.

Kur'ân'da şöyle buyruluyor:

"Kim bir iyilikle gelirse, kendisine bunun on katı vardır, kim de bir kötülükle gelirse, onun mislinden başkasıyla cezalandırılmaz ve onlar haksızlığa da uğratılmazlar."⁽⁴⁷²⁾

"O gün bir gündür ki herkes, yaptığı her hayrı hazır bir hâlde karşısında bulacak, işlediği kötülükle de kendisi arasında pek uzun bir mesafe olmasını arzulayacak. Allah, sizi kendisiyle sakındırır."⁽⁴⁷³⁾

"Bugün (kıyamet günü) her bir nefis, kendi kazandığıyla karşılık görür. Bugün zulüm yoktur."⁽⁴⁷⁴⁾

İşte bu apaçık kesin ayetler, cebir ve cebre inananları açık bir şekilde reddetmektedir. Kur'ân'da buna benzer çok ayetler vardır; ama konunun fazla uzamaması için onlardan, sadece bir bölümünü zikrettik. Tefvik Allah'tandır.

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın batıl bildiği ve ona inanan ve ona uyanları kusurlu gördüğü tefviz meselesi de şu kimsenin sözüdür ki:

"Allah-u Teâla, kendi emir ve nehyi ile işledikleri amelleri kullara devretmiş ve onları kendi iradelerine bırakmıştır." Böyle bir sözün açıklanmasını ve üzerinde dikkatle durulmasını isteyen kimseler için, Hz. Peygamber'in Ehlibeytin'den olan hidayete ermiş imamların açıkladığı dakik bir nükte vardır: Onlar bu konuda şöyle buyurmuşlardır: "Eğer Allah, gerçekten teklif işini halka bırakmış olsaydı o zaman Allah'ın, halkın seçtiği her şeye rıza göstermesi ve neticede Allah'ın mükâfatına layık olmaları ve yaptıkları hiçbir cinayetten dolayı cezalandırılmamaları gerekirdi."

Bu söz gerçekte şu iki anlamı içermektedir: Ya kullar Allah'a isyan edip kendi akide ve fikirlerini istese de istemese de zorla O'na kabul ettirmişlerdir; böyle bir iş Allah'ın kudretinin zaafı ve gevşekliğini gerektirir veya şu anlamı içerir ki: Allah-u Teâla'nın onları, istesinler veya istemesinler kendi emir ve nehiyelerine itaat etmeleri için mecbur kılacak bir gücü yoktur, bu yüzden de emir ve yasaklarını ve bunların uygulanmasını onların kendi isteğine bırakmıştır; yani Allah, onları

472- En'âm / 160.

473- Âl-i İmrân / 30.

474- Mü'min / 17.

kendi iradesine itaat ettirmekten aciz olduğundan dolayı iman ve küfürü seçmekte onları yetki sahibi ve muhtar kılmıştır.

Bu mezhebin misali şuna benzer ki, bir adam kendisine hizmet edecek, efendilik makamını tanıyacak, emir ve nehyine uyacak bir köle alıyor, kölenin efendisi, köleye sahip ve muktedir olduğunu iddia ediyor; sonra da köleye emir ve nehyde bulunuyor, itaatine karşı büyük sevap, muhalefetine karşı da elemli azaplar vaat ediyor. Fakat köle, efendisinin iradesine karşı çıkıyor, onun kastettiği emir ve nehyini yerine getirmiyor, onun hiçbir emir ve nehyine itina göstermiyor, serkeşçe kendi dilediğini yapıyor. Efendisi ise emir ve nehyini ona yaptırmaya güç yetiremediğinden dolayı emir ve nehy yetkisini ona bırakıyor, onun yaptığı her amele, kendi isteğine aykırı olsa da razı oluyor; onu bir işin peşine gönderiyor, yapacağı ameli de ona belirliyor, (fakat) köle kendi dilediğini yapıyor, geri döndüğünde de efendisi onun emrettiği şeye aykırı amel yaptığını görünce şöyle diyor: Niçin emrettiğim şeye aykırı davrandın? Köle de ona: Sen kendin işleri bana bıraktın, ben de kendi dilediğim şeyi yaptım. Yetki sahibiyim ve yetki sahibi alıkonulmaz (ve kınanılmaz) diyor.

Öyleyse bu delile göre tefviz de muhaldır.

Bu yüzden mesele, şu iki şeyden birisi değil midir?

a) Ya Efendi kölenin iradesi değil, kendi iradesi üzerine köleyi, emir ve yasaklarına itaat ettirmek gücüne sahiptir ve onu, emir ve nehyettiği şey oranında bir güce sahip kılıyor, bir şey hakkında emir ve nehyde bulunduğu anda sevap ve cezasını ona bildiriyor ve köleye hüccetini (delilini) tamamlamak, adalet ve insaf kapsamında yer vermek ve emir ve nehyinden, teşvik ve tehdidinden dolayı ona vermiş olduğu gücün kaynağını göstermek için ona mükâfat ve cezayı belirterek, itaat ettiğinde mükâfatlandırılacağı ve alıkoyduğu şeyden de kaçınmadığı takdirde cezalandırılacağına dair hem tehdit ve hem de teşvik ediyor. (Elbette ki bu farza göre tefviz batıldır ve iş her yönden efendinin elinde olur.)

b) Veya efendisi aciz ve güçsüzdür; bu sebeple de işi kölesine bırakıyor, ister iyi iş yapsın ister kötü, ister itaat etsin ister isyan. Zira onu cezalandırmaktan ve onu emrine itaat ettirmekten acizdir.⁽⁴⁷⁵⁾ Böyle bir

475- Bu ihtimal, Allah hakkında kesinlikle batıldır.

zaaf ispatlandığında, kudret ve ilâhlık iddiası da yok olduğu gibi, bütün emir ve nehiy, sevap ve ikab (cezalandırma) meselesi de batıl olur; bu söz ise Kur'ân'a ters düşmektedir. Zira Allah-u Teâla Kur'ân'da şöyle buyuruyor:

"Allah, kulları için küfre rıza göstermez ve şükrederseniz sizden razı olur."⁽⁴⁷⁶⁾

"Ey inananlar, Allah'tan nasıl sakınmak gerekiyorsa öyle (O'na yarışır biçimde) sakının ve ancak Müslümanlar olarak ölün."⁽⁴⁷⁷⁾

"Ben, cinleri de, insanları da, yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım. Onlardan ne bir rızık istiyorum ve ne de beni doyurmalarını istiyorum."⁽⁴⁷⁸⁾

Yine başka bir ayette şöyle buyurmaktadır:

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."⁽⁴⁷⁹⁾

"Ey iman edenler, Allah'a ve Resulüne itaat edin, O'nun ayet ve kelimelelerini işittiğiniz hâlde O'ndan yüz çevirmeyin."⁽⁴⁸⁰⁾

O hâlde kim Allah-u Teâla'nın, emir ve nehyini kullarına havale ettiğini sanırsa, Allah'a acizlik isnadında bulunmuştur. O'nu halkın yaptığı her hayır ve şerri kabul etmeye mecbur kılmıştır. Böylece Allah'ın bütün işleri kullara bıraktığını sandığından Allah'ın emir ve nehyini, müjde ve tehdidini, batıl saymıştır. Çünkü işlerin yetkisi kendisine bırakılan kimse, istediği her şeyi yapar, dilerse küfrü, dilerse imanı seçer ve bu işlerden dolayı sorumlu tutulmaz. Dolayısıyla, her kim bu anlamdaki tefvize inanırsa; Allah'ın bütün teşvik, tehdit, emir ve nehiyelerini batıl bilmiştir ve bu kimse şu ayetin kapsamına girer:

"Siz kitabın bir kısmına inanıyor, bir kısmına inanmıyor musunuz? Sizden böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak; kıyamet gününde de azabın en şiddetli olanına uğratılmaktır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir."⁽⁴⁸¹⁾

Allah tefviz ehlinin inandıkları (ve dedikleri) şeylerden çok yücedir.

476- Zümer / 7.

477- Âl-i İmrân / 102.

478- Zariyat / 56,57.

479- Nisâ / 36.

480- Enfâl / 20.

481- Bakara / 85.

Bizim akidemize gelince biz şöyle diyoruz:

Allah-u Teâla, halkı kendi kudretiyle yaratmıştır ve kulluk etme gücünü de onlara vermiştir. Sonra kendi iradesiyle onlara emir ve nehiyde bulunmuştur. Emrine itaat etmeyi onlardan kabul etmiş ve razı olmuştur. Ve onları kendisine karşı günah işlemekten nehyetmiş, isyan edeni kınamış ve buna karşı da onlara ceza vaat etmiştir. Emir ve nehiy yetkisi Allah'a mahsustur, istediği şeyi emreder, istemediğini de nehyeder ve kullarına, emrine uymak ve nehyettiği şeyden kaçmak için verdiği güç ve kudret oranında ceza verir. O'nun adalet, insaf ve yetkin hikmeti açıktır; böylece mazeretleri giderip önceden korkutarak halkın delillerini (bahanelerini) çürütür.

Peygamberleri seçmek O'na mahsustur. Kullarından risale tını ulaştırmak ve onlara hüccetini (delilini) tamamlamak için istediği kimseyi seçer. Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'i* seçti ve onu kendi risaletiyle kullarına gönderdi. Kavminden kâfir olanların bazıları, haset ve kibirlerinden dolayı şöyle dediler:

"Bu Kur'ân iki şehir (Mekke ve Taif)den birinin büyük bir adamına indirilmeli değil miydi?"⁽⁴⁸²⁾

Onların bu sözden kasıtları Ümeyye İbn Ebu Salt⁽⁴⁸³⁾ ve Ebu Mes'ud-i Sekafî⁽⁴⁸⁴⁾ idi. Derken, Allah-u Teâla onların seçimini batıl bilmiş ve görüşlerini geçerli saymayarak şöyle buyurmuştur:

"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırmaktadırlar? Dünya hayatında onların geçimlerini aralarında biz paylaştırdık ve onlardan bir kısmı diğer bir kısmını teshir etmesi (onlara iş gördürüp, görev ve sorumluluk yüklemesi) için bazılarını derece bakımından bazılarından üstün ettik ve Rabbinin rahmeti, onların topladıkları şeylerden daha hayırlıdır."⁽⁴⁸⁵⁾

İşte bunun için işlerden istediğini seçti, istemediğini de nehyetti. Kim itaat ederse, ona sevap verir; kim isyan ederse, onu cezalandırır. Eğer Allah işlerin yetkisini kullara bırakmış olsaydı, o zaman Kureyş'in seçtiği, Ümeyye b. Ebu Salt ve Ebu Mes'ud-i Sekafî'yi de kabul etme-

482- Zuhruf / 31.

483- Mekke'nin ileri gelenlerindedir.

484- Taif'in ileri gelenlerindedir.

485- Zuhruf / 32.

si gerekirdi. Çünkü onların nazarında bu iki şahıs Hz. Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih'ten* daha üstündüler.

Allah-u Teâla, müminleri şu ayetle: "**Allah ve Resulü, bir işe hükmettiği zaman mümin olan bir erkek ve mümin olan bir kadın için kendi işlerinde seçim hakları yoktur.**"⁽⁴⁸⁶⁾ İrşat ettiğinde onlara istedikleri gibi seçme izni vermedi ve Peygamber vesilesiyle ilan edilen emirlere uymak ve nehiylerden kaçınmak dışında onlardan hiçbir şeyi kabul etmedi. Öyleyse kim O'na itaat ederse doğru yolu bulur ve kim isyan ederse sapıklık ve azgınlığa düşer ve emrine uymak ve nehyettiği şeyden kaçınmak için verdiği güçten dolayı hüccet ona tamamlanmış olur. Bu yüzden Allah onu, sevaptan mahrum kılarak ona azap gönderir.

Bu görüş, o iki akidenin hadd-ı vasatıdır; yani ne cebirdir, ne de tefviz. İşte bu görüş Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'ın Abaye İbn Rıb'î el-Esedî'ye buyurduğu sözün aynısıdır. A'baye, Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'dan, kendisiyle oturup kalkılan ve işler yapılan istitaat⁽⁴⁸⁷⁾ hakkında soru sorduğunda Hz. Ali ona şöyle buyurdu:

"İstitaat hakkında soru sordun; acaba sen ona, Allah'ın müdahalesi olmaksızın mı sahipsin, yoksa ona her ikiniz de mi sahipsiniz?"

Abaye susup kaldı.

Hz. Ali yine ona:

"Ey Abaye, söyle bakalım." buyurdu.

Abaye: "Ne söyleyeyim?" dedi.

Hz. Ali: "Eğer ona her ikinizin de sahip olduğuna söylersen, seni öldürürüm (zira bu akide şirktir); eğer, Allah'ın hiçbir müdahalesi olmaksızın senin malik olduğuna derssen yine seni öldürürüm." (çünkü bu küfürdür.)

Abaye: "*Ey Emire'l-Müminin, öyleyse ne söyleyeyim?*" dedi.

Hz. Ali *aleyhi's-selâm*;

"Sensiz ona sahip olan Allah'ın mülkiyetiyle ona malik olduğunu söyle." buyurdular. Eğer onu sana verirse O'nun tarafından bir bağıştır, vermediğinde de O'nun tarafından bir beladır. Seni malik kıldıği her

486- Ahzab / 36.

487- Güç ve imkân sahibi olmak.

şeye O maliktir ve seni kadir kıldığı her şeye yine O kadirdir. İnsanların: "La havle ve la kuvvete illa billâh" dediklerinde Allah'tan havl-u kuvvet istediklerini duymamış mısınız?

Abaye: "Ey Emire'l-Müminin, bu cümlelerin tefsiri nedir?" diye sordu.

Hz. Ali şöyle buyurdu:

Allah'a isyan etmekten kaçınmak, Allah'ın koruması (yardımı) olmaksızın imkânsızdır. Allah'a itaat etmekte de O'nun yardımı olmaksızın bir gücümüz yoktur."

Bu sırada Abaye yerinden sıçrayıp Hz. Ali'nin el ve ayağını öptü.

Yine Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'dan nakledildiğine göre, Necde isminde bir şahıs hazretin huzuruna varıp kendisinden Allah'ı tanıma hakkında şöyle bir soru sorar: "*Ey Emire'l-Müminin, Rabbini nasıl tanıdın?*"

İmam *aleyhi's-selâm*:

"Bana bağışladığı ayırt etme gücü ve bana kılavuzluk eden akıl vasıtasıyla tanıdım."

Necde: "*Acaba sen bu tabiat üzere mi yaratıldın?*"

İmam *aleyhi's-selâm*:

"Eğer böyle yaratılmış olsaydım, o zaman ne bir iyiliğe karşı övülür ve ne de bir kötülüğe karşı kınanırdım; hatta iyilik yapan kötülük yapandan, kınanmaya daha layık olurdu. (çünkü iyi iş yapan o işi seyerek değil de zorla yapmış olurdu.) İşte bundan anladım ki, Allah Kaim ve Baki'dir, O'nun haricindeki bütün şeyler, sonradan meydana çıkan, değişen ve zail olandır. Hiçbir zaman ebedi ve baki olan, zail olan ve sonradan meydana çıkan şeyler gibi değildir."

Necde: "*Ey Emire'l-Müminin, sizi hekim bir kişi görüyorum.*"

İmam *aleyhi's-selâm*:

"Ben ihtiyar sahibi bir kişiyim; dolayısıyla iyilik yapmak yerine kötülük yapacak olursam, buna karşılık cezaya uğrarım."

Yine Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'dan nakledildiğine göre, "İmam *aleyhi's-selâm* Şam (Sıffîn Savaşı'nı)dan döndükten sonra yaşlı bir adam kendilerine: "*Ya Emire'l-Müminin, bizim Şam'a olan hareketimiz, Allah'ın kaza ve kaderiyle miydi?*" diye sorar.

Hz. Ali:

"Evet, ey şeyh, Allah'ın kaza ve kaderi olmaksızın hiçbir dereeden yukarı çıkmadınız ve hiçbir tepeden de aşağı inmediniz."

Yaşlı adam, Hz. Ali'ye: "Ey Emire'l-Müminin, demek çektiğim zahmetler Allah'ın takdiriyle imiş."

Hz. Ali:

"Sus ey şeyh, Allah-u Teâla sizin sevap ve mükâfatınızı, gittiğiniz zaman gidişinizde, durduğunuz zaman duruşunuzda ve döndüğünüz zaman dönüşünüzde, hareket hâlinde, ikamet ettiğiniz menzilde ve döndüğünüz yolda çok büyük kılmıştır. Yaptığınız hiçbir işe zorlanmadınız ve mecbur kılınmadınız. Güya sen bunun kesin bir kaza ve kaçınılmaz bir kader olduğunu sandın. Eğer (durum) böyle olsaydı; o zaman sevap ve ceza, müjde ve korkutmanın bir anlamı kalmazdı ve hiçbir işten ötürü o işi yapan sorumlu tutulamazdı. (Yani bir adam bir işi yaptığında artık ondan sorumlu olmazdı; her şey Allah'a isnat edilirdi.) Bu söz puta tapan ve şeytana uyanların sözüdür. Allah-u Teâla halka, ihtiyarla (iradeyle) amel etmelerini emrettiği gibi azaptan korkmaları için de onları nehyetmiştir. Ne bir kimse O'na itaat etmek için zorlanır ve ne de O'na isyan etmekle O mağlup düşürülür. Gökleri, yeri ve onların arasındakileri boşuna yaratmamıştır. Bu kâfir olan (Allah'ı inkâr eden) kimselerin düşüncesidir. Öyleyse kâfir olanlara, Cehennem ateşinden dolayı yazıklar olsun."

Bu sırada ihtiyar adam ayağa kalkıp, Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm*'ın başını öperek şu içerikte bir şiiri okudu:

*Sen öyle bir imamsın ki sana itaat etmekle,
Kurtuluş günü, Rahman Allah'tan mağfiret bekliyoruz.
Dinimizde şüpheye düştüğümüz şeyleri sen bize açıkladın.
Rabbin, bizden taraf seni Cennet'le mükâfatlandırır.
Şimdi artık zulüm ve isyan olarak yaptığım,
Çirkin işler için bir mazeret yeri kalmadı.*

Görüldüğü üzere Hz. Emirü'l-Müminin Ali *aleyhi's-selâm* halkı, Kur'ân'a uymaya, cebir ve tefvizi reddetmeye yönlendirmiştir. Çünkü cebir ve tefvize inanmış olan, batıla, küfre ve Kur'ân'ı tekzip etmeye yönelmiş olur.

Dalalet ve küfürden Allah'a sığınıyorum. Biz ne cebre inanıyoruz, ne de tefvize; biz, Kur'ân'ın tanıklık ettiği ve Peygamber'in Ehlibeytin-

den olan hidayet imamlarının da inandığı akide üzere bu ikisinin arasında yer alan hadd-ı vasata inanıyoruz; o hadd-ı vasat da Allah'ın bize verdiği güç ve kabiliyete dayalı olan imtihan ve sınamaktır. Allah-u Teâla bizi bu verdiği kudretle, kendisine kul etmiştir.

Kudret ve istitaatle (güç ve yetenekle) imtihan edilmenin misali, kölesi ve çok malı olan bir adamın misaline benzer ki işin akıbetinden haberdar olduğu hâlde kölelerini sınamak ister ve malından bir kısmını onların yetkisine bırakır, masraf edilecek yerleri onlara gösterir ve onlara, o malı harcanması gereken yerlerde harcamalarını emreder. Yine onları, o malı harcanmasını sevmediği yerlerde harcamaktan da nehyeder. Malın ise her iki yönde harcanması mümkündür. Kölelerden biri malı, efendisinin emrettiği ve razı olduğu yerde harcar; diğeri ise efendisinin nehyettiği ve hoşlanmadığı bir yerde harcar. Efendi (maksadına ulaşmak için) köleleri imtihan evine yerleştirir ve o evin onlar için ebedi yer olmadığını ve onun bundan başka bir evi olduğunu ve yakında o eve gideceklerini, orada sevap ve cezanın artık ebedi olacağını onlara bildirir. Bu durumda eğer köle, efendisinin verdiği malı onun emrettiği şekilde harcamış olursa, ona vaat ettiği ebedi sevabı, gideceğini bildirdiği öbür evde ona verecektir. Ama malı efendisinin nehyettiği yerlerde harcamış olursa o zaman da onu, ebedi evde daimi cezaya çarptırır. Efendi, imtihan evinde ikamet için de belirli bir zaman tayin ettiğinden, o zaman dolduğunda hem mal başkasının eline geçer, hem de diğeri bir köle, bu kölenin yerini alır. Oysa efendinin mala ve köleye olan malikiyeti daimidir. (Hiçbir zaman köle ve malın yetkisi onun elinden çıkmaz.) Fakat bu ilk evde oturma müddeti dolmadıkça bu malı ondan almayacağına söz vermiştir. Çünkü adalet, vefa, insaf ve hikmet bu efendinin vasıflarındandır. Bu durumda eğer köle, malı harcanması gereken yerde harcarsa, efendinin, vaat ettiği sevaba vefa etmesi, ona lütufta bulunması ve baki yurttan onu daimi bir nimetle mükâfatlandırması gerekli değil midir? Yine eğer köle, efendisinin ona temlik ettiği malı, şu ilk evde yaşadığı günlerde nehyedilen yerlerde harçayarak efendisinin emrine aykırı davranırsa, o zaman efendisinin onu önceden korkuttuğu, daimi azapla cezalandırmasını hak eder.

Bu durumda onu cezalandırırsa ona zulüm etmiş olmaz. Çünkü önceden her şeyi ona bildirmiştir ve onu gelecekte de haberdar kıl-

mıştır. Onun, vaat ettiği müjde ve tehdidinin gerçekleşmesi de gerekir. Zaten kadir ve egemen olan bir efendi böyle olmalıdır.

(Bu misalde geçen) Efendi, Allah-u Teâla'dır. Köle ise, yaratılmış insanoğludur. Mal, Allah'ın (ona verdiği) geniş kudretidir. İmtihan, hikmet ve kudreti izhar etmesidir. Fani yurt, dünyadır. Efendinin ona malikiyetini başışladığı mal, Allah'ın insanoğluna verdiği güçtür. Allah'ın, malın (güçlerin) harcanmasını emrettiği yerler, peygamberlere itaat ve Allah'tan getirdikleri şeyleri kabul etmektir. Nehyedilen şeyler, şeytanın yollarıdır. Vaadi ise, daimi nimet olan cennettir. Fani olan yurt, dünyadır. Baki kalınacak olan son ev ise ahiret yurdu. Cebir ve tefviz arasındaki kavil (yol), Allah'ın kula verdiği kudret, güç ve yetenek vesilesiyle olan imtihan ve sınamasıdır.

Bunun izahı ise, (Allah'ın verdiği) bütün faziletleri içeren İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın buyurmuş olduğu (ileride zikredeceğimiz) beş özelliğidir. Ben, Allah'ın izniyle Kur'ân'dan olan şahit ve beyanlarla o beş özelliği açıklayacağım.

Bedenin Sıhhatli Oluşu

İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın bu sözünün manası, insanın vücudunun ve duyu organlarının mükemmel oluşu, aklın ve ayırt edebilme gücünün sebatı ve dilin de konuşma kabiliyetinin olmasından ibarettir. Allah-u Teâla bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki biz, Âdemoğullarını yücelttik; onları karada ve denizde (çeşitli araçlarla) taşıdık, onları, tertemiz şeylerle rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın çoğundan bir üstünlükle üstün kıldık"⁽⁴⁸⁸⁾

Allah-u Teâla bu ayetinde Âdemoğullarını, otlayan, yırtıcı ve suda yaşayan hayvanlardan oluşan diğer yaratıklarına, kuşlara ve duyu organlarının idrak ettiği her hareket eden şeye, ayırt etme gücü, akıl ve konuşma kudreti ile üstün kıldığını haber vermiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

"Doğrusu biz insanı, en güzel bir biçimde yarattık."⁽⁴⁸⁹⁾

"Ey insan, üstün kerem sahibi olan Rabbine karşı, seni aldatıp-yanılınan nedir? Öylesine Rab ki seni yarattı, sana düzen içinde bir biçim verdi, seni

488- İsrâ / 70.

489- Tîn / 4.

düzgün bir hâle getirdi. Dilediği bir surette de seni tertip etti."⁽⁴⁹⁰⁾

Bunlara benzer ayetler çoktur.

Öyleyse, Allah'ın insana verdiği ilk nimet, aklın sıhhatidir ve diğer varlıkların çoğundan üstün oluşu da aklın kemali ve açık bir beyan gücüne sahip olması hasebiyledir. Çünkü yeryüzünde hareket sahibi olan her varlık, duygu ve idrakleriyle ayakta duruyor ve tekâmüle erişiyor. Böylece Allah-u Teâla, Âdemoğullarını, duyu organlarıyla idrak edilen diğer varlıklarda mevcut olmayan konuşma gücüyle üstün kılmıştır. İşte bu konuşma gücünden dolayı Allah-u Teâla Âdemoğullarını diğer mahlûkata egemen kılmıştır, öyle ki insan emir ve nehyediyor, diğer varlıklar da onun emir ve nehyine tabi oluyorlar.

Nitekim Allah-u Teâla, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"Sizi doğru yola sevk etmesine karşılık, Allah'ı büyük bilmeniz için onları (hayvanları) boyun eğdirdi".⁽⁴⁹¹⁾

"Denizi de sizin emrinize veren O'dur, ondan çıkan tap taze balıkları yemektesiniz ve giyiminizde ondan süs eşyaları çıkarıp giymektesiniz."⁽⁴⁹²⁾

"Hayvanları da sizin için yarattı, onlarda ısınma ve yararlar vardır ve onlardan yemektesiniz. Akşamleyin otlaktan getirir, sabahleyin otlığa götürürken de onlarda sizin için bir güzellik vardır (zevk alırsınız onlardan). Ancak zorluklara katlanarak varabileceğiniz şehirlere de yüklerinizi taşırlar."⁽⁴⁹³⁾

İşte Allah-u Teâla insana, uyumlu bir yaratılış, konuşma kabiliyeti ve iyiyi kötüden ayırt edebilme yeteneğini ve mükellef kıldığı şeyi yerine getirme gücünü verdikten sonra onu kendine itaat edip emrine uymaya davet ederek şöyle buyurmuştur:

"Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkup-sakının, dinleyin ve itaat edin"⁽⁴⁹⁴⁾

"Allah hiç kimseyi gücünün yettiğinden fazla bir şeyle mükellef kılmaz."⁽⁴⁹⁵⁾

490- İnfitar / 6-8.

491- Hac / 37.

492- Nahl / 14.

493- Nahl / 5-7.

494- Teğabun / 16.

495- Bakara / 286.

"Allah hiç kimseyi verdiği miktardan daha fazla bir şeyle mükellef kılmaz."⁽⁴⁹⁶⁾

Bunlara benzer diğer birçok ayetler de mevcuttur. Demek ki Allah-u Teâla, kulun duyu organlarından birini ondan aldığında, o duyu organına ait olan sorumluluğu da ondan kaldırılır. İşte bunun için buyurmuştur ki:

"Kör olana vebal yoktur, topal olana vebal yoktur..."⁽⁴⁹⁷⁾

Bu sıfatlara sahip bulunan kimselerden, cihad ve bu organlarla yapılabilen bütün vazifeler kaldırılmıştır. Hac ve zekâtı da, mali gücü olan kimseye, ona vermiş olduğu güçten dolayı farz kılmıştır ve fakir kimseye hac ve zekâtı farz kılmamıştır. Bundan dolayı buyurmuştur ki:

"Ona (Ka'be'ye) bir yol bulup güç yetirenlerin gidip o evi ziyaret ederek haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki hakkıdır."⁽⁴⁹⁸⁾

Allah-u Teâla zihâr⁽⁴⁹⁹⁾ hakkında da şöyle buyurmuştur:

"Karılarına zıharda bulunanlar, sonra da dediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaları gerekir.. Ancak buna imkân bulmayanlar için de birbirleriyle temas etmeden önce, kesintisiz iki ay oruç tutma var; buna da güç yetiremeyenler altmış yoksulu doyursun."⁽⁵⁰⁰⁾

Bunların hepsi, Allah-u Teâla'nın kulunu, verdiği güçten daha fazla bir şeyle sorumlu tutmadığına delildir. İşte bu, hilkatın (bedenin) sıhhatidir.

Yolun Açık Olması

Yolun açıklığından maksat, Allah'ın emriyle amel etmekten insanı alıkoyacak bir engelin olmamasıdır. Allah-u Teâla Kur'ân'da, çaresiz olan ve bir yol bulamayan (Mekke'den hicret etmeye güçleri olmayan) mağlup düşürülmüş kimseler hakkında şöyle buyurmaktadır:

496- Talâk / 7.

497- Nur / 61.

498- Âl-i İmrân / 97.

499- Zihâr, bir insanın karısına, "Senin sırtın anamın sırtı gibidir (yani sen, adeta benim anamsın)" diyerek ondan uzaklaşmak, ayrılmak istemesidir.

500- Mücadele / 3,4.

"Ancak yurtlarından göçmek için bir hile (çare), bir yol bulamayan müstazaf erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükümden müstesna."⁽⁵⁰¹⁾

Bunun için Allah-u Teâla, Kur'ân-ı Kerim'de bir çaresi olmayan müstazaflara (el altında kalmış acizlere) kalpleri imanla güvenli olduğu takdirde hiçbir itirazın olmadığını açıklamıştır.

Zamanın Yeterli Olması

Yeterli zamanın olmasından maksat, insanın, Allah'ı tanınmanın kendisine farz olduğu vakitten ölene kadar geçirdiği ömrüdür; yani iyiyi kötüden ayırt etme gücünü elde edip baliğ olduğu vakitten ta ölüm zamanına kadar olan süredir. Öyleyse kim hakkı aramaya koyulur, ama kemale erişmeden ölürse hayır üzere ölmüştür. Nitekim Allah-u Teâla şöyle buyurmuştur:

"Allah ve Resulüne doğru hicret etmek üzere evinden çıkan, sonra kendisine ölüm gelip çatan kişinin ecri, (mükâfatı) kuşkusuz Allah'a aittir."⁽⁵⁰²⁾

Bu adam yeterli vaktin verilmemesi nedeniyle Allah'ın düsturlarına tam olarak amel etmeye muvaffak olmazsa bile mükâfatını alacaktır. Yine Allah-u Teâla, baliğ olmayanlara haram kılmadığı bazı şeyleri, baliğ olanlara haram kılmıştır. Bu konuda şöyle buyuruyor:

"İnanan kadınlara söyle: Gözlerini haramdan sakındırsınlar, ırzlarını korusunlar... süslerini kocalarından... ya da kadınların henüz mahrem yerlerini tanımayan çocuklardan başkasına göstermesinler."⁽⁵⁰³⁾

Böylece kadınları, ziynetlerini çocuklara göstermekten menetmiştir, dolayısıyla (baliğ olanlar için geçerli olan) hükümler çocuklar hakkında geçerli değildir.

Azığın Olması

Azık yani malî kudret ve ilâhî vazifeyi yapmada kulun ihtiyaç duyduğu yeterli yiyecek.

Nitekim Allah-u Teâla konuyla ilgili olarak Kur'ân'da şöyle buyurmuştur:

501- Nisâ / 98.

502- Nisâ / 100.

503- Nur / 31.

"(Allah'a ve Resulüne karşı içten bağlı kalıp hayra çağırınlar oldukları sürece, şüphesiz infak etmek için bir şey bulamayanlara, hiçbir sorumluluk yoktur.) İyilik edenlerin aleyhinde de bir söz yoktur."⁽⁵⁰⁴⁾

Allah-u Teâla'nın infak etmeye bir şey bulamayanların özrünü kabul ettiğini, hac, cihad vb. şeyler için azığı ve bineği olan kimseleri de mazur görmediğini görmüyor musun? Böylece fakirleri de (zekât konusunda) muaf kılmıştır ve zenginlerin mallarında onlar için bir hak belirlemiş ve şöyle buyurmuştur:

"(Sadakalar) kendilerini Allah yolunda adayan fakirler içindir ki, onlar yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremezler."⁽⁵⁰⁵⁾

Böylece onların, mali vecibelerden muaf kılınmasını emredip güçleri yetmediği ve malik olmadıkları şeyler için hazırlanmayı da onlardan istememiştir.

İnsanı İşe Yönelten Sebebin Var Olması

O, insanı her işe sevk eden niyetten ibarettir. Ona ait olan duyu organı ise kalptir. Öyleyse kim kalbinin inanmadığı bir din üzereyken bir ameli yaparsa, Allah onun o amelini ondan kabul etmez. İşte bunun için, Allah-u Teâla münafıklar hakkında şöyle buyurmuştur:

"Kalplerinde olmayanları ağızlarıyla söylüyorlar, Allah onların gizli tuttuklarını daha iyi bilir."⁽⁵⁰⁶⁾

Daha sonra müminleri kınamak için şu ayeti Peygamber'e indirdi:

"Ey iman edenler, yapmadığınız şeyi neden söylüyorsunuz?"⁽⁵⁰⁷⁾

Dolayısıyla, kişi bir söz söylediğinde kalbi söylediğine inanırsa niyeti onu, ameliyle sözünü tasdik etmeye zorlar; sözüne inanmadığında ise niyeti onu amele sevk etmez. Hatta insan, bir engel dolayısıyla (zahirde) akidesine aykırı bir iş yapacak olursa bile Allah onun doğru niyetini kabul eder.

Nitekim Allah-u Teâla, (Ammar-ı Yasir hakkında) şöyle buyurmuştur:

504- Tevbe / 91.

505- Bakara / 273

506- Âl-i İmrân / 167.

507- Saff / 2.

"Kalbi imanla tatmin bulmuş olduğu hâlde baskı altında zorlanarak (zahirde) küfre düşen kimse hariç..."⁽⁵⁰⁸⁾

Yine (kasıtsız ve iradesiz) yemin etme hakkında da şöyle buyurmuştur:

"Allah, sizi yeminlerinizdeki rasgele söylemelerinizden, boş sözlerden dolayı sorumlu tutmaz."⁽⁵⁰⁹⁾

Öyleyse Kur'ân ve Peygamber'in hadisleri, kalbin bütün duyu organlarına malik olduğuna ve bu organların işlerini doğrulama gücüne sahip bulunduğuna, kalbin doğruladığı şeyi hiçbir organın iptal edemeyeceğine delalet etmektedir.

İşte bunlar İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'ın buyurduğu beş örneğin izahıdır. Bunlar, cebir ve tefvizin arasında yer alan hadd-i vasatı içermektedir. Eğer bu beş örnek insanın vücudunda toplanmış olursa, Allah ve Resul'ünün buyurduğu bütün şeyleri yapması gerekir (artık onları terk etmeye hiçbir özrü kalmaz). Eğer onlardan bir tanesi noksan olursa, o noksanlık oranında vazifeleri de azalır.

İnsanların, iki kavlin arasını (hadd-ı vasat akidesini) içeren istitaat vesilesiyle imtihan olunduklarına dair Kur'ânî şahitler çoktur. O ayetlerden bazıları şunlardan ibarettir:

"Andolsun ki biz, sizden mücahit olanlarla, sabredenleri bilinceye (belli edip ortaya çıkarıncaya) kadar sizi deneyeceğiz ve haberlerinizi de sınayacağız (açıklayacağız)."⁽⁵¹⁰⁾

"Ayetlerimizi yalanlayanları, yakında hiç anlamayacakları bir yönden derece derece helak ete yaklaştıracamız."⁽⁵¹¹⁾

"Elif lâm mîm. İnsanlar, (yalnızca) iman ettik diyerek denenmeden bırakılı verileceklerini mi sandılar?"⁽⁵¹²⁾

Sınamak manasına gelen "fitneler" hakkında da şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki biz, Süleyman'ı sınadık."⁽⁵¹³⁾

508- Nahl / 106.

509- Bakara / 225.

510- Muhammed / 31.

511- A'râf / 182.

512- Ankebut / 1,2.

513- Sâd / 34.

Hız. Musa'nın kıssasında da şöyle buyurmuştur: "**Şüphe yok ki biz, senden sonra kavmini sınadık. Samiri, onları şaşırıp-saptırdı.**"⁽⁵¹⁴⁾

Yine Hız. Musa *aleyhi's-selâm*'ın Allah'a: "**Rabbim... o senin fitnenden (sınamandan) başka bir şey değildir.**"⁽⁵¹⁵⁾ demesi buna bir örnektir.

İşte ayetler bunlardır, birbiriyle kıyaslanırlar ve birbirlerine tanıklık ederler.

İmtihan ve sınamak manasına gelen *belva* kelimesini içeren ayetlerine gelince şunlardan ibarettir: Allah Teâla buyuruyor ki:

"**Ancak, size verdikleriyle sizi sınamak istedi.**"⁽⁵¹⁶⁾

"**Sonra (Allah) sizi sınamak için, sizi onlardan geri çevirdi.**"⁽⁵¹⁷⁾

"**Biz o bahçe sahiplerini sınadığımız gibi, bunları da sınadık.**"⁽⁵¹⁸⁾

"O ,amel (davranış ve eylem) bakımından hanginizin daha iyi ve güzel olacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı."⁽⁵¹⁹⁾

"**Hani Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle sınadı.**"⁽⁵²⁰⁾

"**Allah dileseydi elbette onlardan intikam alırdı; fakat (savaş) sizleri birbirinizle sınaması içindir.**"⁽⁵²¹⁾

Kur'ân'da "belva" lafzıyla geçen bütün ayetlerin örneği, üsteki mezkûr ayetlerden ibarettir. Bunların hepsi sınamak manasıdır ve bunlara benzer ayetler Kur'ân'da çoktur. Bu ayetler, imtihan ve sınamayı ispatlamaktadır. Allah-u Teâla, halkı abes olarak yaratmamıştır; onları kendi başlarına da bırakmamıştır, hikmetine oyun karıştırmamıştır. Nitekim kendisi şöyle buyurmaktadır:

"**Bizim sizi boş bir amaç uğruna yarattığımızı mı sandınız?**"⁽⁵²²⁾

Eğer bir adam: "Allah-u Teâla, kulların durumunu bilmediğinden mi onları sınıyor?" derse, şöyle deriz:

514- Tâhâ / 85.

515- A'râf / 155.

516- Mâide / 48.

517- Âl-i İmrân / 152.

518- Kalem / 17.

519- Mülk / 2.

520- Bakara / 124.

521- Muhammed / 4.

522- Mü'minun / 115.

Hayır, öyle değildir. Allah-u Teâla, kulun amelinden önce bile onun ne yapacağını bilmektedir.

Nitekim (cehennem ehli hakkında) şöyle buyurmuştur:

"Geriye döndürülseler bile nehyedildikleri şeylere şüphesiz yine döneceklerdir."⁽⁵²³⁾

Onları sınamaktan maksat, adaletini onlara bildirmek ve ancak amelden sonra ve delil üzere onlara azap etmektir.

Nitekim şöyle buyurmuştur:

"Eğer biz onları bundan önceki bir azapla helak etmiş olsaydık şüphesiz diyeceklerdi ki: Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin de, küçülmeden ve aşağılanmadan önce senin ayetlerine tabi olsaydık."⁽⁵²⁴⁾

Yine buyurmuştur ki:

"Biz, peygamber göndermedikçe hiçbir topluluğu azap edecek değiliz."⁽⁵²⁵⁾

Ve (peygamberler hakkında da) şöyle buyurmuştur:

"Peygamberler, müjdeciler ve uyarıcı-korkutucular olarak gönderildi."⁽⁵²⁶⁾

Netice olarak, Allah-u Teâla, kulları onlara verdiği kudret vasıtasıyla sınıyor. İşte bu, cebir ve tefviz arasındaki orta yol olan akidedir. Kur'ân ve Peygamber'in Ehlibeyt'inden olan imamlar da bunu buyurmuşlardır.

Bu ayet: **"Allah dilediğini hidayet eder, dilediğini sapıklığa düşürür."** ve buna benzer ayetler hangi söze delildir? (Cebir mezhebini teyit etmiyor mu?) derseler, cevaben şöyle deriz:

Bu çeşit ayetlerin hepsi iki şekilde mana edilebilir; o manalardan biri şudur: Bu ayetler, Allah'ın kudretinden haber vermektedirler. Yani Allah-u Teâla, istediğini hidayet etmeye ve istediğini sapıklığa düşürmeye kadirdir. Ama eğer onları hidayet veya sapıklığa mecbur kılsa, mekrupta izah ettiğimiz gibi artık onlara sevap ve ceza gerekli olmaz.

523- İsrâ / 15.

524- Tâhâ / 134.

525- İsrâ / 15

526- Nisâ / 165.

O manalardan diğeri ise şudur: Allah'ın hidayeti, doğru yolu göstermek anlamını taşır. Nitekim Kur'ân'da şöyle buyurmuştur:

"Semûd'a da gelince; biz onlara doğru yolu gösterdik, fakat onlar kör-lüğü hidayete tercih ettiler."⁽⁵²⁷⁾

Zira eğer onları cebren hidayet etseydi o zaman sapıklığa düşmeye kudretleri olmazdı. Gördüğümüz müteşabih ayetleri, sarılmaya emir olunduğumuz muhkem ayetlere hüccet kılamayız. Allah-u Teâla Kur'ân'da buyurmuştur ki: **"Ondan kitabın temeli olan bir kısım ayetler muhkemdir (manası açıktır); diğerleri de müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne (ve karışıklık) çıkarmak ve onları tevil etmek (olmadık yorumlar yapmak) için müteşabih olanına uyarlar."**⁽⁵²⁸⁾

Yine buyurmuştur ki: **"Öyleyse söz dinleyip de en güzeline -yani en muhkem ve en açığına uyanlara müjde ver. İşte onlar Allah'ın kendilerini hidayete erıştirdiği kimselerdir ve onlar temiz akıl sahipleridir."**⁽⁵²⁹⁾

Allah, bizi ve sizi sevdiği ve razı olduğu şeyi söylemeye ve onunla amel etmeye muvaffak kılsın. Bizi ve sizi kendi minnet ve ihsanıyla masiyetten uzak eylesin.

Allah'a, O'nun layık olduğu şekilde sonsuz hamdolsun. Allah'ın salât ve selâmı Muhammed ve pak Ehlibeyt'ine olsun.

Allah, bize yeterlidir ve O, ne güzel vekildir.

İmam Ali Naki'nin (a.s) Yahya İbn Eksem'in Sorularına Cevabı

Musa İbn Muhammed İbn Rıza⁽⁵³⁰⁾ şöyle diyor:

"Yahya İbn Eksem'le, Darü'l-Amme'de görüştüm, benden bazı sorular sordu. Sonra kardeşim Ali İbn Muhammed (İmam Ali Naki) *aleyhi's-selâm*'ın huzuruna vardım, buyurduğu tavsiyeler, kendileri hakkında basiretli olmama ve itaatini gerekli saymama sebep oldu.

527- Fussilet / 17.

528- Âl-i İmrân / 7.

529- Zümer / 18.

530- Ali Naki *aleyhi's-selâm*'ın Musa Muberka' ismiyle tanınan kardeşidir; mezarı Kum şehrinde.

İmam'a: "Canım sana feda olsun, İbn Eksem cevap vermem için yazılı olarak benden bazı sorular sordu." dedim. İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm* gülererek: "Cevabını verdin mi?" diye sordu.

"Hayır, cevabını bilmiyordum." dedim.

İmam *aleyhi's-selâm*: "Sorduğu sorular nedir?" diye buyurdu. Ben de hakkında soru sorduğu ayetleri sırayla okuyarak yönelttiği soruları şu şekilde açıkladım:

1. **"Kendi yanında kitaptan bir ilmi olan biri dedi ki: Ben, gözünü açıp kapatmadan önce onu⁽⁵³¹⁾ sana getirebilirim."⁽⁵³²⁾ *Acaba Allah'ın Peygamberi, Asıf'ın⁽⁵³³⁾ ilmine muhtaç mıydı?***

2. **"Babasını ve annesini tahta çıkarıp oturttu ve hepsi de onun için secdeye kapandılar."⁽⁵³⁴⁾ *Yakup ve evlatları, Peygamber oldukları hâlde nasıl Yusuf'a secde ettiler?***

3. **"Sana indirdiğimizden eğer kuşkudaysan, senden önce kitabı okuyanlara sor."⁽⁵³⁵⁾ Bu ayetteki muhatap kimdir? Eğer muhatap Peygamber'se, o zaman Peygamber kuşkuda mıydı? Eğer muhatap başkası ise, o zaman kitap -bu ayette bahsedilen indirilmiş olan ayetler- kime nazil olmuştur?**

4- **"Eğer yeryüzündeki ağaçların tümü kalem, deniz de mürekkep olsa ve bundan sonra da yedi deniz daha mürekkep olup o denize katılsa yine de Allah'ın kelimeleri (yazılmakla) tükenmez."⁽⁵³⁶⁾ *ayetinde geçen bu denizler nedir ve nerededir?***

5- Cennet hakkındaki şu ayetten sordu: **"Orda nefislerin istediği ve gözlerin lezzet (zevk) aldığı her şey var..."⁽⁵³⁷⁾ Âdem'in gönlü buğday istedi ve onu yedi. Öyleyse neden cezalandırıldı?**

6- **"Ya da onları erkekler ve dişiler olarak evlendirir."⁽⁵³⁸⁾ Allah, kullarını erkeklerle evlendirdiği hâlde nasıl olur da bu fiili yapan kavmi cezalandırır?**

531- Belkıs'ın tahtını.

532- Neml / 40.

533- Hz. Süleyman *aleyhi's-selâm*'ın veziri.

534- Yusuf / 100.

535- Yunus / 94.

536- Lokman / 27.

537- Zuhruf / 71.

538- Şûrâ / 50.

7- Bazı davalarda nasıl olur da hanımın şahitliği tek başına caiz olur? Hâlbuki Allah şöyle buyurmuştur: "**İçinizden adalet sahibi iki erkeği şahit yapın.**"⁽⁵³⁹⁾

8- Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın, hunsa hakkındaki (erkek mi veya kadın mı olduklarının teşhis edilip miraslarının belirlenmesi için) buyurduğu şu sözden sordu: "**Hangi mecradan idrar ettiğine bakılarak miras alırlar?** Acaba idrar ettiğinde kimin ona bakması gerekir? Çünkü erkek bakacak olursa kadın olması mümkündür, kadın da bakacak olursa, erkek olması mümkündür. Bunların her ikisi de caiz değildir. Kendisinin iddiası da çıkarı olduğu için kabul olmaz.

9- Bir koyun sürüsünün sahibi sürünün yanına varır ve o esnada çobanın bir koyunla temasta bulunduğunu görür, çoban, sürü sahibini görünce bir kenara çekilir, koyun da diğer koyunların arasına girip kaybolursa, bu koyun nasıl kesilir? Etinin yenmesi de helal midir, helal değil midir?

10- Sabah namazı, gündüz namazlarından olmasına rağmen neden sesli kılınıyor; hâlbuki sesli kılmak gece namazlarına aittir?

11- Hz. Ali *aleyhi's-selâm*, İbn Curmuz'a (Zübeyir'in katiline) şöyle buyurdu: "İbn Safiye'nin (yani Zübeyir'in) katilini ateşle müjdele"⁽⁵⁴⁰⁾ *Hazreti Ali imam olduğu hâlde neden o katili öldürmedi?*

12- Yine Ali *aleyhi's-selâm*, neden Siffin Savaşı'nda, düşmanın ordusundan saldıranı, firar edeni ve yaralı olanı öldürdü ve öldürülmesini emretti; fakat Cemel Savaşı'nda firar eden ve yaralı olanları öldürmedi ve öldürülmelerini de emretmedi ve "evine giden ve silahını yere bırakan güvendedir" buyurdu? Hz. Ali, neden böyle yaptı? Eğer, ilk hüküm doğruysa, o zaman ikincisi yanlıştır.

13- Livatada bulunduğunu itiraf eden bir kimseye had uygulanır mı, uygulanmaz mı, yoksa ondan had düşer mi?

İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm* (bu soruları dinledikten sonra şöyle) buyurdu: "Ona yaz ki:"

"Ne yazayım?" dedim.

Buyurdular ki: Şöyle yaz:

539- Talak / 2.

540- Bu ibareyle onun ateş ehlinden olduğunu anlattı.

Bismillahirrahmanirrahim

Allah seni doğru yola hidayet etsin, mektubun ulaştı, bizde bir kusur bulmak için kendini zahmete düşürerek, bizi imtihan etmek istemişsin. Allah seni niyetine göre mükâfatlandırsın, meselelerinin cevabını izah ettik, öyleyse onları dinle, onları anlamaya hazırlan ve onlara iyice dikkat et. Çünkü artık hüccet sana tamam olmuştur. Vesselâm.

1- *"Kendi yanında kitaptan bir ilmi olan"* Asıf İbn Berhiya idi. Hz. Süleyman, Asıf'ın bildiğini bilmekten aciz değildi. Fakat cin ve insanlardan olan ümmetine kendisinden sonra Asıf'ın hüccet olduğunu tanıtmak istedi. O ilim, Hz. Süleyman'ın ilmindendi. Allah'ın emriyle onu Asıf'ın yanında emanet bırakmıştı, onun imamet ve önderliğinde ihtilaf etmemeleri için o ilmi ona öğretmişti. Nitekim Hz. Davut'tan sonra Hz. Süleyman'ın, peygamber ve imam oluşunun bilinmesi ve hüccetin halka muhkem kılınması için Hz. Davut'un zamanında da Hz. Süleyman'a bu ilim öğretildi.

2- Yakup ve çocuklarının secde etmesine gelince; onların secdesi Allah'a itaat ve Yusuf'a muhabbetlerini aşikâr etmek içindi. Nitekim meleklerin, Hz. Âdem'e secde etmeleri de Hz. Âdem için değildi, aksine Allah'ın emrine itaat etmek ve Hz. Âdem'e sevgilerini göstermek içindi. Dolayısıyla Yakup'un, evlatlarının ve Hz. Yusuf'un da onlarla beraber secdeye kapanmaları da yine bir daha bir araya toplanmalarının ve ayrılık döneminin sona ermesinin şükrünü yerine getirmek içindi; Yusuf'un şükür secdesinde şöyle dediğini görmüyor musun?:

"Rabbim, sen bana saltanat verdin, sözlerin yorumundan da (bir bilgi) öğrettin."⁽⁵⁴¹⁾

3- **"Sana indirdiğimizden eğer kuşkudaysan, senden önce kitabı okuyanlara sor"** ayetinde muhatap Peygamber'dir. Ancak Peygamber'in kendisine indirilen vahiyde hiçbir şüphesi yoktu.

Fakat cahiller diyordlardı ki: Neden Allah meleklerden birini peygamber kılmadı ve bizimle Peygamber'i arasında yemede, içmede ve pazarda dolaşmada hiçbir fark koymadı? Allah-u Teâla da Peygamber'ine vahyetti ki, bu cahillerin huzurunda **"Senden önce, semavi kitapları okuyan kimselerden sor."** ki acaba Allah, şimdiye kadar

yyip içmeyen ve pazarlarda dolaşmayan bir peygamber göndermiş mi? Çünkü sen de onlar gibisin.

"Sana indirdiğimiz şeyden kuşkudaysan" tabiri de şüphede olduğundan değildir, sadece (tartışmada) karşı tarafa insafli davranmak içindir. Nitekim Mübahahe ayetinde, Hak Teâla şöyle buyuruyor:

"De ki: "Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarımızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra karşılıklı lânetleşelim de Allah'ın lânetini yalan söyleyenlerin üstüne kılalım."⁽⁵⁴²⁾

(Elbette Hıristiyanlar yalan söylüyorlardı, bunda hiçbir şüphe yoktu.) Eğer Allah'ın lânetini sizin üstünüze kılalım deseydi, mübahaheleyi (lânetleşmeyi) kabul etmezlerdi. Allah, Peygamber'inin risalet vazifesini yaptığını ve yalan söyleyenlerden olmadığını biliyordu ve Peygamberin de, kendisinin doğru söylediğine yakini vardı; fakat tarafsız olarak konuşmak istiyordu.

4- Şu ayete gelince: "Eğer yeryüzündeki ağaçların tümü kalem, deniz de mürekkep olsa ve bundan sonra yedi deniz mürekkep olup bu denize katılsa yine de Allah'ın kelimeleri (yazılmakla) tükenmez." Evet, öyledir; eğer dünya ağaçları kalem, yedi deniz daha o denize katılsa, yerden çeşmeler coşsa, Allah'ın kelimeleri tükenmez, onlar tükenir. Yedi deniz şunlardır: Kibrit nehri, Nemr nehri, Berehut nehri, Taberiyye çeşmesi,⁽⁵⁴³⁾ Masebzân ılıcası, Lesnan ismiyle meşhur olan Afrika ılıcası ve Bahra'n nehri. Bizler ise Allah'ın faziletleri tükenmeyen ve faziletlerine erişilemeyen kelimeleriyiz.

5- Cennete gelince, şüphesiz orada her çeşit yiyecek, içecek, nefsin istediği ve gözün lezzet aldığı güzel manzaralar var. Allah-u Teâla da, bunların hepsini Hz. Âdem'e helal kılmıştı. Allah'ın, Âdem ve eşini kendisinden nehyettiği ağaç, haset ağacıydı. Allah-u Teâla, mahlûklarından üstün kıldığı kimselere, haset gözüyle bakmalarını için onlara tavsiyede bulunmuştu. Ama Hz. Âdem, bu tavsiyeyi unuttu ve haset gözüyle onlara baktı, böylece Allah, onu azimli ve kararlı bulmadı.

542- Âl-i İmrân / 61.

543- Filistin'in kuzeyinde bulunan Taberiyye gölü olması gerek.

6- Şu ayete gelince: "**Ya da onları erkekler ve dişiler olarak çiftler.**" bunun manası şudur: Onun (insanın) yeni doğan çocuğunun, biri oğlan, biri de kızdı. Birlikte dünyaya gelen iki çocuğa çift (ikiz) denir. Bunlardan her biri diğerinin çifti sayılır.⁽⁵⁴⁴⁾

Allah'ın kastı, büyük günahlara bulaşmak için kendine cevaz aradığın anlam değildir. "**Kim bunları yaparsa, ağır bir cezayla karşılaşır. Kıyamet günü, azap ona kat-kat arttırılır ve aşağılanmış bir hâlde, ebedi olarak azapta kalır.**"⁽⁵⁴⁵⁾ Elbette tövbe etmemiş olsa.

7- Kadının şahitliğinin tek başına caiz olmasına gelince, bu (doğum vakti doğan çocuğun, ölü veya diri olması hususunda) tanıklığı güvenilir olan ebeye aittir ve eğer güvenilir olmazsa o zaman iki kadından az kifayet etmez. Burada çaresizlikten iki kadın, iki kişinin yerine hesap olunur. Çünkü burada erkeğin, kadının işini uhdesine alması mümkün değildir. Eğer o (güvenilmeyen) kadından başka bir kadın olmazsa (o zaman) yeminle onun sözü kabul edilir.

8- Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın, hunsa hakkındaki sözüne gelince, bu mesele Hazret'in buyurduğu şekildedir. Şöyle ki; adil kişiler aynanın önünde dururlar, hunsa da onların arkasında çıplak olur, şahitler onun fotoğrafını aynada görüp tanıklık ederler.

9- Koyun ve çoban meselesine gelince, eğer koyunu tanıyorsa onu kesip yakar; tanımıyorsa, (kurayla tayin eder şöyle ki;) Koyunları ikiye bölüp kur'a çeker, kur'a hangi tarafa çıkarsa, diğer kısmı kurtulur. Sonra yine kur'a çıkan kısmı ikiye böler ve kur'a çeker; koyunlar iki tane kalana kadar böyle yapar, son kur'a hangisine çıkarsa, onu boğazlayıp etini yakar ve böylece diğer koyunlar kurtulmuş olur.

10- Sabah namazına gelince, yüksek sesle kılınmalıdır. Çünkü Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih*, sabah namazını gecenin son karanlığında kılıyordu. Bu yüzden sabah namazının kıraati, gece kıraatleri hükmündendir.

11- Hz. Ali *aleyhi's-selâm*'ın, "İbn Safiye'nin (Zübeyir'in) katilini cehennemle müjdele" sözüne gelince, bu söz Peygamber-i Ekrem'in önce-

544- Maksat evlenmek değildir. Ayetin doğru manası şöyledir: "Ya da onları erkekler ve dişiler olarak çift (ikiz) verir."

545- Furkan / 68,69.

den ona bildirdiği sözden dolaydır. Katil "Nehrevan Savaşı"na katılan haricilerdendir, Hz. Ali *aleyhi's-selâm*, onu Basra'da öldürmedi. Çünkü onun Nehrevan fitnesinde öldürüleceğini biliyordu.

12- Ama senin, "(Neden) Hz. Ali *aleyhi's-selâm*, Sıffin Savaşı'nda saldıranları ve kaçanları öldürüyor ve yaralıların öldürülmesine müsaade ediyordu, ama Cemel Savaşı'nda kaçanları takip etmiyor, yaralıların öldürülmesine izin vermiyor ve silahlarını yere bırakana ve evlerine girene güvence veriyordu?" sözüne gelince, bu iki çeşit tavrın sırrı şundan ibarettir:

Cemel ehlinin komutan ve önderleri (yani Talha ve Zübeyir) öldürülmüştü, artık onlar için dönecekleri (ve yeniden fitne başlatacakları) bir grupları ve üsleri yoktu, hepsi savaşmaksızın ve muhalefet etmeksizin evlerine geri dönüyorlardı ve onlarla uğraşılmasına razıydılar. Artık onlar hakkında gereken vazife, onlara kılıç çekmemek ve incitmemektir. Çünkü onlar, yardım toplamak (ve savaşı yeniden başlatmak) düşüncesinde değillerdi. Ama Sıffin ehli, hazırlıklı bir orduya katılmaya ve kendilerine silah, zırh, mızrak, kılıç toplayan, bağışta bulunan, azık hazırlayan, hastalarını ziyaret eden, kırıkların bağlayan, yaralılarını tedavi eden, piyadelerine binek veren ve çıplakları örten bir komutanın yanına gidiyor, yine tekrar savaş alanına dönüyorlardı. İşte bu yüzden Ali *aleyhi's-selâm*, tevhit ehline karşı savaşmak hususundaki hükmü iyice bildiği için hükümde bu iki grup arasında eşitlik gözetmedi. Fakat hakkı onlara izah etti. Bu durumda yüz çeviren ya kılıca maruz kalıyor veya tövbe ediyordu.

13- Livatada bulunduğunu itiraf eden kişiye gelince; eğer şahidi olmaz ve kendi isteğiyle itiraf etmiş olursa Allah tarafından onu cezalandırmaya salahiyyetli olan imam (hâkim), O'nun tarafından minnet ederek onu muaf kılabilir. Allah-u Teâla'nın, Hz. Süleyman'a buyurduğu şu sözü duymamış mısın? "**İşte bu bizim bağışımızdır; (istersen sen de minnet et hesaba vurmaksızın ver, ya da tut.)**"⁽⁵⁴⁶⁾

Sorduğun soruların hepsine cevap verdik, bunu bil.

Hikmet, Zühd, Öğüt ve Diğer Konulardaki Kısa Sözleri

1- Dostlarından birine şöyle buyurdular: Filan şahsı kına ve ona: "Allah bir kulun hayrını isterse, kınandığında kabul eder." de.

2- Mütevekkil, Allah kendisine şifa verirse çok mal sadaka vereceğine dair adak etmişti, şifa bulduğunda, âlimlerden çok mal ne kadardır? diye sordu. Onlar ihtilafa düşüp bir neticeye varamadılar. Derken Mütevekkil, meseleyi Hz. İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm*'dan sordu.

İmam: "Seksen dirhem vermelisin." buyurdular. Delilini sorunca da şöyle buyurdu: Allah-u Teâla, Peygamber'e şöyle buyurmuştur: "**Andolsun ki Allah size birçok yerlerde yardım etti.**"⁽⁶⁴⁷⁾ Biz Peygamber'in düşmanla savaştığı yerleri saydık seksene ulaştı; Allah-u Teâla, bu miktarı çok saymıştır. Mütevekkil, bu cevaptan hoşnut olup seksen dirhem sadaka verdi.

3- Allah-u Teâla'nın, kulun kendisini çağırmasını istediği bazı yerler vardır; kim o yerlerde dua ederse, duası kabul edilir; Hz. Hüseyin'in haremi de o yerlerden biridir.

4- Kim Allah'tan çekinirse, ondan çekinirler. Kim Allah'a itaat ederse, ona itaat ederler. Kim yaratana itaat ederse, yaratığın gazabından korkmaz. Kim Allah'ı gazaplandırır, yaratığın kendisine gazap edeceğine yakın etmelidir.

5- Allah, kendi kendisini vasıf ettiği vasıftan başka şekilde vasıf edilmez. Allah'ı vasıf etmek nasıl mümkün olabilir? Oysaki duyu organları O'nu idrak etmekten, vehimler O'na ulaşmaktan, sezgiler O'nu sınırlamaktan ve gözler O'nu kuşatmaktan acizdir. Yakın olduğu hâlde uzaktır, uzak olduğu hâlde yakın. O yaratmış; ama O nasıldır? diye sorulamaz. Mekânı var etmiştir; nerededir? denilemez. O, nitelik ve mekândan uzaktır. Tek ve yegânedir. Azameti büyük, isimleri ise kutsaldır.

6- Hasan İbn Mes'ud şöyle diyor: *Ebu'l-Hasan Ali İbn Muhammed (İmam Ali Naki) aleyhi's-selâm'ın huzuruna vardım, o gün hem parmağım yaralanmış, hem de bana bir binek çarpmış, omzumdan bir darbe de yemiştin, ayrıca kalabalık ve izdihamlı bir yere girmiştin ve elbiselerimi yırtmıştılar.*

"Ey gün, Allah, senin şerrini benden uzak kılsın; ne kadar da kötü bir gün-sün." dedim.

Bunun üzerine İmam şöyle buyurdular:

"Ey Hasan, bizimle ilişkin olduğu hâlde sende mi (bu sözü söylüyorsun ve) kendi suçunu, suçu olmayanın boynuna atıyorsun?"

Hasan diyor ki:

"(Bu uyarıyla) aklım başıma geldi, hata yaptığımı anladım ve ey mev-lam, Allah'tan, mağfiret diliyorum." dedim.

Hazret buyurdular ki:

"Ey Hasan, günlerin suçu nedir ki amellerinizin cezasına uğradığınızda onlara sövüyorsunuz?"

— "Ey Resulullah'ın torunu, ben ebedi olarak Allah'tan mağfiret diliyorum, bu benim tövbemdir." dedim.

İmam buyurdular:

"Andolsun Allah'a ki (bu sövmelerin) size bir yararı yoktur; fakat Allah bu işle suçsuzları kötilediğiniz için sizi cezalandıracaktır. Ey Hasan, bilmiyor musun, dünyada ve ahirette mükâfatlandırın, cezalandırın ve amellerin karşılığını veren Allah'tır?"

— "Evet, ey benim mevlam." dedim.

Buyurdular ki:

"Artık bir daha tekrarlama ve günlerin Allah'ın hükmünde bir rolü olduğuna inanma."

— "Evet, ey benim efendim." dedim.

7- Kim Allah'ın, hile ve elemli cezasından emin olursa, tekebbür eder; öyle ki, sonunda O'nun kazasına ve geçerli emrine duçar olur. Kim de, Allah tarafından açık bir delil üzere olursa, dünya musibetleri, bedeni doğranıp parça parça edilse bile ona kolay gelir.

8- Davut-u Sarmî şöyle diyor:

İmam aleyhi's-selâm bana birçok işler emretti ve sonra buyurdu ki: "Söyle bakalım ne diyeceksin?" Ben, Hazretin buyurduğunun aynısını ezberlemiştim. Derken, İmam hazretleri hokka kalemini çıkarıp şöyle yazdılar:

"Bismillahirrahmanirrahim, inşaallah hatırlarım, iş Allah'ın elindedir."

Bu esnada ben gülümsedim.

— "Neden gülümsediniz?" diye sordu.

— "Hayırdır" dedim.

— "Söyle bakalım." buyurdu.

Dedim ki: *Canım sana feda olsun, bir hadisi hatırladım da ondan; şöyle ki bir gün ahabımızdan biri, ceddiniz Hz. Rıza aleyhi's-selâm'dan şöyle nakletti: Hz. Rıza aleyhi's-selâm, bir şey emrettiğinde, "Bismillahirrahmanirrahim, inşallah hatırlarım" diye yazıyordu; ben de bu yüzden gülümsedim.*

Sonra İmam buyurdular ki:

Ya Davut, eğer takiyeyi terk eden, namazı terk eden gibidir dersem doğru söylemişimdir.

9- Hz. İmam Ali Naki *aleyhi's-selâm* bir gün şöyle buyurdu: Kavun yemek cüzam doğurur.

Bir adam: *"Mümin kırk yaşından sonra delilik, cüzam ve barastan amanda değil midir?"* dediğinde şöyle buyurdular: Evet öyledir, fakat mümin de eğer kendisine güvence verenin emrinden çıkarsa, emre aykırı davranmanın cezasına çarptılmaktan kalmaz.

10- Şükredenin şükrünün verdiği mutluluk, şükre sebep olan nimetin verdiği mutluluktan daha çoktur. Çünkü nimet metadır, şükri ise hem nimettir, hem de mükâfat.

11- Allah dünyayı musibet, ahireti ise mükâfat evi kılmıştır. Dünya musibetini, ahiret sevabının sebebi ve ahiret sevabını da, dünya musibetinin bedeli kılmıştır.

12- Yumuşak ve zeki zalimin, yumuşaklığı vasıtasıyla zulmünü affettirmesi mümkün olduğu gibi, haklı sefih'in (ahmağın) akılsızlığı da, onun haklı olmasını gösteren nuru söndürebilir.

13- Sana sevgi besleyip görüş belirleyen görüşüne uy.

14- Kendi kadrini bilmeyenin şerrinden emin olma.

15- Dünya bir pazardır; bazıları orada kazanır, bazıları ise zarar görür.

İMAM HASAN
ASKERÎ'DEN (A.S)
NAKLEDİLEN HADİSLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) Çeşitli Konularla İlgili Hadisleri

İmam Hasan Askerî'nin (a.s) İshak İbn İsmail-i Nişaburî'ye⁽⁵⁴⁸⁾ Mektubu

Allah-u Teâla, bizi ve seni kendi örtüsüyle örtsün ve bütün işle-
rinde seni kendi lütfüyle gözetsin. Mektubunu (okudum ve ne demek
istediğini) anladım. Allah sana hayır versin. Biz, Allah'ın şükürü ve ni-
meti sayesinde dostlarımıza acıyan, Allah'ın onlara ardı ardına verdiği
ihسان ve fazlından dolayı sevinen ve Allah'ın onlara verdiği her nimete
saygı duyan bir Ehlibeyt'iz.

Ey İshak, Allah, sana ve senin gibi basiretli kıldığı kimselere mer-
hametiyle nimetini tamamlasın, nimetinin tamamlanmasını da cennete
girmek olarak mukadder kılsın. Her nimetin şükürü -o nimet ne kadar
büyük ve değerli olsa bile- "El-hamdu lillah" demekle (Allah'a hamt
etmekle) yerine getirilir. Ben de: "Sana bağışta bulunup tehlikeden seni
kurtardığı ve çetin yolu sana kolaylaştırdığı için Allah'a, ebediyete ka-
dar hamt edenlerin en üstün hamdıyla hamdolsun." diyorum. Allah'a
andolsun ki bu iş (imamı tanımak), oldukça zor ve çetindir ve önceki
semavi kitaplarda zikri geçmiş olan sarp bir geçittir.

Siz hem önceki imamın döneminde onun vefatına kadar ve hem
de benim zamanımda bazı işlerde bulundunuz ki, benim nazarımda o
işlerde beğenilecek bir görüş ve başarıya sahip değildiniz.

548- İshak b. İsmail Nişaburî, İmam Hasan Askerî'nin sıkı (güvenilir) ashabın-
dandır. bk. Camiu'r-Ruvat-i Erdebilî, c.1, s.80.

Ey İshak, şunu kesin olarak bil ki, kim bu dünyadan kör olarak çıkarsa, ahirette de kör ve yolca daha sapık olur.

Ey İshak, (bu) gözler kör olmaz, fakat göğüslerdeki kalpler kör olur. Nitekim Allah-u Teâla kitabının muhkem ayetinde zalim olan kimseden naklen şöyle buyuruyor: (O zalim der ki: "**Rabbim, beni neden kör olarak haşrettin, hâlbuki ben görüyordum?**") (Allah da) Der ki: "**İşte böyle; sana ayetlerimiz gelmişti de sen onları unutuvermiştin (kalp gözünü açmamıştın), bugün de sen işte böyle unutulursun.**"⁽⁵⁴⁹⁾ Allah'ın, halkına olan hüccetinden, şehirlerinde olan emininden ve kullarına olan gözetleyicisinden -önceki babaları olan peygamberler ve sonraki babaları olan vasiler dışında- hangi ayet daha büyüktür? (İşte bu yüzden Allah'ın en büyük ayeti olan zamanın imamını tanımamak kıyamet gününde körlüğe sebep olur).

Sizi şaşkın hâlde nereye götürüyorlar? Siz de hayvanlar gibi başınızı aşağı salıp nereye gidiyorsunuz? Haktan vazgeçip batıla mı yöneliyorsunuz? Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorsunuz? Yoksa Allah'ın kitabının bazısına iman edip, bazısını inkâr eden kimselerden mi oluyorsunuz? Sizden ve sizden olmayanlardan böyle yapanların cezası, dünya hayatında aşağılanmak ve baki olan ahiret yurdunda da uzun azaptan başka bir şey değildir. Allah'a andolsun ki bu, büyük bir aşağılıktır.

Allah-u Teâla'nın, minnet ve rahmetiyle bazı vazifeleri size farz kılması, size muhtaç olduğundan dolayı değildir. Çünkü O'ndan başka ilâh yoktur. Kendisinden bir rahmet olarak; iyiyi kötüden ayırt etmesi, göğüslerinizdeki sırları sınaması, kalplerinizde olanları temizlemesi, rahmetine doğru yarışmanız ve cennetteki makamlarınızın (ameller hasebiyle) birbirinden üstün olması için o vazifeleri size farz kıldı. Böylece haccı, umreyi, namazı, zekâtı, orucu ve velayeti (Ehlibeyt İmamları'nı tanımayı) size farz kıldı. Farzların kapılarını açmanız için, size bir kapı açtı ve yolunu bulmanız için, size bir anahtar (yani velayeti) verdi.

Eğer Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* ve evlatlarından olan vasileri olmasaydı, hayvanlar gibi şaşkınlık içerisinde kalıp farzlardan hiçbirini tanımazdınız. Acaba şehre, giriş kapısından başka bir yerden gi-

rilir mi? Allah Peygamber'den sonra veliler atamakla size olan nime-tini tamamladığında kitabında şu ayeti indirdi: "**Bugün dininizi ikmal ettim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçip beğendim.**"⁽⁵⁵⁰⁾ Velileri için sizin üzerinizde bazı haklar farz kıldı. Eşleri-niz, mallarınız, yiyecek ve içeceklerinizi size helal olması için o hakları eda etmeyi size emretti. Allah buyuruyor ki:

"De ki: Sizden, tebliğime karşılık bir ücret istemiyorum, istediğim an-cak yakınlarıma sevgi göstermenizdir."⁽⁵⁵¹⁾

Bilin ki kim (bu hakları ödemekte) cimrilik ederse bu cimriliği sadece kendi zararınadır; Allah müstağnidir (ihtiyaçsızdır), sizlerse muhtaçsınız. O'ndan başka ilâh yoktur. Lehinize ve aleyhinize olan konuşmalar uzadıkça uzadı.

Eğer Allah-u Teâla, üzerinizdeki nimetini tamamlamayı irade et-miş olsaydı, önceki İmam *aleyhi's-selâm* vefat ettikten ve siz akıbetinizin ne olacağı hakkında gaflet içinde bulunduğunuz bir dönemde İbrahim İbn Abde'yi size (vekil) atadıktan ve Muhammed İbn Musa Nişaburî vasıtasıyla size gönderdiğim mektuptan sonra benim ne bir yazımı görürdünüz, ne de bir sözümü işitirdiniz. Her halükârda yardım iste-necek olan ancak Allah'tır. Sakın Allah hakkında (ve din hususun-da) kusur etmeyin; yoksa hüsrana uğrayanlardan olursunuz. Allah'ın itaatinden yüz çeviren ve onun evliyasının öğütlerini kabul etmeyen kimse, Allah'ın rahmetinden uzak olsun.

Allah size, kendisine, Resulüne ve ulü'l-emre itaat etmeyi emret-miştir. Allah, sizin güçsüzlüğünüz ve gafletinizden dolayı size merha-met edip işlerinizde sizi sabırlı kılsın. İnsanı, Kerim olan Rabbi'ne karşı mağrur eden nedir? Eğer sert taşlar, bu mektupta olan şeylerin bazısını anlamış olsalardı, Allah korkusundan parçalanarak O'na itaate yöne-lirlerdi. Dilediğiniz şeyi yapın; "**Allah sizin amellerinizi görecektir, O'nun Resulü de, müminler de. Daha sonra gizliyi de açığı da bilen yanına dön-dürüleceksiniz ve O, size yapmakta olduklarınızı haber verecektir.**"⁽⁵⁵²⁾

Hamt, âlemlerin rabbi Allah'adır. Allah'ın rahmeti, Muhammed ve tüm soyuna olsun.

550- Mâide / 3.

551- Şûrâ / 23.

552- Tevbe / 105.

İmam Hasan Askerî'den (a.s) Kısa Sözlür

1- Münakaşa etme; yoksa değerin yok olur. Şaka yapma; yoksa başkaları sana karşı cüret kazanır (heybetin sarsılır).

2- Kim mecliste makamından aşağı bir yerde oturmaya razı olursa, yerinden kalkıncaya kadar Allah ve melekleri ona salât ederler.

3- (İmamet konusunda) delil isteyen bir kişiye şöyle yazdılar:

"Kim nişane ve açık bir delil isterse, istediği şey ona verilir. Daha sonra nişane ve delil istediği kimseden (imamdan) yüz çevirirse, iki kat azap edilir. Kim sabrederse (mucize istemezse), Allah tarafından teyit edilir. İnsanlar, gönderilen semavî kitapların yolunu seçmek üzere yaratılmışlardır. Allah'tan doğruluğu niyaz ediyoruz. Sonuç, ya hakka teslim olmaktır veya (kabul etmeyip) helak olmaktır."

4- Şiîlerinden birisi, İmam'a Şiîlerin ihtilafını dile getiren bir mektup yazdı. İmam Hasan Askerî (a.s) da mektubun cevabında şöyle yazdı:

"Allah-u Teâla, akıllı kimseleri muhatap almaktadır. (Allah'ın sözü daima akıllı kimselere yöneliktir.) İnsanlar benim hakkımda birkaç gruba ayrılmışlardır. Bir grup kurtuluş yolu üzere olan gerçeği bulan, hakka sarılan, aslın dalına tutunan,⁽⁵⁵³⁾ şek ve şüphe etmeyen, benden başka sığınılacak bir önder tanımayan kimselerdir. Bir diğer grup ise, hak ehlinden olmayan kimselerdir. Bunlar deniz yolcusu gibidirler ki, deniz dalgalandığında sarsılır, sakinleştiğinde de sakinleşirler. Diğer bir grup da, Şeytan'ın kendilerine galip olduğu kimselerdir. Bunların işleri de kıskançlıklarından dolayı hak ehline itiraz edip karşı çıkmaktır. Öyleyse sen sağa-sola yönelen kimseyi terk et. Çünkü çoban koyunlarını toplamak istediğinde onları az bir çabayla toplar. Sakın (sırları) ifşa etme ve riyaset talep etme. Bunlar insanı helak olmaya götüren hasletlerdir."

5- Affedilmeyecek günahlardan biri de kişinin, "Keşke, sadece bu günahımdan sorguya çekilsem" (yani, bu günah önemli değil) demesidir. Daha sonra şöyle buyurdular: İnsanlar arasında şirk, karıncanın karanlık gecede siyah bir deri üzerindeki ayak izinden daha gizlidir.

553- Asıldan maksat, peygamber ve geçmiş imamlardır.

6- "Bismillahirrahmanirrahim", Allah'ın ism-i a'zam'ına, gözün siyahının beyazına olan yakınlığından daha yakındır.

7- Şiîlerden bir grubun kendisinin imameti hakkında ihtilafa düşüklerinde İmam (a.s) şöyle yazdı:

"Babalarımın hiçbiri benim gibi bu topluluğun şüphesine duçar olmamıştır. Eğer inandığınız bu mesele (imamet), bir vakte kadar olan ve sonra kesilen bir şeyse, (imametın süresinin bittiğine dair) şüphemiz yerinde olur. Ama eğer hayat devam ettikçe devam edecek olan bir şeyse, artık o zaman bu şüphenin anlamı kalmaz."

8- İyilerin, iyileri sevmesi, iyiler için sevaptır. Kötülerin, iyileri sevmesi ise, iyiler için bir üstünlüktür. Kötülerin iyilere düşmanlığı, iyiler için bir ziynettir. İyilerin kötülere düşmanlığı ise, kötüler için bir aşağılanmadır.

9- Yanından geçtiğin herkese selâm vermen ve mecliste makamından aşağıda oturman tevazudandır.

10- Taaccüp etmeden gülmek, cahilliktendir.

11- Bel kıran musibetlerden biri de, gördüğü iyiliği gizleyen ve kötülüğü açığa vuran komşudur.

12- Şiîlerine buyurdular ki: "Sizlere Allah'tan korkmayı, dininiz hususunda vera'lı (şüpheli şeylerden kaçınan) olmayı, Allah için çaba göstermeyi, doğru konuşmayı, size güvenip yanınızda emanet bırakan kimseye ister iyi olsun, ister kötü olsun, emanetini iade etmeyi, secdeleri uzatmayı ve iyi komşuluk yapmayı tavsiye ediyorum; işte Muhammed *salla'llâhu aleyhi ve alih* bunlarla gönderilmiştir. Onların (Ehlişünnet'in) namazlarına katılın, cenaze merasimlerine katılın, hastalarını ziyaret edin, haklarını ödeyin.

Sizden biri, dininde vera'lı, doğru konuşan, emaneti sahibine veren ve halka karşı güzel ahlâklı olduğunda "Bu Şiîdir" denilir. Bu ise bizi hoşnut eder. Allah'tan korkun, bizlere süs olun, utanç vesilesi olmayın. Muhabbetleri bize doğru çekin; her çeşit kötülüğü bizden uzaklaştırın. Çünkü biz, hakkımızda söylenen her iyiliğin ehliyiz ve hakkımızda söylenen her kötülükten uzağız. Allah'ın kitabında, bizim hakkımız, Hz. Resulullah'a yakınlığımız ve Allah tarafından da tertemiz (masum) kılındığımız açıklanmıştır. Bizden başka, hak olarak hiç kimse bu makamı iddia edemez.

Allah'ı ve ölümü çok anın. Kur'ân'ı çok tilavet edin. Peygamber *salla'llâhu aleyhi ve alih'e* çok salâvat getirin. Çünkü Peygamber'e salâvat getirmenin on hasenesi (sevabı) vardır. Size yaptığım tavsiyeleri unutmayın. Selâmımı size ileterek sizi Allah'a emanet ediyorum.

13- İbadet, çok oruç tutmak ve çok namaz kılmak değildir; ibadet, Allah'ın yarattıkları hakkında çok düşünmektir.

14- İkiyüzlü ve iki dilli olan kul ne de kötü kuldur; yüzüne karşı kardeşini över, arkasında ise (gıybet ederek) etini yer. Kardeşine bir nimet ulaşırsa onu kıskanır, bir belaya uğrarsa onu yalnız bırakır.

15- Öfke, her şerrin anahtarıdır.

16- İki yüz altmışıncı (hicrî kamerî) yılında Şiîlerine şöyle buyurdular: Aranızda olduğumuz müddetçe size, sağ ele yüzük takmayı emrediyorduk, şimdiyse gaybet dönemimiz ulaştığı için Allah bizim ve sizin işlerinizi aşikâr edene (ve hak hükümet iş üzerine gelene) dek size sol ele yüzük takmayı emrediyoruz. Çünkü bu, sizin biz Ehlibeyt'e olan dostluğunuzun bir nişanesidir. Bunun üzerine Şiîler İmam'ın huzurunda yüzüklerini sağ ellerinden çıkarıp sol ellerine taktılar.⁽⁵⁵⁴⁾ Daha sonra İmam (a.s) onlara: "Bunu bütün Şiîlerimize ulaştırın." diye buyurdular.

17- En huzursuz insanlar, kin güden kimselerdir.

18- İnsanların en takvalısı, şüpheli olan işlere teşebbüs etmeyen kimsedir. İnsanların en abidi, farzları eda eden kimsedir. İnsanların en zahidi, haramları terk eden kimsedir. İnsanların en çok çaba göstereni, günahları terk eden kimsedir.

19- Şüphesiz, siz kısalan bir süre ve sayılı günler içerisinde yer almışsınız; ölümse ansızın gelir. Hayır eken, saadet biçer. Şer eken de pişmanlık biçer. Her ekici, ektiğine ulaşır. Ağır davranan, (dünyada kendisine belirlenen) nasibinden mahrum kalmadığı gibi, haris de na-

554- Ebu Musa Eş'arî'nin Amr b. Âs'ın oyununa gelerek sağ elinden yüzüğü çıkardığı gibi Ali'yi hilafetten azlettiğini söylediği hakemlik olayından sonra sağ ele yüzük takmak, hilafeti Hz. Ali ve Ehlibeyt'e ait bilme anlamını taşıyordu. İmam, bu uygulamanın imamın hazır olduğu döneme ait olduğunu, gaybet döneminde hilafet makamını ele geçirenlerin hak oldukları vehmine kapılmamaları için yüzüğün sol ele takılmasını emrediyor. (Ali Ekber Gaffarî)

sibinden fazlasını elde edemez. Kime hayır verilirse, o hayrı Allah bağışlamıştır. Kim de şerden korunursa onu da Allah korumuştur.

20- Mümin mümine bereket, kâfire ise hüccettir.

21- Ahmağın kalbi ağzındadır; hikmet sahibi olan kimsenin ağzıysa kalbindedir.

22- Garantilenmiş rızık, seni farz bir işten alıkoymasın.

23- Abdestli olduğunda haddini aşan, abdestini bozan kimse gibidir.

24- Hakkı terk eden her güçlü, zelil olur; hakka sarılan her zelil de, izzet kazanır.

25- Cahil ile dost olan ıstırap çeker.

26- İki hasletten üstün bir şey yoktur: Allah'a iman etmek ve kardeşlere faydalı olmak.

27- Evladın küçüklükte babaya karşı saygısızlığı, büyüdüğünde ona karşı gelmesine sebep olur.

28- Mahzun bir şahsın yanında, sevinçli olduğunu göstermek edepsizlik sayılır.

29- Hayattan daha iyisi, kaybettiğinde hayata nefret ettiği şeydir. Ölümden daha kötüsü ise, başına geldiğinde ölümü arzuladığı şeydir.

30- Cahile riyazet çektirmek (nefsinin isteklerine karşı durmasını sağlamak) ve bir şeye alışkan olanı alışkanlığından vazgeçirmek, mucize gibi bir iştir.

31- Tevazu, kıskanılmayan bir nimettir.

32- Bir kimseyi zahmete sokacak bir şeyle ona ikramda bulunma.

33- Kardeşine gizlide öğüt veren onu süslemiş, açıkta (halkın önünde) öğüt veren de onu kötülemiştir.

34- Allah'ın nimetiyle kuşatılmayan hiçbir bela yoktur.

35- Müminin, kendisini alçaltacak şeye ilgi göstermesi ne de kötüdür.

* * *

Hız Peygamber ve pak imamlardan (Allah'ın selâmı onlara olsun) zikrettiğimiz konularda elimize ulaşan hadisler burada son buldu. Za-

manımızın sahibi ve asrımızın hücceti olan İmam Mehdi *aleyhi's-selâm*'ın mektup ve yazılarından, Şia arasında mütevatir ve yaygın olmasına rağmen bir şey zikretmedik. Çünkü bu mektuplarda kitabımızın amacına uygun olan bir hadis bulamadık. Elbette, bizim onun hakkındaki inancımız Hidayet İmamları (Allah'ın selâmı onların hepsinin üzerine olsun) olan geçmiş babaları hakkındaki inancın aynısıdır.

Şimdi de daha fazla öğüt almamız ve faydalanmamız için üslup yönünden önceki hadislere benzeyen ve onlara uygun olan diğer hadisleri zikrediyoruz.

Tevfik veren Allah'tır, O bize yeterlidir ve O, ne güzel sahiptir.

A decorative border with a repeating floral and geometric pattern surrounds the central text.

ALLAH-U TEÂLA'NIN
BAZI PEYGAMBERLERLE
KONUŞMASI VE
ÖĞÜTLER

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Allah-u Teâla'nın Hz. Musa İbn İmran'la (a.s) Bir Takım Sırları Açıklayan Gizli Konuşması

1- Ey Musa, dünyada arzunu uzak kılma. Çünkü taş yürekli olursun ve taş yürekli olan da benden uzaktır. Kalbini Allah korkusuyla öldür. Eski elbiseli ve taze kalpli ol; (öyle ki) yeryüzü ehline gizli, gök ehli arasında tanınmış olasın. Düşmanından kaçanın feryat etmesi gibi günahlarının çokluğundan dolayı dergâhımda feryat et (ağlayıp sızla). Bu iş için benden yardım dile. Çünkü ben en iyi yardım dilenilenim.

2- Ey Musa, ben kullardan yüceyim, kullar benden aşağıdır. Her şey bana boyun eğmektedir. Kendine su-i zanda bulun. Salih kimsele-ri, senin gibi sevmedikçe evladını dinine emin bilme.

3- Ey Musa, yıkan, guslet ve salih kullarıma yaklaş.

4- Ey Musa, namazlarında ve çekiştikleri şeylerde salih kullarımın imamı ol. Sana indirdiğim şeye uygun olarak onların aralarında hak (ve adalet) ile hükmet. Çünkü sana indirdiklerim açık bir hüküm, aydınlatıcı bir delildir; öncekilerin akıbetini ve sonrakilerin başına gelecek şeyleri açıklayan bir nurdur.

5- Ey Musa, bakire kızın oğlu, merkep, bornoz, zeytin, zeytinyağı ve mihrap sahibi olan Meryem oğlu İsa hakkında sana şefkatli olmayı tavsiye ediyorum.⁽⁵⁵⁵⁾ Ondan sonra da pak, temiz, mutahhar olan kırmızı deve sahibi (Resulullah) hakkında sana tavsiye de bulunuyorum. O'nun senin kitabındaki (Tevrat'taki) nişanesi şöyledir: Mümin, se-

555- Yani Hz. İsa merkebe binmek, bornoz giymek, zeytin ve zeytinyağı bölgesinde zuhur etmek ve mihrapta ibadet etmek gibi sıfatlarla tanınır.

mavi kitapların koruyucusu, rükû ve secde eden,⁽⁵⁵⁶⁾ Allah dergâhına rağbet gösteren ve (azabından) korkandır. Kardeşleri yoksullar ve yardımcıları ise diğer kavimlerdir (yani Medine halkıdır). Dönemi, darlık, ıstırap ve öldürme dönemidir. İsmi Ahmed ve Muhammed-i Emin'dir. Öncekilerin baki kalanlarından (yani geçmiş peygamberlerin soylarından)dır. Bütün kitaplara ve bütün peygamberlere iman eder. Ümmeti, merhum ve mübarektir. Onların belirli saatleri vardır ve o saatlerde namaz vaktini bildirirler. Öyleyse onu tasdik et. Çünkü o senin kardeşindir.

6- Ey Musa, o benim eminimdir. Sadık ve mübarek bir kuldur. Elini vurduğu her şey bereket bulur. Benim ilminde bu böyle geçmiş ve onu böyle yaratmışım. Onunla kıyameti başlatacağım. Onun ümmetiyle dünya son bulacaktır. Benî İsrail zalimlerine tavsiye et ki onun ismini mahvetmesinler; onu yalnız bırakmasınlar; gerçi onlar bu işi mutlaka yapacaklardır. O peygamberi benim için sevmek hasenedir. Ben onunlayım. Ben onun hizbindenim; o da benim hizbimdendir; benim hizbim de mutlak galiptirler.

7- Ey Musa, sen benim kulum, ben ise senin ilâhınım. Hakir yoksulları küçümseme ve zenginlere de imrenme. Benim zikrimin karşısında huşulu ol. Zikrimi tilavet ettiğinde rahmetime ümitli ol. Tevrat okumanın lezzetini huşulu ve hüznü bir sesle bana duyur. Beni andığın vakit mutmain ol. Bana ibadet et ve (hiçbir şeyi) bana şirk koşma. Şüphesiz, büyük efendi benim. Ben seni nutfeden, hakir bir sudan, çeşitli unsurların karışmış olduğu çiğnenmiş bir yerin balçığından yarattım; derken (bu balçık) bir insan şekline geldi. Onu bir mahlûk olarak yaratan benim. Kühüm yüce, işimse kutsaldır. Benim benzerim hiçbir şey yoktur. Diri, ebedi ve zeval bulmayan benim.

8- Ey Musa, beni çağırdığında korkulu, dehşetli ve haşyetli ol ve benimle münacat ettiğinde, ürperen kalpten kaynaklanan bir haşyetle münacat et. Hayat günlerini Tevrat'ımla dirilt; güzel hasletlerimi cahillere öğret; zahiri ve batini nimetlerimi onlara hatırlat ve onlara de ki:

556- Yani rükû ve secdeyi bir arada bulundurandır. Bu ise, Yahudî ve Hıristiyanların sünnetine aykırıdır. Onlardan her biri rükû ve secdeden sadece birini yerine getirirler. (el-Vafi)

İçinde buldukları sapıklıklarda eğlenip gaflete dalmasınlar; çünkü benim sorgulamam onlar için çok şiddetlidir.

9- Ey Musa, benimle olan bağın kesilirse başkasına bağlanamazsın. Öyleyse bana ibadet et ve hakir bir kul gibi karşımda dur. Kendi nefsini kına. Çünkü o kınanmaya daha layıktır. Benim kitabımla, İsrâiloğulları'na ululanma. Bu aydınlatıcı öğüt kalbin için yeterlidir ve o âlemlerin Rabbinin (c.c) kelâmıdır.

10- Ey Musa, beni ne zaman çağırırsan bulursun ve şüphesiz ben yapmış olduğun şeyleri affederim. Gök, korkuyla beni tespih ediyor. Melekler benim korkumdan vahşet içindedirler. Yer, ümitle beni tespih ediyor. Bütün yaratıklar boyun eğerek beni tespih etmektedirler. Daha sonra namaza önem ver. Çünkü onun benim huzurumda yüce makamı ve sağlam bir yeri vardır. Namazdan sayılan şeyleri (ibadetleri) onunla birleştir. Allah rızası için verilen zekât, temiz mal ve temiz rızktan olmalıdır. Çünkü ben, rızam için verilen temiz şeyden başkasını kabul etmem. Bunun yanı sıra sıla-i rahim de yap. Şüphesiz Rahman ve Rahim olan benim. Akrabalık bağını, kulların birbirlerine şefkatli davranmaları için kendi rahmetimden bir lütuf olarak yarattım. Bu bağın ahirette benim yanımda özel bir yeri vardır. Ben akrabalık bağını koruyana merhamet edeceğim ve bu bağı korumayandan rahmetimi keseceğim. Emrimi zayi eden kimseye işte böyle yaparım.

11- Ey Musa, dilenciye ikram et; yanına geldiğinde hoş bir dille veya az bir bağışla geri çevir. Çünkü bazen dilenci olarak yanına gelen ne insandır ve ne de cin; Allah'ın bir meleğidir. Sana verdiğim nimetler hakkında nasıl davrandığını ve bağışladığım malda (başkalarıyla) nasıl eşitlik sağladığını sınamak için senin yanına geliyor. Öyleyse yalvarıp yakarmakla bana huşu et. Kitabı hüznü bir sesle oku. Bil ki efendinin kölesini çağırdığı gibi yüce makamlara erişmen için ben de seni çağırıyorum. İşte bu benim sana ve senin geçmiş atalarının üzerine olan ihsanımdır.

12- Ey Musa, hiçbir hâlde beni unutma. Malının çokluğuna sevinme. Çünkü beni unutmak kalbi katılaştırır. Çok mal ise çok günahlarla beraberdir. Yer mutidir, gök mutidir ve deniz mutidir. Kim bana isyan ederse bedbaht olur. Ben Rahman ve Rahimim. Her zamanın Rahmanı (bağışlayanı)yım. Refahtan sonra zorluk, zorluktan sonra refah ve

padişahlardan sonra da padişahlar getiririm. Benim padişahlığım ise daimi, kalıcı ve zeval bulmayandır. Yerde ve göklerde hiçbir şey benim için gizli değildir. Varlığı benden başlayan bir şey nasıl bana gizli kalabilir? Zorunlu olarak bana döneceğin hâlde nasıl oluyor da benim katımda olana kavuşmak için gayret göstermiyorsun.

13- Ey Musa, beni kendi kalen kıl. Salih ameller hazineni benim yanımda bırak. Benden kork; başkasından değil. Çünkü dönüş banadır.

14- Ey Musa, tövbeye koş ve günah işlemekte acele etme. Namaz kılarken karşımda durduğunda bekle (acele etme). Benden başkasına ümit bağlama. Beni zorluklara karşı siper, musibetlere karşı sığınak kıl.

15- Ey Musa, hayır işlerde hayra rağbet edenlerle yarış. Çünkü hayır, ismi gibi güzeldir; şerri de aldananlara bırak.

16- Ey Musa, salim kalman için dilini kalbinin ötesinde kıl (düşünerek konuş). Faydalanabilmen için gece ve gündüz beni çok an. Pişman olmaman için hata (ve günahların) peşine takılma. Çünkü hataların (günahların) vaat edilen sonu cehennem ateşidir.

17- Ey Musa, günahı terk edenlere karşı güzel konuş ve onlarla birlikte otur. Onları, gizli olan durumların için⁽⁵⁵⁷⁾ kendine kardeş edin. Seninle çalışmaları için onlarla çalış.

18- Ey Musa, rızam için yapılan şeyin azı çoktur; ama başkaları için yapılan şeyin çoğu da azdır. Senin en değerli günlerin önündeki günlerdir, o günlerin nasıl bir gün olduğuna bak ve onun için bir cevap hazırla. Çünkü sen durdurulup sorguya çekileceksin. Zaman ve ehlinen öğüt al. Çünkü zamanın uzunluğunu (tez gelip geçtiği için) kısadır, kısası da (kadri bilindiği takdirde) uzundur ve her şey fanidir. Ahirete ilginin artması için, amelinin karşılığını gözünle görüyormuşsun gibi çalış. Dünyanın geleceği de geçmişi gibidir. Her amel eden, basiret ve örnek üzerine amel etmelidir. Ey İmran oğlu, kendi hayrın için çalış. Umulur ki sorguya çekilme günü ve batıl ehlinin ziyan gördüğü gün kurtulmuş olasın.

19- Ey Musa, nefsini dünya sevgisinden temizle ve dünyadan vazgeç. Çünkü ne dünya senin içindir ve ne sen dünya içinsin. Zalimlerin

557- Vafi kitabının nakline göre, ayıpların için.

evi seni ne ilgilendirir? Ama hayır amel yapan kimse olursa o başka; dünya böyle bir insan için ne güzel evdir.

20- Ey Musa, dünya ve dünya ehli birbirleri için imtihan vesilesidirler. Dünya onların nazarında bezenmiştir; mümin nazarında ise ahiret süslenmiştir; usandığı zaman (kuvvet almak için) ona bakar. Ahiret lezzeti, onunla dünya lezzeti arasında perdedir. Gece yaraları ve seher vakitleri süvarinin maksadına koştuğu gibi ahirete olan iştiyakı onu harekete geçirir. Üzüntülü olarak gündüzü geçirdiği gibi gamlı olarak da akşamlar. Ne mutlu ona; onun gözünün önünden perdeler kalkmış olursa ne güzellikler görmez ki!

21- Ey Musa, servetin (sana) yöneldiğini gördüğünde: "Cezasında acele edilen bir günahdır" de. Fakirliğin yöneldiğini gördüğünde de: "Merhaba salih kişilerin alametine" de. Ne cebbar ve zalim ol ve ne de zalimlerle dost ol.

22- Ey Musa, sonu kınanılacak hayata, uzun olsa bile ömür denilmez. Senden uzaklaştırılan zorlukların akıbeti iyi olursa sana zararı olmaz.

23- Ey Musa, kitap (Tevrat veya levh-i mahfuz) tam bir sarahatle senin akıbetini beyan etmiştir. Bununla birlikte nasıl oluyor da bu gözler uyuyabiliyor? Bazılarının sürekli gaflet ve şehvete dalmaları olmasaydı hayattan zevk almaları hiç mümkün olur muydu? Oysa doğru olanlar bu nimetler ve lezzetlerin daha azı için bile ağlayıp inlemekteler.

24- Ey Musa, kullarıma emret ki, beni merhamet edenlerin en merhametlisi, çaresizlerin duasını kabul eden, kötülüğü (üzüntüyü) giden, zamanı değiştiren, bolluk getiren, az ameli bile kabul eden, çoğa mükâfat veren, fakiri ihtiyaçsız kılan ve benim daimî, karşı konulmaz aziz ve muktedir olduğumu itiraf ederek buldukları her durumda bana dua etsinler. Senin kapına gelen her suçluya de ki: En geniş olan dergâha hoş geldiniz; âlemlerin Rabbinin dergâhına yükünüzü indiriniz. Onlar için mağfiret dile ve (onlara karşı) onlardan biri gibi ol. Sana bağışladığım faziletten dolayı onlara ululanma. Onlara de ki: Yetkisi benden başkasının elinde olmayan fazlımdan ve rahmetimden bağış dilesinler. Ben büyük fazilet sahibiyim. Suçlulara sığınak, çaresizlere yardımcı, günahkârları affedim. (Ey Musa,) senin benim yanımda

beğenilmiş bir makamın vardır. Beni temiz bir kalp ve doğru konuşan bir dille çağır. Emrettiğim gibi ol ve emrime itaat et. Başlangıcı senden olmayan (nübüvvet ve kitap gibi) şeylerle kullarıma ululanma ve bana yaklaş. Çünkü ben sana yakınam. Ağırılığı ve taşınması seni inciten şeyi senden istemiş değilim, ancak kabul etmem ve bağışta bulunmam için beni çağırmanı istemişim. Tevil ve tefsirini benden aldığın ve indirilmesi de benimle olan şey (Tevrat) ile bana yaklaş.

25- Ey Musa, yere bak. Çünkü o yakın bir zamanda senin kabrin olacaktır. Gözlerini göğe dik. Zira başının üzerinde büyük bir padişah vardır. Dünyada olduğun müddetçe kendi hâline ağla. Helak olmaktan ve tehlikelerden kork. Sakın dünya hayatının süs ve şatafatı seni aldatmasın. Zulme razı olma ve kendin de zulmetme. Şüphesiz ben mazlumun hakkını zalimden almak için onun pususundayım.

26- Ey Musa, iyilik on kat sayılır, kötülükse bir; ama bu bir helak olmaya sebep olur.⁽⁵⁵⁸⁾ Bana şirk koşma; bana şirk koşman sana yakışmaz. Sebat göster ve doğru ol. İndimde olana rağbet eden ve yaptıklarına pişmanlık duyan kimsenin duası gibi dua et. Şüphesiz gündüzün ışığı, gecenin karanlığını nasıl giderirse, iyilik de kötülüğü giderir. Yine gecenin karanlığının gündüzün ışığını kapsamaması gibi kötülük de öylece iyiliği kapsayıp onu karartır.

558- Allame Meclisî: Allah-u Teâla kulunun bir iyiliğine on kat, kötülüğüne ise misliyle karşılık verir. Ama buna rağmen insanların çoğunun kötülük karşılığı aldıkları bir ceza iyiliklerine karşılık verilen on kat ödüle galip gelir ve böylece helak olurlar. (Şerh-i el-Kâfi)

Allah-u Teâla'nın Hz. İsa İbn Meryem'le (a.s) Bir Takım Sırları Açıklayan Gizli Konuşması

1- Ey İsa, ben senin ve babalarının Rabbiyim. İsmim, Vahid'dir (Yegâne'dir). Her şeyi yaratan tek yaratıcı benim. Her şey benim yaratığımdır ve herkesin dönüşü banadır.

2- Ey İsa, benim emrimle sen Mesih'sin; benim iznimle sen balçıktan (kuş) yaratıyor ve kelâmımla ölüyü diriltiyorsun. Öyleyse bana rağbet et ve benden kork. Benden başka hiçbir sığınak bulamazsın.

3- Ey İsa, velayetime lâıyk olup, hoşnutluğumu isteyesin diye sana rahmet ve şefkatle nasihat ediyorum. Her nerede olursan ol büyüklükte de küçüklükte de mübareksin. Cariyemden (dünyaya gelen) bir kulum olduğuna şahadet ediyorum. Nafilelerle (müstehap namazlarla) bana yaklaşmaya çalış. Sana yeterli olmam için bana tevekkül et. Benden yüz çevirip başkasını dost ve server edinme yoksa seni tek başına bırakırım.

4- Ey İsa, belaya karşı sabırlı ol; kaza ve kadere razı ol. Razı olacağım gibi ol; rızam ise bana itaat etmen ve isyan etmemendir.

5- Ey İsa, dilinle beni zikret (an); kalbinle de beni sev.

6- Ey İsa, gaflet saatlerinde (gece yarılarında) uykudan kalk ve latif hikmetlerle kalbini sağlamaştır.

7- Ey İsa, ümit ve korku hâlinde ol. Kalbini korkuyla öldür.

8- Ey İsa, hoşnutluğumu istemen için geceleri gözetle (ibadetle meşgul ol) ve muhtaç olacağın gün için de gündüzü susuzlukla (oruç tutmakla) geçir.

9- Ey İsa, sen sorguya çekileceksin; öyleyse sana merhamet ettiğim gibi sen de zayıfa merhamet et ve yetimi azarlama.

10- Ey İsa, تنها yerlerde kendi hâline ağla ve namaz yerlerine (mescide) git ve beni anmanın lezzetini bana duyur. Zira benim sana davranışım güzeldir.

11- Ey İsa, nice ümmetleri günahlarının cezalarından dolayı yok ettim; seni ise o günahlardan korudum.

12- Ey İsa, zayıfla iyi geçin; güçsüz gözlerini göğe doğru dik ve beni çağır. Şüphesiz ki ben sana yakınum. Yalvarıp yakararak beni zikret. Gamin ve üzüntün bir olsun (benden başkasını düşünme). Böylece bana dua ettiğinde duanı kabul ederim.

13- Ey İsa, rızkımı yiyip benden başkasına tapan, zorluk vakitleri beni çağırdığında icabet ettiğim ve daha sonra (önceki kötülüklerine) geri dönen isyancı kimsenin durumu seni aldatmasın. Bana karşı mı serkeşlik ediyor? Yoksa benim gazabıma doğru mu yöneliyor? Kendime andolsun, onu öyle hesaba çekeceğim ki artık hiçbir kurtuluş yolu bulamasın ve benden başka da bir sığınağı olmasın. Gök ve yerimden nereye kaçabilir?

14- Ey İsa, Benî İsrâil zalimlerine de ki, eteklerinizin altında (elinizde) haram mal ve evlerinizde put olduğu müddetçe beni çağırma-
yın. Ben, bana dua edenin duasını kabul edeceğime dair yemin etmişim. Onların duasını kabul etmem de dağılıp gidinceye kadar onlara lânet etmemdir.

15- Ey İsa, devamı olmayan lezzetin ve zail olan yaşantının bir hayrı yoktur.

16-Ey Meryem oğlu, salih kullarıma hazırladığım şeyleri görmüş olsaydın şevkten kalbin erir, ruhun bedeninden ayrılırdı. Çünkü ahiret sarayı gibi bir saray yoktur. Temiz olanlar, orada bir arada olurlar; mukarreb melekler onların yanına gelir ve onlar kıyamet gününde kıyametin korkunç dehşetinden güvende olurlar. Orası öyle bir saraydır ki nimeti değişmediği gibi zail de olmaz.

17- Ey Meryem oğlu, ahiret nimetleri için yarışanlarla yarış. Çünkü ahiret nimetleri arzu edilecek güzel bir yerdir. Ne mutlu sana ey Meryem oğlu, eğer çalışıp amel edenlerden olursan, amelikle ayrılmasını istemeyeceğin cennet ve nimetlerde babaların Âdem ve İbrahim'le beraber olursun. İşte ben sakınanları böyle mükâfatlandırırım.

18- Ey İsa, alevli ateşten ve zincire vurularak azap edilmekten korkup kaçanlarla birlikte bana doğru kaç. Bu ateş ebedi olarak içerisine rahmetin girmeyeceği ve üzüntünün kendisinden ayrılmayacağı bir ateştir; karanlık gece parçaları gibidir; ondan kurtulan felâha ermiş olur. Orası cebbarların, haddi aşan zalimlerin ve her kötü huylu ve katı kalplinin yurdudur.

19- Ey İsa, dünya, ona yönelen kimseler için ne de kötü bir evdir; zalimlerin evi ne de kötü bir yerdir. Ben seni kendinden sakındırıyorum. Öyleyse benden haberdar ol.

20- Ey İsa, nerede olursan ol beni göz önünde bulundur ve seni yaratmış olduğuma şahadet et. Sen benim kulumsun ve ben seni bu şekilde yaratıp yeryüzüne indirdim.

21- Ey İsa, helak edici şehvetlerden kendini alıkoy. Seni benden uzaklaştıran her lezzetten uzaklaş. Bil ki sen, benim yanımda emin bir peygamber makamındasın. Öyleyse benden sakın.

22- Ey İsa, seni kendi kelâmımla yarattım ve (annen) Meryem, seni benim emrimle doğurdu. Meleklerimden, ruhum Cebrail-i Emin'i ona doğru gönderdim ve sen yeryüzünde yürüyen bir canlı (insan) oldun. Bunların hepsi daha önceden benim ilimimde geçmişti.

23- Ey İsa, sana gazap ettiğim takdirde hiçbir kimsenin hoşnutluğu sana yarar sağlamaz ve senden razı olduğumda ise hiçbir kimsenin gazabı sana bir zarar vermez.

24- Ey İsa, beni hem yalnızlıkta ve hem de kavminin arasında an ki ben de seni hayırlı bir insan topluluğunun içinde anayım.

25- Ey İsa beni, kurtarıcısı olmayıp da boğulmakta olan kimse gibi çağır.

26- Ey İsa, bana yalan yere yemin etme. Çünkü bu iş sebebiyle arşım gazaptan sarsılır. Dünyanın ömrü kısa, arzusu ise uzundur. Benim nezdime deki yurt, (halkın) topladığı şeylerden daha iyidir.

27- Ey İsa, hak üzere şahitlik yapan amel defterinizi çıkardığımda ve saklayıp gizlediğiniz sır ve yaptığınız işlere şahadet ettiğiniz günde ne yapacaksınız?

28- Ey İsa, Benî İsrail zalimlerine de ki: Yüzlerinizi yıkayıp gönüllerinizi kirlettiniz. Kendinizi mi aldatıyorsunuz? Yoksa bana mı karşı

geliyorsunuz? Dünya ehli için güzel koku sürüyorsunuz; oysa ki benim nezdinde de içiniz, kokuşan murdar gibidir. Sanki siz ölüsünüz.

29- Ey İsa, onlara de ki: Tırnağınızı kesip attığınız gibi haram kazançtan da uzak durun. Kulaklarınızı çirkin sözlere sağır kılın. Kalplerinizle bana yönelin. Şüphesiz ki ben sizin şekillerinize bakmam.

30- Ey İsa, güzel işle ferahlan. Çünkü güzel iş beni hoşnut ediyor. Kötü işle de ağla. Zira kötü iş ayıp bir şeydir. Sana yapılmasını sevmediğin şeyi başkalarına yapma. Eğer bir kimse sağ yüzüne tokat atarsa sol yüzünü de ona çevir.⁽⁵⁵⁹⁾ Gücün yettiği kadar (halkla) dost olmakla bana yaklaşmaya çalış ve cahillerden yüz çevir.

31- Ey İsa, iyi insanlara yol göster⁽⁵⁶⁰⁾ ve hayır işlerde onlarla yardımlaşarak onları gözet. Benî İsrâil zalimlerine de ki: Ey kötü dostlar, eğer (isyan etmekten) çekinmezseniz, sizi maymun ve domuz şekline sokarım.

32- Ey İsa, Benî İsrâil zalimlerine de ki: Hikmet benim korkumdan ağlıyor, siz ise gülerek saçma sözler söylüyorsunuz. (Ateşte yanmayacağınıza dair) beraatım mı size gelmiştir? Yoksa elinizde azabımdan kurtulacağınıza dair bir güvence mi vardır? Yoksa cezama mı uğramak istiyorsunuz? Kendime andolsun ki sizi gelecek nesillere ibret kılacağım.

33- Sonra ey evlenmemiş bakire Meryem'in oğlu, sana kırmızı devenin sahibi, nur saçan, yüzü parlak, temiz kalpli, (düşmanlara kar-

559- Bu konuyla ilgili diğer hadisleri de göz önünde bulundurduğumuzda bu tür hadislerin anlamı şöyledir: Eğer affetmek ve kötülüğe iyilikle karşılık vermek kötülük yapan insanın ıslah olmasına sebep olacaksa o zaman onun kötülüğüne tahammül etmek, hatta ona iyilikle karşılık vermek gerekir. Yoksa bu hadislerden maksat, zulüm ve zillete boyun eğerek zalimlerin zulmünün yaygınlaşmasına sebep olmak değildir.

Genel olarak bir hadisin anlamını doğru olarak anlayabilmek için o hadisi hem peygamberlerin kendi şahsî ve toplumsal tavırlarıyla ve hem de diğer hadisleriyle birlikte mütalaa etmek gerekir. Bütün peygamberler zalimlere karşı çıktıklarına ve marufu emredip münkerden nehyettiklerine göre, bu hadislerde yer alan sözlerin anlamı zulme boyun eğmek ve teslimiyet değildir; Ne var ki peygamberlerin tavırlarında da görüldüğü gibi ferdi planda bazı insanları hidayet için yeri geldiğinde zulme meşruiyet kazandırmadan şefkat, merhamet ve af yoluna başvurmak gerekir.

560- Vafi kitabındaki bu cümle şöyle nakledilmiştir: İyi iş yapanlara tevazu et.

şı) şiddetli, değerli ve utangaç, dostum ve peygamberlerin efendisi hakkında tavsiye ediyorum. O bütün âlemler için rahmet, benimle mülakat edeceği gün Âdemoğullarının efendisi, indimde geçmişlerin hepsinin en değerlisi ve bütün Müslümanların bana en yakınıdır. Ders okumamış bir Arap, dinimle hükmeden, yolumda sabreden ve dinimi savunarak müşriklere karşı savaşıdır. Onu, Benî İsrâil'e tanıtmayı ve onu tasdik etmeleri, ona iman etmeleri, ona tabi olmaları ve yardımda bulunmalarını onlara emretmeni sana tavsiye ediyorum.

Hz. İsa Allah'a: "*Rabbim, o kimdir ki onu bu kadar memnun edeyim?*" dedi. Allah-u Teâla şöyle buyurdu: O bütün insanlara gönderilmiş olan Allah'ın elçisi Muhammed'dir. İnsanların bana makam yönünden en yakını ve şefaati en çabuk kabul olanıdır. Ne mutlu bu peygambere ve ne mutlu onun ümmetine! Onlar o peygamberin yolu üzerine bana kavuşurlar. Yeryüzünün ehli onu över ve gök ehli ona mağfirediler. Uğurlu, tertemiz bir emin ve benim indimde son döneme kalan salihlerin en iyisidir. Ahir zamanda zuhur edecek, geldiğinde gök bol yağmur yağdıracak, yer ot ve bitkilerini çıkaracak ve insanlar bereketi görecekler. Elini üzerine koyduğu her şeyi onlar için mübarek kılacağım. Hanımları çok, evlatları ise azdır.

34- Ey İsa, seni bana yaklaştıran her şeyi sana gösterdim ve seni benden uzaklaştıran her şeyden de seni sakındırdım; öyleyse kendine bak.

35- Ey İsa, dünya tatlıdır; seni orada özel bir iş için bıraktım. Öyleyse sakındırdığım şeylerden uzaklaş ve vermiş olduğum şeyleri de al.

36- Ey İsa, kendi ameline, suçlu ve günahkâr kölenin bakışıyla bak ve başkalarının ameline bakma. Dünyada zahit ol ve onda (Allah'tan gayri hiçbir şeyden) korkma ki helak olursun.⁽⁵⁶¹⁾

37- Ey İsa akıl et, düşün ve yeryüzünün çeşitli yörelerinde zalimlerin akıbetinin nasıl olduğuna bak.

38- Ey İsa, sana söylediğim her şey öğüt ve her sözüm haktır. Ben apaçık hakkım. Hak olarak diyorum ki, eğer sana bildirdikten sonra

561- Vafi kitabında "Dünyada zahit ol ve ona rağbet etme." diye nakledilmiştir; bu nakil daha sahihtir.

bana karşı isyanda bulunursan (benim azabımdan kurtulmak için) benden başka hiçbir velin ve yardımcın olmaz.

39- Ey İsa, kalbini haşyetle edeplendir. Kendinden aşağıda olana bak; kendinden üste olana bakma. Bil ki her hata ve günahın kökü, dünya sevgisidir. Onu sevme; şüphesiz ki ben de onu sevmiyorum.

40- Ey İsa, kalbini benim için temizle ve تنها yerlerde beni çok an. Bil ki hoşnutluğum bana yalvarıp sızlamandadır; bunda diri kalpli ol, ölü olma.

41- Ey İsa, bana şirk koşma ve benden çekin. Sıhhatine mağrur olma ve kendini beğenme.⁽⁵⁶²⁾ Dünya çabuk yok olup giden gölgeye benzer; geleceği de geçmişi gibidir. Öyleyse gücün yettiği kadar iyi işlerde (başkalarıyla) yarış. Kesilip doğransan ve ateşle yakılsan bile hakla beraber ol. Tanıdıktan sonra beni inkâr etme ve cahillerle de beraber olma. Çünkü her şey, kendi cinsinden olan şeyle birlikte olur.

42- Ey İsa, benim için gözyaşı dök ve kalbinle huşuda bulun.

43- Ey İsa, zorluklarda benden yardım dile. Çünkü ben, kederlilere yardımda bulunurum ve çaresizlerin duasını kabul ederim. Ben merhametlilerin en merhametlisiyim.

Hazret-i İsa'nın (a.s) İncil'de ve Diğer Yerlerdeki Öğütleri

1- Ne mutlu merhametli kimselere; onlar kıyamet günü rahmete nail olacak kimselerin ta kendileridir.

2- Ne mutlu halkın arasını ıslah eden (halkın arasını bulan) kimselere; onlar kıyamet günü Allah'ın dergâhına yakın olan kimselerdir.

3- Ne mutlu kalpleri temiz olan kimselere; onlar kıyamet günü Allah'ın nimetlerine kavuşurlar.

4- Ne mutlu dünyada alçak gönüllü kimselere; onlar kıyamet günü padişahlık tahtlarına sahip olurlar.

5- Ne mutlu yoksullara; gök melekûtu onlar içindir.

6- Ne mutlu mahzunlara; onlar sevinecek kimselerdir.

7- Ne mutlu Allah korkusundan açlık ve susuzluk çeken kimselere; onlar doyurulacak olan kimselerdir.

562- Vafi kitabında "Kendini tehlikeye atma." diye nakledilmiştir.

8- Ne mutlu hayır amel yapan ve Allah'ın seçkinleri diye çağrılan kimselere.

9- Ne mutlu ruhları temiz olduğu için sövülen kimselere; gök melekûtu onlar içindir.

10- Haset edildiğiniz, sövüldüğünüz ve hakkınızda her çeşit çirkin ve yalan söz söylendiği zaman ne mutlu size! İşte o zaman neşeli ve sevinçli olun. Çünkü sevabınız gökte çoğalmıştır.

11- Yine buyurmuştur ki: Ey kötü kullar, halkı zan üzere kınıyorsunuz, fakat kendinizi yakın üzere kınamıyorsunuz.

12- Ey dünya kulları, sizde olmayan şeylerin hakkınızda söylenmesini ve parmakla gösterilmenizi seviyorsunuz.

13- Ey dünya kulları, (zahit görünmeniz için) başınızı tıraş ediyorsunuz, gömleklerinizi kısıltıyorsunuz ve başlarınızı aşağı eğiyorsunuz. Ama kin ve hasedi kalbinizden çıkarmıyorsunuz.

14- Ey dünya kulları, siz, dışarısına bakını şaşkırtan, içerisinde ise günahlarla dolu ölümlerin kemikleri bulunan sıvalı kabirlere benziyorsunuz.

15- Ey dünya kulları, siz halkı aydınlatan, kendisini ise yakan çiralara benziyorsunuz.

16- Ey İsrâiloğulları, dizleriniz üzere sürünmeye mecbur olsanız bile âlimlerin meclisini izdihamla doldurun. Çünkü Allah-u Teâla sağanak yağmurla ölü toprağı dirilttiği gibi ölü kalpleri de hikmet ışığıyla diriltir.

17- Ey Benî İsrâil, az konuşmak büyük bir hikmettir. Öyleyse susun. Çünkü susmak güzel bir rahatlık olduğu gibi suçun azalmasına ve günahın da hafiflemesine sebep olur. İlim kapısını sağlamlaştırın. İlimin kapısı sabırdır. Allah boş yere gülen, edep ve eğitim için bir yararı olmayan şeye doğru yürüyen kimseye buğzeder. Sürüsünden gafil olmayan bir çoban gibi kendi raiyetinden gafil olmayan valiyi de sever. Açıkta insanlardan utandığınız gibi gizlide de Allah'tan utanın. Bilin ki hikmetli söz müminin yitik malıdır. Öyleyse hikmetli sözler elden çıkmadan onları alın. Hikmetli sözlerin elden çıkması da ravilerinin gitmesi (ölmesi) ileldir.

18- Ey ilim sahibi, âlimlere ilimleri için hürmet et ve onlarla tartışmayı terk et. Cahilleri cehaletlerinden dolayı hakir say, ama onları kovma; onları kendine yaklaştır ve bilmedikleri şeyleri onlara öğret. Ey ilim sahibi, bil ki şükründen aciz kaldığın her nimet, ona karşı ceza göreceğin günah mesabesindedir.

19- Ey ilim sahibi, tövbesinden aciz kaldığın her günah, cezalanaçağın azap gibidir.

20- Ey ilim sahibi, ne zaman seni saracağını bilmediğin gam ve üzüntülerin, ansızın saldırısından önce onlara karşı hazırlıklı ol.

21- Hz. İsa *aleyhi's-selâm* ashabına şöyle buyurdular: "Söyleyin bakalım, eğer bir kimse kardeşinin yanından geçtiğinde onun avret mahalinin açıldığını görürse acaba o açılmayan tarafını da açar mı, yoksa açılmış olan yeri örter mi?" Ashap: "*Elbette onu örter*" dediler. Hz. İsa: "Hayır, siz onun açılmayan tarafını da açarsınız" buyurdular. Ashap, Hz. İsa'nın sorusunun bir misal olduğunu anlayınca: "*Ey Ruhullah, bunu açıklayın?*" dediler. Hz. İsa: Bu, kardeşinin ayıbını görüp onu gizlemeyen bir kimsenin misalidir" buyurdular.

22- Hak olarak söylüyorum ki, öğrenmeniz için öğretiyorum; bencil olmanız için değil. Siz hoşlandıklarınızı terk etmedikçe dileklerinize ulaşamazsınız ve sevmediğiniz şeylere karşı sabretmedikçe umduklarınızı elde edemezsiniz. Sakın (namahreme) bakmayın. Çünkü bu bakış, kalplere şehvet tohumu saçar ve bu da bakan kimseyi aldatmak için yeterli bir fitnedir. Ne mutlu bakışı kalbinde yer alan (ama) kalbi bakışında yer almayan kimseye. Halkın ayıplarına efendiler gibi değil, köleler gibi bakın. İnsanlar iki kısımdır: (Belalara) duçar olan ve afiyette olan. Çaresiz olana acıyın ve afiyete karşılık da Allah'a şükredin.

23- Ey İsrâiloğulları, Allah'tan utanmıyor musunuz? Suyu çerçöp ten arıtmadıkça onu rahatlıkla içemiyorsunuz. Ama fil büyüklüğündeki haram maldan çekinmiyorsunuz. Tevrat'ta size söylenen şu sözleri duymamış mısınız?: "Akrabalarınıza sıla-i rahimde bulunun, onlara iyilik yapın." Ben de şöyle diyorum: İlişkisini kesenle ilişki kurun. Esirgeyene bağlıta bulunun. Kötülük yapana iyilik edin. Sövene selâm verin. Sizinle münazaa edene insafı davranın. Zulüm edeni affedin; nitekim siz de kötülüklerinizin affedilmesini istiyorsunuz. Öyleyse Allah'ın sizi affetmesinden ibret alın. Güneşinin iyi ve kötülere ışık saç-

tığını, yağmurunun salih ve suçlulara yağdığını görmüyor musunuz? Eğer sizi sevenlerden başkasını sevmezseniz, iyilik edenlerden başkasına iyilikte bulunmaz ve bağışta bulunanlardan başkasına da bağışta bulunmazsanız o zaman sizin diğer kimselere karşı ne üstünlüğünüz olabilir? Bu işi, fazilet ve akli olmayan sefih kimseler de yapıyor. Ama Allah'ın dostu ve seçkin kulu olmak istiyorsanız, kötülük edene iyilik edin. Size zulmedenin suçundan geçin. Sizden yüz çevirene selâm verin. Sözümlü dinleyin. Vasiyetimi koruyun; âlim ve fakih olmanız için tavsiyelerime riayet edin.

24- Hak olarak söylüyorum ki, kalpleriniz, hazinelerinizin olduğu yere yönelir; işte bunun içindir ki insanlar mallarını seviyor ve nefisleri onları arzuluyor. Öyleyse hazinelerinizi, güvenin yiyemeyeceği ve hırsızın çalamayacağı gökte biriktirin.⁽⁵⁶³⁾

25- Hak olarak söylüyorum ki, bir kul iki efendiye hizmet edemez, zorunlu olarak birini diğerine tercih edecektir. İşte böylece siz hem Allah'a, hem de dünya sevgisine bir arada sahip olamazsınız.⁽⁵⁶⁴⁾

26- Hak olarak söylüyorum ki, insanların en kötüsü, dünyayı ilmine tercih eden, onu seven, onu talep eden ve bu talebinde gayret gösteren âlimdir. Öyle ki insanları şaşkınlıkta bırakmayı başarabilse onu da mutlaka yapar. Güneşin bu aydınlatan ışığı, kör adamın gören gözü olmadıktan sonra neye yarar? Böylece bu âlimin de ilmi, onunla amel etmedikten sonra neye yarar? Ağaçların meyveleri ne kadar da çoktur. Fakat hepsi yararlı olmaz ve yenilmez. Âlimler de çoktur; fakat hepsi ilminden yararlanamıyor. Yeryüzü ne kadar da geniştir; ama her yerinde sükûnet edilmemektedir. Konuşanlar da çoktur; fakat hepsinin sözleri tasdik edilmez. Öyleyse yünlü elbise giyip de hatala-

563- Allame Meclisî şöyle der: Her birinizin kalbi biriktirdiği hazinelere yönelir; hazineniz gökte biriktirdiğiniz salih ameller olursa, kalbiniz semavî olur. Dünyevî hazinelere ve süslerine yönelik sevgi Allah-u Teâla sevgisiyle bir araya gelmez.

564- Dünya sevgisini Allah sevgisi karşısında kılmayın. Dünyayı dünya için istemeyin ki Allah sevgisi ile çelişsin. Dünya ve ahireti iki ayrı amaç edinmek mümkün değildir. Dolayısıyla dünyayı da Allah için istemeliyiz ki çeliştiklerinde dünyayı bırakıp Allah'ı tercih edebilelim. Kur'ân-ı Kerim'de dünya hadd-i zatında kınanmamıştır. Dünya sevgisinin amaç edinilmesi kınanmıştır. Nitekim Kur'ân'da eş ve evlât sevgisi Allah'ın nişanelerinden sayılmıştır.

rını sahtekârlıkla gizlemek için başlarını aşağıya eğen, kurdun bakışı gibi kaşları altından bakan ve sözleri amellerine ters düşen yalancı âlimlerden kendinizi koruyun. Topalaktan (bir çeşit ağaç) üzüm ve Ebucehil karpuzunun dalından da incir toplamak mümkün müdür? Böylece yalancı âlimin sözü de batıl ve yalandan başka bir eser bırakmaz. Her konuşan da doğru konuşmaz.

27- Hak olarak söylüyorum ki, ekin, yumuşak (ve düz) yerde bitter; kayanın üzerinde değil. Böylece hikmet de mütevazı olan kimse- nin kalbinde gelişir; serkeş ve kibirli kimsenin kalbinde değil. Bilmiyor musunuz ki, kim başını dik tutarsa tavan başını yarar; kim de başını aşağı eğerse onun gölgesinden yararlanır. Böylece kim Allah için tevazu etmezse Allah onu alçaltır; kim de Allah için tevazu ederse Allah onu yüceltir. Balın her tulumda salim kalmaması gibi hikmet de her kalpte gelişmez. Tulum delinmediği, kuruyup bozulmadığı müddetçe bal için bir kap olabilir. Böylece kalpler de, şehvetler onu delmediği, tamah onu kirletmediği ve nimet onu katılaştırmadığı sürece hikmet için bir yer olabilir.

28- Hak olarak söylüyorum ki, bir evde yangın çıkarsa o yangın evden eve sirayet ederek birçok evi yakar kül eder. Ama yangın çıkan ilk eve yetişilir ve o ev temelden tahrip edilirse o zaman ateş, yakacak bir yer bulamaz. İlk zalim de böyledir, önu alınırsa artık ondan sonra halkın kendisine uyacağı zalim bir imam bulunmaz. Nitekim ateş, ilk evde odun ve tahta bulamazsa o zaman hiçbir şeyi yakmaz.

29- Hak olarak söylüyorum ki, kim bir yılanın, kardeşine sokmak için onu hedef aldığını görüp de kardeşini ikaz etmez yılan da onu öldürürse, onun ölümünde ortak olmaktan beri olamaz. Böylece kim de kardeşinin günah işlediğini görür de onu o günahın sonucundan korkutmaz ve o adamı günah sararsa, onun suçuna ortak olmaktan güven içerisinde olamaz. Kim bir zalimi zulmünden vazgeçirmeye gücü yeter de onu vazgeçirmezse o zulmü işleyen kimse gibi olur. Zalim nasıl korkar? Oysaki sizin aranızda güven içinde yaşamaktadır. Nehyedilmiyor; itirazda bulunulmuyor ve önu alınmıyor. (Sizin bu gevşeklik ve sorumsuzluğunuzu gördükleri hâlde) neden zulümlerinden vazgeçsinler ve azmasınlar ki? Sizden herhangi birinizin: "Ben zulmetmiyorum, zulmetmek isteyen etsin" demesi ve zulmü görüp önünü

almaması acaba yeterli midir? Eğer dediğiniz gibi olsaydı o zaman neden zalimlere azap indiğinde, onların yaptığı işi yapmadığınız hâlde sizler de onlarla beraber cezalandırılıyorsunuz?

30- Yazıklar olsun size ey kötü kullar, Allah'ın, kıyamet gününün korkusundan size güvence vermesini nasıl ümit ediyorsunuz? Oysaki siz Allah'a itaatte halktan korkuyorsunuz, O'na karşı itaatsizlik etmekle onlara itaat ediyorsunuz ve Allah'ın ahbine aykırı olarak halk ile olan ahitlerinizi yerine getiriyorsunuz.

31- Hak olarak söylüyorum ki, Allah-u Teâla, kulları rab edinen kimseleri, kıyamet gününün korkusundan emin kılmayacaktır.

32- Yazıklar olsun size ey kötü kullar! Hakir dünya ve geçici şehvetler için cennet mülkü hakkında kusur edip kıyamet gününün vahşetini unutuyor musunuz?

33- Yazıklar olsun size ey dünya kulları, zevale uğrayan nimet ve kısa bir hayat için Allah'tan kaçıyorsunuz ve O'na kavuşmaktan hoşlanmıyorsunuz. Allah'ın huzuruna çıkmaktan hoşlanmadığınız hâlde Allah sizi huzuruna kabul etmeyi nasıl sever?

Allah kendisiyle görüşmeyi seven kimse ile görüşmeyi sever ve kendisiyle görüşmekten hoşlanmayan kimseyle görüşmek istemez. Siz nasıl sadece kendinizi Allah'ın dostu sanıyorsunuz? Oysaki siz ölümden kaçıyorsunuz ve dünyaya sarılıyorsunuz. Ölümlükün kâfurunun güzel kokusu ve kefeninin beyazlığı ona hiçbir yarar sağlamayıp hepsi toprak altında kalacağı gibi, nazarınızda güzel ve süslü görünen dünya güzellikleri de size fayda vermeyecektir; (çünkü) bunların hepsi zevale mahkûmdur. Bedenlerinizin tertemiz ve renklerinizin de açık ve parlak olması size ne fayda sağlar? Oysa ölüme doğru gidiyorsunuz, toprakta unutulup kalacaksınız ve kabrin karanlığına gömüleceksiniz.

34- Ey dünya kulları, yazıklar olsun size, güneş ışığı altındayken çırağ taşıyorsunuz; oysaki güneşin ışığı size yeter. Karanlıkta ise çırağın ışığından yararlanmayı terk ediyorsunuz; oysaki çırağ bunun için yapılmıştır. Böylece ilim ışığından da dünya işleri için faydalanıyorsunuz; oysa dünyadan size ulaşacak pay bellidir. Ama ahiret işlerinde ilimden faydalanmıyorsunuz; oysa size ilim bunun için verilmiştir. Ahiret haktır diyorsunuz; oysaki siz dünyayı düzene koyuyorsunuz.

Ölüm haktır diyorsunuz; oysaki siz ondan kaçırıyorsunuz. Allah duyuyor, görüyor diyorsunuz; ama amellerinizi yazmasından korkmuyorsunuz. Duyan bir kimse sizi nasıl tasdik eder? Bilmeyerek yalan söyleyen kimsenin, bilerek yalan söyleyen kimseden mazereti daha çoktur. Gerçi hiçbir yalana özür yoktur.

35- Hak olarak söylüyorum ki, binek binilmediğinde ve çalıştırılıp uysallaştırılmadığında inatlaşır ve huyu değişir. Böylece kalpler de ölümü anmakla yumuşatılmadığında ve sürekli yapılan ibadetlerle yorulup zahmete düşürülmediğinde sert ve katı olur. İçerisi karanlık ve ürkütücü olan bir evin damında lamba yakmanın faydası olmadığı gibi ilim ışığının ağızlarınızda olmasının, kalplerinizin o ışıktan yoksun olduğu bir hâlde size bir faydası olmaz. Öyleyse karanlık evlerinize doğru koşup onları aydınlatın. Böylece katı kalplerinizi de, günahlar onları paslatmadan ve taştan daha sert bir hâle getirmeden önce çabukça hikmetle yumuşatın. Ağır yükleri taşımaya yardımcı aramayan kişi, onları taşımaya nasıl güç yetirir.

Allah'tan mağfiret dilemeyen kimsenin günahları nasıl dökülebilir? Elbisesini yıkamayan kimsenin elbisesi nasıl temiz olabilir? Günahları (tövbe ile) gidermeyen kimse onlardan nasıl kurtulabilir? Gemisiz denizden geçen kimse, boğulmaktan nasıl kurtulabilir? Çaba ve gayret göstererek çare yolu aramayan kimse, dünya fitnelerinden nasıl kurtulabilir? Kılavuzsuz yolculuk yapan kimse maksada nasıl ulaşabilir? Dinin nişanelerini görmeyen kimse, cennete nasıl gidebilir? Allah'a itaat etmeyen kimse, onun rızasına nasıl ulaşabilir? Aynaya bakmayan kimse, yüzünün ayıbını nasıl görebilir? Malından bir kısmını dostuna bağışlamayan kimse dostunun muhabbetine nasıl karşılık verebilir? Allah'ın verdiği rızktan bir miktarını O'na borç vermeyen kimse, Rabbinin sevgisini nasıl kâmil kılabilir?

36- Hak olarak söylüyorum ki, bir geminin denizde gark olması denize bir noksanlık getirmediği ve ona bir zarar vermediği gibi sizin Allah'a karşı yaptığınız günahlar da O'na en küçük bir noksanlık ve en ufak bir zarar vermez. Aksine kendinize zarar verir ve kendinizi noksanlaştırırsınız. Güneşin ışığı, istifade edenlerin çok olmasıyla eksilmez. Canlılar onun ışığı vesilesiyle yaşayıp hayatlarını sürdürüyorlar. Allah-u Teâla'nın hazinesi de size çok bağışta bulunmak ve rızık ver-

mekle eksilmez; insanlar O'nun rızkıyla yaşamaktalar. Allah, şükrede- nin rızkını çoğaltır. Şüphesiz O, şakir (şükürü kabul eden) ve âlimdir.

37- Yazıklar olsun size, ey kötü işçiler, işinizin karşılığını alıyorusunuz, rızkı yiyorsunuz, elbiseyi giyiyorsunuz, evler yapıyorsunuz; fakat size işverenin işini bozuyorsunuz. Çok geçmeden işin sahibi sizi isteyecek; bozduğunuz işe bakacak, sizi aşağılatıcı bir azaba uğratacak ve boyunlarınızın kökten kesilmesini, ellerinizin eklemlerinden ayrılmasını ve daha sonra bedenlerinizin yeryüzünde sürüklenmesini emredecektir. Sonra da bedenleriniz, takvalılara öğüt, zalimlere de ibret olsun diye yolun ortasında bırakılacaktır.

38- Ey kötü âlimler yazıklar olsun size, ölümün şimdilik sizi yakalamadığından dolayı ertelendiğini sanmayın; ölüm o kadar yakın ki sanki ölüm ulaşmış sizi göç ettirmiştir bile. Öyleyse şimdiden, hak olan daveti kulaklarınıza yerleştirin; kendi halinize ve günahlarınıza ağlayın; gerekeni hazırlayın; hazırlığınızı yapın ve tövbe ederek Rabbinize doğru yönelin.

39- Hak olarak söylüyorum ki, hastanın acının şiddetinden dolayı, lezzetli bir yemeğin tadını alamaması gibi dünyaya sahip olan kimse de mal sevgisinden dolayı ibadetin tadını alamaz. Hasta adam, şifa verici ilaçların vafını bir tabipten duymakla haz duyar; ama ilaçların acılığını hatırladığında ilaç kullanarak şifa bulma arzusu nazarında kararır; dünya ehli kimseler de dünyanın çeşitli güzelliklerinden tat alırlar, ama ölümün ansız saldırısını hatırlamaları onların yaşantılarını karartıp mahveder.

40- Hak olarak söylüyorum ki, bütün insanlar yıldızlara bakıyorlar, fakat yalnızca onların rotasını ve menzillerini tanıyan kimseler onlar vasıtasıyla (karanlık gecelerde) kendi yollarını bulabilirler; sizler de hikmet öğreniyorsunuz, ama yalnızca onunla amel eden kimseler hidayete kavuşabilirler.

41- Ey dünya kulları, yazıklar olsun size, buğdayın tadını almak, hoş ve hazımlı olması için onu (çerçöpten) temizleyip dövüyorsunuz. İmanın da tadını almak ve size fayda vermesi için onu halis etmeniz gerekir.

42- Hak olarak söylüyorum ki, eğer karanlık gecede katran yağıyla yanan bir çırağ bulursanız mutlaka onun ışığından yararlanırsınız;

onun kötü kokusu sizi ondan yararlanmaktan menetmez. Böylece hikmeti de kimde bulursanız alın. Onun o hikmete rağbetsiz kalması onu almanıza engel olmasın.

43- Ey dünyaya tapanlar, yazıklar olsun size, sizler ne hekimler gibi düşünüyorsunuz, ne akıllılar gibi anlıyorsunuz, ne âlimler gibi biliyorsunuz, ne kötülüklerden çekinen kullar gibisiniz ve ne de değerli hür kişilere benziyorsunuz. Çok geçmeden dünya sizi kökten kazıyacak ve sizi yüz üstü yere serecektir. Daha sonra günahlarınız, saçlarınızdan tutarak sizi sürükleyecek, (kendisiyle amel etmediğiniz) ilim de arkanızdan sizi itecek; çıplak, tek ve تنها olarak sizi, ceza veren sultana teslim edeceklerdir ve O, kötü amelleriniz karşılığında sizi cezalandıracaktır.

44- Yazıklar olsun size ey dünya kulları, acaba ilim vesilesiyle bütün mahlûkata egemen olmadınız mı? (Ama) o ilmi uzağa atıp onunla amel etmediniz; dünyaya yöneldiniz; dünya için hükmediyorsunuz; onun için hazırlık görüyorsunuz; onu (ahirete) tercih ediyorsunuz; onu bayındır kılıyorsunuz; artık ne zamana kadar dünyaya yöneleceksiniz? Allah'ın sizin vücudunuzda hiç payı yok mudur?

45- Hak olarak söylüyorum ki, sevdiğiniz şeyleri terk etmedikçe ahirette şeref kazanamazsınız. Tövbe etmek için yarını beklemeyin. Çünkü yarının önünde bir gece ve bir gündüz vardır; bu arada Allah'ın kaza ve kaderi caridir (geçerlidir).

46- Hak olarak söylüyorum ki, küçük günahlar Şeytan'ın tuzaklarındandır. Onları sizin nazarınızda pek küçük gösteriyor; derken o günahlar toplanıp çoğalır ve sizi kuşatır.

47- Hak olarak söylüyorum ki, yalanla methetmek ve din hususunda kendini övmek, bilinen bütün şerhlerin başı olduğu gibi dünya sevgisi de her hatanın kaynağıdır.

48- Hak olarak söylüyorum ki, ahiret şerefine ulaşmak ve dünya olaylarına karşı kendini koruyabilmek için her zaman kılınan namazdan daha iyi hiçbir şey yoktur ve hiçbir şey namaz gibi insanı Allah'a yaklaştıramaz; öyleyse sürekli olarak namaz kılın; namaz, insanı Allah'a yakınlaştıran her salih amelden Allah'a daha yakın ve O'nun katında her şeyden daha sevimlidir.

49- Hak olarak söylüyorum ki, sözle, eylemle veya kinle intikam almayan mazlumun her ameli göklerde (melekût âleminde) çok büyüktür. Sizlerden hanginiz, ismi karanlık olan bir nur veya ismi nur olan bir karanlık görmüştür? Böylece hiçbir kul da mümin olduğu hâlde kâfir, ahirete rağbet ettiği hâlde de dünyayı tercih eden olamaz. Acaba arpa eken buğday, buğday eken de arpa biçer mi? Böylece her kul, dünyada ektiği şeyi ahirette biçer ve yaptığı her amelin karşılığını orada görür.

50- Hak olarak söylüyorum ki, insanlar hikmet konusunda iki kısımır: Bir kısmı onu sözüyle sağlamlaştırır, kötü ameliyle zayi eder; diğeri ise sözüyle sağlamlaştırır, ameliyle tasdik eder; bunların arasında oldukça fark vardır. Öyleyse ilmiyle amel eden âlimlere ne mutlu ve ilmiyle amel etmeyip de sadece dilde âlim olanlara da yazıklar olsun.

51- Hak olarak söylüyorum ki, kim ekinini, sürekli her tarafı saran zararlı otlardan temizlemezse, zararlı otlar o ekini yok eder. Kim de dünya sevgisini kalbinden çıkarmazsa bu sevgi onu öyle sarar ki artık ahiret muhabbetinin tadını alamaz.

52- Ey dünya kulları, yazıklar olsun size, Rabbinizin camilerini bedenlerinize zindan edinin (sürekli camilerde bulunun), kalplerinizi takva evleri yapın ve onları şehvetlere mesken kılmayın.

53- Hak olarak söylüyorum ki, belaya daha çok tahammülsüz olanınız, dünyayı daha çok seveninizdir. Belaya karşı daha çok sabırlı olanınız da dünyada daha zahit olanınızdır.

54- Ey kötü âlimler, yazıklar olsun size, siz Allah'ın dirilttiği ölüler değil miydiniz? Sizi dirilttiğinde tekrar öldünüz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın ilim öğrettiği cahiller değil miydiniz? Size ilim öğrettiğinde onu unuttunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın fakih kıldığı bilgisizler değil miydiniz? Sizi fakih kıldığında cahil oldunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın hidayet ettiği sapıklar değil miydiniz? Sizi hidayet ettiğinde tekrar sapıklığa düştünüz.

55- Yazıklar olsun size, siz Allah'ın görme kudreti verdiği körler değil miydiniz? Size görme kudreti verdiğiğinde tekrar kör oldunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın duyma gücü verdiği sağırlar değil miydiniz? Size duyma gücü verdiğiğinde tekrar sağır oldunuz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın konuşma gücü verdiği dilsizler değil miydiniz? Size

konuşma gücü verdiğinde tekrar dilsiz oldunuz. Yazıklar olsun size, siz (Allah'tan) zafer dilemiyor muydunuz? Size zafer nasip ettiğinde tekrar geriye döndünüz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın aziz kıldığı zeliller değil miydiniz? Aziz olduğunuzda, tecavüz ve isyan ettiniz. Yazıklar olsun size, siz Allah'ın yardım ettiği ve düşmanların saldırısından korkan yeryüzündeki müstazaflar değil miydiniz? Size yardım ettiğinde kibirlendiniz, zulüm ve isyan ettiniz. Öyleyse kıyamet gününün zilletinden dolayı size yazıklar olsun; o gün, sizi nasıl da hakir edecektir.

56- Ey kötü âlimler, yazıklar olsun size, siz mülhitlerin ameli-ni yapıyor, varislerin (cennet ehlinin) arzularını arzuluyor ve ateşe atılmayacağına dair güvencesi olan kimse gibi huzur buluyorsunuz. Hâlbuki Allah'ın işi, sizin dileğinize uygun değildir. Sizler ölüm için türüyor, harap olmak için yapıyor, bayındır kılıyor ve varisler için de toplayıp hazırlıyorsunuz.

57- Hak olarak söylüyorum ki, Musa *aleyhi's-selâm* size, "Allah'a yalan yere yemin etmeyin" diye emrediyordu; ben de: "Allah'a ne yalan ve ne de doğru olarak yemin etmeyin fakat hayır veya evet deyin" diyorum. Ey İsrâiloğulları, çöl baklagilleri ve arpa ekmeği yiyin; buğday ekmeğinden sakının. Çünkü ben onun şükcrünü yerine getirememenizden korkuyorum.

58- Hak olarak söylüyorum ki, insanların bazıları sıhhatli, bazıları da belaya duçardır; öyleyse Allah'a, verdiği sıhhat için şükredin ve belaya uğrayanlara acıyın.

59- Hak olarak söylüyorum ki, söylediğiniz her çirkin kelimenin cevabını kıyamet gününde alacaksınız.

60- Ey kötü kullar, kim kurbanlığı boğazlamaya hazırlandığında kardeşinin kendisine öfkelenildiğini anlarsa, kurbanlığı bırakmalı, gidip kardeşini memnun etmeli ve daha sonra dönüp kurbanlığı boğazlamalıdır.

61- Ey kötü kullar, herhangi birinizin gömleği alınırca, abasını da onunla beraber versin. Herhangi birinizin sağ yüzüne tokat atılırsa, sol yüzünü de çevirsin. Herhangi birisi size zorla bir mil (üç fersah) mesafeti miktarınca yük yükletip çalıştırırca, bir mil daha onunla beraber gitsin.⁽⁵⁶⁵⁾

565- Konuyla ilgili açıklama 559 nolu dipnotta geçmiştir.

62- Hak olarak söylüyorum ki, dışı sağlam, içi ise bozuk olan beden neye yarar ki? Kalpleriniz bozuk olduğu hâlde bedenleriniz ne kadar hoşunuza gitse de hiçbir faydası olmaz. Kalpleriniz kirli olduğu hâlde bedenlerinizi temizlemeniz ne yarar sağlar ki?

63- Hak olarak söylüyorum ki, yumuşak unu geçiren ve kepeği tutan elek gibi olmayın. Böylece siz, hikmeti ağzınızdan çıkarıyorsunuz, ama kin kalbinizde baki kalıyor.

64- Hak olarak söylüyorum ki, ilk önce şerri terk edin, daha sonra fayda vermesi için hayrı talep edin. Hayırla şerri bir araya topladığınızda, hayrın size bir yararı olmaz.

65- Hak olarak söylüyorum ki, nehre dalanın elbisesi ne kadar çaba gösterirse göstereceğin mutlaka ıslanır. Böylece dünyayı seven kimse de günahlardan kurtulamaz.

66- Hak olarak söylüyorum ki, ne mutlu gece uyumayıp ibadetle meşgul olanlara; onlar ebedi bir nura sahip olan kimselerdir. Çünkü onlar gecenin karanlıklarında ibadetgâhta ibadet için ayağa kalkıyorlar ve Rablerine yarının (kıyamet gününün) zorluğundan kendilerini kurtarması için yalvarıp yakarıyorlar.

67- Hak olarak söylüyorum ki, dünya bir tarla olarak yaratılmıştır; kullar orada tatlı, acı, şer ve hayır ekerler; iyi ekinin hesap günü yararlı bir neticesi olur, şer ekinin de biçme günü zorluk ve meşakkati olur.

68- Hak olarak söylüyorum ki, hekim, cahil ile cahil de heva ve hevesiyle denenir. Ağzınızdan caiz olmayan çirkin sözlerin çıkmaması için onu mühürlemenizi tavsiye ediyorum.

69- Hak olarak söylüyorum ki, sevmediğiniz şeylere sabretmedikçe umduğunuza ulaşamazsınız; hoşlandığınız şeyleri terk etmedikçe de dilediğiniz şeylere erişemezsiniz.

70- Hak olarak söylüyorum ki, ey dünya kulları, dünya isteklerini azaltmayan, rağbetini ondan kesmeyen kimse ahireti nasıl idrak edebilir?

71- Hak olarak söylüyorum ki, ey dünya kulları, sizler ne dünyayı seviyorsunuz ve ne de ahireti. Eğer dünyayı sevseydiniz ona ulaşmaya vesile olan işe değer verirdiniz ve ahireti sevseydiniz onu ümit eden kimselerin amelini yapardınız.

72- Hak olarak söylüyorum ki, ey dünya kulları, sizlerden bazıları arkadaşından zan üzerine nefret ediyor, fakat kendi nefsinden yakın üzerine nefret etmiyor.

73- Hak olarak söylüyorum ki, sizlerden bazıları, bazı ayıpları söylediğinde kızıyor, oysa onlar bir gerçektir. Ama kendisinde olmayan bir şeyle methedildiğinde ise seviniyor.

74- Hak olarak söylüyorum ki, şeytanların ruhları, kalplerinizde yaşadıkları gibi hiçbir yerde uzun süre yaşamamışlardır. Allah, dünyayı ahiret için çalışmanızdan dolayı size vermiştir; sizi ahiretten alıkoymasına için değil. Allah dünyayı ibadetinize yardımcı olması için size yayıp açmıştır; günah işlemenize yardımcı olması için değil. Dünyada kendisine itaat etmeyi size emretmiştir, isyan etmeyi değil; onu size helâle ulaşma vesilesi kılmıştır, harama değil. Onu birbirinizle ilişki kurmanız için yaymıştır, ilişkiyi kesmeniz için değil.

75- Hak olarak söylüyorum ki, sevaba ulaşmayı herkes arzu eder, ama yalnız amel eden kimse ona ulaşır.

76- Hak olarak söylüyorum ki, ağacın, güzel meyvesi olmadıkça kâmil olmayacağı gibi din de, günahlardan kaçınmadıkça kemale erişmez.

77- Hak olarak söylüyorum ki, ziraat, ancak toprak ve suyla hâsıl olur; iman da ancak ilim ve amelle doğrulur.

78- Hak olarak söylüyorum ki, suyun ateşi söndürdüğü gibi hilim de gazabı söndürür.

79- Hak olarak söylüyorum ki, suyla ateş bir kapta toplanamadığı gibi fıkıh (derin dinî bilgi) ve körlük de bir kalpte toplanmaz.

80- Hak olarak söylüyorum ki, bulutsuz yağmur yağmaz; temiz bir kalp olmadıkça da Allah'ın rızası olan bir iş yapılmaz.

81- Hak olarak söylüyorum ki, her şey aydınlığını güneşten aldığı gibi, kalp de hikmetle nur kazanır. Takva da her hikmetin başıdır. Hak her hayrın kapısıdır; Allah'ın rahmeti de her hakkın kapısıdır; bu kapıların anahtarı da dua, yalvarıp yakarmak ve amel etmektir. Anahtar olmaksızın kapı nasıl açılabilir?

82- Hak olarak söylüyorum ki, hekim bir adam sevmediği bir ağacı ekmez ve sevmediği bir ata binmez; mümin bir âlim de Rabbinin sevmediği bir işi yapmaz.

83- Hak olarak söylüyorum ki, saykal, kılıcı düzeltip cilaladığı gibi hikmet de kalbi cilalar, aydınlatır. Hikmet hekimin kalbinde, ölü topraktaki su gibidir; suyun, ölü toprağı diriltmesi gibi hikmet de kalbi diriltir. Hikmet hekimin kalbinde, karanlıktaki bir ışığa benzer ki hekim onun ışığıyla halk arasında yürür.

84- Hak olarak söylüyorum ki, dağların tepesinden taş taşımak, sözünü anlamayan kimseyle konuşmaktan daha iyidir; (böyle bir adam) taşı, yumuşaması için suya koyan veya ölüler için yemek yapan kimseye benzer. Ne mutlu gereksiz sözlerinin önünü, Rabbinin gazabına sebep olacağı korkusuyla alan, anlayacağı sözden başka bir şey söylemeyen ve ameli kendisine belirlenmeyinceye kadar da hiç kimsenin sözüne gıpta etmeyen kişiye. Ne mutlu bilmediğini âlimlerden öğrenen ve öğrendiğini de cahillere öğreten kimseye. Ne mutlu, âlimlere ilimlerinden dolayı saygı gösteren, onlarla tartışmayan, cahilleri cehaletlerinden dolayı küçük gören, fakat onları kendisinden kovmayan, onları kendi yanına çağırın ve bilmedikleri şeyleri onlara öğreten kimseye.

85- Hak olarak söylüyorum ki, ey Havariler, bugün siz, halk arasında ölülerin arasındaki diriler gibisiniz; öyleyse (bu) dirilerin ölümlüyle ölmeyin.

86- Yine Hz. İsa *aleyhi's-selâm*, Allah-u Tebareke ve Teâla'nın şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Mümin kulum, dünyayı kendisinden aldığımda mahzun oluyor; hâlbuki bu durumda bana her zamankinden daha sevimli ve daha yakındır. Dünyada, ona bolluk ve genişlik verdiğimde ise seviniyor; hâlbuki bu durumda benim indimde her zamankinden daha kötüdür ve bu durumda benden daha uzaktır."

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamt, Muhammed ve Ehlibeyt'ine salât-u selâm olsun.

Mufazzal İbn Ömer'in, Şia'ya Tavsiyeleri⁽⁵⁶⁶⁾

1- Ortağı olmayan yegâne Allah'tan çekinmeyi, Allah'tan başka bir ilâhın olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet etmeyi size tavsiye ediyorum. Allah'tan çekinin. Güzel söz söyleyin. Allah'ın rızasını arayın; gazabından korkun; sünnetini (titizlik göstererek) koruyun; sınırlarını aşmayın. Bütün işlerinizde Allah'ı göz önünde bulundurarak, lehinize ve aleyhinize olan kaza ve kaderine razı olun.

2- Bilin ki, marufu emir ve münkerden nehyetmek üzerinize düşen bir vazifedir.

3- Dikkat edin, size ihsan edene, fazlasıyla ihsanda bulunun. Size kötülük edenin suçundan geçin ve halkın size karşı yapmasını sevdiğiniz hareketi onlara yapın.

4- Gücünüz yettiği kadar halkla iyi geçinmeğe çalışın. Kendi aleyhinize olan bir bahane oluşturmamaya siz daha layıksınız. Allah'ın dinini öğrenmeniz, haramlardan kaçınmanız, sizinle arkadaşlık yapana karşı, ister iyi olsun ister kötü, güzel davranmanız üzerinize düşen bir görevdir.

5- Tam bir vera'ya sahip olmaya çalışın. Çünkü dinin ölçüsü vera' (şüpheli ve haram şeylerden sakınmak)dır. Namazları vakitlerinde kılın ve farzları sınırlarıyla eda edin.

6- Allah'ın size farz kıldığı ve rızasına sebep olan şeylerde kusur etmeyin. Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: "Allah'ın dininde bilgi sahibi olun, göçebeler gibi olmayın."⁽⁵⁶⁷⁾ Çün-

566- Mufazzal İbn Ömer, Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın seçkin sahabelerindedir.

567- Dinî bilgilerden yoksun ve ilâhî hükümleri önemsemeyen göçebeler gibi olmayın.

kü kim Allah'ın dininde bilgi sahibi olmazsa Allah kıyamet günü ona (rahmet gözüyle) bakmaz."

Zenginlikte ve fakirlikte ölçülü (orta halli) olun. Dünya malının bir kısmıyla ahiretinize hazırlık yapın. Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: *"Bunun (dünyanın) bir kısmıyla buna (ahirete) hazırlık yapın; halkın üzerine yük olmayın."*

Oturup kalktığınız şahısların hepsine iyilik edin ve onlara güzel davranın.

7- Sakın zulmetmeyin. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyuruyordu: *"Cezası en çabuk ulaşan kötülük, zulümdür."*

Allah'ın oruç ve namaz gibi farz kıldığı farızaları, yerine getirin. Farz olan zekâtı ehline ulaştırın. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* buyuruyordu ki: *"Ey Mufazzal, ashabına de ki: Zekâtı ehline versinler; ben ellerinden çıkanın kefiliyim."*

Muhammed *salallah'u aleyhi ve âlih'in Ehlibeyt'inin* velayetine sarılın. Birbirinizle aranızı ıslah edin. Birbirinizin gıybetini etmeyin. Birbirinizi ziyaret edin. Birbirinizi sevin. Birbirinize ihsanda bulunun. Birbirinizle görüşün. Birbirinizle konuşun. Birbirinizden bir şeyi gizlemeyin. Birbirinizle ilişkiyi kesmekten, birbirinize darılmaktan sakının. Çünkü ben Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: *"Allah'a andolsun ki Şiamızdan olan iki kişi birbirinden küserek ayrılmazlar, meğerki ben onların birinden teberrî eder ve lânet okurum. Genellikle de her ikisine böyle yaparım."*

Muattib İmam *aleyhi's-selâm*'a: *"Canım sana feda olsun, zalime karşı böyle yapman açıktır ama mazlumun suçu nedir?"* dediğinde Hz. İmam Sadık *aleyhi's-selâm* şöyle buyurdular: *"Çünkü o da kardeşini barışa ve kendisiyle ilişki kurmaya davet etmiyor. Babamın şöyle buyurduğunu duydum: "Şiamızdan olan iki kişi kavga ettiklerinde onlardan biri küserse mazlum olan şahıs arkadaşına dönüp aralarındaki küskünlük ve dargınlığın ortadan kalkması için "ey kardeş suçlu benim" desin. Allah-u Teâla adaletli hâkimdir. Kendisi mazlumun intikamını zalimden alır."*

Âl-i Muhammed *aleyhimus-selâm*'ın fakir Şiîlerini tahkir etmeyin; onları azarlamayın; onlara lütufta bulunun. Allah'ın, malınızda onlar için karar kıldığı hakkı kendilerine verin; onlara ihsanda bulunun; Âl-i Muhammed *aleyhimus-selâm*'ın adıyla halkın malını yemeyin. Çünkü ben

Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın şöyle buyurduğunu duydum: "İnsanlar bizim hakkımızda üç gruptur: Bir grup Kaim'imizin (İmam Mehdi'nin) zuhur etmesi ümidiyle (onun hükümetinde) dünyamızdan bir şeye ulaşmak için bizi seviyorlar; onlar sözlerimizi söyleyip ezberliyorlar; fakat amelimize gelince kusur ediyorlar. Allah onları cehenneme atacaktır. Bir grup da bizim adımızla halkın malını yemek için bizi severler; sözüümüzü dinlerler; amel yapmakta da kusur etmezler; Allah-u Teâla onların karınlarını ateşle dolduracak; açlık ve susuzluğu da onlara musallat kılacaktır. Bir grup da bizi severler; sözlerimizi öğrenirler; emirlerimize itaat ederler; yaptığımız amellere aykırı harekette bulunmazlar; onlar bizdendir; biz de onlardanız."

Zengin zenginliği, fakir de fakirliği oranında yardımda bulunmayı terk etmemelidir. Kim Allah'ın onun en önemli ihtiyacını yerine getirmesini dilerse, en fazla ihtiyaç duyduğu malı, Âl-i Muhammed ve onların Şiasına ulaştırmalıdır. Size hak söz söylendiğinde sinirlenmeyin. Hak ehli, hak sözü açıkça söylediklerinde onlara kızmayın. Çünkü mümin kendisine söylenen hak söze öfkelenmez.

8- Hz. Sadık *aleyhi's-selâm*'ın huzurunda olduğum bir vakitte İmam *aleyhi's-selâm*: "Ey Mufazzal, ahabın (yani Kufe'de bulunan Şiîler) ne kadardır?" diye sorduklarında "Pek azdır." dedim.

Kufe'ye döndüğümde Şiîler bana saldırıp; etimi yediler (yani gıybetimi ettiler); haysiyetime dokundular; hatta bazıları bana saldırıda bulundu. Bazıları beni vurmak için Kufe'nin sokaklarında pusu kurdular ve hiçbir iftiradan çekinmediler. Öyle ki bu olay İmam Sadık *aleyhi's-selâm*'a bile ulaştı. Sonraki yıl (Hicaza döndüğümde) İmam'la ilk karşılaştığımızda selâmlaştıktan sonra şöyle buyurdular: "Ey Mufazzal, hakkında duyduğum bu söylenen sözler nedir?" Cevapta: "Söylenen sözlerin bana bir zararı yoktur." dedim. Hz. Sadık buyurdular ki: "Evet, o sözler onların kendi zararınadır; öfkeleniyorlar mı? Yazıklar olsun onlara; ahabın pek azdır dediniz, hayır, Allah'a andolsun ki onlar bizim Şiamız değillerdir; Şiamız olsaydılar, sözünden öfkelenip rahatsız olmazlardı. Allah bizim Şiamızı, onlarda bulunan sıfatlardan başka sıfatlarla vasfetmiştir. Cafer Sadık Şiası dilini korumalıdır. Yaratıcısı için çalışmalıdır. Efendisine ümit etmeli ve Allah'tan, korkması gereken bir şekilde korkmalıdır. Yazıklar olsun onlara; acaba onların arasında, çok namaz kılmakla yay gibi bükülen veya şiddetli korkudan dolayı şaşkınlara benzeyen, huşu ve huzudan körler gibi olan, oruç tutmaktan hastalar gibi görünen ve uzun süreli susmak ve

sükût etmekten dolayı da sağırlara benzeyen bir kimse var mıdır? Acaba onların arasında geceleri çok namaz kılmakla ve gündüzleri de oruç tutmakla kendisini zahmete düşüren veya Allah korkusundan ve biz Ehlibeyt'in sevgisinden dolayı dünya lezzeti ve nimetlerinden kendisini mahrum bırakan bir kimse var mıdır? Onlar nasıl bizim Şiamız olabilirler? Oysaki onlar bizim düşmanlarımızla düşmanlık ediyorlar ve bunu yapmakla onların düşmanlığını daha da çoğaltıyorlar. Onlar (soğuktan inleyip hırıldayan) köpekler gibi hırıldıyor; kargalar gibi ihtiras ediyorlar. Bil ki eğer onların sana çıkışma ve saldırılarından korkmasaydım, evine girip, kapıyı üzerine kapatmanı ve hayatta olduğun müddetçe yüzlerine bakmammanı emrederdim. Fakat yanına gelirlerse onları kabul et. Allah onları kendilerine hüccet kılmıştır; aynı zamanda onlarla da diğerlerine hücceti tamamlamıştır.”

9- Sakın dünya, dünya nimetleri, dünya güzellikleri ve dünya mülkü sizi aldatmasın; bunların size bir faydası olmaz. Allah'a andolsun ki kendi ehline de bir faydası olmamıştır.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, mevlamız Muhammed Peygambere ve pak Ehlibeyt'ine salât olsun.